Virgil.

18—

Digitized by Google

934

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

18.7.7.

2

Digitized by Google

6
16-f
33

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
6
29 A
51

26

17

Digitized by Google

PVB.
VIRGILII MARONIS.

BVCOLICA, GEORGICA, ÆNEIS.

Acceſſerunt Argumenta, & Opuſcula omnia eidem adſcripta.

Eiuſq. Vita ex Probo, Donato, Seruio, alijſq. collecta.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

ROMÆ, Ad tres Pilas Aureas. 1643.
Apud Petrum Antonium Facciottum.

SVPERIORVM PERMISSV.

Digitized by Google

Digitized by Google

PVB. VIRGILII MARONIS BVCOLICA.

TITYRVS, ECLOGA I.

ARGVMENTVM.

Virgilius in perſona Tityri, recuperatis, Aſinij, & Mæcenatis fauore, Auguſti beneficio, ſuis prædijs, quæ confecto ciuili Bello, deuictoq́. Antonio, veterano militi diuiſa fuerant, Auguſtum miris in cœlum laudibus effert. Ex aduerſo Melibœum introducit extorrem, exſulem: cuius nomine quemuis Mantuanum Paſtorem hic intelligimus, qui agros ſuos amiſerant.

MELIBOEVS, TITYRVS.

TItyre, tu patulæ recubans ſub tegmine fagi,
Syluestrem tenui Muſam meditaris auena.
Nos patriæ fines, & dulcia liuquimus arua,
Nos patriam fugimus: tu, Tityre, lentus in vmbra
Formoſam reſonare doces Amaryllida ſyluas.
T. O Melibœe, Deus nobis hæc ocia fecit.
Namque erit ille mihi ſemper Deus: illius aram
Sæpe tener noſtris ab ouilibus imbuet agnus.

Ille meas errare boues,vt cernis,& ipſum.
Ludere quæ vellem,calamo permiſit agreſti.
M.Non equidem inuideo;miror magis:vndique totis
Vſque adeo turbatur agris. en ipſe capellas
Protinus æger ago: hanc etiam vix,Tityre,duco,
Hic inter denſas corylos modo nanque gemellos,
Spem gregis,ah,ſilice in nuda connixa reliquit.
Sæpe malum hoc nobis,ſi mens non læua fuiſſet,
De cœlo tactas memini prædicere quercus:
Sæpe ſiniſtra caua prædixit ab ilice cornix.
Sed tamen iſte Deus qui ſit,da,Tityre,nobis.
T. Vrbem,quam dicunt Romam,Melibœe,putaui.
Stultus ego huic noſtræ ſimilem,quò ſæpe ſolemus
Paſtores ouium teneros depellere fœtus.
Sic canibus catulos ſimiles,ſic matribus hædos
Noram,ſic paruis componere magna ſolebam.
Verum hæc tantum alias inter caput extulit vrbes.
Quantum lenta ſolent inter viburna cupreſſi.
M. Et quæ tanta fuit Romam tibi cauſſa videndi?
T. Libertas: quæ ſera,tamen reſpexit inertem:
Candidior poſtquam tondenti barba cadebat:
Reſpexit tamen,& longo poſt tempore venit,
Poſtquam nos Amaryllis habet,Galatea reliquit.
Namque(fatebor enim)dum me Galatea tenebat,
Nec ſpes libertatis erat,nec cura peculi.
Quamuis multa meis exiret victima ſeptis,
Pinguis & ingratæ premeretur caſeus vrbi;
Non vnquam grauis ære domũ mihi dextra redibat.
M. Mirabar,quid mæſta Deos,Amarylli,vocares,
Cui pendere ſua patereris in arbore poma.
Tityrus hinc aberat: ipſæ te,Tityre,pinus,
Ipſi te fontes,ipſa hæc arbuſta vocabant.

T. Quid

T. Quid facerem ? neque ſeruitio me exire licebat ,
Nec tam præſentes,alibi cognoſcere Diuos .
Hic illum vidi iuuenem,Melibœe,quotannis
Bis ſenos cui noſtra dies altaria fumant .
Hic mihi reſponſum primus dedit ille petenti :
Paſcite,vt ante boues,poueri ; ſubmittite tauros .
M. Fortunate ſenex,ergo tua rura manebunt ,
Et tibi magna ſatis : quamuis lapis omnia nudus ,
Limoſoque palus obducat paſcua iunco ,
Non inſueta graues tentabunt pabula fœtas ;
Nec mala vicini pecoris contagia lædent .
Fortunate ſenex,hic inter flumina nota ,
Et fontes ſacros, frigus captabis opacum .
Hinc tibi,quæ ſemper vicino ab limite ſepes
Hyblæis apibus florem depaſta ſalicti ,
Sæpe leui ſomnum ſuadebit inire ſuſurro .
Hinc alta ſub rupe canet frondator ad auras :
Nec tamen interea raucæ,tua cura,palumbes,
Nec gemere aëria ceſſabit turtur ab vlmo .
T. Ante lenes ergo paſcentur in æthere cerui ,
Et freta deſtituent nudos in lictore piſces :
Ante,pererratis amborum finibu ,exul
Aut Ararim Parthus bibet,aut Germania Tigrim ,
Quàm noſtro illius labatur pectore vultus .
M. At nos hinc alij ſitientes ibimus Afros :
Pars Scythiam,& rapidum Cretæ veniemus Oaxem,
Et penitus toto diuiſos orbe Britannos .
En vnquam patrios longo poſt tempore fines .
Pauperis & tuguri congeſtum ceſpite culmen ,
Poſt aliquot(mea regna videns)mirabar ariſtas ?
Impius hæc tam culta noualia miles habebit ?
Barbarus has ſegetes ? en,quò diſcordia ciues

Perduxit miſeros : en queis conſeuimus agros !
Inſere nunc,Melibœe,pyros : pone ordines vites.
Ite meæ (felix quondam pecus) ite capellæ :
Non ego vos poſthac,viridi proiectus in antro,
Dumoſa pendere procul de rupe videbo ;
Carmina nulla canam : non,me paſcente,capellæ,
Florentem cythiſum,& ſalices carpetis amaras.
T. Hic tamen hāc mecū poteris requieſcere noctem
Fronde ſuper viridi : ſunt nobis mitia poma,
Caſtaneæ molles,& preſſi copia lactis :
Et iam ſumma procul villarum culmina fumant,
Maioreſq.cadunt altis de montibus vmbræ.

ALEXIS, ECLOGA II.

ARGVMENTVM.

Sub perſona Corydonis queritur, quòd apud Alexin, ideſt Auguſtum, parum ſit gratioſus. Imitatur Theocritum Idyllio tertio, cui Comaſtes nomen eſt. Alij Corydonis nomine Alexandrum intelligunt, Pollionis puerum : quem poſtea dono accepit.

FOrmoſum paſtor Corydon ardebat Alexin
Delicias domini : nec,quid ſperaret,habebat.
Tantum inter denſas,vmbroſa cacumina,fagos.
Aſſiduè veniebat : ibi hæc incondita ſolus
Montibus,& ſyluis ſtudio iactabat inani.
O crudelis Alexi,nihil mea carmina curas :
Nil noſtri miſerere : mori me denique cogis.
Nunc etiam pecudes vmbras,& frigora captant ;
Nunc virideis etiam occultant ſpineta lacertos :
The-

Theſtylis & rapido feſſis meſſoribus æſtu
Allia,ſerpyllumque,herbas contundit olentes.
At mecum raucis,tua dum veſtigia luſtro.
Sole ſub ardenti reſonant arbuſta cicadis.
Nonne fuit ſatius,triſtes Amaryllidis iras,
Atque ſuperba pati faſtidia? nonne Menalcam?
Quamuis ille niger,quamuis tu candidus eſſes.
O formoſe puer nimium ne crede colori:
Alba liguſtra cadunt,vaccinia nigra leguntur.
Deſpectus tibi ſum; nec quis ſim,quæris,Alexi?
Quàm diues pecoris niuei,quàm lactis abundans?
Mille meæ Siculi errant in montibus agnæ:
Lac mihi non æſtate nouum,non frigore deſit.
Canto,quæ ſolitus,ſi quando armenta vocabat,
Amphion Dircæus in Actæo Aracyntho.
Nec ſum adeò informis: nuper me in litore vidi,
Cùm placidum vẽtis ſtaret mare:non ego Daphnin,
Iudice te,metuam, ſi nunquam fallit imago.
O tantum libeat mecum tibi ſordida rura,
Atque humiles habitare caſas,& figere ceruos,
Hædorumq.gregem viridi compellere hibiſco:
Mecum vna in ſyluis imitabere Pana canendo.
Pan primus calamos cera coniungere plures
Inſtituit: Pan curat oues,ouiumq magiſtros.
Nec te pœniteat calamo triuiſſe labellum.
Hæc eadem,vt ſciret,quid non faciebat Amyntas?
Eſt mihi diſparibus ſeptem compacta cicutis
Fiſtula,Damœtas donc mihi quam dedit olim;
Et dixit moriens,Te nunc habet iſta ſecundum.
Dixit Damœtas: inuidit ſtultus Amyntas.
Præterea duo,nec tuta mihi valle reperti,
Capreoli,ſparſis etiam nunc pellibus albo,

Bina die ſiccant ouis vbera : quos tibi ſeruo .
Iam pridem à me illos abducere Theſtylis orat :
Et faciet ; quoniam ſordent tibi munera noſtra .
Huc ades,ò formoſe puer : tibi lilia plenis
Ecce ferunt Nymphæ calathis : tibi candida Nais
Pallentes violas,& ſumma papauera carpens ,
Narciſſum,& florem iungit bene olentis anethi .
Tum caſia,atque alijs intexens ſuauibus herbis ,
Mollia luteola pingit vaccinia caltha .
Ipſe ego cana legam tenera lanugine mala ,
Caſtaneaſq.nuces,mea quas Amaryllis amabat .
Addam cerea pruna: & honos erit huic quoq.pomo.
Et vos,ò lauri,carpam ; & te,proxima myrte :
Sic poſitæ quoniam ſuaues miſcetis odores .
Ruſticus es Corydon,nec munera curat Alexis :
Nec,ſi muneribus certes,concedat Iolas .
Eheu . quid volui miſero mihi ? floribus Auſtrum
Perditus,& liquidis immiſi fontibus apros .
Quem fugis ah demens? habitarunt Dij quoq.ſyluas,
Dardaniuſq.Paris . Pallas,quas condidit,arces
Ipſa colat : nobis placeant ante omnia ſyluæ .
Torua leæna lupum ſequitur ? lupus ipſe capellam ;
Florentem cythiſum ſequitur laſciua capella :
Te Corydon,ò Alexi. TRAHIT ſua quemq.voluptas.
Adſpice . aratra iugo referunt ſuſpenſa iuuenci :
Et ſol creſcentes decedens duplicat vmbras :
Me tamē vrit amor. QVIS enim modus adſit amori?
Ah Corydon,Corydon,quæ te dementia cepit ?
Semiputata tibi frondoſa vitis in vlmo eſt .
Quin tu aliquid ſaltem potius,quorum indiget vſus,
Viminibus,molliq.paras detexere iunco .
Inuenies alium,ſi te hic faſtidit Alexis .

PALAEMON, ECLOGA III.

ARGVMENTVM.

Lites amœbæo carmine ſub iudice Palæmone: præmium victori. Sumptum eſt initium à Theocriti Nomeo.

MENALCAS, DAMOETAS, PALÆMON.

M. Dic mihi, Damœta, cuium pecus? an Melibœi?
D. Non: verùm Ægonis: nuper mihi tradidit Ægon.
M. Infelix o ſemper ouis pecus! ipſe Neæram
Dum fouet; ac, ne me ſibi præferat illa, veretur;
Hic alienus oues cuſtos bis mulget in hora.
Et ſuccus pecori, & lac ſubducitur agnis.
D. Parcius iſta: viris tamen obijcienda memento,
Nouimus & qui te, tranſuerſa tuentibus hircis,
Et quo (ſed faciles Nymphæ riſere) ſacello.
M. Tum, credo, cùm me arbuſtum videre Myconis,
Atque mala vites incidere falce nouellas.
D. Aut hic ad veteres fago, cùm Daphnidis arcum
Fregiſti, & calamos: quæ tu, peruerſe Menalca,
Et cùm vidiſti puero donata, dolebas;
Et, ſi non aliquà nocuiſſes, mortuus eſſes.
M. Quid domini facient, audent cùm talia fures?
Non ego te vidi Damonis, peſſime, caprum
Excipere inſidijs, multum latrante Lyciſca?
Et cùm clamarem, Quò nunc ſe proripit ille?
Tityre, coge pecus: tu poſt carecta latebas.
D. An mihi cantando victus non redderet ille,

Quem

Quem mea carminibus meruiſſet fiſtula caprum ?
Si neſcis,meus ille caper fuit,& mihi Damon
Ipſe fatebatur : ſed reddere poſſe negabat.
M. Cantando tu illum?aut vnquam tibi fiſtula cera
Iuncta fuit ? non tu in triuijs,indocte ſolebas
Stridenti miſerum ſtipula diſperdere carmen ?
D. Vis ergo inter nos,quid poſſit vterque,viciſſim
Experiamur ? ego hanc vitulam(ne forte recuſes,
Bis venit ad mulctram,binos alit vbere fœtus)
Depono : tu dic,mecum quo pignore certes.
M. De grege non auſim quidquam deponere tecum,
Eſt mihi namque domi pater ; eſt iniuſta nouerca :
Biſq.die numerant ambo pecus,alter & hædos.
Verum id,quod multò tute ipſe fatebere maius,
(Inſanire libet quoniam tibi)pocula ponam
Fagina,cælatum diuini opus Alcimedontis :
Lenta quibus torno facili ſuperaddita vitis,
Diffuſos hedera veſtit pallente corymbos.
In medio duo ſigna,Conon : & quis fuit alter,
Deſcripſit radio totum qui gentibus orbem ?
Tempora,quæ meſſor,quæ curuus arator haberet ?
Nec dum illis labra admoui,ſed condita ſeruo.
D. Et nobis idem Alcimedon duo pocula fecit :
Et molli circùm eſt anſa; amplexus acantho :
Orpheaq.in medio poſuit,ſyluaſq.ſequentes :
Nec dum illis labra admoui,ſed condita ſeruo.
Si ad vitulam ſpectes,nihil eſt,quod pocula laudes.
M.Nunquam hodie effugies:veniam quocũq.vocaris.
Audiat hæc tantum vel qui venit : ecce Palæmon.
Effigiam poſthac ne quenquam voce laceſſas.
D.Quin age,ſi quid habes:in me mora non erit vlla:
Nec quenquam fugio : tantum,vicine Palæmon,

Digitized by Google

ſibus hæc imis(res eſt non parua)reponas.
)icite.quandoquidem in molli conſedimus herba,
nunc omnis ager,nunc omnis parturit arbos:
nc frondent ſyluæ,nunc formoſiſſimus annus.
:ipe,Damœta: tu deinde ſequere Menalca:
ternis dicetis: amant alterna Camœnæ.
Ab Ioue principium, Muſæ: IOVIS omnia plena.
e colit t rras,illi mea carmina curæ.
.Et me Phœbus amat: Phœbo ſua ſemper apud me
unera ſunt,lauri,& ſuaue rubens hyacinthus.
. Malo me Galatea petit,laſciua puella:
t fugit ad ſalices,& ſe cupit ante videri.
[· At mihi ſeſe offert vltrò,meus ignis,Amyntas:
lotior vt iam ſit canibus non Delia noſtri.
).Parta meæ Veneri ſunt munera: namque notaui
pſe locum,aëriæ quò congeſſere palumbes.
M.Qund potui,puero ſylueſtri ex arbore lecta
Aurea mala decem miſi; cras altera mittam.
D. O quoties,& quæ nobis Galatea locuta eſt!
Partem aliquam,venti,Diuûm referatis ad aures.
M. Quod prodeſt,quod me ipſe animo non ſpernis
Si dum tu ſectaris apros,ego retia ſeruo? (Amynta,
D. Phyllida mitte mihi(meus eſt natalis)Iola:
Cùm faciam vitula pro frugibus,ipſe venito
M.Phyllida amo ante alias:nam me diſcedere fleuit:
Et longum,Formoſe,vale,vale,inquit,Iola.
D. Triſte lupus ſtabulis,maturis frugibus imbres.
Arboribus venti: nobis Amaryllidis iræ.
M. Dulce ſatis humor,depulſis arbutus hœdis,
Lenta ſalix fœto pecori: mihi ſolus Amyntas.
D. Pollio amat noſtram,quamuis ſit ruſtica, Muſam:
Pierides,vitulam lectori paſcite veſtro.
M.Pol-

M. Pollio & ipſe facit noua carmina: paſcite taurũ,
Iam cornu petat,& pedibus qui ſpargat arenam.
D. Qui te,Pollio,amat,veniat quò te quoque gaudet:
Mella fluant illi,ferat & rubus aſper amomum.
M. Qui Bauium non odit,amet tua carmina Mæui:
Atque idem iungat vulpes,& mulgeat hircos.
D. Qui legitis flores,& humi naſcentia fraga,
Frigidus(ò pueri,fugite hinc)latet anguis in herba.
M. Parcite,oues,nimium procedere: non bene ripæ
Creditur: ipſe aries etiam nunc vellera ſiccat.
D. Tityre,paſcentes à flumine reijce capellas?
Ipſe,vbi tempus erit,omnes in fonte lauabo.
M. Cogite oues,pueri: ſi lac præceperit æſtus.
Vt nuper,fruſtra preſſabimus vber à palmis.
D.Eheu,quàm pingui macer eſt mihi taurus in eruo.
Idem amor exitium eſt pecori. pecoriſq. magiſtro.
M.His certè neq.amor cauſſa eſt:vix oſſibus hærent.
Neſcio quis teneros oculus mihi faſcinat agnos.
D. Dic,quibus in terris(& eris mihi magnus Apollo)
Tres pateat cœli ſpatium,non amplius,vlnas.
M. Dic,quibus in terris inſcripti nomina regum
Naſcantur flores: & Phyllida ſolus habeto.
P. Non noſtrum inter vos tantas componere lites:
Et vitula tu dignus,& hic: & quiſquis amores
Aut metuet dulces aut experietur amaros.
Claudite iam riuos,pueri: ſat prata biberunt.

POLLIO, ECLOGA IV.

ARGVMENTVM.

Genethliacon canit Salonino, Aſinio pollioni nato poſt captas

raptas in Dalmatia, patre duce, & Conſule, Salonas: eò detorquens quæ Sibylla de futura aurei ſeculi felicitate cecinerat. Simul & Auguſti laudes, & Pollionis patris admiſcet.

SIcelides Muſæ, paullò maiora canamus,
Non omnes arbuſta iuuant, humileſq. myricæ.
Si canimus ſyluas, ſyluæ ſint conſule dignæ.
Vltima Cumæi venit iam carminis ætas:
Magnus ab integro ſeclorum naſcitur ordo.
Iam redit & Virgo, redeunt Saturnia regna:
Iam noua progenies cœlo demittitur alto.
Tu modò naſcenti puero, quo ferrea primùm
Deſinet, ac toto ſurget gens aurea mundo,
Caſta faue Lucina; tuus iam regnat Apollo.
Teque adeò, decus hoc æui, te Conſule, inibit,
Pollio: & incipient magni procedere menſes.
Te duce, ſi qua manent ſceleris veſtigia noſtri,
Irrita perpetua ſoluent formidine terras.
Ille Deûm vitam accipiet, Diuiſque videbit
Permiſtos heroas, & ipſe videbitur illis,
Pacatumq. reget patrijs virtutibus orbem.
At tibi prima, puer, nullo munuſcula cultu,
Errantes ederas paſſim cum baccare tellus,
Miſtaq. ridenti colocaſia fundet acantho.
Ipſæ lacte domum referent diſtenta capellæ
Vbera: nec magnos metuent armenta leones.
Ipſa tibi blandos fundent cunabula flores.
Occident & ſerpens, & fallax herba veneni
Occidet: Aſſyrium vulgò naſcetur amomum.
At ſimul heroum laudes, & facta parentis
Iam legere, & quæ ſit poteris cognoſcere virtus;

Molli

Molli paulatim flaueſcet campus ariſta ,
Incultiſq.rubens pendebit ſentibus vua :
Et duræ quercus ſudabunt roſcida mella .
Pauca tamen ſuberunt pr ſcæ veſtigia fraudis ,
Quæ tentare Thetin ratibus,quæ cingere muris
Oppida,quæ iubeant telluri infindere ſulcos :
Alter erit tum Tiphys,& altera quæ vehat Argo
Delectos heroas : erunt etiam altera bella ,
Atque iterũ ad Troiam magnus mittetur Achilles .
Hinc,vbi iam firmata virum te fecerit ætas ,
Cedet & ipſe mari vector : nec nautica pinus
Mutabit merces : omnis feret omnia tellus .
Non raſtros patietur humus,non vinea falcem .
Robuſtus quoque iam tauris iuga ſoluet arator :
Nec varios diſcet mentiri lana colores .
Ipſe ſed in pratis aries iam ſuaue rubenti
Murice,iam croceo mutabit vellera luto .
Sponte ſua ſandyx paſcentes veſtiet agnos .
Talia ſæcla ſuis dixerunt,currite,fuſis
Concordes ſtabili fatorum numine Parcæ .
Aggredere o magnos(aderit iam tempus)honores,
Clara Deûm ſoboles,magnum Iouis incrementum .
Adſpice conſuexo nutantem pondere mundum ,
Terraſque,tractuſque maris,cœlumque profundum :
Adſpice,venturo lætentur vt omnia ſæclo .
O mihi tam longæ maneat pars vltimæ vitæ ,
Spiritus &,quantum ſat erit tua dicere facta .
Non me carminibus vincet nec Thracius Orpheus .
Nec Linus:huic mater quãuis,atque huic pater adſit,
Orphei Calliopea,Lino formoſus Apollo .
Pan Deus,Arcadia mecum ſi iudice certet,
Pan etiam Arcadia dicat ſe iudice victum .

Inci-

Incipe, parue puer, riſu cognoſcere matrem:
Matri longa decem tulerunt faſtidia menſes.
Incipe, parue puer: cui non riſere parentes,
Nec Deus hunc menſa, Dea nec dignata cubili eſt.

DAPHNIS, ECLOGA V.

ARGVMENTVM.

Paſtores alternatim in perſona Daphnidis. Iulij Cæſaris mortem deplorant; & diuinos illi decernunt honores. Alij dici hæc malunt de Flacco Marone fratre.

MENALCAS, MOPSVS.

ME. CVr nō, Mopſe (boni quoniā cōuenimus ambo,
Tu calamos inflare leues, ego dicere verſus)
Hic corylis miſtas inter conſedimus vlmos?
MO. Tu maior: tibi me eſt æquum parere, Menalca:
Siue ſub incertas, Zephyris motantibus, vmbras,
Siue antro potius ſuccedimus. adſpice vt antrum
Sylueſtris raris ſparſit labruſca racemis.
ME. Montibus in noſtris ſolus tibi certet Amyntas.
MO. Quid, ſi idem certet Phœbum ſuperare canēdo?
ME. Incipe, Mopſe, prior, ſi quos aut Phyllidis ignes,
Aut Alconis habes laudes, aut iurgia Codri.
Incipe: paſcentes ſeruabit Tityrus hœdos.
MO. Immo hæc, in viridi nuper quæ cortice fagi
Carmina deſcripſi, & modulans alterna notaui,
Experiar: tu deinde iubeto certet Amyntas.
ME. Lenta ſalix quantum pallenti cedit oliuæ,

Pauli-

Puniceis humilis quantum ſaliunca roſetis;
Iudicio noſtro tantum tibi cedit Amyntas.
MO. Sed tu deſine plura, puer: ſucceſſimus antro.
Exſtinctum Nymphæ crudeli funere Daphnin
Flebant. vos, coryli, teſtes, & flumina Nymphis;
Cùm, complexa ſui corpus miſerabile nati,
Atque Deos, atque aſtra vocat crudelia mater.
Non vlli paſto illis egere diebus
Frigida, Daphnin, boues ad flumina: nulla neq; amnē
Libauit quadrupes, nec graminis attigit herbam.
Daphni, tuum Pœnos etiam ingemuiſſe leones
Interitum, monteſque feri, ſyluæque loquuntur.
Daphnis & Armenias curru ſubiungere tigres
Inſtituit; Daphnis thyaſos inducere Baccho,
Et folijs lentas intexere mollibus haſtas.
Vitis vt arboribus decori eſt, vt vitibus vuæ,
Vt gregibus tauri, ſegetes vt pinguibus aruis;
Tu decus omne tuis: poſtquam te fata tulerunt,
Ipſa Pales agros, atque ipſe reliquit Apollo.
Grandia ſæpe quibus mandauimus hordea ſulcis,
Infelix lolium, & ſteriles dominantur auenæ.
Pro molli viola, pro purpureo narciſſo
Carduus, & ſpinis ſurgit paliurus acutis.
Spargite humum folijs, inducite fontibus vmbras,
Paſtores: mandat fieri ſibi talia Daphnis;
Et tumulum facite, & tumulo ſuperaddite carmen.
DAPHNIS ego in ſyluis, hinc vſque ad ſidera notus,
Formoſi pecoris cuſtos, formoſior ipſe.
ME. Tale tuum carmen nobis, diuine poeta,
Quale ſopor feſſis in gramine: quale per æſtum
Dulcis aquæ ſaliente ſitim reſtinguere riuo.
Nec calamis ſolùm æquiparas, ſed voce magiſtrum.
Fortu-

Fortunate puer, tu nunc eris alter ab illo.
Nos tamen hæc quocunque modo tibi noſtra viciſſim
Dicemus: Daphninq. tuum tollemus ad aſtra:
Daphnin ad aſtra feremus: amauit nos quoq. Daphnis.
MO. An quidquam nobis tali ſit munere maius?
Et puer ipſe fuit cantari dignus: & iſta
Iampridem Stimichon laudauit carmina nobis.
ME. Candidus inſuetum miratur limen Olympi,
Sub pedibuſq. videt nubes, & ſidera Daphnis.
Ergo alacras ſyluas, & cetera rura voluptas,
Panaque, paſtoreſq. tenet, Dryadaſq. puellas.
Nec lupus inſidias pecori, nec retia ceruis
Vlla dolum meditantur: amat bonus ocia Daphnis.
Ipſi lætitia voces ad ſidera iactant
Intonſi montes: ipſæ iam carmina rupes,
Ipſa ſonant arbuſta, Deus Deus ille, Menalca.
Sis bonus ò, felixq. tuis. En quattuor aras.
Ecce duas tibi, Daphni, duoque altaria Phœbo,
Pocula bina nouo ſpumantia lacte quotannis,
Crateraſq. duos ſtatuam tibi pinguis oliui:
Et multo in primis hilarans conuiuia Baccho,
Ante focum, ſi frigus erit; ſi meſſis, in vmbra,
Vina nouum fundam calathis Ariuſia nectar.
Cantabunt mihi Damœtas, & Lyctius Ægon:
Saltantes Satyros imitabitur Alpheſibœus.
Hæc tibi ſemper erunt, & cùm ſolemnia vota
Reddemus Nymphis, & cùm luſtrabimus agros.
Dum iuga montis aper, fluuios dum piſcis amabit,
Dumq. thymo paſcentur apes, dum rore cicadæ,
Semper honos, nomenq. tuum, laudeſq. manebunt.
Vt Baccho, Cererique. tibi ſic vota quotannis
Agricolæ facient: damnabis tu quoque votis.

MO. Quæ tibi, quæ tali reddam pro carmine dona?
Nam neque me tantùm venientis ſibilus Auſtri,
Nec percuſſa iuuat fluctu tam litora, nec quæ
Saxoſas inter decurrunt flumina valles.
ME. Hac te nos fragili donabimus antè cicuta.
Hæc nos, Formoſus Corydon ardebat Alexin:
Hæc eadem docuit, Cuium pecus? an Melibœi?
MO. At tu ſume pedum; (quod, me cùm ſæpe rogaret,
Non tulit Antigones & erat tum dignus amari)
Formoſum paribus nodis, atque ære, Menalca.

SILENVS, ECLOGA VI.

ARGVMENTVM.

Epicurea ſecta exprimitur: & Silenus Bacchi educator, quaſi voluptatis ſymbolum, inducitur cum Satyris temulentus: peritè tamen, iuxta Epicureorum opinionem, de rerum primordijs canens, variaſq; fabulas admiſcens. In Romano Codice huiuſmodi eſt inſcriptio,

Faunorum, Satyrorum, & Syluanorum delectatio.

PRima Syracuſio dignata eſt ludere verſu
Noſtra, nec erubuit ſyluas habitare, Thalia.
Cùm canerem Reges & prælia; Cynthius aurem
Vellit, & admonuit: Paſtorem, Tityre, pingues
Paſcere oportet oues, deductum dicere carmen.
Nunc ego namque ſuper tibi erũt, qui dicere laudes,
Vare, tuas cupiant, & triſtia condere bella)
Agreſtem tenui meditabor arundine Muſam.
Non iniuſſa cano. ſi quis tamen hæc quoque, ſi quis
Captus

Captus amore leget? te noſtræ,Vare,myricæ,
Te nemus omne canet: nec Phœbo gratior vlla eſt,
Quàm ſibi quæ Vari præſcripſit pagina nomen.
Pergite,Pierides. Chromis & Mnaſylus in antro
Silenum pueri ſomno videre iacentem,
Inflatum heſterno venas,vt ſemper,Iaccho.
Serta procul tantum capiti delapſa iacebant:
Et grauis attrita pendebat cantharus anſa.
Aggreſſi(nam ſæpe,ſenex ſpe carminis ambos
Luſerat)inijciunt ipſis ex vincula ſertis.
Addit ſe ſociam,timidiſq.ſuperuenit Ægle;
Ægle Naiadum pulcherrima: iamq.videnti.
Sanguineis frontem moris,& tempora pingit.
Ille dolum ridens, Quò vincula nectitis? inquit.
Soluite me,pueri: ſatis eſt potuiſſe videri.
Carmina,quæ vultis,cognoſcite: carmina vobis;
Huic aliud mercedis erit. Simul incipit ipſe:
Tum verò in numerum Faunoſque,feraſq.videres
Ludere; tum rigidas motare cacumina quercus.
Nec tantum Phœbo gaudet Parnaſia rupes:
Nec tantum Rhodope miratur,& Iſmarus Orphea.
   Namque canebat,vti magnum per inane coacta
Semina,terrarumque,animæque,mariſque fuiſſent,
Et liquidi ſimul ignis: vt his exordia primis
Omnia,& ipſe tener mundi concreuerit orbis.
Tum durare ſolum,& diſcludere Nerea Ponto
Cœperit,& rerum paullatim ſumere formas:
Iamq.nouum terræ ſtupeant lucеſcere Solem,
Altius atque cadunt ſummotis nubibus imbres;
Incipiant ſyluæ cùm primum ſurgere,cùmque
Rara per ignotos errent animalia montes.
Hinc lapidea Pyrrhæ iactos,Saturnia regna,

Digitized by Google

Quem mea carminibus meruiſſet fiſtula caprum ?
Si neſcis,meus ille caper fuit,& mihi Damon
Ipſe fatebatur : ſed reddere poſſe negabat.
M. Cantando tu illum?aut vnquam tibi fiſtula cera
Iuncta fuit ? non tu in triuijs,indocte ſolebas
Stridenti miſerum ſtipula diſperdere carmen ?
D. Vis ergo inter nos,quid poſſit vterque,viciſſim
Experiamur ? ego hanc vitulam(ne forte recuſes,
Bis venit ad mulctram,binos alit vbere fœtus)
Depono : tu dic,mecum quo pignore certes.
M. De grege non auſim quidquam deponere tecum,
Eſt mihi namque domi pater ; eſt iniuſta nouerca :
Biſq.die numerant ambo pecus,alter & hædos.
Verum id,quod multò tute ipſe fatebere maius,
(Inſanire libet quoniam tibi)pocula ponam
Fagina,cælatum diuini opus Alcimedontis :
Lenta quibus torno facili ſuperaddita vitis,
Diffuſos hedera veſtit pallente corymbos.
In medio duo ſigna,Conon : & quis fuit alter,
Deſcripſit radio totum qui gentibus orbem ?
Tempora,quæ meſſor,quæ curuus arator haberet ?
Nec dum illis labra admoui,ſed condita ſeruo.
D. Et nobis idem Alcimedon duo pocula fecit :
Et molli circum eſt anſas amplexus acantho :
Orpheaq.in medio poſuit,ſyluaſq.ſequentes :
Nec dum illis labra admoui,ſed condita ſeruo.
Si ad vitulam ſpectes,nihil eſt,quod pocula laudes.
M.Nunquam hodie effugies:veniam quocūq.vocaris.
Audiat hæc tantum vel qui venit : ecce Palæmon.
Efficiam poſthac ne quenquam voce laceſſas.
D.Quin age,ſi quid habes:in me mora non erit vlla:
Nec quenquam fugio : tantum,vicine Palæmon,
Sen.

enſibus hæc imis(res eſt non parua)reponas .
.Dicite.quandoquidem in molli conſedimus herba,
it nunc omnis ager,nunc omnis parturit arbos :
Nunc frondent ſyluæ,nunc formoſiſſimus annus.
ncipe,Damœta : tu deinde ſequere Menalca :
Alternis dicetis : amant alterna Camœnæ .
D.Ab Ioue principium, Muſæ : IOVIS omnia plena.
Ille colit terras,illi mea carmina curæ .
M.Et me Phœbus amat: Phœbo ſua ſemper apud me
Munera ſunt,lauri,& ſuaue rubens hyacinthus .
D. Malo me Galatea petit,laſciua puella :
Et fugit ad ſalices,& ſe cupit ante videri .
M. At mihi ſeſe offert vltrò,meus ignis,Amyntas :
Notior vt iam ſit canibus non Delia noſtri .
D.Parta meæ Veneri ſunt munera : namque notaui
Ipſe locum,aëriæ quò congeſſere palumbes .
M.Qund potui,puero ſylueſtri ex arbore lecta
Aurea mala decem miſi ; cras altera mittam .
D. O quoties,& quæ nobis Galatea locuta eſt !
Partem aliquam,venti,Diuûm referatis ad aures.
M. Quod prodeſt,quod me ipſe animo non ſpernis
Si dum tu ſectaris apros,ego retia ſeruo ? (Amynta,
D. Phyllida mitte mihi(meus eſt natalis)Iola :
Cùm faciam vitula pro frugibus,ipſe venito
M.Phyllida amo ante alias:nam me diſcedere fleuit:
Et longum,Formoſe,vale,vale,inquit,Iola .
D. Triſte lupus ſtabulis,maturis frugibus imbres .
Arboribus venti: nobis Amaryllidis iræ .
M. Dulce ſatis humor,depulſis arbutus hœdis ,
Lenta ſalix fœto pecori : mihi ſolus Amyntas .
D. Pollio amat noſtram,quamuis ſit ruſtica, Muſam:
Pierides,vitulam lectori paſcite veſtro .

M.Pol-

Digitized by Google

M. Pollio & ipſe facit noua carmina: paſcite taurũ,
Iam cornu petat,& pedibus qui ſpargat arenam.
D. Qui te, Pollio, amat, veniat quò te quoque gaudet:
Mella fluant illi, ferat & rubus aſper amomum.
M. Qui Bauium non odit, amet tua carmina Mæui:
Atque idem iungat vulpes,& mulgeat hircos.
D. Qui legitis flores,& humi naſcentia fraga,
Frigidus(ò pueri, fugito hinc)latet anguis in herba.
M. Parcite,oues, nimium procedere: non bene ripæ
Creditur: ipſe aries etiam nunc vellera ſiccat.
D. Tityre,paſcentes à flumine reijce capellas?
Ipſe,vbi tempus erit,omnes in fonte lauabo.
M. Cogite oues,pueri: ſi lac præceperit æſtus.
Vt nuper,fruſtra preſſabimus vber à palmis.
D. Eheu,quàm pingui macer eſt mihi taurus in eruo.
Idem amor exitium eſt pecori. pecoriſq. magiſtro.
M. His certè neq.amor cauſſa eſt: vix oſſibus hærent.
Neſcio quis teneros oculus mihi faſcinat agnos.
D. Dic,quibus in terris(& eris mihi magnus Apollo)
Tres pateat cœli ſpatium,non amplius,vlnas.
M. Dic,quibus in terris inſcripti nomina regum
Naſcantur flores: & Phyllida ſolus habeto.
P. Non noſtrum inter vos tantas componere lites:
Et vitula tu dignus,& hic: & quiſquis amores
Aut metuet dulces aut experietur amaros.
Claudite iam riuos,pueri: ſat prata biberunt.

POLLIO, ECLOGA IV.

ARGVMENTVM.

Genethliacon canit Salonino, Aſinio pollioni nato poſt captas.

raptas in Dalmatia, patre duce, & Conſule, Salonas: eò detorquens quæ Sibylla de futura aurei ſeculi felicitate cecinerat. Simul & Auguſti laudes, & Pollionis patris admiſcet.

SIcelides Muſæ, paullò maiora canamus,
Non omnes arbuſta iuuant, humileſq. myricæ.
Si canimus ſyluas, ſyluæ ſint conſule dignæ.
Vltima Cumæi venit iam carminis ætas:
Magnus ab integro ſeclorum naſcitur ordo.
Iam redit & Virgo, redeunt Saturnia regna:
Iam noua progenies cœlo demittitur alto.
Tu modò naſcenti puero, quo ferrea primùm
Deſinet, ac toto ſurget gens aurea mundo,
Caſta faue Lucina; tuus iam regnat Apollo.
Teque adeò, decus hoc æui, te Conſule, inibit,
Pollio: & incipient magni procedere menſes.
Te duce, ſi qua manent ſceleris veſtigia noſtri,
Irrita perpetua ſoluent formidine terras.
Ille Deûm vitam accipiet, Diuiſque videbit
Permiſtos heroas, & ipſe videbitur illis,
Pacatumq. reget patrijs virtutibus orbem.
At tibi prima, puer, nullo munuſcula cultu,
Errantes ederas paſſim cum baccare tellus,
Miſtaq. ridenti colocaſia fundet acantho.
Ipſæ lacte domum referent diſtenta capellæ
Vbera: nec magnos metuent armenta leones.
Ipſa tibi blandos fundent cunabula flores.
Occidet & ſerpens, & fallax herba veneni
Occidet: Aſſyrium vulgò naſcetur amomum.
At ſimul heroum laudes, & facta parentis
Iam legere, & quæ ſit poteris cognoſcere virtus;

Molli

Molli paulatim flaueſcet campus ariſta,
Incultiſq, rubens pendebit ſentibus vua:
Et duræ quercus ſudabunt roſcida mella.
Pauca tamen ſuberunt priſcæ veſtigia fraudis,
Quæ tentare Thetin ratibus, quæ cingere muris
Oppida, quæ iubeant telluri infindere ſulcos:
Alter erit tum Tiphys, & altera quæ vehat Argo
Delectos heroas: erunt etiam altera bella,
Atque iterū ad Troiam magnus mittetur Achilles.
Hinc, vbi iam firmata virum te fecerit ætas,
Cedet & ipſe mari vector: nec nautica pinus
Mutabit merces: omnis feret omnia tellus.
Non raſtros patietur humus, non vinea falcem.
Robuſtus quoque iam tauris iuga ſoluet arator:
Nec varios diſcet mentiri lana colores.
Ipſe ſed in pratis aries iam ſuaue rubenti
Murice, iam croceo mutabit vellera luto.
Sponte ſua ſandyx paſcentes veſtiet agnos.
Talia ſæcla ſuis dixerunt, currite, fuſis
Concordes ſtabili fatorum numine Parcæ.
Aggredere o magnos (aderit iam tempus) honores,
Clara Deūm ſoboles, magnum Iouis incrementum.
Adſpice conuexo nutantem pondere mundum,
Terraſque, tractuſque maris, cœlumque profundum:
Adſpice, venturo lætentur vt omnia ſæclo.
O mihi tam longæ maneat pars vltima vitæ,
Spiritus &, quantum ſat erit tua dicere facta.
Non me carminibus vincet nec Thracius Orpheus.
Nec Linus: huic mater quāuis, atque huic pater adſit,
Orphei Calliopea, Lino formoſus Apollo.
Pan Deus, Arcadia mecum ſi iudice certet,
Pan etiam Arcadia dicat ſe iudice victum.

Inci-

Incipe,parue puer,riſu cognoſcere matrem:
Matri longa decem tulerunt faſtidia menſes.
Incipe,parue puer: cui non riſere parentes,
Nec Deus hunc menſa,Dea nec dignata cubili eſt.

DAPHNIS, ECLOGA V.

ARGVMENTVM.

Paſtores alternatim in perſona Daphnidis. Iulij Cæſaris mortem deplorant; & diuinos illi decernunt honores. Alij dici hæc malunt de Flacco Marone fratre.

MENALCAS, MOPSVS.

ME. CVr nõ, Mopſe(boni quoniã cõuenimus ambo,
Tu calamos inflare leues,ego dicere verſus)
Hic corylis miſtas inter conſedimus vlmos?
MO. Tu maior:tibi me eſt æquum parere,Menalca:
Siue ſub incertas,Zephyris motantibus,vmbras,
Siue antro potius ſuccedimus. adſpice vt antrum
Sylueſtris raris ſparſit labruſca racemis.
ME. Montibus in noſtris ſolus tibi certet Amyntas.
MO.Quid,ſi idem certet Phœbum ſuperare canẽdo?
ME.Incipe,Mopſe,prior,ſi quos aut Phyllidis ignes,
Aut Alconis habes laudes,aut iurgia Codri.
Incipe: paſcentes ſeruabit Tityrus hœdos.
MO. Immo hæc,in viridi nuper quæ cortice fagi
Carmina deſcripſi,& modulans alterna notaui,
Experiar: tu deinde iubeto certet Amyntas.
ME.Lenta ſalix quantum pallenti cedit oliuæ,

Puniceis humilis quantum ſaliunca roſetis;
Iudicio noſtro tantum tibi cedit Amyntas.
MO. Sed tu deſine plura, puer: ſucceſſimus antro.
Exſtinctum Nymphæ crudeli funere Daphnin
Flebant. vos, coryli, teſtes, & flumina Nymphis;
Cùm, complexa ſui corpus miſerabile nati,
Atque Deos, atque aſtra vocat crudelia mater.
Non vlli paſtos illis egere diebus
Frigida, Daphnin, boues ad flumina: nulla neq; amnē
Libauit quadrupes, nec graminis attigit herbam.
Daphni, tuum Pœnos etiam ingemuiſſe leones
Interitum, monteſque feri, ſyluæque loquuntur.
Daphnis & Armenias curru ſubiungere tigres
Inſtituit; Daphnis thyaſos inducere Baccho,
Et folijs lentas intexere mollibus haſtas.
Vitis vt arboribus decori eſt, vt vitibus vuæ,
Vt gregibus tauri, ſegetes vt pinguibus aruis;
Tu decus omne tuis: poſtquam te fata tulerunt,
Ipſa Pales agros, atque ipſe reliquit Apollo.
Grandia ſæpe quibus mandauimus hordea ſulcis,
Infelix lolium, & ſteriles dominantur auenæ.
Pro molli viola, pro porpureo narciſſo
Carduus, & ſpinis ſurgit paliurus acutis.
Spargite humum folijs, inducite fontibus vmbras,
Paſtores: mandat fieri ſibi talia Daphnis;
Et tumulum facite, & tumulo ſuperaddite carmen.
DAPHNIS ego in ſyluis, hinc vſque ad ſidera notus,
Formoſi pecoris cuſtos, formoſior ipſe.
ME. Tale tuum carmen nobis, diuine poeta,
Quale ſopor feſſis in gramine: quale per æſtum
Dulcis aquæ ſaliente ſitim reſtinguere riuo.
Nec calamis ſolùm æquiparas, ſed voce magiſtrum.

Fortu-

Fortunate puer, tu nunc eris alter ab illo.
Nos tamen hæc quocunque modo tibi noſtra viciſſim
Dicemus: Daphninq.tuum tollemus ad aſtra:
Daphnin ad aſtra feremus: amauit nos quoq. Daphnis.
MO. An quidquam nobis tali ſit munere maius?
Et puer ipſe fuit cantari dignus: & iſta
Iampridem Stimichon laudauit carmina nobis.
ME. Candidus inſuetum miratur limen Olympi,
Sub pedibuſq. videt nubes, & ſidera Daphnis.
Ergo alacras ſyluas, & cetera rura voluptas,
Panaque, paſtoreſq. tenet, Dryadaſq. puellas.
Nec lupus inſidias pecori, nec retia ceruis
Vlla dolum meditantur: amat bonus ocia Daphnis.
Ipſi lætitia voces ad ſidera iactant
Intonſi montes: ipſæ iam carmina rupes,
Ipſa ſonant arbuſta, Deus Deus ille, Menalca.
Sis bonus ò, feli q. tuis. En quattuor aras,
Ecce duas tibi, Daphni, duoque altaria Phœbo,
Pocula bina nouo ſpumantia lacte quotannis,
Crateraſq. duos ſtatuam tibi pinguis oliui:
Et multo in primis hilarans conuiuia Baccho,
Ante focum, ſi frigus erit; ſi meſſis, in vmbra,
Vina nouum fundam calathis Aruiſia nectar.
Cantabunt mihi Damœtas, & Lyctius Ægon:
Saltantes Satyros imitabitur Alpheſibœus.
Hæc tibi ſemper erunt, & cùm ſo emnia vota
Reddemus Nymphis, & cùm luſtrabimus agros.
Dum iuga montis aper, fluuios dum piſcis amabit,
Dumq. thymo paſcentur apes, dum rore cicadæ,
Semper honos, nomenq. tuum, laudeſq. manebunt.
Vt Baccho, Cererique. tibi ſic vota quotannis
Agricolæ facient: damnabis tu quoque votis.

Digitized by Google

MO. Quæ tibi, quæ tali reddam pro carmine dona?
Nam neque me tantùm venientis ſibilus Auſtri,
Nec percuſſa iuuat fluctu tam litora,nec quæ
Saxoſas inter decurrunt flumina valles.
ME. Hac te nos fragili donabimus antè cicuta.
Hæc nos,Formoſus Corydon ardebat Alexin:
Hæc eadem docuit,Cuium pecus? an Melibœi?
MO. At tu ſume pedum;(quod,me cùm ſæpe rogaret,
Non tulit Antigones & erat tum dignus amari)
Formoſum paribus nodis,atque ære,Menalca.

SILENVS, ECLOGA VI.

ARGVMENTVM.

Epicurea ſecta exprimitur: & Silenus Bacchi educator, quaſi voluptatis ſymbolum, inducitur cum Satyris temulentus: peritè tamen,iuxta Epicureorum opinionem,de rerum primordijs canens, variaſq́; fabulas admiſcens. In Romano Codice huiuſmodi eſt inſcriptio,

Faunorum, Satyrorum, & Syluanorum delectatio.

PRima Syracuſio dignata eſt ludere verſu
Noſtra,nec erubuit ſyluas habitare,Thalia.
Cùm canerem Reges & prælia; Cynthius aurem
Vellit,& admonuit: Paſtorem,Tityre,pingues
Paſcere oportet oues,deductum dicere carmen.
Nunc ego (namque ſuper tibi erũt,qui dicere laudes,
Vare,tuas cupiant,& triſtia condere bella)
Agreſtem tenui meditabor arundine Muſam.
Non iniuſſa cano. ſi quis tamen hæc quoque,ſi quis
Captus

Captus amore leget? te noſtræ, Vare, myricæ,
Te nemus omne canet: nec Phœbo gratior vlla eſt,
Quàm ſibi quæ Vari præſcripſit pagina nomen.
Pergite, Pierides. Chromis & Mnaſylus in antro
Silenum pueri ſomno videre iacentem,
Inflatum heſterno venas, vt ſemper, Iaccho.
Serta procul tantum capiti delapſa iacebant:
Et grauis attrita pendebat cantharus anſa.
Aggreſſi (nam ſæpe, ſenex ſpe carminis ambos
Luſerat) iniiciunt ipſis ex vincula ſertis.
Addit ſe ſociam, timidiſq. ſuperuenit Ægle;
Ægle Naiadum pulcherrima: iamq. videnti.
Sanguineis frontem moris, & tempora pingit.
Ille dolum ridens, Quò vincula nectitis? inquit.
Soluite me, pueri: ſatis eſt potuiſſe videri.
Carmina, quæ vultis, cognoſcite: carmina vobis;
Huic aliud mercedis erit. Simul incipit ipſe:
Tum verò in numerum Faunoſque, feraſq. videres
Ludere; tum rigidas motare cacumina quercus.
Nec tantum Phœbo gaudet Parnaſia rupes:
Nec tantum Rhodope miratur, & Iſmarus Orphea.
Namque canebat, vti magnum per inane coacta
Semina, terrarumque, animæque, mariſque fuiſſent,
Et liquidi ſimul ignis: vt his exordia primis
Omnia, & ipſe tener mundi concreuerit orbis.
Tum durare ſolum, & diſcludere Nerea Ponto
Cœperit, & rerum paullatim ſumere formas:
Iamq. nouum terræ ſtupeant luceſcere Solem,
Altius atque cadunt ſummotis nubibus imbres;
Incipiant ſyluæ cùm primum ſurgere, cùmque
Rara per ignotos errent animalia montes.
Hinc lapides Pyrrhæ iactos, Saturnia regna,

Caucaſeaſq. refert volucres, furtumq. Promethæi,
His adiungit, Hylam nautæ quo fonte relictum
Clamaſſent: vt littus, Hyla, Hyla, omne ſonaret.
Et fortunatam, ſi nunquam armenta fuiſſent,
Paſiphaën, niuei ſolatur amore iuuenci,
Ah, virgo infelix, quæ te dementia cepit?
Prœtides implerunt falſis mugitibus agros.
At non tam turpes pecudum tamen vlla ſecuta eſt
Concubitus, quamuis collo timuiſſet aratrum,
Et ſæpe in leui quæſiſſet cornua fronte.
Ah, virgo infelix, tu nunc in montibus erras:
Ille latus niueum molli fultus hyacintho,
Ilice ſub nigra pallentes ruminat herbas,
Aut aliquã in magno ſequitur grege, claudite, Nymphæ
Dictææ, Nymphæ nemorum iam claudite ſaltus:
Si quà forte ferunt oculis ſeſe obuia noſtris
Errabunda bouis veſtigia: forſitan illum
Aut herba captum viridi, aut armenta ſecutum,
Perducant aliquæ ſtabula ad Gortynia vaccæ.
Tum canit Heſperidum miratam mala puellam:
Tum Phaëtontiadas muſco circùndat amaræ
Corticis, atque ſolo proceras erigit alnos.
Tum canit, errantem Permeſſi ad flumina Gallum,
Aonas in montes, vt duxerit vna ſororum:
Vtque viro Phœbi chorus aſſurrexerit omnis:
Vt Linus hæc illi diuinio carmine paſtor
Floribus, atque apio crines ornatus amaro,
Dixerit, Hos tibi dant calamos (en accipe) Muſæ,
Aſcræo quos ante ſeni: quibus ille ſolebat
Cantando rigidas deducere montibus ornos.
His tibi Grynæi nemoris dicatur origo;
Ne quis ſit lucus, quo ſe plus iactet Apollo.

Quid

Quid loquar?aut Scyllam niſi? aut quā fama ſecuta eſt
Candida ſuccinctam latrantibus inguina monſtris
Dulichias vexaſſe rates,& gurgite in alto,
Ah,timidos nautas canibus laceraſſe marinis?
Aut vt mutatus Terei narrauerit artus?
Quas illi Philomela dapes,quæ dona pararit?
Quo curſu deſerta petiuerit,& quibus ante
Infelix ſua tecta ſuperuolitauerit alis?
Omnia,quæ Phœbo quondam meditante,beatus
Audijt Eurotas,iuſſitq.ediſcere lauros:
Ille canit; pulſæ referunt ad ſidera valles:
Cogere donec oues ſtabulis,numerumq.referre
Iuſſit; & inuito proceſſit Veſper Olympo.

MELIBOEVS, ECLOGA VII.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE

ARGVMENTVM.

Contentionem duorum paſtorum Corydonis, & Thyrſidis Melibœus refert. Amatoria eſt ex Bucoliaſtis Theocriti, tertiæ eclogæ haud abſimilis.

CORYDON, THYRSIS.

Forte ſub arguta conſederat ilice Daphnis,
Compulerantq.greges Corydon,& Thyrſis in vnū;
Thyrſis oues,Corydon diſtentas lacte capellas:
Ambo florentes ætatibus,Arcades ambo,
Et cantare pares,& reſpondere parati.
Hic mihi,dum teneras defendo à frigore myrtes,
Vir gregis ipſe caper deerrauerat:atque ego Daphnim
Adſpicio: ille vbi me contra videt; Ocyus, inquit.

Huc ades, ò Melibœe: caper tibi ſaluus, & hædi.
Et ſi quid ceſſare potes, requieſce ſub vmbra.
Huc ipſi potum venient per prata iuuenci:
Hic viridis tenera prætexit arundine ripas
Mincius, eque ſacra reſonant examina quercu.
Quid facerē? neq; ego Alcipen, nec Phyllida habebā,
Depulſos à lacte domi, quæ clauderet agnos;
Et certamen erat, Corydon cum Thyrſide, magnum,
Poſthabui tamen illorum mea ſeria ludo.
Alternis igitur contendere verſibus ambo
Cœpere: alternos Muſæ meminiſſe volebant.
Hos Corydon, illos referebat in ordine Thyrſis.
C. Nymphę, noſter, amor, Libethrides, aut mihi carmē
Quale meo Codro, concedite: proxima Phœbi
Verſibus ille facit: aut, ſi non poſſumus omnes,
Hic arguta ſacra pendebit fiſtula pinu.
T. Paſtores hedera creſcentem ornate poëtam
Arcades, inuidia rumpantur vt ilia Codro.
Aut ſi vltra placitum laudarit, baccare frontem
Cingite, ne vati noceant mala lingua futuro.
C. Setoſi caput hoc apri tibi Delia, paruus,
Et ramoſa Mycon viuacis cornua cerui.
Si proprium hoc fuerit, læui de marmore tota
Puniceo ſtabis ſuras euincta cothurno.
T. Sinum lactis, & hæc te liba, Priape, quotannis
Expectare ſat eſt; cuſtos es pauperis horti.
Nunc te marmoreum pro tempore fecimus: at tu,
Si fœtura gregem ſuppleuerit, aureus eſto.
C. Nerine Galatea, thymo mihi dulcior Hyblæ,
Candidior cycnis, hedera formoſior alba:
Cùm primum paſti repetent præſepia tauri,
Si qua tua Corydonis habet te cura, venito.

T. Im-

T. Immo ego Sardois videar tibi amarior herbis,
Horridior ruſco, proiecta vilior alga,
Si mihi non hæc lux toto iam longior anno eſt:
Ite domum paſti, ſi quis pudor, ite iuuenci.
C. Muſcoſi fontes, & ſomno mollior herba,
Et quæ vos rara viridis tegit arbutus vmbra.
Solſtitium pecori defendite; iam venit æſtas
Torrida, iam læto turgent in palmite gemmæ.
T. Hic focus, & tedæ pingues, hic plurimus ignis
Semper; & aſſidua poſtes fuligine nigri.
Hic tantum Boreæ curamus frigora, quantum
Aut numerum lupus, aut torrentia flumina ripas.
C. Stant & iuniperi, & caſtaneæ hirſutæ:
Strata iacent paſſim ſua quæq. ſub arbore poma.
Omnia nunc rident: at, ſi formoſus Alexis
Montibus his abeat, videas & flumina ſicca.
T. Aret ager: vitio moriens ſitit aëris herba:
Liber pampineas inuidit collibus vmbras:
Phyllidis aduentu noſtræ nemus omne virebit;
Iuppiter & læto deſcendet plurimus imbri.
C. Populus Alcydæ gratiſſima, vitis Iaccho,
Formoſæ myrtus Veneri, ſua laurea Phœbo.
Phyllis amat corylos: illas dum Phyllis amabit,
Nec myrtus vincet corylos, nec laurea Phœbi.
T. Fraxinus in ſyluis pulcherrima, pinus in hortis,
Populus in fluuijs, abies in montibus altis:
Sæpius at ſi me, Lycida formoſe, reuiſas,
Fraxinus in ſyluis cedet tibi, pinus in hortis.
M. Hæc memini, & victum fruſtra cõtẽdere Thyrſin:
Ex illo Corydon, Corydon eſt tempore nobis.

PHARMACEVTRIA, ECLOGA VIII.

ARGVMENTVM.

Habet duas partes, prior amatoris decepti conqueſtionem: poſterior veneficia, quibus amatoris mens peruertatur, continet. Theocritea eſt.

DAMON, ALPHESIBOEVS.

PAſtorum Muſam, Damonis, & Alpheſibœi,
Immemor herbarum quos eſt mirata iuuenca
Certantes; quorum ſtupefactæ carmine lynces,
Et mutata ſuos requierunt flumina curſus;
Damonis Muſam dicemus, & Alpheſibœi.
Tu mihi, ſeu magni ſuperas iam ſaxa Timaui,
Siue oram Illyrici legis æquoris; en erit vnquam
Ille dies, mihi cùm, liceat tua dicere facta?
En erit, vt liceat totum mihi ferre per orbem
Sola Sophocleo tua carmina digna cothurno;
A te principium, tibi deſinet: accipe iuſſis
Carmina cœpta tuis: atq. hanc ſine tempora circùm
Inter victrices hederam tibi ſerpere lauros.
Frigida vix cœlo noctis deceſſerat vmbra,
Cùm ros in tenera pecori gratiſſimus herba eſt:
Incumbens tereti Damon ſic cœpit oliuæ.
D. Naſcere: præq. die veniens age, Lucifer, almum:
Coniugis indigno Niſæ deceptus amore.
Dum queror; & Diuos, quanquam nil teſtibus illis
Profeci. extrema moriens tamen alloquor hora.
Incipe Mænalios mecum, mea tibia, verſus.
Mænalus argutumq. nemus, pinoſq. loquentes

Sem-

Semper habet ; ſemper paſtorum ille audit amores,
Panaque,qui primus calamos non paſſus inertes .
Incipe Mænalios mecum,mea tibia,verſus .
Mopſo Niſa datur . quid non ſperemus amantes ?
Iungentur iam gryphes equis : æuoq ſequenti
Cum canibus timidi venient ad pocula damæ .
Mopſe,nouas incide faces : tibi ducitur vxor .
Sparge,marite,nuces : tibi deſerit Heſperus Oetam.
Incipe Menalios mecum,mea tibia,verſus .
O digno coniuncta viro,dum deſpicis omnes;
Dumq.tibi eſt odio mea fiſtula,dumq.capellæ ,
Hirſutumq.ſupercilium,prolixaq.barba :
Nec curare Deum credis mortalia quenquam .
Incipe Mænalios mecum,mea tibia,verſus .
Sæpibus in noſtris paruam te roſcida mala
(Dux ego veſter eram)vidi cum matre legentem .
Alter ab vndecimo tum me iam ceperat annus ;
Iam fragiles poteram à terra contingere ramos .
Vt vidi,vt perij,vt me malus abſtulit error !
Incipe Mænalios mecum,mea tibia,verſus .
Nunc,ſcio quid ſit,Amor ? duris in cotibus illum
Iſmarus,aut Rhodope,aut extremi Garamantes ,
Nec noſtri generis puerum,nec ſanguinis edunt .
Incipe Mænalios mecum,mea tibia verſus .
Sæuus Amor docuit natorum ſanguine matrem
Commaculare manus . crudelis tu quoque mater :
Crudelis mater magis,an puer improbus ille ?
Improbus ille puer ; crudelis tu quoque mater .
Incipe Mænalios mecum,mea tibia verſus .
Nunc & oues vltro fugiat lupus : aurea duræ
Mala ferant quercus ; narciſſo floreat alnus :
Pinguia corticibus ſudent electra myricæ :

Chr-

Certent & cycnis vlulæ ; ſit Tityrus Orpheus :
Orpheus in ſyluis,inter delphinas Arion.
Incipe Mænalios mecum,mea tibia,verſus.
Omnia vel medium fiant mare : viuite ſyluæ.
Præceps aërij ſpecula de montis in vndas
Deferar : extremum hoc munus morientis habeto.
Deſine Mænalios,iam deſine,tibia,verſus.
PO.Hæc Damon. Vos,quæ reſponderit Alpheſibœus,
Dicite,Pierides : NON OMNIA poſſumus omnes.
A. Effer aquam,& molli cinge hæc altaria vitta :
Verbenaſq.adòle pingues,& maſcula thura.
Coniugis vt magicis ſanos auertere ſacris
Experiar ſenſus ; nihil hic,niſi carmina deſunt,
Ducite ab vrbe domũ,mea carmina,ducite Daphnin.
Carmina vel cœlo poſſunt deducere Lunam :
Carminibus Circe ſocios mutauit Vlyſſei :
Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.
Ducite ab vrbe domũ, mea carmina,ducite Daphnin.
Terna tibi hæc primum triplici diuerſa colore
Licia circundo ; terque hæc altaria circùm
Effigiem duco : numero Deus impare gaudet.
Ducite ab vrbe domũ,mea carmina,ducite Daphnin.
Necte tribus nodis ternos, Amarylli,colores :
Necte,Amarylli,modò;&,Veneris,dic,vincula necto.
Ducite ab vrbe domũ,mea carmina,ducite Daphnin.
Limus vt hic dureſcit,& hæc vt cera liqueſcit
Vno eodemq.igni ; ſic noſtro Daphnis amore.
Sparge molam,& fragiles incende bitumine lauros.
Daphnis me malus vrit:ego hãc in Daphnide laurum.
Ducite ab vrbe domũ mea carmina,ducite Daphnin.
Talis amor Daphnin,qualis,cùm feſſa iuuencum
Per nemora,atque altos quærendo bucula lucos

Propter aquæ riuum viridi procumbit in herba,
Perdita; nec ſeræ meminit decedere nocti;
Talis amor teneat, nec ſit mihi cura mederi.
Ducite ab vrbe domũ, mea carmina, ducite Daphnin.
Has olim exuuias mihi perfidus ille reliquit,
Pignora cara ſui: quæ nunc ego limine in ipſo,
Terra tibi mando: debent hæc pignora Daphnin.
Ducite ab vrbe domũ, mea carmina, ducite Daphnin.
Has herbas, atque hæc Ponto mihi lecta venena
Ipſe dedit Mœris, naſcuntur plurima Ponto.
His ego ſæpe lupum fieri, & ſe condere ſyluis
Mœrim, ſæpe animas imis excire ſepulcris,
Atque ſatas aliò vidi traducere meſſes.
Ducite ab vrbe domũ, mea carmina, ducite Daphnin.
Fer cineres, Amarylli, foras: riuoq; fluenti,
Tranſque caput iace: ne reſpexeris: his ego Daphnin
Aggrediar: nihil ille Deos, nil carmina curat.
Ducite ab vrbe domũ, mea carmina, ducite Daphnin.
Aſpice: corripuit tremulis altaria flammis
Sponte ſua, dum ferre moror, cinis ipſe: bonum ſit.
Neſcio quis certe eſt, & Hylax in limine latrat.
Credimus? an, qui amant, ipſi ſibi ſomnia fingunt?
Parcite, ab vrbe venit, iam parcite carmina, Daphnis.

MOERIS, ECLOGA IX.

ARGVMENTVM.

Virgilius, qui Menalcas hic appellatur, agros, ſibi beneficio Cæſaris reſtitutos, repetens, pene occiſus eſt ab Arrio Centurione, cui Virgilij fundus in portionem ceſſerat. Romam igitur proficiſcens, Mœris pro-

cura-

curatori mandat, vt tantiſper Arrio obſequatur. Id Mœris Lycidæ paſtori narrans, temporum calamitatem deflet, & miſcet Auguſti laudes. Vide Quintil. lib. 8. cap. 6.

LYCYDAS, MOERIS.

L. QVò te, Mœri, pedes? an, quò via ducit, in vrbem?
M. O Lycida, viui peruenimus, aduena noſtri
(Quod nunquam veriti ſumus) vt poſſeſſor agelli
Diceret, Hæc mea ſunt, veteres migrate coloni.
Nunc victi, triſtes (QVONIAM ſors omnia verſat)
Hos illi, quod nec bene vertat, mittimus hædos.
L. Certè equidem audieram, quà ſe ſubducere colles
Incipiunt, molliq. iugum demittere cliuo,
Vſque ad aquam, & veteris iam fracta cacumina fagi
Omnia carminibus veſtrum ſeruaſſe Menalcan.
M. Audieras, & fama fuit, ſed carmina tantum
Noſtra valent Lycida tela inter Martia, quantum
Chaonias dicunt, aquila veniente, columbas.
Quòd niſi me quàcunque nouas incidere lites
Ante ſiniſtra caua monuiſſet ab ilice cornix;
Nec tuus hic Mœris, nec viueret ipſe Menalcas.
L. Heu, cadit in quēquam tātum ſcelus? heu, tua nobis
Pene ſimul tecum ſolatia rapta, Menalca.
Quis caneret Nymphas? quis humū florentibus herbis
Spargeret? aut viridi fontes induceret vmbra?
Vel quæ ſublegit tacitus tibi carmina nuper,
Cùm te ad delitias ferres Amaryllida noſtras?
Tityre, dum redeo (breuis eſt via) paſce capellas:
Et potum paſtas age, Tityre, & inter agendum
Occurſare capro (cornu ferit ille) caueto.
M. Immo hæc, quæ Varo necdum perfecta canebat.

Vare,

Vare, tuum nomen (ſuperet modo Mantua nobis,
Mantua væh miſeræ nimium vicina Cremonæ)
Cantantes ſublime ferent ad ſidera cycni.
L. Sic tua Cyrnæas fugiant examina taxos:
Sic cythiſo paſtæ diſtentent vbera vaccæ;
Incipe, ſi quid habes: & me fecere poetam
Pierides: ſunt & mihi carmina: me quoque dicunt
Vatem paſtores; ſed non ego credulus illis.
Nam neque adhuc Varo videor, nec dicere Cinna
Digna: ſed argutos inter ſtrepere anſer olores.
M. Id quidẽ ago: & tacitus, Lycida, mecũ ipſo voluto
Si valeam meminiſſe: neque eſt ignobile carmen.
Huc ades, ò Galatea: quis eſt nam ludus in vndis?
Hic ver purpureum, vario hic flumina circùm
Fundit humus flores, hic candida populus antro
Imminet, & lentæ texunt vmbracula vites.
Huc ades: inſani feriant ſine litora fluctus.
L. Quid? quæ te pura ſolum ſub nocte canentem
Audieram? numeros memini, ſi verba tenerem.
M. Daphni, quid antiquos ſignorum ſuſpicis ortus?
Ecce Dionæi proceſſit Cæſaris aſtrum:
Aſtrum, quo ſegetes gauderent frugibus: & quo
Duceret apricis in collibus vua colorem.
Inſere, Daphni pyros: carpent tua poma nepotes.
OMNIA fert ætas, animum quoque ſæpe ego longos
Cantando puerum memini me condere Soles.
Nunc oblita mihi tot carmina: vox quoque Mœrin
Iam fugit ipſa: lupi Mœrin videre priores.
Sed tamen iſta ſatis refert tibi ſæpe Menalcas.
L. Cauſando noſtros in longum ducis amores.
Et nunc omne tibi ſtratum ſilet æquor: & omnes
(Adſpice) ventoſi ceciderunt murmuris auræ.

Hinc adeo media eſt nobis via: namque ſepulcrum
Incipit apparere Bianoris: hic, vbi denſas
Agricolæ ſtringunt frondes, hic Mœri, canamus:
Hic hædos depone; tamen veniemus in vrbem.
Aut ſi, nox pluuiam ne colligat ante, veremur.
Cantantes licet vſque (minus via lædet) eamus:
Cantantes vt eamus, ego hoc te faſce leuabo.
M. Deſine plura, puer: &, quod nunc inſtat, agamus.
Carmina tunc melius, cùm venerit ipſe, canemus.

GALLVS, ECLOGA X.

ARGVMENTVM.

Cornelium Gallum poëtam de amiſſa amica Cytheride, Volumnij liberta, quam Lycoridem hic appellat, ſolatur: quòd ea, ſpreto Gallo, in Gallias ſequuta erat Antonium, ſumpta ex Theocriti Thyrſide.

POETA.

EXtremum hunc, Arethuſa, mihi concede laborem.
Pauca meo Gallo, ſed quæ legat ipſa Lycoris,
Carmina ſunt dicenda, neget quis carmina Gallo?
Sic tibi, cùm fluctus ſubter labere Sicanos,
Doris amara ſuam non intermiſceat vndam.
Incipe: ſollicitos Galli dicamus amores,
Dum tenera attondent ſimæ virgulta capellæ.
Non canimus ſurdis: reſpondent omnia ſyluæ.
Quæ nemora, aut qui vos ſaltus habuere, puellæ
Naiades; indigno cùm Gallus amore periret?
Nam neque Parnaſſi vobis iuga, nam neque Pindi
Vlla moram fecere, neque Aonia Aganippe.
Illum etiam lauri, illum etiam fleuere myricæ;
Pini-

Pinifer illum etiam ſola ſub rupe iacentem
Mænalus,& gelidi fleuerunt ſaxa Lycæi.
Stant & oues circum; noſtri nec pœnitet illas:
Nec te pœniteat pecoris,diuine poeta;
Et formoſus oues ad flumina pauit Adonis.
Venit & vpilio: tardi venere bubulci:
Vuidus hyberna venit de glande Menalcas.
Omnes,Vnde amor iſte? rogant,tibi venit Apollo:
Galle,quid inſanis? inquit: tua cura Lycoris
Perq.niues alium,perq.horrida caſtra ſecuta eſt.
Venit & agreſti capitis Syluanus honore,
Florentes ferulas,& grandia lilia quaſſans.
Pan Deus Arcadiæ venit: quem vidimus ipſi
Sanguineis ebuli baccis,minioq.rubentem.
Et quis erit modus? inquit: amor non talia curat.
Nec lacrymis crudelis amor,nec gramina riuis,
Nec cytiſo ſaturantur apes nec fronde capellæ.
Triſtis at ille tamen, Cantabitis,Arcades,inquit,
Montibus hæc veſtris: ſoli cantare periti
Arcades,ò mihi tum quàm molliter oſſa quieſcant,
Veſtra meos olim ſi fiſtula dicat amores.
Atque vtinam ex vobis vnus,veſtriq.fuiſſem
Aut cuſtos gregis,aut maturæ vinitor vuæ.
Certe,ſiue mihi Phyllis,ſiue eſſet Amyntas,
Seu quicunque furor (quid tum,ſi fuſcus Amyntas?
Et nigræ violæ ſunt,& vaccinia nigra)
Mecum inter ſalices lenta ſub vite iaceret.
Serta mihi Phyllis legeret,cantaret Amyntas.
Hic gelidi fontes: hic mollia prata,Lycori,
Hic nemus, hic ipſo tecum conſumerer æuo.
Nunc inſanus amor duri me Martis in armis
Tela inter media, atque aduerſos detinet hoſtes.

Tu procul à patria (nec ſit mihi credere) tantum
Alpinas, ah dura, niues, & frigora Rheni
Me ſine ſola vides, ah, te ne frigora lædant:
Ah, tibi ne teneras glacies ſecet aſpera plantas.
Ibo: &, Chalcidico quæ ſunt mihi condita verſu,
Carmina, paſtoris Siculi modulabor auena.
Certum eſt in ſyluis, inter ſpelæa ferarum
Malle pati, teneriſq. meos incidere amores
Arboribus: creſcent illæ: creſcetis amores.
Interea miſtis luſtrabo Mænala Nymphis:
Aut acres venabor apros, non me vlla vetabunt
Frigora Parthenios canibus circundare ſaltus.
Iam mihi per rupes videor, lucoſq. ſonantes
Ire: libet Partho torquere Cydonia cornu
Spicula; tanquam hæc ſit noſtri medicina furoris:
Aut Deus ille malis hominum miteſcere diſcat.
Iam neque Hamadryades rurſus, nec carmina nobis
Ipſa placent: ipſæ rurſus concedite ſyluæ.
Non illum noſtri poſſunt mutare labores:
Nec ſi frigoribus medijs, Hebrumq. bibamus,
Sithoniaſq. niues hyemis ſubeamus aquoſæ;
Nec, ſi, cum moriens alta liber aret in vlmo,
Æthiopum verſemus oues ſub ſidere Cancri.
OMNIA vincit amor, & nos cedamus amori.
Hæc ſat erit, Diuæ, veſtrum ceciniſſe poetam,
Dum ſedet, & gracili fiſcellam texit hibiſco,
Pierides; vos hæc facietis maxima Gallo:
Gallo, cuius amor tantum mihi creſcit in horas,
Quantum vere nouo viridis ſe ſubijcit alnus.
Surgamus; ſolet eſſe grauis cantantibus vmbra.
Iuniperi grauis vmbra: nocent & frugibus vmbræ.
Ite domum ſaturæ, venit heſperus, ite capellæ.

VB.

PVB. VIRGILII MARONIS.

GEORGICON. LIB. I.

AD C. MÆCENATEM.

ARGVMENTVM.

Enumerat vniuersè, quæ hiſce quatuor libris eſt dicturus: atque inuocat. Inde agri colendi rationem oſtendit: primam agriculturæ originem commemorat: ruſticorum arma bona ex parte enumerat: laboris ruſticandi diſtinguit tempora: tempeſtatum prognoſtica exequitur, atque hinc arrepta occaſione, ad prodigia, quæ Cæſaris mortem prænunciarunt, digreditur.

QVid faciat lætas ſegetes, quo ſidere terram
Vertere, Mæcenas, vlmiſq. adiungere vites
Cōueniat; quæ cura boum, qui cultus habēdo
Sit pecori; atque apibus quanta experientia parcis,
Hinc canere incipiam. Vos, ò clariſſima mundi
Lumina, labentem cœlo, quæ ducitis annum,
Liber. & alma Ceres: veſtro ſi munere tellus
Chaoniam pingui glandem mutauit ariſta,
Poculaq. inuentis Acheloia miſcuit vuis:
Et vos, agreſtum præſentia numina, Fauni,
Ferte ſimul Fauniq. pedem, Dryadeſq. puellæ,
Munera veſtra cano. Tuq. ò, cui prima frementem

PHARMACEVTRIA, ECLOGA VIII.

ARGVMENTVM.

Habet duas partes, prior amatoris decepti conqueſtionem: poſterior veneficia, quibus amatoris mens peruertatur, continet. Theocritea eſt.

DAMON, ALPHESIBOEVS.

PAſtorum Muſam, Damonis, & Alpheſibœi,
Immemor herbarum quos eſt mirata iuuenca
Certantes; quorum ſtupefactæ carmine lynces,
Et mutata ſuos requierunt flumina curſus;
Damonis Muſam dicemus, & Alpheſibœi.
Tu mihi, ſeu magni ſuperas iam ſaxa Timaui,
Siue oram Illyrici legis æquoris; en erit vnquam
Ille dies, mihi cùm, liceat tua dicere facta?
En erit, vt liceat totum mihi ferre per orbem
Sola Sophocleo tua carmina digna cothurno;
A te principium, tibi deſinet: accipe iuſſis
Carmina cœpta tuis: atq. hanc ſine tempora circùm
Inter victrices hederam tibi ſerpere lauros.
Frigida vix cœlo noctis deceſſerat vmbra,
Cùm ros in tenera pecori gratiſſimus herba eſt:
Incumbens tereti Damon ſic cœpit oliuæ.
D. Naſcere: præq. die veniens age, Lucifer, almum:
Coniugis indigno Niſæ deceptus amore.
Dum queror; & Diuos, quanquam nil teſtibus illis
Profeci, extrema moriens tamen alloquor hora.
Incipe Mænalios mecum, mea tibia, verſus.
Mænalus argutumq. nemus, pinoſq. loquentes

Sem-

Semper habet; ſemper paſtorum ille audit amores,
Panaque,qui primus calamos non paſſus inertes.
Incipe Mænalios mecum,mea tibia,verſus.
Mopſo Niſa datur. quid non ſperemus amantes?
Iungentur iam gryphes equis: æuoq ſequenti
Cum canibus timidi venient ad pocula damæ.
Mopſe,nouas incide faces: tibi ducitur vxor.
Sparge,marite,nuces: tibi deſerit Heſperus Oetam.
Incipe Menalios mecum,mea tibia,verſus.
O digno coniuncta viro,dum deſpicis omnes;
Dumq.tibi eſt odio mea fiſtula,dumq.capellæ,
Hirſutumq.ſupercilium,prolixaq.barba:
Nec curare Deum credis mortalia quenquam.
Incipe Mænalios mecum,mea tibia,verſus.
Sæpibus in noſtris paruam te roſcida mala
(Dux ego veſter eram)vidi cum matre legentem.
Alter ab vndecimo tum me iam ceperat annus;
Iam fragiles poteram à terra contingere ramos.
Vt vidi,vt perij,vt me malus abſtulit error!
Incipe Mænalios mecum,mea tibia,verſus.
Nunc,ſcio quid ſit,Amor? duris in cotibus illum
Iſmarus,aut Rhodope,aut extremi Garamantes,
Nec noſtri generis puerum,nec ſanguinis edunt.
Incipe Mænalios mecum,mea tibia verſus.
Sæuus Amor docuit natorum ſanguine matrem
Commaculare manus. crudelis tu quoque mater:
Crudelis mater magis,an puer improbus ille?
Improbus ille puer; crudelis tu quoque mater.
Incipe Mænalios mecum,mea tibia verſus.
Nunc & oues vltro fugiat lupus: aurea duræ
Mala ferant quercus; narciſſo floreat alnus:
Pinguia corticibus ſudent electra myricæ:
Cer-

Certent & cycnis vlulæ ; ſit Tityrus Orpheus :
Orpheus in ſyluis, inter delphinas Arion.
Incipe Mænalios mecum, mea tibia, verſus.
Omnia vel medium fiant mare : viuite ſyluæ.
Præceps aërij ſpecula de montis in vndas
Deferar : extremum hoc munus morientis habeto.
Deſine Mænalios, iam deſine, tibia, verſus.
PO. Hæc Damon. Vos, quæ reſponderit Alpheſibœus,
Dicite, Pierides : NON OMNIA poſſumus omnes.
A. Effer aquam, & molli cinge hæc altaria vitta :
Verbenaſq. adole pingues, & maſcula thura.
Coniugis vt magicis ſanos auertere ſacris
Experiar ſenſus ; nihil hic, niſi carmina deſunt,
Ducite ab vrbe domũ, mea carmina, ducite Daphnin.
Carmina vel cœlo poſſunt deducere Lunam :
Carminibus Circe ſocios mutauit Vlyſſei :
Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.
Ducite ab vrbe domũ, mea carmina ducite Daphnin.
Terna tibi hæc primum triplici diuerſa colore
Licia circundo ; terque hæc altaria circum
Effigiem duco : numero Deus impare gaudet.
Ducite ab vrbe domũ, mea carmina, ducite Daphnin.
Necte tribus nodis ternos, Amarylli, colores :
Necte, Amarylli, modò ; &, Veneris, dic, vincula necto.
Ducite ab vrbe domũ, mea carmina ducite Daphnin.
Limus vt hic dureſcit, & hæc vt cera liqueſcit
Vno eodemq. igni ; ſic noſtro Daphnis amore.
Sparge molam, & fragiles incende bitumine lauros.
Daphnis me malus vrit: ego hãc in Daphnide laurum.
Ducite ab vrbe domũ mea carmina, ducite Daphnin.
Talis amor Daphnin, qualis, cum feſſa iuuencum
Per nemora, atque altos quærendo bucula lucos
Pro-

Propter aquæ riuum viridi procumbit in herba,
Perdita; nec ſeræ meminit decedere nocti;
Talis amor teneat, nec ſit mihi cura mederi.
Ducite ab vrbe domũ, mea carmina, ducite Daphnin.
Has olim exuuias mihi perfidus ille reliquit,
Pignora cara ſui: quæ nunc ego limine in ipſo,
Terra tibi mando: debent hæc pignora Daphnin.
Ducite ab vrbe domũ, mea carmina, ducite Daphnin.
Has herbas, atque hæc Ponto mihi lecta venena
Ipſe dedit Mœris, naſcuntur plurima Ponto.
His ego ſæpe lupum fieri, & ſe condere ſyluis
Mœrim, ſæpe animas imis excire ſepulcris,
Atque ſatas aliò vidi traducere meſſes.
Ducite ab vrbe domũ, mea carmina, ducite Daphnin.
Fer cineres, Amarylli, foras: riuoq; fluenti,
Tranſque caput iace; ne reſpexeris: his ego Daphnin
Aggrediar: nihil ille Deos, nil carmina curat.
Ducite ab vrbe domũ, mea carmina, ducite Daphnin.
Aſpice: corripuit tremulis altaria flammis
Sponte ſua, dum ferre moror, cinis ipſe: bonum ſit.
Neſcio quis certe eſt, & Hylax in limine latrat.
Credimus? an, qui amant, ipſi ſibi ſomnia fingunt?
Parcite, ab vrbe venit, iam parcite carmina, Daphnis.

MOERIS, ECLOGA IX.

ARGVMENTVM.

Virgilius, qui Menalcas hic appellatur, agros, ſibi beneficio Cæſaris reſtitutos, repetens, pene occiſus eſt ab Arrio Centurione, cui Virgilij fundus in portionem ceſſerat. Romam igitur proficiſcens, Mœris

cur

curatori mandat, vt tantiſper Arrio obſequatur. Id Mœris Lycidæ paſtori narrans, temporum calamitatem deflet, & miſcet Auguſti laudes. Vide Quintil. lib. 8. cap. 6.

LYCYDAS, MOERIS.

L. QVò te, Mœri, pedes? an, quò via ducit, in vrbem?
M. O Lycida, viui peruenimus, aduena noſtri
(Quod nunquam veriti ſumus) vt poſſeſſor agelli
Diceret, Hæc mea ſunt, veteres migrate coloni.
Nunc victi, triſtes (QVONIAM ſors omnia verſat)
Hos illi, quod nec bene vertat, mittimus hædos.
L. Certè equidem audieram, quà ſe ſubducere colles
Incipiunt, molliq. iugum demittere cliuo,
Vſque ad aquam, & veteris iam fracta cacumina fagi
Omnia carminibus veſtrum ſeruaſſe Menalcan.
M. Audieras, & fama fuit, ſed carmina tantum
Noſtra valent Lycida tela inter Martia, quantum
Chaonias dicunt, aquila veniente, columbas.
Quòd niſi me quàcunque nouas incidere lites
Ante ſiniſtra caua monuiſſet ab ilice cornix;
Nec tuus hic Mœris, nec viueret ipſe Menalcas.
L. Heu, cadit in quẽquam tãtum ſcelus? heu, tua nobis
Pene ſimul tecum ſolatia rapta, Menalca.
Quis caneret Nymphas? quis humũ florentibus herbis
Spargeret? aut viridi fontes induceret vmbra?
Vel quæ ſublegit tacitus tibi carmina nuper,
Cùm te ad delitias ferres Amaryllida noſtras?
Tityre, dum redeo (breuis eſt via) paſce capellas:
Et potum paſtas age, Tityre, & inter agendum
Occurſare capro (cornu ferit ille) caueto.
M. Immo hæc, quæ Varo necdum perfecta canebat.

Vare,

Vare,tuum nomen(ſuperet modo Mantua nobis.
Mantua væh miſeræ nimium vicina Cremonæ)
Cantantes ſublime ferent ad ſidera cycni.
L. Sic tua Cyrnæas fugiant examina taxos:
Sic cythiſo paſtæ diſtentent vbera vaccæ;
Incipe,ſi quid habes: & me fecere poetam
Pierides: ſunt & mihi carmina: me quoque dicunt
Vatem paſtores; ſed non ego credulus illis.
Nam neque adhuc Varo videor,nec dicere Cinna
Digna: ſed argutos inter ſtrepere anſer olores.
M. Id quidẽ ago: & tacitus,Lycida,mecũ ipſo voluto
Si valeam meminiſſe: neque eſt ignobile carmen.
Huc ades,ò Galatea: quis eſt nam ludus in vndis?
Hic ver purpureum, vario hic flumina circùm
Fundit humus flores, hic candida populus antro
Imminet,& lentæ texunt vmbracula vites.
Huc ades: inſani feriant ſine litora fluctus.
L. Quid?quæ te pura ſolum ſub nocte canentem
Audieram? numeros memini,ſi verba tenerem.
M. Daphni,quid antiquos ſignorum ſuſpicis ortus?
Ecce Dionæi proceſſit Cæſaris aſtrum:
Aſtrum,quo ſegetes gauderent frugibus: & quo
Duceret apricis in colibus vua colorem,
Inſere,Daphni pyros: carpent tua poma nepotes.
OMNIA fert ætas,animum quoque ſæpe ego longos
Cantando puerum memini me condere Soles.
Nunc oblita mihi tot carmina: vox quoque Mœrin
Iam fugit ipſa: lupi Mœrin videre priores.
Sed tamen iſta ſatis refert tibi ſæpe Menalcas.
L. Cauſando noſtros in longum ducis amores.
Et nunc omne tibi ſtratum ſilet æquor: & omnes
(Adſpice)ventoſi ceciderunt murmuris auræ.

Hinc

Hinc adeo media eſt nobis via: nanque ſepulcrum
Incipit apparere Bianoris: hic, vbi denſas
Agricolæ ſtringunt frondes, hic Mœri, canamus:
Hic hædos depone; tamen veniemus in vrbem.
Aut ſi, nox pluuiam ne colligat ante, veremur.
Cantantes licet vſque (minus via lædet) eamus:
Cantantes vt eamus, ego hoc te faſce leuabo.
M. Deſine plura, puer: &, quod nunc inſtat, agamus.
Carmina tunc melius, cùm venerit ipſe, canemus.

GALLVS, ECLOGA X.

ARGVMENTVM.

Cornelium Gallum poëtam de amiſſa amica Cytheride, Volumnij liberta, quam Lycoridem hic appellat, ſolatur: quòd ea, ſpreto Gallo, in Gallias ſequuta erat Antonium, ſumpta ex Theocriti Thyrſide.

POETA.

EXtremum hunc, Arethuſa, mihi concede laborem.
Pauca meo Gallo, ſed quæ legat ipſa Lycoris,
Carmina ſunt dicenda, neget quis carmina Gallo?
Sic tibi, cùm fluctus ſubter labere Sicanos,
Doris amara ſuam non intermiſceat vndam.
Incipe: ſollicitos Galli dicamus amores,
Dum tenera attondent ſimæ virgulta capellæ.
Non canimus ſurdis: reſpondent omnia ſyluæ.
Quæ nemora, aut qui vos ſaltus habuere, puellæ
Naiades; indigno cùm Gallus amore periret?
Nam neque Parnaſſi vobis iuga, nam neque Pindi
Vlla moram fecere, neque Aonia Aganippe.
Illum etiam lauri, illum etiam fleuere myricæ:

Pini-

Pinifer illum etiam ſola ſub rupe iacentem
Mænalus,& gelidi fleuerunt ſaxa Lycæi.
Stant & oues circum; noſtri nec pœnitet illas:
Nec te pœniteat pecoris,diuine poeta;
Et formoſus oues ad flumina pauit Adonis.
Venit & vpilio: tardi venere bubulci:
Vuidus hyberna venit de glande Menalcas.
Omnes,Vnde amor iſte? rogant,tibi venit Apollo:
Galle,quid inſanis? inquit: tua cura Lycoris
Perq.niues alium,perq.horrida caſtra ſecuta eſt.
Venit & agreſti capitis Syluanus honore,
Florentes ferulas,& grandia lilia quaſſans.
Pan Deus Arcadiæ venit: quem vidimus ipſi
Sanguineis ebuli baccis,minioq.rubentem.
Et quis erit modus? inquit: amor non talia curat.
Nec lacrymis crudelis amor,nec gramina riuis,
Nec cythiſo ſaturantur apes nec fronde capellæ.
Triſtis at ille tamen, Cantabitis,Arcades,inquit,
Montibus hæc veſtris: ſoli cantare periti
Arcades,ò mihi tum quàm molliter oſſa quieſcant,
Veſtra meos olim ſi fiſtula dicat amores.
Atque vtinam ex vobis vnus,veſtriq.fuiſſem
Aut cuſtos gregis,aut maturæ vinitor vuæ.
Certe,ſiue mihi Phyllis,ſiue eſſet Amyntas,
Seu quicunque furor (quid tum,ſi fuſcus Amyntas?
Et nigræ violæ ſunt,& vaccinia nigra)
Mecum inter ſalices lenta ſub vite iaceret.
Serta mihi Phyllis legeret,cantaret Amyntas.
Hic gelidi fontes: hic mollia prata,Lycori,
Hic nemus, hic ipſo tecum conſumerer æuo.
Nunc inſanus amor duri me Martis in armis,
Tela inter media,atque aduerſos detinet hoſtes.

Tu procul à patria (nec ſit mihi credere) tantùm
Alpinas, ah dura, niues, & frigora Rheni
Me ſine ſola vides, ah, te ne frigora lædant:
Ah, tibi ne teneras glacies ſecet aſpera plantas.
Ibo: &, Chalcidico quæ ſunt mihi condita verſu,
Carmina, paſtoris Siculi modulabor auena.
Certum eſt in ſyluis, inter ſpelæa ferarum
Malle pati, teuerisq. meos incidere amores
Arboribus: creſcent illæ: creſcetis amores.
Interea miſtis luſtrabo Mænala Nymphis:
Aut acres venabor apros, non me vlla vetabunt
Frigora Parthenios canibus circundare ſaltus.
Iam mihi per rupes videor, lucoſq. ſonantes
Ire: libet Partho torquere Cydonia cornu
Spicula; tanquam hæc ſit noſtri medicina furoris:
Aut Deus ille malis hominum miteſcere diſcat.
Iam neque Hamadryades rurſus, nec carmina nobis
Ipſa placent: ipſæ rurſus concedite ſyluæ.
Non illum noſtri poſſunt mutare labores:
Nec ſi frigoribus medijs, Hebrumq. bibamus,
Sithoniaſq. niues hyemis ſubeamus aquoſæ;
Nec, ſi, cum moriens alta liber aret in vlmo,
Æthiopum verſemus oues ſub ſidere Cancri.
OMNIA vincit amor, & nos cedamus amori.
Hæc ſat erit, Diuæ, veſtrum ceciniſſe poetam,
Dum ſedet, & gracili fiſcellam texit hibiſco,
Pierides; vos hæc facietis maxima Gallo:
Gallo, cuius amor tantum mihi creſcit in horas,
Quantum vere nouo viridis ſe ſubijcit alnus.
Surgamus; ſolet eſſe grauis cantantibus vmbra.
Iuniperi grauis vmbra! nocent & frugibus vmbræ.
Ite domum ſaturæ, venit heſperus, ite capellæ.

V B.

PVB. VIRGILII MARONIS.

GEORGICON. LIB. I.

AD C. MÆCENATEM.

ARGVMENTVM.

Enumerat vniuersè, quæ hiſce quatuor libris eſt dicturus: atque inuocat. Inde agri colendi rationem oſtendit: primam agriculturæ originem commemorat: ruſticorum arma bona ex parte enumerat: laboris ruſticandi diſtinguit tempora: tempeſtatum prognoſtica exequitur, atque hinc arrepta occaſione, ad prodigia, quæ Cæſaris mortem prænunciarunt, digreditur.

QVid faciat lætas ſegetes,quo ſidere terram
Vertere,Mæcenas,vlmiſq.adiungere vites
Cõueniat;quæ cura boum,qui cultus habẽdo
Sit precori; atque apibus quanta experientia parcis,
Hinc canere incipiam. Vos,ò clariſſima mundi
Lumina,labentem cœlo,quæ ducitis annum,
Liber. & alma Ceres: veſtro ſi munere tellus
Chaoniam pingui glandem mutauit ariſta,
Poculaq. inuentis Acheloia miſcuit vuis:
Et vos, agreſtum præſentia numina,Fauni,
Ferte ſimul Fauniq.pedem,Dryadeſq.puellæ,
Munera veſtra cano. Tuq. ò, cui prima frementem

Fudit equum magno tellus percuſſa tridenti,
Neptune; & cultor nemorum,cui pinguia Cææ
Tercentum niuei tondent dumeta iuuenci:
Ipſe nemus linquens patrium,ſaltuſq.Lycæi,
Pan ouium cuſtos,tua ſi tibi Mænala curæ,
Adſis,ò Tegææ,fauens; oleæq.Minerua
Inuentrix; vnciq.puer monſtrator aratri,
Et teneram ab radice ferens,Syluane,cupreſſum;
Dijq.Deæq.omnes,ſtudium quibus arua tueri,
Quiq.nouas alitis nonnullo ſemine fruges,
Quiq.ſatis largum cœlo demittitis imbrem.
Tuq.adeò: quem mox quæ ſint habitura Deorum
Concilia,incertum eſt: vrbis ne inuiſere,Cæſar,
Terrarumq.velis curam; & te maximus orbis
Auctorem frugum,tempeſtatumq.potentem
Accipiat,cingens materna tempora myrto:
An Deus immenſi venias maris; ac tua nautæ
Numina ſola colant,tibi ſeruiat vltima Thule,
Teq.ſibi generum Tethys emat omnibus vndis:
An ne nouum tardis ſidus te menſibus addas,
Quà locus Erigonen inter,Chelaſq.ſequentes
Panditur. ipſe tibi iam brachia contrahit ardens
Scorpius; & cœli iuſta plus parte relinquit.
Quicquid eris(nam te nec ſperent Tartara regem,
Nec tibi regnandi veniat tam dira cupido,
Quamuis Elyſos miretur Græcia campos,
Nec repetita ſequi curet Proſerpina matrem)
Da facilem curſum, atque audacibus annue cœptis;
Ignaroſq. viæ mecum miſeratus agreſtes,
Ingredere; & votis iam nunc aſſueſce vocari.
Vere nouo,gelidus canis cùm montibus humor
Liquitur,& Zephyro putris ſe gleba reſoluit:

De-

Depreſſo incipiat iam tum mihi taurus aratro
Ingemere & ſulco attritus ſplendeſcere vomer.
Illa ſeges demum votis reſpondet auari
Agricolæ,bis quæ ſolem,bis frigora ſenſit:
Illius immenſæ ruperunt horrea meſſes.
At prius ignotum ferro quàm ſcindimus æquor,
Ventos,& varium cœli prædiſcere morem
Cura ſit,ac patrios cultuſq.habituſq.locorum,
Et quid quæq.ferat regio,& quid quæq.recuſet.
Hic ſegetes,illic veniunt felicius vuæ;
Arborei fœtus,alibi,atque iniuſſa vireſcunt
Gramina: nonne vides,croceos vt Tmolus odores,
India mittit ebur,molles ſua thura Sabæi?
At Chalybes nudi ferrum,viroſaq.Pontus
Caſtorea,Eliadum palmas Epeirus equarum?
Continuo has leges,æternaq.fœdera certis
Impoſuit natura locis, quo tempore primum
Deucalion vacuum lapides iactauit in orbem.
Vnde homines nati,durum genus. Ergo age,terræ
Pingue ſolum primis extemplò à menſibus anni
Fortes inuertant tauri: glebaſq.iacentes
Puluerulenta coquat maturis ſolibus æſtas.
At ſi non fuerit tellus fœcunda,ſub ipſum
Arcturum tenui ſat erit ſuſpendere ſulco:
Illic,officiant lætis ne frugibus herbæ;
Hic,ſterilem exiguus ne deſerat humor arenam.
Alternis idem tonſas ceſſare nouales
Et ſegnem patiere ſitu dureſcere campum.
Aut ibi flaua ſeres,mutato ſidere,farra,
Vnde prius lætum,ſiliqua quaſſante,legumen,
Aut tenues fœtus viciæ,triſtiſq.lupini
Suſtuleris fragiles calamos, ſyluamq.ſonantem.

Digitized by Google

Vrit enim lini campum ſeges, vrit auenæ :
Vrunt lethæo perfuſa papauera ſomno.
Sed tamen alternis facilis labor : arida tantum
Ne ſaturare fimo pingui pudeat ſola ; neue
Effœtos cinerem immundum iactare per agros.
Sic quoque mutatis requieſcunt fœtibus arua :
Nec nulla interea eſt inaratæ gratia terræ.
Sæpe etiam ſteriles incendere profuit agros,
Atque leuem ſtipulam crepitantibus vrere flammis:
Siue inde occultas vires,& pabula terræ
Pinguia concipiunt ; ſiue illis omne per ignem
Excoquitur vitium,atque exudat inutilis humor ;
Seu plures calor ille vias,& cæca relaxat
Spiramenta,nouas veniat quà ſuccus in herbas ;
Seu durat magis,& venas adſtringit hiantes,
Ne tenues pluuiæ,rapidi ve potentia Solis
Acrior,aut Boreæ penetrabile frigus adurat.
Multum adeò,raſtris glebas qui frangit inertes,
Vimineaſq.trahit crates,iuuat arua : neque illum
Flaua Ceres alto nequidquam ſpectat Olympo.
Et qui,proſciſſo quæ ſuſcitat æquore terga,
Rurſus in obliquum verſo perrumpit ararro,
Exercetq.frequens tellurem,atque imperat aruis,
Humida ſolſtitia,atque hiemes orate ſerenas,
Agricolæ : hiberno lætiſſima puluere farra,
Lætus ager : nullo tantum ſe Mœſia cultu
Iactat, & ipſa ſuas mirantur Gargara meſſes.
Quid dicam,iacto qui ſemine comminus arua
Inſequitur?cumuloſq.ruit male pinguis arenæ ?
Deinde ſatis fluuium inducit,riuoſq.ſequentes ?
Et,cùm exuſtus ager morientibus æſtuat herbis,
Ecce ſupercilio cliuoſi tramitis vndam

Eli-

icit: *illa* cadens raucum per læuia murmur
xa ciet, ſcatebriſq. arentia temperat arua.
uid, qui, ne grauidis procumbat culmus ariſtis,
uxuriem ſegetum tenera depaſcit in herba,
um primum ſulcos æquant ſata? quiq. paludis
ollectum humorem bibula deducit arena?
ræſertim incertis ſi menſibus amnis abundans
xit, & obducto latè tenet omnia limo,
nde cauæ tepido ſudant humore lacunæ.
Nec tamē (hæc cùm ſint hominumq. boumq. labores
erſando terram experti) nihil improbus anſer,
trymoniæq. grues, & amaris intyba fibris
Officiunt, aut vmbra nocet. Pater ipſe colendi
Haud facilem eſſe viam voluit: primuſq. per artem
Mouit agros, curis acuens mortalia corda:
Nec torpere graui paſſus ſua regna veterno.
Ante Iouem nulli ſubigebant arua coloni:
Nec ſignare quidem, aut partiri limite campum
Fas erat: in medium quærebant: ipſaq. tellus
Omnia liberius, nullo poſcente, ferebat.
Ille malum virus ſerpentibus addidit atris:
Prædariq. lupos iuſſit, pontumq. moueri,
Mellaq. decuſſit folijs, ignemq. remouit;
Et paſſim riuis currentia vina repreſſit;
Vt varias vſu meditando extunderet artes
Paullatim, & ſulcis frumenti quæreret herbam,
Et ſilicis venis abſtruſum excuderet ignem.
Tunc alnos primum fluui ſenſere cauatas:
Nauita tum ſtellis numeros, & nomina fecit.
Pleiadas, Hyadas, claramq. Lycaonis Arcton.
Tum laqueis captare feras, & fallere viſco
Inuentum, & magnos canibus circundare ſaltus.

Atque alius latum funda iam verberat amnem,
Alta petens; pelagoq; alius trahit humida lina.
Tum ferri rigor, atque argutæ lamina ſerræ;
(Nam primi cunei ſcindebant fiſſile lignum)
Tum variæ venere artes. LABOR omnia vincit
Improbus, & duris vrgens in rebus egeſtas.
Prima Ceres ferro mortales vertere terram
Inſtituit; cùm iam glandes, atque arbuta ſacræ
Deficerent ſyluæ, & victum Dodona negaret.
Mox & frumentis labor additus: vt mala culmos
Eſſet rubigo, ſegniſq. horreret in aruis
Carduus: intereunt ſegetes, ſubit aſpera ſylua.
Lappæque, tribuliq. interq. nitentia culta
Infelix lolium, & ſteriles dominantur auenæ.
Quòd, niſi & aſſiduis terram inſectabere raſtris,
Et ſonitu terrebis aues, & ruri opaci
Falce premes vmbras, votiſq. vocaueris imbrem:
Heu, magnum alterius fruſtra ſpectabis aceruum,
Concuſſaq. famem in ſyluis ſolabere quercu.
Dicendum & quæ ſint duris agreſtibus arma,
Queis ſine nec potuere ſeri, nec ſurgere meſſes.
Vomis, & inflexi primum graue robur aratri,
Tardaq. Eleuſinæ matris voluentia plauſtra,
Virgea præterea Celei, viliſq. ſupellex,
Arbuteæ crates, & myſtica vannus Iacchi.
Omnia quæ multò ante memor prouiſa repones,
Si te digna manet diuini gloria ruris.
Continuò in ſyluis magna vi flexa domatur
In burim, & curui formam accipit vlmus aratri.
Huic à ſtirpe pedes temo protentus in octo,
Binæ aures, duplici aptantur dentalia dorſo,
Cæditur & tilia antè iugo leuis, altaq. fagus,
Stiuæ-

'tiuaque,quæ currus à tergo torqueat imos,
t ſuſpenſa focis exploret robora fumus.
Poſſum multa tibi veterum præcepta referre,
'i refugis,tenueſq. piget cognoſcere curas.
rea cum primis ingenti æquanda cylindro,
: vertenda manu,& creta ſolidanda tenaci:
e ſubeant herbæ,neu puluere victa fatiſcat.
ım variæ illudunt peſtes: ſæpe exiguus mus
'b terris poſuitq.domos,atque horrea fecit;
ıt oculis capti fodere cubilia talpæ
uentuſq.cauis bufo,& quæ plurima terræ
onſtra ferunt,populato.ingentem farris aceruum
ırculio,atque inopi metuens formica ſenectæ.
Contemplator item,cùm ſe nux plurima ſyluis
luit in florem. & ramos curuabit olentes,
uperan,pariter frumenta ſequentur,
gnaq cum magno veniet tritura calore.
ſi luxuria foliorum exuberat vmbra,
quicquam pingues paleæ teret area culmos.
emina vidi equidem multos medicare ferentes,
itro prius,& nigra perfundere amurca,
ndior vt fœtus ſiliquis fallacibus eſſet,
uamuis igni exiguo properata maderent.
lecta diu,& multo ſpectata labore
enerare tamen: ni vis humana quotannis
ima quæque manu legeret. SIC omnia fatis
ius ruere,ac retro ſublapſa referri,
aliter,quàm qui aduerſo vix flumine lembum
gijs ſubigit; ſi brachia forte remiſit,
e illum præceps prono rapit alueus amne.
terea tam ſunt Arcturi ſidera nobis,
rumq.dies ſeruandi,& lucidus anguis;

Quàm quibus,in patriam ventoſa per æquora vectis,
Pontus,& oſtriferi fauces tentantur Abydi.
Libra die,ſomniq.pares vbi fecerit horas,
Et medium luci,atque vmbris iam diuidet orbem;
Exercete viri tauros,ſerit ordea campis,
Vſque ſub extremum brumæ intractabilis imbrem:
Nec non & lini ſegetem,& Cereale papauer
Tempus humo tegere, & iamdudū incūbere aratris,
Dum ſicca tellure licet,dum nubila pendent.
Vere fabis ſatio: tunc te quoque,Medica,putres
Accipiunt ſulci: & milio venit annua cura,
Candidus auratis aperit cùm cornibus annum
Taurus,& aduerſo cedens Canis occidit aſtro.
At ſi triticeam in meſſem,robuſtaq.farra
Exercebis humum,ſoliſq.inſtabis ariſtis;
Ante tibi Eoæ Atlantides abſcondantur,
Gnoſſiaq.ardentis decedat ſtella Coronæ,
Debita quàm ſulcis committas ſemina,quamque
Inuitæ properes anni ſpem credere terræ.
Multi ante occaſum Maiæ cœpere: ſed illos
Expectata ſeges vanis eluſit auenis.
Si verò viciamq.ſeres,vilemq.faſelum,
Nec Peluſiacæ curam aſpernabere lentis;
Haud obſcura cadens mittet tibi ſigna Bootes.
Incipe,& ad medias ſementem extende pruinas.
Idcirco certis dimenſum partibus orbem
Per duodena regit mundi Sol aureus aſtra.
Quinque tenent cœlum Zonæ: quarum vna coruſco
Semper Sole rubens,& torrida ſemper ab igni:
Quam circùm extremæ dextra,læuaq.trahuntur
Has inter,mediamq.duæ mortalibus ægris
Munere conceſſæ Diuûm: & via ſecta per ambas,
Obli-

Obliquus quà ſe ſignorum verteret ordo.
Mundus vt ad Scythiam, Riphæaſq. arduus arces
Conſurgit: premitur Libyæ deuexus in Auſtros.
Hic vertex nobis ſemper ſublimis: at illum
Sub pedibus Styx atra videt, Maneſq. profundi.
Maximus hic flexu ſinuoſo elabitur anguis
Circùm, perque duas in morem fluminis Arctos;
Arctos Oceani metuentes æquore tingi.
llic (vt perhibent) aut intempeſta ſilet nox
emper, & obtenta denſantur nocte tenebræ;
ut redit à nobis Aurora, diemq. reducit:
oſq. vbi primus equis oriens afflauit anhelis,
llic ſera rubens accendit lumina Veſper.
inc tempeſtates dubio prædiſcere cœlo
oſſumus: hinc meſſiſq. diem, tempuſq. ſerendi:
t quando infidum remis impellere marmor
onueniat; quando armatas deducere claſſes,
ut tempeſtiuam ſyluis euertere pinum.
ec fruſtra ſignorum obitum ſpeculamur & ortus,
emporibuſq. parem diuerſis quattuor annum.
Frigidus agricolam ſi quando continet imber;
ulta, forent quæ mox cœlo properanda ſereno,
atura, e datur. durum procudit arator
meris obtuſi dentem: cauat arbore lintres:
t pecori ſignum, aut numeros impreſſit aceruis.
cuunt alij vallos, furcaſq. bicornes;
ue Amerina parant lentæ retinacula viti.
ic facilis Rubea texatur fiſcina virga:
ic torrete igni fruges; nunc frangite ſaxo.
uippe etiam feſtis quædam exercere diebus
& iura ſinunt. riuos deducere nulla
gio vetuit, ſegeti prætendere ſæpem,

curatori mandat, vt tantiſper Arrio obſequatur
Id Mœris Lycidæ paſtori narrans, temporum cala
mitatem deſlet, & miſcet Auguſti laudes. Vid
Quintil. lib.8. cap.6.

LYCYDAS, MOERIS.

L. QVò te, Mœri, pedes? an, quò via ducit, in vrber
M. O Lycida, viui peruenimus, aduena noſt
(Quod nunquam veriti ſumus) vt poſſeſſor agelli
Diceret, Hæc mea ſunt, veteres migrate coloni.
Nunc victi, triſtes (QVONIAM ſors omnia verſat)
Hos illi, quod nec bene vertat, mittimus hædos.
L. Certe equidem audieram, quà ſe ſubducere col
Incipiunt, molliq. iugum demittere cliuo,
Vſque ad aquam, & veteris iam fracta cacumina f
Omnia carminibus veſtrum ſeruaſſe Menalcan.
M. Audieras, & fama fuit, ſed carmina tantum
Noſtra valent Lycida tela inter Martia, quantum
Chaonias dicunt, aquila veniente, columbas.
Quòd niſi me quàcunque nouas incidere lites
Ante ſiniſtra caua monuiſſet ab ilice cornix;
Nec tuus hic Mœris, nec viueret ipſe Menalcas.
L. Heu, cadit in quẽquam tãtum ſcelus? heu, tua no
Pene ſimul tecum ſolatia rapta, Menalca.
Quis caneret Nymphas? quis humũ florentibus he
Spargeret? aut viridi fontes induceret vmbra?
Vel quæ ſublegit tacitus tibi carmina nuper,
Cùm te ad delitias ferres Amaryllida noſtras?
Tityre, dum redeo (breuis eſt via) paſce capellas:
Et potum paſtas age, Tityre, & inter agendum
Occurſare capro (cornu ferit ille) caueto.
M. Immo hæc, quæ Varo necdum perfecta caneba

Var

',tuum nomen(ſuperet modo Mantua nobis.
tua væh miſeræ nimium vicina Cremonæ)
;antes ſublime ferent ad ſidera cycni.
c tua Cyrnæas fugiant examina taxos:
ythiſo paſtæ diſtentent vbera vaccæ;
)c,ſi quid habes: & me fecere poetam
des: ſunt & mihi carmina: me quoque dicunt
m paſtores; ſed non ego credulus illis.
neque adhuc Varo videor,nec dicere Cinna
a: ſed argutos inter ſtrepere anſer olores.
l quidẽ ago: & tacitus,Lycida,mecũ ipſo voluto
eam meminiſſe: neque eſt ignobile carmen.
ides,ò Galatea: quis eſt nam ludus in vndis?
er purpureum, vario hic flumina circùm
t humus flores, hic candida populus antro
net,& lentæ texunt vmbracula vites.
ides: inſani feriant ſine litora fluctus.
id?quæ te pura ſolum ſub nocte canentem
ram? numeros memini,ſi verba tenerem.
phni,quid antiquos ſignorum ſuſpicis ortus?
Dionæi proceſſit Cæſaris aſtrum:
n,quo ſegetes gauderent frugibus: & quo
et apricis in colibus vua colorem,
,Daphni pyros: carpent tua poma nepotes.
IA fert ætas,animum quoque ſæpe ego longos
ndo puerum memini me condere Soles.
oblita mihi tot carmina: vox quoque Mœrin
igit ipſa; lupi Mœrin videre priores.
men iſta ſatis refert tibi ſæpe Menalcas.
ſando noſtros in longum ducis amores.
ic omne tibi ſtratum ſilet æquor: & om-
ice)ventoſi ceciderunt murmuris auræ.

Hinc

Hinc adeo media eſt nobis via : nanque ſepulcrum
Incipit apparere Bianoris : hic, vbi denſas
Agricolæ ſtringunt frondes, hic Mœri, canamus :
Hic hædos depone ; tamen veniemus in vrbem .
Aut ſi, nox pluuiam ne colligat ante, veremur .
Cantantes licet vſque (minus via lædet) eamus :
Cantantes vt eamus, ego hoc te faſce leuabo .
M. Deſine plura, puer : &, quod nunc inſtat, agamus .
Carmina tunc melius, cùm venerit ipſe, canemus .

GALLVS, ECLOGA X.

ARGVMENTVM.

Cornelium Gallum poëtam de amiſſa amica Cytheride, Volumnij liberta, quam Lycoridem hic appellat, ſolatur : quòd ea, ſpreto Gallo, in Gallias ſequuta erat Antonium, ſumpta ex Theocriti Thyrſide .

POETA.

EXtremum hunc, Arethuſa, mihi concede laborem.
Pauca meo Gallo, ſed quæ legat ipſa Lycoris,
Carmina ſunt dicenda, neget quis carmina Gallo ?
Sic tibi, cùm fluctus ſubter labere Sicanos,
Doris amara ſuam non intermiſceat vndam .
Incipe : ſollicitos Galli dicamus amores ,
Dum tenera attondent ſimæ virgulta capellæ .
Non canimus ſurdis : reſpondent omnia ſyluæ .
Quæ nemora, aut qui vos ſaltus habuere, puellæ
Naiades ; indigno cùm Gallus amore periret ?
Nam neque Parnaſſi vobis iuga, nam neque Pindi
a moram fecere, neque Aonia Aganippe .
m etiam lauri, illum etiam fleuere myricæ :

Pini-

Pinifer illum etiam ſola ſub rupe iacentem
Mænalus,& gelidi fleuerunt ſaxa Lycæi.
Stant & oues circum; noſtri nec pœnitet illas:
Nec te pœniteat pecoris,diuine poeta;
Et formoſus oues ad flumina pauit Adonis.
Venit & vpilio: tardi venere bubulci:
Vuidus hyberna venit de glande Menalcas.
Omnes,Vnde amor iſte? rogant,tibi venit Apollo:
Galle,quid inſanis? inquit: tua cura Lycoris
erq.niues alium,perq.horrida caſtra ſecuta eſt.
enit & agreſti capitis Syluanus honore,
orentes ferulas,& grandia lilia quaſſans.
n Deus Arcadiæ venit: quem vidimus ipſi
nguineis ebuli baccis,minioq.rubentem.
quis erit modus? inquit: amor non talia curat.
lacrymis crudelis amor,nec gramina riuis,
cythiſo ſaturantur apes nec fronde capellæ.
tis at ille tamen, Cantabitis,Arcades,inquit,
tibus hæc veſtris: ſoli cantare periti
des,ò mihi tum quàm molliter oſſa quieſcant,
a meos olim ſi fiſtula dicat amores.
: *vtinam* ex vobis vnus,veſtriq.fuiſſem
iſtos gregis,aut maturæ vinitor vuæ.
ſiue mihi Phyllis,ſiue eſſet Amyntas,
icunque furor (quid tum,ſi fuſcus Amyntas?
æ violæ ſunt,& vaccinia nigra)
inter ſalices lenta ſub vite iaceret.
ihi Phyllis legeret,cantaret Amyntas.
di fontes: hic mollia prata,Lycori,
us, hic ipſo tecum conſumerer æuo.
nus amor duri me Martis in armis
n media,atque aduerſos detinet hoſtes.

Tu

Tu procul à patria(nec ſit mihi credere)tantum
Alpinas,ah dura,niues,& frigora Rheni
Me ſine ſola vides, ah,te ne frigora lædant:
Ah,tibi ne teneras glacies ſecet aſpera plantas.
Ibo:&,Chalcidico quæ ſunt mihi condita verſu,
Carmina,paſtoris Siculi modulabor auena.
Certum eſt in ſyluis,inter ſpelæa ferarum
Malle pati,teuerisq.meos incidere amores
Arboribus: creſcent illæ: creſcetis amores.
Interea miſtis luſtrabo Mænala Nymphis:
Aut acres venabor apros, non me vlla vetabunt
Frigora Parthenios canibus circundare ſaltus.
Iam mihi per rupes videor,lucoſq.ſonantes
Ire: libet Partho torquere Cydonia cornu
Spicula; tanquam hæc ſit noſtri medicina furoris:
Aut Deus ille malis hominum miteſcere diſcat.
Iam neque Hamadryades rurſus,nec carmina nobis
Ipſa placent: ipſæ rurſus concedite ſyluæ.
Non illum noſtri poſſunt mutare labores:
Nec ſi frigoribus medijs,Hebrumq.bibamus,
Sithoniaſq.niues hyemis ſubeamus aquoſæ;
Nec,ſi,cum moriens alta liber aret in vlmo,
Æthiopum verſemus oues ſub ſidere Cancri.
OMNIA vincit amor,& nos cedamus amori.
Hæc ſat erit,Diuæ,veſtrum ceciniſſe poetam,
Dum ſedet,& gracili fiſcellam texit hibiſco,
Pierides; vos hæc facietis maxima Gallo:
Gallo,cuius amor tantum mihi creſcit in horas,
Quantum vere nouo viridis ſe ſubijcit alnus.
Surgamus; ſolet eſſe grauis cantantibus vmbra.
Iuniperi grauis vmbra: nocent & frugibus vmbræ.
Ite domum ſaturæ,venit heſperus,ite capellæ.
V B.

PVB. VIRGILII MARONIS.

GEORGICON. LIB. I.

AD C. MÆCENATEM.

ARGVMENTVM.

Enumerat vniuersè, quæ hiſce quatuor libris eſt dicturus: atque inuocat. Inde agri colendi rationem oſtendit: primam agriculturæ originem commemorat: ruſt corum arma bona ex parte enumerat: laboris ruſticandi diſtinguit tempora: tempeſtatum prognoſtica exequitur, atque hinc arrepta occaſione, ad prodigia, quæ Cæſaris mortem prænunciaunt, digreditur.

Q Vid faciat lætas ſegetes, quo ſidere terram
Vertere, Mæcenas, vlmiſq. adiungere vites
C õueniat; quæ cura boum, qui cultus habẽdo
ecori; atque apibus quanta experientia parcis,
canere incipiam. Vos, ò clariſſima mundi
ıa, labentem cœlo, quæ ducitis annum,
& alma Ceres: veſtro ſi munere tellus
iam pingui glandem mutauit ariſta,
. inuentis Acheloia miſcuit vuis:
ıgreſtum præſentia numina, Fauni,
nul Fauniq. pedem, Dryadeſq. puellæ,
veſtra cano. Tuq. ò, cui prima frementem

Fudit equum magno tellus percuſſa tridenti,
Neptune; & cultor nemorum, cui pinguia Cææ
Tercentum niuei tondent dumeta iuuenci:
Ipſe nemus linquens patrium, ſaltuſq. Lycæi,
Pan ouium cuſtos, tua ſi tibi Mænala curæ,
Adſis, ò Tegææ, fauens; oleæq. Minerua
Inuentrix; vnciq. puer monſtrator aratri,
Et teneram ab radice ferens, Syluane, cupreſſum?
Dijq. Deæq. omnes, ſtudium quibus arua tueri,
Quiq. nouas alitis nonnullo ſemine fruges,
Quiq. ſatis largum cœlo demittitis imbrem.
Tuq. adeò: quem mox quæ ſint habitura Deorum
Concilia, incertum eſt: vrbis ne inuiſere, Cæſar,
Terrarumq. velis curam; & te maximus orbis
Auctorem frugum, tempeſtatumq. potentem
Accipiat, cingens materna tempora myrto:
An Deus immenſi venias maris; ac tua nautæ
Numina ſola colant, tibi ſeruiat vltima Thule,
Teq. ſibi generum Tethys emat omnibus vndis:
An ne nouum tardis ſidus te menſibus addas,
Quà locus Erigonen inter, Chelaſq. ſequentes
Panditur. ipſe tibi iam brachia contrahit ardens
Scorpius? & cœli iuſta plus parte relinquit.
Quicquid eris (nam te nec ſperent Tartara regem,
Nec tibi regnandi veniat tam dira cupido,
Quamuis Elyſos miretur Græcia campos,
Nec repetita ſequi curet Proſerpina matrem)
Da facilem curſum, atque audacibus annue cœptis?
Ignaroſq. viæ mecum miſeratus agreſtes,
Ingredere; & votis iam nunc aſſueſce vocari.
Vere nouo, gelidus canis cùm montibus humor
Liquitur, & Zephyro putris ſe gleba reſoluit:
De-

Depreſſo incipiat iam tum mihi taurus aratro
Ingemere & ſulco attritus ſplendeſcere vomer.
Illa ſeges demum votis reſpondet auari
Agricolæ,bis quæ ſolem,bis frigora ſenſit:
Illius immenſæ ruperunt horrea meſſes.
At prius ignotum ferro quàm ſcindimus æquor,
Ventos,& varium cœli prædiſcere morem
Cura ſit,ac patrios cultuſq.habituſq.locorum,
Et quid quæq.ferat regio,& quid quæq.recuſet.
Hic ſegetes,illic veniunt felicius vuæ;
Arborei fœtus,alibi,atque iniuſſa vireſcunt
Gramina: nonne vides,croceos vt Tmolus odores,
India mittit ebur,molles ſua thura Sabæi?
At Chalybes nudi ferrum,viroſaq.Pontus
Caſtorea,Eliadum palmas Epeirus equarum?
Continuo has leges,æternaq.fœdera certis
Impoſuit natura locis, quo tempore primum
Deucalion vacuum lapides iactauit in orbem.
Vnde homines nati,durum genus. Ergo age,terræ
Pingue ſolum primis extemplò à menſibus anni
Fortes inuertant tauri: glebaſq.iacentes
Puluerulenta coquat maturis ſolibus æſtas.
At ſi non fuerit tellus fœcunda,ſub ipſum
Arcturum tenui ſat erit ſuſpendere ſulco:
Illic,officiant lætis ne frugibus herbæ;
Hic,ſterilem exiguus ne deſerat humor arenam.
Alternis idem tonſas ceſſare nouales
Et ſegnem patiere ſitu dureſcere campum.
Aut ibi flaua ſeres,mutato ſidere,farra,
Vnde prius lætum,ſiliqua quaſſante,legumen,
Aut tenues fœtus viciæ,triſtiſq.lupini
Suſtuleris fragiles calamos, ſyluamq.ſonantem.

Vrit enim lini campum ſeges, vrit auenæ :
Vrunt lethæo perfuſa papauera ſomno.
Sed tamen alternis facilis labor : arida tantum
Ne ſaturare fimo pingui pudeat ſola ; neue
Effœtos cinerem immundum iactare per agros.
Sic quoque mutatis requieſcunt fœtibus arua :
Nec nulla interea eſt inaratæ gratia terræ.
Sæpe etiam ſteriles incendere profuit agros,
Atque leuem ſtipulam crepitantibus vrere flammis:
Siue inde occultas vires,& pabula terræ
Pinguia concipiunt ; ſiue illis omne per ignem
Excoquitur vitium, atque exudat inutilis humor ;
Seu plures calor ille vias,& cæca relaxat
Spiramenta,nouas veniat quà ſuccus in herbas ;
Seu durat magis,& venas adſtringit hiantes,
Ne tenues pluuiæ,rapidi ve potentia Solis
Acrior,aut Boreæ penetrabile frigus adurat.
Multum adeò,raſtris glebas qui frangit inertes,
Vimineaſq.trahit crates,iuuat arua : neque illum
Flaua Ceres alto nequidquam ſpectat Olympo.
Et qui,proſciſſo quæ ſuſcitat æquore terga,
Rurſus in obliquum verſo perrumpit ararro,
Exercetq.frequens tellurem,atque imperat aruis,
Humida ſolſtitia,atque hiemes orate ſerenas,
Agricolæ : hiberno lætiſſima puluere farra,
Lætus ager : nullo tantum ſe Mœſia cultu
Iactat, & ipſa ſuas mirantur Gargara meſſes.
Quid dicam,iacto qui ſemine comminus arua
Inſequitur?cumuloſq.ruit male pinguis arenæ ?
Deinde ſatis fluuium inducit,riuoſq.ſequentes ?
Et,cùm exuſtus ager morientibus æſtuat herbis,
Ecce ſupercilio cliuoſi tramitis vndam

Eli-

Elicit: illa cadens raucum per læuia murmur
Saxa ciet, ſcatebriſq. arentia temperat arua.
Quid, qui, ne grauidis procumbat culmus ariſtis,
Luxuriem ſegetum tenera depaſcit in herba,
Cùm primum ſulcos æquant ſata? quiq. paludis
Collectum humorem bibula deducit arena?
Præſertim incertis ſi menſibus amnis abundans
Exit, & obducto latè tenet omnia limo,
Vnde cauæ tepido ſudant humore lacunæ.
Nec tamē (hæc cùm ſint hominumq. boumq. labores
Verſando terram experti) nihil improbus anſer,
Strymoniæq. grues, & amaris intyba fibris
Officiunt, aut vmbra nocet. Pater ipſe colendi
Haud facilem eſſe viam voluit: primuſq. per artem
Mouit agros, curis acuens mortalia corda:
Nec torpere graui paſſus ſua regna veterno.
Ante Iouem nulli ſubigebant arua coloni:
Nec ſignare quidem, aut partiri limite campum
Fas erat: in medium quærebant: ipſaq. tellus
Omnia liberiùs, nullo poſcente, ferebat.
Ille malum virus ſerpentibus addidit atris:
Prædariq. lupos iuſſit, pontumq. moueri,
Melaq. decuſſit folijs, ignemq. remouit;
Et paſſim riuis currentia vina repreſſit;
Vt varias vſu meditando extunderet artes
Paullatim, & ſulcis frumenti quæreret herbam,
Et ſilicis venis abſtruſum excuderet ignem.
Tunc alnos primum fluuij ſenſere cauatas:
Nauita tum ſtellis numeros, & nomina fecit.
Pleiadas, Hyadas, claramq. Lycaonis Arcton.
Tum laqueis captare feras, & fallere viſco
Inuentum, & magnos canibus circundare ſaltus.

Atque alius latum funda iam verberat amnem,
Alta petens; pelagoq.alius trahit humida lina.
Tum ferri rigor,atque argutæ lamina ſerræ;
(Nam primi cunei ſcindebant fiſſile lignum)
Tum variæ venere artes. LABOR omnia vincit
Improbus,& duris vrgens in rebus egeſtas.
Prima Ceres ferro mortales vertere terram
Inſtituit; cùm iam glandes,atque arbuta ſacræ
Deficerent ſyluæ,& victum Dodona negaret.
Mox & frumentis labor additus: vt mala culmos
Eſſet rubigo,ſegniſq.horreret in aruis
Carduus: intereunt ſegetes,ſubit aſpera ſylua.
Lappæque,tribuliq.interq.nitentia culta
Infelix lolium,& ſteriles dominantur auenæ.
Quòd,niſi & aſſiduis terram inſectabere raſtris.
Et ſonitu terrebis aues,& ruri opaci
Falce premes vmbras,votiſq.vocaueris imbrem:
Heu,magnum alterius fruſtra ſpectabis aceruum,
Cõcuſſaq.famem in ſyluis ſolabere quercu.
Dicendum & quæ ſint duris agreſtibus arma,
Queis ſine nec potuere ſeri, nec ſurgere meſſes.
Vomis,& inflexi primum graue robur aratri,
Tardaq.Eleuſinæ matris voluentia plauſtra,
Virgea præterea Celei,viliſq.ſupellex,
Arbuteæ crates,& myſtica vannus Iacchi.
Omnia quæ multò ante memor prouiſa repones,
Si te digna manet diuini gloria ruris.
Continuò in ſyluis magna vi flexa domatur
In burim,& curui formam accipit vlmus aratri.
Huic à ſtirpe pedes temo protentus in octo,
Binæ aures,duplici aptantur dentalia dorſo,
Cæditur & tilia antè iugo leuis,altaq.fagus,
Stiua-

Stiuaque,quæ currus à tergo torqueat imos ,
Et ſuſpenſa focis exploret robora fumus .
Poſſum multa tibi veterum præcepta referre ,
Ni refugis,tenueſq. piget cognoſcere curas .
Area cum primis ingenti æquanda cylindro ,
Et vertenda manu,& creta ſolidanda tenaci :
Ne ſubeant herbæ,neu puluere victa fatiſcat .
Tum variæ illudunt peſtes : ſæpe exiguus mus
Sub terris poſuitq.domos,atque horrea fecit ;
Aut oculis capti fodere cubilia talpæ
Inuentuſq.cauis bufo,& quæ plurima terræ
Monſtra ferunt,populatq.ingentem farris aceruum
Curculio,atque inopi metuens formica ſenectæ .
Contemplator item,cùm ſe nux plurima ſyluis
Induit in florem,& ramos curuabit olentes ,
Si ſuperant,pariter frumenta ſequentur ,
Magnaq cum magno veniet tritura calore .
At,ſi luxuria foliorum exuberat vmbra ,
Ne quicquam pingues paleæ teret area culmos .
Semina vidi equidem multos medicare ſerentes ,
Et nitro prius,& nigra perfundere amurca ,
Grandior vt fœtus ſiliquis fallacibus eſſet ,
Et quamuis igni exiguo properata maderent .
Vidi lecta diu,& multo ſpectata labore
Degenerare tamen : ni vis humana quotannis
Maxima quæque manu legeret . SIC omnia fatis
In peius ruere,ac retro ſublapſa referri ,
Non aliter,quàm qui aduerſo vix flumine lembum
Remigijs ſubigit ; ſi brachia forte remiſit ,
Atque illum præceps prono rapit alueus amne.
Præterea tam ſunt Arcturi ſidera nobis ,
Hædorumq.dies ſeruandi,& lucidus anguis ;

Quàm quibus,in patriam veutoſa per æquora vectis,
Pontus,& oſtriferi fauces tentantur Abydi.
Libra die,ſomniq.pares vbi fecerit horas,
Et medium luci,atque vmbris iam diuidet orbem;
Exercete viri tauros,ſerit ordea campis,
Vſque ſub extremum brumæ intractabilis imbrem:
Nec non & lini ſegetem,& Cereale papauer
Tempus humo tegere, & iamdudũ incũbere aratris,
Dum ſicca tellure licet,dum nubila pendent.
Vere fabis ſatio: tunc te quoque,Medica,putres
Accipiunt ſulci: & milio venit annua cura,
Candidus auratis aperit cùm cornibus annum
Taurus,& aduerſo cedens Canis occidit aſtro.
At ſi triticeam in meſſem,robuſtaq.farra
Exercebis humum,ſoliſ-inſtabis ariſtis;
Ante tibi Eoæ Atlantides abſcondantur,
Gnoſſiaq.ardentis decedat ſtella Coronæ,
Debita quàm ſulcis committas ſemina,quamque
Inuitæ properes anni ſpem credere terræ.
Multi ante occaſum Maiæ cœpere: ſed illos
Expectata ſeges vanis eluſit auenis.
Si verò viciamq.feres,vilemq.faſelum,
Nec Peluſiacæ curam aſpernabere lentis;
Haud obſcura cadens mittet tibi ſigna Bootes.
Incipe,& ad medias ſementem extende pruinas.
Idcirco certis dimenſum partibus orbem
Per duodena regit mundi Sol aureus aſtra.
Quinque tenent cœlum Zonæ: quarum vna coruſco
Semper Sole rubens,& torrida ſemper ab igni:
Quam circùm extremæ dextra,læuaq.trahuntur
Has inter,mediamq.duæ mortalibus ægris
Munere conceſſæ Diuûm: & via ſecta per ambas,
Obli-

Digitized by Google

Obliquus quà ſe ſignorum verteret ordo.
Mundus vt ad Scythiam,Riphæaſq.arduus arces
Conſurgit: premitur Libyæ deuexus in Auſtros.
Hic vertex nobis ſemper ſublimis: at illum
Sub pedibus Styx atra videt, Maneſq.profundi.
Maximus hic flexu ſinuoſo elabitur anguis
Circùm,perque duas in morem fluminis Arctos;
Arctos Oceani metuentes æquore tingi.
Illic(vt perhibent)aut intempeſta ſilet nox
Semper,& obtenta denſantur nocte tenebræ;
Aut redit à nobis Aurora,diemq.reducit:
Noſq.vbi primus equis oriens afflauit anhelis,
Illic ſera rubens accendit lumina Veſper.
Hinc tempeſtates dubio prædiſcere cœlo
Poſſumus: hinc meſſiſq.diem,tempuſq.ſerendi:
Et quando infidum remis impellere marmor
Conueniat; quando armatas deducere claſſes,
Aut tempeſtiuam ſyluis euertere pinum.
Nec fruſtra ſignorum obitum ſpeculamur & ortus,
Temporibuſq.parem diuerſis quattuor annum.
Frigidus agricolam ſi quando continet imber;
Multa,forent quæ mox cœlo properanda ſereno,
Maturare datur. durum procudit arator
Vomeris obtuſi dentem: cauat arbore lintres:
Aut pecori ſignum, aut numeros impreſſit aceruis.
Exacuunt alij vallos,furcaſq.bicornes;
Atque Amerina parant lentæ retinacula viti.
Nunc facilis Rubea texatur fiſcina virga:
Nunc torrete igni fruges; nunc frangite ſaxo.
Quippe etiam feſtis quædam exercere diebus
Fas,& iura ſinunt. riuos deducere nulla
Relligio vetuit, ſegeti prætendere ſæpem,

Inſ

Digitized by Google

Inſidias auibus moliri,incendere vepres,
Balantumq.gregem fluuio merſare ſalubri.
Sæpe oleo tardi coſtas agitator aſelli,
Vilibus aut onerat pomis : lapidemq reuertens
Incuſſum,aut atræ maſſam picis vrbe reportat.
Ipſa dies alios alio dedit ordine Luna
Felices operum. quintam fuge : pallidus Orcus,
Eumenideſq.ſatæ. tum partu terræ nefando
Cœumque,Iapetumq.creat, ſæuumq.Typhoëa,
Et coniuratos cœlum reſcindere fratres.
Ter ſunt conati imponere Pelion Oſſam,
Scilicet,atque Oſſæ frondoſum inuoluere Olympum.
Ter patres extructos diiecit fulmine montes.
Septima poſt decimam felix,& ponere vites;
Et prenſos domitare boues,& licia telæ
Addere : nona fugæ melior,contraria furtis.
Multa adeò gelida melius ſe nocte dedere,
Aut cum Sole nouo terras irrorat Eous.
Nocte leues ſtipulæ melius,nocte arida prata
Tondentur : noctes lentus non deficit humor.
Et quidam ſeros hiberni ad luminis ignes
Peruigilat ferroq.faces inſpicat acuto.
Interea longum cantu ſolata laborem,
Arguto coniux percurrit pectine telas :
Aut dulcis muſti Vulcano decoquit humorem,
Et folijs vndam tepidi deſpumat aheni.
At rubicunda Ceres medio ſucciditur æſtu,
Et medio toſtas æſtu terit area fruges.
Nudus ara,ſere nudus : hyems ignaua colono :
Frigoribus parto agricolæ plerunque fruuntur.
Mutuaq.inter ſe læti conuiuia curant,
Inuitat genialis hiems,curaſq.reſoluit :

Ceu

Ceu preſſæ cùm iam portum tetigere carinæ,
Puppibus & læti nautæ impoſuere coronas.
Sed tamen & quernas glandes tūc ſtringere tempus,
Et lauri baccas,oleamque,cruentaq.myrta,
Tunc gruibus pedicas,& retia ponere ceruis,
Auritoſq.ſequi lepores: tum figere damas,
Stuppea torquentem Balearis verbera fundæ:
Cùm nix alta iacet,glaciem cùm flumina trudunt.
Quid tempeſtates Autumni,& ſidera dicam?
Atque,vbi iam breuiorq.dies,& mollior æſtas,
Quæ vigilanda viris? vel cùm ruit imbriferum ver,
Spicea iam campis cùm meſſis inhorruit,& cùm
Frumenta in viridi ſtipula lactentia turgent?
Sæpe ego,cùm flauis meſſorem induceret aruis
Agricola,& fragili tam ſtringere hordea culmo,
Omnia ventorum concurrere prælia vidi,
Quæ grauidam latè ſegetem ab radicibus imis
Sublime expulſam eruerent: ita turbine nigro
Ferret hyems culmumq.leuem,ſtipulaſq.volantes.
Sæpe etiam immēſum cœlo venit agmen aquarum,
Et fœdam glomerant tempeſtatem imbribus atris
Collectæ ex alto nubes: ruit arduus æther,
Et pluuia ingenti ſata læta,boumq.labores
Diluit: implentur foſſæ,& caua flumina creſcunt
Cum ſonitu,feruetq.fretis ſpirantibus æquor.
Ipſe pater,media nimborum in nocte,coruſca
Fulmina molitur dextra: quo maxima motu
Terra tremit: fugere feræ & mortalia corda
Per gentes humilis ſtrauit pauor. Ille flagranti
Aut Atho,aut Rhodopen,aut alta Ceraunta telo
Deijcit: ingeminant Auſtri,& denſiſſimus imber:
Nunc nemora ingenti vento,nunc littora plangunt.

Hoc metuens,cœli menſes & ſidera ſerua ;
Frigida Saturni ſeſe quò ſtella receptet ,
Quos ignis cœli Cyllenius erret in oraes .
In primis venerare Deos,atque annua magnæ
Sacra refer Cereri,lætis operatus in herbis ,
Extremæ ſub caſum hyemis, iam vere ſereno .
Tunc agni pingues,& tunc molliſſima vina ,
Tunc ſomni dulces,denſæq in montibus vmbræ .
Cuncta tibi Cererem pubes agreſtis adoret ;
Cui tu lacte fauos,& miti dilue Baccho
Terq.nouas circùm felix eat hoſtia fruges ,
Omnis quam chorus,& ſocii comitentur ouantes ,
Et Cererem clamore vocent in tecta : neque ante
Falcem maturis quiſquam ſupponat ariſtis ,
Quàm Cereri torta redimitus tempora quercu ,
Det motus incompoſitos,& carmina dicat .
Atque hæc vt certis poſſimus diſcere ſignis ,
Æſtuſque,pluuiaſque,& agentes frigora ventos ,
Ipſe Pater ſtatuit quid menſtrua Luna moneret ,
Quo ſigno caderent Auſtri : quod ſæpe videntes
Agricolæ,propius ſtabulis armenta tenerent .
Continuò venti ſurgentibus,aut freta ponti
Incipiunt agitata tumeſcere,& aridus altis
Montibus audiri fragor : aut reſonantia longè
Littora miſceri,& nemorum increbeſcere murmur .
Iam ſibi tum curuis malè temperat vnda carinis ,
Cùm medio celeres reuolant ex æquore mergi ,
Clamoremq.ferunt ad littora : cumq.marinæ
In ſicco ludunt fulicæ ; notaſq.paludes
Deſerit,atque altam ſupra volat ardea nubem .
Sæpe etiam ſtellas,vento impendente,videbis
Præcipites cœlo labi : noctiſq.per vmbras

Flam-

Flammarum longos à tergo albeſcere tractus:
Sæpe leuem paleam,& frondes volitare caducas;
Aut ſumma nantes in aqua colludere plumas.
At Boreæ de parte trucis cum fulminat,& cum
Eurique,Zephyriq.tonat domus; omnia plenis
Rura natant foſſis: atque omnis nauita ponto
Humida vela legit. Nunquam imprudentibus imber
Obfuit. aut illum ſurgentem vallibus imis
Aëriæ fugere grues: aut bucula cœlum
Suſpiciens,patulis captauit naribus auras:
Aut arguta lacus circumuolitauit hirundo:
Et veterem in limo ranæ cecinere querelam
Sæpius & tectis penetralibus extulit oua
Anguſtum formica terens iter; & bibit ingens
Arcus; & è paſtu decedens agmine magno
Coruorum increpuit denſis exercitus alis.
Iam varias pelagi volucres,& quæ Aſia circùm
Dulcibus in ſtagnis rimantur prata Cayſtri,
Certatim largos humeris infundere rores,
Nunc caput obiectare fretis,nunc currere in vndas,
Et ſtudio incaſſum videas geſtire lauandi.
Tum cornix plena pluuiam vocat improba voce;
Et ſola in ſicca ſepem ſpatiatur arena.
Nec nocturna quidem carpentes penſa puellæ
Neſciuere hyemem; teſta cùm ardente viderent
Scintillare oleum,& putres concreſcere fungos.
Nec minus ex imbri ſoles,& aperta ſerena
Proſpicere,& certis poteris cognoſcere ſignis.
Nam neque tum ſtellis acies obtuſa videtur,
Nec fratris radijs obnoxia ſurgere Luna;
Denuia nec lanæ per cœlum vellera ferri.
Non tepidum ad ſolem pennas in littora pandunt
Dile-

Dilectæ Thetydi Halcyones : non ore ſolutos
Immundi meminere ſues iactare maniplos.
At nebulæ magis ima petunt, campoq. recumbunt;
Solis & occaſum ſeruans de culmine ſummo
Nequidquam ſeros exercet noctua cantus.
Apparet liquido ſublimis in aëre Niſus:
Et pro purpureo pœnas dat Scylla capillo:
Quacunque illa leuem fugiens ſeccat æthera pennis,
Ecce inimicus atrox magno ſtridore per auras
Inſequitur Niſus: quà ſe fert Niſus ad auras,
Illa leuem fugiens raptim ſecat æthera pennis.
Tum liquidas corui preſſo ter gutture voces,
Aut quater ingeminant: & ſæpe cubilibus altis
Neſcio qua præter ſolitum dulcedine læti,
Inter ſe folijs ſtrepitant: iuuat, imbribus actis,
Progeniem paruam, dulceſq. reuiſere nidos.
Haud equidem credo, quia ſit diuinitus illis
Ingenium, aut RERVM Fato prudentia maior;
Verum, vbi tempeſtas & cœli mobilis humor
Mutauere vias, & Iuppiter humidus Auſtris
Denſat, erant quæ rara modo, & quæ denſa relaxat;
Vertuntur ſpecies animorum, & pectora motus
Nunc alios; alios dum nubila ventus agebat,
Concipiunt: hinc ille auium concentus in agris,
Et lætæ pecudes, & ouantes gutture corui.
Si verò Solem ad rapidum, Lunaſq. ſequentes
Ordine reſpicies; nunquam te craſtina fallet
Hora, neque inſidijs noctis capiere ſerenæ.
Luna reuertentes cùm primùm colligit ignes,
Si nigrum obſcuro comprenderit aëra cornu,
Maximus agricolis, pelagoq. parabitur imber.
At ſi virgineum ſuffuderit ore ruborem,

Ven-

Ventus erit: vento ſemper rubet aurea Phœbe.
Sin ortu in quarto (namq. is certiſſimus auctor)
Pura, neque obtuſis per cœlum cornibus ibit?
Totus & ille dies, & qui naſcentur ab illo,
Exactum ad menſem pluuia, ventiſq. carebunt:
Votaq. ſeruati ſoluent in littore nautæ
Glauco, & Panopeæ, & Inoo Melicertæ.
Sol quoque & exoriens, & cùm ſe condet in vndas
Signa dabit: ſolem certiſſima ſigna ſequuntur,
Et quæ mane refert, & quæ ſurgentibus aſtris.
Ille vbi naſcentem maculis variauerit ortum
Conditus in nubem, medioq. refugerit orbe,
Suſpecti tibi ſint imbres: nanque vrget ab alto
Arboribuſque, ſatiſq. Notus, pecoriq. ſiniſter.
Aut vbi ſub lucem denſa inter nubila ſeſe
Diuerſi erumpunt radij; aut vbi pallida ſurgit
Tithoni croceum linquens aurora cubile?
Heu, male tum mites defendet pampinus vuas,
Tam multa in tectis crepitans ſalit horrida grando.
Hoc etiam, emenſo cum iam decedet Olympo,
Profuerit meminiſſe magis. nam ſæpe videmus
Ipſius in vultu varios errare colores.
Cæruleus pluuiam denunciat, igneus euros.
Sin maculæ incipient rutilo immiſcerier igni,
Omnia tunc pariter vento, nimbiſq. videbis
Feruere. non illa quiſquam me nocte per altum
Ire, neque à terra moneat conuellere funem.
At ſi, cùm referetq. diem, condetq. relatum,
Lucidus orbis erit; fruſtra terrebere nymbis,
Et claro ſyluas cernes aquilone moueri.
Denique quid Veſper ſerus vehat, vnde ſerenas
Ventus agat nubes, quid cogitet humidus Auſter,

Sol tibi ſigna dabit. Solem quis dicere falſum
Audeat? ille etiam cæcos inſtare tumultus
Sæpe monet, fraudemq. & operta tumeſcere bella.
Ille etiam extincto miſeratus Cæſare Romam:
Cùm caput obſcura nitidum ferrugine texit,
Impiaq. æternam timuerunt ſæcula noctem.
Tempore quanquam illo tellus quoq. & æquora Pōti
Obſceniq. canes, importunæq. volucres
Signa dabant. Quoties Cyclopum efferuere in agros
Vidimus vndantem ruptis fornacibus Ætnam,
Flammarumq globos, liquefactaq. voluere ſaxa?
Armorum ſonitum toto Germania cœlo
Audijt; inſolitis tremuerunt motibus Alpes.
Vox quoq. per lucos vulgò exaudita ſilentes
Ingens, & ſimulacra modis pallentia miris
Viſa ſub obſcurum noctis, pecudeſq. locutæ,
(Inſandum) ſiſtunt amnes, terræq. dehiſcunt:
Et mœſtum illacrymat templis ebur, æraq. ſudant:
Proluit inſano contorquens vertice ſyluas
Fluuiorum rex Eridanus, campoſq. per omnes
Cum ſtabulis armenta tulit: nec tempore eodem
Triſtibus aut extis fibræ apparere minaces,
Aut puteis manare cruor ceſſauit: & altæ
Per noctem reſonare, lupis vlulantibus, vrbes.
Non aliàs cœlo ceciderunt plura ſereno
Fulgura, nec diri toties arſere Cometæ,
Ergo inter ſeſe paribus concurrere telis
Romanas acies iterum videre Philippi:
Nec fuit indignum ſuperis, bis ſanguine noſtro
Emathiam, & latos Aemi pingueſcere campos.
Scilicet & tempus veniet, cùm finibus illis
Agricola incuruo terram molitus aratro,

Exeſa

Exeſa inueniet ſcabra rubigine pila,
Aut grauibus raſtris galeas pulſabit inanes,
Grandiaq. effoſſis mirabitur oſſa ſepulcris.
Dij Patrij Indigetes, & Romule, Veſtaq. mater,
Quæ Tuſcum Tiberim, & Romana palatie ſeruas,
Hunc ſaltem euerſo iuuenem ſuccurrere ſæclo
Ne prohibete. ſatis iamdridem ſanguine noſtro
Laomedonteæ luimus periuria Troiæ.
Iampridem nobis cœli te regia, Cæſar,
Inuidet, atq. hominum queritur curare triumphos:
Quippe vbi fas verſum, atq. nefas: tot bella per orbē,
Tam multæ ſcelerum facies: non vllus aratro
Dignus honos; ſqualent abductis arua colonis;
Et curuæ rigidum falces conflantur in enſem,
Hinc mouet Euphrates, illinc Germania bellum:
Vicinæ ruptis inter ſe legibus, vrbes
Arma ferunt: ſæuit toto Mars impius orbe:
Vt cùm carceribus ſeſe effudere quadrigæ,
Addunt ſe in ſpatia: & fruſtra retinacula tendens
Fertur equis auriga; neque audit currus habenas.

GEORGICON. LIB. II.

ARGVMENTVM.

Primum vniuersè de plantatione, cultuq. arborum, & varia terrarum natura exequitur quædam. Hinc, de vitibus, atque oleis, quæ inter fructiferas arbores principem locum obtinent, accuratius toto fere libro agit. In cuius libri medio ad laudes Italiæ; in fine ad ruris amœnitatem, vitaq. ruſticanæ laudes pauliſfuſius digreditur.

HActenus aruorum cultus,& ſidera cæli:
Nunc te,Bacche,canam;nec nõ ſylueſtria tecũ
Virgulta,& prolem tardè creſcentis oliuæ.
Huic pater,ò Lenæ(tuis hic omnia plena
Muneribus: tibi pampineo grauidus autumno
Floret ager? ſpumat plenis vindemia labris)
Huc,pater ò Lenæ,veni: nudataq.muſto
Tinge nouo mecum direptis crura cothurnis.
Principio arboribus varia eſt natura creandis:
Nanque aliæ,nullis hominum cogentibus,ipſæ
Sponte ſua veniunt,campoſq.& flumina latè
Curua tenent: vt molle ſiler,lentæq.geniſtæ,
Populus,& glauca canentia fronde ſalicta.
Pars autem poſito ſurgunt de ſemine: vt altæ:
Caſtaneæ,nemorumq.Ioui quæ maxima frondes
Eſculus,atque habitæ Graijs oracula quercus.
Pullulat ab radice alijs denſiſſima ſylua;
Vt ceraſis,vlmiſque: etiam Parnaſſia laurus
Parua ſub ingenti matris ſe ſubijcit vmbra.
Hos natura modos primùm dedit: his genus omne
Syluarum,fruticumq.viret,nemorumq.ſacrorum.
Sunt alijs,quos ipſe via ſibi repperit vſus.
Hic plantas tenero abſcindens de corpore matrum
Depoſuit ſulcis: hic ſtirpes obruit aruo,
Quadrifidaſq.ſudes,& acuto robore vallos.
Syluarumq.aliæ preſſos propaginis arcus
Expectant; & viua ſua plantaria terra.
Nil radicis egent aliæ: ſummumq.putator
Haud dubitat terræ referens mandare cacumen.
Quin & caudicibus ſectis(mirabile dictu)
Truditur è ſicco radix oleagina ligno.
Et ſæpe alterius ramos impune videmus

Ver-

Vertere in alterius: mutatamq. inſita mala
Ferre pyrum,& prunis lapidoſa rubeſcere corna.
Quare agite ô proprios generatim diſcite cultus,
Agricolæ, fructuſq; feros mollite colendo:
Neu ſegnes iaceant terræ, iuuat Iſmara Baccho
Conſerere, atque olea magnum veſtire Taburnum.
Tuq. ades: inceptumq. vnà decurre laborem,
O decus, ô famæ meritò pars maxima noſtræ,
Mœcenas: pelagoq. volans da vela patenti.
Non ego cuncta meis complecti verſibus opto.
Non, mihi ſi linguæ centum ſint, oraq. centum,
Ferrea vox; ades, & primi lege littoris oram.
In manibus terræ. non hic te carmine ficto,
Atque per ambages, & longa exorſa tenebo.
Sponte ſua quæ ſe tollunt in luminis auras,
Infœcunda quidem, ſed læta, & fortia ſurgunt;
Quippe ſolo natura ſubeſt: tamen hæc quoq. ſi quis
Inſerat, aut ſcrobibus mandet mutata ſubactis,
Exuerint ſylueſtrem animum; cultuq. frequenti
In quaſcunque voces artes haud tarda ſequentur.
Nec non & ſterilis quæ ſtirpibus exit ab imis,
Hoc faciet, vacuos ſi ſit digeſta per agros.
Nunc altæ frondes, & rami matris opacant,
Creſcentiq. adimunt fœtus, vruntq. ferentem
Iam quæ ſeminibus iactis ſe ſuſtulit arbos,
Tarda venit, ſeris factura nepotibus vmbram;
Pomaq. degenerant ſuccos oblita priores;
Et turpes auibus prædam fert vua racemos.
Scilicet omnibus eſt labor impendendus, & omnes
Cogendæ in ſulcum, ac multa mercede domandæ.
Sed truncis oleæ melius, propagine vites
Reſpondent, ſolido Paphiæ de robore myrtus,

Plantis & duræ coryli naſcuntur,& ingens
Fraxinus,Herculeæq. arbos vmbroſa coronæ,
Chaonijſq patris glandes ; etiam ardua palma
Naſcitur,& caſus abies viſura marinos.
Inſeritur vero ex fœtu nucis arbutus horrida ;
Et ſteriles platani malos geſſere valentes,
Caſtaneæ fagos,ornuſq.incanuit albo
Flore pyri,glandemq.ſues fregere ſub vlmis.
Nec modus inſerere,atq.oculos imponere ſimplex.
Nam quà ſe medio trudunt de cortice gemmæ,
Et tenues rumpunt tunicas,anguſtus in ipſo
Fit nodo ſinus ; huc aliena ex arbore germen
Includunt,vdoq.docent inoleſcere libro.
Aut rurſum enodes trunci reſecantur,& altè
Finditur in ſolidum cuneis via ; deinde feraces
Plantæ immittuntur;nec longum tempus,& ingens
Exijt ad cœlum ramis felicibus arbos,
Miraturq.nouas frondes,& non ſua poma.
Præterea genus haud vnum nec fortibus vlmis,
Nec ſalici,lotoque,nec Idæis cypariſſis.
Nec pingues vnam in faciem naſcuntur oliuæ
Orchites,& radij,& amara pauſia bacca,
Pomaque,& Alcinoi ſyluæ ; nec ſurculus idem
Cruſtumijs,Syrijſq.pyris,grauibuſq.volemis.
Non eadem arboribus pendet vindemia noſtris,
Quam Methymnæo carpit de palmite Lesbos.
Sunt Thaſiæ vites,ſunt & Mareotides albæ,
Pinguibus hæ terris habiles,leuioribus illæ,
Et paſſo Pſythia vtilior,tenuiſq.Lageos,
Tentatura pedes olim,vincturaq.linguam,
Purpureæ,preciæque,& quo te carmine dicam
Rhætica ? nec cellis ideo contende Falernis.

Sunt

Sunt etiam Ammineæ vites,firmiſſima vina,
Tmolus & aſſurgit quibus,& rex ipſe Phanæus,
Argitiſq.minor ; cui non certauerit vlla,
Aut tantum fluere,aut totidem durare per annos.
Non ego te Dijs,& menſis accepta ſecundis
Tranſierim Rhodia,& tumidis,Bumaſte,racemis.
Sed neq; quàm multæ ſpecies,nec nomina quæ ſint,
Eſt numerus;neq;enim numero comprēdere refert.
Quem qui ſcire velit,Libyci velit æquoris idem
Diſcere quàm multæ Zephyro turbentur arenæ ;
Aut,vbi nauigijs violentior incidit Eurus,
Noſſe quot Ionij veniant ad littora fluctus.
Nec verò terræ ferre omnes omnia poſſunt.
Fluminibus ſalices,craſſiſq.paludibus alni
Naſcuntur;ſteriles ſaxoſis montibus orni ;
Littora myrtetis lætiſſima ; denique apertos
Bacchus amat colles : Aquilonem & frigora taxi.
Aſpice & extremis domitum cultoribus orbem,
Eoaſq.domos Arabum,pictoſq.Gelonos.
Diuiſæ arboribus patriæ. ſola India nigrum
Fert ebenum : ſolis eſt thurea virga Sabæis.
Quid tibi odorato referam ſudantia ligno
Balſamaque,& baccas ſemper frondentis acanthi?
Quid nemora Æthiopum molli canentia lana?
Velleraq.vt folijs depectant tenuia Seres?
Aut quos Oceano propior gerit India lucos,
Extremi ſinus orbis? vbi aëra vincere ſummum
Arboris haud vllæ iactu potuere ſagittæ ;
Et gens illa quidem ſumptis non tarda pharetris.
Media fert triſtes ſuccos,tardumq.ſaporem
Felicis mali ; quo non præſentius vllum
(Pocula ſi quando ſæuæ infecere nouercæ

Miſcueruntq.herbas,& non innoxia verba)
Auxilium venit,ac membris agit atra venena.
Ipſa ingens arbos,faciemq.ſimillima lauro;
Et,ſi non alium latè iactaret odorem,
Laurus erat; folia haud vllis labentia ventis,
Flos apprima tenax animas,& olentia Medi
Ora fouent illo,& ſenibus medicantur anhelis.
Sed neque Medorum ſyluæ,ditiſſima terra,
Nec pulcher Ganges,atque auro turbidus Hermus,
Laudibus Italiæ certent; non Bactra,neque Indi,
Totaque thuriferis Panchaia pinguis arenis.
Hæc loca non tauri ſpirantes naribus ignem
Inuertere,ſatis immanis dentibus hydri,
Nec galeis,denſiſq.virùm ſeges horruit haſtis,
Sed grauidæ fruges,& Bacchi Maſſicus humor
Impleuere;tenent oleæque,armentaq.læta,
Hinc bellator equus campo ſeſe arduus infert;
Hinc albi,Clitumne,greges,& maxima taurus
Victima,ſæpe tuo perfuſi flumine ſacro
Romanos ad templa Deùm duxere triumphos.
Hic ver aſſiduum,atque alienis menſibus æſtas,
Bis grauidæ pecudes,bis pomis vtilis arbos.
At rabidæ tigres abſunt,& ſæua leonum
Semina,nec miſeros fallunt aconita legentes,
Nec rapit immenſos orbes per humum;neque tanto
Squammeus in ſpiram tractu ſe colligit anguis.
Adde tot egregias vrbes,operumq.laborem;
Tot congeſta manu præruptis oppida ſaxis,
Fluminaq.antiquos ſubter labentia muros.
An mare,quod ſupra,memorem,quodq.alluit infra?
An ne lacus tantos? te,Lari maxime,teque
Fluctibus & fremitu aſſurgens,Benace,marino?

An

An memorem portus. Lucrinoq.addita clauſtra?
Atque indignatum magnis ſtridoribus æquor,
Iulia quà ponto longè ſonat vnda refuſo,
Thyrrenuſq.fretis immittitur æſtus Auernis?
Hæc eadem argenti riuos,æriſq.metalla
Oſtendit venis,atque auro plurima fluxit.
Hæc genus acre virùm,Marſos,pubemq.Sabellam.
Aſſuetumq.malo Ligurem, Volceſq.verutos
Extulit;hæc Decios,Marios,magnoſq.Camillos,
Scipiadas duros bello: & te,maxime Cæſar,
Qui nunc extremis Aſiæ iam victor in oris,
Imbellem auertis Romanis arcibus Indum.
Salue magna parens frugum,Saturnia tellus,
Magna virùm;tibi res antiquæ laudis,& artis
Ingredior,ſanctos auſus recludere fontes;
Aſcræumq.cano Romana per oppida carmen.
Nunc locus aruorum ingenijs,quæ robora cuique
Quis color.& quæ ſit rebus natura ferendis.
Difficiles primum terræ,colleſq.maligni,
Tenuis vbi argilla,& dumoſis calculus aruis,
Palladia gaudent ſylua viuacis oliuæ.
Indicio eſt tractu ſurgens oleaſter eodem
Plurimus,& ſtrati baccis ſylueſtribus agri.
At,quæ pinguis humus,dulciq.vligine læta,
Quique frequens herbis,& fertilis vbere campus,
(Qualem ſæpe caua montis conualle ſolemus
Deſpicere;huc ſummis liquuntur rupibus amnes
Felicemq.trahunt limum)quiq.editus Auſtro,
Et filicem curuis inuiſam paſcis aratris;
Hic tibi prævalidis olim,multoq.fluentes
Sufficiet Baccho vites;hic ferti is vuæ,
Hic laticis,qualem pateris libamus,& auro,

Inflauit cùm pinguis ebur Tyrrhenus ad aras,
Lancibus & pandis fumantia reddimus exta.
Sin armenta magis ſtudium, vituloſq. tueri,
Aut fœtus ouium, aut vrentes culta capellas,
Saltus, & ſaturi petito longinqua Tarenti,
Et qualem infelix amiſit Mantua campum,
Paſcentem niueos herboſo flumine cycnos.
Non liquidi gregibus fontes, non gramina deſunt;
Et quantum longis carpent armenta diebus,
Exigua tantum gelidus ros nocte reponet.
Nigra fere & preſſo pinguis ſub vomere terra,
Et cui putre ſolum, (namque hoc imitamur arando)
Optima frumentis (non vllo ex æquore cernes
Plura domum tardis decedere plauſtra iuuencis)
Aut vnde iratus ſyluam deuexit arator,
Et nemora euertit multos ignaua per annos,
Antiquaſq. domos auium cum ſtirpibus imis
Eruit; illæ altum nidis petiere relictis;
Aut rudis enituit impulſo vomere campus.
Nam ieiuna quidem cliuoſi glarea ruris,
Vix humiles apibus caſias, roremq. miniſtrat;
Et tophus ſcaber, & nigris exeſa chelydris
Creta, negant alios æquè ſerpentibus agros
Dulcem ferre cibum; & curuas præbere latebras.
Quæ tenuem exhalat nebulam, fumoſq. volucres,
Et bibit humorem, & cùm vult, ex ſeipſa remittit,
Quæque ſuo viridi ſemper ſe gramine veſtit,
Nec ſcabies, & ſalſa lædit rubigine ferrum;
Illa tibi lætis intexet vitibus vlmos;
Illa ferax oleæ eſt: illam experiere colendo
Et facilem pecori, & patientem vomeris vnci.
Talem diues arat Capua, & vicina Veſeuo.

Ora iugo,& vacuis Clanius non æquus Acerris.
Nunc,quo quamq.modo poſſis cognoſcere,dicam.
Rara ſit,an ſupra morem ſi denſa requiras?
(Altera frumentis quoniam fauet,altera Baccho
Denſa magis Cereri,rariſſima quæque Lyæo)
Ante locum capies oculis,alteq.iubebis
In ſolido puteum demitti,omnemq.repones
Rurſus humum,& pedibus ſummas æquabis arenas,
Si deerunt;rarum,pecoriq.& vitibus almis
Aptius vber erit: ſin in ſua poſſe negabunt
Ire loca,& ſcrobibus ſuperabit terra repletis,
Spiſſus ager: glebas cunctantes,craſſaq.terga
Expecta,& validis terram proſcinde iuuencis.
Salſa autem tellus,& quæ perhibetur amara,
Frugibus infelix(ea nec manſueſcit arando,
Nec Baccho genus,aut pomis ſua nomina ſeruat)
Tale dabit ſpecimen: tu ſpiſſo vimine qualos,
Colaq.prælorum fumoſis deripe tectis.
Huc ager ille malus,dulceſq.à fontibus vndæ
Ad plenum calcentur: aqua eluctabitur omnis.
Scilicet,& grandes ibunt per vimina guttæ.
At ſapor indicium faciet manifeſtus,& ora
Triſtia tentantum ſenſu torquebit amaror.
Pinguis item quæ ſit tellus hoc denique pacto
Diſcimus: haud vnquam manibus iactata fatiſcit:
Sed picis in morem ad digitos lenteſcit habendo.
Humida maiores herbas alit,ipſaq.iuſto
Lætior. ah,nimium ne ſit mihi fertilis illa,
Neu ſe prævalidam primis oſtendat ariſtis.
Quæ grauis eſt,ipſo tacitam ſe pondere prodit,
Quæq.leuis: promptum eſt oculis prędiſcere nigram,
Et quiſquis color. at ſceleratum exquirere frigus
Diffi-

Difficile eſt: piceę tantum,taxiq.nocentes
Interdum,aut hederę pandunt veſtigia nigrę.
His animaduerſis,terram multò ante memento
Excoquere,& magnos ſcrobibus concidere montes;
Ante ſupinatas Aquiloni oſtendere glebas,
Quàm lętum infodias vitis genus: optima putri
Arua ſolo: id venti curant,gelidęq.pruinę,
Et labefacta mouens robuſtus iugera foſſor.
At ſi quos haud vlla viros vigilantia fugit;
Ante locum ſimilem exquirunt,vbi prima paretur
Arboribus ſeges,& quò mox digeſta feratur,
Mutata ignorent ſubito ne ſemina matrem.
Quin etiam cœli regionem in cortice ſignant:
Vt,quo quęque modo ſteterit,qua parte calores
Auſtrinos tulerit,quę terga obuerterit axi,
Reſtituant. ADEO in teneris conſueſcere multũ eſt.
Collibus,an plano melius ſit ponere vites,
Quęre prius. ſi pinguis agros metabere campi,
Denſa ſere: in denſo non ſegnior vbere Bacchus.
Sin tumulis accliue ſolum,colleſq.ſupinos:
Indulge ordinibus: nec ſecius omnis in vnguem
Arboribus poſitis ſecto via limite quadret.
Vt ſępe ingenti bello cùm longa cohortes
Explicuit legio,& campo ſtetit agmen aperto,
Directęq.acies,ac latè fluctuat omnis
Ære renidenti tellus; nec dum horrida miſcent
Prœlia,ſed dubius medijs Mars errat in armis.
Omnia ſint paribus numeris dimenſa viarum:
Non animum modo vti paſcat proſpectus inanem;
Sed quia non aliter vires dabit omnibus ęquas
Terra; neq;in vacuum poterunt ſe extendere rami.
Forſitan & ſcrobibus quę ſint faſtigia,quęras.
Auſim

Auſim vel tenui vitem committere ſulco.
Altius,ac penitus terrę defigitur arbos,
Eſculus in primis:quę,quantum vertice ad auras
Ætherias,tantum radice in tartara tendit.
Ergo non hyemes illam,non flabra,neque imbres
Conuellunt: immota manet,multoſq.per annos
Multa virùm voluens durando ſęcula vincit.
Tum fortes latè ramos, & brachia tendens
Huc illuc,media ipſa ingentem ſuſtinet vmbram.
Neve tibi ad Solem vergant vineta cadentem:
Neve inter vites corylum ſere:neve flagella
Summa pete,aut ſummas defringe ex arbore plãtas:
(Tantus amor terrę)neu ferro lęde retuſo
Semina,neve oleę ſylueſtres inſere truncos.
Nam ſępe incautis paſtoribus excidit ignis,
Qui,furtim pingui primum ſub cortice tectus,
Robora comprendit,frondeſq.elapſus in altas,
Ingentem cœlo ſonitum dedit,inde ſecutus
Per ramos victor,perq.alta cacumina regnat,
Et totum inuoluit flammis nemus, & ruit atram
Ad cœlum picea craſſus caligine nubem,
Prẹſertim ſi tempeſtas à vertice ſyluis
Incubuit,glomeratq.ferens incendia ventus.
Hoc vbi non à ſtirpe valent,cęſęq.reuerti
Poſſunt,atque ima ſimiles reuireſcere terra,
Infelix ſuperat folijs oleaſter amaris.
Nec tibi tam prudens quiſquam perſuadeat auctor,
Tellurem Borea rigidam ſpirante mouere.
Rura gelu tum claudit hyems,nec ſemine iacto
Concretam patitur radicem effigere terrę.
Optima vinetis ſatio eſt,cùm vere rubenti
Candida venit auis longis inuiſa colubris,

Prima

Prima vel autumni ſub frigora, cùm rapidus Sol
Nondum hyemem contingit equis, iam pręterit ęſtas.
Ver adeo frondi nemorum, ver vtile ſyluis;
Vere tument terrę, & genitalia ſemina poſcunt.
Tum pater omnipotens fœcundis imbribus Æther
Coniugis in gremium lętę deſcendit, & omnes
Magno alit, magno commiſtus corpore fœtus.
Auia tum reſonant auibus virgulta canoris,
Et Venerem certis repetunt armenta diebus,
Parturit almus ager, Zephyriq. tepentibus auris
Laxant arua ſinus, ſuperat tener omnibus humor.
Inq. nouos Soles audent ſe gramina tutò
Credere, nec metuit ſurgentes pampinus Auſtros,
Aut actum cœlo magnis Aquilonibus imbrem,
Sed trudit gemmas, & frondes explicat omnes.
Non alios prima creſcentis origine mundi
Illuxiſſe dies, aliumve habuiſſe tenorem
Crediderim, ver illud erat, ver magnus agebat
Orbis, & hibernis parcebant flatibus Euri;
Cùm primum lucem pecudes hauſere, viriùmq.
Ferrea progenies duris caput extulit aruis,
Immiſſęq. ferę ſyluis, & ſidera cęlo.
Nec res hunc tenerę poſſent perferre laborem,
Si non tanta quies iret frigusq. caloremq.
Inter, & exciperet cœli indulgentia terras.
Quod ſupereſt, quęcunq. premes virgulta per agros,
Spargè fimo pingui, & multa memor occule terra,
Aut lapidem bibulum, aut ſqualentes infode conchas
Inter enim labentur aquę, tenuiſq. ſubibit
Halitus, atque animos tollent ſata. iamq. reperti
Qui ſaxo ſuper, atque ingentis pondere teſtę
Vrgerent, hoc effuſos munimen ad imbres.

Hoc

Hoc,vbi hiulca ſiti findit Canis æſtifer arua.
Seminibus poſitis ſupereſt deducere terram
Sæpius ad capita,& duros iactare bidentes;
Aut preſſo exercere ſolum ſub vomere,& ipſa
Flectere luctantes inter vineta iuuencos.
Tum læues calamos,& raſæ haſtilia virgæ,
raxineaſq.aptare ſudes,furcaſq.bicorne,
iribus eniti quarum,& contemnere ventos
ſſueſcant,ſummaſq.ſequi tabulata per vlmos.
Ac dum prima nouis adoleſcit frondibus ætas,
arcendum teneris; &,dum ſe lætus ad auras
lmes agit,laxis per purum immiſſus habenis,
ſa acies falcis nondum tentanda,ſed vncis
rpendæ manibus frondes,interq. legendæ.
de,vbi iam validis amplexæ ſtirpibus vlmos
ierint; tunc ſtringe comas,tunc brachia tonde,
nte reformidant ferrum) tunc denique dura
rce imperia,& ramos compeſce fluentes.
exendæ ſæpes etiam,& pecus omne tenēdum eſt;
cipue dum frons tenera,imprudenſq.laborum,
ſuper indignas hyemes,Solemq.potentem,
eſtres vri aſſiduè,capreæq.ſequaces
unt,paſcuntur oues,auidæq.iuuencæ.
ora nec tantum cana concreta pruina,
grauis incumbens ſcopulis arentibus æſtas,
tum illi nocuere greges,duriq.venenum
s,& admorſo ſignata in ſtirpe cicatrix.
liam ob culpam Bacco caper omnibus aris
tur,& veteres ineunt proſcenia ludi,
iaq.ingentes pagos,& compita circum
idæ poſuere;atque inter pocula læti
ous in pratis vnctos ſaliere per vtres.

Nec

Nec non Auſonij,Troia gens miſſa,coloni
Verſibus incomptis ludunt,riſuq.ſoluto,
Oraq.corticibus ſumunt horrenda cauatis,
Et te,Bacche,vocant per carmina læta,tibiq.
Oſcilla ex alta ſuſpendunt mollia pinu.
Hinc omnis largo pubeſcit vinea fœtu,
Complentur valleſq.cauæ,ſaltuſq.profundi,
Et quocunque Deus circum caput egit honeſtum.
Ergo rite ſuum Baccho dicemus honorem
Carminibus patrijs; lanceſq.& liba feremus.
Et ductus cornu ſtabit ſacer hircus ad aram.
Pinguiaq.in verubus torrebimus exta coturnis.
Eſt etiam ille labor curandis vitibus alter;
Cui nunquã exhauſti ſatis eſt. namq.omne quotãnis
Terq.quaterq.ſolum ſcindendum,glebaq.verſis
Æternum frangenda bidentibus, omne leuandum
Fronde nemus.redit agricolis labor actus in orbem,
Atque in ſe ſua per veſtigia voluitur annus.
Et iam olim,ſeras poſuit cùm vinea frondes,
Frigidus & ſyluis Aquilo decuſſit honorem;
Iam tum acer curas venientem extendit in annum
Ruſticus,& curuo Saturni dente relictam.
Perſequitur vitem attondens,fingitq.putando.
Primus humum fodito; primus deuecta cremato
Sarmenta;& vallos primus ſub tecta referto,
Poſtremus merito.bis vitibus ingruit vmbra.
Bis ſe getem denſis obducunt ſentibus herbæ.
Durus vterq.labor.laudato ingentia rura,
Exiguum colito.necnon etiam aſpera ruſci
Vimina per ſyluam,& ripis fluuialis arundo
Cæditur,incultiq.exercet cura ſalicti.
Iam vinctæ vites, iam falcem arbuſta reponunt,
Iam

Iam canit extremos effetus vinitor antes.
Sollicitanda tamen tellus, puluiſq. mouendus,
Et iam maturis metuendus Iuppiter vuis.
Contra, non vlla eſt oleis cultura, neque illæ
Procuruam expectant falcem, raſtroſq. tenaces,
Cùm ſemel hæſerunt aruis, auraſq. tulerunt.
Ipſa ſatis tellus, cùm dente recluditur vnco,
Sufficit humorem, & grauidas cum vomere fruges.
Hòc pinguem, & placitam paci nutritor oliuam.
Poma quoque, vt primum truncos ſenſere valentes,
Et vires habuere ſuas, ad ſidera raptim
Vi propria nituntur, opiſq. haud indiga noſtræ.
Nec minus interea fœtu nemus omne graueſcit.
Sanguineiſq. inculta rubent auiaria baccis.
Tondentur cythiſi, tædas ſylua alta miniſtrat.
Paſcunturq. ignes nocturni, & lumina fundunt.
Et dubitant homines ſerere, atq; impendere curam?
Quid maiora ſequar? ſalices, humileſq. geniſtæ.
Aut illæ pecori frondem, aut paſtoribus vmbram
Sufficiunt, ſæpemq. ſatis, & pabula melli.
Et iuuat vndantem buxo ſpectare Cytorum,
Nariciæq. picis lucos, iuuat arua videre,
Non raſtris hominum, non vlli obnoxia curæ.
Ipſæ Caucaſeo ſteriles in vertice ſyluæ,
Quas animoſi Euri aſſiduè franguntq. feruntq.
Dant alios aliæ fœtus, dant vtile lignum,
Nauigijs pinos, domibus cedroſq. cupreſſoſq.
Hinc radios triuere rotis, hinc tympana plauſtris
Agricolæ, & pandas ratibus poſuere carinas.
Viminibus ſalices fœcundæ, frondibus vlmi,
At myrtus validis haſtilibus, & bona bello
Cornus, Ituræos taxi torquentur in arcus.

Nec tiliæ læues,aut torno raſile buxum,
Non formam accipiunt,ferroq.cauantur acuto.
Nec non & torrentem vndam leuis innatat alnus
Miſſa Pado,nec non & apes examina condunt
Corticibuſq.cauis,vitioſæq.illicis aluo.
Quid memorandum æquè Bacchëia dona tulerunt;
Bacchus & ad culpam cauſas dedit,ille furentes
Centauros leto domuit,Rhœtumq.Pholumq.
Et magno Hylæum Lapithis cratere minantem.
O FORTVNATOS nimium,ſua ſi bona norint,
Agricolas;quibus ipſa,procul diſcordibus armis,
Fundit humo facilem victum iuſtiſſima tellus.
Si non ingentem foribus domus alta ſuperbis
Manè ſalutantum totis vomit ædibus vndam;
Nec varios inhiant pulchra teſtudine poſtes,
Illuſaſq.auro veſtes,Ephryreiaq.æra;
Alba nec Aſſyrio fucatur lana veneno,
Nec caſta liquidi corrumpitur vſus oliui;
At ſecura quies,& neſcia fallere vita,
Diues opum variarum: at latis ocia fundis,
Speluncæ,viuiq.lacus,at frigida Tempe,
Mugituſq.boum,molleſq.ſub arbore ſomni
Non abſunt,illic ſaltus,ac luſtra ferarum,
Et patiens operum,paruoq.aſſueta iuuentus,
Sacra Deûm,ſanctiq.patres,extrema per illos
Iuſtitia excedens terris veſtigia fecit.
Me verò primum dulces ante omnia Muſæ,
Quarum ſacra fero ingenti perculſus amore,
Accipiant;cæliq.vias & ſidera monſtrent;
Defectus Solis varios,Lunæq.labores:
Vnde tremor terris,qua vi maria alta tumeſcant
Obicibus ruptis,rurſuſq. in ſeipſa reſidant:
Quid

Quid tantum Oceano properent ſe tingere Soles
Hyberni,vel quæ tardis mora noctibus obſtet.
Sin,has ne poſſim naturæ accedere partes,
Frigidus,obſtiterit circùm præcordia ſanguis;
Rura mihi,& rigui placeant in vallibus amnes:
Flumina amem,ſyluaſq.inglorius. O vbi campi,
Sperchiuſque,& virginibus bacchata Lacænis,
Taygeta: ò qui me gelidis in vallibus Hæmi
iſtat,& ingenti ramorum protegat vmbra.
ELIX,qui potuit rerum cognoſcere cauſſas:
tque metus omnes,& inexorabile fatum
ubiecit pedibus,ſtrepitumq. Acherontis auari.
ortunatus & ille,Deos qui nouit agreſtes,
naque,Siluanumq.ſenem,Nymphaſq ſorores.
um non populi faſces,non purpura egum
xit,& infidos agitans diſcordia fratres;
t coniurato deſcendens Dacus ab Iſtro:
n res Romanæ,perituraq.regna,neque ille
t doluit miſerans inopem,aut inuidit habenti.
os rami fructus,quos ipſa volentia rura
nte tulere ſua,carpſit:nec ferrea iura,
numq.forum,aut populi tabularia vidit.
llicitant alij remis freta cœca,ruuntq.
rrum,penetrant aulas & limina Regum.
etit excidijs vrbem,miſeroſq.Penates,
mma bibat,& Sarrano dormiat oſtro,
it opes alius,defeſſoq.incubat auro.
uper attonitus Roſtris hunc plauſus hiantem;
neos(geminatus enim,plebiſque,patrumq.)
uit gaudent perfuſi ſanguine fratrum:
q.domos,& dulcia limina mutant,
alio patriam quærunt ſub Sole iacentem.

Agricola incuruo terram dimouit aratro:
Hinc anni labor;hinc patriam paruoſq.nepotes
Suſtinet;hinc armenta boum,meritoſq.iuuencos.
Nec requies,quin aut pomis exuberet annus,
Aut fœtu pecorum,aut Cerealis mergite culmi;
Prouentuq.oneret ſulcos, atque horrea vincat.
Venit hyems:teritur Sicyonia bacca trapetis,
Glande ſues læti redeunt,dant arbuta ſyluæ:
Et varios ponit fœtus Autumnus: & altè
Mitis in apricis coquitur vindemia ſaxis
Interea dulces pendent circùm oſcula nati:
Caſta pudicitiam ſeruat domus: vbera vaccæ
Lactea demittunt: pingueſq.in gramine læto
Inter ſe aduerſis luctantur cornibus hœdi.
Ipſe dies agitat feſtos,fuſuſq.per herbam,
Ignis vbi in medio,& ſocij cratera coronant,
Te libans,Lenæe,vocat pecoriſq.magiſtri
Velocis iaculi certamina ponit in vlmo;
Corporaq.agreſti nudat prædura palæſtra.
Hanc olim veteres vitam coluere Sabini:
Hanc Remus,& frater,ſic fortis Hetruria creuit,
Scilicet & rerum facta eſt pulcherrima Roma,
Septem quæ vna ſibi muro circundedit arces.
Ante etiam ſceptrum Dictæi regis,& ante
Impia quàm cæſis gens eſt epulata iuuencis;
Aureus hanc vitam in terris Saturnus agebat.
Nec dum etiam audierat inſtari claſſica;nec dum
Impoſitos duris crepitare incudibus enſes;
Sed nos immenſum ſpatijs confecimus æquor:
Et iam tempus equùm fumantia ſoluere colla.

GEORGICON. LIB. III.

ARGVMENTVM.

Paſtionis curam hoc libro exequitur. Prior pars libri armentorum, hæc eſt equorum. ac boum curam continent: quales his deligendæ matres, quales parandi ſint admiſſarij, quibus indicijs deprehēdatur equini pulli generoſitas. Poſterior paſcendi gregis, ouium præcipuè & caprarum, rationem complectitur, generaeque morborum, quibus infeſtantur hæc animalia, & eorum cauſas, ac remedia. Quia vero interdum hæc animalia peſte tentantur; hinc arrepta occaſione, ad quandam Illyrici, vicinarumq; regionum peſtilentiam deſcribendam excurrit.

Equoq;magna Pales,& te memorande canemus
Paſtor ab Amphryſo.vos ſyluæ,amneſq.Lycæi
tera,quæ vacuas tenuiſſent carmina mentes,
nia iam vulgata,Quis aut Euryſthea durum,
illudati neſcit Buſiridis aras?
non dictus Hylas puer,& Latonia Delos?
odemeque,humeroq.Pelops inſignis eburno,
equis? Tentāda via eſt,qua me quoque poſſim
re humo,victorq.virùm volitare per ora.
us ego in patriam mecum(modo vita ſuperſit)
redicns deducam vertice Muſas.
us Idumæas referam tibi,Mantua,palmas;
idi in campo templum de marmore ponam
er quem;tardis ingens vbi flexibus errat
ius,& tenera prætexit arundine ripas.

In medio mihi Cæſar erit,templumq.tenebit.
Illic victor ego,& Tyrio conſpectus in oſtro,
Centum quadrijugos agitabo ad flumina currus.
Cuncta mihi,Alpheum linquens,lucoſq.Molorchi,
Curſibus,& crudo decernet Græcia cæſtu.
Ipſe caput tonſæ foliis ornatus oliuæ,
Dona feram,iam nunc ſolemnes ducere pompas
Ad delubra iuuat,cæſoſq.videre iuuencos;
Vel ſcena vt verſis diſcedat frontibus;vtq.
Purpurea intexti tollant aulæa Britanni.
In foribus pugnam ex auro,ſolidoq elephanto
Gangaridũ faciam,victoriſq arma Quirini:
Atque hic vndantem bello,magnumq.fluentem
Nilum,ac nauali ſurgentes ære columnas.
Addam vrbes Aſiæ domitas,pulſumq.Niphatem,
Fidentemq.fuga Parthum,verſiſq.ſagittis,
Et duo rapta manu diuerſo ex hoſte trophæa,
Biſq triumphatas vtroque ab litore gentes.
Stabunt & Parij lapides,ſpirantia ſigna,
Aſſaraci proles,demiſſæq.ab Ioue gentis
Nomina Troſq.parens,& Troiæ Cynthius auctor.
Inuidia infelix Furias,amnemq.ſeuerum
Cocyti metuet,tortoſq.Ixionis angues,
Immanemq.rotam,& non exuperabile ſaxum.
Interea Dryadum ſyluas,ſaltuſq.ſequamur
Intactos;tua,Mæcenas,haud mollia iuſſa.
Te ſine nil altum mens inchoat en age ſegnes
Rumpe moras:vocat ingenti clamore Cithæron,
Taygetiq.canes,domitrixq.Epidaurus equorum:
Et vox aſſenſu nemorum geminata remugit
Mox tamen ardentes accingar dicere pugnas
Cæſaris,& nomen fama tot ferre per annos,

Titho.

Digitized by Google

Tithoni prima quot abeſt ab origine Cæſar.
Seu quis Olympiacæ miratus præmia palmæ
Paſcit equos, ſeu quis fortes ad aratra iuuencos,
Corpora præcipuè matrum legat. optima toruæ
Forma bouis, cui turpe caput, cui plurima ceruix,
Et crurum tenus à mento palearia pendent.
Tum longo nullus lateri modus. omnia magna,
Pes etiam, & camuris hirtæ ſub cornibus auros.
Nec mihi diſpliceat maculis inſignis, & albo.
Aut iuga detrectans; interdumq. aſpera cornu,
Et faciem tauro propior quæque ardua tota,
Et gradiens ima verrit veſtigia cauda.
Etas Lucinam, iuſtoſq. pati Hymenæos
eſinit ante decem, poſt quattuor incipit annos.
ætera nec fœturæ habilis, nec fortis aratris.
terea ſuperat gregibus dum læta iuuentus,
ue mares, mitte in Venerem pecuaria primus,
que aliam ex alia generando ſufficere prolem.
PTIMA quæque dies miſeris mortalibus æui
ima fugit; ſubeunt morbi, triſtiſq. ſenectus,
labor, & duræ rapit inclementia mortis.
nper erunt, quarum mutari corpora malis.
nper enim refice; ac, ne poſt amiſſa requiras,
te veni, & ſobolem armento ſortire quotannis.
ec non & pecori eſt idem delectus equino.
nodò, quos in ſpem ſtatuis ſubmittere gentis,
ipuum iam inde à teneris impendere laborem.
tinuò pecoris generoſi pullus in aruis
s ingreditur, & mollia crura reponit.
us & ire viam, & fluuios tentare minaces
t, & ignoto ſeſe committere ponti:
vanos horret ſtrepitus. illi ardua ceruix,

Argutumq caput,breuis aluus. obeſaq.terga,
Luxuriatq.toris animoſum pectus: honeſti
Spadices,glaucique; color deterrimus albis,
Et giluo) tum,ſi qua ſonum procul arma dedere,
Stare loco neſcit,micat auribus,& tremit artus,
Collectumq.premens voluit ſub naribus ignem.
Denſa iuba,& dextra iactata recumbit in armo:
At duplex agitur per lumbos ſpina,cauatq.
Tellurem,& ſolido grauiter ſonat vngula cornu.
Talis Amyclæi domitus Pollucis habenis
Cyllarus;& quorum Graij meminere poetæ,
Martis equi bijuges,& magni currus Achillis.
Talis & ipſe iubam ceruice effudit equina,
Coniugis aduentu,pernix Saturnus,& altum
Pelion hinnitu fugiens impleuit acuto
Hũc quoq.vbi aut morbo grauis,aut iã ſegnior annis
Deficit,abde domo:nec turpi ignoſce ſenectæ.
Frigidus in Venerem ſenior,fruſtraq.laborem
Ingratum trahit:&,ſi quando ad prælia vẽtum eſt,
(Vt quondam in ſtipulis magnus ſine viribus ignis)
Incaſſum furit. Ergò animos,æuumq.notabis
Præcipuè:hinc alias artes,prolemq.parentum,
Et quis cuique dolor victo,quæ gloria palmæ.
Nonne vides, cùm præcipiti certamine campum
Corripuere,ruuntq.effuſi carcere currus;
Cùm ſpes arrectæ iuuenum,exultantiaq.haurit
Corda pauor pulſans;illi inſtant verbere torto,
Et proni dant lora:volat vi feruidus axis;
Iamq humiles,iamq.elati ſublime videntur
Aëra per vacuum ferri,atque aſſurgere in auras,
Nec mora,nec requies:at fuluæ nimbus arenæ
Tollitur,humeſcunt ſpumis,flatuq.ſequentum.
Tantus

Tantus amor laudum, tantæ eſt victoria curæ.
Primus Erichtonius currus, & quattuor auſus
Iungere equos,rapidiſq.rotis inſiſtere victor.
Frena Pelethronij Lapithæ,gyroſq.dedere
Impoſita dorſo:atque equitem docuere ſub armis
Inſultare ſolo,& greſſus glomerare ſuperbos.
Æquus vterque labor;æquè iuuenemq.magiſtri
Exquirunt,calidumq.animis,& curſibus acrem:
Quamuis ſæpe fuga verſos ille egerit hoſtes,
Et patriam Epeirum referat,forteſq.Mycenas,
Neptunlq.ipſa deducat origine gentem.
His animaduerſis,inſtant ſub tempus,& omnes
Impendunt curas denſo diſtendere pingui,
Quem legere ducem, & pecori duxere maritum:
Pubenteſq ſecant herbas,fluuioſq.miniſtrant,
Farraque;ne blando nequeat ſupereſſe labori,
Inualidiq.patrum referant ieiunia nati.
Ipſa autem macie tenuant armenta volentes.
Atque,vbi concubitus primos iam nota voluptas
Sollicitat,frondeſq.negant,& fontibus arcent,
Sæpe etiam curſu quatiunt,& Sole fatigant,
Cum grauiter tunſis gemit area frugibus,& cùm
Surgentem ad Zephyrum paleæ iactantur inanes.
Hoc faciunt,nimio ne luxu obtuſior vſus
Sit genitali aruo,& ſulcos oblimet inertes:
Sed rapiat ſitiens Venerem,interiuſq.recondat.
Rurſus cura patrum cadere, & ſuccedere matrum
Incipit,exactis greuidæ cùm menſibus errant.
Non illas grauibus quiſquam iuga ducere plauſtris,
Non ſaltu ſuperare viam ſit paſſus,& acri.
Carpere prata fuga,fluuioſq innare rapaces.
Saltibus in vacuis peſcant,& plena ſecundum

 Flu-

Flumina: muſcus vbi, & viridiſſima gramina ripa,
Speluncæq. tegant, & ſaxea procubet vmbra.
Eſt lucos Silari circa ilicibuſq. virentem
Plurimus Alburnum volitans; cui nomen aſylo
Romanum eſt œſtron Graij vertere vocantes,
Aſper, acerba ſonans, quo tota exterrita ſyluis
Diffugiunt armenta, furit mugitibus æther
Concuſſus, ſyluæque, & ſicci ripa Tanagri.
Hoc quondam monſtro horribiles exercuit iras
Inachiæ Iuno peſtem meditata iuuencæ.
Hunc quoque (nam medijs feruoribus acrior inſtat)
Arcebis grauido pecori: armentaq. paſces,
Sole recens orto, aut noctem ducentibus aſtris.
Poſt partum, cura in vitulos traducitur omnis
Continuoq. notas, & nomina gentis inurunt:
Et quos aut pecori malint ſubmittere habendo,
Aut aris ſeruare ſacros, aut ſcindere terram,
Et campum horrentem fractis inuertere glebis.
Cætera paſcuntur virides armenta per herbas.
Tu quos ad ſtudium, atq; vſum formabis agreſtem,
Iam vitulos hortare, viamq. inſiſte domandi,
Dum faciles animi iuuenum, dum mobilis ætas.
Ac primum laxos tenui de vimine circlos
Ceruici ſubnecte: dehinc, vbi libera colla
Seruitio aſſuerint, ipſis è torquibus aptos
Iunge pares, & coge gradum conferre iuuencos;
Atque illis iam ſæpe rotæ ducantur inanes
Per terram, & ſummo veſtigia puluere ſignent.
Poſt, valido nitens ſub pondere faginus axis
Inſtrepat, & iunctos temo trahat æruos orbes.
Interea pubi indomitæ non gramina tantum,
Nec veſcas ſalicum frondes, vluamq. paluſtrem,
Sed

Sed frumenta manu carpes ſata: nec tibi fœtæ,
More patrum, niuea implebunt mulctralia vaccæ;
Sed tota in dulces conſument vbera natos.
Sin ad bella magis ſtudium, turmaſq. feroces,
Aut Alphæa rotis prælabi flumina Piſæ,
Et Iouis in luco currus agitare volantes,
Primus equi labor eſt, animos atque arma videre
Bellantum, lituoſq. pati, tractuq. gementem
Ferre rotam, & ſtabulo frænos audire ſonantes.
Tum magis, atque magis blandis gaudere magiſtri
Laudibus, & plauſæ ſonitum ceruicis amare,
Atque iam primo depulſus ab vbere matris
Audiat: inq. vicem det mollibus ora capiſtris
Inualidus, etiamq. tremens, etiam inſcius æui.
At tribus exactis vbi quarta acceſſerit ætas,
Carpere mox gyrum incipiat, gradibuſq. ſonare
Compoſitis, ſinuetq. alterna volumina crurum,
Sitq. laboranti ſimilis: tum curſibus auras
Prouocet ac per aperta volans (ceu liber habenis)
Æquora, vix ſumma veſtigia ponat arena:
Qualis Hyperboreis Aquilo cum denſus ab oris
Incubuit, Scythiæq. hyemes, atque arida differt
Nubila; tum ſegetes altæ, campiq. natantes
Lenibus horreſcunt flabris: ſummæq. ſonorem
Dant ſyluæ, longiq. vrgent ad littora fluctus:
Ille volat, ſimul arua fuga, ſimul æquora vertens.
Hic vel ad Elei metas, & maxima campi
Sudabit ſpatia, & ſpumas aget ore cruentas:
Belgica vel molli melius feret eſſeda collo.
Tum demum craſſa magnum farragine corpus
Creſcere iam domitis ſinito. namq. ante domandum
Ingentes tollent animos; prenſiq. negabunt

Ver-

Verbera lenta pati, & duris parere lupatis.
Sed non vlla magis vires induſtria firmat,
Quàm Venerem, & cæci ſtimulos auertere amoris,
Siue boum, ſiue eſt cui gratior vſus equorum.
Atque ideo tauros procul, atque in ſola relegant
Paſcua, poſt mōtem oppoſitum, & trans flumina lata:
Aut intus clauſos ſaturà ad præſepia ſeruant.
CARPIT enim vires paulatim, vritq. videndo
Fœmina: nec nemorum patitur meminiſſe, nec herbę.
Dulcibus illa quidem illecebris: & ſæpe ſuperbos
Cornibus inter ſe ſubigit decernere amantes.
Paſcitur in magna ſylua formoſa iuuenca;
Illi alternantes multa vi prælia miſcent
Vulneribus crebris: lauit ater corpora ſanguis,
Verſaq. in obnixos vrgentur cornua vaſto
Cum gemitu reboant ſyluæq. & magnus Olympus.
Nec mos bellantes vnà ſtabulare: ſed alter
Victus abit, longeq. ignotis exulat oris,
Multa gemens, ignominiam, plagaſq. ſuperbi
Victoris; tum, quos amiſit multus, amores;
Et ſtabula aſpectans regnis exceſſit auitis.
Ergo omni cura vires exercet, & inter
Dura iacet pernix inſtrato ſaxa cubili,
Frondibus hirſutis, & carice paſtus acuta:
Et tentat ſeſe, atque iraſci in cornua diſcit,
Arboris obnixus trunco: ventoſq. laceſſit
Ictibus, & ſparſa ad pugnam præludit arena.
Poſt, vbi collectum robur, vireſq. receptæ,
Signa mouet, præcepſq. oblitum fertur in hoſtem:
Fluctus vt in medio cœpit cùm albeſcere ponto
Longius, ex altoq. ſinum trahit, vtq. volutus
Ad terras immane ſonat per ſaxa, nec ipſo

Monte

Monte minor procumbit at ima exæſtuat vnda
Vorticibus,nigramq.altè ſubiectat arenam.
OMNE adeo genus in terris hominumq.ferarumq.
Et genus æquoreum,pecudes,pictæq.volucres
In furias,ignemq.ruunt:amor omnibus idem.
Tempore non alio catulorum oblita leæna
Sæuior errauit campis,nec funera vulgò
Tam multa informes vrſi,ſtragemq.dedere
Per ſyluas;tum ſæuus aper,tum peſſima tigris:
Heu male tum Libyæ ſolis erratur in agris.
Nonne vides,vt tota tremor pertentet equorum
Corpora,ſi tantum notas odor attulit auras?
Ac neque eos iam frena virûm,nec verbera ſæua,
Non ſcopuli,rupeſq.cauæ,atque obiecta retardant
Flumina,correptoſq.vnda torquentia montes.
Ipſe ruit,denteſq.Sabellicus exacuit ſus,
Et pede proſubigit terram:fricat arbore coſtas,
Atque hinc,atque illinc humeros ad vulnera durat.
Quid iuuenis,magnum cui verſat in oſſibus ignem
Durus amor?nempe abruptis turbata procellis
Nocte natat cæca ſerus freta:quem ſuper ingens
Porta tonat cœli,& ſcopulis illiſa reclamant
Æquora,nec miſeri poſſunt?reuocare parentes,
Nec moritura ſuper crudeli funere virgo.
Quid lynces Bacchi variæ? & genus acre luporum,
Atque canum?quid,quæ imbelles dant prælia cerui?
Scilicet ante omnes furor eſt inſignis equarum:
Et mentem Venus ipſa dedit,quo tempore Glauci
Potniades malis membra abſumpſere quadrigæ.
Illas ducit amor trans Gargara,tranſq.ſonantem
Aſcanium:ſuperant montes,& flumina tranant.
Continuoq.auidis vbi ſubdita flamma medullis,

Vere

Vere magis (quia vere calor redit oſſibus) illæ
Ore omnes verſæ in Zephyrum ſtant rupibus altis,
Exceptantq. leues auras & ſæpe ſine vllis
Coniugijs, vento grauidæ (mirabile dictu)
Saxa per & ſcopulos, & depreſſas conualles
Diffugiunt (non, Eure, tuos, neque Solis ad ortus)
In Boream, Caurumq. aut vnde nigerrimus Auſter
Naſcitur, & pluuio contriſtat frigore cælum.
Hinc demum Hippomanes vero quod nomine dicunt
Paſtores, lentum diſtillat ab inguine virus:
Hippomanes, quod ſæpe malæ legere nouercæ,
Miſcueruntq. herbas, & non innoxia verba.
Sed fugit interea, fugit irreparabile tempus,
Singula dum capti circumuectamur amore.
Hoc ſatis armentis ſuperat pars altera curæ,
Lanigeros agitare greges, hirtaſq. capellas,
Hic labor hinc laudem fortes ſperare coloni.
Nec ſum animi dubius, verbis ea vincere magnum
Quàm ſit, & anguſtis hunc addere rebus honorem.
Sed me Parnaſſi deſerta per ardua dulcis
Raptat amor: iuuat ire iugis, quà nulla priorum
Caſtaliam molli deuertitur orbita cliuo.
Nunc, veneranda pales, magno nunc ore ſonandum.
Incipiens, ſtabulis edico in mollibus herbam
Carpere oues, dum mox frondoſa reducitur æſtas:
Et multa duram ſtipula, filicumq. maniplis
Sternere ſubter humum: glacies ne frigida lædat
Molle pecus, ſcabiemq. ferat, turpeſq. podagras.
Poſt hinc digreſſus, iubeo frondentia capris
Arbuta ſufficere, & fluuios præbere recentes,
Et ſtabula à ventis hiberno opponere Soli
Ad medium conuerſa diem: cùm frigidus olim
Iam

Iam cadit,extremoq.irrorat Aquarius anno.
Hæc quoque non cura nobis leuiore tuenda,
Nec minor vſus erit: quamuis Mileſia magno
Vellera mutentur,Tyrios incocta rubores.
Denſior hinc ſoboles,hinc largi copia lactis.
Quo magis exhauſto ſpumauerit vbere mulctra,
Læta magis preſſis manabunt vbera mammis.
Nec minus interea barbas,incanaq.menta
Cyniphij tondent hirci,ſetaſq.comantes
Vſum in caſtrorum,& miſeris velamina nautis.
Paſcuntur verò ſyluas,& ſumma Lycæi,
Horrenteſq.rubos,& amantes ardua dumos.
Atque ipſæ memores redeunt in tecta,ſuoſq.
Ducunt,& grauido ſuperant vix vbere limen.
Ergo omni ſtudio glaciem,ventoſq niuales,
(Quò minus eſt illis curæ mortalis egeſtas)
Auertes. victumq.feres & virgea lætus
Pabula:nec tota claudes fœnilia bruma.
  At verò Zephyris cùm læta vocantibus æſtas;
In ſaltus vtrumq.gregem,atque in paſcua mittes:
Luciferi primo cum ſidere,frigida rura
Carpamus,dum mane nouum,dum gramina canent,
Et ros in tenera pecori gratiſſimus herba eſt.
Inde vbi quarta ſitim cœli collegerit hora,
Et cantu querulæ rumpent arbuſta cicadæ;
Ad puteos,aut alta greges ad ſtagna iubeto
Currentem ilignis potare canalibus vndam.
Æſtibus at medijs vmbroſam exquirere vallem,
Sicubi magna Iouis antiquo robore quercus
Ingentes tendat ramos: aut ſicubi nigrum
Ilicibus crebris ſacra nemus accubet vmbra.
Tum tenues dare rurſus aquas,& paſcere rurſus
Solis

Solis ad occaſum:cum frigidus aëra Veſper
Temperat,& ſaltus reficit iam roſcida Luna;
Littoraq.Halcyonem reſonant,& Acanthida dumi.
Quid tibi Paſtores Libyæ,quid paſcua verſu
Perſequar,& raris habitata mapalia tectis?
Sæpe diem noctemq. & totum ex ordine menſem
Paſcitur,itq.pecus longa in deſerta,ſine vllis
Hoſpitijs tantum campi iacet. omnia ſecum
Armentarius Afer agit, tectumq.laremq.
Armaq.Amyclæumq.canem,Creſſamq.pharetram
Non ſecus ac patrijs acer Romanus in armis,
Iniuſto ſub faſce viam cùm carpit,& hoſti
Ante expectatum poſitis ſtat in agmine caſtris.
At non,quà Scythiæ gentes,Mæoticaq.vnda,
Turbidus & torquens flauentes Iſter arenas,
Quaq.redit medium Rhodope porrecta ſub axem.
Illic clauſa tenent ſtabulis armenta,neque vllæ
Aut herbæ campo apparent,aut arbore frondes:
Sed iacet aggeribus niueis in formis,& alto
Terra gelu latè,ſeptemq.aſſurgit in vlnas:
Semper hyems,ſemper ſpirantes frigora Cauri.
Tum Sol pallentes haud vnquam diſcutit vmbras:
Nec cum inuectus equis altum petit æthera,nec cù
Præcipitem Oceani rubro lauit æquore currum.
Concreſcunt ſubitæ currenti in flumine cruſtæ,
Vndaq.iam tergo ferratos ſuſtinet orbes:
Puppibus illa prius patulis,nunc hoſpita plauſtris,
Æraq.diſſiliunt vulgò,veſteſq.rigeſcunt
Indutæ;cæduntq.ſecuribus humida vina,
Et totæ ſolidam in glaciem vertere lacunæ,
Stiriaq.impexis induruit horrida barbis.
Interea toto non ſecius aëre ningit:

In-

Intereunt pecudes: ſtant circumfuſa pruinis
Corpora magna boum; confertoq. agmine cerui
Torpent mole noua, & ſummis vix cornibus extant.
Hos non immiſſis canibus, non caſſibus vllis,
Puniceæue agitant pauidos formidine pennæ:
Sed fruſtra oppoſitum trudentes pectore montem
Cominus obtruncant ferro: grauiterq. rudentes
Cædunt, & magno læti clamore reportant.
Ipſi in defoſſis ſpecubus ſecura ſub alta
Otia agunt terra: congeſtaq. robora, totaſq.
Aduoluere focis vlmos, igniq. dedere.
Hic noctem ludo ducunt, & pocula læti
Fermento, atque acidis imitantur vitea ſorbis.
Talis Hyperboreo ſeptem ſubiecta trioni
Gens effræna virûm Riphæo tunditur Euro.
Et pecudum fuluis velantur corpora ſetis.
Si tibi lanicium curæ, primum aſpera ſylua,
Lappæque, tribulique abſint: fuge pabula læta:
Continuoq. greges villis lege mollibus albos.
Illum autem (quamuis aries ſit candidus ipſe)
Nigra ſubeſt vdo tantùm cui lingua palato,
Reijce, ne maculis infuſcet vellera pullis
Naſcentum: plenoq. alium circumſpice campo.
Munere ſic niueo lanæ (ſi credere dignum eſt)
Pan Deus Arcadiæ captam te, Luna, fefellit,
In nemora alta vocans; nec tu aſpernata vocantem.
At cui lactis amor, cythiſum, lotoſq. frequentes
Ipſe manu, ſalſaſq. ferat præſepibus herbas.
Hinc & amant fluuios magis, & magis vbera tẽdunt,
Et ſalis occultum referunt in lacte ſaporem.
Multi iam excretos prohibent à matribus hœdos,
Primaq. ferratis præfigunt ora capiſtris.

Quod

Quod ſurgente die mulſere,horiſq.diurnis,
Nocte premunt: quod iam tenebris,& Sole cadente
Sub lucem exportant calathis(adit oppida paſtor)
Aut parco ſale contingunt hyemiq.reponunt.
Nec tibi cura canum fuerit poſtrema ſed vnà
Veloces Spartæ catulos,acremq.Moloſſum
Paſce ſero pingui:nunquam,cuſtodibus illis,
Nocturnum ſtabulis furem,incurſuſq.luporum,
Aut impacatos à tergo horrebis Iberos.
Sæpe etiam curſu timidos agitabis onagros;
Et canibus leporem,canibus venabere damas.
Sæpe volutabris pulſos ſylueſtribus apros
Latratu turbabis agens:monteſq.per altos
Ingentem clamore premes ad retia ceruum.
Diſce & odoratam ſtabulis accendere cedrum:
Galbaneoq.agitare graues nidore chelydros.
Sæpe ſub immotis præſepibus,aut mala tactu
Vipera delituit,cælumq.exterrita fugit.
Aut tecto aſſuetus coluber ſuccedere,& vmbræ,
Peſtis acerba boum,pecoriq.aſpergere virus,
Fouit humum.cape ſaxa manu,cape robora paſtor
Tollentemq.minas,& ſibila colla tumentem
Deijce. iamq.fuga timidum caput abdidit altè,
Cùm medij nexus,extremæq agmina caudæ
Soluuntur,tardoſq.trahit ſinus vltimus orbes.
Eſt etiam ille malus Calabris in ſaltibus anguis
Squamea conuoluens ſublato pectore terga,
Atque notis longam maculoſus grandibus aluum:
Qui dum amnes vlli rumpuntur fontibus,& dum
Vere madent vdo terræ,ac plunialibus Auſtris,
Stagna colit: ripiſq.habitans hic piſcibus atram
...udo. Improbus ingluuiem,raniſq.loquacibus explet.

Poſt

Poſtquam exhauſta palus, terræq. ardore dehiſcunt,
Exilit in ſiccum; & flammantia lumina torquens
Sæuit agris, aſperq. ſiti, atque exterritus æſtu.
Ne mihi tum molles ſub dio carpere ſomnos,
Neu dorſo nemoris libeat iacuiſſe per herbas:
Cùm poſitis nouus exuuijs, nitiduſq. iuuenta
Voluitur, aut catulos tectis, aut oua relinquens
Arduus ad Solem, & linguis micat ore triſulcis.
Morborum quoque te cauſas, & ſigna docebo.
Turpis oues tentat ſcabies, vbi frigidus imber
Altius ad viuum perſedit, & horrida cano
Bruma gelu: vel cùm tonſis illotus adhæſit
Sudor, & hirſuti ſecuerunt corpora vepres.
Dulcibus idcirco fluuijs pecus omne magiſtri
Perfundunt; vdiſq. aries in gurgite villis
Merſatur, miſſuſq. ſecundo defluit amni:
Aut tonſum triſti contingunt corpus amurca,
Et ſpumas miſcent argenti, viuaq. ſulphura,
Idæaſq. pices, & pingues vnguine ceras,
Scyllamque, helleboroſq. graues, nigrumq. bitumen.
Non tamen vlla magis præſens fortuna laborum eſt,
Quàm ſi quis ferro potuit reſcindere ſummum
Vlceris os: alitur vitium, viuitq. tegendo;
Dum medicas adhibere manus ad vulnera paſtor
Abnegat, & meliora Deos ſedet omnia poſcens.
Quin etiam ima dolor balantum lapſus ad oſſa
Cùm furit, atque artus depaſcitur arida febris;
Profuit incenſos æſtus auertere, & inter
Ima ferire pedis ſalientem ſanguine venam:
Biſaltæ quo more ſolent, acerq. Gelonus,
Cùm fugit in Rhodopen, atque in deſerta Getarum;
Et lac concretum cum ſanguine potat equino.

F Quam

Quam procul aut molli ſuccedere ſæpius vmbræ
Videris,aut ſummas carpentem ignauius herbas,
Extremamq.ſequi,aut medio pro umbere campo
Paſcentem,& ſeræ ſolam decedere nocti;
Continuò culpam ferro compeſce,priuſquam
Dira per incautum ſerpant contagia vulgus.
Non tam creber agens hyemem,ruit æquore turbo,
Quàm multæ pecudum peſtes,nec ſingula morbi
Corpora corripiunt;ſed tota æſtiua repente,
Spemq.gregemq.ſimul,cunctamq.ab origine gẽtem.
Tum ſciat,aërias Alpes,& Norica ſi quis
Caſtella in tumulis,& Iapidis arua Timaui,
Nunc quoque poſt tanto videat,deſertaq.regna
Paſtorum,& longe ſaltus,lateq.vacantes.
Hic quondam morbo cæli miſeranda coorta eſt
Tempeſtas,totoq.autumni incanduit æſtu:
Et genus omne neci pecudum dedit,omne ferarum,
Corrupitq.lacus,infecit pabula tabo.
Nec via mortis erat ſimplex:ſed vbi ignea venis
Omnibus acta ſitis miſeros adduxerat artus;
Rurſus abundabat fluuidus liquor:omniaq.in ſe
Oſſa minutatim morbo collapſa trahebat.
Sæpe in honore Deûm medio ſtans hoſtia ad aram
Lanea dum niuea circundatur inſula vitta;
Inter cunctantes cecidit moribunda miniſtros:
Aut ſi quam ferro mactauerat antè ſacerdos,
Inde neque impoſitis ardent altaria fibris,
Nec reſponſa poteſt conſultus reddere vates:
Ac vix ſuppoſiti tinguntur ſanguine cultri,
Summaq.ieiuna ſanie infuſcatur arena:
Hinc lætis vituli vulgò moriuntur in herbis,
Et dulces animas plena ad præſepia reddunt.

Hinc

Hinc canibus blandis rabies venit, & quatit ægros
Tuſſis anhela ſues, ac faucibus angit obeſis.
Labitur infelix ſtudiorum, atque immemor herbæ
Victor equus: fonteiſq. auertitur, & pede terram
Crebrà ferit: demiſſæ aures: incertus ibidem
Sudor, & ille quidem morituris frigidus: aret
Pellis, & ad tactum tractanti dura reſiſtit.
Hæc ante exitium primis dant ſigna diebus.
Sin in proceſſu cœpit crudeſcere morbus;
Tum verò ardentes oculi, atque attractus ab alto
Spiritus, interdum gemitu grauis: imaq. longo
Ilia ſingultu tendunt: it naribus ater
Sanguis, & obſeſſas fauces premit aſpera lingua.
Profuit inſerto latices infundere cornu
Lenæos: ea viſa ſalus morientibus vna.
Mox erat hoc ipſum exitio: furijſq. refecti
Ardebant: ipſiq. ſuos iam morte ſub ægra
(Di meliora pijs, erroremq. hoſtibus illum)
Diſciſſos nudis laniabant dentibus artus.
Ecce autem duro fumans ſub vomere taurus
Concidit, & miſtum ſpumis vomit ore cruorem,
Extremoſq. ciet gemitus: & triſtis arator
Mœrentem abiungens fraterna morte iuuencum,
Atque opere in medio defixa relinquit aratra.
Non vmbræ altorum nemorum non mollia poſſunt
Prata mouere animum: non, qui per ſaxa volutus
Purior electro campum petit amnis: at ima
Soluuntur latera, atque oculos ſtupor vrget inertes,
Ad terramq. fluit deuexo pondere ceruix,
Quid labor, aut benefacta iuuant? quid vomere terras
Inuertiſſe graues? atqui non Maſſica Bacchi
Munera, non illis epulæ nocuere repoſtæ:

Frondibus,& victu paſcuntur ſimplicis herbæ:
Pocula ſunt fontes liquidi, atque exercita curſu
Flumina; nec ſomnos abrumpit cura ſalubres.
Tempora non alio dicunt regionibus illis
Quæſitas ad ſacra boues Iunonis; & vris
Imparibus ductos alta ad donaria currus.
Ergo ægrè raſtris terram rimantur, & ipſis
Vnguibus infodiunt fruges, monteſq. per altos
Contenta ceruice trahunt ſtridentia plauſtra.
Non lupus inſidias explorat ouilia circùm,
Nec gregibus nocturnus obambulat: acrior illum
Cura domat. timidi damæ, ceruiq. fugaces
Nunc interq. canes, & circum tecta vagantur.
Iam maris immẽſi prolem, & genus amne natãtũ
Littore in extremo, ceu naufraga corpora, fluctus
Proluit: inſolitæ fugiunt in flumina phocæ.
Interit & curuis fruſtra defenſa latebris
Vipera, & attoniti ſquammis aſtantibus hydri.
Ipſis eſt aër auibus non æquus: & illæ
Præcipites alta vitam ſub nube relinquunt.
Præterea iam nec mutari pabula refert,
Quæſitæq. nocent artes: ceſſere magiſtri,
Phillyrides Chyron, Amythaoniuſq. Melampus.
Sæuit & in lucem Stygijs emiſſa tenebris
Pallida Tiſiphone: morbos agit ante, metumque,
Inq. dies auidum ſurgens caput altius effert.
Balatu pecorum, & crebris mugitibus amnes,
Arenteſq. ſonant ripæ, colleſq. ſupini.
Iamq. cateruatim dat ſtragem atque aggerat ipſis
In ſtabulis turpi dilapſa cadauera tabo;
Donec humo tegere, ac foueis abſcondere diſcunt.
Nam neque erat corijs vſus: nec viſcera quiſquam
Aut

Aut vndis abolere poteſt, aut vincere flamma:
Nec tondere quidem morbo, illuuieq. pereſa
Vellera, nec telas poſſunt attingere putres,
Verùm etiam inuiſos ſi quis tentarat amictus,
Ardentes papulæ, atque immundus olentia ſudor
Membra ſequebatur: nec longo deinde moranti
Tempore, contactos artus ſacer ignis edebat.

GEORGICON. LIB. IV.

ARGVMENTVM.

Poſtrema pars huius operis eſt mellificium, apumq. cura. Quibus in priore libri parte ſtationem commodam aſsignat: docet, quomodo hinc digreſſæ reuocentur in alueos: earum prælia, mores, ſtudia, & paruā quaſi remp. deſcribit: earundem propagandarum, & curandarum rationem oſtendit. In poſteriore docet, qua ratione reparentur, ſi funditus interierint: inducta paſtoris Ariſtæi fabula, qui ex iugulatis, incluſiſq. in arcto bobus, Cyrenes matris admonitu apes reſtituit.

PRotinus aërij mellis cæleſtia dona
Exequar: hanc etiam, Mæcenas, aſpice partem.
Admiranda tibi leuium ſpectacula rerum,
Magnanimoſq. duces, totiuſq. ex ordine gentis
Mores, & ſtudia, & populos, & prælia dicam.
In tenui labor: at tenuis non gloria: ſi quem
Numina læua ſinunt, auditq. vocatus Apollo.
Principio ſedes apibus, ſtatioq. petenda,
Quò neque ſit ventis aditus, nam pabula venti

Digitized by Google

Ferre domum prohibent) neque oues,hædiq petu'ci
Floribus inſultant:aut errans bucula campo
Decutiat rorem,& ſurgentes atterat herbas.
Abſint & picti ſquallentia terga lacerti
Pinguibus à ſtabulis,Meropeſque,aliæq.volucres,
Et manibus Progne pectus ſignata cruentis.
Omnia nam latè vaſtant,ipſaſq.volantes
Ore ferunt,dulcem nidis immitibus eſcam.
At liquidi fontes,& ſtagna virentia muſco
Adſint,& tenuis fugiens per gramina riuus;
Palmaq.veſtibulum,aut ingens oleaſter obumbret:
Vt cùm prima noui ducunt examina reges
Vere ſuo,ludetq.fauis emiſſa iuuentus,
Vicina inuitet decedere ripa calori,
Obuiaq.hoſpitijs teneat frondentibus arbos.
In medium(ſeu ſtabit iners,ſeu profluet humor)
Tranſuerſas ſalices,& grandia conijce ſaxa:
Pontibus vt crebris poſſint conſiſtere,& alas
Pandere ad æſtiuum Solem;ſi forte morantes
Sparſerit,aut præceps Neptuno immerſerit Eurus.
Hæc circum caſiæ virides,& olentia latè
Serpylla,& grauiter ſpirantis copia tymbræ
Floreat,irriguumq.bibant violaria fontem.
Ipſa autem,ſeu corticibus tibi ſuta cauatis,
Seu lento fuerint aluearia vimine texta,
Anguſtos habeant aditus;nam frigore mella
Cogit hyems,eademq calor liqueſacta remittit,
Vtraque vis apibus pariter metuenda;neque illæ
Nequidquam in tectis certatim tenuia cera
Spiramenta linunt,fucoq.& floribus oras
Explent:collectumq.hæc ipſa ad munera gluten
Et viſco,& Phrygiæ ſeruant pice lentius Idæ.

Sæpe

Sæpe etiam effoſſis(ſi vera eſt fama)latebris,
Sub terra fodere larem,penituſq.repertæ
Pumicibuſq.cauis,exeſæq arboris antro.
Tu tamen & leui rimoſa cubilia limo
Vnge,fouens circùm:& raras ſuperinijce frondes.
Neu propius tectis taxum ſine: ne ve rubentes
Vre foco cancros;altæ neu crede paludi:
Aut vbi odor cœni grauis; aut vbi concaua pulſu
Saxa ſonant,vociſq.offenſa reſultat imago.
Quod ſupereſt,vbi pulſam hyemem Sol aureus egit
Sub terras,cælumq.æſtiua luce recluſit;
Illæ continuò ſaltus,ſyluaſq.peragrant;
Purpureoſq.metunt flores,& flumina libant
Summa leues: hinc,neſcio qua dulcedine,lætæ
Progeniem,nidoſq.fouent:hinc arte recentes
Excudunt ceras,& mella tenacia fingunt.
Hinc,vbi iam emiſſum caueis ad ſidera cæli
Nare per æſtatem liquidam ſuſpexeris agmen,
Obſcuramq.trahi vento mirabere nubem;
Contemplator:aquas dulces,& frondea ſemper
Tecta petunt:huc tu iuſſos aſperge ſapores,
Trita meliphylla,& Cærynthæ ignobile gramen.
Tinnituſq.cie,& Matris quate cymbala circùm.
Ipſæ conſident medicatis ſedibus:ipſæ
Intima more ſuo ſeſe in cunabula condent.
Sin autem ad pugnam exierint(nam ſæpe duobus
Regibus inceſſit magno diſcordia motu:)
Continuoq.animos vulgi,& trepidantia bello
Corda licet longè præſciſcere namq.morantes
Martius ille æris rauci canor increpat:& vox
Auditur,fractos ſonitus imitata tubarum:
Tum trepidæ inter ſe coëunt,penniſq.coruſcant.

Solis ad occaſum:cum frigidus aëra Veſper
Temperat,& ſaltus reficit iam roſcida Luna;
Littoraq.Halcyonem reſonant,& Acanthida dumi.
Quid tibi Paſtores Libyæ,quid paſcua verſu
Perſequar,& raris habitata mapalia tectis?
Sæpe diem noctemq. & totum ex ordine menſem
Paſcitur,idq.pecus longa in deſerta,ſine vllis
Hoſpitijs tantum campi iacet. omnia ſecum
Armentarius Afer agit,tectumq.laremq.
Armaq.Amyclæumq.canem,Creſſamq.pharetram.
Non ſecus ac patrijs acer Romanus in armis,
Iniuſto ſub faſce viam cùm carpit,& hoſti
Ante expectatum poſitis ſtat in agmine caſtris.
At non,quà Scythiæ gentes,Mæoticaq.vnda,
Turbidus & torquens flauentes Iſter arenas,
Quaq.redit medium Rhodope porrecta ſub axem.
Illic clauſa tenent ſtabulis armenta,neque vllæ
Aut herbæ campo apparent,aut arbore frondes:
Sed iacet aggeribus niueis informis,& alto
Terra gelu latè,ſeptemq.aſſurgit in vlnas:
Semper hyems,ſemper ſpirantes frigora Cauri.
Tum Sol pallentes haud vnquam diſcutit vmbras:
Nec cum inuectus equis altum petit æthera,nec cùm
Præcipitem Oceani rubro lauit æquore currum.
Concreſcunt ſubitæ currenti in flumine cruſtæ,
Vndaq.iam tergo ferratos ſuſtinet orbes:
Puppibus illa prius patulis,nunc hoſpita plauſtris,
Æraq.diſſiliunt vulgò,veſteſq.rigeſcunt
Indutæ;cæduntq.ſecuribus humida vina,
Et totæ ſolidam in glaciem vertere lacunæ,
Stiriaq.impexis induruit horrida barbis.
Interea toto non ſecius aëre ningit;

In-

Intereunt pecudes: ſtant circumfuſa pruinis
Corpora magna boum; confertoq. agmine cerui
Torpent mole noua, & ſummis vix cornibus extant.
Hos non immiſſis canibus, non caſſibus vllis,
Puniceæue agitant pauidos formidine pennæ:
Sed fruſtra oppoſitum trudentes pectore montem
Cominus obtruncant ferro: grauiterq. rudentes
Cædunt, & magno læti clamore reportant.
Ipſi in defoſſis ſpecubus ſecura ſub alta
Otia agunt terra: congeſtaq. robora, totaſq.
Aduoluere focis vlmos, igniq. dedere.
Hic noctem ludo ducunt, & pocula læti
Fermento, atque acidis imitantur vitea ſorbis.
Talis Hyperboreo ſeptem ſubiecta trioni
Gens effræna virûm Riphæo tunditur Euro.
Et pecudum fuluis velantur corpora ſetis.
Si tibi lanicium curæ, primum aſpera ſylua,
Lappæque, tribulique abſint: fuge pabula læta:
Continuoq. greges villis lege mollibus albos.
Illum autem (quamuis aries ſit candidus ipſe)
Nigra ſubeſt vdo tantùm cui lingua palato,
Reijce, ne maculis infuſcet vellera pullis
Naſcentum: plenoq. alium circumſpice campo.
Munere ſic niueo lanæ (ſi credere dignum eſt)
Pan Deus Arcadiæ captam te, Luna, fefellit,
In nemora alta vocans; nec tu aſpernata vocantem.
At cui lactis amor, cythiſum, lotoſq. frequentes
Ipſe manu, ſalſaſq. ferat præſepibus herbas.
Hinc & amant fluuios magis, & magis vbera tēdunt,
Et ſalis occultum referunt in lacte ſaporem.
Multi iam excretos prohibent à matribu hœdos,
Primaq. ferratis præfigunt ora capiſtris.

Quod ſurgente die mulſere, horiſq. diurnis,
Nocte premunt: quod iam tenebris, & Sole cadente
Sub lucem exportant calathis (adit oppida paſtor)
Aut parco ſale contingunt, hyemiq. reponunt.
Nec tibi cura canum fuerit poſtrema, ſed vnà
Veloces Spartæ catulos, acremq. Moloſſum
Paſce ſero pingui: nunquam, cuſtodibus illis,
Nocturnum ſtabulis furem, incurſuſq. luporum,
Aut impacatos à tergo horrebis Iberos.
Sæpe etiam curſu timidos agitabis onagros;
Et canibus leporem, canibus venabere damas.
Sæpe volutabris pulſos ſylueſtribus apros
Latratu turbabis agens: monteſq. per altos
Ingentem clamore premes ad retia ceruum.
Diſce & odoratam ſtabulis accendere cedrum:
Galbaneoq. agitare graues nidore chelydros.
Sæpe ſub immotis præſepibus, aut mala tactu
Vipera delituit, cælumq. exterrita fugit.
Aut tecto aſſuetus coluber ſuccedere, & vmbræ,
Peſtis acerba boum, pecoriq. aſpergere virus,
Fouit humum. cape ſaxa manu, cape robora paſtor
Tollentemq. mines, & ſibila colla tumentem
Deijce. iamq. fuga timidum caput abdidit altè,
Cùm medij nexus, extremæq. agmina caudæ
Soluuntur, tardoſq. trahit ſinus vltimus orbes.
Eſt etiam ille malus Calabris in ſaltibus anguis,
Squamea conuoluens ſublato pectore terga,
Atque notis longam maculoſus grandibus aluum:
Qui dum amnes vlli rumpuntur fontibus, & dum
Vere madent vdo terræ, ac plunialibus Auſtris,
Stagna colit: ripiſq. habitans hic piſcibus atram
Improbus ingluuiem, raniſq. loquacibus explet.

Poſt-

Poſtquam exhauſta palus, terræq. ardore dehiſcunt,
Exilit in ſiccum; & flammantia lumina torquens
Sæuit agris, aſperq. ſiti, atque exterritus æſtu.
Ne mihi tum molles ſub dio carpere ſomnos,
Neu dorſo nemoris libeat iacuiſſe per herbas:
Cùm poſitis nouus exuuijs, nitiduſq. iuuenta
Voluitur, aut catulos tectis, aut oua relinquens
Arduus ad Solem, & linguis micat ore triſulcis.
Morborum quoque te cauſas, & ſigna docebo.
Turpis oues tentat ſcabies, vbi frigidus imber
Altius ad viuum perſedit, & horrida cano
Bruma gelu: vel cùm tonſis illotus adhæſit
Sudor, & hirſuti ſecuerunt corpora vepres.
Dulcibus idcirco fluuijs pecus omne magiſtri
Perfundunt; vdiſq. aries in gurgite villis
Merſatur, miſſuſq. ſecundo defluit amni:
Aut tonſum triſti contingunt corpus amurca,
Et ſpumas miſcent argenti, viuaq. ſulphura,
Idæaſq. pices, & pingues vnguine ceras,
Scyllamque, helleboroſq. graues, nigrumq. bitumen.
Non tamen vlla magis præſens fortuna laborum eſt,
Quàm ſi quis ferro potuit reſcindere ſummum
Vlceris os: alitur vitium, viuitq. tegendo;
Dum medicas adhibere manus ad vulnera paſtor
Abnegat, & meliora Deos ſedet omnia poſcens.
Quin etiam ima dolor balantum apſus ad oſſa
Cùm furit, atque artus depaſcitur arida febris;
Profuit incenſos æſtus auertere, & inter
Ima ferire pedis ſalientem ſanguine venam:
Biſaltæ quo more ſolent, acerq. Gelonus,
Cùm fugit in Rhodopen, atque in deſerta Getarum;
Et lac concretum cum ſanguine potat equino.

Quam procul aut molli ſuccedere ſæpius vmbræ
Videris, aut ſummas carpentem ignauius herbas,
Extremamq. ſequi, aut medio procumbere campo
Paſcentem, & ſeræ ſolam decedere nocti;
Continuò culpam ferro compeſce, priuſquam
Dira per incautum ſerpant contagia vulgus.
Non tam creber agens hyemem, ruit æquore turbo,
Quàm multæ pecudum peſtes, nec ſingula morbi
Corpora corripiunt; ſed tota æſtiua repente,
Spemq. gregemq. ſimul, cunctamq. ab origine gentem.
Tum ſciat, aërias Alpes, & Norica ſi quis
Caſtella in tumulis, & Iapidis arua Timaui,
Nunc quoque poſt tanto videat, deſertaq. regna
Paſtorum, & longe ſaltus, lateq. vacantes.
Hic quondam morbo cæli miſeranda coorta eſt
Tempeſtas, totoq. autumni incanduit æſtu;
Et genus omne neci pecudum dedit, omne ferarum,
Corrupitq. lacus, infecit pabula tabo.
Nec via mortis erat ſimplex: ſed vbi ignea venis
Omnibus acta ſitis miſeros adduxerat artus;
Rurſus abundabat fluuidus liquor: omniaq. in ſe
Oſſa minutatim morbo collapſa trahebat.
Sæpe in honore Deûm medio ſtans hoſtia ad aram
Lanea dum niuea circundatur infula vitta;
Inter cunctantes cecidit moribunda miniſtros:
Aut ſi quam ferro mactauerat antè ſacerdos,
Inde neque impoſitis ardent altaria fibris,
Nec reſponſa poteſt conſultus reddere vates:
Ac vix ſuppoſiti tinguntur ſanguine cultri,
Summaq ieiuna ſanie infuſcatur arena:
Hinc lætis vituli vulgò moriuntur in herbis,
Et dulces animas plena ad præſepia reddunt.

Hinc

Hinc canibus blandis rabies venit, & quatit ægros
Tuſſis anhela ſues, ac faucibus angit obeſis.
Labitur infelix ſtudiorum, atque immemor herbæ
Victor equus: fonteiſq. auertitur, & pede terram
Crebrà ferit: demiſſæ aures: incertus ibidem
Sudor, & ille quidem morituris frigidus: aret
Pellis, & ad tactum tractanti dura reſiſtit.
Hæc ante exitium primis dant ſigna diebus.
Sin in proceſſu cœpit crudeſcere morbus;
Tum verò ardentes oculi, atque attractus ab alto
Spiritus, interdum gemitu grauis: imaq. longo
Ilia ſingultu tendunt: it naribus ater
Sanguis, & obſeſſas fauces premit aſpera lingua.
Profuit inſerto latices infundere cornu
Lenæos: ea viſa ſalus morientibus vna.
Mox erat hoc ipſum exitio: furijſq. refecti
Ardebant: ipſiq. ſuos iam morte ſub ægra
(Dî meliora pijs, erroremq. hoſtibus illum)
Diſciſſos nudis laniabant dentibus artus.
Ecce autem duro fumans ſub vomere taurus
Concidit, & miſtum ſpumis vomit ore cruorem,
Extremoſq. ciet gemitus: & triſtis arator
Mœrentem abiungens fraterna morte iuuencum,
Atque opere in medio defixa relinquit aratra.
Non vmbræ altorum nemorum, non mollia poſſunt
Prata mouere animum: non, qui per ſaxa volutus
Purior electro campum petit amnis: at ima
Soluuntur latera, atque oculos ſtupor vrget inertes,
Ad terramq. fluit deuexo pondere ceruix,
Quid labor, aut benefacta iuuant? quid vomere terras
Inuertiſſe graues? atqui non Maſſica Bacchi
Munera, non illis epulæ nocuere repoſtæ:

Frondibus,& victu paſcuntur ſimplicis herbæ :
Pocula ſunt fontes liquidi,atque exercita curſu
Flumina;nec ſomnos abrumpit cura ſalubres.
Tempora non alio dicunt regionibus illis
Quæſitas ad ſacra boues Iunonis; & vris
Imparibus ductos alta ad donaria currus.
Ergo ægrà raſtris terram rimantur,& ipſis
Vnguibus infodiunt fruges,monteſq.per altos
Contenta ceruice trahunt ſtridentia paluſtra.
Non lupus inſidias explorat ouilia circùm,
Nec gregibus nocturnus obambulat:acrior illum
Cura domat. timidi damæ,ceruiq.fugaces
Nunc interq.canes,& circum tecta vagantur.
Iam maris immēſi prolem,& genus amne natātū
Littore in extremo,ceu naufraga corpora,fluctus
Proluit:inſolitæ fugiunt in flumina phocæ.
Interit & curuis fruſtra defenſa latebris
Vipera,& attoniti ſquammis aſtantibus hydri.
Ipſis eſt aër auibus non æquus:& illæ
Præcipites alta vitam ſub nube relinquunt.
Præterea iam nec mutari pabula refert,
Quæſitæq.nocent artes:ceſſere magiſtri,
Phillyrides Chyron,Amythaoniuſq.Melampus.
Sæuit & in lucem Stygijs emiſſa tenebris
Pallida Tiſiphone:morbos agit ante,metumque,
Inq.dies auidum ſurgens caput altiùs effert.
Balatu pecorum,& crebris mugitibus amnes,
Arenteſq.ſonant ripæ,colleſq.ſupini.
Iamq.cateruatim dat ſtragem atque aggerat ipſis
In ſtabulis turpi dilapſa cadauera tabo;
Donec humo tegere,ac foueis abſcondere diſcunt.
Nam neque erat corijs vſus: nec viſcera quiſquam

Aut

Aut vndis abolere poteſt,aut vincere flamma:
Nec tondere quidem morbo,illuuieq.pereſa
Vellera,nec telas poſſunt attingere putres,
Verùm etiam inuiſos ſi quis tentarat amictus,
Ardentes papulæ,atque immundus olentia ſudor
Membra ſequebatur:nec longo deinde moranti
Tempore,contactos artus ſacer ignis edebat.

GEORGICON. LIB. IV.

ARGVMENTVM.

Poſtrema pars huius operis eſt mellificium,apumq.cura. Quibus in priore libri parte ſtationem commodam aſsignat: docet, quomodo hinc digreſsi reuocentur in alueos: earum prælia, mores, ſtudia, & paruã quaſi remp. deſcribit: earundem propagandarum, & curandarum rationem oſtendit. In poſteriore docet, qua ratione reparentur, ſi funditus interierint: inducta paſtoris Ariſtæi fabula,qui ex iugulatis, incluſiſq. in arcto bobus, Cyrenes matris admonitu apes reſtituit.

PRotinus aërij mellis cæleſtia dona
Exequar: hanc etiam,Mæcenas,aſpice partem.
Admiranda tibi leuium ſpectacula rerum,
Magnanimoſq.duces,totiuſq.ex ordine gentis.
Mores,& ſtudia,& populos,& prælia dicam.
In tenui labor:at tenuis non gloria:ſi quem
Numina læua ſinunt,auditq.vocatus Apollo.
Principio ſedes apibus,ſtatioq.petenda,
Quò neque ſit ventis aditus,nam pabula venti

Ferre domum prohibent) neque oues,hædiq petu'q;
Floribus inſultant:aut errans bucula campo
Decutiat rorem,& ſurgentes atterat herbas.
Abſint & picti ſquallentia terga lacerti
Pinguibus à ſtabulis,Meropeſque,aliæq.volucres,
Et manibus Progne pectus ſignata cruentis.
Omnia nam latè vaſtant,ipſaſq.volantes
Ore ferunt,dulcem nidis immitibus eſcam.
At liquidi fontes,& ſtagna virentia muſco
Adſint,& tenuis fugiens per gramina riuus;
Palmaq.veſtibulum,aut ingens oleaſter obumbret:
Vt cùm prima noui ducent examina reges
Vere ſuo,ludetq.fauis emiſſa iuuentus,
Vicina inuitet decedere ripa calori,
Obuiaq.hoſpitijs teneat frondentibus arbos.
In medium(ſeu ſtabit iners,ſeu profluet humor)
Tranſuerſas ſalices,& grandia conijce ſaxa:
Pontibus vt crebris poſſint conſiſtere,& alas
Pandere ad æſtiuum Solem;ſi forte morantes
Sparſerit,aut præceps Neptuno immerſerit Eurus.
Hæc circum caſiæ virides,& olentia latè
Serpylla,& grauiter ſpirantis copia tymbræ
Floreat,irriguumq.bibant violaria fontem.
Ipſa autem,ſeu corticibus tibi ſuta cauatis,
Seu lento fuerint aluearia vimine texta,
Anguſtos habeant aditus;nam frigore mella
Cogit hyems,eademq calor liquefacta remittit.
Vtraque vis apibus pariter metuenda;neque illæ
Nequidquam in tectis certatim tenuia cera
Spiramenta linunt,fucoq.& floribus oras
Explent:collectumq.hæc ipſa ad munera gluten
Et Viſco,& Phrygiæ ſeruant pice lentius Idæ.

Sæpe

Sæpe etiam effoſſis (ſi vera eſt fama) latebris,
Sub terra fodere larem, penituſq; repertæ
Pumicibuſq; cauis, exeſæq; arboris antro.
Tu tamen & leui rimoſa cubilia limo
Vnge, fouens circùm: & raras ſuperinijce frondes.
Neu propius tectis taxum ſine: ne ve rubentes
Vre foco cancros; altæ neu crede paludi:
Aut vbi odor cœni grauis; aut vbi concaua pulſu
Saxa ſonant, vociſq; offenſa reſultat imago.
Quod ſupereſt, vbi pulſam hyemem Sol aureus egit
Sub terras, cælumq; æſtiua luce recluſit;
Illæ continuò ſaltus, ſyluaſq; peragrant;
Purpureoſq; metunt flores, & flumina libant
Summa leues: hinc, neſcio qua dulcedine, lætæ
Progeniem, nidoſq; fouent: hinc arte recentes
Excudunt ceras, & mella tenacia fingunt.
Hinc, vbi iam emiſſum caueis ad ſidera cæli
Nare per æſtatem liquidam ſuſpexeris agmen,
Obſcuramq; trahi vento mirabere nubem;
Contemplator aquas dulces, & frondea ſemper
Tecta petunt: huc tu iuſſos aſperge ſapores,
Trita meliphylla, & Cærynthæ ignobile gramen.
Tinnituſq; cie, & Matris quate cymbala circùm.
Ipſæ conſident medicatis ſedibus: ipſæ
Intima more ſuo ſeſe in cunabula condent.
Sin autem ad pugnam exierint (nam ſæpe duobus
Regibus inceſſit magno diſcordia motu:)
Continuoq; animos vulgi, & trepidantia bello
Corda licet longè præſciſcere: namq; morantes
Martius ille æris rauci canor increpat: & vox
Auditur, fractos ſonitus imitata tubarum:
Tum trepidæ inter ſe coëunt, penniſq; coruſcant,

Spiculaq.exacuunt roſtris,aptantq.lacertos,
Et circa regem,atque ipſa ad prætoria denſæ
Miſcentur,magniſq.vocant clamoribus hoſtem)
Ergo,vbi ver nactæ ſudum,campoſq.patentes,
Erumpunt portis,concurritur;æthere in alto
Fit ſonitus:magnum miſtæ glomerantur in orbem:
Præcipiteſq.cadunt:non denſior aëre grando,
Nec de concuſſa tantum pluit ilice grandis.
Ipſi per medias acies,inſignibus alis,
Ingentes animos anguſto in pectore verſant:
Vſque adeò obnixi non cedere,dum grauis aut hos,
Aut hos verſa fuga victor dare terga coëgit.
Hi motus animorum,atque hæc certamina tanta
Pulueris exigui iactu compreſſa quieſcent.
Verum,vbi ductores acie reuocaueris ambos,
Deterior qui viſus,eum,ne prodigus obſit,
Dede neci,melior vacua ſine regnet in aula.
Alter erit maculis auro ſquallentibus ardens.
(Nam duo ſunt genera)hic melior;inſignis & ore,
Et rutilis clarus ſquammis;ille horridus alter
Deſidia,latamq.trahens inglorius aluum.
Vt binæ regum facies,ita corpora gentis.
Namq.aliæ turpes horrent;ceu puluere ab alto
Cum venit,& ſicco terram ſpuit ore viator
Aridus,elucent aliæ,& fulgore coruſcant,
Ardentes auro,& paribus lita corpora guttis,
Hæc potior ſoboles;hinc cœli tempore certo
Dulcia mella premes;nec tantum dulcia,quantum
Et liquida,& durum Bacchi domitura ſaporem.
At cùm incerta volant,cœloq.examina ludunt,
Contemnuntq.fauos,& frigida tecta relinquunt,
Inſtabileis animos ludo prohibebis inani.

Nec

Nec magnus prohibere labor: tu regibus alas
Eripe: non illis quiſquam cunctantibus altum
Ire iter, aut caſtris audebit vellere ſigna.
Inuitent croceis halantes floribus horti:
Et cuſtos furum, atque auium, cum falce ſaligna,
Helleſpontiaci ſeruet tutela Priapi.
Ipſe thymum, pinoſq. ferens de montibus altis,
Tecta ferat latè circùm, cui talia curæ.
Ipſe labore manum duro terat: ipſe feraceis
Figat humo plantas, & amicos irriget imbreis.
Atque equidem, extremo ni iam ſub fine laborum
Vela traham, & terris feſtinem aduertere proram,
Forſitan & pingues hortos, quæ cura colendi
Ornaret, canerem, biferiq. roſaria Pæſti;
Quoque modo potis gauderent intyba riuis,
Et virides apio ripæ: tortuſq. per herbam
Creſceret in ventrem cucumis: nec ſera comantem
Narciſſum, aut flexi tacuiſſem vimen acanthi,
Pallenteiſq. hederas, & amanteis littora myrtos.
Namq. ſub Oebaliæ memini me turribus altis,
Quà niger humectat flauentia culta Galeſus,
Corycium vidiſſe ſenem: cui pauca relicti
Iugera ruris erant; nec fertilis illa iuuencis,
Nec pecori opportuna ſeges, nec commoda Baccho.
Hìc rarum tamen in dumis olus, albaq. circùm
Lilia, verbenaſq. premens, veſcumq. papauer,
Regum æquabat opes animis: ſeraq. reuertens
Nocte domum, dapibus menſas onerabat inemptis.
Primus vere roſam, atque autumno carpere poma,
Et cùm triſtis hyems etiam nunc frigore ſaxa
Rumperet, & glacie curſus frenaret aquarum,
Ille comam mollis iam tum tondebat acanthi,

Aſta.

Æſtatem increpitans ſeram, Zephyroſq. morantes.
Ergo apibus fœtis idem, atque examine multo
Primus abundare, & ſpumantia cogere preſſis
Mella fauis: illi tiliæ, atque vberrima pinus:
Quotq. in flore nouo pomis ſe fertilis arbos
Induerat, totidem autumno matura tenebat.
Ille etiam ſeras in verſum diſtulit vlmos,
Eduramq. pyrum, & ſpinos iam pruna ferentes,
Iamq. miniſtrantem platanum potantibus vmbram.
Verum hæc ipſe equidem ſpatijs excluſu iniquis
Prætereo; atque alijs pòſt commemorãda relinquo.
Nunc age, naturas, apibus quas Iuppiter ipſe
Addidit, expediam; pro qua mercede, canoros
Curetum ſonitus, crepitantiaq. æra ſecutæ,
Dictæo cœli regem pauere ſub antro.
Solæ communes natos, conſortia tecta
Vrbis habent, magniſq. agitant ſub legibus æuum;
Et patriam ſolæ, & certos nouere penates:
Venturæq. hyemis memores, æſtate laborem
Experiuntur, & in medium quæſita reponunt.
Namq aliæ victu inuigilant, & fœdere pacto
Exercentur agris: pars intra ſepta domorum
Narciſſi lacrymam, & lentum de cortice gluten,
Prima fauis ponunt fundamina: deinde tenaces
Suſpendunt ceras: aliæ ſpem gentis, adultos
Educunt fœtus: aliæ puriſſima mella
Stipant & liquido diſtendunt nectare cellas:
Sunt quibus ad portas cecidit cuſtodia ſorti:
Inq. vicem ſpeculantur aquas, & nubila cœli:
Aut onera accipiunt venientum, aut, agmine facto,
Ignauum fucos pecus à præſepibus arcent.
Feruet opus, redolentq. thymo fragrantia mella.

Ac veluti lentis Cycoples fulmina maſſis
Cùm properant;alij taurinis follibus auras
Accipiunt,redduntque:ali ſtridentia tingunt
Aera lacu gemit impoſitis incudibus Ætna:
Illi inter ſeſe magna vi brachia tollunt
In numerum,verſantq.tenaci forcipe ferrum.
Non aliter(ſi parua licet componere magnis)
Cecropias innatus apes amor vrget habendi,
Munere quamq.ſuo,grandæuis oppida curæ,
Et munire fauos,& Dædala fingere tecta.
At feſſæ multa referunt ſe nocte minores,
Crura thymo plenæ paſcuntur & arbuta paſſim,
Et glaucas ſalices,caſiamque,crocumq.rubentem,
Et pinguem tiliam,& ferrugineos hyacinthos.
Omnibus vna quies operum,labor omnibus vnus.
Mane ruunt portis,nuſquam mora: rurſus eaſ.em
Veſper,vbi è paſtu tandem decedere campis
Admonuit tum tecta petunt,tum corpora curant.
Fit ſonitus:muſſantq.oras,& li mina circum.
Poſt,vbi iam thalamis ſe compoſuere,ſiletur
In noctem,feſſo q.ſopor ſuus occupat artus.
Nec verò à ſtabulis pluuia impendente recedunt
Longius;aut credunt cœlo,aduentantibus Euri:
Sed circum tutæ ſub mœnibus vrbis aquantur,
Excurſuſq.breues tentant:& ſæpe lapillos,
(Vt cymbæ inſtabiles,fluctu iactante,ſaburram)
Tollunt his ſeſe per inania nubila librant.
Illum adeò placuiſſe apibus mirabere morem;
Quòd nec concubitu indulgent:nec corpora ſegnes
In Venerem ſoluunt,aut fœtus nixibus edunt.
Verum ipſæ folijs natos,& ſuauibus herbis
Ore legunt;ipſæ regem,paruoſq. Quirites

Suffi-

Digitized by Google

Sufficiunt,aulaſq;& cerea regna refingunt.
Sæpe etiam,duris errando in cotibus,alas
Attriuere:vltroque animam ſub faſce dedere.
Tantus amor florum,& generandi gloria mellis.
Ergo ipſas quamuis anguſti terminus æui
Excipiat,(neque enim plus ſeptima ducitur æſtas)
At genus immortale manet:multoſq; per annos
Stat fortuna domus,& aui numerantur auorum.
Præterea regem non ſic Ægyptus,& ingens
Lydia,nec populi Parthorum,aut Medus Hydaſpes
Obſeruant:rege incolumi,mens omnibus vna eſt;
Amiſſo,rupere fidem,conſtructaq.mella
Diripuere ipſæ,& crates ſoluere fauorum.
Ille operum cuſtos;illum admirantur,& omnes
Circumſtant fremitu denſo,ſtipantq.frequentes;
Et ſæpe attollunt humeris:& corpora bello
Obiectant,pulchramq; petunt per vulnera mortem.
His quidam ſignis,atque hæc exempla ſecuti,
Eſſe apibus partem diuinæ mentis,& hauſtus
Ætherios dixere. Deum nanque ire per omnes
Terraſq.tractuſq.maris,cœlumq.profundum.
Hinc pecudes,armenta,viros,genus omne ferarum,
Quemq.ſibi tenues naſcentem arceſſere vitas.
Scilicet huc reddi deinde,ac reſoluta referri
Omnia,nec morti eſſe locum: ſed viua volare
Sideris in numerum,atque alto ſuccedere cœlo.
Si quando ſedem anguſtam,ſeruataq.mella
Theſauris,relines,prius hauſtus ſparſus aquarum
Ore foue:fumoſq;manu prætende ſequaces.
Bis grauidos cogunt fœtus,duo tempora meſſis;
Taygete ſimul os terris oſtendit honeſtum,
Pleias,& Oceani ſpretos pede reppulit amnes;
Aut

Aut eadem, ſydus fugiens vbi piſcis aquoſi,
Triſtior hibernas cœlo deſcendit in vndas.
Illis ira modum ſupra eſt: læſæq. venenum
Morſibus inſpirant, & ſpicula cæca relinquunt
Affixæ venis, animaſq. in vulnere ponunt.
Sin duram metues hyemem, parceſq. futuro,
Contuſoſq. animos, & res miſerabere fractas;
At ſuffire thymo, ceraſq. recidere inanes
Quis dubitet? nam ſæpe fauos ignotus adedit
Stellio, lucifugis congeſta cubilia blattis;
Immuniſq. ſedens aliena ad pabula fucus,
Aut aſper crabro imparibus ſe immiſcuit armis:
Aut durum tinearum genus, aut inuiſa Mineruæ,
In foribus laxos ſuſpendit aranea caſſes.
Quò magis exhauſtæ fuerint, hoc acrius omnes
Incumbent generis lapſi ſarcire ruinas:
Complebuntq. foros, & floribus horrea texent.
Si verò (quoniam caſus apibus quoque noſtros
Vita tulit) triſti languebunt corpora morbo;
(Quod iam non dubijs poteris cognoſcere ſignis:
Continuò eſt ægris alius color: horrida vultum
Deformat macies: tum corpora luce carentum
Exportant tectis, & triſtia funera ducunt:
Aut illæ pedibus connexæ ad limina pendent,
Aut intus clauſis cunctantur in ædibus omnes,
Ignauæq. fame, & contracto frigore pigræ:
Tum ſonus auditur, grauior, tractimq. ſuſurrant,
Frigidus vt quondam ſyluis immurmurat Auſter,
Vt mare ſollicitum ſtridet refluentibus vndis,
Æſtuat vt clauſis rapidus fornacibus ignis)
Hic iam galbaneos ſuadebo incendere odores,
Mellaq. arundineis inferre canalibus, vltrò

Hor-

Hortantem,& feſſas ad pabula nota vocantem.
Proderit & tunſum gallæ admiſcere ſaporem,
Arenteſq.roſas,aut igni pinguia multo
Deſruta,vel Pythia paſſos de vite racemos,
Cecropiumq.thymum,& graueolentia centaurea.
Eſt etiam flos in pratis,cui nomen Amello
Fecere agricolæ(facilis quærentibus herba:
Namq.vno ingentem tollit de ceſpite ſyluam:
Aureus ipſe;ſed in foliis,quæ plurima circùm
Funduntur,violæ ſublucet purpura nigræ;
Sæpe Deum nexis ornatæ torquibus aræ:
Aſper in ore ſapor:tonſis in vallibus illum
Paſtores,& curua legunt prope flumina Mellæ)
Huius odorato radices incoque Baccho,
Pabulaq.in foribus plenis appone caniſtris.
Sed ſi quem proles ſubito defecerit omnis,
Nec genus vnde nouæ ſtirpis reuocetur,habebit;
Tempus & Arcadij memoranda inuenta magiſtri
Pandere,quoque modo cæſis iam ſæpe iuuencis
Inſincerus apes tulerit cruor. altius omnem
Expediam,prima repetens ab origine,famam.
Nam,quà Pellæi gens fortunata Canopi
Accolit effuſo ſtagnantem flumine Nilum,
Et circum pictis vehitur ſua rura phaſelis;
Quaq.pharetratæ vicinia Perſidis vrget,
Et viridem Ægyptum nigra fœcundat arena,
Et diuerſa ruens ſeptem diſcurrit in ora
Vſque coloratis amnis deuexus ab Indis;
Omnis in hac certam regio iacit arte ſalutem.
Exiguus primum,atque ipſos contractus ad vſus,
Eligitur locus:hunc anguſtiq.imbrice tecti,
Parietibuſq.premunt arctis,& quattuor addunt,

Quattuor à ventis, obliqua luce feneſtras.
Tum vitulus, bima curuans iam cornua fronte,
Quæritur: huic geminæ nares, & ſpiritus oris
Multa reluctanti obſtruitur: plagiſq; perempto
Tunſa per integram ſoluuntur viſcera pellem.
Sic poſitum in clauſo linquunt: & ramea coſtis
Subijciunt fragmenta, thymum, caſiaſq; recentes.
Hoc geritur, Zephyris primùm impellentibus vndas,
Ante nouis rubeant quàm prata coloribus: ante
Garrula quàm tignis nidum ſuſpendat hirundo.
Interea teneris tepefactus in oſſibus humor
Æſtuat, & viſenda modis animalia miris,
Trunca pedum primò: mox & ſtridentia pinnis
Miſcentur, tenuemq; magis, magis aera carpunt:
Donec vt æſtiuis effuſus nubibus imber,
Erupere: aut vt, neruo pulſante, ſagittæ,
Prima leues ineunt ſi quando prælia Parthi.
Quis Deus, hanc, Muſæ, quis nobis extudit artem?
Vnde noua ingreſſus hominum experientia cæpit?
Paſtor Ariſtæus fugiens Peneia Tempe,
Amiſſis (vt fama) apibus, morboque, fameque,
Triſtis ad extremi ſacrum caput aſtitit amnis;
Multa querens, atque hac affatus voce parentem.
Mater Cyrene, mater, quæ gurgitis huius
Ima tenes: quid me præclara ſtirpe Deorum
(Si modo, quē perhibes, pater eſt Thymbræus Apollo)
Inuiſum fatis genuiſti? aut quò tibi noſtri
Pulſus amor? quid me cælum ſperare iubebas?
En etiam hunc ipſum vitæ mortalis honorem,
Quem mihi vix frugum, & pecudum cuſtodia ſolers
Omnia tentanti extuderat, te matre, relinquo.
Quin age, & ipſa manu felices erue ſyluas.

Digitized by Google

Hortantem, & feſſas ad pabula nota vocantem.
Proderit & tunſum gallæ admiſcere ſaporem,
Arenteſq. roſas, aut igni pinguia multo
Deſruta, vel Pythia paſſos de vite racemos,
Cecropiumq. thymum, & graueolentia centaurea.
Eſt etiam flos in pratis, cui nomen Amello
Fecere agricolæ (facilis quærentibus herba:
Namq. vno ingentem tollit de ceſpite ſyluam:
Aureus ipſe; ſed in foliis, quæ plurima circùm
Funduntur, violæ ſublucet purpura nigræ;
Sæpe Deum nexis ornatæ torquibus aræ:
Aſper in ore ſapor: tonſis in vallibus illum
Paſtores, & curua legunt prope flumina Mellæ)
Huius odorato radices incoque Baccho,
Pabulaq. in foribus plenis appone caniſtris.
Sed ſi quem proles ſubito defecerit omnis,
Nec genus vnde nouæ ſtirpis reuocetur, habebit:
Tempus & Arcadij memoranda inuenta magiſtri
Pandere, quoque modo cæſis iam ſæpe iuuencis
Inſincerus apes tulerit cruor. altius omnem
Expediam, prima repetens ab origine, famam.
Nam, quà Pellæi gens fortunata Canopi
Accolit effuſo ſtagnantem flumine Nilum,
Et circum pictis vehitur ſua rura phaſelis;
Quaq. pharetratæ vicinia Perſidis vrget,
Et viridem Ægyptum nigra fœcundat arena,
Et diuerſa ruens ſeptem diſcurrit in ora
Vſque coloratis amnis deuexus ab Indis;
Omnis in hac certam regio iacit arte ſalutem.
Exiguus primum, atque ipſos contractus ad vſus,
Eligitur locus: hunc anguſtiq. imbrice tecti,
Parietibuſq. premunt arctis, & quattuor addunt,

Quat-

Quattuor à ventis,obliqua luce feneſtras.
Tum vitulus,bima curuans iam cornua fronte,
Quæritur:huic geminæ nares,& ſpiritus oris
Multa reluctanti obſtruitur:plagiſq. perempto
Tunſa per integram ſoluuntur viſcera pellem.
Sic poſitum in clauſo linquunt: & ramea coſtis
Subijciunt fragmenta,thymum,caſiaſq. recentes.
Hoc geritur,Zephyris primùm impellentibus vndas,
Ante nouis rubeant quàm prata coloribus: ante
Garrula quàm tignis nidum ſuſpendat hirundo.
Interea teneris tepefactus in oſſibus humor
Æſtuat,& viſenda modis animalia miris,
Trunca pedum primò: mox & ſtridentia pinnis
Miſcentur,tenuemq. magis,magis aera carpunt:
Donec vt æſtiuis effuſus nubibus imber,
Erupere;aut vt,neruo pulſante,ſagittæ,
Prima leues ineunt ſi quando prælia Parthi.
Quis Deus,hanc,Muſæ,quis nobis extudit artem?
Vnde noua ingreſſus hominum experientia cæpit?
Paſtor Ariſtæus fugiens Peneia Tempe,
Amiſſis(vt fama)apibus,morboque,fameque,
Triſtis ad extremi ſacrum caput aſtitit amnis;
Multa querens,atque hac affatus voce parentem.
Mater Cyrene,mater,quæ gurgitis huius
Ima tenes:quid me præclara ſtirpe Deorum
(Si modo,quē perhibes,pater eſt Thymbræus Apollo)
Inuiſum fatis genuiſti? aut quò tibi noſtri
Pulſus amor? quid me cælum ſperare iubebas?
En etiam hunc ipſum vitæ mortalis honorem,
Quem mihi vix frugum,& pecudum cuſtodia ſolers
Omnia tentanti extuderat,te matre,relinquo.
Quin age,& ipſa manu felices erue ſyluas,

Fer

Per ſtabulis inimicum ignem, atque interfice meſſes;
Vre ſata,& validam in vites molire bipennem,
Tanta meæ ſi te cæperunt tædia laudis.
At mater ſonitum thalamo ſub fluminis alti
Senſit: eam circum Mileſia vellera Nymphæ
Carpebant, hyali ſaturo fucata colore,
Drymoq. Xanthoque, Ligeaque, Phyllodoceque:
Cæſariem effuſæ nitidam per candida colla,
Neſeæ, Spioque, Thaliaque, Cymodoceque,
Cydippeque, & flaua Lycorias: altera virgo,
Altera tum primos Lucinæ experta labores:
Clioque, & Beroe ſoror, Oceanitides ambæ,
Ambæ auro, pictis incinctæ pellibus ambæ:
Atque Ephyre, atque Opis, atque Aſia Deiopea,
Et tandem poſitis velox Arethuſa ſagittis.
Inter quas curam Clymene narrabat inanem
Vulcani, Martiſq. dolos, & dulcia furta,
Aque Chao denſos Diuûm numerabat amores.
Carmine quo captæ, dum fuſis mollia penſa
Deuoluunt, iterum maternas impulit aures
Luctus Ariſtæi; vitreiſq. ſedilibus omnes
Obſtupuere: ſed antè alias Arethuſa ſorores
Proſpiciens, ſumma flauum caput extulit vnda,
Et procul, O gemitu non fruſtra exterrita tanto,
Cyrene ſoror, ipſe tibi, tua maxima cura,
Triſtis Ariſtæus, Penei genitoris ad vndam,
Stat lacrymans, & te crudelem nomine dicit.
Huic, percuſſa noua mentem formidine mater,
Duc age, duc ad nos: fas illi limina Diuûm
Tangere, ait. Simul alta iubet diſcedere latè
Flumina, quà iuuenis greſſus inferret. at illum
Curuata, in montis faciem, circumſtetit vnda.

Acce-

Accepitq.ſinu vaſto,miſitq.ſub amnem.
Iamq.domum mirans genitricis,& humida regna,
Speluncisq.lacus clauſos,lucoſq.ſonantes,
Ibat,& ingenti motu ſtupefactus aquarum,
Omnia ſub magna labentia flumina terra
Spectabat,diuerſa locis;Phaſimque,Lycumque,
Et caput,vnde altus primùm ſe erumpit Enipeus,
Vnde patet Tyberinus,& vnde Auiena fluenta,
Saxoſumq.ſonans Hypanis,Myſuſq.Caicus.
Et gemina auratus taurino cornua vultu
Eridanus quo non alius per pinguia culta
In mare purpureum violentior influit amnis.
Poſtquam eſt in thalami pendentia pumice tecta
Peruentum,& nati fletus cognouit inanes
Cyrene;manibus liquidos dant ordine fontes
Germanæ,tonſiſq ferunt mantilia villis.
Pars epulis onerant menſas,& plena reponunt
Pocula:Panchæis adoleſcunt ignibus aræ.
Et mater,Cape Mœonij carcheſia Bacchi,
Oceano libemus,ait. ſimul ipſa precatur
Oceanumq.patrem rerum,Nymphaſq.ſorores,
Centum quæ ſyluas,centum quæ flumina ſeruant.
Ter liquido ardentem perfudit nectare Veſtam:
Ter flamma ad ſummum tecti ſubiecta reluxit:
Omine quo firmans animum,ſic incipit ipſa.
Eſt in Carphathio Neptuni gurgite vates
Cæruleus Proteus magnum qui piſcibus æquor,
Et iuncto bipedum curru metitur equorum.
Hinc nunc Emathiæ portus,patriamq reuiſit
Pallenen:hunc & Nymphæ venerantur,& ipſe
Grandæuus Nereus: nouit namq.omnia vates,
Quæ ſint,quæ fuerint,quæ mox ventura trahantur.

G Quippe

Per ſtabulis inimicum ignem, atque interfice meſſes;
Vre ſata,& validam in vites molire bipennem,
Tanta meæ ſi te cæperunt tædia laudis.
At mater ſonitum thalamo ſub fluminis alti
Senſit: eam circum Mileſia vellera Nymphæ
Carpebant, hyali ſaturo fucata colore,
Drymoq. Xanthoque,Ligeaque,Phyllodoceque:
Cæſariem effuſæ nitidam per candida colla,
Neſeæ,Spioque,Thaliaque,Cymodoceque,
Cydippeque,& flaua Lycorias: altera virgo,
Altera tum primos Lucinæ experta labores:
Clioque,& Beroe ſoror, Oceanitides ambæ,
Ambæ auro, pictis incinctæ pellibus ambæ:
Atque Ephyre,atque Opis, atque Aſia Deiopea,
Et tandem poſitis velox Arethuſa ſagittis.
Inter quas curam Clymene narrabat inanem
Vulcani, Martiſq. dolos, & dulcia furta,
Aque Chao denſos Diuùm numerabat amores.
Carmine quo captæ,dum fuſis mollia penſa
Deuoluunt, iterum maternas impulit aures
Luctus Ariſtæi; vitreiſq. ſedilibus omnes
Obſtupuere: ſed antè alias Arethuſa ſorores
Proſpiciens, ſumma flauum caput extulit vnda,
Et procul,O gemitu non fruſtra exterrita tanto,
Cyrene ſoror, ipſe tibi, tua maxima cura,
Triſtis Ariſtæus,Penei genitoris ad vndam,
Stat lacrymans, & te crudelem nomine dicit.
Huic, perculſa noua mentem formidine mater,
Duc age, duc ad nos:fas illi limina Diuùm
Tangere,ait. Simul alta iubet diſcedere latè
Flumina, quà iuuenis greſſus inferret. at illum
Curuata, in montis faciem, circumſtetit vnda.

Acce-

Accepitq.ſinu vaſto,miſitq.ſub amnem .
Iamq.domum mirans genitricis,& humida regna,
Speluncisq lacus clauſos,lucoſq.ſonantes ,
Ibat,& ingenti motu ſtupefactus aquarum ,
Omnia ſub magna labentia flumina terra
Spectabat,diuerſa locis;Phaſimque,Lycumque ,
Et caput,vnde altus primùm ſe erumpit Enipeus,
Vnde patet Tyberinus,& vnde Aniena fluenta ,
Saxoſumq.ſonans Hypanis,Myſuſq.Caicus.
Et gemina auratus taurino cornua vultu
Eridanus quo non alius per pinguia culta
In mare purpureum violentior influit amnis .
Poſtquam eſt in thalami pendentia pumice tecta
Peruentum,& nati fletus cognouit inanes
Cyrene;manibus liquidos dant ordine fontes
Germanæ,tonſiſq ferunt mantilia villis.
Pars epulis onerant menſas,& plena reponunt
Pocula:Panchæis adoleſcunt ignibus aræ .
Et mater,Cape Mæonij carcheſia Bacchi ,
Oceano libemus,ait. ſimul ipſa precatur
Oceanumq.patrem rerum,Nymphaſq.ſorores,
Centum quæ ſyluas,centum quæ flumina ſeruant.
Ter liquido ardentem perfudit nectare Veſtam :
Ter flamma ad ſummum tecti ſubiecta reluxit :
Omine quo firmans animum,ſic incipit ipſa .
Eſt in Carphathio Neptuni gurgite vates
Cæruleus Proteus magnum qui piſcibus æquor ,
Et iuncto bipedum curru metitur equorum .
Hinc nunc Emathiæ portus,patriamq reuiſit
Pallenen:hunc & Nymphæ venerantur,& ipſe
Grandæuus Nereus: nouit namq.omnia vates ,
Quæ ſint,quæ fuerint,quæ mox ventura trahantur.

Æſtatem increpitans ſeram, Zephyroſq. morantes.
Ergo apibus fœtis idem, atque examine multo
Primus abundare, & ſpumantia cogere preſſis
Mella fauis: illi tiliæ, atque vberrima pinus:
Quotq. in flore nouo pomis ſe fertilis arbos
Induerat, totidem autumno matura tenebat.
Ille etiam ſeras in verſum diſtulit vlmos,
Eduramq. pyrum, & ſpinos iam pruna ferentes,
Iamq. miniſtrantem platanum potantibus vmbram.
Verum hæc ipſe equidem ſpatijs excluſu iniquis
Prætereo; atque alijs pòſt commemorãda relinquo.
Nunc age, naturas, apibus quas Iuppiter ipſe
Addidit, expediam: pro qua mercede, canoros
Curetum ſonitus, crepitantiaq. æra ſecutæ,
Dictæo cœli regem pauere ſub antro.
Solæ communes natos, conſortia tecta
Vrbis habent, magniſq. agitant ſub legibus æuum;
Et patriam ſolæ, & certos nouere penates:
Venturæq. hyemis memores, æſtate laborem
Experiuntur, & in medium quæſita reponunt.
Namq aliæ victu inuigilant, & fœdere pacto
Exercentur agris: pars intra ſepta domorum
Narciſſi lacrymam, & lentum de cortice gluten,
Prima fauis ponunt fundamina: deinde tenaces
Suſpendunt ceras: aliæ ſpem gentis, adultos
Educunt fœtus: aliæ puriſſima mella
Stipant & liquido diſtendunt nectare cellas:
Sunt quibus ad portas cecidit cuſtodia ſorti:
Inq. vicem ſpeculantur aquas, & nubila cœli:
Aut onera accipiunt venientum, aut, agmine facto,
Ignauum fucos pecus à præſepibus arcent.
Feruet opus, redolentq. thymo fragrantia mella.

Ac veluti lentis Cycoples fulmina maſſis
Cùm properant;alij taurinis follibus auras
Accipiunt,redduntque:alij ſtridentia tingunt
Aera lacu:gemit impoſitis incudibus Ætna:
Illi inter ſeſe magna vi brachia tollunt
In numerum,verſantq.tenaci forcipe ferrum.
Non aliter(ſi parua licet componere magnis)
Cecropias innatus apes amor vrget habendi,
Munere quamq.ſuo,grandæuis oppida curæ,
Et munire fauos,& Dædala fingere tecta.
At feſſæ multa referunt ſe nocte minores,
Crura thymo plenæ paſcuntur & arbuta paſſim,
Et glaucas ſalices,caſiamque,crocumq.rubentem,
Et pinguem tiliam,& ferrugineos hyacinthos.
Omnibus vna quies operum,labor omnibus vnus.
Mane ruunt portis,nuſquam mora:rurſus eaſdem
Veſper,vbi è paſtu tandem decedere campis
Admonuit tum tecta petunt,tum corpora curant.
Fit ſonitus:muſſantq.oras,& limina circùm.
Poſt,vbi iam thalamis ſe compoſuere,ſiletur
In noctem,feſſoſq.ſopor ſuus occupat artus.
Nec verò à ſtabulis pluuia impendente recedunt
Longius;aut credunt cœlo,aduentantibus Euris:
Sed circùm tutæ ſub mœnibus vrbis aquantur,
Excurſuſq.breues tentant:& ſæpe lapillos,
(Vt cymbæ inſtabiles,fluctu iactante,ſaburram)
Tollunt his ſeſe per inania nubila librant.
Illum adeò placuiſſe apibus mirabere morem;
Quòd nec concubitu indulgent:nec corpora ſegnes
In Venerem ſoluunt,aut fœtus nixibus edunt.
Verum ipſæ folijs natos,& ſuauibus herbis
Ore legunt;ipſæ regem,paruoſq.Quirites

Suffi-

Digitized by Google

Sufficiunt,aulaſq,& cerea regna refingunt.
Sæpe etiam,duris errando in cotibus,alas
Attriuere:vltroque animam ſub faſce dedere.
Tantus amor florum,& generandi gloria mellis.
Ergo ipſas quamuis anguſti terminus æui
Excipiat,(neque enim plus ſeptima ducitur æſtas)
At genus immortale manet:multoſq per annos
Stat fortuna domus,& aui numerantur auorum.
Præterea regem non ſic Ægyptus,& ingens
Lydia,nec populi Parthorum,aut Medus Hydaſpes
Obſeruant:rege incolumi,mens omnibus vna eſt,
Amiſſo,rupere fidem,conſtructaq.mella
Diripuere ipſæ,& crates ſoluere fauorum.
Ille operum cuſtos;illum admirantur,& omnes
Circumſtant fremitu denſo,ſtipantq.frequentes;
Et ſæpe attollunt humeris:& corpora bello
Obiectant,pulchramq petunt per vulnera mortem.
His quidam ſignis,atque hæc exempla ſecuti,
Eſſe apibus partem diuinæ mentis,& hauſtus
Ætherios dixere. Deum nanque ire per omnes
Terraſq.tractuſq.maris,cœlumq.profundum.
Hinc pecudes,armenta,viros,genus omne ferarum,
Quemq.ſibi tenues naſcentem arceſſere vitas.
Scilicet huc reddi deinde,ac reſoluta referri
Omnia,nec morti eſſe locum: ſed viua volare
Sideris in numerum,atque alto ſuccedere cœlo.
Si quando ſedem auguſtam,ſeruataq.mella
Theſauris,relines,prius hauſtus ſparſus aquarum
Ore foue:fumoſq.manu prætende ſequaces.
Bis grauidos cogunt fœtus,duo tempora meſſis;
Taygete ſimul os terris oſtendit honeſtum,
...s,& Oceani ſpretos pede reppulit amnes;
Aut

Aut eadem, ſydus fugiens vbi piſcis aquoſi,
Triſtior hibernas cœlo deſcendit in vndas.
Illis ira modum ſupra eſt: læſæq. venenum
Morſibus inſpirant,& ſpicula cæca relinquunt
Affixæ venis, animaſq. in vulnere ponunt.
Sin duram metues hyemem, parceſq. futuro,
Contuſoſq. animos,& res miſerabere fractas;
At ſuffire thymo, ceraſq. recidere inanes
Quis dubitet? nam ſæpe fauos ignotus adedit
Stelio, lucifugis congeſta cubilia blattis;
Immuniſq. ſedens aliena ad pabula fucus,
Aut aſper crabro imparibus ſe immiſcuit armis:
Aut durum tineæ genus, aut inuiſa Mineruæ,
In foribus laxos ſuſpendit aranea caſſes.
Quò magis exhauſtæ fuerint, hoc acrius omnes
Incumbent generis lapſi ſarcire ruinas:
Complebuntq. foros,& floribus horrea texent.
Si vero (quoniam caſus apibus quoque noſtros
Vita tulit) triſti languebunt corpora morbo;
(Quod iam non dubijs poteris cognoſcere ſignis:
Continuò eſt ægris alius color horrida vultum
Deformat macies: tum corpora luce carentum
Exportant tectis,& triſtia funera ducunt:
Aut illæ pedibus connexæ ad limina pendent,
Aut intus clauſis cunctantur in ædibus omnes,
Ignauæq. fame,& contracto frigore pigræ:
Tum ſonus auditur grauior, tractimq. ſuſurrant,
Frigidus vt quondam ſyluis immurmurat Auſter,
Vt mare ſollicitum ſtridet refluentibus vndis,
Æſtuat vt clauſis rapidus fornacibus ignis)
Hic iam galbaneos ſuadebo incendere odores,
Mellaq. arundineis inferre canalibus, vltrò

Hor-

Hortantem,& feſſas ad pabula nota vocantem.
Proderit & tunſum gallæ admiſcere ſaporem,
Arenteſq.roſas,aut igni pinguia multo
Defruta,vel Pythia paſſos de vite racemos,
Cecropiumq;thymum,& graueolentia centaurea.
Eſt etiam flos in pratis,cui nomen Amello
Fecere agricolæ(facilis quærentibus herba:
Namq.vno ingentem tollit de ceſpite ſyluam:
Aureus ipſe;ſed in foliis,quæ plurima circum
Funduntur,violæ ſubluceet purpura nigræ;
Sæpe Deum nexis ornatæ torquibus aræ:
Aſper in ore ſapor:tonſis in vallibus illum
Paſtores,& curua legunt prope flumina Mellæ)
Huius odorato radices incoque Baccho,
Pabulaq.in foribus plenis appone caniſtris.
Sed ſi quem proles ſubito defecerit omnis,
Nec genus vnde nouæ ſtirpis reuocetur,habebit;
Tempus & Arcadij memoranda inuenta magiſtrũ
Pandere,quoque modo cæſis iam ſæpe iuuencis
Inſincerus apes tulerit cruor. altius omnem
Expediam,prima repetens ab origine,famam.
Nam,quà Pellæi gens fortunata Canopi
Accolit effuſos ſtagnantem flumine Nilum,
Et circum pictis vehitur ſua rura phaſelis;
Quaq.pharetratæ vicinia Perſidis vrget,
Et viridem Ægyptum nigra fœcundat arena,
Et diuerſa ruens ſeptem diuortit in ora
Vſque coloratis amnis deuexus ab Indis;
Omnis in hac certam regio iacit arte ſalutem.
Exiguus primum,atque ipſos contractus ad vſus,
Eligitur locus;hunc anguſtiq;imbrice tecti,
Parietibuſq.premunt arctis,& quattuor addunt,
Quat-

Quatuor à ventis, obliqua luce feneſtras.
Tum vitulus, bima curuans iam cornua fronte,
Quæritur: huic geminæ nares, & ſpiritus oris
Multa reluctanti obſtruitur: plagiſq. perempto
Tunſa per integram ſoluuntur viſcera pellem.
Sic poſitum in clauſo linquunt: & ramea coſtis
Subijciunt fragmenta, thymum, caſiaſq. recentes.
Hoc geritur, Zephyris primùm impellentibus vndas,
Ante nouis rubeant quàm prata coloribus: ante
Garrula quàm tignis nidum ſuſpendat hirundo.
Interea teneris tepefactus in oſſibus humor
Æſtuat, & viſenda modis animalia miris,
Trunca pedum primò: mox & ſtridentia pinnis
Miſcentur, tenuemq. magis, magis aera carpunt:
Donec vt æſtiuis effuſus nubibus imber,
Erupere; aut vt, neruo pulſante, ſagittæ,
Prima leues ineunt ſi quando prælia Parthi.
Quis Deus, hanc, Muſæ, quis nobis extudit artem?
Vnde noua ingreſſus hominum experientia cæpit?
Paſtor Ariſtæus fugiens Peneia Tempe,
Amiſſis (vt fama) apibus, morboque, fameque,
Triſtis ad extremi ſacrum caput aſtitit amnis;
Multa querens, atque hac affatus voce parentem.
Mater Cyrene, mater, quæ gurgitis huius
Ima tenes: quid me præclara ſtirpe Deorum
(Si modo, quẽ perhibes, pater eſt Thymbræus Apollo)
Inuiſum fatis genuiſti? aut quò tibi noſtri
Pulſus amor? quid me cælum ſperare iubebas?
En etiam hunc ipſum vitæ mortalis honorem,
Quem mihi vix frugum, & pecudum cuſtodia ſolers
Omnia tentanti extuderat, te matre, relinquo.
Quin age, & ipſa manu felices erue ſyluas:

Per ſtabulis inimicum ignem, atque interfice meſſes;
Vre ſata,& validam in vites molire bipennem,
Tanta meæ ſi te cæperunt tædia laudis.
At mater ſonitum thalamo ſub fluminis alti
Senſit: eam circum Mileſia vellera Nymphæ
Carpebant, hyali ſaturo fucata colore,
Drymoq. Xanthoque,Ligeaque,Phyllodoceque:
Cæſariem effuſæ nitidam per candida colla,
Neſeæ,Spioque,Thaliaque,Cymodoceque,
Cydippeque,& flaua Lycorias: altera virgo,
Altera tum primos Lucinæ experta labores:
Clioque,& Beroe ſoror, Oceanitides ambæ,
Ambæ auro, pictis incinctæ pellibus ambæ:
Atque Ephyre,atque Opis, atque Aſia Deiopea,
Et tandem poſitis velox Arethuſa ſagittis.
Inter quas curam Clymene narrabat inanem
Vulcani, Martiſq. dolos, & dulcia furta,
Aque Chao denſos Diuûm numerabat amores.
Carmine quo captæ,dum fuſis mollia penſa
Deuoluunt, iterum maternas impulit aures
Luctus Ariſtæi; vitreiſq. ſedilibus omnes
Obſtupuere: ſed antè alias Arethuſa ſorores
Proſpiciens, ſumma flauum caput extulit vnda,
Et procul,O gemitu non fruſtra exterrita tanto,
Cyrene ſoror, ipſe tibi, tua maxima cura,
Triſtis Ariſtæus,Penei genitoris ad vndam,
Stat lacrymans, & te crudelem nomine dicit.
Huic, percuſſa noua mentem formidine mater,
Duc age, duc ad nos:fas illi limina Diuûm
Tangere,ait. Simul alta iubet diſcedere latè
Flumina, quà iuuenis greſſus inferret. at illum
Curuata, in montis faciem, circumſtetit vnda.

Acce-

Accepitq.ſinu vaſto,miſitq.ſub amnem .
Iamq.domum mirans genitricis,& humida regna,
Speluncisq lacus clauſos,lucoſq.ſonantes,
Ibat,& ingenti motu ſtupefactus aquarum,
Omnia ſub magna labentia flumina terra
Spectabat,diuerſa locis;Phaſimque,Lycumque,
Et caput,vnde altus primùm ſe erumpit Enipeus,
Vnde pater Tyberinus,& vnde Aniena fluenta,
Saxoſumq.ſonans Hypanis,Myſuſq.Caicus.
Et gemina auratus taurino cornua vultu
Eridanus quo non alius per pinguia culta
In mare purpureum violentior influit amnis.
Poſtquam eſt in thalami pendentia pumice tecta
Peruentum,& nati fletus cognouit inanes
Cyrene;manibus liquidos dant ordine fontes
Germanæ,tonſiſq ferunt mantilia villis.
Pars epulis onerant menſas,& plena reponunt
Pocula:Panchæis adoleſcunt ignibus aræ.
Et mater,Cape Mœonij carcheſia Bacchi,
Oceano libemus,ait. ſimul ipſa precatur
Oceanumq.patrem rerum,Nymphaſq.ſorores,
Centum quæ ſyluas,centum quæ flumina ſeruant.
Ter liquido ardentem perfudit nectare Veſtam:
Ter flamma ad ſummum tecti ſubiecta reluxit:
Omine quo firmans animum,ſic incipit ipſa.
Eſt in Carphathio Neptuni gurgite vates
Cæruleus Proteus magnum qui piſcibus æquor,
Et iuncto bipedum curru metitur equorum.
Hinc nunc Emathiæ portus,patriamq reuiſit
Pallenen:hunc & Nymphæ venerantur,& ipſe
Grandæuus Nereus: nouit namq.omnia vates,
Quæ ſint,quæ fuerint,quæ mox ventura trahantur.

Quippe ita Neptuno viſum eſt: immania cuius
Armenta,& turpes paſcit ſub gurgite phocas.
Hic tibi,nate,prius vinclis capiendus,vt omnem
Expediat morbi cauſam,euentuſq.ſecundet.
Nam ſine vi non vlla dabit præcepta:neque illum
Orando flectes:vim duram,& vincula capto
Tende doli circum hæc demum frangentur inanes.
Ipſa ego te,medios cùm Sol accenderit æſtus,
Cum ſitiunt herbæ,& pecori iam gratior vmbra eſt,
In ſecreta ſenis ducam,quò feſſus ab vndis
Se recipit; facile vt ſomno aggrediare iacentem.
Verùm vbi correptum manibus, vincliſq.tenebis,
Tum variæ illudent ſpecies atque ora ferarum.
Fiet enim ſubito ſus horridus,atraq.tigris,
Squamoſuſq.draco,& fulua ceruice leæna:
Aut acrem flammæ ſonitum dabit:atque ita vinclis
Excides:aut in aquas tenues dilapſus abibit.
Sed quantò ille magis formas ſe vertet in omnes,
Tantò,nate,magis contende tenacia vincla:
Donec talis erit mutato corpore,qualem
Videris,incepto tegeret cùm lumina ſomno.
Hæc ait,& liquidum ambroſiæ diffudit odorem:
Quo totum nati corpus perduxit,at illi:
Dulcis compoſitis ſpirauit crinibus aura,
Atque habilis,membris veni vigor, Eſt ſpecus ingẽs
Exoſi latere in montis:quo plurima vento
Cogitur,inq.ſinus ſcindit ſeſe vnda reductos,
Deprenſis olim ſtatio tutiſſima nautis;
Intus ſe vaſti Proteus tegit obice ſaxi.
Hic iuuenem in latebris,auerſum à lumine,Nympha
Collocat:ipſa procul,nebulis obſcura,receſſit.
Iam rapidus torrens ſitientes Sirius Indos
Arde-

Ardebat cœlo; & medium Sol igneus orbem
Hauſerat;arebant herbæ:& caua flumina ſiccis
Faucibus ad limum radij tepefacta coquebant:
Cùm Proteus,conſueta petens è fluctibus antra,
Ibat: eum vaſti circum gens humida ponti
Exultans,rorem latè diſpergit amarum:
Sternunt ſe ſomno diuerſæ in littore Phocæ.
Ipſe(velut ſtabuli cuſtos in montibus olim,
Veſper vbi è paſtu vitulos ad tecta reducit,
Auditiſq.lupos acuunt balatibus agni)
Conſedit ſcopulo medius,numerumq.recenſet.
Cuius Ariſtæo quoniam eſt oblata facultas,
Vix defeſſa ſenem paſſus componere membra,
Cum clamore ruit magno manicíſq.iacentem
Occupat:ille ſuæ contra non immemor artis,
Omnia transformat ſeſe in miracula rerum,
Ignemque,horribilemq.feram, fluuiumq.liquentem.
Verum,vbi nulla fugam reperit fallacia,victus
In ſeſe redit,atque hominis tandem ore locutus:
Nam quis te,iuuenum confidentiſſime,noſtras
Iuſſit adire domos:quid ve hinc petis?inquit.At ille,
Scis,Proteu,ſcis ipſe: neque eſt te fallere cuiquam:
Sed tu deſine velle. Deùm præcepta ſecuti
Venimus huc,lapſis quæſitum oracula rebus.
Tantum effatus. Ad hæc vates vi denique multa
Ardentes oculos intorſit lumine glauco,
Et grauiter frendens,ſic fatis ora reſoluit.
Non te nullius exercent numinis iræ:
Magna luis commiſſa:tibi has miſerabilis Orpheus,
Haud quaquam ob meritum,pœnas (ni fata reſiſtāt)
Suſcitat & rapta grauiter pro coniuge ſæuit.
Illa quidem,dum te fugeret per flumina præceps,

Quippe ita Neptuno viſum eſt: immania cuius
Armenta,& turpes paſcit ſub gurgite phocas.
Hic tibi,nate,prius vinclis capiendus,vt omnem
Expediat morbi cauſam,euentuſq.ſecundet.
Nam ſine vi non vlla dabit præcepta:neque illum
Orando flectes:vim duram,& vincula capto
Tende doli circum hæc demum frangentur inanes.
Ipſa ego te,medios cùm Sol accenderit æſtus,
Cum ſitiunt herbæ,& pecori iam gratior vmbra eſt,
In ſecre a ſenis ducam,quò feſſus ab vndis
Se recipit; facile vt ſomno aggrediare iacentem.
Verùm vbi correptum manibus, vincliſq.tenebis,
Tum variæ illudent ſpecies atque ora ferarum.
Fiet enim ſubito ſus horridus,attraq.tigris,
Squamoſuſq.draco,& fulua ceruice leæna:
Aut acrem flammæ ſonitum dabit:atque ita vinclis
Excides:aut in aquas tenues dilapſus abibit.
Sed quantò ille magis formas ſe vertet in omnes,
Tantò,nate,magis contende tenacia vincla:
Donec talis erit mutato corpore,qualem
Videris,incepto tegeret cùm lumina ſomno.
Hæc ait,& liquidum ambroſiæ diffudit odorem:
Quo totum nati corpus perduxit,at illi:
Dulcis compoſitis ſpirauit crinibus aura,
Atque habilis,membris veri vigor, Eſt ſpecus ingẽs
Exeſi latere in montis:quo plurima vento
Cogitur,inq.ſinus ſcindit ſeſe vnda reductos,
Deprenſis olim ſtatio tutiſſima nautis;
Intus ſe vaſti Proteus tegit obice ſaxi.
Hic iuuenem in latebris,auerſum à lumine,Nympha
Collocat:ipſa procul,nebulis obſcura,receſſit.
Iam rapidus torrens ſitientes Sirius Indos

Arde-

Ardebat cœlo; & medium Sol igneus orbem
Hauſerat;arebant herbæ:& caua flumina ſiccis
Faucibus ad limum radij tepefacta coquebant:
Cùm Proteus,conſueta petens è fluctibus antra,
Ibat: eum vaſti circum gens humida ponti
Exultans,rorem latè diſpergit amarum:
Sternunt ſe ſomno diuerſæ in littora Phocæ.
Ipſe(velut ſtabuli cuſtos in montibus olim,
Veſper vbi è paſtu vitulos ad tecta reducit,
Auditiſq.lupos acuunt balatibus agni)
Conſedit ſcopulo medius,numerumq.recenſet.
Cuius Ariſtæo quoniam eſt oblata facultas,
Vix defeſſa ſenem paſſus componere membra,
Cum clamore ruit magno manicisq.iacentem
Occupat:ille ſuæ contra non immemor artis,
Omnia transformat ſeſe in miracula rerum,
Ignemque,horribilemq.feram,fluuiumq.liquentem.
Verum,vbi nulla fugam reperit fallacia,victus
In ſeſe redit,atque hominis tandem ore locutus:
Nam quis te,iuuenum confidentiſſime,noſtras
Iuſſit adire domos:quid ve hinc petis?inquit.At ille,
Scis,Proteu,ſcis ipſe: neque eſt te fallere cuiquam:
Sed tu deſine velle. Deûm præcepta ſecuti
Venimus huc,lapſis quæſitum oracula rebus,
Tantum effatus. Ad hæc vates vi denique multa
Ardentes oculos intorſit lumine glauco,
Et grauiter frendens,ſic fatis ora reſoluit.
Non te nullius exercent numinis iræ:
Magna lues commiſſa:tibi has miſerabilis Orpheus,
Haud quaquam ob meritum,pœnas (ni fata reſiſtãt)
Suſcitat & rapta grauiter pro coniuge ſæuit.
Illa quidem,dum te fugeret per flumina præceps,

Immanem ante pedes hydrum, moritura puella,
Seruantem ripas alta non vidit in herba.
At chorus æqualis Dryadum clamore ſupremos
Implerunt montes: flerunt Rhopopeiæ arces,
Altaq. Pangæa, & Rheſi Mauortia tellus,
Atque Getæ, atque Hebrus, atque Actias Orithia.
Ipſe caua ſolans ægrum teſtudine amorem,
Te, dulcis coniux, te ſolo in littore ſecum,
Te, veniente die, te decedente canebat,
Tænarias etiam fauces, alta oſtia Ditis,
Et caligantem nigra formidine lucum
Ingreſſus, Maneſq. adijt, regemq. tremendum,
Neſciaq. humanis precibus manſueſcere corda.
At cantu commotæ, Erebi de ſedibus imis,
Vmbræ ibant tenues, ſimulacraq. luce carentum;
Quàm multa in ſyluis auium ſe millia condunt,
Veſper vbi, aut hybernus agit de montibus imber;
Matres atque viri, defunctaq. corpora vita
Magnanimùm heroum; pueri, innuptæq. puellæ,
Impoſitiq. rogis iuuenes ante ora parentum.
Quos circùm limus niger, & deformis arundo
Cocyti, tardaq. palus innabilis vnda
Alligat, & nouies Styx interfuſa coërcet.
Quin ipſæ ſtupuere domus, atque intima leti
Tartara, cæruleoſq. implexæ crinibus angues
Eumenides, tenuitq. inhians tria Cerberus ora:
Atque Ixionei vento rota conſtitit orbis.
Iamq. pedem referens caſus euaſerat omnes:
Redditaq. Eurydice ſuperas veniebat ad auras,
Pone ſequẽs (namq. hanc dederat Proſerpina legem)
Cùm ſubita incautum dementia cepit amantem,
(Ignoſcenda quidem, ſcirent ſi ignoſcere Manes)
Reſti-

Reſtitit, Eurydicenq. ſuam iam luce ſub ipſa
Immemor, heu, victuſq. animi, reſpexit: ibi omnis
Effuſus labor, atque immitis rupta tyranni
Fœdera, terq. fragor ſtagnis auditus Auernis.
Illa, quis & me, inquit, miſeram, & te perdidit, Orpheu?
Quis tantus furor? en, iterum crudelia retro
Fata vocant, conditq. natantia lumina ſomnus.
Iamq. Vale: feror ingenti circundata nocte,
Inualidaſq. tibi tendens, heu, non tua, palmas.
Dixit, & ex oculis ſubito, ceu fumus in auras
Commiſtus tenues, fugit diuerſa: neque illum,
Prenſantem nequidquā vmbras, & multa volentem
Dicere, præterea vidit: nec portitor Orci
Amplius obiectam paſſus tranſire paludem.
Quid faceret? quò ſe rapta bis coniuge ferret?
Quo fletu Manes, qua numina voce moueret?
Illa quidem Stygia nabat iam frigida cymba.
Septem illum totos perhibent ex ordine menſes
Rupes ſub aëria, deſerti ad Strymonis vndam,
Fleuiſſe: & gelidis hæc euoluiſſe ſub antris,
Mulcentem tigres, & agentem carmine quercus.
Qualis populea mœrens Philomela ſub vmbra
Amiſſos queritur fœtus: quos durus arator
Obſeruans, nido implumes detraxit: at illa
Flet noctem, ramoq. ſedens miſerabile carmen
Integrat, & mæſtis late loca queſtibus implet.
Nulla Venus, nulliq. animum flexere Hymenæi.
Solus Hyperboreas glacies, Tanaimq. niualem,
Aruaq. Riphæis, nunquam viduata pruinis
Luſtrabat, raptam Eurydicen, atque irrita Ditis
Dona querēs. Spretæ Ciconum quo munere matres
Inter ſacra Deûm, nocturniq. Orgia Bacchi,

Diſcerptum latos iuuenem ſparſere per agros.
Tùm quoque, marmorea caput à ceruice reuulſum
Gurgite cum medio portans Oeagrius Hebrus
Volueret, Eurydicen vox ipſa, & frigida lingua,
Ah, miſeram Eurydicen, anima fugiente, vocabat:
Eurydicen toto referebant flumine ripæ.
Hæc Proteus, & ſe iactu dedit æquor in altum,
Quàq. dedit, ſpumantem vndam ſub vertice torſit,
At non Cyrene, nanque vltro affata timentem.
Natè, licet triſtes animo deponere cirras,
Hæc omnis morbi cauſa, hinc miſerabile Nymphæ,
Cum quibus illa choros lucis agitabat in altis,
Exitium miſere apibus. tu munera ſupplex
Tende, petens pacem; & faciles venerare Napæas.
Namq. dabunt veniam votis, iraſq. remittent.
Sed modus orandi qui ſit, prius ordine dicam.
Quattuor eximios præſtanti corpore tauros,
Qui tibi nunc viridis depaſcunt ſumma Lycæi,
Delige, & intacta totidem ceruice iuuencas.
Quattuor his aras alta ad delubra Dearum
Conſtitue, & ſacrum iugulis demitte cruorem;
Corporaq. ipſa boum frondoſo deſere luco.
Pòſt, vbi nona ſuos Aurora oſtenderit ortus,
Inferias Orphei Lethæa papauera mittes:
Placatam Eurydicen vitula venerabere cæſa,
Et nigram mactabis ouem, lucumq. reuiſes.
Haud mora: continuò matris præcepta faceſſit,
Ad delubra venit, monſtratas excitat aras.
Quatuor eximios præſtanti corpore tauros
Ducit, & intacta totidem ceruice iuuencas.
Poſt, vbi nona ſuos aurora induxerat ortus,
Inferias Orphei mittit, lucumq. reuiſit.

Hic

Hic vero ſubitum, ac dicta mirabile, monſtrum
Aſpiciunt, liquefacta boum per viſera, toto
Stridere apes vtero, & ruptis efferuere coſtis,
Immenſaſq trahi nubes, iamq. arbore ſumma
Confluere, & lentis vuam demittere ramis.
Hæc ſuper aruorum cultu, pecorumq. canebam,
Et ſuper arboribus; Cæſar dum magnus ad altum
Fulminat Euphratem bello; victor volentes
Per populos dat iura, viamq. affectat Olympho.
Illo virgilium me tempore dulcis alebat
Parthenope, ſtudijs florentem ignobilis oti
Carmina qui luſi paſtorum; audaxq. iuuenta,
Tityre, te patulæ cecini ſub tegmine fagi.

PVB. VIRGILII MARONIS.

AENEIDOS LIB. I.

ARGVMENTVM.

Aeneas ſeptimo ſui erroris anno è Sicilia ſoluēs, tempeſtate ab Aeolo, rogatu Iunonis immiſſa, ad Libycum littus appulſus, ſocios ſolatur, ac reficit; Venus vbi, apud Iouem de Iunone queſta, ab eo fatorum ſeriem, atque Aeneæ poſteritatem didicit; occurrens filio, & vbi locorum ſit, eum docet; & naues ei ſaluas eſſe nunciat. Aeneas Carthaginem ingreſſus, à Didone benigne excipitur, cuius inconſtantia Venus non ſatis fidens, pro Aſcanio ſubmittit Cupidinem, qui Didoni amorem inſpiret Aeneæ.

Principium Aeneidos à Vario, & Tucca ſublatum.

ILle ego, qui quondam gracili modulatus auena
Carmen, & egreſſus ſyluis, vicina coëgi
Vt quamuis auido parerent arua colono,
Gratum opus agricolis; at nunc horrentia Martis.

ARma, virumq. cano; Troiæ qui primis ab oris
Italiam, fato profugus, Lauinaq. venit
Littora, multùm ille & terris iactatus, & alto,
Vi ſuperùm, ſæuæ memorem Iunonis ob iram,
Multa quoque & bello paſſus, dum cōderet vrbem,
Inferretq. Deos Latio, genus vnde Latinum,
Albaniq. patres, atque altæ mœnia Romæ.

Muſa mihi cauſſas memora;quo numine læſo,
Quidue dolens regina Deûm,tot voluere caſus
Inſignem pietate virum,tot adire labores
Impulerit,tantæ ne animis cæleſtibus iræ?
Vrbs antiqua fuit(Tyrij tenuere coloni)
Carthago,Italiam contra,Tyberinaq longè
Oſtia,diues opum,ſtudijſq.aſperrima belli,
Quam Iuno fertur terris magis omnibus vnam
Poſthabita coluiſſe Samo;hic illius arma,
Hic currus fuit,hoc regnum Dea gentibus eſſe
(Si quà fata ſinant)iam tum tenditq.fouetq.
Progeniem ſed enim Troiano à ſanguine duci
Audierat,Tyrias olim quæ verteret arces;
Hinc populum latè regem,belloq.ſuperbum
Venturum excidio Libyæ,ſic voluere Parcas.
Id metuens,veteriq.memor Saturnia belli,
Prima quod ad Troiam pro charis geſſerat Argis,
Nec dum etiam cauſæ irarum,ſæuiq.dolores
Exciderant animo:manet alta mente repoſtum
Iudicium Paridis,ſpretæq.iniuria formæ,
Et genus inuiſum,& rapti Ganymedis honores:
His accenſa ſuper,iactatos æquore toto
Troas,reliquias Danaûm,atque immitis Achilli,
Arcebat longè Latio,multoſq.per annos
Errabant,acti fatis,maria omnia circùm:
Tantæ molis erat Romam condere gentem.
Vix è conſpectu Siculæ telluris in altum
Vela dabant læti,& ſpumas ſalis ære ruebant;
Cùm Iuno,æternum ſeruans ſub pectore vulnus,
Hæc ſecum. Me ne incepto deſiſtere victam?
Nec poſſe Italia Teucrorum auertere regem?
Quippe vetor fatis, Pallaſne exurere claſſem

Argiuum, atque ipſos potuit ſubmergere ponto,
Vnius ob noxam, & furias Aiacis Oilei?
Ipſa, Iouis rapidum iaculata e nubibus ignem,
Diſiecitq. rates, euertitq. æquora ventis:
Illum expirantem, transfixo pectore, flammas,
Turbine corripuit, ſcopuloq. infixit acuto.
Aſt ego, quæ Diuûm incedo regina, Iouiſq.
Et ſoror, & coniux, vna cum gente tot annos
Bella gero, & quiſquam numen Iunonis adoret
Præterea? aut ſupplex aris imponat honorem?
Talia flammato ſecum Dea corda volutans,
Nimborum in patriam, loca feta furentibus Auſtris,
Æoliam venit. hic vaſto rex Æolus antro
Luctantes ventos, tempeſtateſq. ſonoras
Imperio premit, ac vinclis, & carcere frenat.
Illi indignantes, magno cum murmure montis
Circùm clauſtra fremunt: celſa ſedet Æolus arce,
Sceptra tenens: mollitq. animos, & temperat iras.
Ni faciat, maria, ac terras, cœlumq. profundum
Quippe ferant rapidi ſecum, verrantq. per auras.
Sed pater omnipotens ſpeluncis abdidit atris
Hoc metuens: molemq. & montes inſuper altos
Imposuit regemq dedit, qui fœdere certo
Et premere, & laxat ſciret dare iuſſus habenas.
Ad quem tum Iuno ſupplex his vocibus vſa eſt.
Æole (namq. tibi Diuûm pater, atq; hominum rex
Et mulcere dedit fluctus, & tollere vento)
Gens inimica mihi Tyrrhenum nauigat æquor,
Ilium in Italiam importans, victoſq. Penates.
Incute vim ventis, ſubmerſaſq. obrue puppes:
Aut age diuerſas, & diſijce corpora ponto,
Sunt mihi bis ſeptem præſtanti corpore Nymphæ,
Qua-

Quarum, quæ forma pulcherrima, Deiopeiam
Connubio iungam ſtabili, propriamq. dicabo;
Omnes vt tecum, meriti pro talibus, annos
Exigat; & pulchra faciat te prole parentem.
Æolus hæc contra: Tuus, ò regina, quid optes
Explorare labor: mihi iuſſa capeſcere fas eſt.
Tu mihi quodcunque hoc regni, tu ſceptra, Iouemq.
Concilias; tu das epulis accumbere Diuûm;
Nimborumq. facis, tempeſtatumq. potentem.
Hæc vbi dicta, cauum conuerſa cuſpide montem
Impulit in latus: ac venti, velut agmine facto,
Quà data porta, ruunt; & terras turbine perflant.
Incubuere mari, totumq. à ſedibus imis
Vnà Eurusque, Notuſq. ruunt, crebérq. procellis
Africus, & vaſtos voluunt ad litora fluctus.
Inſequitur clamorq. virûm, ſtridorq. rudentum.
Eripiunt ſubito nubes cœlumq. diemq.
Teucrorum ex oculis: ponto nox incubat atra.
Intonuere poli, & crebris micat ignibus æther;
Præſentemq. viris intentant omnia mortem.
Extemplo Æneæ ſoluuntur frigore membra.
Ingemit, & duplices tendens ad ſidera palmas,
Talia voce refert. O terque, quaterq. beati,
Queis ante ora patrum, Troiæ ſub mœnibus altis,
Contigit oppetere: ò Danaûm fortiſſime gentis
Tydeide, mene Iliacis occumbere campis
Non potuiſſe? tuaq. animam hanc effundere dextra?
Sæuus vbi Æacida telo iacet Hector, vbi ingens
Sarpedon, vbi tot Simois correpta ſub vndis
Scuta virûm, galeaſq. & fortia corpora voluit.
Talia iactanti ſtridens Aquilone procella
Velum aduerſa ferit, fluctuſq. ad ſidera tollit.

Fran-

Franguntur remi: tum prora auertit,& vndis
Dat latus:inſequitur cumulo præruptus aquæ mons.
Hi ſummo in fluctu pendent:his vnda dehiſcens
Terram inter fluctus aperit:furit æſtus arenis.
Tres Notus abreptas in ſaxa latentia torquet,
Saxa vocant Itali, medijs quæ in fluctibus,Aras,
Dorſum immane mari ſummo: treis Eurus ab alto
In breuia,& Syrtes vrget miſerabile viſu)
Illiditq vadis,atque aggere cingit arenæ.
Vnam,quæ Lycios,fidumq.vehebat Orontem,
Ipſius ante oculos ingens à vertice pontus
In puppim ferit:excutitur,pronuſq.magiſter
Voluitur in caput: aſt illam ter fluctus ibidem
Torquet agēs circū,& rapidus vorat æquore vortex.
Apparent rari nantes in gurgite vaſto,
Arma virum,tabulæq.& Troia gaza per vndas.
Iam validam Ilionei nauem,iam fortis Achatæ,
Et qua vectus Abas,& qua grandæuus Alethes,
Vicit hyems:laxis laterum compagibus,omnes
Accipiunt inimicum imbrem,rimiſq.fatiſcunt.
Interea magno miſceri murmure pontum,
Emiſſamq hyemem ſenſit Neptunus,& imis
Stagna refuſa vadis. grauiter commotus,& alto
Proſpiciens, ſumma placidum caput extulit vnda.
Disiectam Æneæ toto videt æquore claſſem,
Fluctibus oppreſſos Troas,cœliq ruina.
Nec latuere doli fratrem Iunonis,& iræ:
Eurum ad ſe,Zephyrumq.vocat:dehinc talia fatur.
Tantane vos generis tenuit fiducia veſtri?
Iam cœlum,terramque,meo ſine numine,venti
Miſcere,& tantas audetis tollere moles?
Quos ego. ſed motos præſtat componere fluctus.
Poſt

Poſt mihi, non ſimili pœna, commiſſa luetis.
Maturate fugam; regiq. hæc dicite veſtro:
Non illi imperium pelagi, ſæuumq. tridentem,
Sed mihi ſorte datum: tenet ille immania ſaxa,
Veſtras, Eure, domos. illa ſe iactet in aula
Æolus, & clauſo ventorum carcere regnet.
Sic ait: & dicto citius tumida æquora placat:
Collectaſq. fugat nubes, Solemq. reducit.
Cymothoe ſimul, & Triton adnixus, acuto
Detrudunt naues ſcopulo: leuat ipſe tridenti,
Et vaſtas aperit Syrtes, & temperat æquor.
Atque rotis ſummas leuibus perlabitur vndas.
Ac veluti magno in populo cum ſæpe coorta eſt
Seditio ſæuitq. animis ignobile vulgus,
Iamq. faces, & ſaxa volant, FVROR arma miniſtrat;
Tum pietate grauem, ac meritis ſi fort virũ quem
Conſpexere, ſilent, arrectiſq. auribus aſtant:
Ille regit dictis animos, & pectora mulcet.
Sic cunctus pelagi cecidit fragor; æquora poſtquam
Proſpiciens genitor, cæloq. inuectus aperto,
Flectit equos, curruq. volans dat lora ſecundo.
Defeſſi Æneadæ, quæ proxima litora, curſu
Contendunt petere, & Libyæ vertuntur ad oras.
Eſt in ſeceſſu longo locus: inſula portum
Efficit, obiectu laterum, quibus omnis ab alto
Frangitur, inq. ſinus ſcindit ſeſe vnda reductos,
Hinc, atque hinc vaſtæ rupes, gemini; minantur
In cœlum ſcopuli: quorum ſub vertice lat
Æquora tuta ſilent. tum ſyluis ſcena coruſcis
Deſuper, horrentiq. atrum nemus imminet vmbra.
Fronte ſub aduerſa ſcopulis pendentibus antrum,
Intus aquæ dulces, viuoq. ſedilia ſaxo,

Nym-

Nympharum domus:hic feſſas non vincula naues
Vlla tenent;vnco non alligat anchora morſu.
Huc ſeptem Æneas collectis nauibus omni
Ex numero ſubit:ac magno telluris amore
Egreſſi,optata potiuntur Troës arena,
Et ſale tabentes artus in littore ponunt.
Ac primum ſilicis ſcintillam excudit Achates;
Suſcepitq. gnem folijs:atque arida circùm
Nutrimenta dedit,rapuitq.in fomite flammam
Tum Cererem corruptam vndis,Cerealiaq.arma
Expediunt feſſi rerum frugeſq.receptas
Et torrere parant flammis,& frangere ſaxo.
Æneas ſcopulum interea conſcendit;& omnem
Proſpectum latè pelago petit: Anthea ſi quem
Iactatum vento videat,Phrygiaſq.biremes,
Aut Capyn,aut celſis in puppibus arma Caici.
Nauem in conſpectu nullam; tres littore Ceruos
Proſpicit errantes:hos tota armenta ſequuntur,
A tergo,& longum per valles paſcitur agmen.
Conſtitit hic;arcumq manu,celereſq.ſagittas
Corripuit,fidus quæ tela gerebat Achates:
Ductoreſq.ipſos primùm,capita alta ferentes,
Cornibus arboreis ſternit:tum vulgus,& omnem
Miſcet agens telis nemora inter frondea turbam.
Nec prius abſiſtit,quàm ſeptem ingentia victor
Corpora fundat humi & numerũ cũ nauibus æquet.
Hinc portum petit,& ſocios partitur in omnes.
Vina,bonus quæ deinde cadis onerarat Aceſtes
Littore Trinacrio,dederatq.abeuntibus heros,
Diuidit: & dictis mærentia pectora mulcet.
O ſocij(neque enim ignari ſumus ante malorum)
O paſſi grauiora,dabit Deus his quoque finem.

Vos & Scyllæam rabiem, penituſq. ſonantes
Acceſtis ſcopulos: vos & Cyclopea ſaxa
Experti, reuocare animos, mæſtumq. timorem
Mittite: forſan & hæc olim meminiſſe iuuabit.
Per varios caſus, per tot diſcrimina rerum
Tendimus in Latium: ſedes vbi fata quietas
Oſtendunt: illic fas regna reſurgere Troiæ.
DVRATE, & vosmet rebus ſeruate ſecundis.
Talia voce refert curiſq. ingentibus æger,
Spem vultu ſimulat, premit altum corde dolorem.
Illi ſe prædæ accingunt, dapibuſq. futuris:
Tergora diripiunt coſtis, & viſcera nudant.
Pars in fruſta ſecant, verubuſq. trementia figunt.
Littore ahena locant alij, flammaſq. miniſtrant:
Tum victu reuocant vires: fuſiq. per herbam
Implentur veteris Bacchi, pinguiſq. ferinæ.
Poſtquam exempta fames epulis, menſæq. remotæ,
Amiſſos longo ſocios ſermone requirunt,
Spemq. metumq. inter dubij: ſeu viuere credant,
Siue extrema pati, nec iam exaudire vocatos.
Præcipuè pius Æneas nunc acris Oronti,
Nunc Amyci caſum gemit, & crudelia ſecum
Fata Lyci, fortemq. Gyan, fortemq. Cloanthum.
Et iam finis erat, cùm Iuppiter æthere ſummo
Deſpiciens mare veliuolum, terraſq. iacentes,
Litoraque & latos populos; ſic vertice cœli
Conſtitit, & Libyæ defixit lumina regnis.
Atque illum, tales iactantem pectore curas,
Triſtior, & lacrymis oculos ſuffuſa nitentes,
Alloquitur Venus. O qui res hominumq. Deûmq.
Æternis regis imperijs, & fulmine terres;
Quid meus Æneas in te committere tantum,
Quid

Quid Troës potuere? quibus,tot funera paſſis,
Cunctus ob Italiam terrarum clauditur orbis?
Certè hinc Romanus olim,voluentibus annis,
Hinc fore ductores,reuocato à ſanguine Teucri,
Qui mare,qui terras omni ditione tenerent,
Pollicitus:quæ te,genitor,ſententia vertit?
Hoc equidem occaſum Troiæ triſteſq.ruinas
Solabar,fatis contraria fata rependens.
Nunc eadem fortuna viros tot caſibus actos
Inſequitur:quem das finem,Rex magne,laborum?
Antenor potuit,medijs elapſus Achiuis,
Illyricos penetrare ſinus;atque itima tutus
Regna Liburnorum,& fontem ſuperare Timaui:
Vnde per ora nouem,vaſto cum murmuro montis,
It mare præruptum,& pelago premit arua ſonanti.
Hic tamen ille vrbem Pataui,ſedeſq.locauit
Teucrorum,& genti nomen dedit,armaq.fixit
Troia;nunc placida compoſtus pace quieſcit.
Nos,tua progenies,cœli quibus annuis arcem,
Nauibus (infandum) amiſſis,vnius ob iram,
Prodimur,atque Italis longè diſiungimur oris.
Hic pietatis honos? ſic nos in ſceptra reponis?
Olli ſubridens hominum ſator,atque Deorum,
Vultu,quo cœlum,tempeſtateſq.ſerenat,
Oſcula libauit natæ:dehinc talia fatur.
Parce metu,Cytherea;manent immota tuorum
Fata tibi:cernes Vrbem,& promiſſa Lauini
Mœnia,ſublimemq.feres ad ſidera cœli
Magnanimum Aenean:neque me ſententia vertit.
Hic tibi (fabor enim,quando hæc te cura remordet,
Longius,& voluens fatorum arcana mouebo)
Bellum ingens geret Italia,populoſq.feroces

Con-

Contundet,moreſq.viris,& mœnia ponet;
Tertia dum Latio regnantem viderit æſtas,
Ternaq.tranſierint Rutulis hiberna ſubactis.
At puer Aſcanius,cui nunc cognomen Iulo
Additur(Ilus erat,dum res ſtetit Ilia regno)
Triginta magnos voluendis menſibus orbes
Imperio explebit: regnumq.à ſede Lauini
Transferet,& Longam multa vi muniet Albam.
Hic iam tercentum totos regnabitur annos
Gente ſub Hectorea: donec regina Sacerdos,
Marte grauis,geminam partu dabit Ilia prolem.
Inde,Lupæ fuluo nutricis tegmine lætus,
Romulus excipiet gentem,& Mauortia condet
Mœnia,Romanoſq.ſuo de nomine dicet.
His ego nec metas rerum,nec tempora pono:
Imperium ſine fine dedi. quin aſpera Iuno,
Quæ mare nunc,terraſq.metu,cœlumq fatigat,
Conſilia in melius referet:mecumq.fouebit
Romanos,rerum dominos,gentemq.togatam.
Sic placitum:veniet luſtris labentibus ætas,
Cùm domus Aſſaraci Phthiam,claraſq.Mycenas
Seruitio premet,ac victis dominabitur Argis.
Naſcetur pulchra Troianus origine Cæſar,
Imperium Oceano,famam qui terminet aſtris,
Iulius,à magno demiſſum nomen Iulo.
Hunc tu olim cœlo,ſpolijs Orientis onuſtum,
Accipies ſecura:vocabitur hic quoque votis.
Aſpera tùm poſitis miteſcent ſæcula bellis.
Cana fides,& Veſta,Remo cum fratre Quirinus
Iura dabunt:diræ ferro,& compagibus arctis
Claudentur belli portæ:furor impius intus
Sæua ſedens ſuper arma,& centum vinctus ahenis

PVB. VIRGILII MARONIS.

AENEIDOS LIB. I.

ARGVMENTVM.

Aeneas ſeptimo ſui erroris anno è Sicilia ſoluẽs, tempeſtate ab Aeolo, rogatu Iunonis immiſſa, ad Libycum littus appulſus, ſocios ſolatur, ac reficit; Venus vbi, apud Iouem de Iunone queſta, ab eo fatorum ſeriem, atque Aeneæ poſteritatem didicit; occurrens filio, & vbi locorum ſit, eum docet; & naues ei ſaluas eſſe nunciat. Aeneas Carthaginem ingreſſus, à Didone benigne excipitur, cuius inconſtantiæ Venus non ſatis fidens, pro Aſcanio ſubmittit Cupidinem, qui Didoni amorem inſpiret Aeneæ.

Principium Aeneidos à Vario, & Tucca ſublatum.

Ille ego, qui quondam gracili modulatus auena
Carmen, & egreſſus ſyluis, vicina coëgi
Vt quamuis auido parerent arua colono,
Gratum opus agricolis; at nunc horrentia Martis.

Arma, virumq. cano; Troiæ qui primis ab oris
Italiam, fato profugus, Lauinaq. venit
Littora, multum ille & terris iactatus, & alto,
Vi ſuperum, ſæuæ memorem Iunonis ob iram,
Multa quoque & bello paſſus, dum cōderet vrbem,
Inferretq. Deos Latio, genus vnde Latinum,
Albaniq. patres, atque altæ mœnia Romæ.

Muſa

Muſa mihi cauſſas memora;quo numine læſo ,
Quidue dolens regina Deùm,tot voluere caſus
Inſignem pietate virum,tot adire labores
Impulerit,tantæ ne animis cæleſtibus iræ ?
Vrbs antiqua fuit(Tyrij tenuere coloni)
Carthago,Italiam contra,Tyberinaq longè
Oſtia,diues opum,ſtudijſq.aſperrima belli,
Quam Iuno fertur terris magis omnibus vnam
Poſthabita coluiſſe Samo;hic illius arma ,
Hic currus fuit,hoc regnum Dea gentibus eſſe
(Si quà fata ſinant)iam tum tenditq.fouetq.
Progeniem ſed enim Troiano à ſanguine duci
Audierat,Tyrias olim quæ verteret arces ;
Hinc populum latè regem,belloq.ſuperbum
Venturum excidio Libyæ,ſic voluere Parcas .
Id metuens,veteriq.memor Saturnia belli,
Prima quod ad Troiam pro charis geſſerat Argis ,
Nec dum etiam cauſæ irarum,ſæuiq.dolores
Exciderant animo:manet alta mente repoſtum
Iudicium Paridis,ſpretæq iniuria formæ ,
Et genus inuiſum,& rapti Ganymedis honores :
His accenſa ſuper,iactatos æquore toto
Troas,reliquias Danaùm,atque immitis Achilli,
Arcebat longè Latio,multoſq.per annos
Errabant,acti fatis,maria omnia circùm :
Tantæ molis erat Romam condere gentem .
Vix è conſpectu Siculæ telluris in altum
Vela dabant læti,& ſpumas ſalis ære ruebant ;
Cùm Iuno,æternum ſeruans ſub pectore vulnus,
Hæc ſecum . Me ne incepto deſiſtere victam ?
Nec poſſe Italia Teucrorum auertere regem ?
Quippe vetor fatis . Pallaſne exurere claſſem

Digitized by Google

Argiuum, atque ipſos potuit ſubmergere ponto,
Vnius ob noxam, & furias Aiacis Oilei?
Ipſa, Iouis rapidum iaculata e nubibus ignem,
Diſiecitq. rates, euertitq. æquora ventis:
Illum expirantem, transfixo pectore, flammas,
Turbine corripuit, ſcopuloq. infixit acuto.
Aſt ego, quæ Diuûm incedo regina, Iouiſq.
Et ſoror, & coniux, vna cum gente tot annos
Bella gero, & quiſquam numen Iunonis adoret
Prætereà? aut ſupplex aris imponat honorem?
Talia flammato ſecum Dea corda volutans,
Nimborum in patriam, loca feta furentibus Auſtris,
Æoliam venit. hic vaſto rex Æolus antro
Luctantes ventos, tempeſtateſq. ſonoras
Imperio premit, ac vinclis, & carcere frenat.
Ill indignantes, magno cum murmure montis
Circùm clauſtra fremunt: celſa ſedet Æolus arce,
Sceptra tenens: mollitq. animos, & temperat iras.
Ni faciat, maria, ac terras, cœlumq. profundum
Quippe ferant rapidi ſecum, verrantq. per auras.
Sed pater omnipotens ſpeluncis abdidit atris
Hoc metuens: molemq. & montes inſuper altos
Impoſuit regemq dedit, qui fœdere certo
Et premere, & laxas ſciret dare iuſſus habenas.
Ad quem tum Iuno ſupplex his vocibus vſa eſt.
Æole (namq. tibi Diuûm pater, atq; hominum rex
Et mulcere dedit fluctus, & tollere vento)
Gens inimica mihi Tyrrhenum nauigat æquor,
Ilium in Italiam importans, victoſq. Penates.
Incute vim ventis, ſubmerſaſq. obrue puppes:
Aut age diuerſas, & diſijce corpora ponto.
Sunt mihi bis ſeptem præſtanti corpore Nymphæ,
Qua-

Quarum, quæ forma pulcherrima, Deiopeam
Connubio iungam ſtabili, propriamq. dicabo;
Omnes vt tecum, meriti pro talibus, annos
Exigat; & pulchra faciat te prole parentem.
Æolus hæc contra: Tuus, ò regina, quid optes
Explorare labor: mihi iuſſa capeſcere fas eſt.
Tu mihi quodcunque hoc regni, tu ſceptra, Iouemq.
Concilias: tu das epulis accumbere Diuûm
Nimborumq. facis, tempeſtatumq. potentem.
Hæc vbi dicta, cauum conuerſa cuſpide, montem
Impulit in latus: ac venti, velut agmine facto,
Quà data porta, ruunt; & terras turbine perflant.
Incubuere mari totumq. à ſedibus imis
Vnà Eurusque, Notuſq. ruunt, creberq. procellis
Africus, & vaſtos voluunt ad litora fluctus,
Inſequitur clamorq. virûm, ſtridorq. rudentum.
Eripiunt ſubito nubes cœlumq. diemq.
Teucrorum ex oculis: ponto nox incubat atra.
Intonuere poli, & crebris micat ignibus æther;
Præſentemq. viris intentant omnia mortem.
Extemplo Æneæ ſoluuntur frigore membra.
Ingemit, & duplices tendens ad ſidera palmas,
Talia voce refert. O terque, quaterq. beati,
Queis ante ora patrum, Troiæ ſub mœnibus altis,
Contigit oppetere: ò Danaûm fortiſſime gentis
Tydeide, mene Iliacis occumbere campis
Non potuiſſe? tuaq. animam hanc effundere dextra?
Sæuus vbi Æacida telo iacet Hector, vbi ingens
Sarpedon, vbi tot Simois correpta ſub vndis
Scuta virûm, galeaſq. & fortia corpora voluit.
Talia iactanti ſtridens Aquilone procella
Velum aduerſa ferit, fluctuſq. ad ſidera tollit.

Franguntur remi: tum prora auertit,& vndis
Dat latus: inſequitur cumulo præruptus aquæ mons.
Hi ſummo in fluctu pendent: his vnda dehiſcens
Terram inter fluctus aperit, furit æſtus arenis.
Tres Notus abreptas in ſaxa latentia torquet,
Saxa vocant Itali, medijs quæ in fluctibus, Aras,
Dorſum immane mari ſummo: treis Eurus ab alto
In breuia,& Syrtes vrget miſerabile viſu)
Illiditq; vadis, atque aggere cingit arenæ.
Vnam, quæ Lycios, fidumq. vehebat Oronten,
Ipſius ante oculos ingens à vertice pontus
In puppim ferit: excutitur, pronuſq. magiſter
Voluitur in caput: aſt illam ter fluctus ibidem
Torquet agẽs circũ,& rapidus vorat æquore vortex.
Apparent rari nantes in gurgite vaſto,
Arma virum, tabulæq.& Troia gaza per vndas.
Iam validam Ilionei nauem, iam fortis Achatæ,
Et qua vectus Abas,& qua grandæuus Alethes,
Vicit hyems: laxis laterum compagibus, omnes
Accipiunt inimicum imbrem, rimiſq. fatiſcunt.
Interea magno miſceri murmure pontum,
Emiſſamq; hyemem ſenſit Neptunus,& imis
Stagna refuſa vadis. grauiter commotus,& alto
Proſpiciens, ſumma placidum caput extulit vnda.
Diſiectam Æneæ toto videt æquore claſſem,
Fluctibus oppreſſos Troas, cœliq; ruina.
Nec latuere doli fratrem Iunonis,& iræ:
Eurum ad ſe, Zephyrumq. vocat: dehinc talia fatur.
Tantane vos generis tenuit fiducia veſtri?
Iam cœlum, terramque, meo ſine numine, venti
Miſcere,& tantas audetis tollere moles?
Quos ego. ſed motos præſtat componere fluctus.
Poſt

Poſt mihi, non ſimili pœna, commiſſa luetis.
Maturate fugam; regiq. hæc dicite veſtro:
Non illi imperium pelagi, ſæuumq. tridentem,
Sed mihi ſorte datum: tenet ille immania ſaxa,
Veſtras, Eure, domos. illa ſe iactet in aula
Æolus, & clauſo ventorum carcere regnet.
Sic ait: & dicto citius tumida æquora placat:
Collectaſq. fugat nubes, Solemq. reducit.
Cymothoe ſimul, & Triton adnixus, acuto
Detrudunt naues ſcopulo: leuat ipſe tridenti,
Et vaſtas aperit Syrtes, & temperat æquor.
Atque rotis ſummas leuibus perlabitur vndas.
Ac veluti magno in populo cum ſæpe coorta eſt
Seditio, ſæuitq. animis ignobile vulgus,
Iamq. faces, & ſaxa volant, FVROR arma miniſtrat;
Tum pietate grauem, ac meritis ſi forte virũ quem
Conſpexere, ſilent, arrectiſq. auribus aſtant:
Ille regit dictis animos, & pectora mulcet.
Sic cunctus pelagi cecidit fragor; æquora poſtquam
Proſpiciens genitor, cæloq. inuectus aperto,
Flectit equos, curruq. volans dat lora ſecundo.
Defeſſi Æneadæ, quæ proxima litora, curſu
Contendunt petere, & Libyæ vertuntur ad oras.
Eſt in ſeceſſu longo locus: inſula portum
Efficit, obiectu laterum, quibus omnis ab alto
Frangitur, inq. ſinus ſcindit ſeſe vnda reductos,
Hinc, atque hinc vaſtæ rupes, geminiq. minantur
In cœlum ſcopuli: quorum ſub vertice late
Æquora tuta ſilent. tum ſyluis ſcena coruſcis
Deſuper, horrentiq. atrum nemus imminet vmbra.
Fronte ſub aduerſa ſcopulis pendentibus antrum,
Intus aquæ dulces, viuoq. ſedilia ſaxo,

Nym-

Nympharum domus:hic feſſas non vincula naues
Vlla tenent;vnco non alligat anchora morſu.
Huc ſeptem Æneas collectis nauibus omni
Ex numero ſubit:ac magno telluris amore
Egreſſi,optata potiuntur Troës arena,
Et ſale tabentes artus in littore ponunt.
Ac primum ſilicis ſcintillam excudit Achates;
Suſcepitq. gnem folijs:atque arida circùm
Nutrimenta dedit,rapuitq.in fomite flammam
Tum Cererem corruptam vndis,Cerealiaq.arma
Expediunt feſſi rerum frugeſq.receptas
Et torrere parant flammis,& frangere ſaxo.
Æneas ſcopulum interea conſcendit;& omnem
Proſpectum latè pelago petit: Anthea ſi quem
Iactatum vento videat,Phrygiaſq.biremes,
Aut Capyn,aut celſis in puppibus arma Caici.
Nauem in conſpectu nullam; tres littore Ceruos
Proſpicit errantes:hos tota armenta ſequuntur,
A tergo,& longum per valles paſcitur agmen.
Conſtitit hic;arcumq.manu,celereſq.ſagittas
Corripuit,fidus quæ tela gerebat Achates:
Ductoreſq.ipſos primùm,capita alta ferentes,
Cornibus arboreis ſternit:tum vulgus,& omnem
Miſcet agens telis nemora inter frondea turbam.
Nec prius abſiſtit,quàm ſeptem ingentia victor
Corpora fundat humi & numerũ cũ nauibus æquet.
Hinc portum petit,& ſocios partitur in omnes.
Vina,bonus quæ deinde cadis onerarat Aceſtes
Littore Trinacrio,dederatq.abeuntibus heros,
Diuidit: & dictis mærentia pectora mulcet.
O ſocij(neque enim ignari ſumus ante malorum)
O paſſi grauiora,dabit Deus his quoque finem.
Vos

Vos & Scyllæam rabiem, penituſq. ſonantes
Acceſtis ſcopulos: vos & Cyclopea ſaxa
Experti, reuocare animos, mæſtumq. timorem
Mittite: forſan & hæc olim meminiſſe iuuabit.
Per varios caſus, per tot diſcrimina rerum
Tendimus in Latium: ſedes vbi fata quietas
Oſtendunt: illic fas regna reſurgere Troiæ.
DVRATE, & voſmet rebus ſeruate ſecundis.
Talia voce refert curiſq. ingentibus æger,
Spem vultu ſimulat, premit altum corde dolorem.
Illi ſe prædæ accingunt, dapibuſq. futuris:
Tergora diripiunt coſtis, & viſcera nudant.
Pars in fruſta ſecant, verubuſq. trementia figunt.
Littore ahena locant alij, flammaſq. miniſtrant:
Tum victu reuocant vires: fuſiq. per herbam
Implentur veteris Bacchi, pinguiſq. ferinæ.
Poſtquam exempta fames epulis, menſæq. remotæ,
Amiſſos longo ſocios ſermone requirunt,
Spemq metumq. inter dubij: ſeu viuere credant,
Siue extrema pati, nec iam exaudire vocatos.
Præcipuè pius Æneas nunc acris Oronti,
Nunc Amyci caſum gemit, & crudelia ſecum
Fata Lyci, fortemq. Gyan, fortemq. Cloanthum.
Et iam finis erat, cùm Iuppiter æthere ſummo
Deſpiciens mare veliuolum, terraſq. iacentes,
Litoraque & latos populos; ſic vertice cœli
Conſtitit, & Libyæ defixit lumina regnis.
Atque illum, tales iactantem pectore curas,
Triſtior, & lacrymis oculos ſuffuſa nitentes,
Alloquitur Venus: O qui res hominumq. Deûmq:
Æternis regis imperijs, & fulmine terres;
Quid meus Æneas in te committere tantum,

Quid Troës potuere? quibus, tot funera paſſis,
Cunctus ob Italiam terrarum clauditur orbis?
Certè hinc Romanus olim, voluentibus annis,
Hinc fore ductores, reuocato à ſanguine Teucri,
Qui mare, qui terras omni ditione tenerent,
Pollicitus: quæ te, genitor, ſententia vertit?
Hoc equidem occaſum Troiæ triſteſq. ruinas
Solabar, fatis contraria fata rependens.
Nunc eadem fortuna viros tot caſibus actos
Inſequitur: quem das finem, Rex magne, laborum?
Antenor potuit, medijs elapſus Achiuis,
Illyricos penetrare ſinus; atque intima tutus
Regna Liburnorum, & fontem ſuperare Timaui:
Vnde per ora nouem, vaſto cum murmure montis,
It mare præruptum, & pelago premit arua ſonanti.
Hic tamen ille vrbem Pataui, ſedeſq. locauit
Teucrorum, & genti nomen dedit, armaq. fixit
Troia; nunc placida compoſtus pace quieſcit.
Nos, tua progenies, cœli quibus annuis arcem,
Nauibus (infandum) amiſſis, vnius ob iram,
Prodimur, atque Italis longè diſiungimur oris.
Hic pietatis honos? ſic nos in ſceptra reponis?
Olli ſubridens hominum ſator, atque Deorum,
Vultu, quo cœlum, tempeſtateſq. ſerenat,
Oſcula libauit natæ: dehinc talia fatur.
Parce metu, Cytherea; manent immota tuorum
Fata tibi: cernes Vrbem, & promiſſa Lauini
Mœnia, ſublimemq. feres ad ſidera cœli
Magnanimum Aenean: neque me ſententia vertit.
Hic tibi (fabor enim, quando hæc te cura remordet,
Longius, & voluens fatorum arcana mouebo)
Bellum ingens geret Italia, populoſq. feroces

Con-

Contundet, moreſq. viris, & mœnia ponet;
Tertia dum Latio regnantem viderit æſtas,
Ternaq. tranſierint Rutulis hiberna ſubactis.
At puer Aſcanius, cui nunc cognomen Iulo
Additur (Ilus erat, dum res ſtetit Ilia regno)
Triginta magnos voluendis menſibus orbes
Imperio explebit: regnumq. à ſede Lauini
Transferet, & Longam multa vi muniet Albam.
Hic iam tercentum totos regnabitur annos
Gente ſub Hectorea: donec regina Sacerdos,
Marte grauis, geminam partu dabit Ilia prolem.
Inde, Lupæ fuluo nutricis tegmine lætus,
Romulus excipiet gentem, & Mauortia condet
Mœnia, Romanoſq. ſuo de nomine dicet.
His ego nec metas rerum, nec tempora pono:
Imperium ſine fine dedi. Quin aſpera Iuno,
Quæ mare nunc, terraſq. metu, cœlumq fatigat,
Conſilia in melius referet: mecumq. fouebit
Romanos, rerum dominos, gentemq. togatam.
Sic placitum: veniet luſtris labentibus ætas,
Cùm domus Aſſaraci Phthiam, claraſq. Mycenas
Seruitio premet, ac victis dominabitur Argis.
Naſcetur pulchra Troianus origine Cæſar,
Imperium Oceano, famam qui terminet aſtris,
Iulius, à magno demiſſum nomen Iulo.
Hunc tu olim cœlo, ſpolijs Orientis onuſtum,
Accipies ſecura: vocabitur hic quoque votis.
Aſpera tùm poſitis miteſcent ſæcula bellis.
Cana fides, & Veſta, Remo cum fratre Quirinus
Iura dabunt: diræ ferro, & compagibus arctis
Claudentur belli portæ: furor impius intus
Sæua ſedens ſuper arma, & centum vinctus ahenis

Poſt tergum nodis, fremet horridus ore cruento.
  Hæc ait: & Maia genitum demittit ab alto,
Vt terræ, vtque nouæ pateant Carthaginis arces
Hoſpitio Teucris; ne fati neſcia Dido
Finibus arceret. volat ille per aëra magnum
Remigio alarum, ac Libyæ citus aſtitit oris.
Et iam iuſſa facit: ponuntq. ferocia Pœni
Corda, volente Deo: in primis Regina quietum
Accipit in Teucros animum, mentemq. benignam.
  At pius Aeneas, per noctem plurima voluens,
Vt primum lux alma data eſt, exire, locoſq.
Explorare nouos, quas vento acceſſerit horas,
Qui teneant (nam inculta videt) hominesne, feræne,
Quærere conſtituit, ſocijſq. exacta referre.
Claſſem in conuexo nemorum, ſub rupe cauata,
Arboribus clauſam circùm, atq; horrentibus vmbris,
Occulit ipſe vno graditur comitatus Achate,
Bina manu lato criſpans haſtilia ferro.
  Cui Mater media ſeſe tulit obuia ſylua,
Virginis os habitumq. gerens, & virginis arma
Spartanæ, vel quali equos Threiſſa fatigat
Harpalyce, volucremq. fuga præuertitur Hebrum.
Namq. humeris de more habilem ſuſpenderat arcum
Venatrix, dederatq. comas diffundere ventis,
Nuda genu, nodoq. ſinus collecta fluentes.
  Ac prior Heus (inquit) iuuenes, monſtrate mearum
Vidiſtis ſi quam hic errantem forte ſororum,
Succinctam pharetra, & maculoſæ tegmine lyncis,
Aut ſpumantis apri curſum clamore prementem.
  Sic Venus. At Veneris contra ſic filius orſus,
Nulla tuarum audita mihi, neque viſa ſororum,
O quam te memorem virgo? namq. haud tibi vultus

Mor-

Mortalis,nec vox hominem ſonat:ò Dea certè,
An Phœbi ſoror.an Nympharum ſanguinis vnà?
Sis fœlix,noſtrumq.leues quæcunque laborem.
Et quo ſub cœlo tandem,quibus orbis in oris
Iactemur,doceas(ignari hominumque,locorumq.
Erramus,vento huc,vaſtis & fluctibus acti)
Multa tibi ante aras noſtra cadet hoſtia dextra.
Tunc Venus.Haud equidē tali me dignor honore.
Virginibus Tyriis mos eſt geſtare pharetram,
Purpureoq.alte ſuras vincire cothurno.
Punica regna vides,Tyrios,& Agenoris vrbem:
Sed fines Libyci,genus intractabile bello.
Imperium Dido Tyria regit vrbe profecta,
Germanum fugiens.longa eſt iniuria,longæ
Ambages:ſed ſumma ſequar faſtigia rerum.
Huic coniux Sichæus erat,ditiſſimus agri
Phœnicum,& magno miſeræ dilectus amore.
Cui pater intactam dederat,primiſq.iugarat
Omnibus.ſed regna Tyri germanus habebat
Pygmalion,ſcelere ante alios immanior omnes.
Quos inter medius venit furor.ille Sichæum
Impius ante aras,atque auri cæcus amore,
Clam ferro incautam ſuperat,ſecurus amorum
Germanæ factumq.diu,celauit:& ægram,
Multa malus ſimulans,vana ſpe luſit amantem.
Ipſa ſed in ſomnis inhumati venit imago
Coniugis,ora modis attollens pallida miris,
Crudeles aras,traiectaq pectora ferro
Nudauit,cæcumq.domus ſcelus omne retexit.
Tum celerare fugam,patriaque excedere ſuadet:
Auxiliumq.viæ,veteres tellure recludit
Theſauros,ignotum argenti pondus,& auri.

His commota, fugam Dido, ſocioſq. parabat.
Conueniunt, quibus aut odium crudele tyranni,
Aut metus acer erat. naues, quæ fortè paratæ.
Corripiunt, onerantq. auro: portantur auari
Pygmalionis opes pelago: dux fœmina facti.
Deuenere locos, vbi nunc ingentia cernes
Mœnia, ſurgentemq. nouæ Carthaginis arcem.
Mercatiq. ſolum, facti de nomine Byrſan,
Taurino quantum poſſent circundare tergo.
Sed vos qui tandem? quibus aut veniſtis ab oris?
Quoue tenetis iter? Quærenti talibus, ille
Suſpirans, imoq. trahens à pectore vocem.
O Dea, ſi prima repetens ab origine pergam.
Et vacet annales noſtrorum audire laborum;
Antè diem clauſo componet Veſper Olympo.
Nos Troia antiqua (ſi veſtras fortè per aures
Troiæ nomen ijt) diuerſa per æquora vectos.
Forte ſua Lybicis tempeſtas appulit oris.
Sum pius Aeneas; raptos qui ex hoſte Penates
Claſſe veho mecum, fama ſuper æthera notus:
Italiam quæro, patriam, & genus ab Ioue ſummo.
Bis denis Phrygium conſcendi nauibus æquor,
Matre Dea moſtrante viam, data fata ſecutus:
Vix ſeptem conuulſæ vndis, Euroq. ſuperſunt.
Ipſe ignotus, egens, Libyæ deſerta peragro
Europa, atque Aſia pulſus. Nec plura querentem
Paſſa Venus, medio ſic interfata dolore eſt.
Quiſquis es, haud, credo, inuiſus cœleſtibus,
Vitalis carpis, Tyriam qui adueneris vrbem.
Perge modo, atque hinc te Reginæ ad limina perfer.
Namq. tibi reduces ſocios, claſſemq. relatam
Nuncio. & in tutum verſis Aquilonibus actam,

Ni fruſtra augurium vani docuere parentes.
Aſpice bis ſenos lætantes agmine cycnos,
Aetheria quos lapſa plaga Iouis ales aperto
Turbabat cælo: nunc terras ordine longo
Aut capere, aut captas iam deſpectare videntur.
Vt reduces illi ludunt ſtridentibus alis,
Et cœtu cinxere polum, cantuſq. dedere;
Haud aliter puppeſq. tuæ, pubeſq. tuorum
Aut portum tenet, aut pleno ſubit oſtia velo.
Perge modo, & quà te ducit via, dirige greſſum.
Dixit, & auertens roſea ceruice refulſit:
Ambroſiæq. comæ diuinum vertice odorem
Spirauere; pedes veſtis defluxit ad imos:
Et vera inceſſu patuit Dea. Ille, vbi matrem
Agnouit, tali fugientem eſt voce ſecutus.
Quid natum toties crudelis tu quoque, falſis
Ludis imaginibus? cur dextræ iungere dextram
Non datur? ac veras audire, & reddere voces?
Talibus incuſat; greſſumq. ad mœnia tendit.
At Venus obſcuro gradientes aëre ſepſit,
Et multo nebulæ circum Dea fudit amictu,
Cernere ne quis eos, ceu quis contingere poſſet,
Moliriue moram, aut veniendi poſcere cauſas.
Ipſa Paphum ſublimis abit, ſedeſq. reuiſit
Lætas ſuas, vbi templum illi, centumq. Sabæo
Thure calent aræ, ſertiſq. recentibus halant.
Corripuere viam interea, quà ſemita monſtrat.
Iamq. aſcendebant collem, qui plurimus vrbi
Imminet, aduerſaſq. aſpectat deſuper arces.
Miratur molem Aeneas, magalia quondam.
Miratur portas, ſtrepitumque, & ſtrata viarum.
Inſtant ardentes Tyrij, pars ducere muros,

Moliriq.arcem,& manibus ſubuoluere ſaxa ;
Pars optare locum tecto,& concludere ſulco.
Iura,magiſtratuſq.legunt,ſanctumq.ſenatum.
Hic portus alij effodiunt;hic alta theatris
Fundamenta locant alij,immaneſq.columnas
Rupibus excidunt,ſcenis decora alta futuris.
Qualis apes æſtate noua per florea rura
Exercet ſub luce labor,cùm gentis adultos
Educunt fœtus;aut cùm liquentia mella
Stipant,& diſtendunt nectare cellas,
Aut onera accipiunt venientum,aut agmine facto,
Ignauum fucos pecus à præſepibus arcent ;
Feruet opus,redolentq.thymo fragrantia mella.
O fortunati,quorum iam mœnia ſurgunt,
Aeneas ait,& faſtigia ſuſpicit turbis.
Infert ſe ſeptus nebula(mirabile dictu)
Per medios,miſcetq.viris,neque cernitur vlli.
Lucus in vrbe fuit media,lætiſſimus vmbra,
Quo primum iactati vndis,& turbine Pœni
Effodere loco ſignum,quod regia Iuno
Monſtrarat,caput acris equi; ſic nam fore bello
Egregiam,& facilem victu per ſecula gentem.
Hic templum Iunoni ingens Sidonia Dido
Condebat,donis opulentum,& numine Diuæ;
Aerea cui gradibus ſurgebant limina,nexæq.
Aere trabes,foribus cardo ſtridebat ahenis.
Hoc primùm in luco noua res oblata timorem
Leniit;hic primùm Aeneas ſperare ſalutem
Auſus,& afflictis melius confidere rebus
Namq.ſub ingenti,luſtrat dum ſingula,templo
Reginam opperiens dum,quæ fortuna ſit vrbi,
Artificumq.manus inter ſe,operumq.labores
Mira-

Miratur, videt Iliacas ex ordine pugnas,
Bellaq. iam fama totum vulgata per orbem;
Atridas, Priamumque, & ſæuum ambobus Achillem.
Cõſtitit, & lacrymãs, Quis iã locus (inquit) Achate,
Quæ regio in terris noſtri non plena laboris?
En Priamus, ſunt hic etiam ſua præmia laudi,
Sunt lacrymæ rerum, & mentem mortalia tangunt.
Solue metus; feret hæc aliquem tibi fama ſalutem.
Sic ait, atque animum pictura paſcit inani,
Multa gemens, largoq humectat flumine vultum.
Namq. videbat vti bellantes Pergama circum
Hac fugerent Graij, premeret Troiana iuuentus;
Hac Phryges, inſtaret curru criſtatus Achilles.
Nec procul hinc Rhœſi niueis tentoria velis
Agnoſcit lacrymans, primo quæ prodita ſomno
Tydides multa vaſtabat cæde cruentus,
Ardenteſq. auertit equos in caſtra, priuſquam
Pabula guſtaſſent Troiæ, Xanthumq. bibiſſent.
Parte alia fugiens amiſſis Troilus armis,
(Infelix puer, atque impar congreſſus Achilli)
Fertur equis, curruq hæret reſupinus inani,
Lora tenens tamen: huic ceruixque, comęq. trahũtur
Per terram, & verſa puluis inſcribitur haſta.
Interea ad templum non æquæ Palladis ibant
Crinibus Iliades paſſis, peplumq. ferebant,
Suppliciter triſtes, & tunſæ pectora palmis,
Diua ſolo fixos oculos auerſa tenebat.
Ter circũm Iliacos raptauerat Hectora muros,
Exanimumq. auro corpus vendebat Achilles.
Tùm vero ingentem gemitum dat pectore ab imo.
Vt ſpolia, vt currus, vtq. ipſum corpus amici,
Tendentemq. manus Priamum conſpexit inermes

Se quoque principibus permiſtum agnouit Achiuis,
Eoaſq. acies, & nigri Memnonis arma.
Ducit Amazonidum lunatis agmina peltis
Pentheſilea furens; medijſq. in millibus ardet,
Aurea ſubnectens exertæ cingula mammæ
Bellatrix; audetq. viris concurrere virgo.
Hæc dum Dardanio Aeneæ miranda videntur,
Dum ſtupet, obtutuq. hæret defixus in vno;
Regina ad templum, forma pulcherrima, Dido
Inceſſit. magna iuuenum ſtipante caterua.
Qualis in Eurotæ ripis, aut per iuga Cynthi
Exercet Diana choros, quam millæ ſecutæ
Hinc, atq; hinc glomerantur Oreades; illa pharetram
Fert humero, gradienſq. Deas ſupereminet omnes,
Latonæ tacitum pertentant gaudia pectus.
Talis erat Dido, talem ſe læta ferebat
Per medios, inſtans operi, regniſq. futuris.
Tum foribus Diuæ, media teſtudine templi,
Septa armis, ſolioq. altè ſubnixa, reſedit.
Iura dabat, legeſq. viris; operumq. laborem
Partibus æquabat iuſtis, aut forte trahebat.
Cùm ſubito Aeneas concurſu accedere magno
Anthea, Sergeſtumq. videt, fortemq. Cloanthum,
Teucrorumq. alios, ater quos æquore turbo
Diſpulerat, penituſq. alias abduxerat oras.
Obſtupuit ſimul ipſe, ſimul perculſus Achates;
Lætitiaque, metuq. auidi, coniungere dextras
Ardebant; ſed res animos incognita turbat.
Diſſimulant. & nube caua ſpeculantur amicti,
Quæ fortuna viris, claſſem quo littore linquant,
Quid veniant cunctis; nam lecti nauibus ibant
Orantes veniam, & templum clamore petebant.

Poſt-

Poſtquam introgreſſi, & coram data copia fandi,
Maximus Ilioneus placido ſic pectore cœpit.
O Regina, nouam cui condere Iuppiter vrbem,
Iuſtitiaq. dedit gentes frenare ſuperbas;
Troës te miſeri, ventis maria omnia vecti,
Oramus, prohibe infandos à nauibus ignes;
Parce pio generi, & propius res aſpice noſtras.
Non nos aut ferro Libycos populare penates
Venimus, aut raptas ad littora vertere prædas;
Non ea vis animo, nec tanta ſuperbia victis.
Eſt locus (Heſperiam Graij cognomine dicunt)
Terra antiqua, potens armis, atque vbere glebæ;
Oenotrij coluere viri, nunc fama, minores
Italiam dixiſſe, Ducis de nomine, gentem.
Huc curſus fuit.
Cùm ſubito aſſurgens fluctu nimboſus Orion
In vada cæca tulit; penitùſq. procacibus Auſtris
Perq. vndas ſuperante ſalo, perq. inuia ſaxa
Diſpulit: huc pauci veſtris adnauimus oris.
Quod genus hoc hominũ? quæve hũc tã barbara morẽ
Permittit patria? hoſpitio prohibemur arenæ,
Bella cient, primaq. vetant conſiſtere terra.
Si genus humanum, & mortalia temnitis arma;
At ſperate Deos memores fandi, atque nefandi.
Rex erat Aeneas nobis, quo iuſtior alter
Nec pietate fuit, nec bello maior, & armis.
Quem ſi fata virum ſeruant, ſi veſcitur aura
Aetheria, nec adhuc crudelibus occubat vmbris?
Non metus, officio nec te certaſſe priorem
Pœniteat: ſunt & Siculis regionibus vrbes,
Armaque, Troianoq. à ſanguine clarus Aceſtes.
Quaſſatam ventis liceat ſubducere claſſem,

Digitized by Google

Et ſyluis aptare trabes, & ſtringere remos.
Si datur, Italiam, ſocis & rege recepto,
Tendere, vt Italiam læti Latiumq. petamus:
Sin abſumpta ſalus; & te, pater optime Teucrum,
Pontus habet Libyæ, nec ſpes iam reſtat Iuli;
At freta Sicaniæ ſaltem, ſedeſq. paratas,
Vnde huc aduecti, regemq. petamus Aceſten.
Talibus Ilioneus: cuncti ſimul ore fremebant
Dardanidæ.
Tum breuiter Dido, vultum demiſſa, profatur.
Soluite corde metum Teucri, ſecludite curas.
Res dura, & regni nouitas me talia cogunt
Moliri, & latè fines cuſtode tueri.
Quis genus Aeneadum, quis Troiæ neſciat vrbem?
Virtuteſque, viroſq. & tanti incendia belli?
Non obtuſa adeo geſtamus pectora Pœni:
Nec tam auerſus equos Tyria Sol iungit ab vrbe.
Seu vos Heſperiam magnam, Saturniaq. arua.
Siue Eryces fines, regemq. optatus Aceſten;
Auxilio tutos dimittam, opibuſq. iuuabo.
Vultis, & his mecum pariter conſidere regnis?
Vrbem, quam ſtatuo? veſtra eſt, ſubducite naues.
Tros, Tyriuſq. mihi nullo diſcrimine agetur.
Atque vtinam Rex ipſe, Noto compulſus eodem.
Afforet Aeneas: equidem per littora certos
Dimittam, & Libyæ luſtrare extrema iubebo,
Si quibus eiectus ſyluis, aut vrbibus errat.
His animum arrecti dictis, & fortes Achates,
Et pater Aeneas, iamdudum erumpere nubem
Ardebant. prior Aeneam compellat Achates.
Nate Dea, quæ nunc animo ſententia ſurgit?
Omnia tuta vides; claſſem, ſocioſq. receptos.

V..us

Vnus abeſt; medio in fluctu quem vidimus ipſi
Submerſum: dictis reſpondent cætera Matris.
Vix ea fatus erat, cùm circumfuſa repentè
Scindit ſe nubes, & in æthera purgat apertum.
Reſtitit Aeneas claraq. in luce refulſit,
Os, humeroſq. Deo ſimilis: namq. ipſa decoram
Cæſariem nato genitrix, lumenq. iuuentæ
Purpureum, & lætos oculis afflarat honores.
Quale manus addunt ebori decus; aut vbi flauo
Argentum, Pariuſue lapis circundatur auro.
Tum ſic Reginam alloquitur, cunctiſq. repentè
Improuiſus ait: Coram, quem quæritis, adſum
Troius Aeneas, Libycis ereptus ab vndis.
O ſola infandos Troiæ miſerata labores,
Quæ nos, relliquias Danaum, terræq. mariſq.
Omnibus exhauſtos iam caſibus, omnium egenos,
Vrbe, domo ſocias. Grates perſoluere dignas
Non opis eſt noſtræ Dido: nec quidquid vbique eſt
Gentis Dardaniæ, magnum quæ ſparſa per orbem.
Dii tibi, ſi qua pios reſpectant numina, ſi quid
Vſquam iuſtitiæ eſt, & mens ſibi conſcia recti,
Præmia digna ferant. Quæ te tam læta tulerunt
Sæcula? qui tanti talem genuere parentes?
In freta dum fluuij current, dum montibus vmbræ
Luſtrabunt conuexa polus dum ſidera paſcet,
Semper honos, nomenq. tuum, laudeſq. manebunt,
Quæ me cunque vocant terræ. Sic fatus amicum
Ilionea petit dextra, læuaq. Sereſtum;
Poſt alios, fortemq. Gyan, fortemq. Cloanthum.
Obſtupuit primo aſpectu Sidonia Dido;
Caſu deinde viri tanto, & ſic ore locuta eſt.
Quis te, nate Dea, per tanta pericula caſus

Inſequitur ? quæ vis immanibus applicat oris ?
Tu ne ille Aeneas, quem Dardanio Anchiſæ
Alma Venus Phrygij genuit Simoëntis ad vndam ?
Atque equidem Teucrum memini Sidona venire,
Finibus expulſum patrijs, noua regna petentem
Auxilio Beli. genitor tum Belus opimam
Vaſtabat Cyprum, & victor ditione tenebat.
Tempore iam ex illo caſus mihi cognitus vrbis
Troianæ nomenq. tuum, regeſq. Pelaſgi.
Ipſe hoſtis Teucros inſigni laude ferebat,
Seq. ortum antiqua Teucrorum à ſtirpe volebat.
Quare agite, ò tectis, iuuenes, ſuccedite noſtris.
Me quoque per multos ſimilis fortuna labores
Iactatam, hac demum voluit conſiſtere terra.
Non ignara mali miſeris ſuccurrere diſco.
Sic memorat: ſimul Aeneam in regia ducit
Tecta; ſimul Diuûm templis indicit honorem.
Nec minus interea ſocijs ad littora mittit
Viginti tauros, magnorum horrentia centum
Terga ſuum, pingues centum cum matribus agnos,
Munera, lætitiamq. Dei,
At domus interior regali ſplendida luxu
Inſtruitur, medijſq. parant conuiuia tectis.
Arte laboratæ veſtes, oſtroq. ſuperbo:
Ingens argentum menſis: cælataq. in auro
Fortia facta patrum, ſeries longiſſima rerum,
Per tot ducta viros, antiquæ ab origine gentis.
Aeneas (neque enim patrius conſiſtere mentem
Paſſus amor) rapidum ad naues præmittit Achaten,
Aſcanio ferat hæc, ipſumq. ad mœnia ducat.
Omnis in Aſcanio chari ſtat cura parentis.
Munera præterea, Iliacis erepta ruinis,

Ferre

Ferre iubet:pallam ſignis,auroq.rigentem.
Et circumtextum croceo velamen acantho,
Ornatus Argiuæ Helenæ:quos illa Mycenis,
Pergama cùm peteret,inconceſſoſq. ymenæos,
Extulerat,matris Ledæ mirabile donum:
Præterea ſceptrum,Ilione quod geſſerat olim,
Maxima natarum Priami,colloq.monile
Baccatum,& duplicem gemmis,auroq.coronam.
Hæc celerans,iter ad naues tendebat Achates.
At Cytherea nouas artes,noua pectore verſat
Conſilia;vt faciem mutatus,& ora Cupido
Pro dulci Aſcanio veniat:doniſq.furentem
Incendat Reginam,atque oſſibus implicet ignem.
Quippe domum timet ambigua,Tyrioſq.bilingues;
Vrit atrox Iuno,& ſub noctem cura recurſat.
Ergo bis aligerum dictis affatur Amorem.
Nate,meæ vires,mea magna potentia ſolus,
Nate,patris ſummi qui tela Typhöea temnis;
Ad te confugio,& ſupplex tua numina poſco.
Frater vt Aeneas pelago tuus omnia circum
Littora iacteturq odijs Iunonis iniquæ,
Nota tibi,& noſtro doluiſti ſæpe dolore.
Hunc Phœniſſa tenet Dido,blandiſq.moratur
Vocibus;& vereor quò ſe Iunonia vertant
Hoſpitia haud tanto ceſſabit cardine rerum;
Quocirca capere ante dolis,& cingere flamma
Reginam meditor;ne quo ſe numine mutet,
Sed magno Aeneæ mecum teneatur amore.
Quo facere id poſſi,noſtram nunc accipe mentem.
Regius accitu cari genitoris,ad vrbem
Sidoniam puer ire parat,mea maxima cura,
Dona ferens pelago,& flammis reſtantia Troiæ.

Hunc ego ſopitum ſomno,ſuper alta Cythera ,
Aut ſuper Idalium,ſacrata ſede,recondam ;
Ne quà ſcire dolos,mediusve occurrere poſſit.
Tu faciem illius,noctem non amplius vnam ,
Falle dolo,& notos pueri puer indue vultus :
Vt cùm te gremio accipiet lætiſſima Dido ,
Regales inter menſas,laticemq. Lyæum ;
Cum dabit amplexus,atque oſcula dulcia figet ,
Occultum inſpires ignem,fallaſq. veneno .
Paret Amor dictis charæ genitricis, & alas
Exuit,& greſſu gaudens incedit Iuli .
At Venus Aſcanio placidam per membra quietem
Irrigat,& fotum gremio Dea tollit in altos
Idaliæ lucos vbi mollis amaracus illum
Floribus,& dulci aſpirans complectitur vmbra .
Iamq.ibat dicto parens,& dona Cupido
Regia portabat Tyrijs,duce lætus Achate .
Cùm venit,aulæis iam ſe Regina ſuperbis
Aurea compoſuit ſponda,mediamq.locauit .
Iam pater Aeneas,& iam Troiana iuuentus
Conueniunt,ſtratoq.ſuper diſcumbitur;oſtro .
Dant famuli manibus lymphas, Cereremq.caniſtris
Expediunt;tonſiſq.ferunt mantilia villis .
Quinquaginta intus famulæ:quibus ordine longo
Cura penum ſtruere;& flammis adolere penates .
Centum aliæ,totidemq.pares ætate miniſtri ,
Qui dapibus menſas onerent,& pocula ponant .
Necnon & Tyrij per limina læta frequentes
Conuenere,toris iuſſi diſcumbere pictis .
Mirantur dona Aeneæ, mirantur Iulum ,
Flagranteſq.Dei vultus ,ſimulataq.verba ,
Palliamque,& pictum croceo velamen acantho .

Præ

Præcipuè infelix,peſti deuota futuræ,
Expleri mentem nequit,ardeſcitq.tuendo
Phœniſſa,& puero pariter,doniſq.mouetur.
Ille,vbi complexu Aeneæ,colloq.pependit,
Et magnum falſi impleuit genitoris amorem,
Reginam petit:hæc oculis,hæc pectore toto
Hæret & interdum gremio fouet inſcia Dido
Inſi eat quantus miſeræ Deus. At memor ille
Matris Acidaliæ paulatim abolere Sichæum
Incipit,& viuo tentat præuertere amore
Iampridem reſides animos,deſuetaq.corda.
Poſtquam prima quies epulis,menſæq remotæ,
Crateras magnos ſtatuunt,& vina coronant.
Fit ſtrepitus tectis,vocemq.per ampla volutant
Atria;dependent lychni laquearibus aureis
Incen ,& noctem flammis funalia vincunt.
Hic Regina grauem gemmis,auroq.popoſcit,
Impleuitq.mero pateram;quam Belus,& omnes
A Belo ſoliti;tum facta ſilentia tectis.
Iuppiter (hoſpitibus nam te dare iura loquuntur)
Hunc lætum Tyrijſq.diem,Troiaq.profectis
Eſſe velis;noſtroſq huius meminiſſe minores.
Adſis lætitiæ Bacchus dator,& bona Iuno.
Et vos ò cœtum,Tyrij,celebrate fauentes.
Dixit,& in menſa laticum libauit honorem;
Primaq.libato ſummo tenus attigit ore.
Tum Bitiæ dedit increpitans: ille impiger hauſit
Spumantem pateram,& pleno ſe proluit auro.
Poſt alij proceres. Cithara crinitus Iopas
Perſonat aurata,docuit quæ maximus Atlas.
Hic canit errantem Lunam,Soliſq.labores; (ignes,
Vnde hominum genus, & pecudes, vnde imber, &

A

Arcturum,pluuiaſq.Hyadas geminoſq.Triones;
Quid tantum Oceano properent ſe tingere Soles
Hiberni,vel quæ tardis mora noctibus obſtet.
Ingeminant plauſim Tyrij,Troëſq.ſequuntur.
Necnon,& vario noctem ſermone trahebat
Infelix Didò,longumq.bibebat amorem,
Multa ſuper Priamo rogitans, ſuper Hectore multa:
Nunc,quibus Auroræ veniſſet filius armis,
Nunc,quales Diomedis equi,nunc quantus Achilles.
Imo age,& à prima dic,hoſpes,origine nobis
Inſidias,inquit,Danaûm,caſuſq.tuorum,
Erroreſq.tuos:nam te iam ſeptima portat
Omnibus errantem terris,& fluctibus æſtas.

PVB. VIRGILII MARONIS.

AENEIDOS LIB. II.

ARGVMENTVM.

Narrat Aeneas excidij Troiani ſeriem.Græci poſt decimum belli annum ſimulãtes diſceſſum equo ligneo latitantes per muri ruinam fraude Sinonis in vrbem introducti, noctu Troiam ferro, flammiſq.vaſtant. Aeneas ab Hectore de clade patriæ in ſomnis admonitus,arma cum alijs capit. Poſt magnam Græcorum ſtragem, vbi Priamo interempto, nihil ſpei videt; Veneris, atque omnis inſtinctu, patre Anchi-

Anchiſa ſublato in humeros, cui ferendos Deos Penates dederat, Aſcanio puero, & coniuge Creuſa ſequentibus, Troia excedit. Verum Creuſa per errorem amiſſa, dum eam quaritãs in Vrbem remeat, ab eius vmbra, ne ſe, à Deorum matre detentam, fruſtra quarat, admonetur, ſocios reuiſens, magnum virorum, ac mulierum numerum reperit, qui ſe comites ei adiunxerant.

Conticuere omnes, intentiq. ora tenebant.
Inde toro pater Aeneas ſic orſus ab alto.
Infandum, Regina, iubes renouare dolorem
Troianas vt opes, & lamentabile regnum
Eruerint Danai, quæque ipſe miſerrima vidi,
Et quorum pars magna fui. Quis talia fando
Myrmidonum, Dolopumq́, aut duri miles Vlyſſi
Temperet à lacrymis? & iam nox humida cælo
Præcipitat, ſuadentq. cadentia ſidera ſomnos.
Sed ſi tantus amor caſus cognoſcere noſtros,
Et breuiter Troiæ ſupremum audire laborem,
(Quanquã animus meminiſſe horret, luctuq. refugit)
Incipiam. Fracti bello, fatiſq. repulſi
Ductores Danaûm, tot iam labentibus annis,
Inſtar montis equum, diuina Palladis arte,
Aedificant, ſectaq. intexunt abiete coſtas.
Votum pro reditu ſimulant: ea fama vagatur.
Huc delecta virùm ſortiti corpora furtim
Includunt cæco lateri penituſq. cauernas
Ingentes, vterumq. armato milite complent.
Eſt in conſpectu Tenedos, notiſſima fama
Inſula, diues opum Priami dum regna manebant;
Nunc tantum ſinus, & ſtatio malè fida carinis:

Huc ſe prouecti deſerto in littore condunt.
Nos abijſſe rati, & vento petijſſe Mycenas.
Ergo omnis longo ſoluit ſe Teucria luctu:
Panduntur portæ: iuuat ire, & Dorica caſtra,
Deſertoſq. videre locos, littuſq. relictum.
Hic Dolopum manus, hic ſæuus tendebat Achilles,
Claſſibus hic locus, hic acies certare ſolebant.
Pars ſtupet innuptæ donum exitiale Mineruæ,
Et molem mirantur equi: primuſq. Tymœtes
Duci intra muros hortatur, & arce locari;
Siue dolo, ſeu iam Troiæ ſic fata ferebant.
At Capys, & quorum melior ſententia menti,
Aut pelago Danaûm inſidias, ſuſpectaq. dona
Præcipitare iubent, ſubiectiſq. vrere flammis:
Aut terebrare cauas vteri, & tentare latebras.
Scinditur incertum ſtudia in contraria vulgus.
Primus ibi ante omnes, magna comitante caterua,
Laocoon ardens ſumma decurrit ab arce,
Et procul: O miſeri, quæ tanta inſania, ciues?
Creditis auectos hoſtes? aut vlla putatis
Dona carere dolis Danaûm? ſic notus Vliſſes?
Aut hoc incluſi ligno occultantur Achiui:
Aut hæc in noſtros fabricata eſt machina muros,
Inſpectura domos, venturaq. deſuper vrbi:
Aut aliquis latet error. Equo ne credite, Teucri.
Quicquid id eſt, Timeo Danaos, & dona ferentes.
Sic fatus, validis ingentem viribus haſtam
In latus, inq. feri curuam compagibus aluum
Contorſit: ſtetit illa tremens, vteroq. recuſſo
Inſonuere cauæ, gemitumq. dedere cauernæ.
Et ſi fata Deûm, ſi mens non læua fuiſſet,
Impulerat ferro Argolicas fœdare latebras,

Tro-

Troiaq. nunc ſtares, Priamiq. arx alta maneres.
Ecce, manus iuuenē interea poſt terga reuinctū,
Paſtores magno ad Regem clamore trahebant
Dardanidæ: qui ſe ignotum venientibus vltro,
Hoc ipſum vt ſtrueret, Troiamq. aperiret Achiuis,
Obtulerat, fidens animi; atque in vtrumq. paratus,
Seu verſare dolos, ſeu certè occumbere morti.
Vndique, viſendi ſtudio, Troiana iuuentus
Circumfuſa ruit, certantq. illudere capto.
Accipe nunc Danaûm inſidias: & crimine ab vno
Diſce omnes.
Namq. vt conſpectu in medio turbatus inermis
Cōſtitit, atque oculis Phrygia agmina circumſpexit;
Heu quæ nūc tellus, inquit, quæ me æquora poſſūt
Accipere? aut quid iam miſero mihi deniq; reſtat?
Cui neque apud Danaos vſquam locus; & ſuper ipſi
Dardanidæ infenſi pœnas cum ſanguine poſunt.
Quo gemitu conuerſi animi, compreſſus & omnis
Impetus: hortamur fari, quo ſanguine cretus,
Quidve ferat, memoret: quæ ſit fiducia capto,
Ille hæc, depoſita tandem formidine, fatur.
Cūcta equidem tibi, Rex (fuerint quæcūq.) fatebor
Vera, inquit: neque me Argolica de gente negabo:
Hoc primum, nec ſi miſerum fortuna Sinonem
Finxit, vanum etiam, mendacemq. improba finget.
Fando aliquid ſi fortè tuas peruenit ad aures
Belidæ nomen Palamedis, & inclyta fama
Gloria (quem falſa ſub proditione Pelaſgi
Inſontem, infando indicio, quia bella vetabat,
Demiſere neci: nunc caſſum lumine lugent)
Illi me comitem, & conſanguinitate propinquum
Pauper in arma pater primis huc miſit ab annis.

Dum ſtabat regno incolumis,regnumq.vigebat
Conſilijs:& nos aliquod nomenque,decuſq.
Geſſimus. Inuidia poſtquam pellacis Vlyſſi,
(Haud ignota loquor,ſuperis conceſſit ab oris;
Afflictus vitam in tenebris,luctuq.trahebam,
Et caſum inſontis mecum indignabat amici.
Nec tacui demens,& me,fors ſi qua tuliſſet,
Si patrios vnquam remeaſſem victor ad Argos,
Promiſi vltorem,& verbis odia aſpera moui.
Hinc mihi prima mali labes:hinc ſemper Vlyſſes
Criminibus terrere nouis,hinc ſpargere voces
In vulgum ambiguas,& quærere conſcius arma.
Nec requieuit enim,donec,Calchante miniſtro:
Sed quid ego hæc autē nequidquā ingrata reuoluo?
Quidve moror?ſi omnes vno ordine habetis Achiuos,
Idq.audire ſat eſt,iamdudum ſumite pœnas;
Hoc Itachus velit,& magno mercentur Atridæ.
Tum verò ardemus ſcitari,& quærere cauſſas,
Ignari ſcelerum tantorum,artiſq.Pelaſgæ.
Proſequitur pauitans,& ficto pectore fatur.
Sæpe fugam Danai Troia cupiere relicta
Moliri,& longo feſſi diſcedere bello:
Feciſſentq vtinam. ſæpe illos aſpera ponti
Intercluſit hyems,& terruit Auſter euntes.
Præcipuè cùm iam hic trabibus contextus acernis
Staret equus,toto ſonuerunt æquore nimbi.
Suſpenſi Eurypilum ſcitatum oracula Phœbi
Mittimus,iſq adytis hæc triſtia dicta reportat.
Sanguine placaſtis ventos,& virgine cæſa,
Cum primùm Iliacas,Danai veniſtis ad oras;
Sanguine quærendi reditus,animaq.litandum
Argolica. Vulgi quæ vox vt venit ad aures,
Obſtu-

Obſtupuere animi,gelidúſq; per ima cucurrit
Oſſa tremor,cui fata parent,quem poſcat Apollo.
Hic Ithacus vatem magno Calchanta tumultu
Protrahit in medios;& quæ ſint ea numina Diuûm
Flagitat:& mihi iam multi crudele canebant
Artificis ſcelus,& taciti ventura videbant.
Bis quinos ſilet ille dies,tectuſq; recuſat
Prodere voce ſua quenquam,aut apponere morti.
Vix tandem magnis Ithaci clamoribus actus,
Compoſito rumpit vocem,& me deſtinet aræ.
Aſſenſere omnes;& quæ ſibi quiſque timebat,
Vnius in miſeri exitium conuerſa tulere.
Iamq; dies infanda aderat:mihi ſacra parari.
Et ſalſæ fruges,& circum tempora vittæ.
Eripui(fateor)letho me,& vincula rupi:
Limoſoq; lacu per noctem obſcurus in vlua
Delitui,dum vela darent,ſi fortè dediſſent.
Nec mihi iam patriam antiquam ſpes vlla videndi.
Nec dulces nato,exoptatumq; parentem:
Quos illi fors ad pœnas ob noſtra repoſcent
Effugia,& culpam hanc miſerorum morte piabunt.
Quod te,per ſuperos,& conſcia numina veri,
Per ſi qua eſt,quæ reſtat adhuc mortalibus vſquam
Intemerata fides,oro,miſerere laborum
Tantorum,miſerere animi non digna ferentis.
His lacrymis vitã damus,& miſereſcimus vltrò.
Ipſe viro primus manicas,atque arcta leuari
Vincla iubet Priamus,dictiſq; ita fatur amicis.
Quiſquis es,amiſſos hinc iam obliuiſcere Graios:
Noſter eris:mihiq; hæc ediſſere vera roganti,
Quò molem hãc immanis equi ſtatuere?quis autor?
Quidue petunt?quæ religio?aut quæ machina belli?

Dixerat. Ille dolis inſtructus,& arte Pelaſga,
Suſtulit exutas vinclis ad ſidera palmas.
Vos,æterni ignes,& non violabile veſtrum
Teſtor numen,ait:vos,aræ,enſeſq.nefandi,
Quos fugi,vittæq.Deûm,quas hoſtia geſſi;
Fas mihi Graiorum ſacrata reſoluere iura,
Fas odiſſe viros,atque omnia ferre ſub auras,
Si qua tegunt:teneor patriæ,nec legibus vllis.
Tu modo promiſſis maneas,ſeruataq.ſerues,
Troia,fidem,ſi vera feram,ſi magna rependam.
Omnis ſpes Danaûm,& cœpti fiducia belli
Palladis auxiliis ſemper ſtetit. impius ex quo
Tydides ſed enim,ſcelerumq inuentor Vlyſſes
Fatale aggreſſi ſacrato auellere templo
Palladium,cæſis ſummæ cuſtodibus arcis,
Corripuere ſacram effigiem,manibuſq.cruentis
Virgineas,auſi Diuæ contingere vittas;
Ex illo fluere,ac retro ſublapſa referri
Spes Danaûm,fractæ vires,auerſa Deæ mens.
Nec dubijs ea ſigna dedit Tritonia monſtris.
Vix poſitam caſtris ſimulacrum,arſere coruſcæ
Luminibus flammæ arrectis,ſalſuſq.per artus
Sudor ijt: terq ipſa ſolo(mirabile dictu)
Emicuit,parmamq.ferens,haſtamq.trementem.
Exemplo tentanda fuga canit æquora Calchas;
Nec poſſe Argolicis excindi Pergama telis,
Omnia ni repetant Argis,numenq reducant,
Quod pelago,& curuis ſecum aduexere carinis.
Et nunc,quòd patrias vento petiere Mycenas,
Arma,Deoſq.parant comites:pelagoq.remenſo,
Improuiſi aderunt;ita digerit omnia Calchas.
Hanc pro Palladio moniti,pro numine læſo,

Digitized by Google

Effigiem ſtatuere,nefas quæ triſte piaret.
Hanc tamen immenſam Calchas attollere molem
Roboribus textis,cœloq.educere iuſſit;
Ne recipi portis,aut duci in mœnia poſſit,
Neu populum antiqua ſub relligione tueri.
Nam ſi veſtra manus violaſſet dona Mineruæ;
Tum magnũ exitium(quod Dij prius omen in ipſum
Conuertant)Priami imperio,Phrygibuſq.futurum.
Sin manibus veſtris veſtram aſcendiſſet in vrbem;
Vltro Aſiam magno Pelopeia ad mœnia bello
Venturam & noſtros ea fata manere nepotes.
  Talibus inſidijs,periuriq.arte Sinonis
Credita res:captiq.dolis,lacrymiſq.coactis,
Quos neque Tydides,nec Lariſſæus Achilles,
Non anni domuere decem,non mille carinæ.
  Hic aliud maius miſeris,multoq.tremendum
Obijcitur magis,atque improuida pectora turbat.
Laocoon,ductus Neptuno ſorte ſacerdos,
Solemnes taurum ingentem mactabat ad aras.
Ecce autem gemini à Tenedo tranquilla per alta
(Horreſco referens)immenſis orbibus angues
Incumbunt pelago,pariterq.ad littora tendunt.
Pectora quorum inter fluctus arrecta,iubæq.
Sanguineæ exuperant vndas;pars cætera pontum
Ponè legit,ſinuatq.immenſa volumine terga.
Fit ſonitus,ſpumante ſalo,iamq.arua tenebant,
Ardenteſq.oculos ſuffecti ſanguine,& igni,
Sibila lambebant linguis vibrantibus ora.
Diffugimus viſu exangues: illi agmine certo
Laocoonta petunt,& primum parua duorum
Corpora natorum ſerpens amplexus vterque
Implicat,& miſeros morſu depaſcitur artus.

Poſt,ipſum auxilio ſubeuntem,ac tela ferentem
Corripiunt,ſpiriſq.ligant ingentibus:& iam
Bis medium amplexi,bis collo ſquammea circùm
Terga dati,ſuperant capite,& ceruicibus altis.
Ille ſimul manibus tendit diuellere nodos,
Perfuſus ſanie vittas,atroque veneno;
Clamores ſimul horrendos ad ſidera tollit;
Quales mugitus,fugit cùm ſaucius aram
Taurus,& incertam excuſſit ceruice ſecurim.
At gemini lapſu delubra ad ſumma dracones
Effugiunt,ſæuæq.petunt Tritonidis arcem,
Sub pedibuſq.Dæe,clypeiq.ſub orbe teguntur.
Tum vero tremefacta nouus per pectora cunctis
Inſinuat pauor,& ſcelus expendiſſe merentem
Laocoonta ferunt;ſacrum qui cuſpide robur
Læſerit,& tergo ſceleratam intorſerit haſtam.
Ducendum ad ſedes ſimulacrum,orandaq.Diuæ
Numina conclamant.
Diuidimus muros,& mœnia pandimus vrbis.
Accingunt ſe omnes operi:pedibuſq.rotarum
Subijciunt lapſus,& ſtupea vincula collo
Intendunt:ſcandit fatalis machina muros,
Fœta armis:circum pueri,innuptæq.puellæ
Sacra canunt,funemq.manu contingere gaudent.
Illa ſubit,mediæq.minans illabitur vrbi.
O patria,ò Diuùm domus Ilium,& inclyta bello
Mœnia Dardanidum! quater ipſo in limine portæ
Subſtitit,atque vtero ſonitum quater arma dedere.
Inſtamus tamen immemores,cæciq furore;
Et monſtrum infelix ſacrata ſiſtimus arce.
Tunc etiam fatis aperit Caſſandra futuris
Ora,Dei iuſſu,non vnquam credita Teucris.

Nos

Nos delubra Deûm miſer, quibus vltimus eſſet
Ille dies, feſta velamur fronde per vrbem.
Vertitur interea cælum, & ruit Oceano nox,
Inuoluens vmbra magna terramque, polumque,
Myrmidonumq. dolos. fuſi per mœnia Teucri
Conticuere: ſopor feſſos complectitur artus.
Et iam Argiua phalanx inſtructis nauibus ibat
A Tenedo; tacitæ per amica ſilentia Lunæ,
Littora nota petens; flammas cùm regia puppis
Extulerat: fatiſq. Deûm defenſus iniquis,
Incluſos vtero Danaos, & pinea furtim
Laxat clauſtra Sinon: illos patefactus ad auras
Reddit equus: lætiq. cauo ſe robore promunt
Tiſandrus, Sthenelusq. duces, & dirus Vlyſſes,
Demiſſum lapſi per funem. Athamaſque, Thoaſque,
Pelideſq. Neoptolemus, primuſq. Machaon,
Et Menelaus, & ipſe doli fabricator Epeus.
Inuadunt vrbem ſomno, vinoq. ſepultam.
Cæduntur vigiles: portiſq. patentibus omnes
Accipiunt ſocios, atque agmina conſcia iungunt.
Tempus erat, quo prima quies mortalibus ægris
Incipit, & dono Diuûm gratiſſima ſerpit.
In ſomnis ecce ante oculos mœſtiſſimus Hector
Viſus adeſſe mihi, largoſq. effundere fletus,
Raptatus bigis, vt quondam, aterq. cruento
Puluere, perq. pedes traiectus lora tumentes.
(Hei mihi, qualis erat! quantum mutatus ab illo
Hectore, qui redit exuuias indutus Achillei,
Vel Danaûm Phrygios iaculatus puppibus ignes)
Squalentem barbam, & concretos ſanguine crines,
Vulneraq. illa gerens, quæ circum plurima muros
Accepit patrios. Vltro flens ipſe videbar

Digitized by Google

Compellare virum, & mœſtas expromere voces.
O lux Dardaniæ, ſpes ò fidiſſima Teucrum,
Quæ tantæ tenuere moræ? quibus Hector ab oris
Expectate venis? vt te poſt multa tuorum
Funera, poſt varios hominumque, vrbiſq. labores
Defeſſi aſpicimus? quæ cauſa indigna ſerenos
Fœdauit vultus? aut cur hæc vulnera cerno?
Ille nihil: nec me quærentem vana moratur.
Sed grauiter gemitus imo de pectore ducens,
Heu fuge, nate Dea, teque his, ait, eripe flammis:
Hoſtis habet muros: ruit alto à culmine Troia
Sat patriæ, Priamoq. datum: ſi Pergama dextra
Defendi poſſent, etiam hac defenſa fuiſſent.
Sacra, ſuoſq. tibi commendat Troia Penates:
Hos cape fatorum comites; his mœnia quære,
Magna pererrato ſtatues, quæ denique ponto.
Sic ait, & manibus vittas, Veſtamq. potentem,
Aeternumq. adytis effert penetralibus ignem.
Diuerſo interea miſcentur mœnia luctu:
Et magis, atque magis, quanquam ſecreta parentis
Anchiſæ domus, arboribuſq. obtecta receſſit)
Clareſcunt ſonitus, armorumq. ingruit horror,
Excutior ſomno; & ſummi faſtigia tecti
Aſcenſu ſupero, atque arrectis auribus aſto.
In ſegetem veluti cum flamma furentibus Auſtris
Incidit, aut rapidus montano flumine torrens
Sternit agros, ſternit ſata læta, boumq. labores,
Præcipiteſq. trahit ſyluas: ſtupet inſcius alto
Accipiens ſonitum ſaxi de vertice paſtor.
Tum verò manifeſta fides, Danaûmq. pateſcunt
Inſidiæ: iam Deiphobi dedit ampla ruinam,
Vulcano ſuperante, domus: iam proximus ardet
Vcale-

Vcalegon: Sigæa igni freta lata relucent.
Exoritur clamorq. virum, clangorq. turbarum.
Arma amens capio: nec ſat rationis in armis:
Sed glomerare manum bello, & cōcurrere in arcem
Cum ſocijs ardent animi: FVROR, iraq. mentem
Præcipitā.; PVLCHRVMQ. mori ſuccurrit in armis,
Ecce autem telis Panthus elapſus Achiuûm,
Panthus Othyades, arcis, Phœbiq. ſacerdos,
Sacra manu, victoſq. Deos, paruumq. nepotem
Ipſe trahit, curſuq. amens ad littora tendit.
Quo res ſumma loco Panthu? quam pēdimus arcem?
Vix ea fatus eram, gemitu cum talia reddit.
Venit ſumma dies, & ineluctabile tempus
Dardaniæ: fuimus Troës: fuit Ilium, & ingens
Gloria Teucrorum: ferus omnia Iupiter Argos
Tranſtulit: incenſa Danai dominantur in vrbe.
Arduus armatos medijs in mœnibus aſtans
Fundit equus: victorq. S non incendia miſcet
Inſultans: porti alij bipatentibus adſunt,
Millia quot magnis nunquam venere Mycenis.
Obſedere alij telis anguſta viarum
Oppoſit: ſtat ferri acies mucrone coruſco
Stricta, parata neci: vix primi prælia tentant
Portarum vigiles, & cæco Marte reſiſtunt.
Talibus Otryadæ dictis, & numine Diuûm,
In flammas & in arma feror; quo triſtis Erynnis.
Quò fremitus vocat, & ſublatus ad æthera clamor,
Addunt ſe ſocios Ripheus, & maximus armis
Iphitus oblati per Lunam, Hypaniſque, Dymaſque,
Et lateri agglomerant noſtro; iuueniſq. Chorœbus
Mygdonides: illis qui ad Troiam fortè diebus
Venerat, inſanō Caſſandræ incenſus amore,

Et gener auxilium Priamo, Phrygibuſq. ferebat.
Infelix, qui non ſponſæ præcepta furentis
Audierat.
Quos vbi confertos audere in prælia vidi,
Incipio ſuper his: Iuuenes, fortiſſima fruſtra
Pectora (ſi vobis audentem extrema, cupido
Certa ſequi: quæ ſit rebus fortuna, videtis;
Exceſſere omnes adytis, ariſq. relictis
Dij, quibus imperium hoc ſteterat) ſuccurritis vrbis
Incenſæ: Moriamur, & in media arma ruamus.
VNA ſalus victis, nullam ſperare ſalutem.
Sic animis iuuenum furor additus, inde (lupi ceu
Raptores atra in nebula, quos improba ventris
Exegit cæcos rabies, catuliq. relicti
Faucibus expectant ſiccis) per tela, per hoſtes
Vadimus haud dubiã in mortem: mediæq. tenemus
Vrbis iter: nox atra caua circumuolat vmbra.
Quis cladem illius noctis, quis funera fando
Explicet? aut poſſit lacrymis æquare labores?
Vrbs antiqua ruit, multos dominata per annos.
Plurima perq. vias ſternuntur inertia paſſim
Corpora, perq. domos, & religioſa Deorum
Limina: nec ſoli pœnas dant ſanguine Teucri.
QVONDAM etiam victis redit in præcordia virtus:
Victoreſq. cadunt Danai. crudelis vbique
Luctus, vbique pauor, & plurima mortis imago.
Primus ſe Danaûm, magna comitante caterua,
Androgeos offert nobis, ſocia agmina credens,
Inſcius: atque vltro verbis compellat amicis:
Feſtinate, viri; nam quæ tam ſera moratur
Segnities? alij rapiunt incenſa, feruntq.
Pergama: vos celſis nunc primum à nauibus itis.
Di-

Dixit,& extemplo(neque enim reſponſa dabãtur
Fida ſatis)ſenſit medios delapſus in hoſtes.
Obſtupuit,retroq.pedem cum voce repreſſit.
Improuiſum aſpris veluti,qui ſentibus anguem
Preſſit humi nitens,trepiduſq.repente refugit
Attollentem iras,& cærula colla tumentem:
Haud ſecus Androgeos viſu tremefactus abibat.
Irruimus,denſis & circumfunditur armis,
Ignoraſq.loci paſſim,& formidine captos
Sternimus: aſpirat primo fortuna labori.
Atque hic exultans ſucceſſu,animiſq.Chorœbus,
O ſocij,quà prima,inquit,fortuna ſalutis
Monſtrat iter,quàq. oſtendit ſe dextra,ſequamur:
Mutemus clypeos,Danaûmq.inſignia nobis
Aptemus:DOLVS,an virtus quis in hoſte requirat?
Arma dabunt ipſi. Sic fatus,deinde comantem
Androgei galeam,clypeiq.inſigne decorum
Induitur,lateriq.Argiuum accommodat enſem.
Hoc Ripheus,hoc ipſe Dymas,omniſq.iuuentus
Læta facit: ſpolijs ſe quiſq.recentibus armat.
Vadimus immiſti Danais,haud nomine noſtro:
Multaq.per cæcam congreſſi prælia noctem
Conſerimus,multos Danaûm demittimus Orco.
Diffugiunt alij ad naues,& littora curſu
Fida petunt:pars ingentem,formidine turpi,
Scandunt rurſus equum,& nota conduntur in aulo.
Heu,NIHIL inuitis fas quenquam fidere Diuis.
Ecce,trahebatur paſſis Priameia virgo
Crinibus à templo Caſſandra,adytiſq.Mineruæ,
Ad cælum tendens ardentia lumina fruſtra:
Lumina;nam teneras arcebant vincula palmas.
Non tulit hanc ſpeciem furiata mente Chorœbus,

Et ſeſe medium iniecit moriturus in agmen.
Conſequ mur cuncti,& denſis incurrimus armis.
Hic primum ex alto delubri culmine telis
Noſtrorum obruimur: oriturq.miſerrima cædes
Armorum facie,& Graiarum errore iubarum.
Tum Danai gemitu,atque ereptæ virginis ira,
Vndiq.collecti inuadunt:acerrimus Aiax.
Et gemini Atridæ,Dolopumq.exercitus omnis.
Aduerſi rupto ceu quondam turbine venti
Confligunt,Zephyruſque,Notuſque,& lætus Eois,
Eurus equis:ſtridunt ſyluæ,ſæuitq.tridenti
Spumeus,atque imo Nereus ciet æquora fundo.
Illi etiam,ſi quos obſcura nocte per vmbram
Fudimus inſidijs,totaq.agitauimus vrbe,
Apparent:primi clypeos,mentitaq.tela
Agnoſcunt:atque ora ſono diſcordia ſignant.
Ilicet obruimur numero: primuſq.Chorœbus
Peneleі dextra Diuæ armipotentis ad aram,
Procumbit:cadit & Ripheus,iuſtiſſimus vnus
Qui fuit in Teucris,& ſeruantiſſimus æqui:
Dijs aliter viſum,pereunt Hypaniſque,Dymaſque
Confixi à ſocijs:nec te tua plurima,Panthu,
Labentem pietas,nec Apollinis infula texit.
Iliaci cineres,& flamma extrema meorum,
Teſtor in occaſu veſtro nec tela,nec vllas
Vitauiſſe vices Danaûm: & ſi fata fuiſſent
Vt caderem,meruiſſe manu. Diuellimur inde
Iphitus,& Pelias mecum quorum Iphitus æuo
Iam grauior,Pelias & vulnere tardus Vlyſſi:
Protinus ad ſedes Priami clamore vocati.
Hic verò ingentem pugnam:ceu cetera nuſquam
Bella forent,nulli tota morerentur in vrbe.

Sic

Sic Martem indomitum, Danaoſq. in tecta ruentes
Cernimus, obſeſſumq. acta teſtudine limen.
Hærent parietibus ſcalæ; poſteſq. ſub ipſos
Nituntur gradibus; clypeoſq. ad tela ſiniſtris
Protecti obijciunt; preſant faſtigia dextris.
Dardanidæ contra, turres, ac tecta domorum
Culmina conuellunt (his ſe, quando vltima cernũt,
Extrema iam in morte parant defendere telis)
Aurataſq. trabes, veterum decora alta parentum,
Deuoluunt: alij ſtrictis mucronibus imas
Obſedere fores: has ſeruant agmine denſo.
Inſtaurati animi, Regis ſuccurrere tectis,
Auxilioq. leuare viros, vimq. addere victis.
Limen erat, cæcæq. fores, & peruius vſus
Tectorum inter ſe Priami, poſteſq. relicti
A tergo, infelix ſe, dum regna manebant,
Sæpius Andromache ferre incomitata ſolebat
Ad ſoceros, & auo puerum Aſtyanacta trahebat.
Euado ad ſummi faſtigia culminis, vnde
Tela manu miſeri iactabant irrita Teucri;
Turrim in præcipiti ſtantem, ſummiſq. ſub aſtra
Eductam tectis; vnde omnis Troia videri,
Et Danaûm ſolitæ naues, & Achaica caſtra.
Aggreſſi ferro circum, quà ſumma labentes
Iuncturas tabulata dabant conuellimus altis
Sedibus, impulimuſque, ea lapſa repentè ruinam
Cum ſonitu trahit, & Danaûm ſuper agmina latè
Incidit, aſt alijs ſubeunt, nec ſaxa, nec vllum
Telorum interea ceſſat genus.
Veſtibulum ante ipſum, primoq. in limine Pyrrhus
Exultat telis, & luce coruſcus ahena.
Qualis vbi in lucem coluber mala gramina paſtus,
Fri-

Frigida ſub terra tumidum quem bruma tegebat,
Nunc poſitis nouus exuuijs,nitiduſq.iuuenta,
Lubrica conuoluit ſublato pectore terga.
Arduus ad Solem,& linguis micat ore triſulcis.
Vnà ingens Periphas,& equorum agitator Achillis
Armiger Automedon,vna omnis Scyria pubes
Succedunt tecto,flammas ad culmina iactant.
Ipſe inter primos,correpta dura bipenni,
Limina perrumpit,poſteſq.à cardine vellit
Aeratos,iamq.exciſa trabe,firma cauauit
Robora,ingentem lato dedit ore feneſtram.
Apparet domus intus,& atria longa pateſcunt:
Apparent Priami,& veterum penetralia Regum;
Armatoſq.vident ſtantes in limine primo.
At domus interior gemitu,miſeroq.tumultu
Miſcetur,penituſq.cauæ plangoribus ædes
Fœmineis vlulant;ferit aurea ſidera clamor.
Tum pauidæ tectis mares ingentibus errant,
Amplexæq.tenent poſtes,atque oſcula figunt.
Inſtat vi patria Pyrrhus,nec clauſtra,nec ipſi
Cuſtodes ſufferre valent,labat ariete crebro
Ianua,& emoto procumbunt cardine poſtes,
Fit via vi,rumpunt aditus,primoſq.trucidant
Immiſſi Danai,& latè loca milite complent.
Non ſic,aggeribus ruptis cùm ſpumeus amnis
Exijt,oppoſitaſq.euicit gurgite moles,
Fertur in arua furens cumulo;campoſq·per omnes
Cum ſtabulis armenta trahit. Vidi ipſe furentem
Cæde Neoptolemum,geminoſq.in limine Atridas,
Vidi Hecubam,centumq nurus,Priamumq.per aras
Sanguine fœdantem,quos ipſe ſacrauerat,ignes.
Quinquaginta illi thalami,ſpes tanta nepotum,

Barba·

Barbarico poſtes auro,ſpolijſq.ſuperbi
Procubuere;tenent Danai,quà deficit ignis.
Forſitan,& Priami fuerint,quæ fata requiras.
Vrbis vbi captæ caſum,conuulſaq.vidit
Limina tectorum,& mediũ in penetralibus hoſtem;
Arma diu ſenior deſueta trementibus æuo
Circundat nequidquam humeris,& inutile ferrum
Cingitur;ac denſos fertur moriturus in hoſtes.
Aedibus in medijs,nudoq.ſub ætheris axe
Ingens ara fuit,iuxtaq.veterrima laurus,
Incumbens aræ,atque vmbra complexa Penates.
Hic Hecuba,& natæ nequidquam altaria circùm,
Præcipites atra ceu tempeſtate columbæ,
Condenſæ,& Diuùm amplexæ ſimulacra tenebant.
Ipſum autem ſumptis Priamum iuuenilibus armis
Vt vidit; Quæ mens tam dira,miſerrime coniux,
Impulit his cingi telis? aut quò ruis? inquit:
Non tali auxilio,nec defenſoribus iſtis
Tempus eget: non ſi ipſe meus nunc afforet Hector:
Huc tandem concede: hæc ara tuebitur omnes;
Aut moriere ſimul. Sic ore effata,recepit
Ad ſeſe,& ſacra longæuum in ſede locauit.
Ecce autem elapſus Pyrrhi de cæde Polites,
Vnus natorum Priami,per tela,per hoſtes,
Porticibus longis fugit,& vacua atria luſtrat
Saucius,illum ardens infeſto vulnere Pyrrhus
Inſequitur,iam iamq.manu tenet,& premit haſta,
Vt tandem ante oculos euaſit.& ora parentum;
Concidit,ac multo vitam cum ſanguine fudit.
Hic Priamus,quanquã in media iam morte tenetur,
Non tamen abſtinuit,nec voci,iræq.pepercit.
At tibi pro ſcelere,exclamat,pro talibus auſis,

Dij(ſi qua eſt cælo pietas, quæ talia curet)
Perſoluant grates dignas,& præmia reddant
Debita: qui nati coram me cernere letum
Feciſti,& patrios fœdaſti funere vultus.
At non ille, ſatum quo te mentiris, Achilles
Talis in hoſte fuit Priamo: ſed iura, ſidemq.
Snpplicis erubuit; corpuſq. exangue ſepulcro
Reddidit Hectoreum, meq. in mea regna remiſit.
Sic fatus ſenior, telumq. imbelle ſine ictu
Coniecit: rauco quod protinus ære repulſum;
Et ſummo clypei nequidquam vmbone pependit.
Cui Pyrrhus; refers ergo hæc & nuncius ibis
Pelidæ genitori: illi mea triſtia facta,
Degeneremq. Neoptolemum narrare memento.
Nunc morere. Hoc dicens, altaria ad ipſa tremẽtem
Traxit,& in multo lapſantem ſanguine nati,
Implicuitq. comam læua: dextraq. coruſcum
Extulit, ac lateri capulo tenus abdidit enſem.
Hæc finis Priami fatorum: hic exitus illum
Sorte tulit, Troiam incenſam,& prolapſa videntem
Pergama, tot quondam populis, terriſq. ſuperbum
Regnatorem Aſiæ iacet ingens littore truncus,
Auulſumq. humeris caput,& ſine nomine corpus,
At me tum primum ſæuus circumſtetit horror,
Obſtupui: ſubijt chari genitoris imago;
Vt regem æquæuum crudeli vulnere vidi
Vitam exhalantem; ſubijt deſerta Creuſa,
Et direpta domus,& parui caſus Iuli,
Reſpicio,& quæ ſit circum me copia luſtro:
Deſeruere omnes defeſſi,& corpora ſaltu
Ad terram miſere, aut ignibus ægra dedere.

Duo,& viginti, qui ſequuntur, verſus quidam cen adul-

adulterinos, reÿciunt: alÿ à Tucca, & varo ſublatos credunt, quod cum Deiphobi narratione, quæ eſt lib.6. Aeneidos, pugnare videantur, Eos Donatus, & ſeruius non agnoſcunt.

Iamq. adeo ſuper vnus eram; cùm limina Veſtæ
Seruantem, & tacitam ſecreta in ſede latentem
Tyndarida aſpicio: dant clara incendia lucem
Erranti, paſſimq. oculos per cuncta ferenti.
Illa ſibi infeſtos, euerſa ob Pergama, Teucros,
Et pœnas Danaûm, & deſerti coniugis iras
Permetuens, Troiæ, & patriæ communis Erinnys.
Abdiderat ſeſe, atque aris inuiſa ſedebat.
Exarſere ignes animo: ſubit ira, cadentem
Vlciſci patriam, & ſceleratas ſumere pœnas.
Scilicet hæc Spartam incolumis, patriaſq. Mycenas
Aſpiciet? partoq. ibit regina triumpho?
Coniugiumque, domumque, patres, natoſq. videbit,
Iliadum turba & Phrygijs comitata miniſtris?
Occiderit ferro Priamus? Troia arſerit igni?
Dardanium toties ſudarit ſanguine littus?
Non ita. namq. & ſi NVLLVM memorabile nomen
Fœminea in pœna eſt, nec habet victoria laudem;
Extinxiſſe nefas tamen, & ſumpſiſſe merentis
Laudabor pœnas; animumq. expleſſe iuuabit
Vltricis flammæ, & cineres ſatiaſſe meorum.
Talia iactabam, & furiata mente ferebar,
Cùm mihi ſe, non ante oculis tam clara, videndam
Obtulit, & pura per noctem in luce refulſit
Alma parens, confeſſa Deam: qualiſq. videri
Cælicolis, & quanta ſolet: dextraq. prehenſum
Continuit, roſeoq. hæc inſuper addidit ore.
Nate, quis indomitas tantus dolor excitat iras?

Quid furis? aut quò nam noſtri tibi cura receſſit?
Non prius aſpicies, vbi feſſum ætate parentem
Liqueris Anchiſen? ſuperet coniuxne Creuſa,
Aſcaniuſq. puer? quos omnes vndiq. Graiæ
Circùm errant acies, &(ni mea cura reſiſtat)
Iam flammæ tulerint, inimicus & hauſerit enſis.
Non tibi Tyndaridis facies inuiſa Lacænæ,
Culpatuſq Paris: verùm inclementia, Diuûm
Has euertit opes, ſternitq à culmine Troiam.
Aſpice (namq. omnem, quæ nunc obducta tuenti
Mortales hebetat viſus tibi, & humida circùm
Caligat, nubem eripiam: tu nequa parentis
Iuſſa time, neu præceptis parare recuſa)
Hic, vbi diſiectas moles, auulſaq. ſaxis
Saxa vides, miſtoq. vndantem puluere fumum;
Neptunus muros, magnoq. emota tridenti
Fundamenta quatit, totamq. à ſedibus vrbem
Eruit. Hic Iuno Scæas ſæuiſſima portas
Prima tenet: ſociumq. furens à nauibus agmen
Ferro accincta vocat.
Iam ſummas arces Tritonia, reſpice, Pallas
Inſedit, nimbo effulgens, & Gorgone ſæua:
Ipſe Pater Danais animos, vireſq. ſecundas
Sufficit: ipſe Deos in Dardana ſuſcitat arma.
Eripe, nate, fugam, finemq impone labori.
Nuſquam abero, & tutum patrio te limine ſiſtam.
Dixerat, & ſpiſſis noctis ſe condidit vmbris.
Apparent diræ facies, inimicaq. Troiæ
Numina magna Deûm.
Tum verò omne mihi viſum conſidere in ignes
Ilium, & ex imo verti Neptunia Troia.
Ac veluti ſummi. antiquam in montibus ornum
Cùm

Cùm ferro acciſam,crebriſq.bipennibus inſtant
Eruere agricolæ certatim;illa vſque minatur,
Et tremefacta comam concuſſo vertice nutat:
Vulneribus donec paulatim euicta,ſupremum
Congemuit,traxitq.iugis auulſa ruinam.
Deſcendo: ac ducente Deo,flammam inter,& hoſtes
Expedior: dant tela locum,flammæq.recedunt.
Aſt,vbi iam patriæ peruentum ad limina ſedis,
Antiquaſq.domos;genitor quem tollere in altos
Optabam primum montes,primumq.petebam,
Abnegat exciſa vitam producere Troia,
Exiliumq.pati. Vos,ò quibus integer æui
Sanguis,ait,ſolidæq.ſuo ſtant robore vires,
Vos agitate fugam.
Me ſi cælicolæ voluiſſent ducere vitam,
Has mihi ſeruaſſent ſedes. ſatis vna,ſuperq.
Vidimus excidia,& captæ ſuperauimus vrbi;
Sic,ò,ſic poſitum affati diſcedite corpus.
Ipſe manu mortem inueniam: miſerebitur hoſtis,
Exuuiaſq.petet: FACILIS iactura ſepulcri eſt.
Iampridem inuiſus Diuis,& inutilis annos
Demoror,ex quo me Diuûm pater,atq;hominũ rex
Fulminis afflauit ventis,& contigit igni.
Talia perſtabat memorans,fixuſq.manebat.
Nos contra effuſi lacrymis:coniux.Creuſa,
Aſcaniuſque,omniſq.domus,ne vertere ſecum
Cuncta pater,fatoq.vrgenti incumbere vellet.
Abnegat,inceptoque,& ſenibus hæret in iiſdem.
Rurſus in arma feror,mortemq.miſerrimus opto.
Nam quod conſilium,aut quæ iam fortuna dabatur?
Meue efferre pedem,genitor,te poſſe relicto
Speraſti? tantumq.nefas patrio excidit ore?

Si nihil ex tanta ſuperis placet vrbe relinqui,
Et ſede: hoc animo;perituræq.addere Troiæ
Teque,tuoſq.iuuat:pater iſti ianua letho.
Iamq.aderit multo Priami de ſanguine Pyrrhus,
Natum ante ora patris,patrem qui obtrũcat ad aras.
Hoc erat,alma parens,quod me per tela,per ignes
Eripis,vt meãijs hoſtem in penetralibus,vtq.
Aſcaniumque,patremq.meum,iuxtaq.Creuſam
Alterum in alterius mactatos ſanguine cernam?
Arma,viri,ferte arma:vocat lux vltima victos.
Reddite me Danais:ſinite inſtaurata reuiſam
Prælia. nunquam omnes hodie moriemur inulti.
Hic ferro accingor rurſus,clypeoq.ſiniſtram
Inſertabam aptans,meq.extra tecta ferebam.
Ecce autem complexa pedes in limine coniux
Hærebat,paruumq.patri tendebat Iulum.
Si periturus abis,& nos rape in omnia tecum:
Sin aliquam expertus ſumptis ſpem ponis in armis,
Hanc primùm tutare domum. cui paruus Iulus,
Cui pater,& coniux quondam tua dicta relinquor?
Talia vociferans,gemitu tectum omne replebat.
Cùm ſubitum,dictuq.oritur mirabile monſtrum.
Namq.manus inter,mœſtorumq.ora parentum,
Ecce leuis ſummo de vertice viſus Iuli
Fundere lumen apex:tactuq.innoxia molli
Lambere flamma comas,& circum tempora paſci.
Nos pauidi trepidare metu,crinemq.flagrantem
Excutere,& ſanctos reſtinguere fontibus ignes.
At pater Anchiſes oculos ad ſidera lætus
Extulit,& cælo palmas cum voce tetendit.
Iuppiter omnipotens,precibus ſi flecteris vllis,
Aſpice nos:hoc tantum:&,ſi pietate meremur,

Da deinde auxilium pater,atque hæc omnia firma.
Vix ea fatus erat ſenior: ſubitoq.fragore
Intonuit læuum:& de cælo lapſa per vmbras
Stella,facem ducens,multa cum luce cucurrit.
Illam,ſumma ſuper labentem culmina tecti,
Cernimus Idæa claram ſe condere ſylua,
Signantemq.vias. tum longo limite ſulcus
Dat lucem,& latè circum loca ſulphure fumant,
Hic vero victus genitor ſe tollit ad auras,
Affaturq.Deos,& ſanctum ſidus adorat.
Iā iā nulla mora eſt:ſequor,& quà ducitis,adſum:
Dij patrii,ſeruate domum,ſeruate nepotem.
Veſtrum hoc augurium,veſtroq.in numine Troia eſt.
Cedo equidem;nec,nate,tibi comes ire recuſo.
Dixerat ille & iam per mœnia clarior ignis
Auditur;propiuſq.æſtus incendia voluunt.
Ergo age,chare pater,ceruici imponere noſtræ;
Ipſe ſubibo humeris,nec me labor iſte grauabit:
Quo res cunq.cadant:vnum & commune periclum,
Vna ſalus ambobus erit. mihi paruus Iulus
Sit comes,& longè ſeruet veſtigia coniux.
Vos,famuli,quæ dicam animis aduertite veſtris.
Eſt vrbe egreſſis tumulus,templumq.vetuſtum
Deſertæ Cereris,iuxtaq.antiqua cupreſſus,
Religione patrum multos,ſeruata per annos.
Hanc ex diuerſo ſedem venienius in vnam.
Tu,genitor,cape ſacra manu,patrioſq.Penates.
Me,bello è tanto digreſſum,& cæde recenti,
Attrectare nefas,donec me flumine viuo
Abluero.
Hæc fatus,latos humeros,ſubiectaq.colla
Veſte ſuper,fuluiq.inſternor pelle leonis,

Succedoq.oneri,dextræ ſe paruus Iulus
Implicuit,ſequiturq.patrem non paſſibus æquis:
Ponè ſubit coniux,ferimur per opaca locorum:
Et me,quem dudum non vlla iniecta mouebant
Tela,neque aduerſo glomerati ex agmine Graij.
Nunc omnes terrent auræ,ſonus excitat omnis
Suſpenſum,& pariter comitique,oneriq.timentem.
Iamq.propinquabam portis,omnemq videbar
Euaſiſſe viam;ſubitò cùm creber ad aures
Viſus adeſſe pedum ſonitus:genitorq.per vmbram
Proſpiciens,Nate,exclamat,fuge nate:propiuquant.
Ardentes clypeos,atque æra micancia eerno.
Hic mihi neſcio quod trepido malè numen amicū
Confuſam eripuit mentem,nanque,auia curſu
Dum ſequor,& nota excedo regione viarum;
Heu mi ero coniux fato ne erepta Creuſa
Snbſtitit,errauit ne via,ſeu laſſa reſedit,
Incertum:nec poſt oculis eſt reddita noſtris.
Nec prius amiſſam reſpexi,animumq.eeflexi,
Quàm tumulum antiquæ Cereris,ſedemq.ſacratam
Veuimus hic demum collectis omnibus,v a
Defuit,& comites,natumque,vtrumq.fefellit.
Quem non incuſaul amens hominumq.Deorumque;
Aut quid in euerſa vidi crudelius vrbe?
Aſcanium,Anchiſemq.patrem,Teucroſq.Penates:
Commendo ſocijs,& curua valle recondo:
Ipſe vrbem repeto,& cingor fulgentibus armis.
Stat caſus renouare omnes,omnemq.reuerti
Per Troiam,& rurſu caput obiectare periclis.
Principiò muros,obſcuraq.limina portæ,
Quà greſſum extuleram,repeto & veſtigia retro
Obſeruata ſequor per noctem,& lumine luſtro.
Hor-

Horror, vbiq. animos, ſimul ipſa ſilentia terrent.
Inde domum, ſi fortè pedem, ſi fortè tuliſſet,
Me refero irruerãt Danai & tectum omne tenebãt.
Ilicet ignis edax ſumma ad faſtigia vento
Voluitur: exuperant flammæ, furit æſtus ad auras.
Procedo, & Priami ſedes, arcemq. reuiſo.
Et iam porticibus vacuis Iunonis aſylo
Cuſtodes lecti Phœnix, & dirus Vlyſſes
Prædam aſſeruabant; huc vndique Troia gaza
Incenſis erepta adytis: menſæq. Deorum,
Crateresq. auro ſolidi, captiuaq. veſtis
Congeritur: pueri, & pauidæ longo ordine matres
Stant circum.
Auſus quin etiam voces iactare per vmbram,
Impleui clamore vias: mœſtuſq. Creuſam.
Nequidquam ingeminãs iterumque, iterumq. vocaui
Quærenti, & tectis vrbis ſine fine furenti,
Infelix ſimulacrum, atque ipſius vmbra Creuſæ,
Viſa mihi ante oculos, & nota maior imago.
Obſtupui; ſteteruntq. comæ & vox faucibus hæſit.
Tum ſic affari, & curas his demere dictis.
Quid tantum inſano iuuat indulgere labori.
O dulcis coniux? non hæc ſine numine Diuûm
Eueniunt; nec te hinc comitem aſportare Creuſam
Fas: haud ille ſinit uperi regnator Olympi.
Longa tibi exilia, & vaſtum maris æquor arandum.
Ad terram Heſperiam venies: vbi Lydus, arua
Inter opima virûm, leni fluit agmine Tybris.
Illic res lætæ, regnumque, & regia coniux
Parta tibi; lacrymas dilectæ pelle Creuſæ.
Non ego Myrmidonum ſedes, Dolopumue ſuperbas
Adſpiciam, aut Graijs ſeruitum matribus ibo,

Darda-

Frigida ſub terra tumidum quem bruma tegebat,
Nunc poſitis nouus exuuijs,nitiduſq.iuuenta,
Lubrica conuoluit ſublato pectore terga.
Arduus ad Solem,& linguis micat ore triſulcis.
Vnà ingens Periphas,& equorum agitator Achillis
Armiger Automedon,vna omnis Scyria pubes
Succedunt tecto,flammas ad culmina iactant.
Ipſe inter primos,correpta dura bipenni,
Limina perrumpit,poſteſq.à cardine vellit
Aeratos iamq.exciſa trabe,firma cauauit
Robora,ingentem lato dedit ore feneſtram.
Apparet domus intus,& atria longa pateſcunt:
Apparent Priami,& veterum penetralia Regum;
Armatoſq.vident ſtantes in limine primo.
At domus interior gemitu,miſeroq.tumultu
Miſcetur,penituſq.cauæ plangoribus ædes
Fœmineis vlulant;ferit aurea ſidera clamor.
Tum pauidæ tectis mares ingentibus errant,
Amplexæq.tenent poſtes,atque oſcula figunt.
Inſtat vi patria Pyrrhus,nec clauſtra,nec ipſi
Cuſtodes ſufferre valent,labat ariete crebro
Ianua,& emoto procumbunt cardine poſtes,
Fit via vi,rumpunt aditus,primoſq.trucidant
Immiſſi Danai,& latè loca milite complent.
Non ſic,aggeribus ruptis cùm ſpumeus amnis
Exijt,oppoſitaſq.euicit gurgite moles,
Fertur in arua furens cumulo;campoſq.per omnes
Cum ſtabulis armenta trahit. Vidi ipſe furentem
Cæde Neoptolemum,geminoſq.in limine Atridas.
Vidi Hecubam,centumq nurus,Priamumq.per aras
Sanguine fœdantem,quos ipſe ſacrauerat,ignes.
Quinquaginta illi thalami,ſpes tanta nepotum,

Barba-

Barbarico poſtes auro,ſpolijſq.ſuperbi
Procubuere;tenent Danai,quà deficit ignis.
Forſitan,& Priami fuerint,quæ fata requiras.
Vrbis vbi captæ caſum,conuulſaq.vidit
Limina tectorum,& mediũ in penetralibus hoſtem;
Arma diu ſenior deſueta trementibus æuo
Circundat nequidquam humeris,& inutile ferrum
Cingitur;ac denſos fertur moriturus in hoſtes.
Aedibus in medijs,nudoq.ſub ætheris axe
Ingens ara fuit,iuxtaq.veterrima laurus,
Incumbens aræ,atque vmbra complexa Penates.
Hic Hecuba,& natæ nequidquam altaria circùm,
Præcipites atra ceu tempeſtate columbæ,
Condenſæ,& Diuûm amplexæ ſimulacra tenebant.
Ipſum autem ſumptis Priamum iuuenilibus armis
Vt vidit; Quæ mens tam dira,miſerrime coniux,
Impulit his cingi telis? aut quò ruis? inquit:
Non tali auxilio,nec defenſoribus iſtis
Tempus eget: non ſi ipſe meus nunc afforet Hector:
Huc tandem concede: hæc ara tuebitur omnes;
Aut moriere ſimul. Sic ore effata,recepit
Ad ſeſe,& ſacra longæuum in ſede locauit.
Ecce autem elapſus Pyrrhi de cæde Polites,
Vnus natorum Priami,per tela,per hoſtes,
Porticibus longis fugit,& vacua atria luſtrat
Saucius,illum ardens infeſto vulnere Pyrrhus
Inſequitur,iam iamq.manu tenet,& premit haſta,
Vt tandem ante oculos euaſit,& ora parentum;
Concidit,ac multo vitam cum ſanguine fudit.
Hic Priamus,quanquã in media iam morte tenetur,
Non tamen abſtinuit,nec voci,iræq.pepercit.
At tibi pro ſcelere,exclamat,pro talibus auſis,

Dij(ſi qua eſt cælo pietas, quæ talia curet)
Perſoluant grates dignas,& præmia reddant
Debita: qui nati coram me cernere letum
Feciſti,& patrios fœdaſti funere vultus.
At non ille,ſatum quo te mentiris,Achilles
Talis in hoſte fuit Priamo: ſed iura,fidemq.
Supplicis erubuit; corpuſq.exangue ſepulcro
Reddidit Hectoreum,meq.in mea regna remiſit.
  Sic fatus ſenior,telumq.imbelle ſine ictu
Coniecit:rauco quod protinus ære repulſum;
Et ſummo clypei nequidquam vmbone pependit.
  Cui Pyrrhus; referes ergo hæc & nuncius ibis
Pelidæ genitori: illi mea triſtia facta,
Degeneremq.Neoptolemum narrare memento.
Nunc morere. Hoc dicens,altaria ad ipſa tremẽtem
Traxit,& in multo lapſantem ſanguine nati,
Implicuitq.comam læua:dextraq.coruſcum
Extulit,ac lateri capulo tenus abdidit enſem.
Hæc finis Priami fatorum: hic exitus illum
Sorte tulit,Troiam incenſam,& prolapſa videntem
Pergama,tot quondam populis,terriſq.ſuperbum
Regnatorem Aſiæ iacet ingens littore truncus,
Auulſumq.humeris caput,& ſine nomine corpus.
At me tum primum ſæuus circumſtetit horror.
Obſtupui:ſubijt chari genitoris imago;
Vt regem æquæuum crudeli vulnere vidi
Vitam exhalantem;ſubijt deſerta Creuſa,
Et direpta domus,& parui caſus Iuli,
Reſpicio,& quæ ſit circum me copia luſtro:
Deſeruere omnes defeſſi,& corpora ſaltu
Ad terram miſere,aut ignibus ægra dedere.

Duo,& viginti, qui ſequuntur, verſus quidam ceu

adul-

adulterinos, reÿciunt: alÿ à Tucca, & varo ſublatos credunt, quod cum Deiphobi narratione, quæ eſt lib. 6. Aeneidos, pugnare videantur, Eos Donatus, & ſeruius non agnoſcunt.

Iamq. adeo ſuper vnus eram; cùm limina Veſtæ
Seruantem, & tacitam ſecreta in ſede latentem
Tyndarida aſpicio: dant clara incendia lucem
Erranti, paſſimq. oculos per cuncta ferenti.
Illa ſibi infeſtos, euerſa ob Pergama, Teucros,
Et pœnas Danaûm, & deſerti coniugis iras
Permetuens, Troiæ, & patriæ communis Erinnys.
Abdiderat ſeſe, atque aris inuiſa ſedebat.
Exarſere ignes animo: ſubit ira, cadentem
Vlciſci patriam, & ſceleratas ſumere pœnas.
Scilicet hæc Spartam incolumis, patriaſq. Mycenas
Aſpiciet? partoq. ibit regina triumpho?
Coniugiumque, domumque, patres, natoſq. videbit,
Iliadum turba & Phrygijs comitata miniſtris?
Occiderit ferro Priamus? Troia arſerit igni?
Dardanium toties ſudarit ſanguine littus?
Non ita. namq. & ſi NVLLVM memorabile nomen
Fœminea in pœna eſt, nec habet victoria laudem;
Extinxiſſe nefas tamen, & ſumpſiſſe merentis
Laudabor pœnas; animumq. expleſſe iuuabit
Vltricis flammæ, & cineres ſatiaſſe meorum.
Talia iactabam, & furiata mente ferebar,
Cùm mihi ſe, non ante oculis tam clara, videndam
Obtulit, & pura per noctem in luce refulſit
Alma parens, confeſſa Deam: qualiſq. videri
Cælicolis, & quanta ſolet: dextraq. prehenſum
Continuit, roſeoq. hæc inſuper addidit ore.
Nate, quis indomitas tantus dolor excitat iras?

Quid furis? aut quò nam noſtri tibi cura receſſit?
Non prius aſpicies, vbi feſſum ætate parentem
Liqueris Anchiſen? ſuperet coniuxne Creuſa,
Aſcaniuſq. puer? quos omnes vndiq. Graiæ
Circùm errant acies, &(ni mea cura reſiſtat)
Iam flammæ tulerint, inimicus & hauſerit enſis.
Non tibi Tyndaridis facies inuiſa Lacænæ,
Culpatuſq Paris: verùm inclementia, Diuûm
Has euertit opes, ſternitq à culmine Troiam.
Aſpice (namq. omnem, quæ nunc obducta tuenti
Mortales hebetat viſus tibi, & humida circùm
Caligat, nubem eripiam: tu nequa parentis
Iuſſa time, neu præceptis parare recuſa)
Hic, vbi diſiectas moles, auulſaq. ſaxis
Saxa vides, miſtoq. vndantem puluere fumum;
Neptunus muros, magnoq. emota tridenti
Fundamenta quatit, totamq. à ſedibus vrbem
Eruit. Hic Iuno Scæas ſæuiſſima portas
Prima tenet: ſociumq. furens à nauibus agmen
Ferro accincta vocat.
Iam ſummas arces Tritonia, reſpice, Pallas
Inſedit, nimbo effulgens, & Gorgone ſæua:
Ipſe Pater Danais animos, vireſq. ſecundas
Sufficit: ipſe Deos in Dardana ſuſcitat arma.
Eripe, nate, fugam, finemq impone labori.
Nuſquam abero, & tutum patrio te limine ſiſtam.
Dixerat, & ſpiſſis noctis ſe condidit vmbris.
Apparent diræ facies, inimicaq. Troiæ
Numina magna Deûm.
Tum vero omne mihi viſum conſidere in ignes
Ilium, & ex imo verti Neptunia Troia.
Ac veluti ſummis antiquam in montibus ornum

Cùm ferro acciſam, crebriſq. bipennibus inſtant
Erue agricolæ certatim; illa vſque minatur,
Et tremefacta comam concuſſo vertice nutat;
Vulneribus donec paulatim euicta, ſupremum
Congemuit, traxitq. iugis auulſa ruinam.
Deſcendo: ac ducente Deo, flammam inter, & hoſtes
Expedior: dant tela locum, flammæq. recedunt.
Aſt, vbi iam patriæ peruentum ad limina ſedis,
Antiquaſq. domos; genitor quem tollere in altos
Optabam primum montes, primumq. petebam,
Abnegat exciſa vitam producere Troia,
Exiliumq. pati. Vos, ò quibus integer æui
Sanguis, ait, ſolidæq. ſuo ſtant robore vires,
Vos agitate fugam.
Me ſi cælicolæ voluiſſent ducere vitam,
Has mihi ſeruaſſent ſedes. ſatis vna, ſuperq.
Vidimus excidia, & captæ ſuperauimus vrbi;
Sic, ò, ſic poſitum affati diſcedite corpus.
Ipſe manu mortem inueniam: miſerebitur hoſtis,
Exuuiaſq. petet: FACILIS iactura ſepulcri eſt.
Iampridem inuiſus Diuis, & inutilis annos
Demoror, ex quo me Diuûm pater, atq; hominũ rex
Fulminis afflauit ventis, & contigit igni.
Talia perſtabat memorans, fixuſq. manebat.
Nos contra effuſi lacrymis: coniux Creuſa,
Aſcaniuſque, omniſq. domus, ne vertere ſecum
Cuncta pater, fatoq. vrgenti incumbere vellet.
Abnegat, inceptoque, & ſenibus hæret in iiſdem.
Rurſus in arma feror, mortemq. miſerrimus opto.
Nam quod conſilium, aut quæ iam fortuna dabatur?
Meue efferre pedem, genitor, te poſſe relicto
Speraſti? tantumq. nefas patrio excidit ore?

Si nihil ex tanta ſuperis placet vrbe relinqui,
Et ſedet hoc animo;perituræq.addere Troiæ
Teque,tuoſq.iuuat:pater iſti ianua letho.
Iamq.aderit multo Priami de ſanguine Pyrrhus,
Natum ante ora patris,patrem qui obtrūcat ad aras.
Hoc erat,alma parens,quod me per tela,per ignes
Eripis,vt meäijs hoſtem in penetralibus,vtq.
Aſcaniumque,patremq.meum,iuxtaq.Creuſam
Alterum in alterius mactatos ſanguine cernam?
Arma,viri,ferte arma:vocat lux vltima victos.
Reddite me Danais:ſinite inſtaurata reuiſam
Prælia. nunquam omnes hodie moriemur inulti.
Hic ferro accingor rurſus,clypeoq.ſiniſtram
Inſertabam aptans,meq.extra tecta ferebam.
Ecce autem complexa pedes in limine coniux
Hærebat,paruumq.patri tendebat Iulum.
Si periturus abis, & nos rape in omnia tecum:
Sin aliquam expertus ſumptis ſpem ponis in armis,
Hanc primùm tutare domum. cui paruus Iulus,
Cui pater,& coniux quondam tua dicta relinquor?
Talia vociferans,gemitu tectum omne replebat.
Cùm ſubitum,dictuq.oritur mirabile monſtrum.
Namq.manus inter,mœſtorumq.ora parentum,
Ecce leuis ſummo de vertice viſus Iuli
Fundere lumen apex:tactuq.innoxia molli
Lambere flamma comas,& circum tempora paſci.
Nos pauidi trepidare metu,crinemq.flagrantem
Excutere,& ſanctos reſtinguere fontibus ignes.
At pater Anchiſes oculos ad ſidera lætus
Extulit,& cælo palmas cum voce tetendit.
Iuppiter omnipotens,precibus ſi flecteris vllis,
Aſpice nos:hoc tantum:&,ſi pietate meremur,
Da

Da deinde auxilium pater,atque hæc omnia firma.
Vix ea fatus erat ſenior: ſubitoq.fragore
Intonuit læuum:& de cælo lapſa per vmbras
Stella,facem ducens,multa cum luce cucurrit.
Illam,ſumma ſuper labentem culmina tecti,
Cernimus Idæa claram ſe condere ſylua,
Signantemq.vias. tum longo limite ſulcus
Dat lucem,& latè circum loca ſulphure fumant;
Hic vero victus genitor ſe tollit ad auras,
Affaturq.Deos,& ſanctum ſidus adorat.
Iã iã nulla mora eſt:ſequor,& quà ducitis,adſum.
Dij patrii,ſeruate domum,ſeruate nepotem.
Veſtrum hoc augurium,veſtroq.in numine Troia eſt.
Cedo equidem;nec,nate,tibi comes ire recuſo.
Dixerat ille & iam per mœnia clarior ignis
Auditur;propiuſq.æſtus incendia voluunt.
Ergo age,chare pater,ceruici imponere noſtræ;
Ipſe ſubibo humeris,nec me labor iſte grauabit:
Quo res cunq.cadant:vnum & commune periclum
Vna ſalus ambobus erit. mihi paruus Iulus
Sit comes,& longè ſeruet veſtigia coniux.
Vos,famuli,quæ dicam animis aduertite veſtris.
Eſt vrbe egreſſis tumulus,templumq.vetuſtum
Deſertæ Cereris,iuxtaq.antiqua cupreſſus,
Religione patrum multos,ſeruata per annos.
Hanc ex diuerſo ſedem veniemus in vnam.
Tu,genitor,cape ſacra manu,patrioſq.Penates.
Me,bello è tanto digreſſum,& cæde recenti,
Attrectare nefas,donec me flumine viuo
Abluero.
Hæc fatus,latos humeros,ſubiectaq.colla
Veſte ſuper,fuluiq.inſternor pelle leonis,

Digitized by Google

Succedoq.oneri,dextræ ſe paruus Iulus
Implicuit,ſequiturq.patrem non paſſibus æquis:
Ponè ſubit coniux,ferimur per opaca locorum:
Et me,quem dudum non vlla iniecta mouebant
Tela,neque aduerſo glomerati ex agmine Graij.
Nunc omnes terrent auræ,ſonus excitat omnis
Suſpenſum,& pariter comitique,oneriq.timentem.
Iamq.propinquabam portis,omnemq videbar
Euaſiſſe viam;ſubitò cùm creber ad aures
Viſus adeſſe pedum ſonitus:genitorq.per vmbram
Proſpiciens,Nate,exclamat,fuge nate:propiuquant,
Ardentes clypeos,atque æra micancia cerno.
Hic mihi neſcio quod trepido mali numen amicu
Confuſam eripuit mentem,nanque,auia curſu
Dum ſequor,& nota excedo regione viarum;
Heu mi ero coniux fato ne erepta Creuſa
Subſtitit,errauit ne via,ſeu laſſa reſedit,
Incertum:nec poſt oculis eſt reddita noſtris.
Nec prius amiſſam reſpexi,animumq.eeflexi,
Quàm tumulum antiquæ Cereris,ſedemq.ſacratam
Veuimus hic demum collectis omnibus,v a
Defuit,& comites,natumque,vtrumq.fefellit.
Quem non incuſaui amens hominumq.Deorumque;
Aut quid in euerſa vidi crudelius vrbe?
Aſcanium,Anchiſemq.patrem,Teucroſq.Penates:
Commendo ſocijs,& curua valle recondo:
Ipſe vrbem repeto,& cingor fulgentibus armis.
Stat caſus renouare omnes,omnemq.reuerti
Per Troiam,& rurſu caput obiectare periclis.
Principiò muros,obſcuraq.limina portæ,
Quà greſſum extuleram,repeto & veſtigia retro
Obſeruata ſequor per noctem,& lumine luſtro.
Hor-

Horror,vbiq.animos,ſimul ipſa ſilentia terrent.
Inde domum,ſi fortè pedem,ſi fortè tuliſſet,
Me refero irruerāt Danai & tectum omne tenebāt.
Il:cet ignis edax ſumma ad faſtigia vento
Voluitur:exuperant flammæ, furit æſtus ad auras.
Procedo, & Priami ſedes, arcemq.reuiſo.
Et iam porticibus vacuis Iunonis aſylo
Cuſtodes lecti Phœnix,& dirus Vlyſſes
Prædam aſſeruabant;huc vndique Troia gaza
Incenſis erepta adytis:menſæq.Deorum,
Crateresq.auro ſolidi,captiuaq.veſtis
Congeritur: pueri,& pauidæ longo ordine matres
Stant circum.
Auſus quin etiam voces iactare per vmbram,
Impleui clamore vias:mœſtuſq. Creuſam.
Nequidquam ingeminās iterumque,iterumq.vocaui
Quærenti,& tectis vrbis ſine fine furenti,
Infelix ſimulacrum,atque ipſius vmbra Creuſæ,
Viſa mihi ante oculos,& nota maior imago.
Obſtupui;ſteteruntq.comæ & vox faucibus hæſit.
Tum ſic affari,& curas his demere dictis.
Quid tantum inſano iuuat indulgere labori.
O dulcis coniux? non hæc ſine numine Diuūm
Eueniunt; nec te hinc comitem aſportare Creuſam
Fas:haud ille ſinit ſuperi regnator Olympi.
Longa tibi exilia,& vaſtum maris æquor arandum.
Ad terram Heſperiam venies: vbi Lydus,arua
Inter opima virūm,leni fluit agmine Tybris.
Illic res lætæ,regnumque,& regia coniux
Parta tibi;lacrymas dilectæ pelle Creuſæ.
Non ego Myrmidonum ſedes,Dolopumue ſuperbas
Adſpiciam,aut Graijs ſeruitum matribus ibo,
Darda-

Dardanis, & Diuæ Veneris nurus:
Sed me magna Deûm genitrix his detinet oris.
Iamq. vale, & nati ſerua communis amorem,
Hæc vbi dicta dedit, lacrymãtem, & multa volẽtẽ
Dicere, deſeruit, tenueſq. receſſit in auras.
Ter conatus illi collo dare brachia circum,
Ter fruſtra compreſſa, manus effugit imago,
Par lenibus ventis, volucriq. ſimillima ſomnó.
Sic demum ſocios, conſumpta nocte, reuiſo.
Atque hic ingentem comitum affluxiſſe nouorũm
Inuenio admirans numerum, matreſque, viroſq.
Collectam exilio pubem, miſerabile vulgus.
Vndiq. conuenere, animis, opibuſq. parati,
In quaſcunque velim pelago deducere terras.
Iamq. iugis ſummæ ſurgebat Lucifer Idæ,
Ducebatq. diem, Danaiq. obſeſſa tenebant
Limina portarum; nec ſpes opis vlla dabatur,
Ceſſi, & ſublato montem genitore petiui.

PVB. VIRGILII MARONIS.

AENEIDOS LIB. III.

ARGVMENTVM.

Errores ſuos narrat Aeneas. Euerſa Troia Aeneas collectis ſocijs, claſſe viginti nauium primùm defertur in Thraciam. Vbi Vrbem poſiturus, Polydori prodi-

prodigijs, à Rege Thraciæ Polymneſtore cæſi, territus, Delum petit. Hic accepto oraculo vt primam ſuæ originis terram exquirat, in Cretam, ſalſa Anchiſæ interpretatione contendit. Poſitis hic mœnibus, peſteq. vexatus à Penatibus Dijs monetur petendam Italiam. Creta igitur ſoluens, tempeſtate ſuborta, defertur ad Strophades inſula: vbi Harpijs infeſtatus. Actiumq. delatus, Apollini ludos celebrat. Inde Corcyram prætervectus, Epirom tenet: vbi ab Heleno Priami filio, ibi regnante, & ab Andromathe Hectoris quondam vxore, exceptu hoſpitio, periculorum futurorum fit certior. Relicta Epiro, Tarentumq. prætervectus, ad Aetnam Siciliæ montem appellitur, ibi Achæmenide, quem Vlyſſes in Polyphemi antro deſeruerat, de Cyclopum feritate edoctus, Scyllam, & Charybdim vitans. Drepanum advehitur: vbi, Anchiſa patre vita functo, Italiam petiturus, tempeſtate, de qua libro primo egerat, in Africam eijcitur.

POſtquam res Aſiæ, Priamiq. euertere gentem
Immeritam viſum Superis, cecidítq. ſuperbum
Ilium, & omnis humo fumat Neptunia Troia:
Diuerſa exilia, & deſertas quærere terras
Augurijs agimur Diuûm, claſſemq. ſub ipſa
Antandro, & Phrygiæ molimur montibus Idæ,
Incerti quò fata ferant, vbi ſiſtere detur:
Contrahimuſq. viros. Vix prima inceperat æſtas,
Et pater Anchiſes dare fatis vela iubebat.
Littora tum patriæ lacrymans, portuſq. relinquo,
Et campos, vbi Troia fuit. feror exul in altum
Cum ſocijs, natoque, Penatibus, & magnis Dijs.

Terra procul vaſtis colitur Mauortia campis,
Thraces arant, acri quondam regnata Lycurgo,
Hoſpitium antiquum Troiæ, ſocijq. Penates,
Dum fortun fuit. feror hoc, & littore curuo
Mœnia prima loco, fatis ingreſſus iniquis:
Aeneadaſq. meo nomen de nomine fingo.
Sacra Dionææ matri, Diuiſq. ferebam
Auſpicibus cœptorum operum; ſuperoq nitentem
Cælicolum Regi mactabam in littore taurum.
Fortè fuit iuxta tumulus, quò cornea ſummo
Virgulta, & denſis haſtilibus horrida myrtus.
Acceſſi; viridemq. ab humo conuellere ſyluam
Conatus, ramis tegerem vt frondentibu aras;
Horrendum, & dictu video mirabile monſtrum.
Nam, quæ prima ſolo ruptis radicibus arbos
Vellitur, huic atro liquuntur ſanguine guttæ,
Et terram tabo maculant. mihi frigidus horror
Membra quatit: gelidusq. coit formidine ſanguis.
Rurſus & alterius lentum conuellere vimen
Inſequor, & cauſſas penitus tentare latentes:
Ater & alterius ſequitur de cortice ſanguis.
Multa mouens animo, Nymphas venerabar agreſtes,
Gradiuumq. patrem, Geticis qui præſidet aruis,
Rite ſecundarent viſus, omenq. leuarent.
Tertia ſed poſtquam maiore haſtilia nixu
Aggredior, genibuſq. aduerſæ obluctor arenæ;
(Eloquar, an ſileam?) gemitus lacrymabilis imo
Auditur tumulo, & vox reddita fertur ad aures.
Quid miſerum, Aenea, laceras? iam parce ſepulto,
Parce pias ſcelerare manus, non me tibi Troia
Externum tulit, aut cruor hic de ſtipite manat,
Heu, fuge crudeles terras, fuge littus auarum;

Nam

Nam Polydorus ego. hic confixum ferrea texit
Telorum ſeges, & iaculis increuit acutis.
Tum vero, ancipiti mentem formidine preſſus.
Obſtupui, ſteteruntq. comæ, & vox faucibus hæſit.
Hunc Polydorum auri quondam cum pōdere magno
Infelix Priamus furtim mandarat alendum
Threicio regi: cùm iam diffideret armis
Dardaniæ, cingiq. vrbem obſidione videret.
Ille, vt opes fractæ Teucrùm, & fortuna receſſit;
Res Agamemnonias, victriciaq. arma ſecutus,
Fas omne abrumpit: Polydorum obtruncat, & auro
Vi potitur. QVID non mortalia pectora cogis
Auri ſacra fames? Poſtquam pauor oſſa reliquit,
Delectos populi ad proceres, primumq. parentem
Monſtra Deùm refero; & quæ ſit ſententia poſco.
Omnibus idem animus ſcelerata excedere terra:
Linquere pollutũ hoſpitiũ, & dare claſſibus Auſtros.
Ergo inſtauramus Polydoro funus, & ingens
Aggeritur tumulto tellus: ſtant Manibus aræ
Cæruleis mœſtæ vittis, atraque cupreſſo,
Et circùm Iliades crinem de more ſolutæ.
Inferimus tepido ſpumantia cymbia lacte,
Sanguinis & ſacri pateras. animamq. ſepulcro
Condimus, & magna ſupremum voce ciemus.
Inde, vbi prima fides pelago, placataq. venti
Dant maria, & lenis crepitans vocat Auſter in altũ;
Deducunt ſocij naues, & littora complent.
Prouehimur portu: terræque, vrbeſq. recedunt.
Sacra mari colitur medio, gratiſſima tellus
Nereidum matri, & Neptuno Aegeo:
Quam pius Arcitenens oras, & littora circùm
Errantem, Mycone celſa, Gyaroq. reuinxit,

Im-

Immotamq.coli dedit,& contemnere ventos.
Huc feror: hæc feſſos tuto placidiſſima portu
Accipit: egreſſi veneramur Apollinis vrbem.
Rex Anius,rex idem hominum,Phœbiq.ſacerdos.
Vittis,& ſacra redimitus tempora lauro
Occurrit: veterem Anchiſen agnoſcit amicum.
Iungimus hoſpitio dextras,& tecta ſubimus.
Templa Dei ſaxo venerabar ſtructa vetuſto.
Da propriam,Thymbræe,domũ,da mœnia feſſis,
Et genus,& manſuram vrbem:ſerua altera Troiæ
Pergama,relliquias Danaûm,atque immitis Achilli.
Quem ſequimur?quoue ire iubes?vbi ponere ſedes?
Da pater,augurium,atque animis illabere noſtris.
Vix ea fatus eram:tremere omnia viſa repentè,
Liminaq.lauruſq.Dei: totuſq.moueri
Mons circum,& mugire adytis cortina recluſis.
Submiſſi petimus terram,& vox fertur ad aures.
Dardanidæ duri,quæ vos ſtirpe parentum
Prima tulit tellus,eadem vos vbere læto
Accipiet reduces:antiquam exquirite matrem.
Hic domus Aeneæ cunctis dominabitur oris,
Et nati natorum,& qui naſcentur ab illis.
Hæc Phœbus:miſtoq.ingens exorta tumultu
Lætitia;& cuncti,quæ ſint ea mœnia,quærunt,
Quò Phœbus vocet errantes iubeatq.reuerti.
Tum genitor,veterum voluens monumenta virorũ
Audite,ò proceres,ait,& ſpes diſcite veſtras.
Creta Iouis magni medio iacet inſula ponto:
Mons Idæus vbi,& gentis cunabula noſtræ.
Centum vrbes habitant magnas, vberrima regna;
Maximus vnde pater(ſi ritè audita recordor)
Teucrus Rhœteas primùm eſt aduectus ad oras.
Opta-

Optauitq. locum regno: nondum Ilium, & arces.
Pergameæ ſteterant: habitabant vallibus imis.
Hinc mater cultrix Cybele, Corybantiaq. æra,
Idæumq. nemus: hinc fida ſilentia ſacris,
Et iuncti currum dominæ ſubiere leones.
Ergo agite, &, Diuûm ducunt quà iuſſa, ſequamur:
Placemus ventos, & Gnoſia regna petamus.
Nec longo diſtant curſu: modo Iuppiter adſit,
Tertia lux claſſem Cretæis ſiſtet in oris.
Sic fatus, meritos aris mactauit honores;
Taurum Neptuno, taurum tibi pulcher Apollo,
Nigram hyemi pecudem, Zephyris felicibus albam.
Fama volat, pulſum regnis ceſſiſſe paternis
Idomenea ducem, deſertaq. littora Cretæ:
Hoſte vacare domos, ſedeſq. aſtare relictas.
Linquimus Ortygiæ portus, pelagoq. volamus.
Bacchatamq. ignis Naxon, viridemq. Donyſam,
Olearon, niueamq. Paron, ſparſaſq. per æquor
Cycladas, & crebris legimus freta concita terris.
Nauticus exoritur vario certamine clamor:
Hortantur ſocij Cretam, proauoſq. petamus:
Proſequitur ſurgens à puppi ventus euntes:
Et tandem antiquis Curetum alabimur oris.
Ergo auidus muros optatæ molior vrbis,
Pergameamq. voco, & lætam cognomine gentem
Hortor amare focos, arcemq. attollere tectis.
Iamq. ferè ſicco ſubductæ littore puppes;
Connubijs, aruiſq. nouis operata iuuentus;
Iura, domoſq. dabam: ſubito cùm tabida membris
Corrupto cæli tractu, miſerandaq. venit
Arboribuſque, ſatiſq. lues, & lethifer annus.
Linquebant dulces animas, aut ægra trahebant

Corr

Corpora:tum ſteriles exurere Sirius agros;
Arebant herbæ,& victum ſeges ægra negabat.
Rurſus ad oraculum Ortygiæ,Phœbumq.remenſo
Hortatur pater ire mari. veniamq.precari:
Quem feſſis finem rebus ferat;vnde laborum
Tentare auxilium iubeat;quò vertere curſus.
Nox erat,& terris animalia ſomnus habebat:
Effigies ſacræ Diuûm,Phrygijq.Penates,
Quos mecum à Troia,medijſq.ex ignibus vrbis
Extuleram;viſi ante oculos adſtare iacentis
In ſomnis,multo manifeſti lumine,quà ſe
Plena per inſertas fundebat Luna feneſtras.
Tum ſic affari,& curas his de mere dictis.
Quod tibi delato Ortygiam dicturus Apollo eſt.
Hic canit,& tua nos en vltro ad limina mittit.
Nos te,Dardania inceſa,tuaq arma ſecuti,
Nos tumidum ſub te permenſi claſſibus æquor,
Ijdem venturos tollemus in aſtra nepotes,
Imperiumq.vrbi dabimus: tu mœnia magnis
Magna para,longumq.fugæ relinque laborem,
Mutandæ ſedes: non hæc tibi littora ſuaſit
Delius,aut Cretæ iuſſit conſidere Apollo.
Eſt locus,Heſperiam Graij cognomine dicunt,
Terra antiqua,potens armis,atque vbere glebæ,
Oenotrij coluere viri:nunc fama,minores
Italiam dixiſſe,Ducis de nomine gentem.
Hæ nobis propriæ ſedes.hinc Dardanus ortus.
Iaſiuſq.pater,genus à quo principe noſtrum.
Surge age,& hæc lætus longæuo dicta parenti
Haud dubitanda refer. Corytum,terraſq.require
Auſonias;Dictæa negat tibi Iuppiter arua.
Talibus attonitus viſis,ac voce Deorum,
(Nec

Nec ſopor illud erat,ſed coram agnoſcere vultu:
Velataſque comas præſentiaque ora videbar:
Tum gel du; toto manabat corpore ſudor
Corripio è ſtratis corpus; tendoque ſupinas
Ad cælum cum voce manus, & munera libo
Intemerata focis. perfecto lætus honore
Anchiſen facio certum, remque ordine pando.
Agnouit prolem ambiguã, geminoſque parentes,
Seque nouo veterum deceptum errore locorum.
Tum memorat Nate. Iliacis exercite fatis,
Sola mihi tales caſus Caſſandra canebat.
Nunc repeto, hæc genere portendere debita noſtro
Et ſæpe Heſperiam, ſæpe Itala regna Vocare.
Sed quis ad Heſperiæ venturos littora Teucros
Crederet,aut quem tum vates Caſſandra moueret?
Cedamus Phœbo, & moniti meliora ſequamur.
Sic ait, & cuncti dictis paremus ouantes;
Hanc quoque deſerimus ſedem; pauciſque relictis,
Vela damus;vaſtumq. caua trabe currimus æquor.
Poſtquam al.ũ tenuere rates,nec iã amplius vllæ
Apparent terræ,cœlum vndique, & vndiq. pontus;
Tum mihi cæruleus ſupra caput aſtitit imber,
Noctẽ, hiemẽq. ferens,& inhorruit vmbra tenebris.
Continuò venti voluunt mare, magnaq, ſurgunt
Aequora; diſperſi iactamur gurgite vaſto.
Inuoluere diem nimbi: & nox humida cœlum
Abſtulit; ingeminant abruptis nubibus ignes.
Excutimus curſu, & cœcis erramus in vndis,
Ipſe diem,noctemq. negat diſcernere cœlo,
Nec meminiſſe viæ media Palinurus in vnda.
Tres adeò incertos cæca caligine Soles
Erramus pelago; totidem ſine ſydere noctes.

L Quar-

Quarto terra die primum ſe attollere tandem
Viſa,aperire procul montes, ac voluere ſummum.
Vela cadunt,remis inſurgimus: haud mora, nautæ
Adnixi torquent ſpumas, & cærula vertunt.
 Seruatũ ex vndis, Strophadũ me littori primùm
Accipiunt.Strophades Graio ſtant nomine dictæ
Inſulæ Ionio in magno; quas dira Celæno,
Harpyæq. colunt aliæ, Phineia poſtquam
Clauſa domus, menſaſque metu liquere priores.
Triſtius haud illis monſtrum, nc ſæuior vlla
Peſtis,& ira Deum Stygijs ſeſe extulit vndis.
Virginei volucrum vultus; fœdiſſima ventris
Proluuies: vncæque manus & pallida ſemper
Ora fame.
 Huc vbi delati portus intrauimus; ecce
Læta boum paſſim campis armenta videmus,
Caprigenumq. pecus, nullo cuſtode, per herbam.
Irruimus ferro,& Diuos, ipſumq. vocamus
In prædam, patremq. Iouem, tunc littore curuo
Extruimuſque toros,dapibuſq. epulamur opimis.
At ſubito horrifico lapſu de montibus adſunt
Harpyiæ,& magnis quatiunt clangoribus alas;
Diripiuntq. dapes,contactuq. omnia fœdant
Immundo,tum vox tetrum dira inter odorem.
 Rurſum in ſeceſſu longo ſub rude cauata,
Arboribus clauſi circum, atq. horrentibus vmbris,
Inſtruimus menſas, ariſq. reponimus ignem.
Rurſum ex diuerſo cœli, cæciſque latebris
Turba ſonans prædam pedibus circumuolat vncis,
Polluit ore dapes,ſocijs tunc, arma capeſſant,
Edico,& dira bellum cum gente gerendum.
Haud ſecus, ac iuſſi faciunt; tectoſq. per herbam

Diſpo-

Diſponunt enſes, & ſcuta latentia condunt.
Ergo vbi delapſæ ſonitum per curua dedere
Littora dat ſignum ſpecula Miſænus ab alta
Aere cauo: inuadunt ſocij, & noua prælia tentant,
Obſcenas pelagi ferro fœdare volucres
Sed neque vim plumis vllam, nec vulnera tergo,
Accipiunt: celeriq. fuga ſub ſidera lapſæ,
Semeſam prædam, & veſtigia fœda relinquunt.
Vna in præcelſa conſedit rupe Celæno,
Infelix vates, rupitq. hanc pectore vocem.
Bellum etiam pro cæde boum, ſtratiſq. iuuencis
Laomedontiadæ, bellumne inferre paratis?
Et patrio inſontes Harpyias pellere regno?
Accipite ergo animis, atq. hæc mea figite dicta;
Quæ Phœbo Pater omnipotens, mihi Phœbus Apollo
Prædixit; vobis Furiarum ego maxima pando.
Italiam curſu petitis, ventiſq. vocatis.
Ibitis Italiam, portuſq. intrare licebit:
Sed non ante datam cingetis mœnibus vrbem,
Quàm vos dira fames, noſtræq. iniuria cædis,
Ambeſas ſubigat malis abſumere menſas.
Dixit: & in ſyluam pennis ablata refugit.
At ſocijs ſubita gelidus formidine ſanguis
Diriguit; cecidere animi: nec iam amplius armis,
Sed votis, precibuſq. iubent expoſcere pacem;
Siue Deæ, ſeu ſunt diræ, obſcenæq. volucres.
Et pater Anchiſes, paſſis de littore palmis,
Numina magna vocat, meritoſq. indicit honores,
Dij prohibete minas: Dij talem auertite caſum:
Et placidi ſeruate pios. Tum littore funem
Deripere, excuſſoque iubet laxare rudentes.
Tendunt vela Notis; fugimus ſpumantibus vndis,

Quà curſum ventuſq. gubernatorq. vocabant.
Iam medio apparet fluctu nemoroſa Zacynthos,
Dulychiumq. Sameq. & Neritos ardua ſaxis:
Effugimus ſcopulos Ithacæ, Laertia regna,
Et terram altricem ſæui execramur Vlyſſis.
Mox & Leucatæ nimboſa cacumina montis,
Et formidatus nautis aperitur Apollo.
Hunc petimus feſſi, & paruæ ſuccedimus vrbi:
Anchora de prora iacitur, ſtant littora puppes.
Ergo inſperata tandem tellure potiti,
Luſtramurq. Ioui, votiſque incendimus aras,
Actiaq. Iliacis celebramus littora ludis.
Exercent patrias oleo labente palæſtras.
Nudati ſocij. iuuat euaſiſſe tot vrbes
Argolicas, medioſq. fugam tenuiſſe per hoſtes.
Interea magnum Sol circumuoluitur annum,
Et glacyalis hyems aquilonis aſperat vndas.
Aere cauo clypeum, magni geſtamen Abantis,
Poſtibus aduerſis figo, & rem carmine ſigno:
Aeneas hæc de Danais victoribus arma.
Linquere tum partus iubeo, & conſidere tranſtris.
Certatim ſocij feriunt mare, & æquora verrunt.
Protinus aerias Pheacum abſcondimus arces,
Littoraque Epiri legimus: portuſq. ſubimus
Chaonios, celſam Buthroti aſcendimus vrbem.
Hic incredibilis rerum fama occupat aures,
Priamidem Helenum Graias regnare per vrbes,
Coniugio Aeacidæ Phyrrhi, ſceptriſq. potitum,
Et patrio Andromachen iterum ceſſiſſe marito.
Obſtupui: miroq. incenſum pectus amore
Compellare virum, & caſus cognoſcere tantos.
Progredior portu, claſſes, & littora linquens.
Solem-

Solemnes tum fortè dapes, & triſtia dona
Ante vrbem in luco, falſi Simoen'is ad vndam,
Libabat cineri Andromache, maneſque vocabat
Hectorem ad tumulum: vir.di quē ceſpite inanem,
Et geminas, cauſam lacrymis, ſacrauerat aras.
Vt me conſpexit venientem, & Troia circum
Arma amens vidit, magnis exterrita monſtris,
Diriguit viſu in medio: calor oſſa reliquit.
Labitur, & longo vix tandem ſemper fatur:
Verane te facies, verus mihi nuntius affers,
Nate Dea? viuiſne? aut ſi lux alma receſſit,
Hector vbi eſt? dixit: lacrymaſq effudit, & omnem
Impleuit clamore locum. vi pauca furenti
Subijcio, & raris turbatus vocibus hiſco:
Viuo equidem, vitamq. extrema per omnia duco.
Ne dubita. nam vera vides.
Heu quis te caſus deiectam coniuge tanto
Excipit? aut quæ digna ſatis fortuna reuiſit?
Hectoris, Andromache, Pyrrhin connubia ſeruas?
Deiecit vultum, & demiſſa voce loquuta eſt,
O felix vna ante alias Priameia virgo,
Hoſtilem ad tumulum Troiæ ſub mœnibus altis
Iuſſa mori: quæ ſortitus non pertulit vllos,
Nec victoria heri tetigit captiua cubile,
Nos patria incenſa diuerſa per æquora vectæ,
Stirpis Achilleæ faſtus, iuuenemque ſuperbum
Seruitio enixæ tulimus: qui deinde ſequutus
Lædeam Hermionem, Lacedæmonioſq. hymenæos.
Me famulam famuloq. Heleno tranſmiſit habendā.
Eſt illum, ereptæ magno inflammatus amore
Coniugis & ſcelerum furi's agitatus Oreſtes,
Excipit incautum, patriaſq. obtruncat ad aras

Morte Neoptolemi, regnorum reddita ceſſit
Pars Heleno: qui Chaonios cognomine campos,
Chaoniamque omnem Troiano à Chaone dixit.
Pergamaq. Iliacamq. iugis hanc addidit arcem.
Sed tibi qui curſum venti, quæ fata dedere?
Aut quis te ignarum noſtris Deus appulit oris?
Quid puer Aſcanius: ſuperatne, & veſcitur aura?
Quem tibi iam Troia.
Ecquæ iam puero eſt amiſſæ cura parentis?
Ecquid in antiquam virtutem, an moſq. viriles
Et pater Aeneas, & auunculus excitat Hector?
Talia fundebat lacrymans, longoſq. ciebat
Incaſſum fletus: cum ſeſe à mœnibus heros
Priamides multis Helenus comitantibus affert.
Agnoſcitq. ſuos, lætuſq. ad mœnia ducit:
Et multum lacrymas verba inter ſingula fundit.
Procedo, & paruam Troiam, ſimulataq. magnis
Pergama, & arentem Xanthi cognomine riuum
Agnoſco: Scææq. amplector limina portæ.
Necnon & Teucri ſocia ſimul vrbe fruuntur,
Illos porticibus rex accipiebat in amplis.
Aulai in medio libabant pocula Bacchi,
Impoſitis auro dapibus, pateraſq. tenebant.
Iam dies, alterq. dies proceſſit, & auræ
Vela vocant, tumidoq. inflatur carbaſus auſtro,
His vatem aggredior dictis, ac talia quæſo,
Troiugena, interpres Diuum, cui numina Phœbi,
Qui tripodas, Clarij lauros, qui ſidera ſentis,
Et volucrum linguas, & præpetis omnia pennæ:
Fare age (namq. omnem curſũ mihi proſpera dixit
Relligio, & cunctis ſuaſerunt numine diui
Italiam petere, & terras tentare repoſtas:
Sola

Digitized by Google

Sola nouum, diſtuq. nefas Harpyia Celæno
Prodigium canit, & triſtes denuntiat iras,
Obſcœnamq. famem) quæ prima pericula vito,
Qu'due ſequens tantos poſſim ſuperare labores,
Hic Helenus, cæſis primum de more iuuencis,
Exorat pacem Dıuum: vittaſq. reſoluit
Sacrati capitis: meq. ad tua limina, Phœbe,
Ipſe manu multo ſuſpenſum numine ducit.
Atque hæc deinde canit diuino ex ore ſacerdos,
Nate Dea, (nam te maioribus ire per altum
Auſpicijs manifeſtas fides; ſic fata Deum rex
Sortitur, voluitq. vices. is vertitur ordo)
Pauca tibi è multis, quò tutior hoſpita luſtres
Aequora, & Auſonio poſſis conſidere portu,
Expediam dictis: prohibent nam cætera Parcæ
Scire Helenum, fariq. vetat Saturnia Iuno.
Principio Italiam, quam tu iam rere propinquã,
Vicinoſque ignare paras inuadere portus,
Longa procul longis via diuidit inuia terris,
Ante & Trinacria lentandus remus in vnda,
Et ſalis Auſonij luſtrandum nauibus æquor:
Inferniq lacus, Aeææque inſula Circes:
Quàm tuta poſſis vrbem componere terra.
Signa tibi dicam, tu condita mente teneto,
Cum tibi ſolicito ſecreti ad fluminis vndam
Littoreis ingens inuenta ſub ilicibus ſus,
Triginta capitum fœtus enixa iacebit,
Alba ſolo recubans, albi circum vbera nati:
Is locus vrbis erit, requies ea certa laborum.
Nec tu menſarum morſus horreſce futuros.
Fata viam inuenient, aderitq. vocatus Apollo.
Has autem terras, Italiq. hanc littoris oram,

Proxima quæ noſtri perfunditur æquoris æſtu,
Effuge; cuncta malis habitantur mœnia Craijs.
Hic & Naritij poſuerunt mœnia Locri,
Et Salentinos obſedit milite campos
Lyctius Idomeneus: hic illa ducis Meliboei
Parua Philoctetæ ſubnixa Petilia muro.
Quin vbi tranſmiſſæ ſteterint trans æquora claſſes,
Et poſitis aris iam vota in littore ſolues:
Purpureo velare comas adopertus amictu:
Ne qua inter ſanctos ignes in honore Deorum
Hoſtilis facies occurrat, & omnia turbet.
Hunc ſocij morem ſacrorum, hunc ipſe teneto:
Hac caſti maneant in religione nepotes.
Aſt, vbi digreſſum Siculæ te admouerit oræ
Ventus, & anguſti rareſcent clauſtra Pelori.
Leua tibi telus, & longo læua petantur
Aequora circuiuit dextrū fuge littus, & vndas.
Hæc loca vi quondam, & vaſta conuulſa ruina
(Tantum æui longinqua valet mutare vetuſtas)
Diſſiluiſſe ferunt. cum protinus vtraq. tellus
Vna foret, venit medio vi pontus, & vndis
Heſperium Siculo latus abſcidit: aruaq. & vrbes
Littore diductas anguſta interluit æſtu.
Dextrum Scylla latus, læuū implicata Charybdis
Obſidet: atque imo barathri ter gurgite vaſtos
Sorbet in abruptum fluctus, rurſuſque ſub auras
Erigit alternos, & ſidera verberat vnda.
At Scyllam cæcis cohibet ſpelunca latebris,
Ora exertantem, & naues ia ſaxa trahentem.
Prima hominis facies, & pulchro pectore virgo
Pube tenus: poſtrema, immani corpore Priſtis,
Delphinum caudas vtero commiſſa luporum.

Præſtat

Præſtat Tinacrij metas luſtrare Pachini
Ceſſantem, longos & circumflectere curſus,
Quàm ſemel informem vaſto vidiſſe ſub antro
Scyllam,& cæruleis canibus reſonantia ſaxa.
Præterea, ſi qua eſt Heleno prudentia vati,
Si qua, fides animum ſi veris implet Apollo:
Vnum illud, tibi nate Dea, præq. omnibus vnum
Prædicam,& repetens iterumq. iterumq. monebo.
Iunonis magnæ primùm prece numen adora:
Iunoni cane vota libens, nominamq. potentem
Supplicibus ſupera donis: ſic denique victor
Trinacria fines Italos mittere relicta.
Huc vbi delatus Cumæam acceſſeris vrbem
Diuinoſq. lacus, & Auerſia ſonantia ſyluis;
Inſanam vatem aſpicies, quæ rupe ſub ima
Fata canit, folijſq. notas, & nomina mandat.
Quæcunq. in folijs deſcripſit carmina virgo,
Digerit in numerum, atqne antro ſecluſa reliquit.
Illa manent immota locis, neque ab ordine cedunt.
Verum eadem, verſo tenuis cùm cardine ventus
Impulit, & teneras turbauit ianua frondes;
Nunquam deinde cauo volitantia prendere ſaxo:
Nec reuocare ſitus, aut iungre carmina curat.
Inconſulti abeunt, ſedemq. odere Sibyllæ.
Hic tibi nequa moræ fuerint diſpendia tanti,
(Quamnis increpitent ſocij, & vi curſus in altum
Vela vocet poſſis. ſinus implere ſecundos)
Quin adeas Vatem, precibuſq. oracula poſcas:
Ipſa canat, vocemq. volens atque ora reſoluat.
Illa tibi Italiæ populos, venturaq. bella,
Et quo quemq. modo fugiaſq. feraſq. laborem.
Expediat; curſuſq. dabit venerata ſecundos.
Hæc

Hæc ſunt, quæ noſtra liceat te voce moneri.
Vade age,& ingentem factis fer ad æthera Troiam.
Quæ poſtquam vates ſic ore effatus amico eſt;
Dona dehinc auro grauia ſectoq. elephanto
Imperat ad naues ferri: ſtipatq. carinis
Ingens argentum Dodonæoſq. lebetas,
Loricam conſertam hamis, auroque trilicem,
Et conum inſignis galeæ criſtaſq. comantes,
Arma Neoptolemi. ſunt & ſua dona parenti:
Addit equos, additque duces.
Remigium ſupplet: ſocios ſimul inſtruit armis
Interea claſſem velis aptare iubebat
Anchiſes, fieret vento mora nequa ferenti
Quem Phœbi interpres multo compellat honore.
Coniugio, Anchiſa, Veneris dignate ſuperbo,
Cura Deûm, bis Pergameis erepte ruinis,
Ecce tibi Auſoniæ tellus hanc arripe velis.
Et tamen hanc pelago præterlabare neceſſe eſt.
Auſoniæ pars illa procul, quam pandit Apollo.
Vade,ait, ò felix nati pietate: quid vltra
Prouehor,& fando ſurgentes demoror Auſtros?
Nec minus Andromache digreſſu mœſta ſupremo
Fert picturatas auri ſubtegmine veſtes
Et Phrygiam Aſcanio chlamydem: nec cedis honori,
Textilibuſq. onerat donis, ac talia fatur.
Accipe & hæc, manuũ tibi quæ monimenta mearũ
Sint, puer, & longũ Andromaches teſtentur amorẽ
Coniugis Hectoreæ: cape dona extrema tuorum,
O mihi ſola mei ſuper Aſtyanactis imago.
Sic oculos, ſic ille manus, ſic ora ferebat:
Et nunc æquali tecum pubeſceret æuo.
Hos ego digrediens, lacrymis affabar obortis.

Viuite, felices, quibus eſt fortuna peracta
Iam ſua: nos alia ex alijs in fata vocamur.
Vobis parta quies: nullum maris æquor arandum:
Arua neque Auſoniæ, ſemper cedentia retro.
Quærenda: effigiem Xanti, Troiamq videtis.
Quam veſtræ fecere manus; melioribus opto
Auſpicijs, & quæ fuerit minus obuia Graijs.
Si quando Tibrim, vicinaq. Tibridis arua
Intrato, gentiq. meæ data mœnia cernam:
Cognatas vrbes olim, populoſq, propinquos
Epiro Heſperia, quibus idem Dardanus auctor,
Atque item caſus, vnam faciemus vtramque
Troiam animis: maneat noſtros ea cura nepotes.
Prouehimur pelago vicina Ceraunia iuxta,
Vnde iter Italiam, rurſuſq. breuiſſimus vndis.
Sol ruit interea, & montes vmbrantur opaci.
Sternimur optatæ gremio telluris ad vndam
Sortiti remos; paſſimq. in littore ſicco
Corpora curamus: feſſos ſopor irrigat artus.
Nec dum orbem medium nox horis acta ſubibat;
Haud ſegnis ſtrato ſurgit Palinurus; & omnes
Explorat ventos, atque auribus aëra captat:
Sidera cuncta notat tacito labentia cælo,
Arcturum, pluuiaſq. Hyades, geminoſq. Triones,
Armatumque auro circumſpicit Oriona.
Poſtquam cuncta videt cælo conſtare ſereno:
Dat clarum è puppi ſignum: nos caſtra mouemus,
Tentamuſq. viam, & velorum pandimus alas.
Iamque tabeſcebat ſtellis Aurora fugatis,
Cum procul obſcuros colles, humilemq. videmus
Italiam: Italiam primus conclamat Achates:
Italiam læto ſocij clamore ſalutant.

Digitized by Google

Tum pater Anchiſes magnum cratera coronâ
Induit, impleuitq. mero: Diuoſq. vocauit
Stans celſa in puppi.
Dij maris, & terræ, tempeſtatumque potentes,
Ferte viam facilem, & ſpirate ſecundi.
Crebeſcunt optatæ auræ, portuſq. pateſcit
Iam propior, templumq. apparet in arce Mineruæ,
Vela legunt ſocij, & prores ad littora torquent.
Portus ab Eoo fluctu curuatur in arcum,
Obiectæ ſalſa ſpumant aſpergine cautes:
Ipſe latet: gemino demittunt brachia muro
Turriti ſcopuli, refugitq. à littore templum.
Quattuor hic, primũ omen, equos in gramine, vidi
Tondentes campum latè candore niuali.
Et pater Anchiſes, Bellum, ò terra hoſpita, portas,
Bello armantur equi: bellum hæc armẽta minãtur.
Sed tamen ijdem olim curru ſuccedere ſueti
Quadrupedes, & frena iugo concordia ferre:
Spes eſt pacis, ait: Tum numine ſancta precamur
Palladis armiſonæ, quæ prima accepit ouantes,
Et capite ante aras phrygio velamur amictu.
Præceptiſq. Heleni, dederat quæ maxima, rite
Iunoni Argiuæ iuſſos adolemus honores.
Haud mora: continuò, perfectis ordine votis,
Cornua velatarum obuertimus antennarum,
Graiugenumq. domos, ſuſpectaq. linquimus arua.
Hinc ſinus Herculei (ſi vera eſt fama) Tarenti
Cernitur: attollit ſe diua Lacinia contra,
Caulonisq. arces, & naufragium Scylacæum.
Tum procul è fluctu Trinacria cernitur Aetna.
Et gemitum ingentem pelagi, pulſataq. ſaxa
Audimus longè, fractaſq. ad littora voces:
Exul-

Exultantq. vada, atq. æſtu miſcentur arenæ,
Et pater Anchiſes; Nimirum hæc illa Charybdis.
Hos Helenus ſcopulos, hæc ſaxa horrenda canebat.
Eripite ò ſocij, pariterq. inſurgite remis.
Haud minus ac iuſſi faciunt: primuſq. rudentem
Contorſit, læuas proram Palinurus ad vndas:
Læuam cuncta cohors remis, ventiſque petiuit,
Tollimur in cęlum curuato gurgite, & ijdem
Subducta ad manes imos deſcendimus vnda.
Ter ſcopuli clamorem inter caua ſaxa dedere:
Ter ſpumam eliſam, & rorantia vidimus aſtra.
Interea feſſos ventus cum Sole reliquit:
Ignariq. viæ, Cyclopum allabimur oris.
Portus ab acceſſu ventorum immotus, & ingens
Ipſe, ſed horrificis iuxtà tonat Aetna ruinis:
Interdumq. atram prorumpit ab æthera nubem,
Turbine fumantem piceo, & candente fauilla:
Attollitq. globos flammarum, & ſidera lambit:
Interdum ſcopulos, auulſaq. viſcera montis
Erigit eructans, liquefactaq. ſaxa ſub auras
Cum gemitu glomerat, fundoq. exæſtuat imo.
Fama eſt, Enceladi ſemuſtum fulmine corpus
Vrgeri mole hac, ingentemq. inſuper Aetnam
Impoſitam, ruptis flammam expirare caminis.
Et, feſſum quoties mutat latus, intremere omnem
Murmure Trinacriam, & cœtum ſubtexere fumo;
Noctem illam tecti ſyluis immania monſtra
Perferimus, nec quæ ſonitum det cauſa videmus.
Nam neque erãt aſtrorũ ignes, nec lucidus æthra
Siderea polus: obſcuro ſed nubila cœlo,
Et lunam in nimbo nox intempeſta tenebat:
Poſtera iamq. dies primo ſurgebat Eoo,

Humentemq. aurora polo dimouerat vmbram:
Cum ſubito è ſyluis, macie confecta ſuprema,
Ignoti noua forma viri, miſerandaq. cultu
Procedit, ſupplexq. manus ad littora tendit.
Reſpicimus: dira illuuies, immiſſaq. barba
Conſertum tegmen ſpinis, at cætera Graius,
Et quondam patrijs ad Troiam miſſus in armis.
Iſque vbi Dardanios habitus, Troia vidit
Arma procul, paulum aſpectu conterritus hæſit,
Continuitq. gradum: mox ſeſe ad littora præceps
Cum fletu, precibuſq. tulit: per ſidera teſtor,
Per ſuperos, atque hoc cæli ſpirabile lumen:
Tollite me Teucri, quaſcunque abducite terras
Hoc ſat erit. ſcio me Danais è claſſibus vnum,
Et bello Iliacos fateor petijſſe penates.
Pro quo, ſi ſceleris tanta eſt iniuria noſtri,
Spargite me in fluctus vaſtoq. immergite ponto:
Si pereo, manibuſq. hominum perijſſe iuuabit.
Dixerat: & genua amplxus, genibuſq, volutans
Hærebat, qui ſit, fari: quo ſanguine cretus,
Hortamur: quæ deinde agitet fortuna, fateri.
Ipſe pater dextram Anchiſes, haud multa moratus;
Dat iuueni, atque animum præſenti pignore firmat.
Ille hæc, depoſita tandem formidine, fatur.
Sum patria ex Itacha, comes infelicis Vlyſſi,
Nomine Achæmenides. Troiam genitore Adamaſto
Paupere (manſiſſetque vtinam fortuna) profectus.
Hic, me dum trepidi crudelia limina linquunt,
Immemores ſocij, vaſto Cyclopis in antro
Deſeruere; domus ſanie dapibuſq. cruentis,
Intus opaca, ingens; ipſe arduus, altaque pulſat
Sidera (Dij talem terris auertite peſtem)

Nec

Nec viſu facilis nec dicta affabilis vlli:
Viſceribus miſerorum,& ſanguine veſcitur atro
Vidi egomet duo de numero cùm corpora noſtro;
Prenſa manu magna, medio reſupinus in antro,
Frangeret ad ſaxum, ſanieque aſperſa natarent
Limina: vidi, atro cum membra fluentia tabo.
Manderet,& tepidi tremerent ſub dentibus artus.
Haud impune quidem: nec talia paſſus Vlyſſes.
Oblituſue ſui eſt Ithacus diſcrimine tanto.
Nam ſimul expletus dapibus, vinoq. ſepultus
Ceruicem inflexam poſuit: iacuitq. per antrum
Immenſum saniem eructans, ac fruſtra cruento
Per ſomnum commiſta mero: nos magna precati
Numina: ſortitique vices, vnà vndiq. circum
Fundimur; & telo lumen terebramus acuto
Ingens, quod torua ſolum ſub fronte latebat,
Argolici clypei, aut Phœbeæ lampadis inſtar.
Et tandẽ læti ſociorum vlciſcimur vmbras.
Sed fugite, ò miſeri, fugite, atque ab littore funem
Rumpite.
Nã qualis, quantuſq. cauo Polyphæmus in antro
Lanigeras claudit pecudes, atque vbera preſſat:
Centum alij curua hæc habitant ad littora vulgò,
Infandi Cyclopes,& altis montibus errant.
Tertia iam lunæ ſe cornua lumine complent,
Cum vitam in ſyluis, inter deſerta ferarum
Luſtra, domoſq. traho, vaſtoſq. ab rupe Cyclopas
Proſpicio, ſonitũq. pedum, vocemq. tremiſco
Victum infelicem, baccas lapidoſaque corna
Dant rami, & vulſis paſcunt radicibus herbæ.
Omnia colluſtrans, hanc primũ ad littora claſſem
Conſpexi venientem: huic me, quæcunque fuiſſet,
Addixi

Addixi. ſatis eſt gentem effugiſſe nefandam.
Vos animã hanc potius quocunque abſumite letho.
Vix ea fatus erat, ſummo cum monte videmus.
Ipſum inter pecudes vaſta ſe mole mouentem
Paſtorem Polyphemum, & littora nota petentem.
Monſtrũ horrẽdũ, informe, ingens, cui lumen adẽptũ.
Trunca manũ pinus regit, & veſtigia firmat.
Lanigeræ comitantur oues. ea ſola voluptas,
Solamenque mali: de collo fiſtula pendet.
Poſtquã altos tetigit fluctus, & ad æquora venit,
Luminis effoſſi fluidum lauit inde cruorem:
Dentibus infrendens, gemitu: graditurq. per æquor.
Iam mediũ, nec dum fluctus latera ardua tinxit.
Non procul inde fugam trepidi celerare, recepto
Supplice ſic merito, tacitiq. incidere funem:
Verrimus, & proni certantibus æquora remis.
Senſit & ad ſonitum vocis veſtigia torſit.
Verùm vbi nulla datur dextram affectare poteſtas,
Nec potis Ionios fluctus æquare ſequendo;
Clamorem immenſum tollit; quo Pontus, & omnes
Intremuere vndæ: penituſq. exterrita tellus
Italiæ curuiſq; immugijt Aetna cauernis.
At genus è ſyluis Cyclopum, & montibus altis
Excitum ruit ad portus, & littora complent.
Cernimus adſtantes nequicquam lumine toruo
Aetnæos fratres, cœlo capita alta ferentes,
Concilium horrendum: quales cum vertice celſo
Aeriæ quercus, aut coniferæ cypariſsi
Conſtiterant, ſylua alta Iouis lucuſue Dianæ.
Præcipites metus acer agit quocunque rudentes
Excutere, & ventis extendere vela ſecundis
Contra iuſſa monẽt Heleni; Scyllã, atq. Charybdim.

Inter

Inter vtramque viam leti diſcrimine paruo,
Ni teneant curſus; certum eſt dare lintea retro.
Ecce autem Boreas anguſta à ſede Pelori
Miſſus adeſt: viuo prætereuehor oſtia ſaxo
Pantagiæ, Megaroſq. ſinus, Tapſumq. iacentem.
Talia monſtrabat relegens errata retrorſum
Littora Achæmenides, comes infœlicis Vlyſſci.
Sicanio prætenta ſinu iacet Inſula contra
Plemmyrium vndoſum, nomen dixere priores
Ortygiam: Alpheum fama eſt huc Elidis amnem
Occultas egiſſes vias ſubter mare: qui nunc
Ore Arethuſa, tuo Siculis confunditur vndis.
Numina magna loci iuſſi veneramur: & inde
Exſupero præpingue ſolum ſtagnantis Elori.
Hinc altas cautes, proiectaq. ſaxa Pachini
Radimus, & fatis nunquam conceſſa moueri
Apparet Camarina procul, campiq. Geloi,
Immaniſq. Gela, fluuij cognomine dicta.
Arduus inde Agragas oſtentat maxima longè
Mœnia, magnanimumq́ quondam generator equorũ:
Teque datis linquo ventis palmoſa Selinis:
Et vada dura lego ſaxis Lilybeia cæcis
Hinc Drepani me portus, & illætabilis ora
Accipit: hic, pelagi tot tempeſtatibus actus,
Heu, genitorem, omnis curæ caſuſque leuamen,
Amitto Anchiſen, hic me, pater optime, feſſum
Deſeris, heu, tantis nequidqua erepte periclis.
Nec vates Helenus, cùm multa horrenda moneret.
Hos mihi prædixit luctus, non dira Cæleno.
Hic labor extremus, longarum hæc meta viarum.
Hinc me digreſſum veſtris Deus appulit oris.
Sic pater Aeneas, intentis omnibus vnus

M Fata

Conticuit tandem, factoq. hic fine, quieuit,
Fata renarrabat Diuûm, curſuſq. docebat.

PVB. VIRGILII MARONIS.

ÆNEIDOS LIB. IV.

ARGVMENTVM.

Dido ſui amoris æſtum Annæ ſorori aperit: eiuſque ſecuta conſilium ad Æneæ connubium animum adijcit. Quod & à Venere Iuno impetrat, Æneam ab Italia auertere cupiens: venationiſque opportunitate vſa, tempeſtate immiſſa, comitibus hac, illac diffluentibus, Æneas, & Dido infauſtis ominibus coniunguntur: pudorque proſtitutus coniugij nomine cohoneſtatur. Iarbas interim, Rex Getulorum, qui à Didone coniugij repulſam tulerat, fama rei permotus, aduenamque Æneam ſibi prælatum indignè ferens, cum Ioue patre conqueritur: à quo Mercurius ad Æneam mittitur, qui eum ex Africa quamprimum in Italiam diſcedere iubeat. Id cùm præſentiſſet Dido: vbi & ſuas, & Annæ ſororis preces apud Æneam ne diſcederet, nihil valere animaduerterit; doloris impatiens, ſimulatione ſacrorum extructa pyra, Æneæ gladio ſibi necem conſciſcit.

AT Regina graui iamdudum ſaucia cura,
Vulnus alit venis, & cæco carpitur igni.

Multa

Multa viri virtus animo, multuſq. recurſat
Gentis honos; hærent infixi pectore vultus.
Verbaque: nec placidam menbris dat cura quietem.
Poſtera Phœbea luſtrabat lampade terras,
Humentemque Aurora polo dimouerat Vmbram;
Cùm ſic vnanimem alloquitur male ſana ſororem.
Anna ſoror, quæ me ſuſpenſam inſomina terrent;
Quis nouus hic noſtris ſucceſſit ſedibus hoſpes;
Quem ſeſe ore ferens; quàm forti pectore, & armis;
Credo equidem (nec uana fides) genus eſſe Deorum.
DEGENERES animos timor arguit heu, quibus ille
Iactatis fatis! quæ billa exhauſta canebat,
Si mihi non animo fixum, immotumque ſederet,
Ne cui me vinclo vellem ſociare iugali,
Poſtquam primus amor deceptam morte fefellit.
Si non pertæſum thalami, tedæq. fuiſſet:
Huic vni forſan potui ſuccumbere culpæ.
Anna (fatebor enim) miſeri poſt fata Sichæi
Coniugis, & ſparſos fraterna cæde penates,
Solus hic inflexit ſenſus, animumque labantem
Impulit: agnoſco veteris veſtigia flammæ.
Sed mihi vel tellus optem prius ima dehiſcat,
Vel pater omnipotẽs adigat me fulmine ad vmbras
Pallentes vmbras Erebi, noctemq. profundam:
Ante pudor quàm te violem, aut tua iura reſoluam.
Ille meos, qui me ſibi iunxit, amores
Abſtulit: ille habeat ſecum, ſeruetq. ſepulcro.
Sic effata, ſinum lacrymis impleuit obortis.
Anna refert, O luce magis dilecta ſorori,
Solane perpetua mærens carpere iuuenta?
Nec dulces natos, Veneris nec præmia noris?
Id cinerem, aut manes credis curare ſepultos?

Eſto: ægram nulli quondam flexere mariti,
Non Libyæ, non ante Syro deſpectus Iarbas.
Ductoreſq. alij quos Aphrica terra triumphis
Diues alit: placitone etiam pugnabis amori?
Nec venit in mentem quorum conſederis aruis?
Hinc Getulæ vrbes, genus inſuperabile bello,
Et Numidæ infreni cingunt, & inhoſpita Syrtis:
Hinc deſerta ſiti regio, lateq. furentes
Barcæi. quid bella Tyro ſurgentia dicam,
Germaniq. minas?
Dijs equidem auſpicibus reor, & Iunone ſecunda
Hunc curſum Iliacas vento tenuiſſe carinas.
Quã tu vrbẽ ſoror hanc cernes, quæ ſurgere regna
Coniugio tali Teucrûm comitantibus armis
Punica ſe quantis attollit gloria rebus:
Tu modo poſce Deos veniam ſacriſq. litatis,
Indulge hoſpitio, cauſaſq. innecte morandi:
Dum pelago deſæuit hyems, & aquoſus Orion:
Quaſſatæq. rates, & non tractabile cœlum.
His dictis incenſum animum inflammauit amore,
Spemq. dedit dubiæ menti, ſoluitq. pudorem.
Principio delubra adeunt, pacemq. per aras
Exquirunt: mactant lectas de more bidentes
Legiferæ Cereri, Phœboq. patriq. Lyæo:
Iunoni ante omnes, cui vincla iugalia curæ.
Ipſa tenens dextra pateram pulcherrima Dido,
Candentis vaccæ media inter cornua fundit,
Aut ante ora Deûm pingues ſpatiatur ad aras,
Inſtauratq. diem donis: pecudumq. recluſis
Pectoribus inhians, ſpirantia conſulit exta.
Heu vatem ignaræ mentes: quid vota furentem,
Quid delubra iuuant? eſt mollis flamma medullas

Inte-

Interea & tacitum viuit ſub pectore vulnus.
Vritur infelix Dido, totaque vagatur
Vrbe furens: qualis coniecta cerua ſagitta,
Quam procul incautam,nemora inter Creſſia fixit
Paſtor agens telis, liquit volatile ferrum
Neſcius illa fuga ſyluas, ſaltuſq. peragrat
Dictæos, hæret lateri lethalis arundo.
Nunc media Aeneam ſecum per mœnia ducit
Sidoniaſq. oſtentat opes, vrbemq. paratam:
Incipit effari, mediaq. in voce reſiſtit.
Nunc eadem labente die conuiuia quærit,
Iliacoſq. iterum demens audire labores
Expoſcit, pendetq. iterum narrantis ab ore.
Poſt vbi digreſſi, lumenq. obſcura viciſſim
Luna premit, ſuadentq. cadentia ſidera ſomnos:
Sola domo mœret vacua, ſtratiſq. relictis
Incubat: illum abſens abſentem auditq. videtq.
Aut gremio Aſcanium, genitoris imagine capta,
Detinet,infandum ſi fallere poſſit amorem.
Non cœptæ aſſurgunt turres, non arma iuuentus
Exercet, portuſue, aut propugnacula bello
Tuta parant: pendent opera interrupta, minæque
Murorum ingentes, æquataq. machina cœlo.
Quam ſimul ac tali perſenſit peſte teneri
Chara Iouis coniux, nec famam obſtare furori.
Talibus aggreditur Venerem Saturnia dictis,
Egregiam verò laudem, & ſpolia ampla refertis,
Tuq. puerq. tuus, magnũ, & memorabile numen,
Vna dolo Diuum ſi fœmina victa duorum eſt.
Nec me adeò fallit, veritatem te mœnia noſtra,
Suſpectas habuiſſe domos Carthaginis altæ.
Sed quis erit modus? aut quò nunc certamine tãto?

Quin potius pacem æternam, pactoſq. hymenæos
Exercemus? habes tota quod mente petiſti.
Ardet amans Dido, traxitque per oſſa furorem.
Communē hunc ergo populum, paribuſq. regamus
Auſpicijs: liceat Phrygio ſeruire marito,
Dotaleſq. tuæ Tyrios permittere dextræ.
Olli (ſenſit enim ſimulata mente loquutam
Quo regnum Italiæ Libycas auerteret oras)
Sic contra eſt ingreſſa Venus. Quis talia demens
Abnuat, aut tecum malit contendere bello?
Si modò quod memoras factum fortuna ſequatur.
Sed fatis incerta feror, ſi Iuppiter vnam
Eſſe velit Tyrijs, vrbem, Troiæq. profectis.
Miſceriue probet populos, aut fœdera iungi.
Tu coniux tibi fas animum tentare precando.
Perge, ſequar. Tum ſic excepit regia Iuno,
Mecū erit iſte labor: nunc qua ratione, quod inſtat
Confieri poſſit, paucis (aduerte) docebo.
Venatum Aeneas, vnaq. miſerrima Dido
In nemus ire parant, vbi primos craſtinus ortus
Extulerit Titan, radijſque retexerit orbem.
His ego nigrantem commiſta grandine nimbum,
Dum trepidant alæ, ſaltuſq. indagine cingunt.
Deſuper infundam, & tonitru cœlum omne ciebo.
Diffugient comites, & nocte tegentur opaca.
Speluncam Dido, dux & Troianus eandem
Deuenient: adero: &, vna ſi mihi certa voluntas
Connubio iungam ſtabili, propriamq. dicabo.
Hic hymenæus erit. Non aduerſata petenti
Annuit, atque dolis riſit Cytheræa repertis.
Oceanum interea ſurgens Aurora reliquit:
It portis iubare exorto, delecta iuuentus.

Retia

Retia rara, plagæ, lato venabula ferro,
Maſſyliq. ruunt equites, & odora canum vis.
Reginam thalamo cunctantem ad limina primi
Pœnorum expectant: oſtroq. inſignis, & auro
Stat ſonipes, ac fræna ferox ſpumantia mandit.
Tandem progreditur magna ſtipante caterua,
Sidoniam picto clamydem circundata limbo,
Cui pharetra ex auro, crines nodantur in aurum,
Aurea purpuream ſubnectit fibula veſtem.
Nec non & Phrygij comitas, & lætus Iulus
Incedunt, ipſe ante alios pulcherrimus omnes
Infert ſe ſocium Aeneas, atque agmina iungit:
Qualis, vbi hybernam Lyciam, Xantiq. fluenta
Deſerit, ac Delum maternam inuiſit Apollo,
Inſtauratq. choros: miſtique altaria circum
Creteſq. Dryopeſq. fremunt; pictiq. Agathyrſi:
Ipſi iugis Cynthi graditur, molliq. fluentem
Fronde premit crinē fingens, atq. implicat auro:
Tela ſonant humeris. haud illo ſegnior ibat
Aeneas: tantum egregius decus enitet ore.
Poſtquā altos ventum in montes atq. inuia luſtra,
Ecce feræ ſaxi deiectæ vertice capræ
Decurrere iugis: alia de parte patentes
Tranſmittunt curſu campos, atq. agmina cerui
Puluerulenta fuga glomerant, monteſq. relinquunt,
At puer Aſcanius medijs in vallibus acri
Gaudet equo: iamq. hos curſu, iam præterit illos:
Spumantemq. dari pecora inter inertia votis
Optat aprum, aut fuluum deſcendere monte leonē.
Interea magno miſceri murmure cœlum
Incipit: inſequitur commiſta grandine nimbus.
Et Tyrij comites paſſim, & Troiana iuuentus,

Dardaniuſque nepos Veneris, diuerſa per agros
Tecta metu petiere: ruunt de montibus amnes.
Speluncam Dido, dux & Troianus eandem
Deueniunt: prima & Tellus, & pronuba Iuno
Dant ſignum: fulſere ignes, & conſcius æther
Connubij, ſummoq. vlularunt vertice nymphæ.
Ille dies primus lethi, primuſq. malorum
Cauſa fuit; neque enim ſpecie, famaue mouetur,
Nec iam furtiuum Dido meditatur amorem:
Coniugium vocat, hoc prætexit nomine culpam.
Extemplo Libyæ magnas it fama per vrbes:
Fama malum, quo non aliud velocius vllum:
Mobilitate viget, vireſq. acquirit eundo.
Parua metu primò, mox ſeſe attollit in auras:
Ingrediturq. ſolo, & caput inter nubila condit.
Illam Terra parens, ira irritata Deorum,
Extremam (vt perhibent) Cœo, Enceladoq. ſororē
Progenuit, pedibus celerem, & pernicibus alis:
Mōſtrū horrēdū ingēs. cui quot ſunt corpore plumæ,
Tot vigiles oculi ſubter (mirabile dictu)
Tot linguæ, totidem ora ſonant, tot ſubrigit aures.
Nocte volat cœli medio, terræq. per vmbram,
Stridens nec dulci declinat lumina ſomno:
Luce ſedet cuſtos aut ſummi culmine tecti,
Turribus aut altis, & magnas territat vrbes:
Tam ficti, prauiq. tenax, quàm nuntia veri.
Hæc tum multiplici populos ſermone replebat,
Gaudens: & pariter facta, atque infecta canebat:
Veniſſe Aeneam Troiano à ſanguine cretum:
Cui ſepulchra viro dignetur iungere Dido.
Nunc hyemem inter ſe luxu, quèm longa, fouere,
Regnorum immemores, turpiq. cupidine captos.

Hæc

Digitized by Google

Hæc paſſim Dea fœda virum diffundit in ora.
Protinus ad regem curſus detorquet Iarbam:
Incenditq. animum dictis, atq. aggerat iras,
Hic Ammona ſatus, rapta Garamantide nympha,
Templa Ioui centum, latis immania regnis,
Centum arat po uit; vigilemq. ſacrauerat ignem,
Excubias Diuûm æternas, pecudumque cruore
Pingue ſolum, & varijs florentia limina ſertis.
Iſq. amens animi: & rumore accenſus amaro,
Dicitur ante aras, media inter numina Diuum,
Multa Iouem manibus ſupplex oraſſe ſupinis.
Iuppiter omnipotens, cui nunc Mauruſia pictis
Gens epulata toris, Lenæum libat honorem,
Aſpicis hæc? an te, genitor, cum fulmina torques,
Nequicquam horremus? cæciq. in nubibus ignes
Terrificant animos, & inania murmura miſcent?
Fœmina, quæ noſtris errans in finibus, vrbem
Exiguam pretio poſuit, cui littus arandum,
Cuique loci leges dedimus, connubia noſtra
Reppulit, ac dominum Aeneam in regna recepit.
Et nunc ille Paris cum ſemiuiro comitatu.
Mœnia mentum mitra, crinemq madentem
Subnixus, rapto potitur. nos munera templis
Quippe tuis ferimus, famamq. fouemus inanem
Talibus orantem dictis, araſq. tenentem
Audijt omnipoten : oculoſq. ad mœnia torſit
Regia, & oblitos famæ melioris amantes.
Tunc ſic Mercurium alloquitur, ac talia mandat,
Vade age nate, voca Zephyros & labere pennis,
Dardaniumq. ducem (Tyria Carthagine qui nunc
Expectat, fatiſque datas non reſpicit vrbes)
Alloquere, & celeres defer mea dicta per auras.

Non illum nobis genitrix pulcherrima talem
Promiſit, Graiumq. ideò his vindicat armis:
Sed fore,qui grauidam imperijs, belloq. frementē
Italiam regeret, genus alto à ſanguine Teucri
Proderet; ac totum ſub leges mitteret orbem.
Si nulla accendit tantarum gloria rerum,
Nec ſuper ipſe ſua molitur laude laborem:
Aſcanione pater Romanas inuidet arces;
Quid ſtruit, aut qua ſpe inimica in gente moratur?
Nec prolem Auſoniam, & Lauinia reſpicit arua?
Nauiget: hæc ſumma eſt, hic noſtri nuntius eſto.
Dixerat. Ille patris magni parere parabat
Imperio, & primùm pedibus talaria nectit
Aurea, quæ ſublimem alis, ſiue æquora ſupra,
Seu terram, rapido pariter cum flamine portant.
Tum virgam capit: hac animas ille euocat orco
Pallentes, alias ſub triſtia tartara mittit:
Dat ſomnos, adimit, & lumina morte reſignat.
Illa fretus agit ventos, & turbida tranat
Nubila: iamq. volans apicē, & latera ardua cernit
Atlantis duri, cœlum qui vertice fulc t:
Atlantis, cinctum aſſiduè cui nubibus atris
Piniferum caput, & vento pulſatur, & imbri.
Nix humeros infuſa tegit: tum flumina mento
Præcipitant ſenis,& glacie riget horrida barba.
Hic primum paribus nitens Cyllenius a is
Conſtitit: hinc toto præceps ſe corpore ad vndas
Miſit aui ſimilis, quæ circum littora, circum
Piſcoſos copu o ,humilis volat æquora iuxta.
Haud aliter terras inter, cęlumque volabat,
Littus arenoſum Libyæ, ventoſq. ſecabat
Materno veniens ab auo Cyllenia proles.

Vt

Vt primum alatis tetigit magalia plantis,
Aeneam fundantem arces, ac tecta nouantem
Conſpicit: atque illi ſtellatus iaſpide fulua
Enſis erat: Tyrioq. ardebat murice læna,
Demiſſa ex humeris; diues, quæ munera Dido
Fecerat & tenui telas diſcreuerat auro.
Continuò inuadit, Tu nunc Carthaginis altæ
Fundamenta locas, pulchramq. vxorius vrbem
Extruis? heu regni, rerumque oblite tuarum.
Ipſe Deum tibi me claro demittit olympo
Regnator, cęlum, & terras qui numine torquet:
Ipſe hæc ferre iubet celeres mandata per auras,
Quid ſtruis? aut qua ſpe Libycis teris otia terris?
Si te nulla mouet tantarum gloria rerum;
Nec ſuper ipſe tua moliris laude laborem,
Aſcanium ſurgentem, & ſpes hæredis Iuli
Reſpice: cui regnum Italiæ, Romanaque tellus
Debentur. Tali Cyllenius ore loquutus,
Mortales viſus medio ſermone reliquit,
Et procul in tenuem ex oculis euanuit auram.
At verò Aeneas aſpectu obmutuit amens:
Arrectæq. horrore comæ, & vox faucibus hæſit.
Ardet abire fuga: dulceſq. relinquere terras,
Attonitus tanto monitu, imperioq. Deorum.
(Heu quid agat? quo nunc reginam ambire furentē?
Audeat affatu? & quæ prima exordia ſumat?)
Atque animū nunc huc celerum, nunc diuidit illuc:
In parteſque rapit varias, perq. omnia verſat.
Hæc alternanti potior ſententia viſa eſt:
Mneſthea, Sergeſtumq. vocat, fortemq. Cloanthum
Claſſem aptent taciti, ſocioſq. ad littora cogant.
Arma parent: & quæ ſit rebus cauſa nouandis,

Digitized by Google

Diſſimulent: ſeſe interea, quando optima Dido
Neſcit, & tantos rumpi non ſperet amores,
Tentaturum aditus, & quæ molliſſima fandi
Tempora, quis rebus dexter modus: ocyus omnes
Imperio læti parent, ac iuſſa faceſſunt.
At Regina dolos (quis fallere poſſit amantem?)
Præſenſit: motuſq. excepit prima futuros.
Omnia tuta timens. eadem impia fama furenti
Detulit, armari claſſem, curſumque parari.
Sæuit inops animi, totamq. incenſa per vrbem
Bacchatur, qualis commotis excita ſacris
Thyas, vbi audito ſtimulant trieterica Baccho
Orgia, nocturnuſq. vocat clamore Cithæron.
Tandem his Aeneam compellat vocibus vltro,
Diſſimulare etiam ſperaſti perfide tantum
Poſſe nefas? tacituſq. mea decedere terra?
Nec te noſter amor, nec te data dextera quondam,
Nec moritura tenet crudeli funere Dido?
Quin etiam hyberno moliris ſidere claſſem,
Et mediis properas Aquilonibus ire per altum,
Crudelis? quid ſi non arua aliena, domeſq.
Ignotas peteres? & Troia antiqua maneret?
Troia per vndoſum peteretur claſſibus æquor?
Mene fugis? per ego has lacrymas, dextrāq. tuam, te,
(Quando aliud mihi iam miseræ nihil ipſa reliqui)
Per connubia noſtra per inceptos hymenæos,
Si benè quid de te merui, fuit aut tibi quicquam
Dulce meum; miſerere domus labentis, & iſtam
Oro (ſi quis adhuc precibus locus) exue mentem,
Te propter Libycæ gentes, Nomadumq. Tyranni
Odere, infenſi Tyrij: te propter eundem
Extinctus pudor, &, qua ſola ſidera adibam,
Fama

Fama prior: cui me moribundam deſeris hoſpes ?
Hoc ſolum nomen quoniam de coniuge reſtat.
Quid moror ? an mea Pygmalion dum mœnia frater
Deſtruat? aut captam ducat Getulus Iarbas ?
Saltem ſi qua mihi de te ſuſcepta fuiſſet
Ante fugam ſoboles, ſi quis mihi paruulus aula
Luderet Aeneas, qui te tantùm referret:
Non equidem omninò capta, aut deſerta viderer:
Dixerat. ille Iouis monitis immota tenebat
Lumina, obnixus curam ſub corde premebat.
Tandem pauca refert, ego te quæ plurima fando
Enumerare vales, nunquam Regina negabo
Promeritam: nec me meminiſſe pigebit Eliſæ,
Dum memor ipſe mei, dum ſpiritus hos reget artus
Pro re pauca loquar, nec ego hanc abſcondere furto
Speraui (ne finge) fugam, nec coniugis vnquam
Prætendi tædas, aut hæc in fœdera veni.
Me ſi fata meis paterentur ducere vitam
Auſpicijs, & ſponte mea componere curas:
Vrbem Troianam primùm, dulceſq. meorum
Relliquias colerem, & Priami tecta alta manerent,
Et recidiua manu poſuiſſem Pergama victis.
Sed nunc Italiam magnam Grynæus Apollo,
Italiam Lyciæ iuſſere capeſſere ſortes.
Hic amor, hæc patria eſt. ſi te Carthaginis arces
Phœniſſam, Lybicæq. aſpectusq. detinet vrbis:
Quæ tandem Auſonia Teucros conſidere terra
Inuidia eſt? & nos fas extera quærere regna.
Me patris Anchiſæ, quoties humentibus vmbris,
Nox operit terras, quoties aſtra ignea ſurgunt,
Admonet in ſomnis, & turbida terret imago:
Me puer Aſcanius, capitiſq. iniuria chari,

Quem

Quem regno Heſperiæ fraudo, & fatalibus aruis,
Nunc etiam interpres diuum, Ioue miſſus ab ipſo,
(Teſtor vtrunq. caput) celeres mandata per auras
Detulit. ipſe Deum manifeſto in lumine vidi
Intrantem muros, vocemq. his auribus hauſi.
Deſine meq. tuis incendere, teq, querelis,
Italiam non ſponte ſequor.
Talia dicentem iamdudum auerſa tuetur,
Huc illuc voluens oculos, totumq. pererrat
Luminibus tacitis: & ſic accenſa profatur.
Nec tibi diua parens, generis nec Dardanus auctor,
Perfide. ſed duris genuit te cautibus horrens
Caucaſus; Hyrcanęq. admorunt vbera tigres.
Nā quid diſſimulo? aut quæ me ad maiora reſeruo?
Num fletu ingemuit noſtro; num lumina flexit?
Nū lacrymas victus dedit; aut miſeratus amantē eſt?
Quæ quibus ante feram; iam iā nec maxima Iuno,
Nec Saturnius hæc oculis pater aſpicit æquis.
Nuſquam tuta fides, eiectum, littore egentem
Excepi, & regni demens in parte locaui:
Amiſſam claſſem, ſocios à morte reduxi:
Heu furijs incenſa feror. nunc augur Apollo.
Nunc Lyciæ ſortes, nunc & Ioue miſſus ab ipſo
Interpres diuum fert horrida iuſſa per auras.
Scilicet, is ſuperis labor eſt, ea cura quietos
Sollicitat: neque te teneo, neque dicta refello.
I, ſequere Italiam ventis; pete regna per vndas.
Spero equidem medijs (ſiquid pia numina poſſunt)
Supplicia hauſurum ſcopulis, & nomine Dido
Sæpe vocaturum, ſequar atris ignibus abſens:
Et cum frigida mors anima ſeduxerit artus,
Omnibus vmbra locis adero; dabis improbe pœnas.
Audiam,

Audiam, & hæc manes veniet mihi fama ſub imos.
His medium dictis ſermonē abrumpit, & auras
Aegra fugit: ſeq. ex oculis auertit, & aufert,
Linquens multa metu cunctantē, & multa parantē
Dicere. ſuſcipiunt famulæ, collapſaſq. membra
Marmoreo referunt thalamo, ſtratiſque reponunt.
At pius Aeneas, quanquam lenire dolentem
Solando cupit, & dictis auertere curas,
Multa gemēs, magnoq. animum labefactus amore
Iuſſa tamen diuum exequitur, claſſemq. reuiſit.
Tum verò Teucri incumbunt, & littore celſa
Deducunt toto naues: natat vncta carina.
Frondenteſq. ferunt remos, & robbora ſyluis
Infabricata, fugæ ſtudio.
Migrantes cernas, totaq. ex vrbe ruentes.
Ac veluti ingentem formicæ farris aceruum
Cum populant, hyemis memores: tectoq. reponunt,
It nigrum campis agmen, prædamq. per herbas
Connectant calle anguſto: pars grandia trudunt
Obnixæ frumenta humeris pars agmina cogunt,
Caſtigantq. moras: opere omnis ſemitâ feruet.
Quis tibi nunc Dido cernenti talia ſenſus,
Quoſue dabas gemitus, cum littora feruere latè
Proſpiceres arce ex ſumma. totumq. videres
Miſceri ante oculos tantis clamoribus æquor?
Improbe amor, quid non mortalia pectora cogis?
Ire iterum in lacrymas, iterum tentare precando
Cogitur, & ſupplex animos ſubmittere amori:
Ne quid inexpertum, fruſtra moritura, relinquat
Anna vides toto properari littore circum:
Vndiq. conuenere: vocat iam carbaſus auras,
Puppibus & læti nautæ impoſuere coronas.
Hunc

Digitized by Google

Hunc ego ſi potui tantum ſperare dolorem,
Et perferre ſoror, potero. miſeræ hoc tamen vnum
Exequere Anna mihi, ſolam nam perfidus ille
Te colere, arcanos etiam tibi credere ſenſus.
Sola viri molles aditus & tempora noras
I, ſoror, atque hoſtem ſupplex affare ſuperbum?
Non ego cum Danais Troianam excindere gentem
Aulide iuraui, claſſemue ad Pergama miſi:
Nec patris Anchiſæ cineres maneſue reuelli.
Cur mea dicta negat duras dimittere in aures?
Quò ruit? extremum hoc miſeræ det munus amanti:
Expectet facilemq. fugam, vento q. ferentes.
Non iam coniugium quod prodidit, oro:
Nec pulchro vt Latio careat, regnũq. relinquat.
Tempus inane peto, requiem ſpatiumq. furori.
Dum mea me victam doceat fortuna dolere.
Extremam hanc oro Veniam (miſerere ſororis)
Quam mihi cum dederis, cumulata morte relinquã.
Talibus orabat taleſq. miſerrima fletus
Fertq. refert ſoror. ſed nullis ille mouetur
Fletibus, aut voce vllas tractabilis audit.
Fata obſtant: placidaſq. viri Deus obſtruit aures
Ac veluti annoſam valido cum robore quercum
Alpini Boreæ nunc hinc, nunc flatibus illinc
Eruere inter ſe certant, it ſtridor, & altæ
Conſternunt terram concuſſo ſtipite frondes:
Ipſa hæret ſcopulis, & quantum vertice ad auras
Aethereas tantum radice in tartara tendit:
Haud ſecus aſſiduis hinc, atque hinc vocibus heros
Tunditur, & magno perſentit pectore curas
Mens immota manet, lacrymæ voluuntur inanes,
Tum verò infelix fatis exterrita Dido
Mor-

Mortem orat tædes cœli cenuexa tueri.
Quo magis inceptum peragat, lucemq. relinquit;
Vidit, thuricremis cum dona imponeret aris,
(Horrendum dictu) latices nigreſcere ſacros,
Fuſaq. in obſcœnum ſe vertere vina cruorem,
Hoc viſum nulli, non ipſi effata ſorori.
Præterea, fuit in tectis de marmore templum
Coniugis antiqui, miro quod honore colebat,
Velleribus niueis, & feſta fronde reuinctum.
Hinc exaudiri voces, & verba vocantis
Viſa viri, nox cum terra obſcura teneret;
Solaq. culminibus ferali carmine bubo
Sæpe queri, & longas in fletum ducere voces.
Multaq. præterea vatum prædicta priorum
Terribili monitu horrificant. agit ipſe furentem
In ſomnis ferus Aeneas; ſemperq relinqui
Sola ſibi, ſemper longam incomitata videtur
Ire viam, & Tyrios deſerta quærere terra.
Eumeni dum veluti demens videt agmina Pentheus,
Et ſolem geminum, & duplices ſe oſtendere Thebas:
Aut Agamemnonius ſcenis agitatus Oreſtes,
Armatam facibus matrem, & ſerpentibus atris
Cum fugit, vltriceſq. ſedent in limine Diræ.
Ergo vbi concepit furias, euicta dolore,
Decreuitq. mori: tempus ſecum ipſa modumque
Exigit: & mœſtam dictis aggreſſa ſororem,
Conſilium vultu tegit, ac ſpem fronte ſerenat.
Inueni germana viam (gratare ſorori)
Quæ mihi reddat eũ (vel eo me ſoluat) amantem.
Oceani finem iuxta, Solemque cadentem,
Vltimus Aethiopum locus eſt: vbi maximus Atlas
Axem humero torquet, ſtellis ardentibus aptum.

N Hinc

Hinc mihi Maſſylæ gentis monſtrata ſacerdos,
Heſperidum templi cuſtos: epulaſq. draconi
Quæ dabat, & ſacros ſeruabat in arbore ramos,
Spargens humida mella, ſoporiferumque papauer,
Hæc ſe carminibus promittit ſoluere mentes,
Quas velit eſt aliijs duras immittere curas:
Siſtere aquam fluuijs, & vertere ſidera retro:
Nocturnoſq. ciet manes: mugire videbis
Sub pedibus terram, & deſcendere montibus ornos:
Teſtor chara Deos, & te germana, tuumq.
Dulce caput, magicas inuitam accingier artes.
Tu ſecreta pyram tecto interiore ſub auras
Erige: & arma viri, thalamo, quæ fixa reliquit
Impius, exuuiaſq. omnes, lectumq. iugalem,
Quo perii, ſuper imponas; abolere nefandi
Cuncta viri monimenta iubet, monſtratq. ſacerdos.
Hæc effata ſilet: pallor ſimul occupat ora.
Non tamen Anna nouis prætexere funera ſacris
Germanam credit: nec tantos mente furores
Concipit, aut grauiora timet quàm morte Sychæi.
Ergo iuſſa parat.
At regina, pyra, penetrali in ſede ſub auras
Erecta, ingenti, tedis, atque ilice ſecta,
Intenditq. locum ſertis, & fronde coronat
Funerea; ſuper exuuias, enſemq. relictum,
Effigiemq. toro locat, haud ignara futuri.
Stant aræ circum; & crines effuſa ſacerdos
Tercentum tonat ore Deum, Erebumq. Chaoſq.
Tergeminamq. Hecaten, tria virginis ora Dianæ.
Sparſerat, & latices ſimulatos fontis Auerni:
Falcibus, & meſſæ ad lunam quæruntur ahenis
Pubentes herbæ, nigri cum lacte veneni.

Quæ-

Quæritur & naſcentis equi de fronte reuulſus,
Et matri præreptus amor.
Ipſa mola manibuſq. pijs, altaria iuxta,
Vnum exuta pedem vinclis, in veſte recincta,
Teſtatur moritura Deos, & conſcia fati
Sidera tum, ſi quod non æquo fœdere amantes
Curæ numen habet, iuſtumq. memorq. precatur,
Nox erat, & placidum carpebant feſſa ſoporem
Corpora per terras, ſyluæq. & ſæua quierant
Aequora: cum medio voluuntur ſidera lapſu,
Cum tacet omnis ager pecudes, pictæq. volucres,
Quæq. lacus latè liquidos, quæq. aſpera dumis
Rura tenent, ſomno poſitæ ſub nocte ſilenti
Lenibant curas, & corda oblita laborum:
At non infelix animi Phœniſſa: nec vnquam
Soluitur in ſomnos, oculiſue, aut pectore noctem
Accipit: ingeminant curæ: rurſuſq. reſurgens
Sæuit amor, magnoq. irarum fluctuat æſtu.
Sic adeò inſiſtit, ſecumq. ita corde volutat,
En quid agam? rurſuſne procos irriſa priores
Experiar; Nomadumq. petam connubia ſupplex,
Quos ego ſum toties tam dedignata maritos?
Iliacas igitur claſſes, atque vltima Teucrum
Iuſſa ſequar? quiane auxilio iuuat ante leuatos,
Et bene apud memores veteris ſtat gratia facti?
Quis me au ē (fac velle) ſinet? ratibuſq. ſuperbis
Irriſam accipiet? neſcis heu perdita, nec dum
Laomedonteæ ſentis periuria gentis:
Quid tum; ſola fuga nautas comitabor ouantes:
An Tyrijs: omniq. manu ſtipata meorum
Inſequar; & quos Sidonia vix vlla reuelli,
Rurſus agam pelago, & ventis dare vela iubebo?

Quin morere, vt merita es, ferroq. auerte dolorem.
Tu lacrymis euicta meis: tu prima furentem
His germana malis oneras, atque obijcis hoſti,
Non licuit thalami expertem ſine crimine vitam
Degere, more feræ; tales nec tangere curas?
Non ſeruata fides cineri promiſſa Sichæo.
  Tantos illa ſuo rumpebat pectore queſtus,
Aeneas celſa in puppi, iam certus eundi,
Carpebat ſomnos, rebus iam rite paratis.
Huic ſe forma Dei vultu redeuntis eodem
Obtulit in ſomnis, ruruſq. ita viſa monere eſt,
(Omnia Mercurio ſimilis, vocemq. coloremq.
Et crines flauos, & membra decora iuuentæ)
  Nate Dea, potes hoc ſub caſu ducere ſomnos?
Nec quæ circumſtent te deinde pericula cernis,
Demens, nec Zephyros audis ſpirare ſecundos?
Illa dolos, dirumq. nefas in pectore verſat,
Certa mori, varioq. iratum fluctuat æſtu.
Non fugis hinc præceps, dum præcipitare poteſtas?
Iam mare turbari trabibus, ſæuaſq. videbis
Collucere faces, iam feruere littora flammis:
Si te his attigerit terris aurora morantem.
Eia age, rumpe moras varium, & mutabile ſemper
Fœmina. Sic fatus, nocti ſe immiſcuit atræ.
Tum verò Aeneas, ſubitis exterritus vmbris,
Corripit e ſomno corpus, ſocioſq. fatigat:
Præcipites vigilate viri, & conſidite tranſtris:
Soluite vela citi. Deus æthere miſſus ab alto,
Feſtinare fugam, tortoſque incidere funes,
Ecce iterum ſtimulat. ſequimur te ſancte Deorum
Quiſquis es, imperioq. iterum paremus ouantes.
Adſis, ò placiduſq iuues, & ſidera cœlo

Dextra

Dextra feras. Dixit, vaginaq. eripit enſem
Fulmineum, ſtrictoq. ferit retinacula ferro.
Idem omnes ſimul ardor habet: rapiuntq. ruuntq.
Littora deſeruere: latet ſub claſſibus æquor.
Adnixi torquent ſpumas, & cærula verrunt.
Et iam prima nouo ſpargebat lumine terras
Tithoni croceum linquens Aurora cubile
Regina e ſpeculis vt primum albeſcere lucem
Vidit, & æquatis claſſem procedere velis,
Littoraque & vacuos ſenſit ſine remige portus:
Terq. quaterq. manu pectus percuſſa decorum,
Flauenteſq. abſciſſa comas Proh Iuppiter, ibit
Hic (ait) & noſtris illuſerit aduena regnis?
Non arma expedient; totaq. ex vrbe ſequentur;
Diripientq. rates alij naualibus; ite:
Ferte citi flammas, date vela, impellite remos,
Quid loquor; aut vbi sũs quæ mentẽ inſania muta?
Infelix Dido, nunc te fata impia tangunt.
Tum decuit, cum ſceptra dabas: en dextra, fideſque,
Quem ſecum patrios aiunt portare Penates,
Quem ſubijſſe humeris confectum ætate parentem
Non potui abreptum diuellere corpus, & vndis
Spargere; non ſocios, non ipſum abſumere ferro
Aſcanium, patriiſq epulandum apponere menſis?
Verùm anceps pugnæ fuerat fortuna. fuiſſet:
Quem metui moritura; faces in caſtra tuliſſem,
Impleſſemq. foros flammis: natumq. patremq.
Cum genere extinxem: memet ſuper ipſa dediſſem.
Sol, qui terrarum flammis opera omnia luſtras,
Tuq. harum interpres curarum, & conſcia Iuno,
Nocturniſq. Hecate triuijs vlulata per vrbes.
Et diræ vltrices, & Dij morientis Eliſæ:

Accipite hæc, meritumq. malis aduertite numen:
Et noſtras audite preces ſi tangere portus
Infandum caput, ac terr s ad nare neceſſe eſt:
Et ſi fata Iouis poſcunt, hic terminus hæret:
At bello audacis populi vexatus, & armis,
Finibus extorris, complexu auulſus Iuli,
Auxilium imploret, videatq. indigna ſuorum
Funera: nec, cum ſe ſub leges pacis iniquæ
Tradiderit, regno, aut optata luce fruatur:
Sed cadat ante diem, mediaq. inhumatus arena.
Hæc precor. hanc vocē extremā cū ſanguine fundo,
Tum vos, ò Tyrij, ſtirpem, & genus omne futurum
Exercete odijs; cineriq. hæc mittite noſtro
Munera; nullus amor populis, nec fœdera ſunto.
Exoriare aliquis noſtris ex oſſibus vltor,
Qui face Dardaneo, ferroque ſequare colonos.
Nunc, olim, quocunque dabunt ſe tempore vires,
Littora littoribus contraria, fluctibus vndas
Imprecor, arma armis; pugnent ipſiq. nepotes.
Hæc ait, & partes animum verſabat in omnes,
Inuiſam quærens quam primum abrūpere lucem.
Tu breuiter Barcen nutricem affata Sichæi,
(Namq. ſuam patria antiqua cinis ater habebat)
Annam chara mihi, nutrix, huc ſiſte ſororem:
Dic corpus properet fluuiali ſpargere lympha,
Et pecudes ſecum, & monſtrata piacula ducat:
Sic veniat. tuq. ipſa pia tege tempora vitta.
Sacra Ioui Stygio, quæ rite incepta paraui,
Perficere eſt animus, finemq. imponere curis:
Dardanijq. regnum capitis permittere flammæ,
Sic ait, illa gradum ſtudio celebrat anili.
At trepida, & cœptis immanibus effera Dido,
San-

Sanguineam voluens aciem, maculiſq. trementes
Interfuſa genas, & pallida morte futura,
Interiora domus irrumpit limina & altos
Conſcendit furibunda rogos: enſemq. recludit
Dardanium, non hos quæſitum munus in vſus.
Hic poſtquam Iliacas veſtes: notumq. cubile
Conſpexit, paulum lacrymis, & mente morata,
Incubuitq. toro, dixitq. nouiſſima verba:
Dulces exuuiæ, dum fata, Deuſque ſinebant:
Accipite hanc animam, meq. his exſoluite curis.
Vixi & quem dederat curſum fortuna, peregi:
Et nunc magna mei ſub terras ibit imago.
Vrbem præclaram ſtatui, mea mœnia vidi,
Vlta virum, pœnas inimico à fratre recepi.
Felix, heu nimium felix, ſi littora tantùm
Nunquam Dardaniæ tetigiſſent noſtra carinæ.
Dixit: & os impreſſa toro, Moriemur inultæ;
Sed moriamur, ait. ſic ſic iuuat ire ſub vmbras.
Hauriat hunc oculis ignem crudelis ab alto
Dardanus, & noſtræ ſecum ferat omnia mortis,
Dixerat: atque illam media inter talia ferro
Collapſam aſpiciunt comites, enſemq; cruore
Spumantem, ſparſasq. manus. it clamor ad alta
Atria: concuſſam bacchatur fama per vrbem,
Lamentis, gemituq. & fœmineo vlulatu
Tecta fremunt, reſonat magnis plangoribus æther;
Non aliter quàm ſi immiſſis ruat hoſtibus omnis
Carthago, aut antiqua Tyros, flammęq. furentes
Culmina perq. hominũ voluantur, perq. deorum,
Audijt exanimis, trepidoq. exterrita curſu,
Vnguibus ora ſoror, fœdans, & pectora pugnis,
Per medios ruit, ac morientem nomine clamat,

Hoc illud, germana, fuit; me fraude petebas;
Hoc rogus iſte mihi, hoc ignes, aræq. parabant;
Quid primum deſerta querar, comitemne ſororem
Spreuiſti moriens? eadem me ad fata vocaſſes:
Idem ambas ferro dolor, atque eadem hora tuliſſet,
His etiam ſtruxi manibus, patriosque vocaui
Voce Deos, ſic te ut poſita crudelis abeſſem?
Extinxit te, meque ſoror, populumque, patreſque
Sidonios, vrbemque tuam. Date, vulnera lymphis
Abluam, & extremus ſi quis ſuper alitus errat,
Ore legam. Sic fata gradus euaſerat altos:
Semianimemque ſinu germanam amplexa fouebat
Cum gemitu, atque atros ſiccabat veſte cruores.
Illa graues oculos conata attollere, rurſus
Deficit: infixum ſtridet ſub pectore vulnus:
Ter ſeſe attollens, cubitoq. innixa, leuauit,
Ter reuoluta terra eſt: oculiſq. errantibus alto.
Quæſiuit cœlo lucem, ingemuitq. reperta,
Tum Iuno omnipotens, longum miſerata dolorem,
Difficileſq. obitus, Irim demiſit olympo,
Quæ luctantem animam, nexoſq. reſolueret artus.
Nam quia nec fato, merita nec morte peribat,
Sed miſera ante diem, ſubitoq. accenſa furore:
Nondum illi flauum Proſerpina vertice crinem
Abſtulerat, Stygioq. caput damnauerat Orco.
Ergo Iris croceis per cœlum roſcida pennis,
Mille trahens varios aduerſo Sole colores,
Deuolat: & ſupra caput aſtitit, Hunc ego Diti
Sacrum iuſſa fero: teq. iſto corpore ſoluo.
Sic ait, & dextra crinem ſecat: omnis & vna
Dilapſus calor, atque in ventos vita receſſit.

P V B.

PVB. VIRGILII MARONIS.

AENEIDOS LIBER V.

ARGVMENTVM.

Aeneas in Italiam nauigans, tempeſtate in Siciliam rurſus deſertur: vbi ab Aceſte Rege, à Troianis oriundo exceptis anniuerſarium Anchiſæ patri facit, ludoſque ad eius tumulum inſtituit. Nauali certamine vincit Cloanthus; Euryalus curſu; Entellus ſenex caſtu; ſagittandi arte Eurytion; Aceſtæ tamen prima præmia decernuntur, cuius ſagitta in aerem emiſſa ſubito exarſerat: Aſcanius auo Anchiſæ equeſtres ludos exhibet. Interea Troianæ mulieres, longa nauigationis tædio, hortatu Iridis, ignem in claſſem inijciunt, quatuor exuſtis nauibus, ceteræ, pluuia à Ioue immiſſa, incendio eripiuntur. Anchiſes mox ſomni Aeneam admonet, vt imbelli turba in Sicilia relicta, ipſe cum delecto iuuentutis robore in Italiam nauiget: Sibyllæque antrum adeat, ad ſe in campos Eliſos penetraturus, vbi ſui, ſuorumque fata diſcat. Aeneas oppido in Sicilia condito, ibi mulierum ad Troianorum imbellium tranſcribit Coloniam: nauigāti ipſi in Italiam Neptunus, Veneris precibus, mare tranquillum præbet, ea re fretus Palinurus ſomno ſuccumbens in mare excutitur.

Digitized by Google

INterea medium Aeneas iam claſſe tenebat
Certus iter, fluctuſq. atros Aquilone ſecabat:
Mœnia reſpiciens, quæ iam infelicis Eliſe
Collucent flammis, quæ tantum accenderit ignem
Cauſa latet: duri magno, ſed amore dolores
Polluto, notumq. furens quid fœmina poſſit,
Triſte per augurium Teucrorum pectora ducunt.
Vt pelagus tenuere rates, nec iam amplius vlla
Occurrit tellus, cælum vndiq. & vndique pontus:
Olli cæruleus ſupra caput aſtitit imber,
Noctē, hyemēq. ferens, & inhorruit vnda tenebris,
Ipſe gubernator puppi Palinurus ab alta,
Heu quia nam tanti cinxerunt æthera nimbi?
Quidue pater Neptune paras; ſic deinde loquutus,
Colligere arma iubet, validiſq. incumbere remis,
Obliquatq. ſinus in ventum: ac talia fatus,
Magnanime Aenea, non, ſi mihi Iuppiter autor
Spondeat, hoc ſperem Italiam contingere cœlo.
Mutati tranſuerſa fremunt, & veſpere ab atro
Conſurgunt venti: atque in nubem cogitur aer.
Nec nos obniti contra, neque tendere tantum
Sufficimus, ſuperat quoniam fortuna, ſequamur:
Quoque vocat, vertamus iter, nec littora longè
Fida reor fraterna Erycis, portuſq. Sicanos:
Si modo rite memor ſeruata remetior aſtra.
Tum pius Aeneas, equidem ſic paſcere ventos
Iamdudum & fruſtra cerno te tendere contra.
Flecte viam velis, an ſit mihi gratior vlla,
Quoque magis feſſas optem dimittere naues,
Quàm quæ Dardanium tellus mihi ſeruat Aceſtem,
Et patris Anchiſæ gremio complectitur oſſa:
Hæc vbi dicta, petunt portus, & vela ſecundi
Inten-

Intendunt Zephiri: fertur cita gurgite claſſis,
Et tandem læti notæ aduertuntur arenæ.
At procul excelſo miratus vertice montis
Aduentum, ſociaſq. rates, occurrit Aceſtes.
Horridus in iaculis, & pelle Libyſtidis vrſæ:
Troia Criniſo conceptum flumine mater
Quem genuit. veterū non immemor ille parentum,
Gratatur reduces, & gaza lætus agreſti
Excipit, ac feſſos opibus ſolatur amicis.
Poſtera cum primo ſtellas oriente fugarat
Clara dies, ſocios in cœtum littore ab omni
Aduocat Aeneas: tumuliq. ex aggere fatur,
Dardanidæ magni, genus alto à ſanguine diuum,
Annuus exactis completur menſibus orbis,
Ex quo reliquias, diuiniq. oſſa parentis
Condimus terra, mœſtaſq. ſacrauimus aras.
Iamq. dies (ni fallor) adeſt, quem ſemper acerbum
Semper honoratum (ſic dij voluiſtis) habebo.
Hunc ego Gætulis agerem ſi ſyrtibus exul,
Argolicòue mari deprenſus, & vrbe Mycenæ:
Annua vota tamen, ſolemneſq. ordine pompas
Exequerer, ſtruerémq. ſuis altaria donis.
Nunc vltrò ad cineres ipſius, & oſſa parentis
(Haud equidē ſine mente, reor, ſine numine diuum)
Adſumus: & portus delati intramus amicos.
Ego agite, & cuncti lætum celebremus honorem:
Poſcamus ventos, atq. hæc mea ſacra quotannis
Vrbe velit poſita templis ſibi ferre dicatis.
Bina boum vobis Troia generatus Aceſtes
Dat numero capita in naues: adhibete Penates,
Et patrios epulis, & quos colit hoſpes Aceſtes.
Præterea, ſi nona diem mortalibus almum

Auro-

Aurora extulerit, radijſque retexerit orbem:
Prima citæ Teucris ponam certamina claſſis,
Quiq. pedum curſu valet, & qui viribus audax:
Aut iaculo incedit melior, leuibuſue ſagittis:
Seu crudo fidit pugnam committere ceſtu;
Cuncti adſint, meritæq. expectent præmia palma
Ore fauete omnes, & cingite tempora ramis.
Sic fatus, velat materna tempora myrto:
Hoc Helymus facit, hoc æui maturus Aceſtes,
Hoc puer Aſcanius: ſequitur quos cætera pubes.
Ille è concilio multis cum millibus ibat
Ad tumulum, magna medius comitante caterua
Hic duo rite mero libans carcheſia Baccho
Fundit humi duo lacte nouo, duo ſanguine ſacro,
Purpureoſq. iacit flores: ac talia fatur,
Salue ſancte parens iterum, ſaluete recepti
Ne uicquam cineres, animæq. vmbræq. paterna
Non licuit fines Italos, fataliaq arua,
Nec tecū Auſoniū (quicūq. eſt) quærere Tybrim
Dixerat hæc, adytis cum lubricus anguis ab imis
Septem ingens gyros, ſeptena volumina traxit,
Amplexus placidè tumulum, lapſuſque per aras
Cærulæa cui terga notæ, maculoſus, & auro
Squamam incendebat fulgor, ceu nubibus arcus
Mille trahit varios aduerſo Sole colores.
Obſtupuit viſu Aeneas: ille agmine longo
Tandem inter pateras, & leuia pocula ſerpens,
Libauitq. dapes, rurſuſq. innoxius imo
Succeſſit tumulo, & depaſta altaria liquit.
Hoc magis inceptos genitori inſtaurat honores,
Incertus geniumne loci, famulumne parentis
Eſſe putet, cædit quinas de more bidentes,

Totque

Totq. ſues, totidem nigrantes terga iuuencos;
Vinaq. fundebat pateris: animamq. vocabat
Anchiſæ magni, maneſq. Acheronte remiſſos.
Necnon & ſocij, quæ cuiq. eſt copia, læti
Dona ferunt: onerantq. aras, maſtantq. iuuencos.
Ordine ahena locant alij, fuſiq. per herbam
Sub jciunt verubus prunas, & viſcera torrent.
Expectata dies aderat, nonamq. ſerena
Auroram Phaethontis equi iam luce vehebant:
Famaq. finitimos, & clari nomen Aceſtæ
Excierat: læto complerant littora cœtu
Viſuri Aeneadas, pars & certare parati.
Munera principio ante oculos, circoq. locantur
In medio; ſacri tripodes viridesq. coronæ,
Et palmæ, pretium victoribus, armaq. & oſtro
Perfuſæ veſtes: argenti, auriq. talenta,
Et tuba commiſſos medio canit aggere ludos.
Prima pares ineunt grauibus certamina remis
Quattuor ex omni delectæ claſſe carinæ.
Velocem Mneſtheus agit acri remige Priſtin,
Mox Italus Mneſtheus. genus à quo nomine Mémi;
Ingentemq. Gyas ingenti mole Chimæram,
Vrbis opus: triplici pubes quam Dardana verſu
Impellunt, terno conſurgunt ordine remi.
Sergeſtuſq. domus tenet, à quo Sergia nomen,
Centauro inuehitur magna; Scyllaq. Cloanthus
Cærulea, genus vnde tibi Romane Cluenti.
Eſt procul in pelago ſaxum; ſpumantia contra
Littora, quod tumidis ſubmerſum tunditur olim
Fluctibus, hyberni condunt vbi ſidera Cori;
Tranquillo ſilet, immotaq. attollitur vnda
Campus, & apricis ſtatio gratiſſima mergis.

Hic viridem Aeneas frondenti ex ilice metam
Conſtituit, ſignum nautis pater: vnde reuerti
Scirent, & longos vbi circumflectere curſus.
Tum loca ſorte legunt: ipſiq. in puppibus auro
Ductores longe effulgent, oſtroq. decori.
Cætera populea velatur fronte iuuentus:
Nudatoſq. humeros oleo perfuſa niteſcit.
Conſidunt tranſtris, intentaq. brachia remis
Intenti expectant ſignum, exultantiaq. haurit
Corda pauor pulſans, laudumq. arrecta Cupido.
Inde vbi clara dedit ſonitum tuba, finibus omne
(Haud mora) proſiluere ſuis; ferit æthera clamor
Nauticus, adductis ſpumant freta verſa lacertis.
Infindunt pariter ſulcos, totumq. dehiſcit
Conuulſum remis, roſtris ſtridentibus æquor.
Non tam præcipites bijugo certamine campum
Corripuere, ruuntq. effuſi carcere currus:
Nec ſic immiſſis aurigæ vndantia lora
Concuſſere iugis, proniq. in verbera pendent.
Tum plauſu, fremituq. virum, ſtudijſq. fauentum
Conſonat omne nemus vocemq. incluſa volutant
Littora, pulſati colles clamore reſultant.
Effugit ante alios, primuſq. elabitur vndis
Turbam inter, fremitũq. Gyas, quẽ deinde Cloãthus
Conſequitur melior remis, ſed pondere pinus
Tarda tenet. poſt hos æquo diſcrimine Priſtis,
Centaurusq. locum tendunt ſuperare priorem:
Et nunc Priſtis abit, nunc victam præterit ingens
Centaurus: nunc vna ambæ, iunctiſq. feruntur
Frontibus, & longa ſulcant vada ſalſa carina.
Iamq. propinquabant ſcopulo, metamq. tenebant,
Cum Princeps, medioq. Gyas in gurgite victor
Recto-

Rectorem nauis compellat voce Menœten.
Quò tantum mihi dexter abis? huc dirige curſum.
Littus ama, & læuas ſtringat ſine palmula cautes.
Altum alij teneant Dixit: ſed cæca Menœtes
Saxa timens, proram pelagi detorquet ad vndas.
Quò diuerſus abis iterum? pete ſaxa Menœte,
Cum clamore Gyas reuocabat: & ecce Cloãthum,
Reſpicit inſtantem tergo & propriora tenentem.
Ille inter nauemq. Gyæ, ſcopuloſq. ſonantes
Radit iter læuum interior, ſubitaſq. priorem
Præterit, & metis tenet æquora tuta relictis
Tum vero exarſit iuueni dolor oſſibus ingens:
Nec lacrymis caruere genæ: ſegnemq. Menœten,
Oblitus decoriſq. ſui, ſociùmq. ſalutis,
In mare præcipitem puppi deturbat ab alta.
Ipſe gubernaclo rector ſubit; ipſe magiſter?
Hortaturq. viros, clauumq. ad littora torquet
At grauis, ut fundo vix tandem redditus imo eſt
Iam ſenior, madidaq. fluens in veſte Menœtes,
Summa petit ſcopuli, ſiccaq. in rupe reſedit.
Illum & labentem Teucri, & riſere natantem,
Et ſalſos rident reuomentem pectore fluctus.
Hic læta extremis ſpe eſt accenſa duobus
Sergeſto, Mneſtheoq. Gyan ſuperare morantem,
Sergeſtus capit ante locum ſcopuloq. propinquat:
Nec tota tamen ille prior præeunte carina:
Parte prior, partem roſtro premit æmula piſtris.
At media ſocios incedens naue per ipſos
Hortatur Mneſtheus: Nunc, nunc inſurgite remis,
Hectorei ſocii, Troiæ quos ſorte ſuprema
Delegi comites: nunc illas promite vires.
Nunc animos, quibus in Getulis Syrtibus vſi

Ionioq. mari, Maleæq. ſequacibus vndis.
Non ima prima peto Mneſtheus, neq. vincere certo:
(Quãquã,ò) ſed ſuperẽt, quibus hoc, Neptune, dediſti:
Extremos pudeat rediiſſe: hoc vincite, ciues,
Et prohibete nefas. Olli certamine ſummo
Procumbunt: vaſtis tremit ictibus ærea puppis
Subtrahiturq. ſolum tum creber anhelitus artus,
Aridaq. ora quatit: ſudor fluit vndiq. riuis.
Attulit ipſe viris optatus caſus honorem.
Namq. furens animi, dum proram ad ſaxa ſuburget
Interior ſpatioq. ſubit Sergeſtus iniquo;
Infœlix ſaxi inprocurrentibus hæſit.
Concuſſæ cautes, & acuto in murice remi
Obnixi crepuere, illiſaq prora pependit.
Conſurgunt nautæ, & magno clamore morantur:
Ferrataſq. ſudes, & acuta cuſpide contos
Expediunt, fractoſq. legunt in gurgite remos.
At lætus Mneſtheus, ſucceſſuq. acrior ipſo,
Agmine remorum celeri, ventiſq. vocatis,
Prona petit maria, & pelago decurrit aperto.
Qualis ſpelunca ſubito commota columba,
Cui domus, & dulces latebroſo in pumice nidi,
Fertur in arua volans; plauſumq. exterrita pennis
Dat tecto ingentem: mox aere lapſa quieto,
Radit iter liquidum, celeres neque commouet alas:
Sic Mneſtheus, ſic ipſa fuga ſecat vltima Priſtis
Aequora, ſic illam fert impetus ipſe volantem,
Et primùm in ſcopulo luctantem deſerit alto
Sergeſtum, breuibuſq. vadis: fruſtraq. vocantem
Auxilia, & fractis diſcentem currere remis.
Inde Gyan, ipſamq. ingenti mole Chimæram
Conſequitur: cedit quoniam ſpoliata magiſtro eſt.

Solus

Solus iamq. ipſo ſupereſt in fine Cloanthus,
Quem petit, & ſummis adnixus viribus vrget.
Tum vero ingeminat clamor, cunctiq. ſequentem
Inſtigant ſtudijs reſonatq. clamoribus æther,
Hi, proprium decus, & partũ indignantur honorem
Ni teneant, vitamq. volunt pro laude paciſci:
Hos ſucceſſus alit: poſſunt, quia poſſe videntur.
Et fors æquatis cœpiſſent præmia roſtris,
Ni palmas ponto tendens vtraſq. Cloanthus,
Fudiſſetq. preces, diuoſq. in vota vocaſſet:
Dij, quibus imperium pelagi, quorũ æquora curro,
Vobis lætus ego, hoc candentem in littore taurum
Conſtituam ante aras voti reus; extaq. ſalſos
Porriciam in fluctus, & vina liquentia fundam.
Dixit: eumq. imis ſub fluctibus audit omnis
Nereidum, Phorciq. chorus, Panopæaq. virgo,
Et pater ipſe manu magna Portunus euntem
Impulit: illa Noto citius, volucriq. ſagitta
Ad terram fugit, & portu ſe condidit alto.
Tum ſatus Anchiſa, cunctis ex more vocatis,
Victorem magna præconis voce Cloanthum
Declarat, viridiq. aduelat tempora lauro:
Muneraq. in naues, ternos aptare iuuencos,
Vinaq. & argenti magnum dat ferre talentum.
Ipſis præcipuos ductoribus addit honores:
Victori chlamidẽ auratam, quam plurima circum
Purpura Mæandro duplici Melibœa cucurrit,
Intextuſq. puer frondoſa regius Ida
Veloces iaculo ceruos, curſuq. fatigat,
Acer, anhelanti ſimilis, quem præpes ab Ida
Sublimem pedibus rapuit Iouis armiger vncis.
Longæui palmas nequicquam ad ſidera tendunt

Cuſtodes: ſæuitq. canum latratus in auras.
At, qui deinde locum tenuit virtute ſecundum,
Leuibus huic hamis conſertam, auroq. trilicem
Loricam (quam Demoleo detraxerat ipſe
Victor, apud rapidum Simoenta, ſub Ilio alto)
Donat habere viro, decus & tutamen in armis.
Vix illam famuli Phegeus, Sagariſq. ferebant,
Multiplicem, connixi humeris: indutus at olim
Demoleus, curſu palantes Troas agebat.
Tertia dona facit, geminos ex ære lebetas,
Cymbiaq. argento perfecta, atque aſpera ſignis.
Iamq. adeo donati omnes, opibuſq ſuperbi,
Puniceis ibant euincti tempora tænijs,
Cum ſæuo è ſcopulo multa vix arte reuulſus,
Amiſſis remis, atq. ordine debilis vno;
Irriſam ſine honore ratem Sergeſtus agebat.
Qualis ſæpe viæ deprenſus in aggere ſerpens,
Aerea quem obliquum rota tranſit, aut grauis ictu
Seminecem liquit ſaxo, lacerumq. viator:
Nequicquam longos fugiens dat corpore tortus:
Parte ferox, ardenſq. oculis, & ſibila colla
Arduus attollens: pars vulnere clauda retentat
Nexantem nodos, ſeq in ſua membra plicantem.
Tali remigio nauis ſe tarda mouebat:
Vela facit tamen, & plenis ſubit oſtia velis.
Segeſtum Aeneas promiſſo munere donat,
Seruatam ob nauem lætus, ſocioſq. reductos.
Olli ſerua datur, operũ haud ignara Mineruæ,
Creſſa genus, Pholoe, geminiq. ſub vbere nati.
Hoc pius Aeneas miſſo certamine, tendit
Gramineum in campũ, quem collibus vndiq. curuis
Cingebant ſyluæ; mediaq. in valle, theatri
Circus

Circus erat, quò ſe multis cum millibus heros
Conſeſſu medium tulit, extructo reſedit.
Hic, qui forte velint rapido contendere curſu,
Inuitat pretijs animos, & præmia ponit.
Vndiq. conueniunt Teucri, miſtiq. Sicani:
Niſus, & Euryalus, primi.
Euryalus, forma inſignis, viridiq. iuuenta:
Niſus, amore pio pueri, quos deinde ſequutus
Regius egregia Priami de ſtirpe Diores.
Hunc Salius ſimul, & Patron: quorũ alter Acarnan,
Alter ab Arcadia, Tegeæ de ſanguine gentis.
Tum duo Trinacrijiuuenes, Helymus, Panopeſq.
Aſſueti ſyluis, comites ſenioris Aceſtæ.
Multi præterea; quos fama obſcura recondit.
Aeneas, quibus in medijs ſic deinde loquutus,
Accipite hæc animis, lætaſq. aduertite mentes:
Nemo ex hoc numero mihi non donatus abibit,
Gnoſia bina dabo leuata lucida ferro
Spicula, cælatamq. argento ferre bipennem.
Omnibus hic erit vnus honos: tres præmia primi
Accipient, flauaq. caput nectentur oliua.
Primus equum phaleris inſigne victor habeto:
Alter Amazoniam pharetram, plenamq. ſagittis
Threijcis: lato quam circum amplectitur auro
Balteus, & tereti ſubnectit fibula gemma.
Tertius Argolica hac galea contentus abito.
Hæc vbi dicta locum capiunt: ſignoq. repente
Corripiunt ſpatia audito: limenq. relinquunt
Effuſi, nimbo ſimiles: ſimul vltima ſignant.
Primus abit, longèq. ante omnia corpora Niſus
Emicat; & ventis, & fulminis ocyor alis.
Proximus huic, longo ſed proximus interuallo,

Inſequitur Salius: ſpatio poſt deinde relicto
Tertius Euryalus.
Euryalumq. Helymus ſequitur: quo deinde ſub ipſo
Ecce volat, calcemq. terit iam calce Diores,
Incumbens humeris: ſpatia, & ſi plura ſuperſint,
Tranſeat elapſus prior. ambiguumue relinquat.
Iamq. ferè ſpatio extremo, feſſiq. ſub ipſum
Finem aduentabant, leui cum ſanguine Niſus
Labitur infelix, cæſis, vt fortè iuuencis
Fuſus humum, virideſq. ſuper madefecerat herbas.
Hic iuuenis iam victor ouans, veſtigia preſſo
Haud tenuit titubata ſolo. ſed pronus in ipſo
Concidit, immundoq. fimo, ſacroq. cruore.
Non tamen Euryali, non ille oblitus amorum:
Nam ſeſe oppoſuit Salio, per lubrica ſurgens:
Ille autem ſpiſſa iacuit reuolutus arenâ.
Emicet Euryalus, & munere victor amici,
Prima tenet plauſuq. volat, fremituq. ſecundo.
Poſt Helymus ſubit, & nunc tertia palma Diores.
Hic totum caueæ conſeſſum ingentis, & ora
Prima patrum magnis Salius clamoribus implet,
Ereptumq. dolo reddi ſibi poſcit honorem.
Tutatur fauor Euryalum, lacrymæq. decoræ,
Gratior, & pulchro veniens in corpore virtus
Adiuuat & magna proclamat voce Diores:
Qui ſubijt palmæ, fruſtraq. ad præmia venit
Vltima, ſi primi Salio redduntur honores.
Tum pater Aeneas, Veſtra, inquit, munera vobis
Certa manent, pueri & palmã mouet ordine nemo:
Me liceat caſum miſerari inſontis amici.
Sic fatus, tergum Gætuli immane leonis
Dat Salio, villis oneroſum, atq. vnguibus aureis.

Digitized by Google

Hic Niſus, Si tanta, inquit, ſunt præmia victis,
Et te lapſorum miſeret: quæ munera Niſo
Digna dabis, primam merui qui laude coronam,
Ni me, quæ Salium, fortuna inimica tuliſſet?
Et ſimul his dictis faciem oſtentabat, & vdo
Turpia membra fimo. riſit pater optimus olli;
Et clypeum efferri iuſſit, Didymaonis artes,
Neptuni ſacro Danais de poſte refixum.
Hoc iuuenem egregium præſtanti munere donat.
Poſt vbi confecti curſus, & dona peregit:
Nunc ſi cui virtus, animuſq. in pectore præſens,
Adſit, & euinctis attollat brachia palmis.
Sic ait, & geminum pugnæ proponit honorem:
Victori velatum auro, vittiſq. iuuencum:
Enſem, atq. inſignem galeam, ſolatia victo.
Nec mora, continuò vaſtis cum viribus effert
Ora Dares, magnoq. virum ſe murmure tollit:
Solus qui Paridem ſolitus contendere contra:
Idemq. ad tumulum quo maximus occupat Hector,
Victorem Butem immani corpore (qui ſe
Bebrycia veniens Amyci de gente ferebat)
Perculit. & fulua moribundum extendit arena.
Talis prima Dares caput altum in prælia tollit:
Oſtenditq. humero latos, alternaq. iactat
Brachia protendens, & verberat ictibus auras.
Quæritur huic alius: nec quiſquã ex agmine tanto,
Audet adire virum, manibuſq. inducere caſtus.
Ergo alacris, cunctoſq. putans excedere palma,
Aeneæ ſtetit ante pedes: nec plura moratus,
Tum læua taurum cornu tenet: atque ita fatur,
Nate Dea, ſi nemo audet ſe credere pugnæ:
Qui finis ſtandi? quò me decet vſque teneri?

Ducere dona iube. Cuncti ſimul ore fremebant
Dardanidæ, reddiq. viro promiſſa iubebant.
Hic grauis Entellum dictis caſtigat Aceſtes,
Proximus vt viridante toro conſederat herbæ.
Entelle, heroum quondam fortiſſime fruſtra,
Tantane tam patiens nullo certamine tolli
Dona ſines? vbi nunc nobis Deus ille magiſter
Nequicquã memoratus Eryx? vbi fama per omnem
Trinacriam, & ſpolia illa tuis pendentia tectis?
Ille ſub hæc, Non laudis amor, nec gloria ceſſit
Pulſa metu: ſed enim gelidus tardante ſenecta
Sanguis hebet, frigentq. effœtæ in corpore vires.
Si mihi, quæ quondam fuerat, quaq improbus iſte
Exultat fidens, ſi nunc foret illa iuuenta:
Haud equidem pretio inductus, pulchroq. iuuenco
Veniſſem: nec dona moror. Sic deinde loquutus,
In medium geminos immani pondere cæſtus
Proiecit: quibus acer Eryx in prælia ſuetus
Ferre manum, duroq. intendere brachia tergo.
Obſtupuere animi: tantorum ingentia ſeptem
Terga boum plumbo inſuto, ferroq. rigebant.
Ante omnes ſtupet ipſe Dares, longèq. recuſat:
Magnanimuſq. Anchiſiades & pondus & ipſa
Huc illuc vinclorum immenſa volumina verſat:
Tum ſenior tales referebat pectore voces,
Quid ſi quis cęſtus ipſius, & Herculis arma
Vidiſſet, triſtemq. hoc ipſo in littore pugnam?
Hæc germanus Eryx quondam tuus arma gerebat:
Sanguine cernis adhuc ſparſoq. infecta cerebro.
His magnum Alciden contra ſtetit: his ego ſuetus,
Dum melior vires ſanguis dabat, æmula necdum
Temporibus geminis canebat ſparſa ſenectus.
Sed

Sed, ſi noſtra Dares hæc Troius arma recuſat:
Idque pio ſedet Aeneæ, probat auctor Aceſtes,
Aequemus pugnas; Erycis tibi terga remitto,
Solue metus & tu Troianos exue cæſtus.
Hæc fatus, duplicem ex humeris reiecit amictum,
Et magnos mēbrorum artus, magna oſſa, lacertoſq.
Exuit, atq. ingens media conſiſtit arena.
Tum ſatus Anchiſa cæſtus pater extulit æquos,
Et paribus palmas amborum innexuit armis,
Conſtitit in digitos extemplo arrectus vterq.
Brachiaq. ad ſuperas interritus extulit auras.
Abduxere retro longe capita ardua ab ictu;
Immiſcentq. manus manibus, pugnamq. laceſſunt.
Ille pedum melior motu, fretuſq. iuuenta
Hic membris, & mole ualens: ſed tarda trementi
Genua labant, vaſtus quatit æger anhelitus artus
Multa viri nequidquam inter e vulnera iactant,
Multa cauo lateri ingeminant, & pectore vaſtos
Dant ſonitus; erratq. aures & tempora circum
Crebra manus, duro crepitant ſub vulnere malæ.
Stat grauis Entellus, niſuque immotus eodem,
Corpore tela modò, atque oculis vigilantibus exit;
Ille, uelut celſam oppugnat qui molibus vrbem
Aut montana ſedet circum caſtella ſub armis,
Nunc hoc, nunc illos aditus, omnemq. pererrat
Arte locum, & varii aſſultibus irritus vrget.
Oſtendit dextram inſurgens Entellus, & altè
Extulit; ille ictum venientem à vertice velox
Præuidit, celeriq. elapſus corpore ceſſit
Entellus vires in ventum effudit, & ultro
Ipſe grauis grauiterq. ad terram pondere vaſto
Concidit, vt quondā caua concidit, aut Erymantho

Aut Ida in magna, radicibus eruta pinus.
Conſurgunt ſtudiis Teucri: & Trinacria pubes.
It clamor cælo, primuſq. accurrit Aceſtes,
Aequæuumq. ab humo miſerans attolit amicum.
At non tardus caſu, neq. territus heros,
Acrior ad pugnam redit, & vim ſuſcitat ira,
Tum pudor incendit vires, & conſcia virtus.
Præcipitemq. Daren ardens agit æquore toto,
Nunc dextra ingeminatus ictus, ille ſiniſtra.
Nec mora, nec requies, quàm multa grandine nimbi
Culminibus crepitant, ſic denſis ictibus heros
Creber vtraq. manu pulſat, verſatq. Dareta:
Tum pater Aeneas producere longius iras,
Et ſæuire animis Entellum haud paſſus acerbis.
Sed finem impoſuit pugnæ, feſſumq. Dareta
Eripuit, mulcens dictis ac talia fatur.
Infœlix quæ tanta animum dementia cepit?
Non vires alias, conuerſaq. numina ſentis?
Cede Deo, dixitq. & prælia voce diremit.
Aſt illum fidi æquales, genua ægra trahentem,
Iactantemq. vtroq. caput, craſſumq. cruorem
Ore reiectantem, miſtoſq. in ſanguine dentes,
Ducunt ad naues: galeamq. enſemq. vocati
Accipiunt, palmam Entello, taurumq. relinquunt.
Hic victor, ſuperans animis, tauroq. ſuperbus,
Nate Dea, voſq. hæc inquit, cognoſcite Teucri:
Et mihi quæ fuerint iuuenili in corpore vires,
Et qua ſeruetis reuocatum à morte Dareta:
Dixit, & aduerſi contra ſtetit ora iuuenci,
Qui donum aſtabat pugnæ: duroſq. reducta
Librauit dextera media inter cornua cæſtus,
Arduus, effractoq. illiſit in oſſa cerebro.

Ster-

Sternitur,exanimiſq. tremens procũbit humi bos
Ille ſuper tales effudit pectore voces,
Hãc tibi Eryx meliorẽ animã pro morte Daretis,
Perſoluo: hic victor cæſtus, artemq, repono.
Protinus Aeneas celeri certare ſagitta
Inuitat, qui fortè velint, & præmia ponit:
Ingentiq. manu malum de naue Sereſti
Erigit,& volucrem traiecto in fune columbam,
Quò tendat ferrum, malo ſuſpendit ab alto
Conuenere viri: deiectamq. ærea ſortem
Accepit galea: & primus clamore ſecundo
Hyrtacidæ ante omnes exit locus Hippocoontis.
Quem modo nauali Mneſtheus certamine victor
Conſequitur, viridi Mneſtheus euinctus oliua.
Tertius Eurytion; tuus ò clariſſime frater,
Pandare: qui quondam iuſſus confundere fœdus,
In medios telum torſiſti primus Achiuos.
Extremus, galeaq. ima ſubſedit Aceſtes,
Auſus & ipſe manu iuuenum tentare laborem.
Tum validis flexos incuruant viribus arcus
Pro ſe, quiſq. viri, & depromunt tela pharetris:
Primaq. per cœlum neruo ſtridente ſagitta
Hyrtacidæ iuuenis volucres diuerberat auras:
Et venit, aduerſiq, infigitur arbore mali.
Intremuit malus: timuitq. exterrita pennis.
Ales, & ingenti ſonuerunt omnia plauſu.
Poſt acer Mneſtheus adducto conſtitit arcu,
Alta petens, pariterq. oculos, telumq. tetendit.
Aſt ipſam miſerandus auem contingere ferro
Non valuit; nodos & vincula linea rupit.
Queis innexa pedem malo pendebat ab alto.
Illa notos, atq. atra volans in nubila fugit.
Tum

Tum rapidus iamdudum arcu contente parato
Tela tenens, fratrem Eurytion in vota vocauit.
Iam vacuo lætam cœlo ſpeculatus, & alis
Plaudentem nigra figit ſub nube columbam.
Decidit exanimis, vitamq. reliquit in aſtris
Aërijs: fixamq. refert delapſa ſagittam.
Amiſſa ſolus palma ſuperabat Aceſtes
Qui tamen ætherias telum contorſit in auras,
Oſtentans artem pariter, arcumq. ſonantem.
Hic oculis ſubitò obijcitur, magnoq. futurum
Augurio monſtrum, docuit poſt exitus ingens;
Seraq. terrifici cecinerunt omnia vates.
Nāq. volans liquidis in nubibus arſit arundo,
Signauitq. viam flammis, tenueſq. receſſit
Conſumpta in ventos; cælo ceu ſæpè refixa
Tranſcurrunt, crinemq. volantia ſidera ducunt.
Attonitis hæſere animis, ſuperoſq. precati
Trinacrij, Teucriq. viri, nec maximus omen
Abnuit Aeneas; ſed lætum amplexus Aceſten
Muneribus cumulat magnis, ac talia fatur.
Sume pater (nam te voluit rex magnus olympi
Talibus auſpicijs exortem decere honorem)
Ipſis Anchiſæ longæui hoc munus habebis;
Cratera impreſſum ſigni, quem Thracius olim
Anchiſæ genitori in magno munere Ciſſeus
Ferre ſui dederat monumentum, & pignus amoris.
Sic fatus, cingit viridanti tempora lauro,
Et primum ante omnes victorem appellat Aceſtē.
Nec bonus Eurytion prælato inuidit honori,
Quamuis ſolus auem cœlo deiecit ab alto.
Proximus ingreditur donis, qui vincula rupit,
Extremus, volucri, qui fixit arundine malum.

At pater Aeneas, nondum certamine miſſo,
Cuſtodem ad ſeſe, comitemq. impubis Iuli
Epytiden vocat, & fidam ſic fatur ad aurem,
Vade age: & Aſcanio ſi iam puerile paratum
Agmen habet ſecum, curſuſq. inſtruxit equorum:
Ducat, auo turmas, & ſeſe oſtendat in armis.
Dic, ait: ipſe omnem longo decedere circo
Infuſum populum, & campos iubet eſſe patentes.
Incedunt pueri, pariterq. ante ora parentum
Frænatis lucent in equis, quos omnis euntes
Trinacriæ mirata fremit, Troiæq. iuuentus
Omnibus in morem tonſa coma preſſa corona.
Cornea bina ferunt præfixa haſtilia ferro,
Pars leues humero pharetras: it pectore ſummo.
Flexilis obtorti per collum circulus auri.
Tres equitum numero turmæ, terniq. vagantur
Ductores: pueri biſſeni quemq. ſequuti,
Agmine partito fulgent, paribuſq. magiſtris,
Vna acies iuuenum, ducit quam paruus ouantem
(Nomen aui referens) Priamus, tua clara Polite
Progenies, auctura Italos: quem Thracius albis
Portat equus bicolor maculis: veſtigia primi
Alba pedis, frontemq. oſtentans arduus albam.
Alter, Atys; genus vnde Atyi duxere Latini:
Paruus Atys, pueroq; puer dilectus Iulo.
Extremus, formaq. ante omnes pulcher Iulus
Sidonio eſt inuectus equo: quem candida Dido
Eſſe ſui dederat monimentum, & pignus amoris.
Cætera Trinacrijs pubes ſenioris Aceſtæ
Fertur equis.
Excipiunt plauſu pauidos, gaudentq. tuentes
Dardanidæ, veterumq. agnoſcunt ora parentum.

Tum rapidus iamdudum arcu contente parato
Tela tenens, fratrem Eurytion in vota vocauit.
Iam vacuo lætam cœlo ſpeculatus, & alis
Plaudentem nigra figit ſub nube columbam.
Decidit exanimis, vitamq. reliquit in aſtris
Aërijs: fixamq. refert delapſa ſagittam.
Amiſſa ſolus palma ſuperabat Aceſtes
Qui tamen ætherias telum contorſit in auras,
Oſtentans artem pariter, arcumq. ſonantem.
Hic oculis ſubitò obijcitur, magnoq. futurum
Augurio monſtrum, docuit poſt exitus ingens;
Seraq. terrifici cecinerunt omnia vates.
Nāq. volans liquidis in nubibus arſit arundo,
Signauitq. viam flammis, tenueſq. receſſit
Conſumpta in ventos; cælo ceu ſæpè refixa
Tranſcurrunt, crinemq. volantia ſidera ducunt.
Attonitis hæſere animis, ſuperoſq. precati
Trinacrij, Teucriq. viri, nec maximus omen
Abnuit Aeneas; ſed lætum amplexus Aceſten
Muneribus cumulat magnis, ac talia fatur.
Sume pater (nam te voluit rex magnus olympi
Talibus auſpicijs exortem decere honorem)
Ipſis Anchiſæ longæui hoc munus habebis;
Cratera impreſſum ſigni, quem Thracius olim
Anchiſæ genitori in magno munere Ciſſeus
Ferre ſui dederat monumentum, & pignus amoris.
Sic fatus, cingit viridanti tempora lauro,
Et primum ante omnes victorem appellat Aceſtē.
Nec bonus Eurytion prælato inuidit honori,
Quamuis ſolus auem cœlo deiecit ab alto.
Proximus ingreditur donis, qui vincula rupit,
Extremus, volucri, qui fixit arundine malum.

At

At pater Aeneas, nondum certamine miſſo,
Cuſtodem ad ſeſe, comitemq. impubis Iuli
Epytiden vocat, & fidam ſic fatur ad aurem,
Vade age: & Aſcanio ſi iam puerile paratum
Agmen habet ſecum, curſuſq. inſtruxit equorum:
Ducat auo turmas, & ſeſe oſtendat in armis.
Dic, ait: ipſe omnem longo decedere circo
Infuſum populum, & campos iubet eſſe patentes.
Incedunt pueri, pariterq. ante ora parentum
Frænatis lucent in equis, quos omnis euntes
Trinacriæ mirata fremit, Troiæq. iuuentus
Omnibus in morem tonſa coma preſſa corona.
Cornea bina ferunt præfixa haſtilia ferro,
Pars leues humero pharetras: it pectore ſummo
Flexilis obtorti per collum circulus auri.
Tres equitum numero turmæ, terniq. vagantur
Ductores: pueri biſſeni quemq. ſequuti,
Agmine partito fulgent, paribuſq. magiſtris.
Vna acies iuuenum, ducit quam paruus ouantem
(Nomen aui referens) Priamus, tua clara Polite
Progenies, auctura Italos: quem Thracius albis
Portat equus bicolor maculis: veſtigia primi
Alba pedis, frontemq. oſtentans arduus albam.
Alter, Atys; genus vnde Atyi duxere Latini:
Paruus Atys, pueroq; puer dilectus Iulo.
Extremus, formaq. ante omnes pulcher Iulus
Sidonio eſt inuectus equo: quem candida Dido
Eſſe ſui dederat monimentum, & pignus amoris.
Cætera Trinacrijs pubes ſenioris Aceſtæ
Fertur equis.
Excipiunt plauſu pauidos, gaudentq. tuentes
Dardanidæ, veterumq. agnoſcunt ora parentum.

Poſt-

Poſtquam omnem læti conſeſſum, oculoſq. ſuorum
Luſtrauere in equis: ſignum clamore paratis
Epytides longè dedit, inſonuitq. flagello.
Olli diſcurrere pares, atq. agmina terni
Diductis ſoluere choris: rurſuſq. vocati
Conuertere vias, infeſtaq. tela tulere.
Inde alios ineunt curſus, alioſq. recurſus,
Aduerſis ſpatiis, alternoſq. orbibus orbes
Impediunt: pugnæq. cient ſimulacra ſub armis.
Et nunc terga fugæ nudant, nunc ſpicula vertunt
Infenſi: facta pariter nunc pace feruntur.
Vt quondam Creta fertur Labyrinthus in alta
Parietibus textum cæcis iter, ancipitemq.
Mille vijs habuiſſe dolum, qua ſigna ſequendi
Falleret indeprenſus, & irremeabilis error:
Haud aliter Teucrum nati veſtigia curſu
Impediunt, texuntq. fugas, & prælia ludo.
Delphinum ſimiles qui per maria humida nando
Carpatium, Libycumq. ſecant, luduntq. per vndas.
Hunc morē, hos curſus, atq. hæc certamina primus
Aſcanius, longa muris cum cingeret Albam,
Retulit, & priſcos docuit celebrare Latinos,
Quo puer ipſe modo ſecum quo Troia pubes,
Albanos docuere ſuos. hinc maxima porrò
Accepit Roma, & patrium ſeruauit honorem.
Troiaq. nunc, pueri, Troianum dicitur agmen.
Hac celebrata tenus ſancto certamina patri.
Hic primùm fortuna fidem mutata nouauit.
Dum varijs tumulo referunt ſolemnia ludis,
Irim de cœlo miſit Saturnia Iuno
Iliacam ad claſſem; ventoſq. aſpirat eunti.
Multa mouens, nec dũ antiquum ſaturata dolorem.

Illa

Illa viam celerens per mille coloribus arcum,
Nulli viſa cito decurrit tramite virgo.
Conſpicit ingentem concurſum, & littora luſtrāt:
Deſertoſque videt portus, claſſemque relictam.
At procul in ſola ſecretæ Troades acta
Amiſſum Anchiſen flebant: cunctæque profundum
Pontum aſpectabant flentes Heu, tot uada feſſis
Et tantum ſupereſſe maris. vox omnibus vna,
Vrbem orant; tædet pelagi perferre laborem.
Ergo inter medias ſeſe haud ignara nocendi,
Conijcit: & faciemque Deæ ueſtemque reponit:
Fit Beroe Iſmarij coniux longæua Dorycli;
Cui genus, & quondam nomen natique fuiſſent
Ac ſic Dardanidum mediam ſe matribus infert.
O miſeræ, quas non manus inquit, Achaica bello,
Traxerit ad lethum patriæ ſub mœnibus. ò gens
Infœlix, cui te exitio fortuna reſeruat?
Septima poſt Troiæ excidium iam vertitur æſtas:
Cùm freta, cùm terras omnes, tot inhoſpita ſaxa,
Sideraque emenſæ ferimur; dū per mare magnum
Italiam ſequimur fugientem, & uoluimur vndis
Hic Erycis fines f aterni atque hoſpes Aceſtes;
Quid prohibet muros iacere, & dare ciuibus vrbē.
O patria, & rapti nequidqam ex hoſte penates,
Nullane iam Troiæ dicentur mœnia? nuſquam
Hectoreos amnes, Xanthum, & Simoenta videbo?
Quin agite, & mecum infauſtas exurite puppes,
Nam mihi Caſſandræ per ſomnum vatis imago
Ardentes dare viſa faces; Hic quærite Troiam:
Hic domus eſt, inquit, vobis: iam tempus agi res;
Nec tantis mora prodigijs: en quatuor aræ
Neptuno; Deus ipſe faces, animumque miniſtrat

Hæc

Hæc memorans prima infenſum vi corripit ignem:
Sublataque procul dextera connixa coruſcat,
Et iacit, arrectæ mentes, ſtupefactaque corda
Iliadum, Hic una è multis, quę maxima natu
Pyrgo, tot Priami natorum regia nutrix:
Non Beroe vobis, non hæc Rhœteia matres,
Eſt Dorycli coniux diuini ſigna decoris,
Ardenteſque notare oculos, qui ſpiritus illi,
Qui vultus, uociſque ſonus, vel greſſus eunti.
Ipſa egomet dudum Beroen digreſſa reliqui
Aegram, indignantem tali quod ſola careret
Munere nec meritos Anchiſæ inferret honores.
Hæc effata.
At matres primò ancipites, oculiſque malignis
Ambiguæ ſpectare rates miſerum inter amorem
Præſentis terræ, fatiſque vocantia regna:
Cùm Dea ſe paribus per cœlum ſuſtulit alis,
Ingentemque fuga ſecuit ſub nubibus arcum.
Tum vero attonitæ monſtris, actęque furore
Conclamant rapiuntque focis penetralibus ignem:
Pars ſpoliant aras: frondem, ac virgulta, faceſque
Conijciunt, furit immiſſis Vulcanus habenis
Tranſtra per, & remos, & pictas abiete puppes.
Nuncius Anchiſæ ad tumulum, cuneoſque theatri
Incenſas perfert naues Eumelus: & ipſi
Reſpiciunt atram in nimbo volitare fauillam.
Primus & Aſcanius curſus vt lætus equeſtres
Ducebat ſic acer equo turbata petiuit
Caſtra, nec exanimes poſſunt retinere magiſtri
Quis furor iſte nouus? quò nunc, quò tenditis? inquit,
Heu miſeræ ciues; non hoſtem, inimicaque caſtra
Argiuum, veſtras ſpes vritis; En ego veſter

Aſcanius. Galeam, aut pedes proi: cit inanem,
Qua laudo indutus belli ſimulacra ciebat.
Accelerat ſimul Aeneas, ſimul agmina Teucrum
Aſt illæ diuerſa metu per littora paſſim
Diffugiunt, ſiluaſque & ſicubi concaua furtim
Saxa petunt: piget incœpti, luciſque: ſuoſque
Mutatæ agnoſcunt; excuſſaque pectore Iuno eſt
Sed non idcirco flammæ, atque incendia vires
Iudomitas poſuere: vdo ſub robore viuit
Stuppa vomens tardum fumum, lentuſque carinas
Eſt vapor, & toto deſcendit corpore peſtis:
Nec vires heroum, infuſaque flumiua proſunt.
Tum pius Aenens humeris abeſcindere veſtem,
Auxilioque vocare Deos, & tendere palmas.
Iuppiter omnipotens ſi nondum exoſus ad vnum
Troianos, ſi quid pietas antiqua labores
Reſpicit humanos: da flammam euadere claſſi
Nunc pater, & tenues Teucrum res eripe letho;
Vel tu quod ſupereſt, infeſto fulmine morti,
Si mereor dimitte; atque hic obrue dextra.
Vix hæc ediderat, cum effuſis imbribus atra
Tempeſtas ſine more furit, tonitruq. tremiſcunt
Ardua terrarum, & campi: ruit æthere toto
Turbidus imber aqua, denſiſq. nigerrimus auſtris:
Implenturq. ſuper puppes, ſemuſta madeſcunt,
Robora: reſtinctus donec vapor omnis, & omnes,
Quattuor amiſſis, ſeruatæ à peſte carinæ.
At pater Aeneas caſu concuſſus acerbo,
Nunc huc ingentes, nunc illuc pectore curas
Mutabat: verſans, Siculiſne reſideret aruis,
Oblitus fatorum, Italaſne capeſſeret oras.
Tum ſenior Nautes, vnum Tritonia Pallas
Quem

Quem docuit, multaq. inſignem reddidit arte:
Hæc reſponſa dabat, vel quæ portenderet ira
Magna Deum vel quæ fatorum poſceret ordo
Iſq. his Aeneam ſolatus vocibus infit,
Nate Dea: quò fata trahũt,retrahuntq. ſequamur:
Quicquid erit, ſuperãda omnis fortuna ferendo eſt
Eſt tibi Dardanius diuinæ ſtirpis Aceſtes:
Hunc cape conſilijs ſocium, & coniunge uolentem
Huic trade, ammiſſis ſuperant qui nauibus & quos
Pertęſum magni incepti, rerumq. tuarum eſt:
Longeuoſq. ſenes, ac feſſas æquore matres.
Et quicquid tecum inualidum,metuenſq pericli eſt,
Delige, & his habeant terris ſine mœnia feſſi.
Vrbem appellabunt permiſſo nomine Aceſtam.
Talibus incenſus dictis ſenioris amici;
Tum verò in curas animus deducitur omnes.
Et nox atra polum bigis ſubuecta tenebat:
Viſa dehinc cœlo facies delapſa parentis
Anchiſæ ſubitò tales effundere voces.
Nate,mihi quondam (dum vita manebat)
Chare magis, nec Iliacis exercite fatis:
Imperio Iouis huc venio, qui claſſibus ignem
Depulit, & cœlo tandem miſeratus ab alto eſt.
Conſilijs pare, quæ nunc pulcherrima Nautes
Dat ſenior: lectos iuuenes, fortiſſima corda,
Defer in Italiam; gens dura, atque aſpera cultu,
Debellanda tibi Latio eſt. Ditis tamen ante
Infernas accede domos: & Auerna per alta
Congreſſus pete nate meos. non me impia namq.
Tartara habent, triſteſq. vmbræ: ſed amœna piorũ
Concilia, Elyſiumq. celo. huc caſta Sybilla
Nigrantum multo pecudum te ſanguine ducet.
Tum

Tum genus omne tuũ,& quæ dentur męnia, diſces.
Iamq. vale: torquet medios mox humida curſus,
Et me ſæuus equis Oriens afflauit anhelis.
Dixerat, & tenues fugit, ceu fumus in auras.
Aeneas,quo deinde ruis? quò proripis? inquit.
Quem fugis? aut quis te noſtris complexibus arcet?
Hæc memorans,cinerem,& ſopitos ſuſcitat ignes:
Pergameumq. Larem, & canæ penetralia Veſtæ
Farre pio,& plena ſupplex veneratur acerra.
Extemplo ſocios, primumq. accerſit Aceſten:
Et Iouis imperium, & chari præcepta parentis
Edocet, & quæ nunc animo ſententia conſtet.
Haud mora conſilijs ; nec iuſſa recuſat Aceſtes:
Tranſcribunt vrbi matres, populumq. volentem
Deponunt, animos nil magnæ laudis egentes.
Ipſi tranſtra nouant, flammiſq. ambeſa reponunt
Robora nauigijs aptant remoſq. rudenteſq.
Exigui numero, ſed bello viuida virtus.
Interea Aeneas vrbem deſignat aratro,
Sortiturq. domos: hoc Ilium, hæc loca, Troiæ
Eſſe iubet, gaudet regno Troianus Aceſtes:
Indicitq. forum, & patribus dat iura vocatis
Tunc vicinia aſtris Erycino in vertice ſedes
Fundatur Veneri Idaliæ ; tumuloq. ſacerdos,
Et lucus late ſacer additur Anchiſęo.
Iamq. dies epulata nouem gens omnis, & aris
Factus honos. placidi ſtrauerunt ęquora,
Creber, & aſpirans rurſus vocat Auſter in altum.
Exoritur procurua ingens per littora fletus:
Complexi inter ſe, noctemq. diemq. morantur.
Ipſæ iam matres, ipſi, quibus aſpera quondam.
Viſa maris facies, & non tolerabile numen,

Ire volunt,omnemq. fugæ perferre laborem.
Quos bonus Aeneas dictis ſolatur amicis,
Et conſanguineo lacrymans commendat Aceſtæ.
Tres Eryci vitulos, & tempeſtatibus agnam
Cædere deinde iubet, ſoluiq. ex ordine funes.
Ipſe caput tonſæ folijs euinctus oliuæ,
Stans procul in prora, paterna tenet, extaq. ſalſos
Porricit in fluctus, ac vina liquentia fundit.
Proſequitur ſurgens à puppi ventus euntes:
Certatim ſocij feriunt mare & æquora vertunt
At Venus interea Neptunum exercita curis
Alloquitur: taleſq. effundit pectore quæſtus,
Iunonis grauis ira, & inexaturabile pectus
Cogunt me Neptune preces deſcendere in omnes:
Quam nec longa dies, pietas nec mitigat vlla:
Nec Iouis imperio, fatiſue infracta quieſcit.
Non media de gente frigum exediſſe nefandis
Vrbem odijs ſatis eſt, pœnam traxiſſe per omnem
Relliquias Troiæ: cineres atque oſſa peremptæ
Inſequitur, cauſas tanti ſciat illa furoris.
Ipſe mihi nuper Libycis tu teſtis in vndis,
Quam molem ſubitò excierit. maria omnia cœlò
Miſcuit: Aeolijs nequicquam freta procellis:
In regnis hoc auſa tuis.
Pro ſcelus, ecce etiam Troianis matribus actis
Exuſſit fœdè puppes, & claſſe ſubegit
Amiſſa ſocios ignotæ linquere terræ,
Quod ſupereſt, oro: liceat dare tuta per vndas
Vela tibi, liceat Laurentem attingere Tybrim:
Si conceſſa peto, ſi dant ea mœnia Parcæ
Tum Saturnius hæc domitor maris edidit alti,
Fas omne eſt Cytherea meis te fidere regnis,

Vnde

Vnde genus ducis: merui quoq. ſæpe furores
Compreſſi, & rabiem tantam, cœliq. mariſq.
Nec minor in terris (Xantum Simoentaq. teſtor)
Aeneæ mihi cura tui. cum Troia Achilles
Exanimataq. ſequens impingeret agmina muris.
Millia multa daret letho: gemerentq. repleti
Amnes: nec reperire viam, atque euoluere poſſet
In mare ſe Xanthus: Pelidæ tunc ego forti
Congreſſum Aeneam, nec Dij, nec viribus æquis,
Nube caua eripui: cuperem cum vertere ab imo
Structa meis manibus periuræ mœnia Troiæ.
Nunc quoq. mens eadē perſtat mihi. pelle timores:
Tutus quos optas portus accedat Auerni;
Vnus erit tantum, amiſſum quem gurgite quæret:
Vnum pro multis dabitur caput.
His vbi læta Deæ permulſit pectora dictis,
Iungit equos curru genitor, ſpumantiaq. addit
Frena feris, manibuſq. omnes effundit habenas.
Cæruleo per ſumma leuis, volat æquora curru;
Subſidunt vndæ, tumidumq ſub axe tonanti
Sternitur æquor aquis: fugiunt vaſto æthere nimbi.
Tum variæ comitum facies immania cete,
Et ſenior Glauci chorus, Inouſq. Palæmon,
Tritoneſq. citi, Phorciq. exercitus omnis.
Læua tenent Thetis, & Melite, Panopæaq. virgo,
Niſæe, Spioq Thaliaq. Cymodoceq.
Hic patris Aeneæ ſuſpenſam blanda viciſſim
Gaudia pertentant mentem; iubet ocyus omnes
Attolli malos, intendi brachia velis
Vnà omnes fecere pedem, pariterq ſiniſtros,
Nunc dextros ſoluere ſinus vnà ardua torquent
Cornua, detorquentq. ferunt ſua flamina claſſem.

Princeps ante omnes denſum Palinurus agebat
Agmen, ad hunc alij curſum contendere iuſſi.
Iamq. ferè mediam cœli nox humida metam
Contigerat, placidaq. laxarant membra quiete
Sub remis fuſi per dura ſedilia nautæ,
Cum leuis ætherijs delapſus Somnus ab aſtris
Aera dimouit tenebroſum, & diſpulit vmbras,
Te Palinure petens, tibi triſtia ſomnia portans
Inſonti, puppiq. Deus conſedit in alta,
Phorbanti ſimilis, funditq. has ore loquelas,
Iaſide Palinure, ferunt ipſa æquora claſſem;
Aequatæ ſpirant auræ, datur hora quieti.
Pone caput, feſſoſq. oculos furari labori:
Ipſe ego paulisper pro te tua munera inibo.
Cui vix attollens Palinurus lumina fatur.
Mène ſalis placidi vultum, fluctuſq. quietos
Ignorare iubes; mene huic confidere monſtro?
Aeneam credam quid enim fallacibus Auſtris.
Et cœli toties deceptus fraude ſereni?
Talia dicta dabat, clauumq. affixus & hærens
Nuſquam amittebat, oculoſq. ſub aſtra tenebat;
Ecce, Deus ramum Lethæo rore madentem,
Viq. ſoporatum Stygia. ſuper vtraq. quaſſat
Tempora, cunctantiq. natantia lumina ſoluit.
Vix primos inopina quies laxauerat artus,
Et ſuperincumbens, cum puppis parte reuulſa,
Cumque gubernaclo liquidas proiecit in vndas
Præcipitem, ac ſocios nequicquam ſæpe vocantem,
Ipſe volans tenues ſe ſuſtulit ales in auras.
Currit iter tutum non ſecius æquore claſſis.
Promiſſiſq. patris Neptuni interrita fertur.
Iamq. adeò ſcopulos Sirenum aduecta ſubibat,
Diffi-

Difficiles, quondam, multorumq. oſſibus albos:
Tum rauca aſſiduo longè ſale ſaxa ſonabant.
Cum pater amiſſo fluitantem errare magiſtro
Senſit & ipſe ratem nocturnis rexit in vndis,
Multa gemens, caſuq, animum concuſſus amici,
O nimium cœlo, & pelago confiſe ſereno,
Nudus in ignota Palinure iacebis arena.

PVB. VIRGILII
MARONIS.

AENEIDOS LIB. VI.

ARGVMENTVM.

Aeneas, Cumas aduectus, Apollinem per Sibyllam in templo conſulens, ab eo intelligit futurorum in Italia bellorum pericula, atque euentum. Miſeni cadauer, inuentum in littore, proximo in monte ſepelit: decerptoque, columbarum ductu, ex ingenti ſylua ramo aureo, quod Proſerpinæ munus futurum erat, Dijſque inferis mactatis hoſtijs, duce Sibylla per Auerni fauces tendit ad inferos. Hic primum in veſtibulo Curarum, Somniorum, Gorgonumque ſedes, mox palus Stygia, per quam Charon cymba tranſmittit vmbras: circa Stygem Palinurum errantem Sibylla, quod inhumatus eſſet, tranſmitti prohibet, ſepulchrique ſpe

 ſola-

ſtatur. Charon, viſo ramo aureo, Aeneam traÿcit, qui vlteriore in ripa Cerbero medicata offa ſopito, per loca infantium, at falſo crimine damnatorum, adamantium, qui ſibi necem conſciuerant, ſedes delatus, cùm ſe purgare vellet Eliſæ, illa ſeſe ex eius aſpectu indignabunda proripuit. Hinc Deiphobo in ſedibus eorum, qui armis claruerat, inuento, indignam eius cadem ab eo diſcit. Mox Tartaro ad læuam relicto, pœnaſque ſceleratorum à Sibylla edoctus, defixo ad Proſerpinæ ianuam ramo aureo, ad Elyſios campos contendit. Ibi Muſæi indicio, ad Anchiſen ductus, ab eo, & ſtatum animarum poſt mortem, & Albanorum, Romanorumque Regum, nobiliumque aliquot Romanorum egregia cognoſcit facinora: præcipuè Cæſaris, & Auguſti, ac Marcelli Octauiæ filij. Inde per eburneam portam euadens ad ſuperos, ſociosque reuiſens, Caietam petit.

Sic fatur lacrymans; claſſiq. immittit habenas;
Et tandem Euboicis Cumarum allabitur oris.
Obuertunt pelago proras: dum dente tenaci
Anchora fundabat naues & littora curuæ.
Prætexunt puppes. iuuenum manus emicat ardens
Littus in Heſperium: quærit pars ſemina flammæ.
Abſtruſa in venis ſilicis: pars, denſa ferarum
Tecta rapit, ſyluas, inuentaq. flumina monſtrat.
At pius Aeneas arces, quibus altus Apollo
Præſidet horrendæq. procul ſecreta Sibyllæ,
Antrũ immane petit: magnã cui mentem, animũq.
Delius inſpirat vates, aperitq. futura.
Iam ſubeunt Triuiæ lucos, atque aurea tecta.

Dæda.

Dædalus (vt fama eſt) fugiens Minoia regna,
Præpetibus pennis auſus ſe credere cælo
Inſuetum per iter gelidas enauit ad Arctos,
Chalcidicaq. leuis tandem ſuperaſtitit arce.
Redditus his primum terris tibi Phœbe ſacrauit
Remigium alarum; poſuitq. immania templa
In foribus, lethum Androgeo: tum pendere pœnas
Cecropidæ iuſſi (miſerum) ſeptena quotannis
Corpora natorum: ſtat ductis ſortibus vrna.
Contra elata mari reſpondet Gnoſia tellus.
Hic crudelis amor tauri, ſuppoſtaque furto
Paſiphae: miſtumque genus, proleſque biformis
Minotaurus ineſt, Veneris monimenta nefandæ.
Hic labor ille domus, & inextricabilis error.
Magnum reginæ, ſed enim miſeratus amorem
Dædalus, ipſe dolos tecti, ambageſq. reſoluit,
Cæca regens filo veſtigia. tu quoque magnam
Partem opere in tanto, ſineret dolor, Icare haberes.
Bis conatus erat caſus effingere in auro,
Bis patriæ cecidere manus. quin protinus omnia
Perlegerent oculis, ni iam præmiſſus Achates
Afforet: atque vna Phœbi, Triuiæq. ſacerdos,
Deiphobe, Glauci: fatur quæ talia regi,
Non hoc iſta ſibi tempus ſpectacula poſcit:
Nunc grege de intacto ſeptem mactare iuuencos
Præſtiterit, totidem lectas de more bidentes.
Talibus affata Aeneam (nec ſacra morantur
Iuſſa viri) Teucros vocat alta in templa ſacerdos;
Exciſum Euboicæ latus ingens rupis in antrum,
Quò lati ducunt aditus centum, oſtia centum:
Vnde ruunt totidem voces, reſponſa Sibyllæ.
Ventum erat ad limen, cum virgo, Poſcere fata

Tempus (ait) Deus, ecce, Deus. Cui talia fanti
Ante fores, ſubito non vultus, non color vnus
Non comptæ manſere comæ: ſed pectus anhelu
Et rabie fera corda tument: maiorq. videri,
Nec mortale ſonans, afflata eſt numine quando
Iam propiore Dei. Ceſſas, in vota, preceſq.
Tros (ait) Aenea, ceſſas? neq. enim ante dehiſce
Attonitæ magna ora domus, & talia fata
Conticuit: gelidus Teucris per dura cucurrit
Oſſa tremor. fuditq. preces rectore ab imo,
Phœbe, graues Troiæ ſemper miſerate labores,
Dardana qui Paridis direxti tela, manuſq.
Corpus in Aeacidæ: magnas obeuntia terras
Tot maria intraui duce te: penituſq. repoſtas
Maſſylum gentes, prætentaq. Syrtibus arua:
Iam tandem Italiæ fugientis prendimus oras.
Hac Troiana tenus fuerit fortuna ſequuta.
Vos quoque Pergameæ iam fas eſt parcere genti
Dijq. Deæq. omnes, quibus obſtitit Ilium, & ing
Gloria, Dardaniæ, tuq. ò ſanctiſſima vates
Præſcia venturi, da (non indebita poſco
Regna meis fatis) Latio conſidere Teucros,
Erranteſq. Deos, agitataq. numina Troiæ.
Tum Phębo, & Triuiæ ſolido de marmore temp
Inſtituam, feſtoſque dies de nomine Phębi,
Te quoq. magna manent regnis penetralia noſtri
Hic ego namque tuas ſortes arcanaq. fata
Dicta meæ genti ponam: lectoſq. ſacrabo
Alma viros, foliis tantum ne carmina manda:
Ne turbata volent rapidis ludibria ventis:
Ipſa canas, orò. Finem dedit ore loquendi.
At Phębi nondum patiens immanis in antro.

Baccha.

Google

Bacchatur vates, magnum ſi pectore poſſit
Excuſſiſſe Deum: tanto magis ille fatigat
Os rabidum, fera, corda domans, fingitq; premẽdo,
Oſtia iamq. domus patuere ingentia centum
Sponte ſua, vatiſq. ferunt reſponſa per auras:
O tandem magnis pelagi defuncte periclis:
Sed terra grauiora manent; in regna Lauini
Dardanidæ venient (mitte hanc de pectore curam)
Sed non & veniſſe volent: bella horrida bella,
Et Tybrim multo ſpumantem ſanguine cerno.
Non Simois tibi, nec *X*antus, nec Dorica caſtra
Defuerint alius Latio iam partus Achilles,
Natus & ipſe Dea, nec Teucris addita Iuno
Vſquam aberit, cum tu ſupplex in rebus egenis,
Quas gentes Italum, aut quas non oraueris vrbes:
Cauſa mali tanti coniux iterum hoſpita Teucris,
Externiq. iterum thalami.
Tu ne cede malis, ſed contra audentior ito.
Quam tua te fortuna ſinet via prima ſalutis,
(Quod minimè reris(Graia pandetur ab vrbe,
Talibus ex adyto dictis, Cumæa Sibylla
Horrendas canit ambages: antroq. remugit,
Obſcuris vera inuoluens, ea fræna furenti
Concutit, & ſtimulos ſub pectore vertit Apollo.
Vt primùm ceſſit furor, & rabida ora quierunt,
Incipit Aeneas heros, non vlla laborum,
O virgo, noua mi facies inopinaue ſurgit:
Omnia præcepi, atq. animo mecum ante peregi.
Vnum oro (quando hic Inferni ianua regis
Dicitur, & tenebroſa palus Acheronte refuſo)
Ire ad conſpectum chari genitoris, & ora
Contingat: doceas iter, & ſacra oſtia pandas.

Digitized by Google

Illum ego per flammas, & mille ſequentia te
Eripui his humeris, medioq. ex hoſte recepit:
Inualidus uires vltra, ſortemq. ſenectæ.
Quin, vt te ſupplex peterem, & tua limina a
Idem orans mandata dabat, natiq. patriſq.
Alma precor miſerere. potes namq. omnia:
Ne quicquam lucis Hecate præfecit Auernis.
Si potuit manes acceſſere coniugis Orpheus,
Threicia fretus cithara, fidibuſq. canoris:
Si fratrem Pollux alterna morte redemit:
Itq. reditq. viam toties, quid Theſea, magnu
Quid memorē Alcidē? & mi genus ab Ioue ſum
Talibus orabat dictis, araſq. tenebat:
Tunc ſic orſa loqui vates Sate ſanguine diuum
Tros Anchiſiade: facilis deſcenſus Auerni.
Noctes, atque dies patet, atri ianua Ditis:
Sed reuocare gradum, ſuperaſq. euadere ad
Hoc opus, hic labor eſt, pauci, quos æquus am
Iuppiter aut ardens euexit ad æthera virtus,
Dijs geniti, potuere, tenent media omnia ſylu
Cocytuſq. ſinu labens circumfluit atro.
Quod ſi tantus amor menti ſi tanta cupido eſt
Bis Stygios innare lacus, bis nigra videre
Tartaria, & inſano iuuat indulgere labori:
Accipe, quæ peragenda prius, latet arbore op
Aureus, & folijs, & lento vimine ramus,
Iunoni infernæ dictus ſacer: hunc tegit omni
Lucus, & obſcuris claudunt conuallibus vmb
Sed non ante datus telluris operta ſubire,
Auricomos quàm quis decerpſerit arbore fœt
Hoc ſibi pulchra ſuum ferri Proſerpina munu
Inſtituit primo auulſo non deficit alter

Au

Aureus, & ſimili frondeſcit virga metallo.
Ergo altè veſtiga oculis, & rite repertum
Carpe manu. namque ipſe volens, faciliſq. ſequetur
Si te fata vocant: aliter, non viribus vllis
Vincere, nec duro poteris conuellere ferro.
Præterea iacet exanimum tibi corpus amici,
(Heu veſcis) totamq. inceſtat funere claſſem,
Dum conſulta petis, noſtroq. in limine pendes.
Sedibus hunc refer ante ſuis, & conde ſepulchro.
Duc nigras pecudes: ea prima piacula ſunto.
Sic demum lucos Stygios, regna inuia viuis
Aſpicies. Dixit, preſſoque obmutuit ore.
Aeneas mœſto defixus lumina vultu
Ingreditur, linquens antrum, cæcoſq. volutat
Euentus animo ſecum: cui fidus Achates
It comes, & paribus curis veſtigia figit.
Multa inter ſeſe vario ſermone ferebant,
Quem ſociū exanimū vates. quod corpus humandū
Diceret, atque illi Miſenum in littore ſicco,
Vt Venere vident indigna morte peremptum:
Miſenum Aeoliden, quo non præſtantior alter
Aere ciere viros, matremq. accendere cantu.
Hectoris hic magni fuerat comes, Hectora circum
Et lituo pugnas inſignis obibat & haſta,
Poſtquam illum victor vite ſpoliauit Achilles,
Dardanio Aeneæ ſeſe fortiſſimus heros
Addiderat ſocium, non inferiora ſequutus.
Sed tum fortè caua dum perſonat æquora concha
Demens, & cantu vocat in certamina Diuos,
Aemulus exceptum Triton (ſi credere dignum eſt)
Inter ſaxa virùm ſpumoſa immerſerat vnda.
Ergo omnes magno circum clamore fremebant:

Præ-

Præcipuè pius Aeneas. tum iuſſa Sibyllæ,
Haud mora, feſtinant flentes; aramq. ſepulchri
Congerere arboribus, cæloq. educere certant.
Itur in antiquam ſyluam, ſtabula alta ferarum:
Procumbunt piceæ, ſonat icta ſecuribus ilex,
Fraxineæq. trabes; cuneis & fiſſile robur
Scinditur: aduoluunt ingentes montibus ornos.
Necnon Aeneas opera inter talia primus
Hortatur ſocios, paribuſq. accingitur armis.
Atque hæc ipſe ſuo triſti cum corde volutat,
Aſpectans ſyluam immenſam: & ſic ore precatur
Si nunc ſe nobis ille aureus arbore ramus
Oſtendat nemore in tanto: quando omnia verè
Heu nimium de te vates Miſene loquuta eſt.
Vix ea fatus erat, geminæ cum forte columbæ
Ipſa ſub ora viri cœlo venere volantes
Et viridi ſedere ſolo. tum maximus heros
Maternas agnoſcit aues: lętuſq. precatur,
Eſte duces, o, ſi qua via eſt; curſumq. per auras
Dirigite in lucos, vbi pinguem diues opacat
Ramus humum: tuq. ò dubijs ne defice rebus
Diua parens. Sic effatus, veſtigia preſſit,
Obſeruans quæ ſigna ferant, quò tendere pergant.
Paſcentes illæ tantum prodire volando,
Quantum acie poſſent oculi ſeruare ſequentum
Inde vbi venere ad fauces graue olentis Auerni,
Tollunt ſe celeres; liquidumq. per aera lapſæ,
Sedibus optatis gemina ſuper arbore ſidunt;
Diſcolor vnde auri per ramos aura refulſit.
Quale ſolet ſyluis brumali frigore viſcum
Fronde virere noua, quod non ſua ſeminat arbos,
Et croceo fœtu teretes circundare truncos,

Talis erat ſpecies auri frondentis opaca
Ilice, ſic leni crepitabat bractea vento.
Corripit ex templo Aeneas, auiduſq. refringit
Cunctantem, & vatis portat ſub tecta Sibyllæ
Nec minus interea Miſenum in lit ore Teucri
Flebant, & cineri ingrato ſuprema ferebant.
Principio pinguem tędis, & robore ſecto
Ingentem ſtruxere pyram; cui frondibus atris
Intexunt latera, & ferales ante cupreſſos
Conſtituunt, decorantq. ſuper fulgentibus armis.
Pars calidos latices, & ahena vndantia flammis
Expediunt, corpuſq. lauant frigentis, & vngunt.
Fit gemitus: tum membra toro defleta reponunt:
Purpureaſq ſuper veſtes, velamina nota,
Coniiciunt, pars ingenti ſubiere pheretro
Triſte miniſterium, & ſubiectam more parentum
Auerſi tenuere facem: congeſta cremantur
Thurea dona, dapes, fuſo crateres oliuo.
Poſtquam collapſi cineres, & flamma quieuit,
Relliquias vino, & bibulam lauere fauillam:
Oſſaq. lecta cado texit Chorineus aheno.
Idem ter ſocios pura circumtulit vnda,
Spargens rore leui, & ramo felicis oliuæ:
Inſtrauitq. viros, dixitq. nouiſſima verba.
At pius Aeneas ingenti mole ſepulchrum
Imponit, ſuaq. arma viro, remumq. tubamque:
Monte ſub aerio, qui nunc Miſenus ab illo
Dicitur, æternumq. tenet per ſecula nomen.
His actis properè exequitur præcepta Sibyllæ.
Spelunca alta fuit, vaſtoq. immanis hiatu,
Scrupea, tuta lacu nigro, nemorumque tenebris:
Quam ſuper haud vllæ poterant impunè volantes
Ten-

Tendere iter pennis. talis ſeſe halitus atris
Faucibus effundens ſupera ad conuexa ferebat:
Vnde locum Graij dixerunt nomine Auernum.
Quatuor hic primum nigrantes terga iuuencos
Conſtituit, frontique inuergit vina ſacerdos:
Et ſummas carpens media inter cornua ſetas,
Ignibus imponit ſacris, libamina prima,
Voce vocans Hecaten, cæloq. Ereboq. potentem
Supponunt alij cultros, tepidumq. cruorem
Suſcipiunt pateris: ipſe atri velleris agnam
Aeneas matri Eumenidum, magnæq. ſorori
Enſe ferit, ſterilemq. tibi Proſerpina vaccam.
Tum Stygio regi nocturnas inchoat aras:
Et ſolida imponit taurorum viſcera flammis,
Pingue, ſuperq. oleum fundens ardentibus extis.
Ecce autem, primi ſub lumina Solis, & ortus,
Sub pedibus mugire ſolum, & iuga cœpta moueri
Syluarum: viſæq. canes vlulare per vmbram,
Aduentante Dea: Procul, ò procul eſto profani
(Conclamat vates) totoq. abſiſtite luco.
Tuq. inuade viam, vaginaq. eripe ferrum;
Nunc animis opus Aenea, nunc pectore firmo.
 Tantum effata, furens antro ſe immiſit aperto:
Ille ducem haud timidis vadentem paſſibus æquat
Dii, quibus imperiũ eſt animarũ, vmbræq. ſilentes,
Et Chaos, & Phlegeton, loca nocte ſilentia latè
Sit mihi fas audito loqui, ſit numine veſtro
Pandere res alta terra caligine merſas.
 bant obſcuri ſola ſub nocte per vmbras,
Perq. domos Ditis vacuas, & inania regna.
Quale per incertam lunam ſub luce maligna
Eſt iter in ſyluis, vbi cęlum condidit vmbra

Iuppi-

Iuppiter, & rebus nox abſtulit atra colorem.
Veſtibulum ante ipſum, primiſq. in faucibus Orci
Luctus, & vltrices poſuere cubilia Curæ:
Pallentesq. habitant morbi, triſtiſq. Senectus,
Et Metus, & maleſuada Fames, & turpis egeſtas,
(Terribiles viſu formæ) Lethumq. Laborq.
Tum conſanguineus Lethi Sopor, & mala mentis
Gaudia, mortiferumq. aduerſo in limine bellum:
Ferreiq. Eumenidum thalami, & diſcordia demens,
Vipereum crimen vittis innexa cruentis.
In medio ramos, annoſaq. brachia pandit
Vlmus opaca ingens, quam ſedem ſomnia vulgo
Vana tenere ferunt, folijſq. ſub omnibus hærent.
Multaq. præterea variarum monſtra ferarum,
Centauri in foribus ſtabulant, Scyllæq. biformes.
Et centum geminus Briareus, ac bellua Lernæ,
Horrendum ſtridens, flammiſq. armata Chimæra:
Gorgones, Harpyiæq. & forma tricorporis vmbræ.
Corripit hic ſubita trepidus formidine ferrum
Aeneas, ſtrictamq. aciem venientibus offert.
Et ni docta comes tenues ſine corpore vitas
Admoneat volitare caua ſub imagine formæ:
Irruat, & fruſtra ferro diuerberet vmbras.
Hinc via Tartarei, quæ fert Acherontis ad vndas:
Turbidus hic cœno, vaſtaq. voragine gurgis
Aeſtuat, atque omnem Cocyto eructat arenam.
Portitor has horrendus aquas, & flumina ſeruat
Terribili ſqualore Charon: cui plurima mento
Canicies inculta iacet, ſtant lumina flamma:
Sordidus ex humeris nodo dependet amictus.
Ipſe ratem conto ſubigit, velíſq. miniſtrat,
Et ferruginea ſubuectat corpora cymba,

Iam

Iam ſenior: ſed cruda Deo, viridiſq. ſenectus,
Huc omnis turba ad ripas effuſa ruebat,
Matres, atque viri, defunctaq. corpora vita
Magnanimum heroum, pueri, innuptæq. puellæ,
Impoſitiq. rogis iuuenes ante ora parentum:
Quàm multa in ſyluis Autumni frigore primo
Lapſa cadunt folia: aut ad terram gurgite ab alto,
Quàm multæ glomerantur aues, vbi frigidus annus
Trans pontum fugat, & terris immittit apricis.
Stabant orantes, primis tranſmittere curſum:
Tendebantq. manus ripæ vlterioris amore:
Nauita, ſed triſtis nunc hos, nunc accipit illos:
Aſt alios longè ſubmotos arcet arena.
Aeneas (miratus enim, motuſq. tumultu)
Dic, ait, ò Virgo, quid vult concurſus ad amnem?
Quidue petunt animæ? vel quo diſcrimine ripas
Hæ linquunt, illæ remis vada liuida verrunt?
Olli ſic breuiter fata eſt longæua ſacerdos.
Anchiſa generate, Deum certiſſima proles:
Cocyti ſtagna alta vides, Stygiamq. paludem,
Dij cuius iurare timent, & fallere numen.
Hæc omnis, quã cernis inops, inhumataq. turba eſt:
Portitor ille, Charon: hi, quos vehit vnda, ſepulti.
Nec ripas datur horrendas, nec rauca fluenta
Tranſportare prius, quàm ſedibus oſſa quierunt,
Centũ errant annos, volitantq. hæc littora circũ:
Tum demum admiſſi ſtagna exoptata reuiſunt.
Conſtitit Anchiſa ſatus, & veſtigia preſſit,
Multa putans, ſortemq. animo miſeratus iniquam,
Cernit ibi mœſtos, & mortis honore carentes,
Leucaſpim, & Lyciæ ductorem claſſis Orontem.
Quos ſimul à Troia ventoſa per æquora vectos

Obruit

Obruit Auſter, aqua inuoluens nauemq. viroſque;
Ecce, gubernator ſeſe Palinurus agebat:
Qui Libyco nuper curſu, dum ſidera ſeruat,
Exciderat puppi, medijs effuſus in vndis.
Hunc, vbi vix multa mœſtum cognouit in vmbra
Sic prior alloquitur. Quis te Palinure Deorum
Eripuit nobis, medioq. ſub æquore merſit?
Dic age, namq. mihi fallax haud ante repertus,
Hoc vno reſponſo animum deluſit Apollo:
Qui fore te ponto incolumem, fineſq. canebat
Venturum Auſonios. en hæc promiſſa fides eſt?
Ille autem. Neque te Phœbi cortina feſellit,
Dux Anchiſiade, nec me Deus æquore merſit.
Namq. gubernaculum multa vi forte reuulſum
Cui datus hærebam cuſtos curſuſq. regebam,
Præcipitans traxi mecum. maria aſpera iuro,
Non vllum Pro me tantum cœpiſſe timorem,
Quàm tua ne ſpoliata armis, excuſſa magiſtro,
Deficeret tantis nauis ſurgentibus vndis.
Tres Notus hibernas immenſa per æquora noctes
Vexit me violentus aqua: vix lumine quarto
Proſpexi Italiam, ſumma ſublimis ab vnda,
Paulatim adnabam terræ, iam tuta tenebam:
Ni gens crudelis madida cum veſte grauatum,
Prenſantemq. vncis manibus capita aſpera montis,
Ferro inuaſiſſet, prædamq. ignara putaſſet.
Nunc me fluctus habet, verſantq. in littore venti.
Quod te per cœli iucundum lumen, & auras,
Per genitorem oro, per ſpem ſurgentia Iuli,
Eripe me his inuicte malis: aut tu mihi terram
Inijce, (namque potes) portuſq. require Velinos.
Aut tu, ſi qua via eſt, ſi quam tibi diua creatrix

Oſtendit, (neque enim, credo ſine numine diu
Flumina tanta paras, Stygiamq. innare paluder
Da dextram miſero, & tecum me tolle per vnd
Sedibus vt ſaltem placidis in morte quieſcam.
Talia fatus erat, cœpit cum talia vates,
Vnde hæc, ò Palinure, tibi tam dira cupido?
Tu Stygias inhumatus aquas, amnemq. ſeuerum
Eumenidum aſpicies? rapiamue iniuſſus abibis?
Deſine fata Deum flecti ſperare precando.
Sed cape dicta memor duri ſolatia ca us.
Nam tua finitimi longe, lateq. per vrbes
Prodigijs acti cœleſtibus, oſſa piabunt,
Et ſtatuent tumulum, & tumulo ſolemnia mitt
Aeternumq. locus Palinuri nomen habebit.
His dictis curæ emotæ; pulſuſq. parumper
Corde dolor triſti: gaudet cognomine terra.
Ergo iter inceptum peragunt, fluuioq. propinq
Nauita quos iã inde vt Stygia proſpexit ab vnd
Per tacitum nemus ire, pedemq. aduertere rip
Sic prior aggreditur dictis, atq. increpat vltro,
Quiſquis es, armatus qui noſtra ad flumina te
Fare age, quid venias: iã iſtinc & comprime g
Vmbrarum hic locus eſt ſomnis, noctiſq. ſopora
Corpora viua nefas Stygia vectare carina.
Nec verò Alciden me ſum lætatus euntem
Accepiſſe lacu: nec Theſea, Pirithoumque
Dijs quanquam geniti, atq. inuicti viribus eſſe
Tartareum ille manu cuſtodem in vincla petiu
Ipſius à ſolio regis, traxitq. trementem:
Hi dominam Ditis thalamo deducere adorti.
Quæ contra breuiter fata eſt Amphryſia vate
Nullæ hic inſidiæ tales (abſiſte moueri)

Nec vim tela ferunt, licet ingens ianitor antro
Aeternum latrans exangues terreat vmbras,
Caſta licet patrui ſeruet Proſerpina limen.
Troius Aeneas, pietate inſignis, & armis.
Ad genitorem, imas Erebi deſcendit ad vmbras,
Si te nulla mouet tantæ pietatis imago,
At ramum hunc (aperit ramum, qui veſte latebat)
Agnoſcas. tumida ex ira tum corda reſidunt.
Nec plura bis mille admirans venerabile donum
Fatalis virgæ longo poſt tempore viſum,
Cæruleam aduertit puppim, ripæq. propinquat.
Inde alias animas, quæ per iuga longa ſedebant,
Deturbat, laxatq. foros: ſimul accipit alueo
Ingentem Aeneam. gemuit ſub pondere cymba
Sutilis, & multam accepit rimoſa paludem,
Tandem trans fluuium incolumes, vatemq. vtrumq.
Informi limo, glaucaq. exponit in vlua.
Cerberus hæc ingens latratu regna trifauci
Perſonat, aduerſo recubans immanis in antro.
Cui vates horrere videns iam colla colubris.
Melle ſoporatam, & medicatis frugibus offam.
Obijcit, ille fame rabida tria guttura pandens,
Corripit obiectam: atq. immania terga reſoluit.
Fuſus humi, totoq. ingens extenditur antro.
Occupat Aeneas aditum, cuſtode ſepulto,
Euaditq. celer ripam irremeabilis vndæ.
Continuò auditæ voces, vagitus & ingens,
Infantumq. animæ, flentes in limine primo:
Quos dulcis vitæ exortes, & ab vbere raptos
Abſtulit atra dies, & funere merſit acerbo,
Hos iuxta falſo damnati crimine mortis.
Nec vero hæ ſine ſorte datæ, ſine iudice ſedes:

Illum ego per flammas, & mille ſequentia tela,
Eripui his humeris, medioq. ex hoſte recepit:
Inualidus uires vltra, ſortemq. ſenectæ.
Quin, vt te ſupplex peterem, & tua limina adirem
Idem orans mandata dabat, natiq. patriſq.
Alma precor miſerere. potes namq. omnia: nec te
Ne quicquam lucis Hecate præfecit Auernis.
Si potuit manes acceſſere coniugis Orpheus,
Threicia fretus cithara, fidibuſq. canoris:
Si fratrem pollux alterna morte redemit:
Itq. reditq. viam toties, quid Theſea, magnum
Quid memorē Alcidē? & mi genus ab Ioue ſummo.
Talibus orabat dictis, araſq. tenebat:
Tunc ſic orſa loqui vates Sate ſanguine diuum,
Tros Anchiſiade: facilis deſcenſus Auerni.
Noctes, atque dies patet, atri ianua Ditis:
Sed reuocare gradum, ſuperaſq. euadere ad auras,
Hoc opus, hic labor eſt, pauci, quos æquus amauit
Iuppiter aut ardens euexit ad æthera virtus,
Dijs geniti, potuere, tenent media omnia ſyluæ,
Cocytuſq ſinu labens circumfluit atro.
Quod ſi tantus amor menti ſi tanta cupido eſt,
Bis Stygios innare lacus, bis nigra videre
Tartaria, & inſano iuuat indulgere labori:
Accipe, quæ peragenda prius, latet arbore opaca
Aureus, & folijs, & lento vimine ramus,
Iunoni infernæ dictus ſacer: hunc tegit omnis
Lucus, & obſcuris claudunt conuallibus vmbræ,
Sed non ante datus telluris operta ſubire,
Auricomos quàm quis decerpſerit arbore fœtus.
Hoc ſibi pulchra ſuum ferri Proſerpina munus
Inſtituit primo auulſo non deficit alter

Aureus, & ſimili frondeſcit virga metallo
Ergo altè veſtiga oculis, & rite repertum
Carpe manu. namque ipſe volens, facilisq. ſequetur
Si te fata vocant: aliter, non viribus vllis
Vincere, nec duro poteris conuellere ferro.
Præterea iacet exanimum tibi corpus amici,
(Heu neſcis) totamq. inceſtat funere claſſem,
Dum conſulta petis, noſtroq. in limine pendes
Sedibus hunc refer ante ſuis, & conde ſepulchro.
Duc nigras pecudes: ea prima piacula ſunto.
Sic demum lucos Stygios, regna inuia viuis
Aſpicies. Dixit, preſſoque obmutuit ore.
Aeneas mœſto defixus lumina vultu
Ingreditur, linquens antrum, cæcoſq. volutat
Euentus animo ſecum: cui fidus Achates
It comes, & paribus curis veſtigia figit.
Multa inter ſeſe vario ſermone ferebant,
Quem ſociū exanimū vates, quod corpus humandū
Diceret, atque illi Miſenum in littore ſicco,
Vt venere vident indigna morte peremptum:
Miſenum Aeoliden, quo non præſtantior alter
Aere ciere viros, matremq. accendere cantu.
Hectoris hic magni fuerat comes, Hectora circum
Et lituo pugnas inſignis obibat & haſta,
Poſtquam illum victor vita ſpoliauit Achilles,
Dardanio Aeneæ ſeſe fortiſſimus heros
Addiderat ſocium, non inferiora ſequutus.
Sed tum fortè caua dum perſonat æquora concha
Demens, & cantu vocat in certamina Diuos,
Aemulus exceptum Triton (ſi credere dignum eſt)
Inter ſaxa virùm ſpumoſa immerſerat vnda.
Ergo omnes magno circum clamore fremebant:

Præ-

Præcipuè pius Aeneas. tum iuſſa Sibyllæ,
Haud mora, feſtinant flentes; aramq. ſepulchri
Congerere arboribus, cæloq. educere certant.
Itur in antiquam ſyluam, ſtabula a ta ferarum:
Procumbunt piceæ, ſonat icta ſecuribus ilex,
Fraxineæq. trabes; cuneis & feſſile robur
Scinditur: aduoluunt ingentes montibus ornos.
Necnon Aeneas opera inter talia primus
Hortatur ſocios, paribuſq. accingitur armis.
Atque hæc ipſe ſuo triſti cum corde volutat,
Aſpectans ſyluam immenſam: & ſic ore precatur
Si nunc ſe nobis ille aureus arbore ramus
Oſtendat nemore in tanto: quando omnia verè
Heu nimium de te vates Miſene loquuta eſt.
Vix ea fatus erat, geminæ cum forte columbæ
Ipſa ſub ora viri cœlo venere volantes
Et viridi ſedere ſolo. tum maximus heros
Maternas agnoſcit aues: lętuſq. precatur,
Eſte duces, o, ſi qua via eſt; curſumq. per au
Dirigite in lucos, vbi pinguem diues opacat
Ramus humum: tuq. ò dubijs ne deſice rebus
Diua parens. Sic effatus, veſtigia preſſit,
Obſeruans quæ ſigna ferant, quò tendere pergan
Paſcentes illæ tantum prodiere volando,
Quantum acie poſſent oculi ſeruare ſequentum
Inde vbi venere ad fauces graue olentis Auerni
Tollunt ſe celeres; liquidumq. per aera lapſæ,
Sedibus optatis gemina ſuper arbore ſidunt;
Diſcolor vnde auri per ramos aura refulſit.
Quale ſolet ſyluis brumali frigore viſcum
Fronde virere noua, quod non ſua ſeminat arbos
Et croceo fœtu te eres circundare truncos,

Tali

Talis erat ſpecies auri frondentis opaca
Ilice, ſic leni crepitabat bractea vento.
Corripit ex templo Aeneas, auidúſq. refringit
Cunctantem, & vatis portat ſub tecta Sibyllæ
Nec minus interea Miſenum in littore Teucri
Flebant, & cineri ingrato ſuprema ferebant.
Principio pinguem tędis, & robore ſecto
Ingentem ſtruxere pyram; cui frondibus atris
Intexunt latera, & ferales ante cupreſſos
Conſtituunt, decorantq. ſuper fulgentibus armis.
Pars calidos latices, & ahena vndantia flammis
Expediunt, corpuſq. lauant frigentis, & vngunt.
Fit gemitus: tum membra toro defleta reponunt:
Purpureaſq. ſuper veſtes, velamina nota,
Coniiciunt, pars ingenti ſubiere pheretro
Triſte miniſterium, & ſubiectam more parentum
Auerſi tenuere facem: congeſta cremantur
Thurea dona, dapes, fuſo crateres oliuo.
Poſtquam collapſi cineres, & flamma quieuit,
Relliquias vino, & bibulam lauere fauillam:
Oſſaq. lecta cado texit Chorineus aheno.
Idem ter ſocios pura circumtulit vnda,
Spargens rore leui, & ramo felicis oliuæ:
Inſtrauitq. viros, dixitq. nouiſſima verba.
At pius Aeneas ingenti mole ſepulchrum
Imponit, ſuaq. arma viro, remumq. tubamque:
Monte ſub aerio, qui nunc Miſenus ab illo
Dicitur, æternúmq. tenet per ſecula nomen.
His actis properè exequitur præcepta Sibyllæ.
Spelunca alta fuit, vaſtoq. immanis hiatu,
Scrupea, tuta lacu nigro, nemorumque tenebris:
Quam ſuper haud vllæ poterant impunè volantes
Ten-

Tendere iter pennis. talis ſeſe halitus atris
Faucibus effundens ſupera ad conuexa ferebat:
Vnde locum Graij dixerunt nomine Auernum.
Quatuor hic primum nigrantes terga iuuencos
Conſtituit, frontique inuergit vina ſacerdos:
Et summas carpens media inter cornua ſetas,
Ignibus imponit ſacris, libamina prima,
Voce vocans Hecaten, cæloq Ereboq. potentem
Supponunt alij cultros, tepidumq. cruorem
Suſcipiunt pateris: ipſe atri velleris agnam
Aeneas matri Eumenidum, magnæq. ſorori
Enſe ferit, ſterilemq. tibi Proſerpina vaccam.
Tum Stygio regi nocturnas inchoat aras:
Et ſolida imponit taurorum viſcera flammis,
Pingue, ſuperq. oleum fundens ardentibus extis.
Ecce autem, primi ſub lumina Solis, & ortus,
Sub pedibus mugire ſolum, & iuga cœpta moueri
Syluarum: viſæq. canes vlulare per vmbram,
Aduentante Dea: Procul, ò procul eſto profani.
(Conclamat vates) totoq. abſiſtite luco.
Tuq. inuade viam, vaginaq. eripe ferrum;
Nunc animis opus Aenea, nunc pectore firmo
Tantum effata, furens antro ſe immiſit aperto:
Ille ducem haud timidis vadentem paſſibus æquat
Dii, quibus imperiũ eſt animarũ, vmbræq. ſilentes,
Et Chaos, & Phlegeton, loca nocte ſilentia latè
Sit mihi fas aud to loqui, ſit numine veſtro
Pandere res alta terra caligine merſas.
bant obſcuri ſola ſub nocte per vmbras,
Perq. domos Ditis vacuas, & inania regna.
Quale per incertam unam ſub luce maligna
... iter in ſyluis, vbi cęlum condidit vmbra

Iuppi-

Iuppiter, & rebus nox abſtulit atra colorem.
Veſtibulum ante ipſum, primiſq. in faucibus Orci
Luctus, & vltrices poſuere cubilia Curæ:
Pallenteſq. habitant morbi, triſtiſq. Senectus,
Et Metus, & maleſuada Fames, & turpis ægeſtas,
(Terribiles viſu formæ) Lethumq. Laborq.
Tum conſanguineus Lethi Sopor, & mala mentis
Gaudia, mortiferumq. aduerſo in limine bellum:
Ferreiq. Eumenidum thalami, & diſcordia demens,
Vipereum crimen vittis innexa cruentis.
In medio ramos, annoſaq. brachia pandit
Vlmus opaca ingens, quam ſedem ſomnia vulgo
Vana tenere ferunt, folijſq. ſub omnibus hærent.
Multaq. præterea variarum monſtra ferarum,
Centauri in foribus ſtabulant, Scyllæq. biformes.
Et centum geminus Briareus, ac bellua Lernæ,
Horrendum ſtridens, flammiſq. armata Chimæra:
Gorgones, Harpyiæq. & forma tricorporis vmbræ.
Corripit hic ſubita trepidus formidine ferrum
Aeneas, ſtrictamq. aciem venientibus offert.
Et in docta comes tenues ſine corpore vitas
Admoneat volitare caua ſub imagine formæ:
Irruat, & fruſtra ferro diuerberet vmbras.
Hinc via Tartarei, quæ fert Acherontis ad vndas:
Turbidus hic cœno, vaſtaq. voragine gurgis
Aeſtuat, atque omnem Cocyto eructat arenam.
Portitor has horrendus aquas, & flumina ſeruat
Terribili ſqualore Charon: cui plurima mento
Canicies inculta iacet: ſtant flumina flamma:
Sordidus ex humeris nodo dependet amictus.
Ipſe ratem conto ſubigit, veliſq. miniſtrat,
Et ferruginea ſubuectat corpora cymba,

Iam

Iam ſenior: ſed cruda Deo, viridíq. ſenectus,
Huc omnis turba ad ripas effuſa ruebat,
Matres, atque viri, defunctaq. corpora vita
Magnanimum heroum, pueri, innuptæq. puellæ,
Impoſitiq. rogis iuuenes ante ora parentum:
Quàm multa in ſyluis Autumni frigore primo
Lapſa cadunt folia: aut ad terram gurgite ab alto,
Quàm multæ glomerantur aues, vbi frigidus annus
Trans pontum fugat, & terris immittit apricis.
Stabant orantes, primi transmittere curſum:
Tendebantq. manus ripæ vlterioris amore:
Nauita, ſed triſtis nunc hos, nunc accipit illos:
Aſt alios longè ſubmotos arcet arena.
Aeneas (miratus enim, motuſq. tumultu)
Dic, ait, ò Virgo, quid vult concurſus ad amnem?
Quidue petunt animæ vel quo diſcrimine ripas
Hæ linquunt, illæ remis vada liuida verrunt?
Olli ſic breuiter fata eſt longæua ſacerdos.
Anchiſa generate, Deum certiſſima proles:
Cocyti ſtagna alta vides, Stygiamq. paludem,
Dij cuius iurare timent, & fallere numen.
Hæc omnis, quã cernis inops, inhumataq. turba eſt:
Portitor ille, Charon: hi, quos vehit vnda, ſepulti.
Nec ripas datur horrendas, nec rauca fluenta
Tranſportare prius, quàm ſedibus oſſa quierunt,
Centũ errant annos, volitantq. hæc littora circũ:
Tum demum admiſſi ſtagna exoptata reuiſunt.
Conſtitit Anchiſa ſatus, & veſtigia preſſit,
Multa putans, ſortemq. animo miſeratus iniquam,
Cernit ibi mœſtos, & mortis honore carentes,
Leucaſpim, & Lyciæ ductorem claſſis Orontem.
Quos ſimul à Troia ventoſa per æquora vectos

Obruit

Obruit Auſter, aqua inuoluens nauemq. viroſque;
Ecce, gubernator ſeſe Palinurus agebat:
Qui Libyco nuper curſu, dum ſidera ſeruat,
Exciderat puppi, medijs effuſus in vndis.
Hunc, vbi vix multa mœſtum cognouit in vmbra
Sic prior alloquitur. Quis te Palinure Deorum
Eripuit nobis, medioq. ſub æquore merſit?
Dic age, namq. mihi fallax haud ante repertus,
Hoc vno reſponſo animum deluſit Apollo:
Qui fore te ponto incolumem, fineſq. canebat
Venturum Auſonios. en hæc promiſſa fides eſt?
Ille autem. Neque te Phœbi cortina fefellit,
Dux Anchiſiade, nec me Deus æquore merſit.
Namq. gubernaculum multa vi forte reuulſum
Cui datus hærebam cuſtos curſuſq. regebam,
Præcipitans traxi mecum. maria aſpera iuro,
Non vllum Pro me tantum cœpiſſe timorem,
Quàm tua ne ſpoliata armis, excuſſa magiſtro,
Deficeret tantis nauis ſurgentibus vndis.
Tres Notus hibernas immenſa per æquora noctes
Vexit me violentus aqua: vix lumine quarto
Proſpexi Italiam, ſumma ſublimis ab vnda,
Pauſatim adnabam terræ, iam tuta tenebam:
Ni gens crudelis madida cum veſte grauatum,
Prenſantemq. vncis manibus capita aſpera montis,
Ferro inuaſiſſet, prædamq. ignara putaſſet.
Nunc me fluctus habet, verſantq. in littore venti.
Quod te per cœli iucundum lumen, & auras,
Per genitorem oro, per ſpem ſurgentia Iuli,
Eripe me his inuicte malis: aut tu mihi terram
Inijce, (namque potes) portuſq. require Velinos.
Aut tu, ſi qua via eſt, ſi quam tibi diua creatrix

Oſtendit, (neque enim, credo ſine numine diuum
Flumina tanta paras, Stygiamq. innare paludem)
Da dextram miſero, & tecum me tolle per vndas
Sedibus vt ſaltem placidis in morte quieſcam.
Talia fatus erat, cœpit cum talia vates,
Vnde hæc, ò Palinure, tibi tam dira cupido?
Tu Stygias inhumatus aquas, amnemq. ſeuerum
Eumenidum aſpicies? rapiamue iniuſſus abibis?
Deſine fata Deum flecti ſperare precando.
Sed cape dicta memor duri ſolatia ca us.
Nam tua finitimi, longe, lateq. per vrbes
Prodigijs acti cœleſtibus, oſſa piabunt,
Et ſtatuent tumulum, & tumulo ſolemnia mitten
Aeternumq. locus Palinuri nomen habebit.
His dictis curæ emotæ; pulſuſq. parumper
Corde dolor triſti: gaudet cognomine terra.
Ergo iter inceptum peragunt, fluuioq. propinqua
Nauita quos iā inde vt Stygia proſpexit ab vnda
Per tacitum nemus ire, pedemq. aduertere ripæ:
Sic prior aggreditur dictis, atq. increpat vltro,
Quiſquis es, armatus qui noſtra ad flumina tend
Fare age, quid venias: iā iſtinc & comprime greſ
Vmbrarum hic locus eſt ſomnis, noctiſq. ſoporæ:
Corpora viua nefas Stygia vectare carina.
Nec verò Alciden me ſum lætatus euntem
Accepiſſe lacu: nec Theſea, Pirithoumque
Dijs quanquam geniti, atq. inuicti viribus eſſent
Tartareum ille manu cuſtodem in vincla petiuit
Ipſius à ſolio regis, traxitq. trementem:
Hi dominam Ditis thalamo deducere adorti.
Quæ contra breuiter fata eſt Amphryſia vates,
Nullæ hic inſidiæ tales (abſiſte moueri)

Nec vim tela ferunt, licet ingens ianitor antro
Aeternum latrans exangues terreat vmbras,
Caſta licet patrui ſeruet Proſerpina limen.
Troius Aeneas, pietate inſignis, & armis.
Ad genitorem, imas Erebi deſcendit ad vmbras,
Si te nulla mouet tantæ pietatis imago,
At ramum hunc (aperit ramum, qui veſte latebat)
Agnoſcas. tumida ex ira tum corda reſidunt.
Nec plura his mille admirans venerabile donum
Fatalis virgæ longo poſt tempore viſum,
Cæruleam aduertit puppim, ripæq. propinquat.
Inde alias animas, quæ per iuga longa ſedebant,
Deturbat, laxatq. foros: ſimul accipit alueo
Ingentem Aeneam. gemuit ſub pondere cymba
Sutilis, & multam accepit rimoſa paludem,
Tandem trans fluuium incolumes, vatemq. vtrumq.
Informi limo, glaucaq. exponit in vlua.
Cerberus hæc ingens latratu regna trifauci
Perſonat, aduerſo recubans immanis in antro.
Cui vates horrere videns iam colla colubris.
Melle ſoporatam, & medicatis frugibus offam.
Obijcit, ille fame rabida tria guttura pandens,
Corripit obiectam: atq. immania terga reſoluit,
Fuſus humi, totoq. ingens extenditur antro.
Occupat Aeneas aditum, cuſtode ſepulto,
Euaditq. celer ripam irremeabilis vndæ.
Continuò auditæ voces, vagitus & ingens,
Infantumq. animæ, flentes in limine primo:
Quos dulcis vitæ exortes, & ab vbere raptos
Abſtulit atra dies, & funere merſit acerbo,
Hos iuxta falſo damnati crimine mortis.
Nec vero hæ ſine ſorte datæ, ſine iudice ſedes:

Quæſitor Minos vrnam mouet: ille ſilentum
Conciliumq. vocat, vitaſq. & crimina diſcit.
Proxima deinde tenent mœſti loca, qui ſibi lethu
Inſontes peperere manu, lucemq. peroſi
Proiecere animas, quàm vellent æthere in alto
Nunc & pauperiem, & duros perferre labores.
Fata obſtant, triſtiq. palus innabilis vnda
Alligat & nouies Styx interfuſa coercet.
Nec procul hinc partem fuſi monſtrantur in om
Lugentes campi (ſic illos nomine dicunt.
Hi, quos durus amor crudeli tabe peredit,
Secreti celant calles, & myrtea circum
Sylua tegit: curæ non ipſa in morte relinquunt,
Hinc Phædram, Procrinq. locis, mœſtamq. Eriphy
Crudelis nati monſtrantem vulnera cernit:
Euadnenq. & Phaſiphaen. his Laodamia
It comes, & iuuenis quondã, nunc fœmina, Cæne
Rurſus & in veterum fato reuoluta figuram.
Inter quas Phœniſſa recens à vulnere Dido
Errabat ſylua in magna; quam Troius Heros,
Vt primùm iuxta ſtetit, agnouitq. per vmbram
Obſcuram (qualem primo qui ſurgere menſe,
Aut videt, aut vidiſſe putat per nubila Lunam)
Demiſit lacrymas, dulciq. affatu amore eſt:
Infelix Dido: verus mihi nuntius ergo
Venerat, extinctam, ferroq. extrema ſequutam
Funeris heu tibi cauſa fui. per ſidera iuro,
Per ſuperos, & ſiqua fides tellure ſub ima eſt,
Inuitus regina tuo de littore ceſſi:
Sed me iuſſa Deum quæ nunc has ire per vmbra
Per loca ſenta ſitu cogunt, noctemq. profundam
Imperijs egere ſuis: nec credere quiui,
Hu

Hunc tantum tibi me diſceſſu ferre dolorem].
Siſte gradum, teq. aſpectu ne ſubtrahe noſtro.
Quem fugis? extremū fato quod te alloquor, hoc eſt.
Talibus Aenea ardentem, & torua tuentem
Lenibat dictis animum, lacrymaſq. ciebat.
Illa ſolo fixos oculos auerſa tenebat:
Nec magis incepto vultum ſermone mouetur,
Quàm ſi dura ſilex, aut ſtet Marpeſia cautes.
Tandem proripuit ſeſe, atque inimica refugit
In nemus vmbriferum: coniux vbi priſtinus illi
Reſpondet curis, æquatq. Sichæus amorem.
Nec minus Aeneas caſu percuſſus iniquo,
Proſequitur lacrymans lõge, & miſeratus euntẽ eſt.
Inde datum molitur iter: iamq. arua tenebant
Vltima quæ bello clari ſecreta frequentant:
Hic illi occurrit Tydeus, hic inclytus armis
Parthenopæus, & Adraſti pallentis imago
Hic multi fleti ad ſuperos, belloq. caduci
Dardanidæ, quos ille omnes longo ordine cernens,
Ingemuitq. Glaucumq. Medontaq. Therſilocumq.
Tres Antenoridas, Cereriq. ſacrum Polybetem,
Idæumq. etiam currus, etiam arma tenentem,
Circunſtant animæ dextra, læuaq, frequentes.
Nec vidiſſe ſemel ſatis eſt: iuuat vſque morari,
Et conferre gradum, & veniendi diſcere cauſas.
At Danaum proceres, Agamemnoniæ phalanges,
Vt videre virum, fulgentiaq. arma per vmbras,
Ingenti trepidare metu: pars vertere terga,
Ceu quondam petiere rates: pars tollere vocem
Exiguam: inceptus clamor fruſtratur hiantes.
Atque hic Priamiden laniatum corpore toto
Deiphobum vidit, lacerum crudeliter ora:

Ora, manuſq. ambas, populataq. tempora raptis
Auribus, & truncas inhoneſto vulnere nares.
Vix adeò agnouit pauitantem, & dira tegentem
Supplicia: & notis compellat vocibus vltro,
Deiphobe armipotens, genus alto à ſanguine Teucri
Quis tam crudeles optauit ſumere pœnas?
Cui tantum de te licuit? mihi fama ſuprema
Nocte tulit, feſſum vaſta te cæde Pelaſgum
Procubuiſſe ſuper confuſæ ſtragis aceruum.
Tunc egomet tumulum Rhæteo in littore inanem
Conſtitui, & magna manes ter voce vocaui.
Nomen & arma locũ ſeruant: tuum amice nequiui
Conſpicere, & patria decedens ponere terra.
Atque hic Priamides, nihil, ò tibi amice relictum eſt:
Omnia Deiphobo ſoluiſti, & funeris vmbris:
Sed fata mea, & ſcelus exitiale Lacænæ
His merſere malis: illa hæc monimenta reliquit.
Namq. vt ſupremam falſa inter gaudia noctem
Egerimus noſti: & nimium meminiſſe neceſſe eſt:
Cum fatalis equus ſaltu ſuper ardua venit
Pergama, & armatum peditem grauis attulit aluo.
Illa chorum ſimulans, euantes Orgia circum
Ducebat Phrygias: flammam media ipſa tenebat
Ingentem & ſumma Danaos ex arce vocabat.
Tum me confectum curis, ſomnoq. grauatum
Infelix habuit thalamus: preſſitq. iacentem
Dulcis, & alta quies, placidæq. ſimillima morti.
Egregia interea coniux arma omnia tectis
Emouet & fidum capiti ſubduxerat enſem:
Intra tecta vocat Menelaum, & limina pandit.
Scilicet id magnum ſperans fore munus amanti,
Et famam extingui veterum ſic poſſe malorum.

Quid

Quid moror? irrūpunt thalamo: comes additur vna
Hortator ſcelerum Aeolides. Dij, talia Graijs
Inſtaurate, pio ſi pęnas ore repoſco.
Sed te, qui viuum caſus, age fare viciſſim,
Attulerint. pelagine venis erroribus actus?
An monitu diuum? an quæ tę fortuna fatigat,
Vt triſtes ſine Sole domos, loca turbida adires?
Hac vice ſermonum roſeis Aurora quadrigis
Iam medium ætherio curſu traiecerat axem;
Et fors omne datum traherent per talia tempus:
Sed comes admonuit breuiterq. affata Sibylla eſt,
Nox ruit; Aenea, nos flendo ducimus horas.
Hic locus eſt, partes vbi ſe via findit in ambas.
Dextera, quæ Ditis magni ſub mænia tendit,
Hac iter Elyſium nobis: at læua malorum
Exercet pœnas, & ad impia Tartara mittit.
Deiphobus contra, Ne ſæui magna ſacerdos.
Diſcedam, explebo numerum, reddatq. tenebris,
I decus, i, noſtrum: melioribus vtere fatis.
Tantum effatus, & in verbo veſtigia torſit.
Reſpicit Aeneas ſubito, & ſub rupe ſiniſtra
Mœnia lata videt, triplici circundata muro:
Quæ rapidus flammis ambit torrentibus amnis
Tartareus Phlegethon, torquetq. ſonantia ſaxa
Porta aduerſa ingens, ſolidoq. adamante columnæ;
Vis vt nulla virum, non ipſi excindere ferro
Cœlicolæ valeant; ſtat ferrea turris ad auras:
Thiſiphoneq. ſedens palla ſuccinta cruenta,
Veſtibulum in ſomnis ſeruat noctesq. dieſq.
Hinc exaudiri gemitus, & ſæua ſonare
Verbera: tum ſtridor ferri, tractæq. catenæ.
Conſtitit Aeneas, ſtrepitumq. exterritus hauſit:

Quæ ſcelerum facies? (ò virgo effare) quibuſue
Vrgentur pœnis? quis tantus plangor ad auras?
Tum vates ſic orſa loqui, Dux inclite Teucrum,
Nullis fas, caſto ſceleratum inſiſtere limen:
Sed me cùm lucis Hecate præfecit Auernis,
Ipſa Deum pœnas docuit, perq. omnia duxit.
Gnoſius hæc Rhadamanthus habet duriſſima regna,
Caſtigatq. auditq. dolos: ſubigitq. fateri,
Quæ quis apud ſuperos, furto lætatus inani,
Diſtulit in ſeram commiſſa piacula mortem.
Continuò ſontes vltrix accincta flagello
Tiſiphone quatit inſultans: toruoſq. ſiniſtra
Intentans angues, vocat agmina ſæua ſororum.
Tum demum horriſono ſtridentes cardine ſacra
Panduntur portæ. cernis cuſtodia qualis
Veſtibulo ſedeat? facies quæ limina ſeruet?
Quinquaginta atris immanis hiatibus hydra
Sæuior intus habet ſedem. tum Tartarus ipſe
Bis patet in præceps tantum, tenditq. ſub vmbras,
Quantus ad æthereum cœli ſuſpectus Olympum.
Hic genus antiquum terræ, Titania pubes,
Fulmine deiecti, fundo voluuntur in imo.
Hic & Aloidas geminos, immania vidi
Corpora: qui manibus magnum reſcindere cœlum
Aggreſſi, ſuperiſq. Iouem detrudere regnis.
Vidi & crudeles dantem Salmonea pœnas,
Dum flammas Iouis, & ſonitus imitatur Olympi.
Quattuor hic inuectus equis, & lampada quaſſans
Per Graium populos, mediæq. per Elidis vrbem
Ibat ouans: Diuumq. ſibi poſcebat honorem:
Demens, qui nimbos, & non imitabile fulmen
Aere, & cornipedum curſu ſimularat æquorum.

At

At pater omnipotens denſa inter nubila telum
Contorſit (non ille faces, nec fumea tedis
Lumina) præcipitemq. immani turbine adegit,
Necnon & Tityon terræ omnipotentis alumnum
Cernere erat: per tota nouem, cui iugera corpus
Porrigitur: roſtroq. immanis vultur obunco
Immortale iecur tundens, fœcundaq. pœnis.
Viſcera, rimaturq. epulis, habitatq. ſub alto
Pectore, nec fibris requies datur vlla renatis:
Quid memorem Lapithas, Ixiona, Pirithoumque?
Quos ſuper atra ſilex iam iam lapſura cadentiq.
Imminet adſimilis. lucent genialibus altis
Aurea fulcra toris, epulæq. ante ora paratæ
Regifico luxu: Furiarum maxima iuxta
Accubat, & manibus prohibet contingere menſas:
Exurgitq. facem attollens, atque intonat ore.
Hic quibus inuiſi fratres, dum vita manebat,
Pulſatuſue parens, & fraus innexa clienti:
Aut qui diuitijs ſoli incubuere repertis,
Nec partem poſuere ſuis (quæ maxima turba eſt)
Quiq. ob adulterium cæſi, quiq. arma ſequuti
Impia, nec veriti dominorum fallere dextras:
Incluſi pœnam expectant, ne quære doceri,
Quā pœnam: aut quæ forma viros, fortunaue merſit.
Saxum ingens voluunt alij, radijſq. rotarum
Diſtricti pendent: ſedet, æternumq. ſedebit
Infelix Theſeus: Phlegyaſq. miſerrimus omnes
Admonet & magna teſtatur voce per vmbras,
Diſcite iuſtitiam moniti, & non temnere diuos.
Vendidit hic auro patriam, dominumq. potentem
Impoſuit, fixit leges pretio, atque refixit.
Hic thalamum inuaſit natæ, vetitoſq. hymenæos.

Auſi

Auſi omnes immane nefas, auſoq. potiti.
Non, mihi ſi linguæ centum ſint, oraq. centum,
Ferrea vox, omnes ſcelerum comprendere formas
Omnia pœnarum percurrere nomina poſſem.
Hæc vbi dicta dedit Phœbi longæua ſacerdos,
Sed iam age carpe viã, & ſuſceptũ perfice munus:
Acceleremus, ait. Cyclopum educta caminis
Mœnia conſpicio, atque aduerſo fornice portas,
Hæc vbi nos præcepta iubent deponere dona.
Dixerat & pariter greſſi per opaca viarum,
Corripiunt ſpatium medium, foribuſq. propinquãt.
Occupat Aeneas aditum, corpuſq. recenti,
Spargit aqua, ramumq. aduerſo in limine figit,
His demum exactis, perfecto munere diuæ,
Deuenere locos lætos, & amœna vireta
Fortunatorum nemorum, ſedeſq. beatas.
Largior hic campos æther, & lumine veſtit
Purpureo: ſolemq. ſuum, ſua ſidera norunt.
Pars in gramineis exercent membra paleſtris,
Contendunt ludo, & fulua luctantur arena:
Pars pedibus plaudunt choreas, & carmina dicunt.
Necnon Threicius longa cum veſte ſacerdos
Obloquitur numeris ſeptem diſcrimina vocum:
Iamq. eadem digitis, iam pectine pulſat eburno.
Hic genus antiquum Teucri, pulcherrima proles,
Magnanimi heroes, nati melioribus annis,
Iluſq. Aſſaracuſq. & Troiæ Dardanus auctor,
Arma procul, curruſq. virum miratur inanes.
Stant terræ, defixæ haſtæ, paſſimq. ſoluti
Per campos paſcuntur equi, quæ gratia currum,
Armorumq. fuit viuis, quæ cura nitentes
Paſcere equos, eadem ſequitur tellure repoſtos.

Conſpicit (ecce) alios dextra, lęuaq. per herbam
Veſcentes, lætumq. choro Pœana canentes,
Inter odoratum lauri nemus: vnde ſuperne
Plurimus Eridani per ſyluam voluitur amnis.
Hic manus, ob patriam pugnando vulnera paſſi:
Quiq. ſacerdotes caſti, dum vita manebat,
Quiq. pij Vates, & Phœbo digna loquuti:
Inuentas aut qui vitam excaluere per artes:
Quiq. ſui memores alios fecere merendo:
Omnibus his niuea cinguntur tempora vitta
Quos circumfuſos ſic eſt affata Sibylla,
(Muſæum ante omnes. medinm nam plurima tu-ba
Hunc habet, atque humeris extantem ſuſpicit altis)
Dicite felices animæ, tuq. optime vates,
Quæ regio Anchiſem, quis habet locus? illius ergo
Venimus, & magnos erebi tranauimus amnes.
Atque huic reſponſum paucis ita reddidit heros,
Nulli certa domus: lucis habitamus opacis,
Riparumq. toros, & prata recentia riuis
Incolumus, ſed vos (ſi fert ita corde voluntas)
Hoc ſuperate iugum, & facile iam tramite ſiſtam.
Dixit, & ante tulit greſſum, campoſq. nitentes
Deſuper oſtentat: dehinc sūma cacumina linquunt,
At pater Anchiſes penitus conualle virenti.
Incluſas animas, ſuperumq. ad lumen ituras,
Luſtrabat ſtudio recolens: omnemq. ſuorum
Forte recenſebat numerum, charoſq. nepotes:
Fataq. fortunaſq. virum, moreſq. manuſq.
Iſq. vbi tendentem aduerſum per gramina vidit
Aeneam, alacris palmas vtraſq. tetendit:
Effuſæq. genis lacrymæ, & vox excidit ore,
Veniſti tandem, tuaq. expectata parenti

Vic

Vicit iter durum pietas, datur ora tueri
Nate tua & notas audire, & reddere voces.
Sic equidem ducebam animo, rebarq. futurum,
Tempora dinumerans: nec me mea cura feſellit.
Quas ego te terras,& quanta per æquora vectum
Accipio: quantis iactatum nate periclis,
Quàm metui, ne quid Libyæ tibi regna nocerent.
Ille autem, tua me, genitor, tua triſtis imago
Sæpius occurrens, hæc limina tendere adegit
Stant ſale Tyrrheno claſſes. da iungere dextram,
Da genitor, teq. amplexu ne ſubtrahe noſtro.
Sic memorans largo fletu ſimul ora rigabat.
Ter conatus ibi collo dare brachia circum,
Ter fruſtra comprenſa manus effugit imago,
Par leuibus ventis, voluciq. ſimillima ſomno.
Interea videt Aeneas in valle reducta
Secluſum nemus, & virgulta ſonantia ſyluis.
Lethęumq. domos placidas, qui prænatat amnem.
Hunc circum innumeræ gentes, populiq. volabant,
Ac veluti in pratis, vbi apes æſtate ſerena
Floribus inſidunt varijs, & candida circum
Lilia funduntur: ſtrepit omnis murmure campus.
Horreſcit viſu ſubito, cauſaſq. requirit
Inſcius Aeneas, qui ſint ea flumina porrò,
Quiue viri tanto complerint agmine ripas,
Tum pater Anchiſes, animæ quibus altera fato
Corpora debentur, Lethæi ad fluminis vndam
Securos latices, & longa obliuia potant.
Has equidem memorare tibi,atq. oſtendere coram
Iam pridem hanc prolem cupio enumerare meorum
Quo magis Italia tandem lætare reperta.
O pater, an ne aliquas ad cœlũ hinc ire putandũ eſt
Subli-

Sublimes animis? iterumq. ad tarda reuerti
Corpora? quæ lucis miſeris tam dira cupido?
Dicam equidem, nec te ſuſpenſum nate tenebo,
Suſcipit Anchiſes, atq. ordine ſingula pandit.
Principio cęlum, ac terras, campoſq. liquentes,
Lucentemq. globum Lunæ, Titaniaq. aſtra
Spiritus intus alit: totamq. infuſa per artus
Mens agitat molem, & magno ſe corpore miſcet.
Inde hominum, pecudumq. genus, vitæq. volantum.
Et quæ marmorea fert monſtra ſub æquore pontus
Igneus eſt ollis vigor, & cœleſtis origo
Seminibus quantum non noxia corpora tardant,
Terreniq. hebetant artus, moribundaq. membra.
Hinc metuunt, cupiuntq. dolēt, gaudētq. nec auras
Reſpiciunt, clauſæ tenebris, & carcere cæco.
Quin & ſupremo cum lumine vita reliquit,
Non tamē omne malū miſeris, nec funditus omnes
Corporeæ excedunt peſtes, penituſq. neceſſe eſt
Multa diu concreta modis inoleſcere miris.
Ergo exerceatur pœnis, veterumq. malorum
Supplicia expendunt. aliæ penduntur inanes
Suſpenſæ ad ventos: alijs ſub gurgite vaſto
Infectum eluitur ſcelus, aut exuritur igni.
Quiſq. ſuos patimur manes exinde per amplum
Mittimur Elyſium, & pauci læta arua tenemus,
Donec longa dies perfecto temporis orbe
Concretam exemit labem, purumq. reliquit
Aetherium ſenſum, atque aurei ſimplicis ignem.
Has omnes, vbi mille rotam voluere per annos,
Lethæum ad fluuium Deus euocat agmine magno:
Scilicet immemores ſupera vt conuexa reuiſant,
Rurſus & incipiant in corpora velle reuerti.

Dixe-

Dixerat Anchiſes: natumq. vnaq. Sibyllam
Conuentus trahit in medios, turbamq. ſonantem.
Et tumulum capit, vnde omnes longo ordine poſſit
Aduerſos legere, & venientum diſcere vultus.
Nunc age, Dardaniam prolem, quæ deinde ſequatur
Gloria, qui maneant Itala de gente nepotes,
Illuſtres animas: noſtrumq. in nomen ituras,
Expediam dictis, & te tua fata docebo.
Ille (vides?) pura iuuenis, qui nititur haſta,
Proxima ſorte tenet lucis loca: primus ad auras
Aetherias Italo commiſtus ſanguine ſurget,
Syluis Albanum nomen, tua poſthuma proles.
Quem tibi longæuo ſerum Lauinia coniux
Educet ſyluis regem, regumq. parentem:
Vnde genus longa noſtrum dominabitur Alba.
Proximus ille, Procas, Troianæ gloria gentis.
Et Capys, & Numitor: & qui te nomine reddet,
Syluius Aeneas, pariter pietate, vel armis
Egregius ſi vnquam regnandam acceperit Albam.
Qui iuuenes quantas oſtentant aſpice vires.
At qui vmbrata gerunt ciuili tempora quercu,
Hi tibi Nomentum, & Gabios, vrbemq. Fidenam,
Hi Collatinas imponent montibus arces:
Laude pudicitiæ celebres, addentq. ſuperbos
Pomerios, Caſtrumq. Inui, Bolamq. Coramq.
Hæc tum nomina erunt, nũc ſunt ſine nomine terræ
Quin & auo comitem ſeſe Mauortius addet
Romulus, Aſſarici quem ſanguinis Ilia mater,
Educet, viden, vt geminæ ſtant vertice criſtæ,
Et pater ipſe ſuo ſuperum iam ſignet honore?
En huius nate auſpicijs illa inclyta Roma
Imperium terris, animos æquabit Olympo.

Septemq.

Septemq. vna ſibi muro circundabit arces,
Felix prole virum: qualis Berecynthia mater
Inuehitur curru Phrygias turrita per vrbes,
Læta Deum partu, centum complexa nepotes,
Omnes cœlicolas, omnes ſupera alta tenentes.
Hunc geminas nunc flecte acies: hāc aſpice gentē,
Romanoſq. tuos. hic Cæſar, & omnis Iuli
Progenies, magnum cœli ventura ſub axem.
Hic vir, hic eſt, tibi quem promitti ſæpius audis,
Auguſtus Cæſar, Diuum genus: aurea condet
Secula, qui rurſus Latio, regnata per arua
Saturno quondam: ſuper & Garamantas,& Indos
Proferret Imperium, iacet extra ſidera tellus,
Extra anni, Soliſq. vias, vbi cœlifer Atlas
Axem humero torquet ſtellis ardentibus aptum:
Huius in aduentu iam nunc & Caſpia regna
Reſponſis horrent diuum, & Mæotica tellus,
Et ſeptem gemini turbant trepida oſtia Nili.
Nec verò Alcides tantum telluris obiuit,
Fixerit æripidem cernam licet, aut Erymanthi
Pacarit nemora, & Lernam tremefecerit arcu:
Nec qui pampineis victor iuga flectis habenis
Liber, agens celſo Niſæ de vertice Tigres.
Et dubitamus adhuc virtutem extendere factis:
Aut metus Auſonia prohibet conſiſtere terra?
Quis procul ille autem ramis inſignis oliuæ,
Sacra ferens? noſco crines, incanaque menta
Regis Romani: primus qui legibus vrbem
Fundabit: Curibus paruis & paupere terra
Miſſus in imperium magnum, cui deinde ſubibit
Oti qui rumpet patriæ, reſideſq. mouebit
Tellus in arma viros, & iam deſueta triumphis
Agmi-

Agmina quem iuxta ſequitur iactantior Ancus,
Nunc quoq. iam nimium gaudens popularibus auris.
Vis & Tarquinios reges, animamq. ſuperbam
Vltoris Bruti, faſceſq. videre receptos?
Conſulis imperium hic primus, ſæuaſq. ſecures
Accipiet natoſq. pater, noua bella mouentes,
Ad pœnam pulchra pro libertate vocabit,
Infelix, vtcunq. ferent ea facta minores,
Vincet amor patriæ, laudumq. immenſa cupido.
Quin Decios, Druſoſq. procul, ſæuumq. ſecuri
Aſpice Torquatum, & referentē ſigna Camillum.
Ille autem paribus, quas fulgere cernis in armis.
Concordes animæ nunc, & dum nocte premuntur.
Heu quantum inter ſe bellum, ſi lumina vitæ
Attigerint, quantas acies, ſtragemq. ciebunt,
Aggeribus ſocer Alpinis: atque arce Menœci
Deſcendens gener, aduerſis inſtructus Eois.
Ne, pueri, ne tanta animus aſſueſcite bella:
Neu patriæ validas in viſcera vertite vires.
Tuq. prior, tu parce genus, qui ducis olympo.
Proiice tela manu, ſanguis meus,
Ille triumphata Capitolia ad alta Corintho
Victor aget currum, cęſis inſignis Achiuis:
Eruet ille Argos, Agamemnoniaſq. Mycenas:
Ipſumq. Aeaciden, genus armipotentis Achilli,
Vltus auos Troiæ, templa & temerata Mineruæ.
Quis te, magne Cato, tacitū, aut te Coſſe relinquat?
Quis Gracchi genus? aut geminos, duo fulmina belli,
Scipiadas, cladem Libyæ? paruoque potentem
Fabricium? vel te ſulcos Serrane ſerentem?
Quò feſſum rapitis Fabii? tu maximus ille es,
Vnus qui nobis cunctando reſtituis rem.

Exu-

Excudent alij ſpirantia mollius æra,
Credo equidem: viuos ducent de marmore vultus:
Orabunt cauſſas melius: cælique meatus
Deſcribent radio, & ſurgentia ſidera dicent.
Tu regere imperio populos, Romane, memento:
(Hæ tibi erunt artes) paciſq. imponere morem.
PARCERE ſubiectis, & debellare ſuperbos.
Sic pater Anchiſes: atque hæc mirantibus addit.
Adſpice, vt inſignis ſpolijs Marcellus opimis
Ingreditur, victorque viros ſupereminet omnes.
Hic rem Romanam, magno turbante tumultu,
Siſtet: equis ſternet Pœnos, Gallumque rebellem.
Tertiaque arma patri ſuſpendet capta Quirino.
Atque hic Aeneas (vna namque ire videbat
Egregium forma iuuenem, & fulgentibus armis.
Sed frons leta parum, & deiecto lumina vultu)
Quis, pater, ille virum qui ſic comitatur eũtem?
Filius an ne aliquis magna de ſtirpe nepotum?
Quis ſtrepitus circa comitũ? quãtũ inſtar in ipſo eſt?
Sed nox atra caput triſti circumuolat vmbra.
Tum pater Anchiſes lacrymis ingreſſus obortis.
O nate ingentem luctum ne quære tuorum.
Oſtendunt terris hunc tantum fata, neque vltra
Eſſe ſinent, nimium vobis Romana propago
Viſa potens ſuperi, propria hæc ſi dona fuiſſent.
Quantos ille vnnm magnam Mauortis ad vrbem
Campus aget gemitus, vel quæ Tiberine videbis
Funera cum tumulum præter labere recentem.
Nec puer Iliaca quiſquam de gente Latinos
In tantum ſpe tollet auos, nec Romula quondam
Vllo ſe tantum tellus iactabit alumno.
Heu pietas, heu priſca fides, inuictaq. bello

Dextera! non illi quiſquam ſe impunè tuliſſet
Obuius armato, ſeu cum pedes iret in hoſtem,
Seu ſpumantis equi foderet calcaribus armos.
Heu miſerande puer, ſi quà fata aſpera rumpas,
Tu Marcellus eris. Manibus date lilia plenis:
Purpureos ſpargam flores: animumque nepotis
His ſaltem accumulem donis & fungar inani
Munere ſic tota paſſim regione vagantur
Aeris in campis latis, atque omnia luſtrant.
Quæ poſtquam Anchiſes natum per ſingula duxit,
Incenditque animus famæ venientis amore.
Exin bella viro memorat, quæ deinde gerenda:
Laurenteſq. docet populos, vrbemq. Latini:
Et quo quemq. modo fugiatq. feratq. laborem.
Sunt geminæ ſomni portæ: quarum altera fertur
Cornea, qua veris facilis datur exitus vmbris:
Altera, candenti perfecta nitens elephanto:
Sed falſa ad cælum mittunt inſomnia manes.
His vbi tum natu Anchiſes, vnaq. Sibyllam
Proſequitur dictis, portaq. emittit eburna:
Ille viam ſecat ad naues, ſocioſq. reuiſit.
Tum ſe ad Caietæ recto fert littore portum.
Anchora de prora iacitur, ſtant littore puppes.

Digitized by Google

PVB. VIRGILII
MARONIS.

AENEIDOS LIB. VII.

ARGVMENTVM.

*Caieta nutricem ſuam Aeneas ſepelit. Mox Circeum
montem prætervectus, ad Tiberis oſtia Laurentem
in agrum defertur: hanc eſſe fatalem terram ex
Aſcanij verbis agnoſcit. Hinc ad Latinum Regem
centum Oratores mittit, vbi condenda locum pe-
tens. Latinus Lauiniam inſuper filiam, quam ex
Fauni patris, augurumque reſponſis externo gene-
ro tradere iubebatur, vltro ei coniugem offert. Iu-
no interim Alecto ad diſturbandam pacem inferis
excitat. Hæc Amatam, Latini vxorem, Turnum-
que Rutulorum Regem, cui Lauinia negata fuerat,
ſuis dictis incendit. Amatamque cum Lauinia fi-
lia, Bacchicorum Orgiorum furore, in ſyluas amã-
dat. Mox Aſcanio forte venanti manſuetum cer-
uum. Tyrrhei armentarij regij, filijs in primis ca-
rum, obijcit: quem cum Aſcanius ſagitta traieciſſet,
ruſtici in Troianos impetum faciunt: Alectoque
claſſicum canent, confligitur. eo tumultu Almon
Tyrrhei filius, & Galeſus, agricola eius regionis
ditiſſimus, cadunt. Horum cadaueribus in Vr-
bem delatis, cùm Turnus, & Amata bellum in
Aeneam Latino Regi perſuadere non poſſent: Iu-*

no ipſa belli portas, vt moris erat, ad bellum aperit. Mezentius Thyrrhenorum Rex, cum Lauſo filio, Turnum in bello ſequitur: item Auentinus Herculis filius, & Camillo ex gente Volſcorum; Aliique quamplurimi, quorum Catalogum habes extremo libro.

TV quoque littoribus noſtris Aeneia nutrix
Aeternam moriens famam Caieta dediſti;
Et nunc ſeruat honos ſedem tuus: oſſaq. nomen
Heſperia in magna (ſiqua eſt gloria) ſignat.
At pius exequiis Aeneas rite ſolutis,
Aggere compoſito tumuli, poſtquam alta quierunt
Aequora tendit iter velis, portumq. relinquit.
Aſpirant auræ in noctem: nec candida curſum
Luna negat, ſplendet tremulo ſub lumine pontus,
Proxima Circææ raduntur littora terræ,
Diues inacceſſos vbi Solis filia lucos
Aſſiduo reſonat cantu: tectiſq. ſuperbis
Vrit odoratam nocturna in lumina cedrum,
Arguto tenues percurrens pectine telas.
Hinc exaudiri gemitus, iræq. leonum
Vincla recuſantum, & ſera ſub nocte rudentum:
Setigeriq. ſues, atque in præſepibus vrſi
Sæuire, ac formæ magnorum vlulare luporum:
Quos hominũ ex facie Dea ſæua potentibus herbis
Induerat Circe in vultus, ac terga ferarum.
Quæ ne monſtra pii paterentur talia Troes,
Delati in portus, neu littora dira ſubirent.
Neptunus ventis impleuit vela ſecundis:
Atque fugam dedit, & præter vada feruida vexit.
Iamq. rubeſcebat radiis mare, & æthere ab alto
Auro-

Aurora in roſeis fulgebat lutea bigis:
Cum venti poſuere, omniſq. repente reſedit
Flatus, & in lento luctantur marmore tonſæ.
Atque hic Aeneas ingentem ex æquore lucum
Proſpicit: hunc inter fluuio Tyberinus ameno,
Vorticibus rapidis, & multa flauus arena
In mare prorumpit, & variæ circumq. ſupraq.
Aſſuetæ ripis volucres, & fluminis alueo,
Aethera mulcebant cantu, lucoq. volabant.
Flectere iter ſocijs, terraq. aduertere proras
Imperat. & lætus fluuio ſuccedit opaco.

Nunc age, qui Reges, Erato, quæ tēpora rerum,
Quis Latio antiquo fuerit ſtatus, aduenæ claſſem
Cum primum Auſonijs exercitus appulit oris,
Expediam: & primæ reuocabo exordia pugnæ.
Tu vatem, tu diua mone. dicam horrida bella:
Dicam acies, actoſq. animis in funera reges,
Tyrrhenamq. manum, totamq. ſub arma coactam
Heſperiam. maior rerum naſcitur ordo,
Maius opus moueo. Rex arua Latinus, & vrbes
Iam ſenior longa placidas in pace regebat.
Hunc Fauno, & Nympha genitū Laurente Marica
Accepimus. Fauno Picus pater, iſq. parentem
Te Saturne refert: tu ſanguinis vltimus auctor.
Filius huic, fato diuum: proleſq. virilis
Nulla fuit: primaq. oriens erepta iuuenta eſt.
Sola domum, & tantas ſeruabat filia ſedes.
Iam matura viro, iamq. plenis nubilis annis.
Multi illam magno è Latio, totaq. petebant
Auſonia, petit ante alios pulcherrimus omnes
Turnus; auis, atauiſq. potens: quem regia coniux
Adiungi generum miro properabat amore:

 Sed

Sed varijs portenta Deum terroribus obſtant.
  Laurus erat tecti medio, in penetralibus altis,
Sacra comam, multoſq. metu ſeruata per annos,
Quam pater inuentam primas cum conderet arces
Ipſe ferebatur Phœbe ſacraſſe Latinus,
Laurentiſq. ab ea nomen poſuiſſe colonis.
Huius appes ſummum denſa (mirabile dictu)
Stridore ingenti, liquidum trans æthera vectæ,
Obſedere apicem: & pedibus per mutua nexis:
Examen ſubitum ramo frondente pependit.
Continuò vates, Externum cernimus, inquit,
Aduentare virum: & partes petere agmen eaſdem
Partibus ex ijſdem, & ſumma dominarier arce.
  Præterea caſtis adolet dum altaria tædis,
Et iuxta genitorem adſtat Lauinia virgo,
Viſa (nefas) longis comprendere crinibus ignem,
Atque omnem ornatum flãma crepitante cremari:
Regaleſq. comas, accenſa coronam
Inſignem gemmis: tum fumida lumine fuluo
Inuolui, ac totis Vulcanum ſpargere tectis.
Id verò horrendum, ac viſu mirabile ferri.
Namq. fore illuſtrem fama, fatiſq. canebant
Ipſam, ſed populo magnum portendere bellum.
At rex ſollicitus monſtris, oracula Fauni
Fatidici genitoris adit: lucoſq. ſub alta
Conſulit Albunea: nemorum quæ maxima ſacro
Fonte ſonat, ſæuamq. exhalat opaca Mephitim.
Hinc Italæ gentes, omniſq. Œnotria tellus
In dubijs reſponſa petunt: huc dona ſacerdos
Cum tulit, & cæſarum ouium ſub nocte ſilenti
Pellibus incubuit ſtratis, ſomnoſq. petiuit,
Multa modis ſimulacra videt volitantia miris:

Et

Et varias audit voces, fruiturque Deorum
Colloquio, atque imis Acheronta affatur Auernis.
Hic & tum pater ipſe petens reſponſa Latinus,
Centum lanigeras mactabat rite bidentes:
Atque harum effultus tergo, ſtratiſque iacebat
Velleribus: ſubita ex alto vox reddita luco eſt.
Ne pete connubijs natam ſociare Latinis
O mea progenies; thalamis neu crede paratis,
Externi veniunt generi e qui ſanguine noſtrum
Nomen in aſtra ferant; quorumq. à ſtirpe nepotes;
Omnia ſub pedibus, quà ſol vtrumque recurrens
Aſpicit Oceanum, vertique, regique videbunt.
Hæc reſponſa patris Fauni, monituſque ſilenti
Nocte datos, non ipſe ſuo premit ore Latinus;
Sed circùm late volitans iam fama per vrbem
Auſonias tulerat; cùm Laomedontia pubes
Gramineo ripæ religauit ab aggere claſſem.
Aeneas, primique duces & pulcher Iulus
Corpora ſub ramis deponunt arboris altæ,
Inſtituuntque dapes, & adorea liba per herbas
Subijciunt epulis (ſic Iuppiter ipſe monebat)
Et Cereale ſolum pomis agreſtibus augent.
Con ſumptis hic forte alij, vt vertere morſus
Exiguam in Cererem penuria egit edendi,
Et uiolare manu, maliſque audacibus orbem
Fatalis cruſti patulis nec parcere quadris;
Heus, etiam menſas conſumimus, inquit Iulus.
Nec plura alludens; Ea vox audita laborum
Prima tulit finem; primamque loquentis ab ore
Eripuit pater, ac ſtupefactus numine preſſit.
Continuò, Salue fatis mihi debita tellus;

Voſque, ait, ò fidi Troiæ ſaluete Penates.
Hic domus, hæc patria eſt genitor mihi talia namque
(Nunc repeto) Anchiſes fatorum arcana reliquit;
Cùm te, nate, fames ignota ad littora vectum
Accisis coget dapibus conſumere menſas;
Tum Sperare domos defeſſus, ibique memento
Prima locare manu, molirique aggere tecta.
Hæc erat illa fames; hæc nos ſuprema manebat,
Exitijs poſitura modum.
Quare agite, & primo læti cum lumine Solis,
Quę loca, quiue habeant homines, vbi mœnia gentis,
Veſtigemus, à portu diuerſa petamus.
Nunc pateras libate Ioui, precibuſque vocate
Anchiſen genitorem, & vina reponite menſis.
Sic deinde effatus, frondenti tempora ramo
Implicat; & Geniumque loci, primamq; Deorum
Tellurem, Nymphaſq. & adhuc ignota precatur
Flumina; tum Noctem, noctiſque orientia ſigna,
Ideumque Iouem: Phrygiamque ex ordine matrem
Inuocat; & duplices Cæloque, Ereboque parentes.
Hic pater omnipotens ter cælo clarus ab alto
Intonuit: radijſque ardentem lucis, & auro,
Ipſe manu quatiens oſtendit ab æthere nubem.
Dicitur hic ſubito Troiana per agmina rumor,
Aduenisse diem quo debita mœnia condat.
Certatim inſtaurant epulas: atque omne magno
Crateras læti ſtatuunt, & vina coronet.
Poſtera cùm prima luſtrabat lampade terras
Orta dies; vrbem, & fines, & littora gentis
Diuerſi explorant: hęc fontis ſtagna Numici,
Hunc Tybrim fluuium, hic fortes habitare Latinos.
Tum ſatus Anchiſa delectos ordine ab omni
Centum

Centum Oratores auguſta ad mœnia Regis
Ire iubet, ramis uelatos Palladis omnes;
Donaque ferre viro; pacemque expoſcere Teucris.
Haud mora, feſtinant iuſſi, rapidiſque feruntur
Paſſibus: ipſe humili deſignat mœnia foſſa.
Moliturque locum: primasque littore ſedes,
Caſtrorum in morem, pinnis, atque aggere cingit.
Iamque iter emenſi, turres, ac tecta Latinorum.
Ardua cernebat iuuene, muroque ſubibant.
Ante vrbem pueri, & primæuo flore iuuentus
Exercentur equis domitantque in puluere currus
Aut acres tendunt arcus, aut lenta lacertis
Spicula contorquent, curſuſque, ictuſque laceſſunt:
Cum præuectus equo longæui Regis ad aures
Nuncius, ingentes ignota in veſte, reportat
Aduenisse viros. Ille intra tecta vocari
Imperat, & ſolio medius conſedit auito.
Tectum auguſtum ingēs, centū ſublime colūnis.
Vrbe fuit ſumma, Laurentis reggia Pici,
Horrendum ſyluis, & religione parentum.
Hic ſceptra accipere & primos attollere faſces
Regibus omen erat: hoc illis curia templum,
Hæ ſacris ſedes epulis hic. ariete cæſo,
Perpetuis ſolitis Patres conſidere menſis,
Quin etiam veterum effigies ex ordine auorum
Antiqua ex cedro, Italuſq. paterq. Sabinus,
Viſitator, curuam ſeruans ſub imagine falcem:
Saturnuſq. ſenex, Ianiq. bifrontis imago,
Veſtibulo aſtabant: alijq. ab origine Reges,
Martia qui ob patriam pugnando vulnera paſſi.
Multaq. præterea ſacris in poſtibus arma,
Captiui pendent currus, curuæq. ſecures,

Et criſtæ capitum, & portarum ingentia clauſtra,
Spiculaq. clypeiq. ereptaq. roſtra carinis
Ipſi Quirinali lituo, paruaq. ſedebat
Succinctus trabea, læuaq. ancile gerebat
Picus, æquum domitor: quẽ capta cupidine coniux
Aurea percuſſum virga, verſumq. venenis,
Fecit autem Circe, ſparſitq coloribus alas,
Tali intus templo diuum, patriaq. Latinus
Sede ſedens, Teucros ad ſeſe in tecta vocauit:
Atque hæc ingreſſis placido prior edidit ore,
Dicit Dardanidæ (neque enim neſcimus & vrbẽ,
Et genus, auditoſq. aduertitis æquore curſus)
Quid petitis? quæ cauſa rates, aut cuius egentes
Littus ad Auſonium tot per vada cærula vexit?
Siue error viæ, ſeu tempeſtatibus acti,
(Qualia multa mari nautæ patiuntur in alto)
Fluminis intraſtis ripas, portuq. ſedetis:
Ne fugite hoſpitium: neue ignorate Latinos
Saturni gentem, haud vinclo, nec legibus æquam,
Sponte ſua, veteriſq. Dei ſe more tenentem.
Atque equidem memini (fama eſt obſcurior annis)
Auruncos ita ferre ſenes. bis ortus vt agris
Dardanus Idæas Phrygiæ penetrauit ad vrbes,
Threiciamq. Samũ, quæ nunc Samothracia fertur.
Hinc illum Coriti Tyrrhena ab ſede profectum,
Aurea nunc ſolio ſtellantis regia cæli
Accipit, & numerum diuorum altaribus auget.
Dixerat: & dicta Ilioneus ſic voce ſequutus,
Rex, genus egregium Fauni, nec fluctibus actos
Atra ſubegit hyems veſtris ſuccedere terris.
Nec ſidus regione viæ, littuſne fefellit:
Conſilio hanc omnes, animiſq. volentibus vrbem
Affe-

Afferimur, pulſi regnis, quæ maxima quondam
Extremo veniens Sol aſpiciebat Olympo;
Ab Ioue principium generis, Ioue Dardana pubes
Gaudet auo: rex ipſe Iouis de gente ſuprema
Troius Aeneas tua nos ad limina miſit.
Quanta per Idæos ſæuis effuſa Mycenis
Tempeſtas ierit campos, quibus actus vterque
Europæ, atque Aſiæ fatis concurrerit orbis:
Audijt & ſi quem tellus extrema refuſo
Submouet Oceano, & ſi quem extenta plagarum
Quattuor in medio dirimit plaga ſolis iniqui.
Diluuio ex illo tot vaſta per æquora vecti,
Dij ſedem exiguam patrijs, littuſq. rogamus
Innocuũ, & cunctis vndamq. auramq. patentem.
Non erimus regno indecores: nec veſtra feretur
Fama leuis, tantiq. aboleſcet gratia facti:
Nec Troiam Auſonios gremio excepiſſe pigebat.
Fata per Aeneæ iuro, dextramq. potentem,
Siue fide, ſeu quis bello eſt expertus, & armis:
Multi nos populi, multæ (ne temne, quòd vltrò
Præferimus manibus vittas, ac verba precantum)
Et petiere ſibi, & voluere adiungere gentes.
Sed nos fata Deum veſtras exquirere terras
Imperijs egere ſuis. hinc Dardanus ortus,
Huc repetit, iuſſiſq. ingentibus vrget Apollo
Tyrrhenũ ad Tybrim, & fontis vada ſacra Numicij.
Dat tibi præterea fortunæ parua prioris
Munera, relliquias Troia ex ardente receptas.
Hic pater Anchiſes auro libabat ad aras:
Hoc, Priami geſtamen erat cum iura vocatis
More daret populis: ſceptrumq. ſacerq. thiaras
Iliadumque labor, veſtes:.

Talibus

Talibus Ilionei dictis, defixa Latinus
Obtutu tenet ora, ſoloque immobilis hæret,
Intentos voluens oculos: nec purpura Regem
Picta mouet, nec ſceptra mouent Priameia tant
Quantum in connubio natæ talamoque moratur.
Et veteris Fauni voluit ſub pectore ſortem.
Hunc illum factis externa ab ſede profectum
Portendi generum, paribuſque in regna vocari
Auſpicijs: hinc progeniem virtute futuram
Egregiam, & totum quæ viribus occupet orbem
Tandem lætus ait: Dij noſtra incepta ſecunde
Auguriumque ſuum: dabitur: Troiane, quod op
Munera nec ſperno: non vobis, rege Latino,
Diuitis vber agri, Troiææve opulentia deerit
Ipſe modo Aeneas (noſtri ſi tanta cupido eſt,
Si iungi hoſpitio properat, ſociuſque vocari)
Adueniat, vultus neue exorreſcat amicos:
Pars mihi pacis erit dextram tetigiſſe tyranni.
Vos contra Regi mea nunc mandata referte,
Eſt mihi nata, viro gentis quam iungere noſtræ
Non patrio ex adyto ſortes, non plurima cælo
Monſtra ſinunt: generos externis affore ab oris
Hoc Latio reſtare canunt, qui ſanguine noſtrum
Nomen in aſtra ferant. hunc illum poſcere fata
Et reor, &, ſi quid veri mens augurat, opto.
Hæc effatus, equos numero pater eligit omni:
(Stabant tercentum nitidi in præſepibus altis)
Omnibus extemplo Teucris iubet ordine duci
Inſtratos oſtro alipedes, pictiſque tapetis.
Aurea pectoribus demiſſa monilia pendent,
Tecti auro, fuluum mandunt ſub dentibus aurum
Abſenti Aeneæ currum, geminoſque iugales

Sem in

Semine ab æthereo ſpirantes naribus ignem,
Illorum de gente, patri quos Dædala Circe
Suppoſita de matre, nothos furata creauit.
Talibus Aeneadæ donis, dictiſque Latini,
Sublimes in equis redeunt, pacemque reportant.
Ecce autem Inachiis ſeſe referebat ab Argis
Sæua Iouis coniux, auraſq. inuecta tenebat:
Et lætum Aeneam, claſſemque ex æthere longè
Dardaniam Siculo proſpexit ab uſque Pachyno.
Moliri iam tecta videt, iam fidere terræ,
Deſeruiſſe rates. ſtetit acri fixa dolore;
Tum, quaſſans caput, hæc effudit pectore dicta.
Heu ſtirpem inuiſam, & fatis contraria noſtris
Fata Phrygum: num Sigeis occumbere campis,
Num capti potuere capi? num incenſa cremauit
Troia viros; medias acies, medioſque per ignes
Inuenere viam, at, credo, mea numina tandem
Feſſa iacent: odijs haud exſaturata quieui.
Quin etiam patria excuſſos infeſta per undas
Auſe ſequi, & profugis toto me opponere ponto:
Abſumptæ in Teucros vires cælique, mariſque.
Quid Syrtes, aut Scylla mihi, quid veſta Charybdis
Profuit? optato conduntur Tibridis alueo,
Securi pelagi, atque mei mars perdere gentem
Immanem Lapithûm valuit: conceſſit in iras
Ipſe Deum antiquam genitor Calydone Dianæ;
Quod ſcelus aut Lapithis tãtũ, aut Calydone merẽtẽ?
Ait ego, magna Iouis coniux; nil linquere inauſum
Quæ potui infelix, quæ memet in omnia verti,
Vincor ab Aenea. Quòd ſi mea numina non ſunt
Magna ſatis dubitem haud equidem implorare quod
Vſquam eſt.

Flectere

Flectere ſi nequeo Superos, Acheronta mouebo.
Non dabitur regnis, eſto, prohibere Latinis;
Atque immota manet fatis Lauinia coniux:
At trahere, atque moras tantis licet addere rebus:
At licet amborum populos excindere Regum.
Hoc gener, atque ſocer coeant mercede ſuorum.
Sanguine Troiano, & Rutulo dotabere virgo:
Et Bellona manet te pronuba: nec face tantum
Ciſſeis prægnans ignes enixa iugales;
Quin idem Veneri partus ſuus, & paris alter,
Funeſtæque iterum recidiua in Pergama tædæ.
Hæc vbi dicta dedit, terras horrenda petiuit.
Luctificam Alecto dirarum ab ſede ſororum,
Infernisque ciet tenebris: cui triſtia bella,
Iræque inſidiæque, & crimina noxia cordi.
Odit & ipſe pater Pluton, odere ſorores
Tartareæ monſtrum: tot ſeſe vertit in ora,
Tam ſæuæ facies, tot pullulat atra colubris.
Quam Iuno his acuit verbis ac talia fatur.
Hunc mihi da, propriũ, Virgo ſata nocte, laborem.
Hanc operam; ne noſter honos, infractave cedat
Fama loco; neu connubijs ambire Latinum
Aeneadæ poſſint, Italoſve obſidere fines.
Tu potes vnanimes armare in prælia fratres,
Atque odijs verſare domos: tu verbera tectis
Funereaſque inferre faces: tibi nomina mille,
Mille nocendi artes fœcundum concute pectus,
Diſijce compoſitam pacem, ſere crimina belli:
Arma velit, poſcatque ſimul, rapiatque iuuentus.
Exin Gorgoneis Alecto infecta venenis
Principio Latium, & Laurentis tecta tyranni
Celſa petit, tacitumque obſedit limen Amatæ.
Quam

Quam, ſuper aduentu Teucrûm, Turnique hymenæis
Fœmineæ ardentem curæque, iræque coquebant.
Huic Dea cæruleis vnum de crinibus anguem
Conijcit, inque ſinum præcordia ad intima fundit;
Quo furibunda domum monſtro permiſceat omnem
Ille inter veſtes, & læuia pectora lapſus
Voluitur attactu nullo, fallitque furentem,
Vipeream inſpirans animam; fit tortile collo
Aurum ingens colubec, fit longæ tænia vittæ,
Innectitque comas, & membris lubricus errat.
Ac, dum prima leues, vdo ſublapſa veneno,
Pertentat ſenſus, atque oſſibus implicat ignem,
Nec dum animus toto percepit pectore flammam;
Mollius, & ſolito matrum de more locuta eſt,
Multa ſuper nata lacrymans, Phrygijſque hymenæis
Exulibuſne datur ducenda Lauinia Teucris.
O genitor; nec te miſeret nataæque, tuique?
Nec matris miſeret: quam primo aquilone relinquet
Perfidus, alta petens, abducta virgine, prædo?
An non ſic Phrygius penetrat Lacedæmona paſtor,
Ledæamque Helenam Troianas vexit ad arces?
Quid tua ſancta fides, quid cura antiqua tuorum,
Et conſanguineo toties data dextera Turno?
Si gener externa petitur de gente latinis,
Idq; ſedet, Fauniq. premunt te iuſſa parentis:
Omnem equidem ſceptris terram, quæ libera noſtris
Diſſidet, externam reor, & ſic dicere diuos.
Et Turno (ſi prima domus repetatur origo)
Inachus, Acriſiuſq; patres, mediæq. Mycenæ.
His vbi nequicquam dictis experta, Latinum
Contra ſtare videt; penituſq. in viſcera lapſum
Serpentis furiale malum, totamque pererrat:

Tum

Tum verò infelix ingentibus excita monſtris,
Immenſam ſine more furit lymphata per vrbem:
Ceu quondam torto volitans ſub verbere turbo,
Quem pueri magno in gyro vacua atria circum
Intenti ludo exercent: ille actus habena
Curuatis fertur ſpatiis: ſtupet inſcia turba,
Impubeſq. manus, mirata volubile buxum;
Dant animos plagæ. non curſu ſegnior illo
Per medias vrbes agitur, populoſq. feroces.
Quin etiam in ſyluas ſimulato numine Bacchi,
(Maius adorta nefas, maioremq. orſa furorem)
Euolat: & natam frondoſis montibus abdit,
Quò thalamum eripiat Teucris, tædaſq. moretur:
Euæ Bacche, fremens, ſolum te virgine dignum
Vociferans: etenim molle tibi ſumere Thyrſos,
Te luſtrare choros, ſacrum tibi paſcere crinem,
Fama volat, furiiſq. accenſas pectore matres
Idem omnes ſimul ardor agit, noua quærere tecta,
Deſeruere domos: ventis dant colla, comaſque
Aſt aliæ tremulis vlulatibus æthera complent,
Pampineaſq. gerunt incinctæ pellibus haſtas.
Ipſa inter medias flagrantem feruida pinum
Suſtinet, ac natæ, Turniq. canit hymenæos,
Sanguineam torquens aciem: toruumq. repentè
Clamat, Io matres, audite vbi quæq. Latinæ.
Si qua piis animis manet infelici Amatæ
Gratia, ſi iuris materni cura remordet:
Soluite crinales vittas, capite orgia mecum.
Talem inter ſyluas, inter deſerta ferarum,
Reginam Alecto ſtimulis agit vndiq. Bacchi,
Poſtquam viſa ſatis primos acuiſſe furores,
Conſiliumq. omnemq. domum vertiſſe Latini,

Pro-

Protinus hinc fuſcis triſtis Dea tollitur alis
Audacis Rutuli ad muros: quam dicitur vrbem
Acriſioneis Danae fundaſſe colonis,
Præcipiti delata Noto. locus Ardea quondam
Dictus auis, & nunc magnũ manet Ardea nomen,
Sed fortuna fuit: tectis hic Turnus in altis
Iam mediam nigra carpebat nocte quietem:
Alecto toruam faciem, & furialia membra
Exuit: in vultus ſeſe transformat aniles,
Et frontem obſcœnam rugis arat, induit albos
Cum vitta crines: tum ramum innectit oliuæ.
Fit Calybe Iunonis anus, templiq. ſacerdos:
Et iuueni ante oculos his ſe cum vocibus offert.
Turne, tot incaſſum fuſos patiere labores?
Et tua Dardanijs tranſcribi ſceptra colonis?
Rex tibi coniugium, & quæſitas ſanguine dotes
Abnegat, externuſq. in regnum quæritur hæres.
I nunc, ingratis offer te irriſe periclis:
Tyrrhenas iſterne acies, tege pace Latinos.
Hæc adeò tibi me; placida cum nocte iaceret,
Ipſa palam fari omnipotens Saturnia iuſſit.
Quare age, & armari pubem, portiſq. moueri
Lętus in arma: para & Phrygios, qui flumine pulchro
Conſedere duces, pictaſq. exure carinas.
Cęleſtum vis magna iubet. rex ipſe Latinus
Ni dare coniugium, & dicto parere fatetur,
Sentiat & tandem Turnum experiatur in armis.
Hic iuuenis vatem irridens, ſic orſa viciſſim
Ore refert, Claſſes inuectas Tybridis vndam,
Non, vt rere meas effugit nuntius aures:
(Ne tantos mihi finge metus) nec regia Iuno
Immemor eſt noſtri.

Sed te victa ſitu, veriq. effœta ſenectus,
O mater, curis nequicquam exercet, & arma
Regum inter falſa vatem formidine ludit.
Cura tibi, diuum effigies, & templa tueri:
Bella viri, pacemq gerant, queis bella gerenda.
Talibus Alecto dictis exarſit in iras.
At iuueni oranti ſubitus tremor occupat artus:
Diriguere oculi, tot Erinnys ſibilat hydris.
Tantaq. ſe facies aperit: tum flammea torquens
Lumina, cunctantem, & querentem dicere plura
Reppulit: & geminos erexit crinibus angues:
Verberaq. inſonuit, rabidoq. hæc addidit ore,
En ego victa ſitu, quam veri effœta ſenectus
Arma inter regum falſa formidine ludit.
Reſpice ad hæc: adſum dirarum ab ſede ſororum.
Bella manu, læthumque gero.
Sic effata facem iuueni coniecit, & atro,
Lumine fumantes fixit ſub pectore tædas,
Olli ſomnum ingens rupit pauor, oſſaq. & artus,
Perfudit toto proruptus corpore ſudor.
Arma amens fremit, arma toro, tectiſq requirit.
Sæuit amor ferri, & ſcelerata inſania belli,
Ira ſuper magno veluti cum flamma ſonore
Virgea ſuggeritur coſtis vndantis aheni,
Exultatq. æſtu latices: furit intus aquæ vis,
Fumidus, atque alte ſpumis exuberat amnis:
Nec iã ſe capit vnda, volat vapor ater ad auras.
Ergo iter ad regem, polluta pace, Latinum
Indicit primus iuuenum, & iubet arma parari:
Tutare Italiam, detrudere finibus hoſtem:
Se ſatis ambobus Teucriſque venire, Latiniſq.
Hæc vbi dicta dedit, Diuoſq. in vota vocauit,

Certatim ſeſe Rutuli exhortantur in arma,
Hunc decus egregium formæ mouet,atque iuuentæ:
Hunc atauí reges, hunc laris, dextera factis.
Dum Turnus Rutulos animis audacibus implet,
Alecto in Teucros Stygijs ſe concitat alis:
Arte noua ſpeculata locum, quo littore pulcher
Inſidijs,curſuq. feras agitabat Iulus.
Hic ſubitam canibus rabiem Cocytia virgo
Obijcit, & noto nares contingit odore,
Vt ceruum ardentes agerent, quæ prima malorum
Cauſa fuit, belloq. animos accendit agreſtes..
Ceruus erat forma præſtanti, & cornibus ingens,
Tyrrhidæ pueri, quem matris ab vbere raptum
Nutribant: Tyrrhuſq. pater, cui regia parent
Armenta, & latè cuſtodia cre ita campi.
Aſſuetum imperijs ſoror omni Syluia cura
Mollibus intexens ornabat cornua ſertis:
Pectebatq. ferum, puroq. in fonte lauabat.
Ille manum patiens,menſæq. aſſuetus herili,
Errabat ſyluis, rurſuſq. ad limina nota
Ipſe domum ſera quamuis ſe nocte ferebat.
Hunc procul errantem rabidæ venantis Iuli
Commouere canes: fluuio cum forte ſecundo
Deflueret, ripaq. æſtus viridante leuaret.
Ipſe etiam eximię laudis ſuccenſus amore
Aſcanius, curuo direxit ſpicula cornu:
Nec dextræ erranti Deus abfuit; actaq. multo
Perq. vterum ſonitu, perq. ilia venit arundo.
Saucius,at quadrupedes nota intra tecta refugit,
Succeſſitq. gemens ſtabulis? queſtuq. cruentus,
Atque imploranti ſimilis, tectum omne repleuit.
Syluia prima, ſoror palmis percuſſa lacertos,

Auxilium vocat, & duros conclamat agreſtes.
Olli (peſtis enim tacitis latet aſpera ſyluis)
Improuiſi adſunt. hic torre armatus obuſto,
Stipitis hic grauidi nodis, quod cuiq. repertum
Rimanti, telum ira facit. vocat agmina Tyrrhus,
Quadrifidam quercum cuneis, vt fortè coactis
Scindebat, rapta ſpirans immane ſecuri:
At ſæua è ſpeculis tempus Dea nacta nocendi,
Ardua tecta petit, ſtabuli & de culmine ſummo
Paſtorale canit ſignum, cornuq. recuruo
Tartaream intendit vocem, qua protinus omne
Contremuit nemus, & ſyluæ intonuere profundæ.
Audijt & Triuiæ longè lacus, audijt amnis
Sulfurea Nar albus aqua, fonteſq. Velini:
Et trepidæ matres preſſere ad pectora natos.
Tum verò ad vocem celeres, qua buccina ſignum,
Dira dedit, reptis concurrunt vndiq. telis
Indomiti agricolæ. necnon & Troia pubes
Aſcanio auxilium caſtris effundit apertis.
Direxere acies. non iam certamine agreſti,
Stipitibus duris agitur, ſudibuſue præuſtis:
Sed ferro ancipite decernunt. atraq. latè
Horreſcit ſtrictis ſeges enſibus: æraq. fulgent
Sole laceſſita, & lucem ſub nubila iactant.
Fluctus vti primo cœpit cum albeſcere vento,
Paulatim ſeſe tollit mare, & altius vndas
Erigit, inde imo conſurgit ad æthere fundo.
Hic iuuenis primam ante aciem ſtridente ſagitta,
Natorum Tyrrhi fuerat qui maximus, Almon
Sternitur. hæſit enim ſub gutture vulnus, & vda
Vocis iter tenuemq. incluſit ſanguine vitam.
Corpora multa virum circa, ſeniorq. Galeſus:

Dum

Dum paci medium ſe offert, iuſtiſſimus vnus
Qui fuit, Auſonijſq. olim ditiſſimus aruis.
Quinque greges illi balanthum, quina redibant
Armenta, & terram centum vertebat aratris
Atque ea per campos æquo dum Marte geruntur
Promiſſi Dea facta potens, vbi ſangnine bellum
Imbuit, & primæ commiſit funera pugnæ:
Deſerit Heſperiam, & cęli conuexa per auras,
Iunonem victrix affatur voce ſuperba,
En perfecta tibi bello diſcordia triſti:
Dic amicitiam coeant, & fœdara iungant:
Quando quidem Auſonio reſperſi ſanguine Teucros.
Hoc etiam his addam, tua ſi mihi certa voluntas,
Finitimis in bella feram rumoribus vrbes;
Accendamq. animos inſani Martis amore,
Vndiq. vt auxilio veniant: ſpargam arma per agros.
Tum contra Iuno; Terrorum, & fraudis abundè eſt.
Stant belli cauſæ: pugnatur comminus armis.
Quæ fors prima dedit, ſanguis nouus imbuit arma.
Talia connubia, & tales celebrent hymenæos
Egregium veneris genus, & rex ipſe Latinus.
Te ſuper ætherias errare licentius auras
Haud pater ipſe velit ſummi regnator Olympi.
Cede locis: ego ſi qua ſuper fortuna laborum eſt,
Ipſa regam: Tales dederat Saturnia voces:
Illa autem tollit ſtridentes anguibus alas,
Cocytiq. petit ſedem, ſupera ardua linquens.
Eſt locus Italiæ in medio ſub montibus altis,
Nobilis & fama multis memoratus in oris:
Amſancti valles; denſis hinc frondibus atrum
Vrget vtrumq. latus nemoris, medioq. fragoſus
Dat ſonitus ſaxis, & torto vertice torrens.

 Hic

Digitized by Google

Hic ſpecus horrendum, & ſæui ſpiracula Ditis
Monſtrantur: ruptoq. ingens Acheronte vorago
Peſtiferas aperit fauces: queis condita Erinnys,
Inuiſum numen, terras, cælumq. leuabat
Nec minus interea extremam Saturnia bello
Imponit regina manum. ruit omnis in vrbem
Paſtorum ex acie numerus: cæſoſq. reportant,
Almonem puerum, fœdatiq. ora Galeſi;
Implerantq. Deos, obteſtanturq. Latinum.
Turnus adeſt, medioq. in crimine cædis, & ignis:
Terrorem ingeminat. Teucroſq. in regna vocari
Stirpem admiſceri Phrygiam, ſe limine pelli.
Tum quorum attonitæ Baccho nemora auia matres
Inſultant thiaſis (neq. enim leue nomen Amatæ)
Vndiq. collecti coeunt, Martemq. fatigant.
Ilicet infandum cuncti contra omina bellum,
Contra fata Deum peruerſo numine poſcunt.
Certatim regis circumſtant tecta Latini.
Ille, velut pelagi rupes immota, reſiſtit.
Vt pelagi rupes magno veniente fragore,
Quæ ſeſe, multis circumlatrantibus vndis,
Mole tenet: ſcopuli nequicquam, & ſpumea circum
Saxa fremunt, lateriq. illiſa refunditur alga.
Verùm vbi nulla datur cæcum exuperare poteſtas
Conſilium, & ſæuæ nutu Iunoni eunt res:
Multa Deos, auraſq. pater teſtatur inanes,
Frangimur heu fatis (inquit) ferimurq. procella,
Ipſi has ſacrilego pendentis ſanguine pœnas,
O miſeri te Turne nefas, te triſte manebit
Supplicium: votiſq. Deos venerabere ſeris.
Nam mihi parta quies, omniſq. in limine portus:
Funere felici ſpolior. Nec plura loquutus,

Sepſit

Sepſit ſe tectis; rerumque reliquit habenas.
Mos erat Heſperio in Latio, quem protinus vrbes
Albanæ coluere ſacrum, nunc maxima rerum
Roma colit: cùm prima mouent in prælia Martem,
Siue Getis inferre manu lacrymabile bellum,
Hyrcanisve, Arabisve parant ſeu tendere ad Indos,
Auroramque ſequi, Parthosve repoſcere ſigna
Sunt geminæ Belli portæ, ſic nomine dicunt.
Religione ſacræ, & ſæui formidine Martis,
Centum ærei claudunt vectes æternaque ferri
Robora; nec cuſtos abſiſtit limine Ianus.
Has, vbi certa ſedet Patribus ſententia pugnæ,
Ipſe Quirinali trabea, cinctuque Gabino
Inſignis, reſerat ſtridentia limina Conſul?
Ipſe vocat pugnas: ſequitur tum cætera pubes;
Aereaque aſſenſu cōſpirant cornua rauco
Hoc & tum Aeneadis indicere bella Latinus
More iubebatur, triſteſque recludere portas.
Abſtinuit tactu pater auerſuſque refugit
Fœda miniſteria, & cæcis ſe condidit vmbris.
Tum Regina Deûm, cœlo delapſa, morantes
Impulit ipſa manu portas: & cardine verſo
Belli ferratos rupit Saturnia poſtes.
Ardet inexcita Auſonia, atque immobilis ante.
Pars pedes ire parat campis: pars arduus altis
Puluerulentus equis furit: omnes arma requirunt,
Pars leues clypeos, & ſpicula lucida tergent
Aruina pingui, ſubiguntque in cote ſecures:
Signaque ferre iuuat, ſonituſque audire tubarum.
Quinque adeò magnæ, poſitis incudibus, vrbes
Tela nouant; Atina potens, Tyburque ſuperbum;
Ardea, Cruſtumerique, & turrigeræ Antemnæ,

Tegmina tuta cauant capitum, flectuntque ſalignas
Vmbonum crates: alij thorcas ahenos,
Aut leues ocreas lento ducunt argento.
Vomeris huc, & falcis honos, huc omnis aratri
Ceſſit amor: recoquunt patrios fornacibus enſes:
Claſſica iamque ſonant: it bello teſſera ſignum.
Hic galeam tectis trepidus rapit: ille frementes
Ad iuga cogit equos, clypeumque, auroque trilicem
Loricam induitur, fidoſque accingitur enſe.
Pandite nunc Helicona, Deæ cantuſque mouete,
Qui bello exciti Reges, quæ quemque ſecutæ
Complerint campos acies, quibus Itala iam tum
Floruerit terra alma viris quibus arſerit armis:
Et meminiſtis enim, Diuæ, & memorare poteſtis:
Ad nos vix tenuis famæ perlabitur aura.
Primus init bellum Tyrrhenis aſper ab oris
Contemptor Diuûm Mezentius, agminaque armat.
Filius huic iuxta Lauſus, pulchrior alter
Non fuit, excepto Laurentis corpore Turni.
Lauſus equûm domitor, debellatorque ferarum,
Ducit Agyllina nequidquam ex vrbe ſecutos
Mille viros: dignus patrijs qui lætior eſſet
Imperijs, & cui pater haud Mezentius eſſet.
Poſt hos inſignem palma per gramina currum,
Victoreſque oſtentat equos ſatus Hercule pulchro
Pulcher Auentinus: clypeoque inſigne paternum.
Centum angues, cinctamque gerit ſerpentibus hidrā.
Collis Auentini ſilua quem Rhea ſacerdos
Furtiuum partu ſub luminis edidit auras,
Miſta Deo mulier; poſtquam Laurentia victor,
Geryone extincto, Tirynthius attigit arua,
Tyrrhenoque boues in flumine lauit Iberas.

pila

Pila manu, ſæuoſque gerunt in bella dolones,
Et terreti pugnant mucrone, veruque Sabello,
Ipſe pedes tegmen torquens immane leonis,
Tirribili impexum ſeta, cum dentibus albis
Indutus capiti. ſic regia tecta ſubibat,
Horridus, Herculeoque humeros innexus amictu.
Tum gemini fratres Tiburtia mœnia linquunt,
Fratris Tiburti dictam cognomine gentem,
Catilluſque, acerque Coras, Argiua iuuentus:
Et primam ante aciem denſa inter tela feruntur.
Ceu duo nubigenæ, cùm vertice montis ab alto
Deſcendunt Centauri, Omolen, Othrynque niualem
Linquentes curſu rapido dat euntibus ingens
Silua locum, & magno cedunt virgulta fragore,
Nec Præneſtinę fundator defuit vrbis:
Vulcano genitum pècora inter agreſtia Regem,
Inuentumque focis omnis quem credidit ætas,
Cæculus. Hunc legio latè comitatur agreſtis;
Quique altum Præneſte viri quique arua Gabinæ
Iunonis gelidumque Anienem, & roſcida riuis
Hernica ſaxa colunt; quos diues Anagnia paſcit:
Quos, Amaſen pater. Non illis omnibus arma,
Nec clypei. curruſve ſonant: pars maxima glandes
Liuentis plumbi ſpargit: pars ſpicula geſtat
Bina manu, fuluoſque lupi de pelle galeros
Tegmen habet capiti: veſtigia nuda ſiniſtri
Inſtituere pedes: crudus tegit altera pero.
At Meſſapus equùm domitor, Neptunia proles,
Quem neque fas igni cuiquam, nec ſternere ferro,
Iampridem reſides populos, deſuetaque bello
Agmina in arma vocat ſubitò, ferrumque retractat
Hi Feſcenninas acies, æquoſque Faliſcos,

Hi

Hi Soractis habent arces Flauiniaque arua,
Et Cimini cum monte lacum, lucoſque Capenos:
Ibant æquati numero, Regemque canebant.
Ceu quondam niuei liquida inter nubila cycni.
Cùm ſeſe è paſtu referunt, & longa canoros
Dant per colla modos: ſonat amnis, & Aſia longè
Pulſa palus
Nec quiſquam æratas acies ex agmine tanto
Miſceri putet; aëream ſed gurgite ab alto
Vrgeri volucrum raucarum ad littora nubem.
Ecce Sabinorum priſco de ſanguine magnum
Agmen agens Clauſus, magnique ipſe agminis inſt
Claudia nunc à quo diffunditur & tribus, & gens
Per Latiũ, poſtquam in partem data Roma Sabin
Vnà ingens Amiterna cohors, priſcique Quirites,
Ereti manus omnis, oliniferæque Mutuſcæ:
Qui Nomentum vrbem, qui roſea rura Velini,
Qui Tetricæ horrentes rupes montemque Seuerun
Caſperiamque colunt, foruloſque & flumen Himell
Qui tiberim, Fabarimque bibunt, quod frigida miſ
Nurſia, & Hortinæ claſſes populique Latini:
Quoſque ſecans infauſtum interluit Alia nomen.
Quam multi Libyco voluuntur marmore fluctus,
Sæuus vbi orion hybernis conditur vndis;
Vel cum Sole nouo denſæ torrentur ariſtæ,
Aut Hermi campo, aut Lyciæ flauentibus aruis;
Scuta ſonant, pulſuque pedum tremit excita tellu
Hinc Agamemnonius, Troiani nominis hoſtis,
Curru iungit Haleſus equos; Turnoque feroces
Mille rapit populos; vertunt felicia Baccho
Maſſica qui raſtris; & quos de collibus altis
Aurunci miſere patres, Sidicinaque iuxta
Aequora;

Aequora quiq. Cales linquunt: amniſq. Vadoſi
Accola Vulturni, pariterq Saticulus aſper,
Oſcorumq. manus. teretes ſunt aclides illis
Tela, ſed hæc lento mos eſt aptare flagello.
Læuas cetra tegit, falcati comminus enſes.
Nec tu carminibus noſtris indictus abibis
Oebale, quem generaſſe Telon Sebetide nympha
Fertur, Teleboum Capreas cum regna teneret
Iam ſenior; patris ſed & non filius aruis
Contentus, latè iam tum ditione premebat
Sarraſtes populos, & quæ rigat æquora Sarnus:
Quiq. Rufas,Batulumq. tenent, atq. arua Celennæ:
Et quos maliferæ deſpectant mœnia Abellæ,
Teuton ico ritu ſoliti torquere cateias;
Tegmina queis capitum raptus de ſubere cortex:
Aeratæq. micant peltæ, micat æreus enſis.
Et te montoſæ miſere in prælia Nurſæ,
Vfens, inſignem fama, & felicibus armis.
Horrida præcipuè, cui gens aſſuetaq. multo
Venatu nemorum, duris Aequicola glebis:
Armati terram exercent: ſemperq. recentes
Conuectare iuuat prædas, & viuere rapto.
Quin & Marrubia venit de gente ſacerdos,
Fronde ſuper galeam, & felici comptus oliua,
Archippi regis miſſu, fortiſſimus Vmbro.
Vipereo generi, & grauibus ſpirantibus hydris
Spargere, qui ſomnos, cantuq. manuq. ſolebat,
Mulcebatq. iras, & morſus arte leuabat;
Sed non Dardaniæ medicari cuſpidis ictum
Eualuit: neque eum iuuere in vulnere cantus
Somniferi, & Marſis quæſitæ in montibus herbæ.
Te nemus Angitiæ, vitrea,te Fucinus vndæ,

Te

Digitized by Google

Te liquidi fleuere lacus.
Ibat & Hippolyti proles pulcherrima bello,
Vi ribus: inſignem, quem mater Aritia miſit
Eductum Aegeriæ lucis, Hymetria circum
Littori: pinguis vbi & placabilis ara Dianæ.
Namq. ferunt fama, Hippolytũ, poſtquã arte nouercæ
Occiderit, patriaſq. explerit ſanguine pœnas,
Turbatis diſtractus equis, ad ſydera rurſus
Aetheria, & ſuperas cæli veniſſe ſub auras.
Pæonijs reuocatum herbis: & amore Dianæ.
Dum pater omnipotens, aliquẽ indignatos ab vmbris
Mortalem infernis ad lumina ſurgere vitæ,
Ipſe repertorem medicinæ talis, & artis
Fulmine Phębigenã Stygias detruſit ad vndas.
Sedibus, & Nymphæ Egeriæ, nemoriq. relegat?
Solus vbi in ſyluis Italis ignobilis æuum.
Exigeret, verſoque vbi nomine Viribus eſſet.
Vnde etiam Triuiæ templo, luciſq. ſacratis
Cornipedes arcentur equi, quod littore currum,
Et iuuenem monſtris pauidi effudere marinis:
Filius ardentes haud ſecius æquore campi
Exercebat equos, curruq. in bella ruebat.
Ipſe inter primos præſtanti corpore Turnus
Vertitur, arma tenens, & toto vertice ſupra eſt,
Cui triplici crinita iuba galea alta Chimæram
Suſtinet, Aetnæos efflantem faucibus ignem.
Tam magis illa fremens, & triſtibus effera flammis:
Quàm magis effuſo crudeſcunt ſanguine pugnæ.
At leuem clypeum ſublatis cornibus Io
Auro inſignibat, iam ſetis obſita, iambos,
Argumentum ingens, & cuſtos virginis Argus,

Cæla-

Cælataq. amnem fundens pater Inachus vrna.
Inſequitur nimbus peditum: clypeataq. totis
Agmina denſantur campis, Argiq. pubes,
Auruncæq. manus, Rutuli, vetere q. Sicaai:
Et ſacranæ acies, & picti ſcuta Labici:
Qui ſaltus Tyberine tuos, ſacrumq. Numici
Littus arant: Rutuloſq. exercent vomere colles:
Circæumq. iugum: quies Iupiter Anxuris aruis
Præſider,& viridi gaudens Feronia luco.
Quà Saturæ iacet atra palus. gelidufq. per imas
Quærit iter valles,atq. in mare conditur Vfens.
Hos ſuper aduenit Volſca de gente Camilla,
Agmen agens equitum, & florentes ære cateruas,
Bellatrix: non illa colo calathiſue Mineruæ
Fœmineas aſſueta manus, ſed prælia virgo
Dura pati, curſuq. pedum præuertere ventos.
Illa vel intactæ ſegetis per ſumma volaret
Gramina, nec teneras curſu læſiſſet ariſtas:
Vel mare per medium fluctu ſuſpenſa tumenti
Ferret iter, celeres nec tingeret æquore plantas.
Illa omnis tectis, agriſq. effuſa iuuentus,
Turbaq. miratur matrum, & proſpectat euntem,
Attonitis inhians animis: vt regius oſtro
Velet honos leues humeros; vt fibula crinem
Auro internectat; Lyciam vt gerat ipſa pharetram,
Et paſtoralem præfixa cuſpide myrtum.

PVB.

PVB. VIRGILII MARONIS.

AENEIDOS LIB. VIII.

ARGVMENTVM.

Turnus finitimas ſibi vrbes iungit auxilio: Venulūq; Arpos in Apuliam mittit, vt Diomedē ad belli ſocietatem ſollicitet. Aeneas Tiberini amnis monitu, ad Regem Euandrū ſecundo pergit flumine: is ex Arcadia profugus, in Palatino monte, vno ex ijs, vbi poſtea Roma ædificata eſt, Pallanteum condebat Euander. & Aeneæ promittit auxilia, & ſacrorū, quibus tunc intentus erat, originem edocet, quæ Herculi, Caco interempto, fuerant inſtituta; locaq; eius tractus nobiliora commōſtrat. Interea Vulcanus, rogatu Veneris, arma fabricatur Aeneæ. Qui ab Euandro dimiſſus, cū equitū quadringentorum ſubſidio, quibus Pallas præerat, vnicus Euādri filius, Agyllam Tyrrhenorū vrbem petit: quæ Regem Mezentium, ob immanem crudelitatem, ac Tyrannidem, regno expulerat, externumq; Ducē, oraculi monitu, expectabat. Arma Venus Aeneæ filio ſuſpendit in luco. Ille dono lætus, egregia Romanorū facta, præſertim Auguſti Cæſaris Actiacū nauale prælium, ac victoriam, in ſcuto depicta miratur.

VT belli ſignum Laurenti Turnus ab arce
Extulit, & rauco ſtrepuerunt cornua cantu;
Atque acres concuſſit equos, vtque impulit arma;
Extemplo turbati animi: ſimul omne tumultu

Con-

Coniurat trepido Latinum, ſæuitque iuuentus
Effera Ductores primi Meſapus, & Vfens,
Contemptorque Deûm Mezentius vndique cogunt
Auxilia, & latos vaſtant cultoribus agros.
Mittitur & magni Venulus Diomedis ad Vrbem,
Qui petat auxilium: & latio conſiſtere Teucros,
Aduectum Aeneam claſſi, victoſq. Penates
Inferre, & fatis Regem ſe dicere poſci,
Edoceat; multasq. viro ſe adiungere gentes
Dardanio, & latè Latio increbreſcere nomen.
Quid ſtruat his cœptis, quem, ſi fortuna ſequatur,
Euentum pugnæ cupiat, manifeſtius ipſi,
Quàm Turno Regi, aut Regi apparere Latino.
Talia per Latium: quæ Laomedontius heros
Cuncta videns, magno curarum fluctuat æſtu:
Atque animum nunc huc celerem, nũc diuidit illuc,
In partesq. rapit varias, perque omnia verſat.
Sicut aquæ tremulum labris vbi lumen ahenis
Solem repercuſſum, aut radiantis imagine Lunæ,
Omnia peruolitat latè loca: iamque ſub auras
Erigitur, ſummique ferit laquearia tecti.
Nox erat, & terras animalia feſſa per omnes
Alitum, pecudumque genus ſopor altus habebat.
Cùm pater in ripa, gelidique ſub ætheris axe
Aeneas, triſti turbatus pectora bello,
Procubuit, ſeramque dedit per membra quietem
Huic Deus ipſe loci, fluuio Tyberinus amœno,
Populeas inter ſenior ſe attollere frondes
Viſus: eum tenuis glauco velabat amictu
Carbaſus, & crines vmbroſa tegebat arundo.
Tum ſic affari, & curas his demere dictis.
O ſate gente Deum, Troianam ex hoſtibus vrbem
Qui

Qui reuehis nobis, æternaque Pergama ſeruas,
Expectate ſolo Laurenti, aruiſque Latinis;
Hic tibi certa domus; certi, ne abſiſte, penates;
Neu belli terrere minis. timor omnis, & iræ
Conceſſere Deum.
Iamque tibi (ne vana putes hæc fingere ſomnum)
Littoreis ingens inuenta ſub ilicibus ſus
Triginta capitum fœtus enixa iacebit,
Alba ſolo recubans, albi circum vbera nati.
Hic locus vrbis erit: requies ea certa laborum.
Ex quo ter denis vrbem redeuntibus annis
Aſcanius clari condet cognominis Albam.
Haud incerta cano: nunc, qua ratione quod inſtat
Expedia victor, paucis, (aduerte) docebo.
Arcades his oris, (genus à Pallante profectum,
Qui Regem Euandrum comites, qui ſigna ſequuti,)
Delegere locum, & poſuere in montibus vrbem,
Pallantis proaui de nomine Pallanteum:
Hi bellum aſſidue ducunt cum gente Latina,
Hos caſtris adhibe ſocios, fœdera iunge.
Ipſe ego te ripis, & recto flumine ducam;
Aduerſum remis ſuperes ſubuectus vt amnem.
Surge age nate Dea; primiſque cadentibus aſtris
Iunoni ferrite preces; iramque, minaſque
Supplicibus ſupera votis: mihi victor honorem
Perſolues: ego ſum, pleno quem flumine cernis
Stringentem ripas & pinguia culta ſecantem,
Cæruleus Tybris: cœlo gratiſſimus amnis.
Hic mihi magna domus, celſis caput vrbibus exit,
Dixit, deinde lacu fluuius ſe condidit alto
Ima petens: nox Aeneam, ſomnuſque reliquit.
Surgit, & ætherei ſpectans orientia ſolis

Lumi-

Lumina, rite cauis vndam de flumine palmis
Suſtulit: ac taleis effudit ad æthera voces.
Nymphę, Laurẽtes Nymphę genus amnibus vnde eſt
Tuque, o, Tybri, tuo genitor cum flumine ſancto:
Accipite Aenean, & tandem arcete periclis.
Quo te cunque lacus, miſerantem incommoda noſtra
Fonte tenet quocunque ſolo pulcherrimus exis;
Semper honore meo ſemper celebrabere donis,
Corniger Heſperidum fluuius regnator aquarum,
Adſis o tandem, & propius tua numina firmes.
Sic memorat: geminaſque legit de claſſe biremeis,
Remigioque aptat, ſocios ſimul inſtruit armis.
Ecce autem ſubitum, atque oculis mirabile monſtrũ:
Candida per ſiluam cum fœtu concolor albo
Procubuit, viridique in littore conſpicitur ſuis:
Quam pius Aeneas, tibi enim, tibi maxima Iuno
Mactat ſacra ferens, & cum grege ſiſtit ad aram.
Tybris ea fluuium, quàm longa eſt, nocte tumentẽ
Lenit, & tacita refluens ita ſubſtitit vnda.
Mitis vt in morem ſtagni, placidæque paludis
Sterneret æquor aquis, remo vt luctamen abeſſet.
Ergo iter inceptum celerant rumore ſecundo,
Labitur vncta vadis abies: mirantur & vndæ;
Miratur nemus inſuetum fulgentia longe
Scuta virum fluuio, pictaſque innare carinas,
Olli remigio noctemque, diemque fatigant.
Et longos ſuperant flexus, varijſque teguntur
Arboribus, virideiſque ſecant placido æquore ſiluas.
Sol medius cœli conſcenderat igneus orbem:
Cũm muros, arcemque procul, & rara domorum
Tecta vident, quę nunc Romana potentia cœlo
Aequauit: tum res inopes Euandrus habebat.

Ocyus aduertunt proras, vrbique propinquant
Forte diem ſolemnem illo Rex Arcas honorem
Amphitryoniadæ magno, diuiſque ferebat
Ante vrbem in luco. Pallas huic filius vnà,
Vna omnes iuuenum primi, pauperque ſenatus
Thura dabant, tepiduſque cruor fumabat ad aras.
Vt celſas videre rates, atque inter opacum
Adlabi nemus, & tacitis incumbere remis:
Terrentur viſu ſubito, cunctique relictis
Conſurgunt menſis: audax quos rumpere Pallas
Sacra vetat raptoque volat telo obuius ipſe.
Et procul è tumulo. Iuuene, quæ cauſſa ſubegit
Ignotas tentare vias? quo tenditis? inquit;
Qui genus? vnde domo? pacemne huc fertis, an arma?
Tum pater Aeneas puppi ſic fatur ab alta
Paciferæque manu ramum prætendit oliuæ.
Troiugenas, ac tela vides inimica Latinis:
Quos illi bello profugos egere ſuperbo.
Euandrum petimus: ferte hæc, & dicite lectos
Dardaniæ veniſſe duces, ſocia arma rogantes.
Obſtupuit tanto perculſus nomine Pallas:
Egredere ò quicunq; es, ait: coramq; parentem
Alloquere, ac noſtris ſuccede penatibus hoſpes,
Accepitq; manu, dextramq; amplexu inhæſit.
Progreſſi ſubeunt luco, fluuiumq; relinquunt.
Tum Regem Aeneas dictis affatur amicis,
Optime Graiugenum, cui me fortuna precari,
Vt vitta comptos voluit prætendere ramos:
Non equidẽ extimui Danaũ quod ductor, & Arcas,
Quodq; à ſtirpe fores geminis coniunctus Atridis:
Sed mea me virtus, & ſancta oracula diuum,
Cognatiq; patres, tua terris didita fama,

Con-

Coniunxere tibi, & ſatis egere volentem.
Dardanus, Iliacæ primus pater vrbis, & auctor,
Electra (vt Graij perhibent) Atlantide cretus,
Aduehitur Teucros: Electram maximus Atlas
Edidit, ætherios humero qui ſuſtinet orbes.
Vobis Mercurius pater eſt, quem candida Maia
Cyllenes gelido conceptum vertice fudit.
At Maiam (auditis ſi quicquam credimus) Atlas,
Idem Atlas generat, cæli qui ſidera tollit.
Sic genus amborum ſcindit ſe ſanguine ab vno.
His fretus, non legatos, neque prima per artem
Tentamenta tui pepigi: meme ipſe, meumq.
Obieci caput & ſupplex ad limina veni.
Gens, eadem, quæ te crudeli Daunia bello
Inſequitur: nos ſi pellant, nihil abfore credunt,
Quin omnē Heſperiā penitus ſub ſua iuga mittant:
Et mare quod ſupra teneant, quodq. alluit infra.
Accipe, daq. fidem: ſunt nobis fortia bello
Pectora, ſunt animi, & rebus ſpectata iuuentus.
Dixerat Aeneas; ille os, oculoſq. loquentis
Iamdudum, & totum luſtrabat lumine corpus.
Tunc ſic pauca refert, vt te fortiſſime Teucrum,
Accipio, agnoſcoq. libens: vt verba parentis,
Laodomentiaden Priamum Salamina petentem
Et vocem Anchiſæ magni, vultumq. recordor:
Nam memini Heſiones viſentem regna ſororis
Protinus Arcadiæ gelidos inuiſere fines.
Tum mihi prima genas veſtibat flore iuuenta;
Mirabarq. duces Teucros, mirabar & ipſum
Laomedontiadem: ſed cunctis altior ibat
Anchiſes: mihi mens iuuenili ardebat amore
Compellare virum, & dextræ coniungere dextram.

Acceſſi, & cupidus Phenei ſub mænia duxi.
Ille mihi inſignem pharetram, Lyciaſq. ſagittas,
Diſcedens, chlamydemq. auro dedit intertextam
Frænaq. bina, meus quæ nunc habet aurea Pallas
Ergo & quam petitis, iuncta eſt mihi fœdere dextra
Et, lux cum primum terris ſe craſtina reddet,
Auxilio lætos dimittam, opibuſq. iuuabo.
Interea ſacra hæc (quando huc veniſtis amici)
Annua, quæ differre nefas, celebrate fauentes
Nobiſcum, & iam nunc ſociorum aſſueſcite menſis
Hæc vbi dicta, dapes iubet, & ſublata reponi
Pocula: gramineoq. viros locat ipſe ſedili:
Præcipuumq toro, & villoſi pelle leonis
Accipit Aeneam, ſolioq. inuitat acerno.
Tum lecti iuuenes certatim, aræq. ſacerdos
Viſcera toſta ferunt taurorum, onerantq, caniſtris
Dona laboratæ Cereris, Bacchumq. miniſtrant,
Veſcitur Aeneas, ſimul & Troiana iuuentus
Perpetui tergo bouis, & luſtralibus extis.
Poſtquā exempta fames, & amor compreſſus edendi
Rex Euandrus ait, non hæc ſolemnia nobis,
Has ex more dapes, hanc tanti numinis aram,
Vana ſuperſtitio veterumne gnara Deorum
Impoſuit, ſæuis, hoſpes Troiane, periclis
Seruati facimus: meritoſq. nouamus honores.
Iam primum ſaxis ſuſpensā hanc aſpice rupem:
Diſiectæ procul vt moles, deſertaq. montis
Stat domus, & ſcopuli ingentem traxere ruinam.
Hic ſpelunca fuit, vaſto ſubmota receſſu,
Semihominis Caci: facies quam dira tegebat,
Solis inacceſſam radijs: ſemperq. recenti
Cæde tepebat humus: foribuſq. affixa ſuperbis
Ora

Ora virum triſti pendebant pallida tabo.
Huic monſtro Vulcanus erat pater: illius atros
Ore vomens ignes, magna ſe mole ferebat.
Attulit & nobis aliquando optantibus ætas
Auxilium, aduentumq. Dei; nam maximus vltor,
Tergemini nece Geryonis, ſpolijſque ſuperbus,
Alcides aderat tauroſq. hac victor agebat
Ingentes, vallemq. boues, amnemq. tenebant.
At furijs Caci mens effera, nequid inauſum,
Aut intentatum ſceleriſue, doliue fuiſſet
Quatuor è ſtabulis præſtanti corpore tauros
Auerti, totidem forma ſuperante iuuencas.
Atque hos, ne qua forent pedibus veſtigia rectis,
Cauda in ſpeluncam tractos, verſiſq. viarum
Inditijs raptos, ſaxo occultabat opaco.
Quærenti nulla ad ſpeluncam ſigna ferebant.
Interea cum iam ſtabulis ſaturata moueret
Amphitryoniades armenta, abitumq. pararet,
Diſceſſu mugire boues: atque omne querelis
Impleri nemus & colles clamore relinqui.
Reddidit vna boum vocem, vaſtoq. ſub antro
Mugijt, & Caci ſpem cuſtodita feſellit.
Hic verò Alcidæ furijs exarſerat atro
Felle dolor. rapit arma manu, nodiſq. grauatum,
Robur & aerij curſu, petit ardua montis.
Tum primùm noſtri Cacum videre timentem,
Turbatumq. oculis, fugit ilicet ocyor Euro,
Speluncamq. petit: pedibus timor addidit alas.
Vt ſeſe incluſit, ruptiſq. immane catenis
Deiecit ſaxum, ferro quod & arte paterna
Pendebat, fultoſq. emunijt obijce poſtes:
Ecce, furens animis aderat Tyrinthius, omnemq.

Acceſſum luſtrans,huc ora ferebat, & illuc,
Dentibus infrendens; ter totum feruidus ira
Luſtrat Auentini montem: ter ſaxea tentat
Limina nequicquam: ter feſſus valle reſedit.
Stabat acuta ſilex, præciſis vndiq. ſaxis,
Speluncæ dorſo inſurgens, altiſſima viſu,
Dirarum nidis domus opportuna volucrum.
Hanc, vt prona iugo læuum incumbebat ad amnem
Dexter in aduerſum nitens concuſſit, & imis
Auulſam ſoluit radicibus; inde repentè
Impulit, impulſu quo maximus inſonat æther,
Diſſultant ripæ, refluitq. exterritus amnis.
At ſpecus & Caci detecta apparuit ingens
Regia, & vmbroſæ penitus patuere cauernæ.
Non ſecus ac ſi qua penitus vi terra dehiſcens
Infernas reſeret ſedes, & regna recludat
Pallida, dijs inuiſa, ſuperq. immane barathrum
Cernatur: trepidentq. immiſſo lumine manes.
Ergo inſperata deprenſum in luce repentè,
Incluſumq. cauo ſaxo, atque inſueta vomentem,
Deſuper Alcides telis premit: omniaq. arma
Aduocat, & ramis, vaſtiſq. molaribus inſtat.
Ille autē (neq. enim fuga iam ſuper vlla pericli eſt)
Faucibus ingentem fumum (mirabile dictu)
Euomit. inuoluitq. domum caligine cæca,
Proſpectum eripiens oculis, glomeratq. ſub antro
Fumiferam noctem, commiſtis igne tenebris.
Non tulit Alcides animis: ſeq. ipſe per ignem
Præcipiti iecit ſaltu, qua plurimus vndam
Fumus agit, nebulaq. ingens ſpecus æſtuat atra.
Hic Cacum in tenebris incendia vana vomentem
Corripit in nodum complexus, & angit inhærens
Eliſos

Eliſos oculos, & ſiccum ſanguine guttur.
Panditur extemplo foribus domus atra reuulſis:
Abſtractæque boues, abiuratæque rapinæ
Cœlo oſtenduntur: pedibusque informe cadauer
Protrahitur: nequeunt expleri corda tuendo
Terribileis oculos, vultum, villoſaque ſetis
Pectora ſemiferi, atque extinctos faucibus ignes.
Ex illo celebratus honos, lætique minores
Seruauere diem: primuſque Potitius auctor,
Et domus Herculei cuſtos pinaria ſacri
Hanc aram luco ſtatuit; quæ maxima ſemper
Dicetur nobis, & erit quæ maxima ſemper.
Quare agite, ò iuuenes, tantarum in munere laudum
Cingite fronde comas, & pocula porgite dextris;
Communemque vocate Deum, & date vina volentes.
Dixerat. Herculea bicolor cùm populus vmbra
Velauitque comas, ſolijſque innexa pependit:
Et ſacer impleuit dextram ſcyphus. ocyus omnes
In menſam læti libant, diuoſque precantur.
Deuexo interea propios fit veſper Olympo:
Iamque ſacerdotes, primuſque Potitius ibant,
Pellibus in morem cincti, flammaſque ferebant.
Inſtaurant epulas, & menſæ grata ſecundæ
Dona ferunt: cumulantque oneratis lancibus aras.
Tum ſalij ad cantus, incenſa altaria circùm,
Populeis adſunt euincti tempora ramis;
Hic iuuenum chorus, ille ſenum: qui carmine laudes
Herculeas, & facta ferunt: Vt prima nouercæ
Monſtra manu, geminoſque premens eliſerit angueis
Vt bello egregias idem diſiecerit vrbes,
Troiamque, Oechaliamque: vt duros mille labores
Rege ſub Euryſtheo, fatis Iunonis iniquæ,

Pertulerit. Tu nubigenas, inuicte, bimembreis
Hylæumque, Pholumque manu; tu Creſſia mactas
Prodigia, & vaſtum Nemeæ ſub rupe leonem:
Te Stigii tremuere lacus te ianitor Orci,
Oſſa ſuper recubans antro ſemeſa cruento.
Nec te vllæ facies, non terruit ipſe Typhoeus
Arduus, arma tenens: non te rationis egentem
Lernæus turba capitum circumſtetit anguis.
Salue, vera Iouis proles, decus addite Diuis:
Et nos, & tua dexter adi pede ſacra ſecundo.
Talia carminibus celebrant: ſuper omnia Caci
Speluncam adijciunt, ſpirantemque ignibus ipſum.
Conſonat omne nemus ſtrepitu, colleſque reſultant.
Exin ſe cuncti diuinis rebus ad urbem
Perfectis referunt, Ibat Rex obſitus æuo,
Et comitem Aenean iuxta, natumque tenebat
Ingrediens, varioque viam ſermone leuabat,
Miratur; faciliſque oculos fert omnia circùm
Aeneas: capiturque locis, & ſingula lætus
Exquiritque, auditque virùm monumenta priorum.
Tum Rex Euandrus, Romanæ conditor arcis,
Hæc nemora indigenæ Fauni. Nymphæque tenebãt
Genſque virùm truncis, & duro robore nata:
Queis neq. mos, neq. cultus erat nec iũgere tauros
Aut componere opes norant, aut parcere parto:
Sed rami atque aſper victu venatus alebat.
Primus ab æthereo venit Saturnus Olympo,
Arma Iouis fugiens, & regnis exul ademptis.
Is genus indocile, ac diſperſum montibus altis
Compoſuit, legeſque dedit: Latiumque vocari
Maluit, his quoniam latuiſſet tutus in oris.
Aureaque, vt perhibent illo ſub Rege fuere
Sæcula

Secula· ſic placida populos in pace regebat.
Deterior donec paulatim ac decolor ætas,
Et belli rabies & amor ſucceſſit habendi.
Tum manus Auſonia, & gentes venere icanæ,
Sæpius & nomen poſuit Saturnia Tellus.
Tum reges, aſperque immani corpore Tibris,
A quo poſt Itali fluuium cognomine Tibrim
Diximus; amiſit verum vetus albula nomen,
Me pulſum patria, pelagique extrema ſequentem,
Fortuna omnipotens, & ineluctabile fatum
His poſuere locis; matriſque egere tremenda
Carmentis Nimphæ monita, & Deus auctor Apollo.
vix ea dicta: dehinc progreſſus monſtrat & aram,
Et Carmentalem Romano nomine portam.
Quã memorant Nymphæ priſcum Carmentis honorẽ,
Vatis fatidicæ: cecinit quæ prima futuros
Aeneadas magnos, & nobile Pallanteum.
Hinc lucum ingentem, quem Romulus acer Aſylum
Retulit, & gelida monſtrat ſub rupe Lupercal,
Parrhaſio dictum Panos de more Lycæi.
Nec non & ſacri monſtrat nemus Argileti:
Teſtaturque locum, & lethum docet hoſpitijs Argi.
Hinc ad Tarpeiam ſedem, & Capitolia ducit.
Aurea nunc olim ſilueſtribus horrida dumis,
Iam tum relligio pauidos terrebat agreſteis
Dira loci. iam tum ſiluam, ſaxumque tremebant.
Hoc nemus, hunc, inquit, frondoſo vertice collem
(Quis Deus, incertũ eſt) habitat Deus: Arcades ipsũ
Credunt ſe vidiſſe Iouem, cùm ſæpe nigrantem
Aegida concuteret dextra, nimboſque cieret.
Hæc duo præterea disiectis oppida muris,
Relliquias, veterumque vides monumenta virorum:
Hanc

Hanc Ianus pater, hanc Saturnus condidit vrbem:
Ianiculum huic, illi fuerat Saturnia nomen.
Talibus inter ſe dictis, ad tecta ſubibant
Pauperis Euandri, paſſimq. armenta videbant
Romanoque foro, & lautis mugire Carinis.
Vt ventum ad ſedes; Hæc, inquit, limina Victor
Alcides ſubijt: hæc illum regia cepit.
AVDE, hoſpes, cõtemnere opes: & te quoque dignum
Finge Deo, rebuſque veni non aſper egens.
Dixit, & anguſti ſubter faſtigia tecti
Ingentem Aeneam duxit; ſtratiſque locauit,
Effultum folijs, & pelle Libyſtidis vrſæ
Nox ruit, & fuſcis tellurem amplectitur alis:
At Venus haud animo nequicquã exterrita mater,
Laurentumq. minis, & duro mota tumultu.
Vulcanum alloquitur: thalamoq. hæc coniugis aureo
Incipit, & dictis diuinum aſpirat amorem.
Dum bello Argolici vaſtabant Pergama reges
Debita, caſuraſq. inimicis ignibus arces:
Non vllum auxilium miſeris, non arma rogaui
Artis, opiſq. tuæ: nec te chariſſime coniux,
Incaſſumve tuos volui exercere labores.
Quamuis & Priami deberem plurima natis,
Et durum Aeneæ fleuiſſem ſæpe laborem.
Nunc, Iouis Imperijs, Rutulorum conſtitit oris:
Ergo eadẽ ſupplex venio, & ſanctum mihi numen
Arma rogo, genitrix nato. te filia Nerei,
Te potuit lachrymis Tythonia flectere coniux.
Aſpice qui coeant populi, quæ menia clauſis
Ferrum acuant portis in me, excidiumq. meorum,
Dixerat, & niueis hinc, atque hinc diua lacertis
Cunctantem amplexu molli fouet. ille repente

Acce-

Accepit ſolitam flammam, notuſq. medullas
Intrauit calor, & labe acta per oſſa cucurrit:
Non ſecus, atque olim tonitru cum rupta coruſco
Ignea rima micans percurrit lumine nimbos.
Senſit læta dolis, & formæ conſcia coniux.
Tum pater æterno fatur deuinctus amore,
Quid cauſas petis ex alto? fiducia ceſſit
Quo tibi diua mei? ſimilis ſi cura fuiſſet,
Tum quoque fas nobis Teucros armare fuiſſet.
Nec pater omnipotens Troiam, nec fata vetabant
Stare, decemq. alios Priamum ſupereſſe per annos.
Et nunc ſi bellare paras, atq. hæc tibi mens eſt,
Quicquid in arte mea poſſum promittere curæ,
Quod fieri ferro, liquidoue poteſt electro:
Quantum ignes, animæq. valent: abſiſte, precando,
Viribus indubitare tuis. ea verba loquutus,
Optatos dedit amplexus: placidumq. petiuit
Coniugis infuſus gremio per membra ſoporem.
  Inde, vbi prima quies medio iam noctis abactæ
Curriculo expulerat ſomnum: cum fæmina primum
Cui tolerare colo vitam, tenuitq. Minerua,
Impoſitum cinerem, & ſopitos ſuſcitat ignes,
Noctem addens operi: famulaſq. ad lumina longo
Exercet penſo, caſtum vt ſeruare cubile
Coniugis, & poſſit paruos educere natos:
Haud ſecus ignipotens, nec tempore ſegnior illo,
Mollibus è ſtratis opera ad fabrilia ſurgit.
Inſula Sicanium iuxta latus, Aeoliamq.
Erigitur Liparen, fumantibus ardua ſaxis:
Quam ſubter ſpecus, & Cyclopum exeſa caminis
Antra Aetnæa tonant, validiq. incudibus ictus
Auditi referunt gemitum: ſtriduntq. cauernis

Strictu-

Stricturæ Chalybum, & fornacibus ignis anhelat,
Vulcani domus, Vulcania nomine tellus.
Hoc tunc ignipotens cælo deſcendit ab alto.
Ferrum exercebant vaſto Cyclopes in antro,
Bronteſq. Steropeſq. & nudus membra Pyracmon.
His informatum manibus, iam parte polita
Fulmen erat (toto genitor quæ plurima cælo
Deijcit in terras) pars imperfecta manebat.
Tres imbris torti radios, tres nubis aquoſæ
Addiderant: Rutuli tres ignis, & alitis Auſtri,
Fulgores nunc terrificos, ſonitumq. metumq.
Miſcebat operi; flammiſq. ſequacibus iras.
Parte alia Marti, currumq. rotaſq. volucres
Inſtabant: quibus ille viros, quibus excitat vrbes:
Aegidaq. horrificam, turbatæ Palladis arma,
Certatim ſquamis ſerpentum, auroq. polibant:
Connexoſq. angues, ipſamq. in pectore Diuæ
Gorgona, deſecto vertentem lumina collo.
Tollite cuncta (inquit) cœptoſq. auferte labores
Aethæi Cyclopes, & huc aduertite mentem.
Arma acri facienda viro: nunc viribus vſus,
Nunc manibus rapidis, omni nunc arte magiſtra:
Præcipitate moras. Nec plura effatus at illi
Ocyus incubuere omne, pariterq. laborem
Sortiti: fluit æs riuis, auroq. metallum:
Vulnificuſq. chalybs vaſta fornace liqueſcit.
Ingentem clypeum informant, vnum omnia contra
Tela Latinorum: ſeptenoſq. orbibus orbes
Impediunt, alij ventoſis follibus auras
Accipiunt, redduntq. alij ſtridentia tingunt
Aera lacu: gemit impoſitis incudibus antrum,
Illi inter ſeſe multa vi brachia tollunt

In numerum, verſantq. tenaci forcipe maſſam:
Hæc pater Aeolijs properat dum Lemnius oris,
Euandrum ex humili tecto lux ſuſcitat alma,
Et matutini volucrum ſub culmine cantus.
Conſurgit ſenior: tunicaq. inducitur artus,
Et Tyrrhena pedum circundat vincula plantis.
Tum lateri, atq; humeris Tegæum ſubligat enſem,
Demiſſa ab læua pantheræ terga retorquens.
Necnon & gemini cuſtodes limine ab alto
Procedunt, greſſumq. canes comitantur herilem,
Hoſpitis Aeneæ ſedem, & ſecreta petebat
Sermonum memor, & promiſſi muneris heros,
Nec minus Aeneas ſe matutinus agebat.
Filius huic Pallas, olli comes ibat Achates.
Congreſſi iungunt dextras, medijsq. reſidunt
Aedibus: & licito tandem ſermone fruuntur.
Rex prior hæc.
Maxime Teucrorum ductor, quo ſoſpite nunquam
Res equidem Troiæ victas, aut regna fatebor:
Nobis ad belli auxilium pro nomine tanto
Exiguæ vires: hinc Tuſco claudimur amni,
Hinc Rutulus premit, & murũ circumſonat armis.
Sed tibi ego ingentes populos, opulentaq. regnis
Iungere caſtra paro: quam fors inopina ſalutem
Oſtentat: fatis huc te poſcentibus affers
Haud procul hinc ſaxo colitur fundata vetuſto
Vrbis Agellinæ ſedes: vbi Lydia quondam
Gens bello præclara iugis inſedit Etruſcis.
Hanc multos florentem annos rex deinde ſuperbo
Imperio, & ſæuis tenuit Mezentius armis.
Quid memorem infandas cædes? quid facta tyranni
Effera? dij capiti ipſius, generiq. reſeruent.

Mor-

Mortua quin etiam iungebat corpora viuis.
Componens, manibuſq. manus, atque oribu ora,
(Tormenti genus) & ſanie, taboq. fluentes
Complexu in miſero, longo ſic morte necabat.
At feſſi tandem ciues infanda furentem
Armati circumſiſtunt, ipſumq. domumq.
Obtruncant ſocios, ignem ad faſtigia iactant.
Ille inter cædes, Rutulorum elapſus in agros
Con ugere, & Turni defendier hoſpitis armis.
Ergo omnis furijs ſurrexit Etruria iuſtis:
Regem ad ſupplicium præſenti Marte repoſcunt.
His ego te Aenea ductorem millibus addam.
Toto namq. fremunt condenſæ littore puppes,
Signaq ferre iubent, retinent longæuus aruſpex,
Fata canens; O Meo iæ delecta iuuentus,
Flos veterum virtuſq. virum, quos iuſtus in hoſtem
Fert dolor, & merita accendit Mezentius ira:
Nulli fas Italo tantam ſubiungere gentem:
Externos optate duces. Tum Etruſca reſedit
Hoc acies, campo, monitis exterrita Diuum.
Ipſe Oratores ad me, regniq. coronam
Cum ſceptro miſit, mandatq. inſignia Tarchon,
Succedam caſtris, Tyrrhenaq. regna capeſſam.
Sed mihi tarda gelu, ſeclisq. effœta ſenectus
Inuidet imperium, ſeraq. ad fortia vires.
Gnatum exhortarer, ni miſtus matre Sabel'a
Hinc patrem patriæ traheret. tu, cuius & annis,
Et generi fatum indulget, quem nomina poſcunt,
Ingredere, ò Teucrũ, atque Italum fortiſſimè ductor.
Hunc tibi præterea ſpes, & ſolatia noſtri,
Pallanta adiungam: ſub te tolerare magiſtro
Militiam, & graue Martis opus, tua cernere facta

Aſſue-

Aſſueſcat, primis & te miretur ab annis.
Arcades huic equites bis centum, robora pubis
Lecta, dabo: totidemq. ſuo tibi nomine Pallas.
Vix ea fatus erat. defixiq. ora tenebant
Aeneas Anchiſiades, & fidus Achates:
Multaq. dura ſuo triſti cum corde putabant,
Ni ſignum cælo Cytherea dediſſet aperto.
Namq. improuiſo vibratus ab æthere fulgor
Cum ſonitu venit: & ruere omnia viſa repente,
Tyrrhenuſq. tubæ mugire per æthera clangor
Suſpiciunt: iterũ, atque iterum fragor intonat ingẽs
Arma inter nubem, cęli in regione ſerena,
Per ſudum rutilare vident, & pulſa tonare.
Obſtupuere animis alij: ſed Troius heros
Agnouit ſonitum, & diuæ promiſſa parentis.
Tum memorat. Ne vero hoſpes, ne quære profecto
Quem caſum portenta ferant: ego poſcor olympo.
Hoc ſignum cecinit miſſuram diua creatrix,
Si bellum ingrueret, Vulcaniaq. arma per auras
Laturam auxilio.
Heu quantæ miſeris cædes Laurentibus inſtant:
Quas pęnas mihi Turne dabis: quã multa ſub vndas
Scuta virum, galeaſq. & fortia corpo a volues,
Tybri pater poſcant acies, & fœdera rumpant.
Hæc vbi dicta dedit, ſolio ſe tollit ab alto:
Et primum Herculeis ſopitas ignibus aras
Excitat: heſternumq. Larem, paruoſq. Penates
Lætus adit: mactat lectas de more bidentes:
Euandrus pariter, pariter Troiana iuuentus.
Poſt hinc ad naues graditur ſocioſq. reuiſit;
Quorum de numero, qui ſeſe in bella ſequantur,
Præſtantes virtute legit: par. cætera prona
Fer-

Fertur aqua, ſegniſq. ſecundo defluit amni,
Nuntia ventura Aſcanio rerumq. patriſq.
Dantur equi Teucris Tyrrhenis petentibus arua;
Ducunt exortem Aeneæ, quem fulua leonis
Pellis obit totum, præfulgens vnguibus aureis.
Fama volat paruam ſubitò vulgata per vrbem,
Ocyus ire equites Tyrrheni ad littora regis.
Vota metu duplicant matres, propiuſq. periclo
It timor, & maior Martis iam apparet imago,
Tum pater Euandrus dextram complexus euntis
Hæret, inexpletum lacrymans: ac talia fatur,
O mihi præteritos referat ſi Iuppiter annos;
(Qualis eram cũ primam aciem Præneſte ſub ipſa
Straui, ſcutorumq. incendi victor aceruos;
Et regem hac Herilum dextra ſub Tartara miſi.
Naſcenti cui tres animas Feronia mater,
(Horrendum dictu) dederat; terna arma mouẽda,
Ter letho ſternendus erat; cui tunc tamen omnes
Abſtulit hæc animas dextra, & totidẽ exuit armis)
Non ego nunc dulci amplexu diuellerer vſquam
Nate tuo; neque finitimus Mezentius vnquam
Huic capiti inſultans, tot ferro ſæua dediſſet
Funera, tam multis viduaſſet ciuibus vrbem.
At vos, ò Superi, & Diuum tu maxime rector
Iuppiter, Arcadii quæſo miſereſcite regis;
Et patrias audite preces; ſi numina veſtra
Incolumem Pallanta mihi, ſi fata reſeruant,
Si viſurus eum viuo, & venturus in vnum:
Vitam oro: patiar quemuis durare laborem.
Sin aliquem infandum caſum Fortuna minaris,
Nunc, ò nunc liceat crudelem abrumpere vitam:
Dum curæ ambiguæ, dum ſpes incerta futuri,

Dum

Dum te chare puer, mea ſera & ſola vo'uptas,
Comp exu teneo: grauior ne nuntius aures
Vulneret: Hæc genitor digreſſu dicta ſupremo
Fundebat: famuli collapſum in tecta ferebant;
Iamq. adeò exierat portis equitatus apertis:
Aeneas inter primos, & fidus Achates;
Inde alij Troiæ proceres: ipſe agmine Pallas
In medio, chlamyde, & pictis conſpectus in armis.
Qualis vbi Oceani perfuſus Lucifer vnda,
(Quem Venus ante alios aſtrorum diligit ignes)
Extulit os ſacrum cęlo, tenebraſq. reſoluit.
Stant pauidæ in muris matres, oculiſq. ſequuntur
Pulueream nubem & fulgentes ære cateruas.
Olli per dumos, qua proxima meta viarum.
Armati tendunt: it clamor, & agmine facto
Quadrupedante putrẽ ſonitu quatit vngula campum
Eſt ingens gelidum lucus prope Cæritis amnem,
Relligione patrum latè ſacer: vndique colles
Incluſere caui, & nigra nemus abiete cingunt.
Syluano fama eſt veteres ſacraſſe Pelaſgos,
Aruorum, pecoriſq. Deo, lucumq. diemq.
Qui primi fines aliquando habuere Latinos.
Haud procul hinc Tarco, & Tyrrheni tuta tenebant
Caſtra locis: celſoq. omnis de colle videri
Iam poterat legio, & latis tendebat in aruis.
Huc pater Aeneas, & bello lecta iuuentus
Succedunt, feſſiq & equos, & corpora curant,
At Venus ætherios inter Dea candida nimbos
Dona ferens aderat: natumq. in valle reducta,
Vt procul egelido ſecretum flumine vidit,
Talibus effata eſt dictis, ſeq. obtulit vltro:
En perfecta mei promiſſa coniugis arte

Munera; ne mox aut Laurentes nate ſuperbos,
Aut acrem dubites in prælia poſcere Turnum.
Dixit, & amplexus nati Cytherea petiuit;
Arma ſub a uerſa poſuit radiantia quercu.
Ille Deæ donis, & tanto lætus honore,
Expleri nequit, atque oculos per ſingula voluit:
Miraturq. interq, manus, & brachia verſat
Terribilem criſtis galeam, flammaſq. vomentem,
Fatiferumq. enſem: loricam ex ære rigentem,
Sanguineam, ingentem qualis cum cærula nubes
Solis inardeſcit radijs, longeq. refulget.
Tum leues ocreas, electro, auroq. recocto,
Haſtamq. & clypei non enarrabile textum.
Illic res Italas, Romanorumq. triumphos,
Haud vatum ignarus, venturiq. inſcius æui,
Fecerat ignipotens. illic genus omne futuræ
Stirpis ab Aſca nio, pugnataq. in ordine bella
Fecerat: & viridi fœtam Mauortis in antro
Procubuiſſe lupam: geminos huic vbera circum
Ludere pendentes pueros, & lambere matrem
Iam pauidos: illam tereti ceruice reflexam
Mulcere alternos, & corpora fingere lingua.
Nec procul hinc, Romã, & raptas ſine more Sabinas
Conſeſſu caueæ, magnis Circenſibus actis,
Addiderat: ſubitoq. nouum conſurgere bellum
Romulidis, Tatioq. ſeni Curibuſq. ſeueris.
Poſt ijdem inter ſe poſito certamine reges
Armati, Iouis ante aras, pateraſq. tenentes
Stabant, & cæſa iungebant fœdera porca.
Haud procul inde, citæ Metiũ in diuerſa quadrigæ
Diſtulerant (ac tu dictis Albane maneres)
Raptabatq. viri mendacis viſcera tellus

Per-

Digitized by Google

Per ſyluam & ſparſi rorabant ſanguine vepres.
Nec non Tarquinium eiectum Porſenna iubebat
Accipere, ingentiq. vrbem obſidione premebat.
Aeneadæ in ferrum pro libertate ruebant.
Illum indignanti ſimilem, ſimilemq. minanti
Aſpiceres pontem auderet quòd vellere Cocles,
Et fluuium vinclis innaret Clœlia ruptis.
In ſummo cuſtos Tarpeiæ Manlius arcis
Stabat pro templo, & Capitolia celſa tenebat,
Romuleoq. recens horrebat regia culmo.
Atque hic auratis volitans argenteus anſer
Porticibus, Gallos in limine adeſſe canebat
Galli per dumos aderant, arcemq. tenebant,
Defenſi tenebris, & dona noctis opacæ.
Aurea cæſaries ollis, atque aurea veſtis:
Virgatis lucent ſagulis: tum lactea colla
Auro innectuntur: duo quiſque Alpina coruſcant
Cæſa manu, ſcutis protecti corpora longis.
Hic exultantes Salios, nudoſq. Lupercos,
Lanigeroſq. apices, & lapſa ancilia cælo
Extulerat: caſte ducebant ſacra per vrbem
Pilentis matres in mollibus, hinc procul addit
Tartareas etiam ſedes, alta oſtia Ditis:
Et ſcelerum pœnas, & te Catilina minaci
Pendentem ſcopulo, furiarumq. ora trementem:
Secretoſq. pios, his dantem iura Catonem.
Hæc inter tumidi late maris ibat imago
Aurea, ſed fluctu ſpumabant cærula cano;
Et circum argento clari Delphines in orbem
Aequora verrebant caudis, æſtumq. ſecabant,
In medio claſſes æratas, Actia bella,
Cernere erat: totumq. inſtructo Marte videres

Feruere Leucaten, auroq. effulgere fluctus.
Hinc Auguſtus agens Italos in prælia Cæſar,
Cum patribus, populoq. Penatibus, & magnis Dijs,
Stant celſa in puppi: geminas cui tempore flammas
Læta vomunt, patriumq. aperitur vertice ſidus.
Parte alia, ventis, & Dijs Agrippa ſecundis,
Arduus, agmen agens: cui belli inſigne ſuperbum,
Tempora nauali fulgent roſtrata corona
Hinc ope barbarica, varijſq. Antonius armis
Victor, ab Auroræ populis, & littore rubro
Aegyptum, vireſq. Orientis, & vltima ſecum
Bactra vehit: ſequiturq. (nefas) Aegyptia coniux,
Vna omnes ruere, ac totum ſpumare reductis
Conuulſum remis, roſtriſq. ſtridentibus æquor.
Alta petunt; pelago credas innare reuulſas
Cycladas, aut montes concurrere montibus altos.
Tanta mole viri turritis puppibus inſtant:
Stuppea flamma manu, teliſq. volatile ferrum
Spargitur: arua noua Neptunia cæde rubeſcunt.
Regina in medijs patrio vocat agmina ſiſtro,
Nec dum etiam geminos à tergo reſpicit angues.
Omnigenumq. Deum monſtra, & latrator Anubis,
Contra Neptunum, & Venerem, contraq. Mineruam
Tela tenent, ſæuit medio in certamine Mauors,
Cælatus ferro, triſteſq. ex æthere Diræ,
Et ſciſſa gaudens vadit Diſcordia Palla.
Quam conſanguineo ſequitur Bellona flagello,
Actius hæc cernens arcum intendebat Apollo
Deſuper: omnis eo terrore Aegyptus, & Indi,
Omnis Arabs, omnes vertebant terga Sabæi:
Ipſa videbatur ventis Regina vocatis
Vela dare, & laxos iam, iamq. immittere funes,

Illam

Digitized by Google

Illam inter cædes, pallentem morte futura,
Fecerat ignipotens vndis, & Iapyge ferri:
Contra autem magno mœrentem corpore Nilum,
Pandentemq. ſinus, & tota veſte vocantem
Cæruleum in gremium, latebroſaq. flumina victos.
At Cæſar triplici inuectus Romana triumpho
Mœnia, Dijs Italis votum immortale ſacrabat,
Maxima ter centum totam delubra per vrbem,
Lætitia, ludiſq. viæ, plauſuq. fremebant:
Omnibus in templis matrum chorus, omnibus aræ:
Ante aras terram cæſi ſtrauere iuuenci,
Ipſe ſedens niueo candentis limine Phœbi,
Dona recognoſcit populorum, aptatq. ſuperbis
Poſtibus. incedunt victæ longo ordine gentes,
Quàm variæ linguis, habitu tam veſtis, & armis
Hic Nomadum genus, & diſcinctos Mulciber Afros,
Hic Legales, Caraſq. ſagittiferoſq. Gelonos
Pinxerat. Euphrates ibat iam mollior vndis,
Extremiq. hominum Morini, Rhenuſq. bicornis,
Indomitiq. Dacæ, & pontem indignatus Araxes
Talia per clypeum Vulcani dona parentis
Miratur, rerumq. ignarus imagine gaudet,
Attollens humero, famamq. & fata nepotum.

PVB. VIRGILII MARONIS.

AENEIDOS LIB. IX.

ARGVMENTVM.

Turnus abſente Aenea, per Iridem à Iunone monitus Troianos, qui ſeſe caſtris continebant, obſidens, (eorum claſſem conatus exurere. Sed Iuppiter naues, in Berecynthiæ matris luco fabricatas, in totidem marinas nymphas conuertit. Mox Rutulis Ad Troianorum caſtra excubias ſub Meſſape agentibus, Troianiſq. Ducibus intra caſtra conſultantibus de mittendo ad Aeneam obſidionis nuncio. Niſus, & Euryalus, lectiſsimi iuuenes, eam prouinciam ſibi vltro depoſcunt. Hi caſtris emiſsi, Rutulorum excubias ſomno, vinoque obrutas, ingenti per noctem ſtrage contrucidant. Verum, aduentare luce, Euryalus ſubluſtri galea proditus, quamuis ſeſe ſyluis abderet, à Rutuli tamen Volſcentis equitibus, fruſtra deprecante Niſo, confoditur: cuius necem vltus Niſus, occiſo Volſcente, aliiſque permultis, mox & ipſe vulneribus confoſſus, ſuper amici cadauer occumbit. Quorum capitis haſta præfixa, magna Teucrum præſertim verò matris Euryali, lacrymas cient. Orta die, Turnus ſcalis admotis, Troianos oppugnat: turris exuſta procũbit: ibi multa vtrinque clades: rurſumque maior, dum mœnia molitur

ſcan-

ſandere hic Aſcanium Numanum, Troianis exprobrantem, ſeſeque inſolentius iactantem, ſagitta configit. Pandarus, ac Bitias fratres portæ cuſtodes; armis, viribuſque freti portam reſerant; hoſteſque ſubeuntes magna clade propellunt. Turnus interim patente porta irrumpens in caſtra, multos, atque ipſum Bitiã, ſternit. Pandarus occiſo fratre, portam conatu magno rurſum obſtruens, Turnoque caſtris incluſo exprobans, ab eodẽ interimitur. Ibi Turnus Troianos fugat; cæditq. per multos. Verum eorum multitudine circumuentus per eam caſtrorum partẽ, quæ alluitur fluuio, tranans ad ſuos reuertitur.

ATque ea diuerſa penitus dum parte geruntur,
Irim de cælo miſit Saturnia Iuno
Audacem ad Turnum: luco tum forte parentis
Pilumni Turnus ſacrata valle ſedebat.
Ad quem ſic roſeo Taumantias loquuta eſt,
Turne, quod optanti diuum promittere nemo
Auderet voluenda dies en attulit vltro.
Aeneas, vrbe, & ſocijs, & claſſe relicta,
Sceptra Palatini, ſedemq. petiuit Euandri,
Nec ſatis, extremas Coriti penetrauit ad vrbes,
Lydorumq. manum, collectos armat agreſtes
Quid dubitas? nunc tẽpus equos, nũc poſcere currus,
Rumpe moras omnes, & turbata arripe caſtra.
Dixit & in cœlum paribus ſe ſuſtulit alis.
Ingentemq. fuga ſecuit ſub nubibus arcum.
Agnouit iuuenis, duplicesq. ad ſidera palmas
Suſtulit; ac tali fugientem eſt voce ſequutus,
Iri, decus quis te mihi nubibus actam
Detulit in terras? vnde hæc tam clara repentè

Tempeſtas? video medium diſcindere cælum,
Palanteſque polo ſtelas: ſequor omnia tanta,
Quiſquis in arma vocat. Et ſic effatus, ad vndam
Proceſſit, ſummoque hauſit de gurgite lymphas,
Multa deos orans, onerauitque æthera votis
Iamque omnis campis exercitus ibat apertis
Diues equûm, diues pictai veſtis & auri.
Meſſapus primas acies, poſtrema coërcent
Tyrrhidæ iuuenes medio dux agmine Turnus
Vertitur arma tenens, & toto vertice ſupra eſt.
Ceu ſeptem ſurgens ſedatis amnibus altus
Per tacitum Ganges, aut pingui flumine Nilus,
Cùm refluit campis & iam ſe condidit alueo.
Hic ſubitam nigro glomerari puluere nubem
Proſpiciunt Teucri, ac tenebras inſurgere campis,
Primus ab aduerſa conclamat mole Caicus:
Qui globus, ò ciues, caligine voluitur atra?
Ferte citi ferrum: date tela: ſcandite muros:
Hoſtis adeſt: eia Ingenti clamore per omnes
Condunt ſe Teucri portas, & mœnia complent.
Namque ita diſcedens præceperat optimus armis
Aeneas; ſi qua interea fortuna fuiſſet;
Ne ſtruere auderent aciem, neu credere campo:
Caſtra modò, & tutos ſeruarent agere muros.
Ergo, etſi conferre manum pudor, iraque monſtrat;
Obijciunt portas tamen, & præcepta faceſſunt:
Armatique cauis expectant turribus hoſtem,
Turnus, vt antè volans tardum præceſſerat agmen,
Viginti lectis equitum comitatus, & vrbi
Improuiſus adeſt. maculis quem Thracius albis
Portat equus, criſtaque regit galea aurea rubra.
Ecquis erit mecum, Iuuenes, qui primus in hoſtem?

Fr, ait. Et iaculum intorquens emittit in auras,
Principium pugnæ? & campo ſeſe arduus infert.
Clamore excipiunt ſocij, fremituque ſequuntur
Horriſono. Teucrûm mirantur inertia corda,
Non æquo dare ſe campo, non obuia ferre
Arma viros, ſed caſtra fouere huc turbidus, atque huc
Luſtrat equo muros, aditumque per auia quærit.
Ac ueluti pleno lupus inſidiatus ouili,
Cum fremit ad caulas, ventos perpeſſus, & imbres,
Nocte ſuper media: tuti ſub matribus agni
Balatum exercent: Ille aſper, & improbus ira
Sæuit in abſentes: collecta fatigat edendi
Ex longo rabies, & ſiccæ ſanguine fauces:
Haud aliter Rutulo muros, & caſtra tuenti
Igneſcunt iræ, & duris dolor oſſibus ardet:
Qua tentet ratione aditus, & quæ via clauſos
Excutiat Teucros vallo, atq. effundat in æquor.
Claſſem, quæ lateri caſtrorum adiuncta latebat,
Aggeribus ſeptam circum, & fluuialibus vndis,
Inuadit: ſocioſq. incendia poſcit ouantes:
Atque manum pinu flagranti feruidus implet.
Tum vero incumbunt: vrget præſentia Turni,
Atque omnis facibus pubes accingitur atris.
Diripuere focos: piceum fert fumida lumen
Tæda, & commiſtam Vulcanus ad aſtra fauillam.
Quis Deus, o Muſæ, tam ſæua incendia Teucris
Auertit? tantos ratibus quis depulit ignes?
Dicite. priſca fides facto; ſed fama perennis,
Tempore quo primum Phrygia formabat in Ida
Aeneas claſſem, & pelagi petere alta parabat:
Ipſa Deum fertur genitrix Berecynthia magnum
Vocibus his affata Iouem, da, Nate petenti,

Quod tu chara parens domito te poſcit Olympo:
Pinea ſylua mihi multos dilecta per annos.
Lucus in arce fuit ſumma, quò ſacra ferebant,
Nigranti picea trabibuſq, obſcurus acernis;
Has ego Dardanio iuueni, cum claſſis egeret,
Læta dedi: nunc ſollicitam timor anxius vrget.
Solue metus, atq. hoc precibus ſine poſſe parentem,
Ne curſu quaſſatæ vllo, neu turbine venti
Vincantur: proſit noſtris in montibus ortas.
Filius huic contra, torquet qui ſydera mundi,
O genitrix, quo fata vocas? aut quid peti iſtis.
Mortaline manu factæ immortale carinæ
Fas habeant? certuſq. incerta pericula luſtret
Aeneas? cui tanta Deo permiſſa poteſtas?
Imò vbi defunctæ finem, portuſq. tenebunt
Auſonios, olim quæcunq. euaſerit vndis,
Dardaniumq. ducem Laurentia vexerit arua,
Mortalem eripiam formam, magniq. iubebo.
Aequoris eſſe Deas: qualis Nereia Cloto,
Et Galatea ſecant ſpumantem pectore pontum.
Dixerat; idq. ratum, Stygij per flumina fratris,
Per pice torrentes atraq. voragine ripas,
Annuit, & totum nutu tremefecit Olympum,
Ergo aderat promiſſa dies, & tempora Parcæ
Debita complerant: cum Turni iniuria matrem
Admonuit ſacris ratibus depellere tædas.
Hic primum noua lux oculis effulſit, & ingens
Viſus ab Aurora cælum tranſcurrere nimbus,
Idæiq. chori; tum vox horrenda per auras
Excidit, & Troum, Rutulorumq. agmina complet:
Ne trepidate meas Teucri defendere naues,
Neue armate manus maria ante exurere Turno,
Quàm

Quàm ſacras dabitur pinus. vos ite ſolutæ,
Ite, Deæ pelagi. Genitrix iubet, & ſua quæq.
Continuò puppes obrumpunt vincula ripis,
Delphinumq. modo demerſis æquora roſtris
Ima petunt, hinc virgineæ (mirabile monſtrum)
Reddunt ſe totidem facies, pontoq. feruntur,
Quot prius æratæ ſteterant ad littora proræ.
Obſtupuere animis Rutuli. conterritus ipſe
Turbatis Meſſapus equis: cunctatur & amnis
Rauca ſonans, euocatq. pedem Tyberinus ab alto.
At non audaci ceſſit fiducia Turno:
Vltro animos tollit dictis, atque increpat vltro,
Troianos hæc monſtra petunt: His Iuppiter ipſe
Auxilium ſolitum eripuit, non tela, nec ignes
Expectant Rutulos. ergo Maria inuia Teucris,
Nec ſpes vlla fugæ: rerum pars altera adempta eſt.
Terra autem in manibus noſtris: tot millia gentes
Arma ferunt Italæ, nil me fatalia terrent,
Si qua Phryges præ ſe iactant reſponſa Deorum.
Sat fatis, Veneriq. datum eſt, tetigere quòd arua
Fertilis Auſoniæ Troes: ſunt & mea contra
Fata mihi, ferro ſceleratam excindere gentem,
Coniuge prærepta, nec ſolos tangit Atridas
Iſte dolor, ſoliſq. licet capere arma Mycenis.
Sed perijſſe ſemel ſatis eſt. peccare fuiſſet
Ante ſatis penitus modo non genus omne peroſos
Fœmineum: quibus hæc medij fiducia valli,
Foſſarumq. moræ, læthi diſcrimina parua,
Dant animos, an non viderunt mœnia Troiæ,
Neptuni fabricata manu conſidere in ignes?
Sed vos, ò lecti, ferro qui ſcindere vallum
Apparat? & mecum inuadit trepidantia caſtra?

Non

Munera; ne mox aut Laurentes nate ſuperbos,
Aut acrem dubites in prælia poſcere Turnum.
Dixit, & amplexus nati Cytherea petiuit;
Arma ſub a uerſa poſuit radiantia quercu.
Ille Deæ donis, & tanto lætus honore,
Expleri nequit, atque oculos per ſingula voluit:
Miraturq. interq. manus, & brachia verſat
Terribilem criſtis galeam, flammaſq. vomentem,
Fatiferumq. enſem: loricam ex ære rigentem,
Sanguineam, ingentem qualis cum cærula nubes
Solis inardeſcit radijs, longeq. refulget.
Tum leues ocreas, electro, auroq. recocto,
Haſtamq. & clypei non enarrabile textum.
Illic res Italas, Romanorumq. triumphos,
Haud vatum ignarus, venturiq. inſcius æui,
Fecerat ignipotens. illic genus omne futuræ
Stirpis ab Aſcanio, pugnataq. in ordine bella
Fecerat: & viridi fœtam Mauortis in antro
Procubuiſſe lupam: geminos huic vbera circum
Ludere pendentes pueros, & lambere matrem
Iam pauidos: illam tereti ceruice reflexam
Mulcere alternos, & corpora fingere lingua.
Nec procul hinc, Romã, & raptas ſine more Sabinas
Conſeſſu caueæ, magnis Circenſibus actis,
Addiderat: ſubitoq. nouum conſurgere bellum
Romulidis, Tatioq. ſeni Curibuſq. ſeueris.
Poſt ijdem inter ſe poſito certamine reges
Armati, Iouis ante aras, pateraſq. tenentes
Stabant, & cæſa iungebant fœdera porca.
Haud procul inde, citæ Metiũ in diuerſa quadrigæ
Diſtulerant (ac tu dictis Albane maneres)
Raptabatq. viri mendacis viſcera tellus

Per ſyluam & ſparſi rorabant ſanguine vepres.
Nec non Tarquinium eiectum Porſenna iubebat
Accipere, ingentiq. vrbem obſidione premebat.
Aeneadæ in ferrum pro libertate ruebant.
Ilium indignanti ſimilem, ſimilemq. minanti
Aſpiceres pontem auderet quòd vellere Cocles,
Et fluuium vinclis innaret Clœlia ruptis.
In ſummo cuſtos Tarpeiæ Manlius arcis
Stabat pro templo, & Capitolia celſa tenebat,
Romuleoq. recens horrebat regia cu'mo.
Atque hic auratis volitans argenteus anſer
Porticibus, Gallos in limine adeſſe canebat
Galli per dumos aderant, arcemq. tenebant,
Defenſi tenebris, & dona noctis opacæ.
Aurea cæſaries ollis, atque aurea veſtis:
Virgatis lucent ſagulis: tum lactea colla
Auro innectuntur: duo quiſque Alpina coruſcant
Cæſa manu, ſcutis protecti corpora longis.
Hic exultantes Salios, nudoſq. Lupercos,
Lanigeroſq. apices, & lapſa ancilia cælo
Extulerat: caſte ducebant ſacra per vrbem
Pilentis matres in mollibus, hinc procul addit
Tartareas etiam ſedes, alta oſtia Ditis:
Et ſcelerum pœnas, & te Catilina minaci
Pendentem ſcopulo, furiarumq. ora trementem:
Secretoſq. pios, his dantem iura Catonem.
Hæc inter tumidi late maris ibat imago
Aurea, ſed fluctu ſpumabant cærula cano;
Et circum argento clari Delphines in orbem
Aequora verrebant caudis, æſtumq. ſecabant,
In medio claſſes æratas, Actia bella,
Cernere erat: totumq. inſtructo Marte videres

Feruere Leucaten, auroq. effulgere fluctus.
Hinc Auguſtus agens Italos in prælia Cæſar,
Cum patribus, populoq. Penatibus, & magnis Dijs,
Stant celſa in puppi geminas cui tempora flammas
Læta vomunt, patriumq. aperitur vertice ſidus.
Parte alia, ventis, & Dijs Agrippa ſecundis,
Arduus, agmen agens: cui belli inſigne ſuperbum,
Tempora naualì fulgent roſtrata corona
Hinc ope barbarica, varijſq. Antonius armis
Victor, ab Auroræ populis, & littore rubro
Aegyptum, vireſq. Orientis, & vltima ſecum
Bactra vehit: ſequiturq. (nefas) Aegyptia coniux.
Vna omnes ruere, ac totum ſpumare reductis
Conuulſum remis, roſtriſq. ſtridentibus æquor.
Alta petunt; pelago credas innare reuulſas
Cycladas, aut montes concurrere montibus altos.
Tanta mole viri turritis puppibus inſtant:
Stuppea flamma manu, teliſq. volatile ferrum
Spargitur: arua noua Neptunia cæde rubeſcunt.
Regina in mediis patrio vocat agmina ſiſtro,
Nec dum etiam geminos à tergo reſpicit angues.
Omnigenumq. Deum monſtra, & latrator Anubis,
Contra Neptunum, & Venerem, contraq. Mineruam
Tela tenent, ſæuit medio in certamine Mauors,
Cælatus ferro, triſteſq. ex æthere Diræ,
Et ſciſſa gaudens vadit Diſcordia Palla.
Quam conſanguineo ſequitur Bellona flagello,
Actius hæc cernens arcum intendebat Apollo
Deſuper: omnis eo terrore Aegyptus, & Indi,
Omnis Arabs, omnes vertebant terga Sabæi:
Ipſa videbatur ventis Regina vocatis
Vela dare, & laxos iam, iamq. immittere funes,

Illam inter cædes, pallentem morte futura,
Fecerat ignipotens vndis, & Iapyge ferri:
Contra autem magno mœrentem corpore Nilum,
Pandentemq. ſinus, & tota veſte vocantem
Cæruleum in gremium, latebroſaq. flumina victos.
At Cæſar triplici inuectus Romana triumpho
Mœnia, Dijs Italis votum immortale ſacrabat,
Maxima ter centum totam delubra per vrbem,
Lætitia, ludiſq. viæ, plauſuq. fremebant:
Omnibus in templis matrum chorus, omnibus aræ:
Ante aras terram cæſi ſtrauere iuuenci,
Ipſe ſedens niueo candentis limine Phœbi,
Dona recognoſcit populorum, aptatq. ſuperbis
Poſtibus. incedunt victæ longo ordine gentes,
Quàm variæ linguis, habitu tam veſtis, & armis
Hic Nomadum genus & diſcinctos Mulciber Afros,
Hic Legales, Caraſq. ſagittiferoſq. Gelonos
Pinxerat. Euphrates ibat iam mollior vndis,
Extremiq. hominum Morini, Rhenuſq. bicornis,
Indomitiq. Dacæ, & pontem indignatus Araxes
Talia per clypeum Vulcani dona parentis
Miratur, rerumq. ignarus imagine gaudet,
Attollens humero, famamq. & fata nepotum.

PVB. VIRGILII MARONIS.

AENEIDOS LIB. IX.

ARGVMENTVM.

Turnus abſente Aenea, per Iridem à Iunone monitus Troianos, qui ſeſe caſtris continebant, obſidens, (eorum claſſem conatus exurere. Sed Iuppiter naues, in Berecynthiæ matris luco fabricatas, in totidem marinas nymphas conuertit. Mox Rutulis ad Troianorum caſtra excubias ſub Meſſape agentibus, Troianiſq. Ducibus intra caſtra conſultantibus de mittendo ad Aeneam obſidionis nuncio. Niſus, & Euryalus, lectiſsimi iuuenes, eam prouinciam ſibi vltro depoſcunt. Hi caſtris emiſsi, Rutulorum excubias ſomno, vinoque obrutas, ingenti per noctem ſtrage contrucidant. Verum, aduentare luce, Euryalus ſubluſtri galea proditus, quamuis ſeſe ſyluis abderet, à Rutuli tamen Volſcentis equitibus, fruſtra deprecante Niſo, confoditur: cuius necem vltus Niſus, occiſo Volſcente, aliiſque permultis, mox & ipſe vulneribus confoſſus, ſuper amici cadauer occumbit. Quorum capitis haſta præfixa, magna Teucrum præſertim verò matris Euryali, lacrymas cient. Orta die, Turnus ſcalis admotis, Troianos oppugnat: turris exuſta procũbit: ibi multa vtrinque clades: rurſumque maior, dum mœnia molitur

ſcan-

Digitized by Google

ſandere hic Aſcanium Numanum, Troianis exprobrantem, ſeſeque inſolentius iactantem, ſagitta configit. Pandarus, ac Bitias fratres portæ cuſtodes; armis, viribuſque freti portam reſerant; hoſteſque ſubeuntes magna clade propellunt. Turnus interim patente porta irrumpens in caſtra, multos, atque ipſum Bitiã, ſternit. Pandarus occiſo fratre, portam conatu magno rurſum obſtruens, Turnoque caſtris incluſo exprobans, ab eodẽ interimitur. Ibi Turnus Troianos fugat; ceditq. per multos. Verum eorum multitudine circumuentus per eam caſtrorum partẽ, quæ alluitur fluuio, tranans ad ſuos reuertitur.

ATque ea diuerſa penitus dum parte geruntur,
Irim de cælo miſit Saturnia Iuno
Audacem ad Turnum. luco tum forte parentis
Pilumni Turnus ſacrata valle ſedebat.
Ad quem ſic roſeo Taumantias loquuta eſt,
Turne, quod optanti diuum promittere nemo
Auderet voluenda dies en attulit vltro.
Aeneas, vrbe, & ſocijs, & claſſe relicta,
Sceptra Palatini, ſedemq. petiuit Euandri,
Nec ſatis, extremas Coriti penetrauit ad vrbes,
Lydorumq. manum, collectos armat agreſtes
Quid dubitas? nunc tẽpus equos, nũc poſcere currus,
Rumpe moras omnes, & turbata arripe caſtra.
Dixit & in cœlum paribus ſe ſuſtulit alis.
Ingentemq. fuga ſecuit ſub nubibus arcum.
Agnouit iuuenis, duplicesq. ad ſidera palmas
Suſtulit; ac tali fugientem eſt voce ſequutus,
Iri, decus quis te mihi nubibus actam
Detulit in terras? vnde hæc tam clara repentè

Tempeſtas? video medium diſcindere cælum,
Palanteſque polo ſtelas: ſequor omnia tanta,
Quiſquis in arma vocat, Et ſic effatus, ad vndam
Proceſſit, ſummoque hauſit de gurgite lymphas,
Multa deos orans, onerauitque æthera votis
 Iamque omnis campis exercitus ibat apertis
Diues equùm, diues pictai veſtis & auri.
Meſſapus primas acies, poſtrema coërcent
Tyrrhidæ iuuenes medio dux agmine Turnus
Vertitur arma tenens, & toto vertice ſupra eſt.
Ceu ſeptem ſurgens ſedatis amnibus altus
Per tacitum Ganges, aui pingui flumine Nilus,
Cùm refluit campis & iam ſe condidit alueo.
Hic ſubitam nigro glomerari puluere nubem
Proſpiciunt Teucri, ac tenebras inſurgere campis,
Primus ab aduerſa conclamat mole Caicus:
 Qui globus, ò ciues, caligine voluitur atra?
Ferte citi ferrum: date tela: ſcandite muros:
Hoſtis adeſt: eia Ingenti clamore per omnes
Condunt ſe Teucri portas, & mœnia complent.
Namque ita diſcedens præceperat optimus armis
Aeneas; ſi qua interea fortuna fuiſſet;
Ne ſtruere auderent aciem, neu credere campo:
Caſtra modò, & tutos ſeruarent agere muros.
Ergo, etſi conferre manum pudor, iraque monſtrat;
Obijciunt portas tamen,& præcepta faceſſunt:
Armatique cauis expectant turribus hoſtem.
 Turnus, vt antè volans tardum præceſſerat agmen,
Viginti lectis equitum comitatus, & vrbi
Improuiſus adeſt. maculis quem Thracius albis
Portat equus, criſtaque regit galea aurea rubra.
Ecquis erit mecum, Iuuenes, qui primus in hoſtem?

En,

En, ait. Et iaculum intorquens emittit in auras,
Principium pugnæ? & campo ſeſe arduus infert.
Clamore excipiunt ſocij, fremituque ſequuntur
Horriſono. Teucrûm mirantur inertia corda,
Non æquo dare ſe campo, non obuia ferre
Arma viros, ſed caſtra fouere huc turbidus atque huc
Luſtrat equo muros, aditumque per auia quærit.
Ac veluti pleno lupus inſidiatus ouili,
Cum fremit ad caulas, ventos perpeſſus, & imbres,
Nocte ſuper media: tuti ſub matribus agni
Balatum exercent: ille aſper, & improbus ira
Sæuit in abſentes: collecta fatigat edendi
Ex longo rabies, & ſiccæ ſanguine fauces:
Haud aliter Rutulo muros, & caſtra tuenti
Igneſcunt iræ, & duris dolor oſſibus ardet:
Qua tentet ratione aditus, & quæ via clauſos
Excutiat Teucros vallo, atq. effundat in æquor.
Claſſem, quæ lateri caſtrorum adiuncta latebat,
Aggeribus ſeptam circum, & fluuialibus vndis,
Inuadit: ſocioſq. incendia poſcit ouantes:
Atque manum pinu flagranti feruidus implet.
Tum vero incumbunt: vrget præſentia Turni,
Atque omnis facibus pubes accingitur atris.
Diripuere focos: piceum fert fumida lumen
Tæda, & commiſtam Vulcanus ad aſtra fauillam.
Quis Deus, ô Muſæ, tam ſæua incendia Teucris
Auertit? tantos ratibus quis depulit ignes?
Dicite. priſca fides facto; ſed fama perennis,
Tempore quo primum Phrygia formabat in Ida
Aeneas claſſem, & pelagi petere alta parabat:
Ipſa Deum fertur genitrix Berecynthia magnum
Vocibus his affata Iouem, da, Nate petenti,

Quod

Quod tu chara parens domito te poſcit Olympo:
Pinea ſylua mihi multos dilecta per annos.
Lucus in arce fuit ſumma, quò ſacra ferebant,
Nigranti picea trabibuſq. obſcurus acernis;
Has ego Dardanio iuueni, cum claſſis egeret,
Læta dedi: nunc ſollicitam timor anxius vrget.
Solue metus, atq. hoc precibus ſine poſſe parentem,
Ne curſu quaſſatæ vllo, neu turbine venti
Vincantur: proſit noſtris in montibus ortas.
Filius huic contra, torquet qui ſydera mundi,
O genitrix, quo fata vocas? aut quid peti iſtis.
Mortaline manu factæ immortale carinæ
Fas habeant? certuſq. incerta pericula luſtret
Aeneas? cui tanta Deo permiſſa poteſtas?
Imò vbi defunctæ finem, portuſq. tenebunt
Auſonios, olim quæcunq. euaſerit vndis,
Dardaniumq. ducem Laurentia vexerit arua,
Mortalem eripiam formam, magniq. iubebo.
Aequoris eſſe Deas: qualis Nereia Cloto,
Et Galatea ſecant ſpumantem pectore pontum.
Dixerat; idq. ratum, Stygij per flumina fratris,
Per pice torrentes atraq. voragine ripas,
Annuit, & totum nutu tremefecit Olympum,
Ergo aderat promiſſa dies, & tempora Parcæ
Debita complerant: cum Turni iniuria matrem
Admonuit ſacris ratibus depellere tædas.
Hic primum noua lux oculis effulſit, & ingens
Viſus ab Aurora cælum tranſcurrere nimbus,
Idæiq. chori; tum vox horrenda per auras
Excidit, & Troum, Rutulorumq. agmina complet:
Ne trepidate meas Teucri defendere naues,
Neue armate manus maria ante exurere Turno,
Quàm

Quàm ſacras dabitur pinus. vos ite ſolutæ,
Ite, Deæ pelagi. Genitrix iubet, & ſua quæq.
Continuò puppes obrumpunt vincula ripis,
Delphinumq. modo demerſis æquora roſtris
Ima petunt, hinc virgineæ (mirabile monſtrum)
Reddunt ſe totidem facies, pontoq. feruntur,
Quot prius æratæ ſteterant ad littora proræ.
Obſtupuere animis Rutuli. conterritus ipſe
Turbatis Meſſapus equis: cunctatur & amnis
Rauca ſonans, euocatq. pedem Tyberinus ab alto.
At non audaci ceſſit fiducia Turno:
Vltro animos tollit dictis, atque increpat vltro,
Troianos hæc monſtra petunt: His Iuppiter ipſe
Auxilium ſolitum eripuit, non tela, nec ignes
Expectant Rutulos. ergo Maria inuia Teucris,
Nec ſpes vlla fugæ: rerum pars altera adempta eſt.
Terra autem in manibus noſtris: tot millia gentes
Arma ferunt Italæ, nil me fatalia terrent,
Si qua Phryges præ ſe iactant reſponſa Deorum.
Sat fatis, Veneriq. datum eſt, tetigere quòd arua
Fertilis Auſoniæ Troes: ſunt & mea contra
Fata mihi, ferro ſceleratam excindere gentem,
Coniuge prærepta, nec ſolos tangit Atridas
Iſte dolor, ſoliſq. licet capere arma Mycenis.
Sed periiſſe ſemel ſatis eſt. peccare fuiſſet
Ante ſatis penitus modo non genus omne peroſos
Fœmineum: quibus hæc medij fiducia valli,
Foſſarumq. moræ, læthi diſcrimina parua,
Dant animos, an non viderunt mœnia Troiæ,
Neptuni fabricata manu conſidere in ignes?
Sed vos, ò lecti, ferro qui ſcindere vallum
Apparat? & mecum inuadit trepidantia caſtra?
Non

Non armis mihi Vulcani, non mille carinis
Eſt opus in Teucros: addant ſe protinus omnes
Etruſci ſocios: tenebras & inertia furta
Palladij, cæſis ſummæ cuſtodibus arcis,
Ne timeant: nec equi cæca condemur in aluo.
Luce palam certum eſt igni circundare muros.
Haud ſibi cum Danais rem ſaxo, & pube Pelaſga
Eſſe putent, decimum quos diſtulit Hector in annum.
Nunc adeò, melior quoniam pars acta diei,
Quod ſupereſt, læti bene geſtis corpora rebus
Procurate viri, & pugnam ſperate parati.
Interea vigilum excubijs obſidere portas
Cura datur Meſſapo, & Mœnia cingere flammis:
Bis ſeptem Rutuli, muros, qui milite ſeruent,
Delecti. aſt illos centeni quemq. ſequuti,
Purpurei criſtis iuuenes; auroq. coruſci,
Diſcurrunt, uariantq. vices, fuſiq. per herbam
Indulgent vino, & vertunt crateras ahenos
Collucent ignes: noctem cuſtodia ducit
Inſomnem ludo.
Hic ſuper è vallo proſpectant Troes, & armis
Alta tenent: nec non trepidi formidine portas,
Explorant, ponteſq. & propugnacula iungunt,
Tela gerunt. inſtant Mneſtheus. acerq. Sereſtus:
Quos pater Aeneas, ſi quando aduerſa vocarent,
Rectores iuueni, & rerum dedit eſſe magiſtros.
Omnis per muros legio ſortita periclum,
Excubat exercetq. vices, quod cuiq. tuendum eſt.
Niſus erat portæ cuſtos, acerrimus armis,
Hyrtacides (comitem Aeneæ quem miſerat Ida
Venatrix, iaculo celerem, leuibuſque ſagittis)
Et iuxta comes Euryalus; quo pulchrior alter

Non fuit Aeneadum, Troiana nec induit arma,
Ora puer prima ſignans intonſa iuuenta.
His amor vnus erat, pariteq. in bella ruebant:
Tunc quoque communi portam ſtatione tenebant,
Niſus ait, Dij ne hunc ardorem mentibus addunt
Euryale? an ſua cuiq Deus fit dira cupido?
Aut pugnā, aut aliquid iamdudū inuadere magnum,
Mens agitat mihi, nec placida contenta quiete eſt.
Cernis, quæ Rutulos habeat fiducia rerum:
Lumina rara micant ſomno, vinoq. ſoluti
Procubuere, ſilent latè loca percipe porrò
Quid dubitem, & quæ nunc animo ſententia ſurgat.
Aeneam aciri omnes, populuſq. patreſq.
Expoſcunt: mittiq. viros, qui certa reportent.
Si tibi quæ poſco promittunt. (nam mihi facti
Fama ſat eſt) tumulo videor reperire ſub illo
Poſſe viam ad muros. & mœnia Pallantea.
Obſtupuit magno laudum perculſus amore
Euryalus: ſimul his ardentem affatur amicum.
Me ne igitur ſocium ſummis adiungere rebus
Niſe fugis? ſolum te in tanta pericula mittam?
Non ita me genitor bellis aſſuetus Opheltes
Aggolicum terrorem inter Troiæq. labores
Sublatum erudijt: nec tecum talia geſſi,
Magnanimum Aeneam, & fata extrema ſequutus.
Eſt hic, eſt animus lucis contemptor & iſtum
Qui vita benè credat emi, quo tendis honorem.
Niſus ad hæc, Equidem de te nil tale verebar,
Nec fas: non ita me referat tibi magnus ouantem
Iuppiter, aut quicumque oculis hæc aſpicit æquis
Sed ſiquis (quæ multa vides diſcrimine tali)
Si quis in aduerſum rapiat caſuſue, Deuſue,

Te

Te ſupereſſe velim: tua vita dignior ætas.
Sit, qui me raptum pugna, pretioue redemptum,
Mandet humo ſolita: aut ſi qua id fortuna vetabit,
Abſenti fera: inferias, decoretq. ſepulchro.
Neu matri miſeræ tanti ſim cauſa doloris,
Quæ te ſola puer multis è matribus auſa
Proſequitur, magni nec mœnia curat Aceſtæ.
Ille autem cauſas nequicquam nectis inanes,
Nec mea iam mutata loco ſententia cedit.
Acceleremus, ait, vigiles ſimul excitat: illi
Succedunt, ſeruantq. vices ſtatione relicta
Ipſe comes Niſo graditur, regemq. requirunt.
Cætera per terras omnes animalia ſomno
Laxabant curas, & corda oblita laborum:
Ductores Teucrum primi & delecta iuuentus,
Conſilium ſummis regni de rebus habebant,
Quid facerent, quiſue Aeneę iam nuntius eſſet.
Stant longis adnixi haſtis, & ſcuta tenentes,
Caſtrorum, & campi medio, tum Niſus & vna
Euryalus confeſtim alacres admittier orant.
Rem magnam, pretiumq. moræ fore, primus Iulus
Accepit trepidos, ac Niſum dicere iuſſit,
Tunc ſic Hyrtacides, audite ò mentibus equis
Aeneadæ: nèue hæc noſtris ſpectentur ab annis
Quæ ferimus. Rutuli ſomno, vinoq. ſepulti
Conticuere locum inſidijs conſpeximus ipſi,
Qui patet in biuio portæ, quę proxima ponto.
Interrupti ignes, aterq. ad ſidera fumus
Erigitur, ſi fortuna permittitis vti,
Quæſitum Aenean ad mœnia Pallantea,
Mox hic cum ſpolijs, ingenti cæde peracta,
Affore cernetis, nec nos via fallit euntes.

Vidi-

Vidimus obſcuri primam ſub vallibus vrbem
Venatu aſsiduo, & totum cognouimus amnem.
Hic annis grauis, atque animi maturus Alethes;
Dij patrij, quorum ſemper ſub numine Troia eſt,
Non tamen omnino Teucros delere paratis.
Cùm tales animos iuuenum, & tam certa tuliſtis
Pectora Sic memorans humeros, dextraque tenebat:
Amborum, & vultum lacrymis, atque ora rigabat
Quę vobis, quę digna, viri, pro laudibus iſtis
Pręmia poſſe reor ſolui? pulcherrima primùm
Dij, moreſq. dabunt veſtri: tum cetera reddet
Actutum pius Aeneas, atque integer æui
Aſcanius, meriti tanti non immemor vnquam.
Imino ego vos, cui ſola ſalus genitore reducto,
(Excipit Aſcanius) per magnos, Niſe, Penates,
Aſſaracique Larem, & canę penetralia Veſtę
Obteſtor (quęcunque mihi fortuna, fideſque eſt,
In veſtris pono gremijs) renocate parentem.
Reddite conſpectum; nihil illo triſte recepto,
Bina dabo, argento perfecta, atque aſpera ſignis
Pocula, deuicta genitor quę c pit ariſba;
Et tripodas geminos, auri duo magna talenta,
Cratera antiquum, quem dat Sidonia Dido:
Si vero capere Italiam, ſceptriſqte potiri
Contigerit victori, & pręde dücere ſortem;
Vidiſti quo Turnus equo quibus ibat in armis
Aureus? ipſum illnm clypeum criſtaſque rubentes
Excipiam ſorti, iam nunc tua pręmia, Niſe.
Pręterea bis ſex genitor lectiſſima matrum
Corpora, captiuoſq. dabit, ſuaque omnibus arma;
Inſuper his, campi quod Rex habet ipſe Latinus,
Te vero, mea quem ſpatijs propiorjbus ętas
Inſe-

Inſequitur, venerande puer, iam pectore toto
Accipio, & comitem caſus complector in omnes,
Nulla meis ſine te quęretur gloria rebus,
Seu pacem, ſeu bella geram: tibi maxima rerum,
Verborumque fides. Contra quem talia fatur
Euryalus. Me nulla dies tam fortibus auſis
Diſſimilem arguerit, tantum fortuna ſecunda,
Aut aduerſa cadat. Sed te ſuper omnia dona
Vnum oro; genitrix, Priami de gente vetuſta,
Eſt mihi; quam miſeram tenuit non Ilia tellus
Mecum excedentem, non mœnia Regis Aceſtæ
Hãc ego nunc ignarum huius quodcunque pericli eſt,
Inque ſalutatam linquo (nox, & tua teſtis
Dextera) quòd nequeam lacrymas perferre parentis
At tu, oro, ſolare inopem, & ſuccurre relictæ:
Hanc ſine me ſpem ferre tui; audentior ibo
In caſus omnes. Perculſa mente dederunt
Dardanidæ lacrymas, ante omnes pulcher Iulus,
Atque animum patriæ ſtrinxit pietatis imago,
Tum ſic effatur,

Spondeo digna tuis ingentibus omnia cœptis;
Namque erit iſta mihi genitrix; nomenque Creuſæ
Solum deſuerit, nec partum gratia talem
Parua manet. caſus factum quicunque ſequetur.
Per caput hoc iuro, per quod pater ante ſolebat;
Quæ tibi polliceor reduci, rebuſque ſecundis,
Hæc eadem, matrique tuæ, generique manebunt.
Sic ille illacrymans humero ſimul exuit enſem
Auratum, mira quem fecerat arte Lycaon
Gnoſſius, atq. habilem vagina aptarat eburna.
Dat Niſo Mneſtheus pellem, horrentiſq. leonis
Exuuias: galeam fidus permutat Alethes.

Pro-

Protinus armati incedunt, quos omnis euntes
Ante annos animumq gerens, curamq. virilem.
Multa patri portanda dabant mandata: ſed auræ
Omnia diſcrepunt, & nubibus irrita donant.
Egreſſi ſuperan foſſas, noctiſq. per vmbram
Caſtra inimica petunt: multis tamen ante futuri
Egreſſi ſuperant foſſas, noctiſq. per vmbram
Caſtra inimica petunt: multis tamen ante futuri
Exitio paſſim vino, ſomnoq. per herbam
Corpora fuſa vident arrectos littore currus:
Inter lora, rotaſq. viros, ſimul arma iacere,
Vina ſimul. prior Hyrtacydes ſic ore loquutus,
Euryale, audendum dextra: nunc ipſa vocat res.
Hac iter eſt; tu, ne qua manus ſe attollere nobis
A tergo poſſit, cuſtodi, & conſule longè.
Hæc ego vaſta dabo, & lato te limite ducam.
Sic memorat, vocemq. premit ſimul enſe ſuperbum
Rhamnetem aggreditur, qui forte tapetibus altis
Extructus, toto proflabat pectore ſomnum:
Rex idem, & regi Turno gratiſſimus augur:
Sed non augurio potuit depellere peſtem.
Tres iuxta famulos temerè inter tela iacentes
Armigerumq Rhemi premit, aurigamq. ſub ipſis
Nactus equis: ferroq. ſecat pendentia colla.
Tum caput ipſi affert domino, truncumq. reliquit.
Sanguine ſingultantem atro tepefacte cruore
Terra, toriq. madent. necnon Lamyrumq. Lamumq.
Et iuuenem Serranum, illa qui plurima nocte
Luſerat, inſignis facie, multoq. iacebat
Membra Deo victus felix ſi protinus illum
Aequaſſet nocti ludum, in lucemq tuliſſet.
Impaſtus, ceu plena leo per ouilia turbans

(Suadent enim veſana fames) manditq. trahitq.
Molle pecus, mutumq. metu: fremit ore cruento.
Nec minor Euryali cædes: incenſus & ipſe
Perfurit, ac multam in medio ſine nomine plebem,
Fadumq. Hebeſumq. ſubit, Rhœtumq. Abarimq.
Ignaros: Rhœtum, vigilantem, & cuncta videntem:
Sed magnum metuens ſe poſt cratera tegebat:
Pectore in aduerſo totum, cui comminus enſem
Condidit aſſurgenti, & multa morte recepit.
Purpuream vomit ille animã, & cum ſanguine miſta
Vina refert moriens. hic furto feruidus inſtat,
Iamq. ad Meſſapi ſocios tendebat, vbi ignem
Deficere extremum, & religatos rite videbat
Carpere gramen equos; breuiter cum talia Niſus
(Senſit enim nimia cæde, atque cupidine ferri)
Abſiſtamus, ait: nam lux inimica propinquat,
Pœnarum exhauſtum ſatis eſt: via facta per hoſtes.
Multa virum ſolido argento perfecta relinquunt,
Armaq. crateraſq. ſimul, pulchroſq. tapetas.
Euryalus phaleras Rhamnetis, & aurea bullis
Cingula: Tyburti Remulo ditiſſimus olim
Quæ mittit dona, hoſpitio cum iungeret abſens,
Cædicus: ille ſuo moriens dat habere nepoti:
Poſt mortem bello Rutuli, prædaq. potiti:
Hæc rapit, atq; humeris nequicquam fortibus aptat:
Tum galeam Meſſapi habilem, criſtiſq. decoram
Induit. excedunt caſtris, & tuta capeſſunt.
Interea præmiſſi equites ex vrbe Latina,
Cætera dum legio de campis inſtructa moratur,
Ibant, & Turno regi reſponſa ferebant,
Tercentum, ſcutati omnes, Volſcente magiſtro.
Iamque propinquabat caſtris, muroq. ſubibant,

Cum

Cum procul hos læuo flectentes limite cernunt:
Et galea Euryalum ſublustri noctis in vmbra
Prodidit immemorem, radijſq; aduerſa refulſit:
Haud temere eſt viſu (cōclamat ab agmine Volſcēs)
Stare viri: quæ cauſa viæ? quiue eſtis in armis;
Quoue tenetis iter? nihil illi tendere contra,
Sed celerare fugam in ſyluas, & fidere nocti.
Obijciunt equites ſeſe ad diuortia nota
Hinc, atque hinc omnemq; aditum custode coronāt:
Sylua fuit latè dumis, atque ilice nigra
Horrida quam denſi complerant vndiq; ſentes:
Rara per occultos ducebat ſemita calles.
Euryalum tenebræ ramorum, oneroſaq; præda
Impediunt, fallitq; timor regione viarum:
Niſus abit: iamq; imprudens euaſerat hoſtes,
Atque lacus, qui poſt Albæ de nomine dicti
Albani dum Rex ſtabula alta Latinus habebat,
Vt ſtetit & fruſtra abſentem reſpexit amicum,
Euryale infelix, qua te regione reliqui;
Quam ſequar; rurſus perplexū iter omne reuoluens
Fallacis ſyluæ, ſimul & veſtigia retro
Obſeruata legit, dumiſq; ſilentibus errat.
Audit equos, audit ſtrepitus, & ſigna ſequentum.
Nec longum in medio tempus, cum clamor ad aures
Peruenit, ac vide Euryalum, quem iam manus omnis
Fraude loci, & noctis ſubito turbante tumultu,
Oppreſſum rapit, & conantem plurima fruſtra.
Quid faciat? qua vi iuuenem, quibus audeat armis
Eripere? an ſeſe medios moriturus in hoſtes
Inferat, & pulchram properet per vulnera mortem?
Ocyus adducto torquens haſtile lacerto,
Suſpiciens altam Lunam, ſic voce precatur,

Tu Dea, tu præſens noſtro ſuccurre labori,
Aſtrorum decus, & nemorum Latonia cuſtos.
Siqua tuis vnquam pro me pater Hyrtacus aris
Dona tulit, ſiqua ipſe meis venatibus auxi,
Suſpendiue tholo, aut ſacra ad faſtigia fixi;
Hunc ſine me turbare globum, & rege tela per auras.
Dixerat: & toto conuixus corpore ferrum
Conijcit: haſta volans noctis diuerberat vmbras,
Et venit aduerſi in tergum Sulmonis: ibiq.
Frangitur, ac fixo tranſit præcordia ligno.
Voluitur ille, vomens calidum de pectore flumen
Frigidus, & longis ſingultibus ilia pulſat.
Diuerſi circumſpiciunt: hoc acrior idem
Ecce aliud ſumma telum librabat ab aure,
Dum trepidant. it haſta Tago per tempus vtrunque,
Stridens, traiectoq. hæſit tepefacta cerebro.
Sæuit atrox Volſcens, nec teli conſpicit vſquam
Auctorem, nec quo ſe ardens immittere poſſit.
Tu tamen interea calido mihi ſanguine pœnas
Perſoluens amborum, inquit, ſimul enſe recluſo
Ibat Euryalum; tunc verò exterritus, amens
Conclamat Niſus: nec ſe celare tenebris
Amplius, aut tantum potuit perferre dolorem.
Me, me: adſum qui feci: in me conuertite ferrum,
O Rutuli. mea fraus omnis: nihil iſte, nec auſus,
Nec potuit (cœlum hoc, & conſcia ſydera teſtor)
Tantùm infelicem nimium dilexit amicum
Talia dicta dabat: ſed viribus enſis adactus
Trans adigit coſtas, & candida pectora rumpit.
Voluitur Euryalus letho: pulchroſq. per artus
It cruor, inq. humeros ceruix collapſa recumbit:
Purpureus, veluti cum flos ſuccifus aratro

Lan-

Langueſcit moriens, laſſoue papauera collo
Demiſere caput, pluuia cum forte grauantur.
At Niſus ruit in medios: ſolumq. per omnes
Volſcentem petit, in ſolo Volſcente moratur:
Quẽ circũ glomerati hoſtes, hunc cõminus, atq. hinc
Perturbant. inſtat non ſegnius, ac rotat enſem
Fulmineum: donec Rutuli clamantis in ore
Condidit aduerſo, & moriens animã abſtulit hoſtĩ.
Tum ſuper exanimem ſeſe proiecit amicum
Confoſſus, placidaq. ibi demum morte quieuit.
Fortunati ambo: ſiquid mea carmina poſſunt,
Nulla dies vnquam memori vox eximet æuo,
Dum domus Aeneæ Capitoli immobile ſaxum
Accolet, imperiumq. pater Romanus habebit.
Victores præda Rutuli, ſpolijſq. potiti,
Volſcentem exanimem flentes in caſtra ferebant.
Nec minor in caſtris luctus, Rhamnete reperto
Exangui; & primis vna tot cæde peremptis,
Serranoq. Numaq. ingens concurſus ad ipſa
Corpora, ſeminecesq. viros, tepidumq. recenti,
Cæde locum, & pleno ſpumanti ſanguine riuos.
Agnoſcunt ſpolia inter ſe, galeamq. nitentem
Meſſapi, & multo phaleras ſudore receptas.
Et iam prima nouo ſpargebat lumine terras
Tithoni croceum linqnens Aurora cubile:
Iam ſole infuſo, iam rebus luce retectis,
Turnus in arma viros, armis circundatus ipſe,
Suſcitat, æratasq. acies in prælia cogit
Quiſque ſuas, varijſq. acuunt rumoribus iras.
Quin ipſa arrectis (viſu miſerabile) in haſtis
Præfigunt capita (& multo clamore ſequuntur)
Euryali, & Niſi.

Aeneadæ puri murorum in parte ſiniſtra
Oppoſuere aciem (nam dextera cingitur amni)
Ingenteſq. tenent foſſas, & turribus altis
Stant mœſti, ſimul ora virum præfixa videbant.
Nota nimis miſeris, atroq. fluentia tabo.
Interea pauidam volitans pennata per vrbem
Nuntia fama ruit, matriſq. adlabitur aures
Euryali: ac ſubitus miſeræ calor oſſa reliquit.
Excuſſi manibus radij, reuolutaq. penſa:
Euolat infelix, & fœmineo vlulatu,
Sciſſa comam, muros amens, atque agmina curſu.
Prima petit: non illa virum, non illa pericli,
Telorumq. memor, cælum dehinc queſtibus implet
Hunc ego te Euryale aſpicio? tune ille ſenectæ,
Sera meæ requies? potuiſti linquere ſolam
Crudelis? nec te ſub tanta pericula miſſum
Affari extremum miſeræ data copia matri
Heu, terra ignota, canibus data præda Latinis;
Alitibuſq. iaces, nec te tua funera mater
Produxi, preſſiue oculos, aut vulnera laui,
Veſte tegens; tibi quam noctes feſtina, dieſq.
Vrgebam, & tela curas ſolabar aniles.
Quo ſequar; aut quæ nunc artus, auulſaq. membra.
Et funus lacerum tellus habet? hoc mihi de te
Nate refers? hoc ſum terraq. mariq. ſequuta?
Figite me, ſi qua eſt pietas: in me omnia tela
Conijcite, ò Rutuli: me primam abſumite ferro.
Aut tu magne pater diuum miſerere tuoq.
Inuiſum hoc detrude caput ſub tartara telo:
Quando aliter nequeo crudelem obrumpere vitam.
Hoc fletu concuſſi animi, mœſtuſq. per omnes
It gemitus: torpent infractæ ad prælia vires

Illam

Illam incendentem luctus Iudæus & Actor.
Ilionei monitu, & multum lacrymantis Iuli.
Corripiunt, interque manus ſub tecta reponunt.
At tuba terribilem ſonitum, procul ære canoro
Increpuit: ſequitur clamor, cœlumque remugit.
Accelerant acta pariter teſtudine Volſci:
Et foſſas implere parant, ac vellere vallum:
Quærunt pars aditum, & ſcalis aſcendere muros,
Quà rara eſt acies, interlucetque corona
Non tam ſpiſſa viris. telorum effundere contra
Omne genus Teucri, ac duris detrudere contis,
Aſſueti longo muros defendere bello.
Saxa quoque infeſto voluebant pondere, ſi quà
Poſſent tectam aciem perrumpere: cùm tamē omnes
Ferre libet ſubter denſa teſtudine caſus.
Nec iam ſufficiunt. nam quà globus imminet ingens,
Immanem Teucri molem voluuntque, ruuntque.
Quæ Rutulos ſtrauit late, armorumque reſoluit
Tegmina: nec curant cæco contendere Marte
Amplius audaces Rutuli; ſed pellere vallo
Miſſilibus certant.
Parte alia horrendus viſu quaſſabat Etruſcam
Pinum, & fumiferos implet Mezentius igneis.
At Meſſapus equùm domitor, Neptunia proles,
Reſcindit vallum, & ſcalas in mœnia poſcit.
Vos, ò Calliope, precor, adſpirate canenti,
Quas ibi tum ferro ſtrages, quæ funera Turnus
Ediderit, quem quiſque virum demiſerit Orco:
Et mecum ingentes oras euoluite belli
Et meminiſtis enim, Diuæ, & memorare poteſtis.
Turris erat vaſto ſuſpectu, & pontibus altis
Opportuna loco: ſummis quam viribus omnes

Te ſupereſſe velim: tua vita dignior ætas.
Sit, qui me raptum pugna, pretioue redemptum,
Mandet humo ſolita: aut ſi qua id fortuna vetabit,
Abſenti ferat inferias, decoretq. ſepulchro.
Neu matri miſeræ tanti ſim cauſa doloris,
Quæ te ſola puer multis è matribus auſa
Proſequitur, magni nec mœnia curat Aceſtæ.
Ille autem cauſas nequicquam nectis inanes,
Nec mea iam mutata loco ſententia cedit.
Acceleremus, ait, vigiles ſimul excitat: illi
Succedunt, ſeruantq. vices ſtatione relicta
Ipſe comes Niſo graditur, regemq. requirunt.
Cætera per terras omnes animalia ſomno
Laxabant curas, & corda oblita laborum:
Ductores Teucrum primi & delecta iuuentus,
Conſilium ſummis regni de rebus habebant,
Quid facerent, quiſue Aeneę iam nuntius eſſet.
Stant longis adnixi haſtis, & ſcuta tenentes,
Caſtrorum, & campi medio, tum Niſus & vna
Euryalus confeſtim alacres admittier orat:
Rem magnam, pretiumq. moræ fore, primus Iulus
Accepit trepidos, ac Niſum dicere iuſſit,
Tunc ſic Hyrtacides, audite ò mentibus equis
Aeneadæ: nèue hæc noſtris ſpectentur ab annis
Quæ ferimus. Rutuli ſomno, vinoq. ſepulti
Conticuere locum inſidijs conſpeximus ipſi,
Qui patet in biuio portæ, quę proxima ponto.
Interrupti ignes, aterq. ad ſidera fumus
Erigitur, ſi fortuna permittitis vti,
Quæſitum Aenean ad mœnia Pallantea.
Mox hic cum ſpolijs, ingenti cæde peracta,
Affore cernetis, nec nos via fallit euntes.

Vidi-

Vidimus obſcuri primam ſub vallibus vrbem
Venatu aſsiduo, & totum cognouimus amnem.
Hic annis graui, atque animi maturus Alethes;
Dij patrij, quorum ſemper ſub numine Troia eſt,
Non tamen omnino Teucros delere paratis.
Cùm tales animos iuuenum, & tam certa tuliſtis
Pectora Sic memorans humeros, dextraque tenebat:
Amborum, & vultum lacrymis, atque ora rigabat
Quę vobis, quę digna, viri, pro laudibus iſtis
Pręmia poſſe reor ſolui? pulcherrima primùm
Dij, moreſq. dabunt veſtri: tum cetera reddet
Actutum pius Aeneas, atque integer æui
Aſcanius, meriti tanti non immemor vnquam.
Imino ego vos, cui ſola ſalus genitore reducto,
(Excipit Aſcanius) per magnos, Niſe, Penates,
Aſſaracique Larem, & canę penetralia Veſtę
Obteſtor (quęcunque mihi fortuna, fideſque eſt,
In veſtris pono gremijs) reuocate parentem.
Reddite conſpectum; nihil illo triſte recepto,
Bina dabo, argento perfecta, atque aſpera ſignis
Pocula, deuicta genitor quę c pit arisba;
Et tripodas geminos, auri duo magna talenta,
Cratera antiquum, quem dat Sidonia Dido:
Si vero capere Italiam, ſceptriſqte potiri
Contigerit victori, & pręde ducere ſortem;
Vidiſti quo Turnus equo quibus ibat in armis
Aureus? ipſum illnm clypeum criſtasque rubentes
Excipiam ſorti, iam nunc tua pręmia, Niſe.
Pręterea bis ſex genitor lectiſſima matrum
Corpora, captiuoſq. dabit, ſuaque omnibus arma;
Inſuper his, campi quod Rex habet ipſe Latinus,
Te vero, mea quem ſpatijs propioribus ętas
Inſe-

Inſequitur, venerande puer, iam pectore toto
Accipio, & comitem caſus complector in omnes,
Nulla meis ſine te quęretur gloria rebus,
Seu pacem, ſeu bella geram: tibi maxima rerum,
Verborumque fides. Contra quem talia fatur
Euryalus. Me nulla dies tam fortibus auſis
Diſſimilem arguerit, tantum fortuna ſecunda,
Aut aduerſa cadat. Sed te ſuper omnia dona
Vnum oro; genitrix, Priami de gente vetuſta,
Eſt mihi; quam miſeram tenuit non Ilia tellus
Mecum excedentem, non mœnia Regis Aceſtæ
Hãc ego nunc ignarum huius quodcunque pericli eſt,
Inque ſalutatam linquo (nox, & tua teſtis
Dextera) quòd nequeam lacrymas perferre parentis
At tu, oro, ſolare inopem, & ſuccurre relictæ:
Hanc ſine me ſpem ferre tui; audentior ibo
In caſus omnes. Perculſa mente dederunt
Dardanidæ lacrymas, ante omnes pulcher Iulus,
Atque animum patriæ ſtrinxit pietatis imago,
Tum ſic effatur,
Spondeo digna tuis ingentibus omnia cœptis;
Namque erit iſta mihi genitrix; nomenque Creuſæ
Solum defuerit, nec partum gratia talem
Parua manet caſus factum quicunque ſequetur.
Per caput hoc iuro, per quod pater ante ſolebat;
Quæ tibi polliceor reduci, rebuſque ſecundis,
Hæc eadem, matrique tuæ, generique manebunt.
Sic ille illacrymans humero ſimul exuit enſem
Auratum, mira quem fecerat arte Lycaon
Gnoſſius, atq. habilem vagina aptarat eburna.
Dat niſo Mnestheus pellem, horrentiſq. leonis
Exuuias: galeam fidus permutat Alethes.

Pro-

Protinus armati incedunt, quos omnis euntes
Ante annos animumq gerens, curamq. virilem,
Multa patri portanda dabant mandata: ſed auræ
Omnia diſcrepunt, & nubibus irrita donant.
Egreſſi ſuperan foſſas, noctiſq. per vmbram
Caſtra inimica petunt: multis tamen ante futuri
Egreſſi ſuperant foſſas, noctiſq. per vmbram
Caſtra inimica petunt: multis tamen ante futuri
Exitio paſſim vino, ſomnoq. per herbam
Corpora fuſa vident arrectos littore currus:
Inter lora, rotaſq. viros, ſimul arma iacere,
Vina ſimul. prior Hyrtacydes ſic ore loquutus,
Euryale, audendum de tra: nunc ipſa vocat res:
Hac iter eſt; tu, ne qua manus ſe attollere nobis
A tergo poſſit, cuſtodi, & conſule longè.
Hæc ego vaſta dabo, & lato te limite ducam.
Sic memorat, vocemq. premit ſimul enſe ſuperbum
Rhamnetem aggreditur, qui forte tapetibus altis
Extructus, toto proflabat pectore ſomnum:
Rex idem, & regi Turno gratiſſimus augur:
Sed non augurio potuit depellere peſtem.
Tres iuxta famulos temerè inter tela iacentes
Armigerumq Rhemi premit, aurigamq. ſub ipſis
Nactus equis: ferroq. ſecat pend ntia col a.
Tum caput ipſi affert domino, truncumq. reliquit,
Sanguine ſingultantem atro tepefacte cruore
Terra, toriq. madent. necnon Lamyrumq. Lamumq.
Et iuuenem Serranum, illa qui plurima nocte
Luſerat, inſignis facie, multoq. iacebat
Membra Deo victus felix ſi protinus illum
Aequaſſet nocti ludum, in lucemq tuliſſet.
Impaſtus, ceu plena leo per ouilia turbans

X (Sua-

(Suadent enim veſana fames) manditq. trahitq.
Molle pecus, mutumq. metu: fremit ore cruento.
Nec minor Euryali cædes: incenſus & ipſe
Perfurit, ac multam in medio ſine nomine plebem,
Fadumq. Hebeſumq. ſubit, Rhœtumq. Abarimq.
Ignaros: Rhœtum, vigilantem, & cuncta videntem:
Sed magnum metuens ſe poſt cratera tegebat:
Pectore in aduerſo totum, cui comminus enſem
Condidit aſſurgenti, & multa morte recepit.
Purpuream vomit ille animã; & cum ſanguine miſta
Vina refert moriens. hic furto feruidus inſtat,
Iamq. ad Meſſapi ſocios tendebat, vbi ignem
Deficere extremum, & religatos rite videbat
Carpere gramen equos; breuiter cum talia Niſus
(Senſit enim nimia cæde, atque cupidine ferri)
Abſiſtamus, ait: nam lux inimica propinquat,
Pœnarum exhauſtum ſatis eſt: via facta per hoſtes
Multa virum ſolido argento perfecta relinquunt,
Armaq. crateraſq. ſimul, pulchroſq. tapetas.
Euryalus phaleras Rhamnetis, & aurea bullis
Cingula: Tyburti Remulo ditiſſimus olim
Quæ mittit dona, hoſpitio cum iungeret abſens,
Cædicus: ille ſuo moriens dat habere nepoti:
Poſt mortem bello Rutuli, prædaq. potiti:
Hæc rapit, atq; humeris nequicquam fortibus aptat:
Tum galeam Meſſapi habilem, criſtiſq. decoram
Induit. excedunt caſtris, & tuta capeſſunt.
Interea præmiſſi equites ex vrbe Latina,
Cætera dum legio de campis inſtructa moratur,
Ibant, & Turno regi reſponſa ferebant,
Tercentum, ſcutati omnes, Volſcente magiſtro,
Iamque propinquabat caſtris, muroq. ſubibant,

Cum

Cum procul hos læuo flectentes limite cernunt:
Et galea Euryalum ſubluſtri noctis in vmbra
Prodidit immemorem, radijſq; aduerſa refulſit:
Haud temere eſt viſũ (cõclamat ab agmine Volſcẽs)
Stare viri: quæ cauſa viæ? quiue eſtis in armis;
Quoue tenetis iter? nihil illi tendere contra,
Sed celerare fugam in ſyluas, & fidere nocti.
Obijciunt equites ſeſe ad diuortia nota
Hinc, atque hinc omnemq. aditum cuſtode coronãt:
Sylua fuit latè dumis, atque ilice nigra
Horrida quam denſi complerant vndiq. ſentes:
Rara per occultos ducebat ſemita calles.
Euryalum tenebræ ramorum, oneroſaq. præda
Impediunt, fallitq. timor regione viarum:
Niſus abit: iamq. imprudens euaſerat hoſtes,
Atque lacus, qui poſt Albæ de nomine dicti
Albani dum Rex ſtabula alta Latinus habebat,
Vt ſtetit & fruſtra abſentem reſpexit amicum,
Euryale infelix, quæ te regione reliqui;
Quam ſequar; rurſus perplexũ iter omne reuoluens
Fallacis ſyluæ, ſimul & veſtigia retro
Obſeruata legit, dumiſq. ſilentibus errat.
Audit equos, audit ſtrepitus, & ſigna ſequentum.
Nec longum in medio tempus, cum clamor ad aures
Peruenit, ac vidit Euryalum, quem iam manus omnis
Fraude loci, & noctis ſubito turbante tumultu,
Oppreſſum rapit, & conantem plurima fruſtra.
Quid faciat? qua vi iuuenem, quibus audeat armis
Eripere? an ſeſe medios moriturus in hoſtes
Inferat, & pulchram properet per vulnera mortem?
Ocyus adducto torquens haſtile lacerto,
Suſpiciens altam Lunam, ſic voce precatur,

Tu Dea, tu præſens noſtro ſuccurre labori,
Aſtrorum decus, & nemorum Latonia cuſtos.
Siqua tuis vnquam pro me pater Hyrtacus aris
Dona tulit, ſiqua ipſe meis venatibus auxi,
Suſpendiue tholo, aut ſacra ad faſtigia fixi;
Hunc ſine me turbare globum,& rege tela per auras.
Dixerat: & toto conixus corpore ferrum
Conijcit: haſta volans noctis diuerberat vmbras,
Et venit aduerſi in tergum Sulmonis: ibiq.
Frangitur, ac fixo tranſit præcordia ligno.
Voluitur ille, vomens calidum de pectore flumen
Frigidus, & longis ſingultibus ilia pulſat.
Diuerſi circumſpiciunt: hoc acrior idem
Ecce aliud ſumma telum librabat ab aure,
Dum trepidant, it haſta Tago per tempus vtrunque,
Stridens, traiectoq. hæſit tepefacta cerebro.
Sæuit atrox Volſcens, nec teli conſpicit vſquam
Auctorem, nec quo ſe ardens immittere poſſit.
Tu tamen interea calido mihi ſanguine pœnas
Perſoluens amborum, inquit, ſimul enſe recluſo
Ibat Euryalum; tunc verò exterritus, amens
Conclamat Niſus: nec ſe celare tenebris
Amplius, aut tantum potuit perferre dolorem.
Me, me: adſum qui feci: in me conuertite ferrum,
O Rutuli. mea fraus omnis: nihil iſte, nec auſus,
Nec potuit (cœlum hoc,& conſcia ſydera teſtor)
Tantùm infelicem nimium dilexit amicum
Talia dicta dabat: ſed viribus enſis adactus
Trans adigit coſtas,& candida pectora rumpit.
Voluitur Euryalus letho: pulchroſq. per artus
It cruor, inq. humeros ceruix collapſa recumbit:
Purpureus, veluti cum flos ſucciſus aratro

Lan-

Languescit moriens, laſſoue papauera collo
Demiſere caput, pluuia cum forte grauantur.
At Niſus ruit in medios: ſolumq. per omnes
Volſcentem petit, in ſolo Volſcente moratur:
Quẽ circũ glomerati hostes, hunc cõminus, atq. hinc
Perturbant. instat non ſegnius, ac rotat enſem
Fulmineum: donec Rutuli clamantis in ore
Condidit aduerſo, & moriens animã abſtulit hosti.
Tum ſuper exanimem ſeſe proiecit amicum
Confoſſus, placidaq. ibi demum morte quieuit.
Fortunati ambo: ſiquid mea carmina poſſunt,
Nulla dies vnquam memori vos eximet æuo,
Dum domus Aeneæ Capitoli immobile ſaxum
Accolet, imperiumq. pater Romanus habebit.
Victores præda Rutuli, ſpolijſq. potiti,
Volſcentem exanimem flentes in castra ferebant.
Nec minor in castris luctus, Rhamnete reperto
Exangui; & primis vna tot cæde peremptis,
Serranoq. Numaq. ingens concurſus ad ipſa
Corpora, ſeminecesq. viros, tepidumq. recenti
Cæde locum, & pleno ſpumanti ſanguine riuos.
Agnoſcunt ſpolia inter ſe, galeamq. nitentem
Meſſapi, & multo phaleras ſudore receptas.
Et iam prima nouo ſpargebat lumine terras
Tithoni croceum linquens Aurora cubile:
Iam ſole infuſo, iam rebus luce retectis,
Turnus in arma viros, armis circundatus ipſe,
Suſcitat, æratasq. acies in prælia cogit
Quiſque ſuas, varijſq. acuunt rumoribus iras.
Quin ipſa arrectis (viſu miſerabile) in hastis
Præfigunt capita (& multo clamore ſequuntur)
Euryali, & Niſi.

Aeneadæ puri murorum in parte ſiniſtra
Oppoſuere aciem (nam dextera cingitur amni)
Ingenteſq. tenent foſſas, & turribus altis
Stant mœſti, ſimul ora virum præfixa videbant,
Nota nimis miſeris, atroq. fluentia tabo.
Interea pauidam volitans pennata per vrbem
Nuntia fama ruit, matriſq. adlabitur aures
Euryali: ac ſubitus miſeræ calor oſſa reliquit,
Excuſſi manibus radij, reuolutaq. penſa:
Euolat infelix, & fœmineo vlulatu,
Sciſſa comam, muros amens, atque agmina curſu,
Prima petit: non illa virum, non illa pericli,
Telorumq. memor, cælum dehinc queſtibus implet
Hunc ego te Euryale aſpicio? tune ille ſenectæ,
Sera meæ requies? potuiſti linquere ſolam
Crudelis? nec te ſub tanta pericula miſſum
Affari extremum miſeræ data copia matri
Heu, terra ignota, canibus data præda Latinis;
Alitibuſq. iaces, nec te tua funera mater
Produxi, preſſiue oculos, aut vulnera laui,
Veſte tegens; tibi quam noctes feſtina, dieſq.
Vrgebam, & tela curas ſolabar aniles.
Quo ſequar; aut quæ nunc artus, auulſaq. membra.
Et funus lacerum tellus habet? hoc mihi de te
Nate refers? hoc ſum terraq. mariq. ſequuta?
Figite me, ſi qua eſt pietas: in me omnia tela
Conijcite, ò Rutuli: me primam abſumite ferro.
Aut tu magne pater diuum miſerere tuoq.
Inuiſum hoc detrude caput ſub tartara telo:
Quando aliter nequeo crudelem obrumpere vitam.
Hoc fletu concuſſi animi, mœſtuſq. per omnes
It gemitus: torpent infractæ ad prælia vires

Illam

Illam incendentem luctus Idæus & Actor.
Ilionei monitu, & multum lacrymantis Iuli.
Corripiunt, interque manus ſub tecta reponunt.
At tuba terribilem ſonitum, procul ære canoro
Increpuit: ſequitur clamor, cœlumque remugit.
Accelerant acta pariter teſtudine Volſci:
Et foſſas implere parant, ac vellere vallum:
Quærunt pars aditum, & ſcalis aſcendere muros,
Quà rara eſt acies, interlucetque corona
Non tam ſpiſſa viris. telorum effundere contra
Omne genus Teucri, ac duris detrudere contis,
Aſſueti longo muros defendere bello.
Saxa quoque infeſto voluebant pondere, ſi quà
Poſſent tectam aciem perrumpere: cùm tamẽ omnes
Ferre libet ſubter denſa teſtudine caſus.
Nec iam ſufficiunt: nam quà globus imminet ingens,
Immanem Teucri molem voluuntque, ruuntque.
Quæ Rutulos ſtrauit late, armorumque reſoluit
Tegmina: nec curant cæco contendere Marte
Amplius audaces Rutuli; ſed pellere vallo
Miſſilibus certant.
Parte alia horrendus viſu quaſſabat Etruſcam
Pinum, & fumiferos implet Mezentius igneis.
At Meſſapus equùm domitor, Neptunia proles,
Reſcindit vallum, & ſcalas in mœnia poſcit.
Vos, ò Calliope, precor, adſpirate canenti,
Quas ibi tum ferro ſtrages, quæ funera Turnus
Ediderit, quem quiſque virum demiſerit Orco:
Et mecum ingentes oras euoluite belli
Et meminiſtis enim, Diuæ, & memorare poteſtis.
Turris erat vaſto ſuſpectu, & pontibus altis
Opportuna loco; ſummis quam viribus omnes

Expugnare Itali, ſummaque euertere opum vi
Certabant: Troes contra defendere ſexis,
Perque cauas denſi tela intorquere feneſtras,
Princeps ardentem coniecit lampada Turnus,
Et flammam adfixit lateri quæ plurima vento,
Corripuit tabulas, & poſtibus hæſit adeſis
Turbati trepidare intus, fruſtraque malorum
Velle fugam. Dum ſe glomerant, retroque reſidunt
In partem; quæ caret; tum pondere turris
Procubuit ſubito, & cœlum tonat omne fragore.
Semineces ad terram, immani mole ſecuta,
Confixique ſuis telis, & pectora duro
Transfoſſi ligno veniunt, Vix vnu Helenor,
Et Lycus elapſi: quorum primæuus Helenor
Mœnio Regi quem ſerua Lycimnia furtim
Suſtulerat, vetitiſque ad Troiam miſerat armis,
Enſe leuis nudo, parmaque inglorius alba.
Iſque, vbi ſe Turni media inter millia vidit.
Hinc acies atque hinc acies adſtare Latinas,
Vt fera, quæ denſa venantum ſepta corona
Contra tela furit, ſeſeque haud neſcia morti
Inijcit, & ſaltu ſupra venabula fertur?
Haud aliter iuuenis medios moriturus in hoſteis
Irruit, & quà tela videt denſiſſima, tendit.
At pedibus longe melior Lycus, intus & hoſteis
Inter & arma fuga muros tenet: altaque certat
Prændere tecta manu, ſociúmque attingere dextras.
Quem Turnus pariter curſu, teloque ſecutus,
Increpat his victor: Noſtros ne inuadere demens,
Speraſti te poſſe manus? Simul arripit ipſum
Pendentem, & magna muri cum parte reuellit.
Qualis vbi aut leporem, aut candenti corpore cycnū

Suſtulit alta petens pedibus Iouis armiger vncis:
Quæſitum aut matri multis balatibus agnum
Martius à ſtabulis rapuit lupus. Vndique clamor
Tollitur, inuadunt, & foſſas aggere complent:
Ardentes tædas alij ad faſtigia iactant,
Ilioneus ſaxo, atque ingenti fragmine montis
Lucetium portæ ſubeuntem, igneiſque ferentem,
Emathiona Liger, Chorinæum ſternit Aſylas,
Hic iaculo bonus hic longe fallente ſaggitta.
Ortygium Cęneus victorem Cænea Turnus,
Turnus Ityn, Cloniumq. Dioxippum, Promulumq.
Et Sagarim, & ſummis ſtantem pro turribus Idam.
Priuernum Capys. hunc primũ leuis haſta Themillæ
Strinxerat ille manum proiecto tegmine demens
Ad vulnus tulit: ergo alis allapſa ſagitta,
Et læuo infixa eſt lateri manus, abditaq. intus
Spiramenta animæ lethali vulnere rupit.
Stabat in egregijs Arcentis filius armis,
Pictus acies clamydem, & ferrugine clarus Ibera:
Inſignis facie: genitor quem miſerat Arcens,
Eductum Martis luco, Simæthia circum
Flumina pinguis vbi, & placabilis ara Palici
Stridentem fundam poſitis Mezentius armis
Ipſe ter adducta circum caput egit habena:
Et media aduerſi liquefacto tempora plumbo
Diffidit, ac multa porrectum extendit arena.
Tum primum bello celerem intendiſſe ſagittam
Dicitur ante feras ſolitus terrere fugaces,
Aſcanius, fortemq. manu fudiſſe Numanum,
Cui Romulo cognomen erat, Turniq. minorem
Germanum nuper thalamo ſociatus hbebat:
Is primam ante aciem digna, atque indigna relatu
Voci-

Vociferans, tumiduſq. nouo præcordia regno
Ibat, & ingenti ſeſe clamore ferebat:
Non pudet obſidione iterum, valloq. teneri,
Bis capti Phryges, & morti prætendere muros?
En qui noſtra ſibi bello connubia poſcunt.
Quis Deus Italiam, quæ vos dementia adegit?
Non hic Atridæ, nec fandi fictor Vlyſſes.
Durum à ſtirpe genus: natos ad flumina primum
Deferimus, ſæuoq. gelu duramus & vndis:
Venatu inuigilant pueri, ſyluaſq. fatigant:
Flectere ludus equos, & ſpicula tendere cornu.
At patiens operum, paruoq. aſſueta iuuentus,
Aut raſtris terram domat, aut quatit oppida bello.
Omne æuum ferro teritur, verſaq iuuentum
Terga fatigamus haſta: nec tarda ſenectus
Debilitat vires animi, mutatq. vigorem.
Caniciem galea premimus, ſemperq. recentes
Conuectare iuuat prædas, & viuere rapto.
Vobis picta croco, & fulgenti murice veſtis:
Deſidiæ cordi: iuuat indulgere choreis;
Et tunicæ manicas, & habent redimicula mitræ.
O verè Phrygię (neque enim Phryges) ite per alta
Dindyma, vbi aſſuetis biforem dat tibia cantum:
Tympana vos, buxuſq. vocat Berecinthia matris
Idææ: ſinite arma viris, & cedite ferro.
Talia iactantem dictis, ac dira canentem
Non tulit Aſcanius: neruoq. obuerſus equino
Contendit telum, diuerſaq brachia ducens
Conſtitit ante Iouem, ſupplex per vota precatus.
Iuppiter omnipotens audacibus annue cœptis.
Ipſe tibi ad tua templa feram ſolemnia dona,
Et ſtatuam ante aras aurata fronte iuuencum.
Can-

Candentem, pariterq. caput cum matre ferentem:
Iam cornu petat, & pedibus qui ſpargat arenam
Audijt, & cæli genitor de parte ſerena
Intonuit læuum. ſonat vna lethifer arcus:
Et fugit horrendum ſtridens elapſa ſagitta,
Perq. caput Remuli venit, & caua tempora ferro
Traijcit. I, verbis virtutem illude ſuperbis.
Bis capti Phryges hæc Rutulis reſponſa remittunt:
Hæc tantum Aſcanius: Teucri clamore ſequuntur,
Lætitiaq. fremunt, animoſq. ad ſidera tollunt.
Aetheria tum forte plaga crinitus Apollo
Deſuper Auſonias acies, vrbemq. videbat
Nube ſedens: atque his victorem affatur Iulum
Macte noua virtute puer (ſic itur ad aſtra)
Dijs genite, & geniture Deo, iure omnia bella
Gente ſub Aſſarici fato ventura reſident,
Nec te Troia capit. Simul hæc effatus, ab alto
Aethere ſe mittit: ſpirantes dimouet auras.
Aſcaniumq petit: forma tum vertitur oris
Antiquum in Buten hic Dardanio Anchiſæ
Armiger ante fuit, fiduſq. ad limina cuſtos:
Tum comitem Aſcanio pater addidit. ibat Apollo
Omnia longæuo ſimilis, vocemq. coloremq.
Et crines albos, & ſæua ſonoribus arma:
Atque his ardentem dictis affatur Iulum,
Sit ſatis, Aeneide, telis impunè Numanum
Oppetijſſe tuis. primam hanc tibi magnus Apollo
Concedit laudem, & paribus non inuidet armis;
Cætera parce, puer, bello. Sic orſus Apollo
Mortales medio aſpectus ſermone reliquit,
Et procul in tenuem ex oculis euanuit auram.
Agnouere Deum proceres, diuinaq. tela

Darda-

Dardanidæ, pharetramq. fuga ſenſere ſonantem,
Ergo auidum pugnæ dictis, ac numine Phœbi
Aſcanium prohibent. ipſi in certamina rurſus
Succedunt, animaſq. in aperta pericula mittunt.
  It clamor totis per propugnacula muris:
Intendunt acres arcus, amentaq. torquent.
Sternitur omne ſolum telis, tum ſcuta, cauæq.
Dant ſonitum flictu galeæ, pugna aſpera ſurgit:
Quantus ab occaſu veniens pluuialibus hœdis
Verberat imber humũ, quàm multa grandine nimbi
In vada præcipitant, cum Iuppiter horridus auſtris
Torquet aquoſã hyemem, & cœlo caua nubila rũpit.
  Pandarus, & Bitias, Idæo Alcanore creti,
Quos Iouis eduxit luco ſylueſtris Hiera,
Abietibus iuuenes patrijs, & montibus æquos:
Portam, quæ ducis imperio commiſſa recludunt:
Freti armis, vltroq. inuitant męnibus hoſtem.
Ipſi intus dextra ac læua pro turribus aſtant,
Armati ferro, & criſtis capita alta coruſci.
Quales aerei liquentia flumina circum,
Siue Padi riuis, Atheſin ſeu propter amœnum,
Conſurgunt geminæ quercus, intonſaq. cœlo
Attollunt capita, & ſublimi vertice nutant
Irrumpunt aditus Rutuli, vt videre patentes,
Continuò Quercens, & pulcher Equicolus armis,
Et præceps animi Tmarus, & Mauortius Hæmon,
Agminibus totis, aut verſi terga dedere,
Aut ipſo portæ poſuere in limine vitam.
Tum magis increſcunt animis diſcordibus iræ:
Et iam collecti Troes glomerantur eodem,
Et conferre manum, & procurrere longius audent.
Ductori Turno diuerſa in parte furenti,

Tur-

Turbantiq. viros, perfertur nuntius, hoſtem
Feruere cæde noua, & portas præbere patentes.
Deſerit incœptum, atq; immani concitus ira
Dardaniam ruit ad portam: fratreſq. ſuperbos,
Et primum Antiphaten (is enim ſe primus agebat)
Thebana de matre nothum Sarpedonis alti,
Coniecto ſternit iaculo: volat Itala cornus
Aera per tenuem, ſtomachoq. infixa ſub altum
Pectus abit. reddit ſpecus atri vulneris vndam
Spumantem, & fixo ferrum in pulmone tepeſcit.
Tum Meropem. atque Erymantha manu tum ſter-
nit Bphidoum;
Tum Bitian ardentem oculis, animiſq. frementem)
Nam iaculo (neq; enim iaculo vitam ille dediſſet
Sed magnum ſtridens contorta phalarica venit.
Fulminis acta modo: quam nec duo taurea terga.
Nec duplici ſquama lorica fidelis, & auro
Suſtinuit collapſa ruunt immania membra.
Dat tellus gemitum, & clypeũ ſuper intonat ingens
Qualis in Euboico Baiarum littore quondam
Saxea pila cadit, magnis quam molibus ante
Conſtructam iaciunt ponto ſic illa ruinam
Prout trahit, penituſq. vadis illiſa recumbit
Miſcent ſe maria, & nigræ attolluntur arenæ,
Tum ſonitu Prochyta alta tremit, durumq. cubile
Inarime, Iouis imperijs impoſta Typhœo.
Hic Mars armipotens animum, vireſq Latinis,
Addidit, & ſtimulos acres ſub pectore vertit;
Immiſitq. fugam Teucris, atrumq. timorem.
Vndiq conueniunt: quoniam data copia pugnæ,
Bellatorq. animo Deus incidit,
Pandarus, vt fuſo germanum corpore cernit,
Et quo

Et quo ſit fortuna loco, qui caſus agat res,
Portam vi mnlta conuerſo cardine torquet,
Obnixus latis humeris: multoſq. ſuorum
Mœnibus excluſos, puro in certamine linquit:
Aſt alios ſecum includit, recipit ruentes.
Demens; qui Rutulum in medio non agmine regem
Viderit irrumpentem, vltroq. incluſerit vrbi,
Immanem veluti pecora inter inertia Tigrim.
Continuo noua lux oculis effulſit, & arma
Horrendum ſonuere: tremunt in vertice criſtæ
Sanguineæ, clypeoq. micanti fulgura mittit.
Agnoſcunt faciem inuiſam, atque immania mēbra:
Turbati ſubito Aeneadæ: tum Pandarus ingens
Emicat, & mortis fraternæ feruidus ira
Effatur. Non hæc dotalis regia Amatæ,
Nec muris cohibet patrijs media Ardea Tnrnum,
Caſtra inimica vides: nulla hinc exire poteſtas.
Olli ſubridens ſedato pectora Turnus,
Incipe, ſiqua animo virtus, & conſere dextram:
Hic etiam inuentum Priamo narrabis Achillem.
Dixerat. ille rudem nodis, & cortice crudo
Intorque, ſummis adnixus viribus, haſtam.
Excepere auræ vulnus: Saturnia Iuno
Detorſit veniens: portæq. infigitur haſta.
At non hoc telum, mea quod vi dextera verſat
Effugies: neque enim is teli, nec vulneris auctor.
Sic ait, & ſublatum altè conſurgit in enſem,
Et mediam ferro gemina inter tempora frontem
Diuidit, impubeſq. immani vulnere malas.
Fit ſonus, ingenti concuſſa eſt pondere tellus.
Collapſos artus, atque arma cruenta cerebro
Sternit humi moriens: atque illi partibus æquis,

Huc

Huc caput, atque illuc humero ex vtroque pependit.
Diffugiunt verſi trepida formidine Troes.
Et ſi continuò victorem ea cura ſubiſſet,
Rumpere clauſtra manu, ſociosque immittere portis:
Vltimus ille dies bello, gentique fuiſſet,
Sed furor ardentem cædisq. inſana cupido
Egit in aduerſo.
Principio Phalarim, & ſucciſo poplite Gygen
Excipit: hinc raptas fugientibus ingerit haſtas
In tergum: Iuno vireis, animumque miniſtrat.
Addit Halyn comitem & confixum Phegea parma:
Ignaros deinde in Martemque cientes,
Alcandrumq. Haliumque, Noemonaque, Prytanimq.
Lincea, tendentem contra, ſociosque vocantem,
Vibranti gladiò connixus ab aggere dexter
Occupat; huic, vno deiectum comminus ictu,
Cum galea longe iacuit caput. inde ferarum
Vaſtatorem Amycum; quo non felicior alter
Vngere tela manu, ferrumque armare veneno:
Et Clytium Aeoliden & amicum Cretea Muſis.
Cretea Muſarum comitem; cui carmina ſemper
Et cytharæ cordi, numerosque intendere neruis.
Semper equos, atque arma virùm, pugnasque canebat
Tandem ductores, audita cæde ſuorum,
Conueniunt Teucri, Mneſtheus, acerque Sereſtus
Palanteſque vident ſocios, hoſtemque receptum.
Et Mneſtheus, Quò deinde fugā? quo tenditis? inquit
Quos alios muros quæ iam vltra mœnia habetis?
Vnus homo, & veſtris, ò ciues, vndique ſeptus
Aggeribus, tantas ſtrages impune per vrbem
Ediderit? iuuenum primos tot miſerit Orco?
Non infelicis patriæ, veterumque Deorum

Et magni Aeneæ ſegnes miſeretque, pudetque?
Talibus accenſi firmantur, & agmine denſo
Conſiſtunt. Turnus paulatim excedere pugna,
Et fluuium petere, ac partem, quæ cingitur amni.
Acrius hoc Teucri clamore incumbere magno,
Et glomerare manum. Ceu ſæuum turba leonem
Cum telis premit infenſis: at territus ille
Aſper, acerba tuens, retro redit, & neque terga
Ira dare aut virtus patitur; nec tendere contra
Ille quidem hoc cupiens, potis eſt per tela, vireſque
Haud aliter retro dubius veſtigia Turnus
Improperata refert & mens exæſtuat ira.
Quin etiam bis tum medios inuaſerat hoſtes,
Bis conuerſa fuga per muros agmina vertit;
Sed manus è caſtris properè coit omnis in vnum:
Nec contra vires audet Saturnia Iuno
Sufficere aeriam cœlo nam Iuppiter Irim
Demiſit, germanæ aut mollia iuſſa ferentem
Ni Turnus cedat Teucrorum mœnibus altis.
Ergo nec clypeo iuuenis ſubſiſtere tantum
Nec dextra valet: iniectis ſic vndiq. telis
Obruitur. ſtrepit aſſiduo caua tempora circum
Tinnitu galea, & ſaxis ſolida æra fatiſcunt:
Diſcuſſæq. iubæ capiti. nec ſufficit vmbo
Ictibus: ingeminant haſtis & Troes, & ipſe
Fulmineus Mneſtheus. tum toto corpore ſudor
Liquitur, & piceum (nec reſpirare poteſtas.)
Flumen agit: feſſos quatit æger anhelitus artus.
Tum demum præceps ſaltu, ſeſe omnibus armis
In fluuium dedit: ille ſuo cum gurgite flauo
Accepit venientem, ac mollibus extulit vndis:
Et lætum ſocijs abluta cæde remiſit.

PVB.

PVB. VIRGILII MARONIS.

AENEIDOS LIB. X.

ARGVMENTVM.

Iuppiter Deos ad concordiam adhortatus, vbi finem nullum contentionum Veneris, ac Iunonis videt; ſeſe rem totam fatis permiſſurum pronunciat; nulloque diſcrimine Rutulos, Troianosve habiturum. Rutuli dum obſidioni acriter inſiſtunt; Aeneas interim adiuncta ſibi multorum in Etruria populorum auxilia, triginta nauium claſſe ad ſuos reuehens, atque à Nymphis, in quas Iliacæ naues conuerſæ erant, de ſuorum periculo certior factus, copias ſuas exponit in littore. Turnus oppugnatione intermiſſa ad litus accurrens hoſtem terra fruſtra conatur arcere. Hic acriter vtrinque pugnatur. Pallas Arcades cedentes dum reuocat, magnam hoſtium ſtragem edit, dum vero fertur in Lauſum Mezentij filiũ, Turnus Lauſo ſuccurrens, telo Pallantem traijcit: eique balteum detrahit. Aeneas, Pallantis audito caſu magnos Rutulorum aceruos amico mittit inferias Aſcanius interea erumpens è caſtris, ſuas copias cum patre coniungit. hic Iuno, Turnum magno in diſcrimine verſari animaduertens, cum periculo eximit obiectâ Turno falſa Aeneæ fugientis ſpecie: quam dum ille in nauim inſequitur, Iuno ruptis nauis vinculis, eã

ad Ardea littora deuehit. Tum verò Mezentius pugna ſuccedens ingentem Troianorum, Etruſcorumque proſternit. Verũ Aenea vulneratus haſta, atque à Lauſo filio, qui ſeſe ictui pro patre obiecerat, neci ereptus, dum ſeſe ad obligandum vulnus ex acie recipit, Lauſus Aenea congreſſus, ab eo confoditur. Mezentius, eius rei accepto nuncio, illacrymans, Rhœbo equo conſcenſo, rurſus in Aeneam fertur, qui equo primum haſta inter tempora perfoſſo, mox Mezentij iugulum enſe traijcit.

Panditur interea domus omnipotentis Olympi:
Conciliũq. vocat Diuũ pater, atq. hominũ Rex
Sideream in ſedem: terras vnde arduus omnes,
Caſtraq. Dardanidum aſpectat, populoſq. Latinos.
Conſidunt tectis bipatentibus: incipit ipſe,
Cœlicolæ magni, quia nam ſententia vobis
Verſa retro? tantumq. animis certatis iniquis?
Abnueram bello Italiam concurrere Teucris:
Quæ contra vetitum diſcordia? quis metus, aut hos,
Aut hos arma ſequi, ferrumq. laceſſere ſuaſit?
Adueniet iuſtum pugnæ (ne accerſite) tempus:
Cum fera Carthago Romanis arcibus olim
Exitium magnum, atque Alpes immittet apertas.
Tum certare odiis, tum res rapuiſſe licebit:
Nunc ſinite & placidum læti componite fœdus.
Iuppiter hæc paucis: at non Venus aurea contra
Pauca refert.
O pater, ò hominum, diuumq. æterna poteſtas:
(Nãq; aliud quid ſit, quod iam implorare queamus?)
Cernis vt inſultent Rutuli, Turnuſq. feratur
Per medios inſignis equis? tumiduſq. ſecundo
Marte

Marte ruat? non clauſa tegunt iam mœnia Teucros:
Quin intra portas, atque ipſis prælia miſcent
Aggeribus murorum, & inundant ſanguine foſſæ.
Aeneas ignarus abeſt. nunquamne leuari
Obſidione ſines? muris iterum imminet hoſtis
Naſcentis Troiæ, nec non exercitus alter:
Atque iterum in Teucros Aetolis ſurgit ab Arpis
Tydides. equidem (credo) mea vulnera reſtant;
Et tua progenies mortalia demoror arma.
Si ſine pace tua, atque inuito numine Troes
Italiam petiere, luant peccata, neque illos
Iuueris auxilio: ſint tot reſponſa ſequuti,
Quæ ſuperi, maneſq. dabant, cur nunc tua quiſquã
Flectere iuſſa poteſt? aut cur noua condere fata?
Quid repetam exuſtas Erycino in littore claſſes?
Quid tempeſtatum Regem, ventoſq. furentes
Aeolia excitos, aut actam nubibus Irim?
Nunc etiam manes (hæc intentata manebat
Sors rerum) mouet: & ſuperis immiſſa repentè
Alecto, medias Italum bacchata per vrbes.
Nil ſuper Imperio moueor; ſperauimus iſta,
Dum fortuna fuit. vincant quos vincere mauis.
Si nulla eſt regio, Teucris quam det tua coniux
Dura, per euerſæ genitor fumantia Troiæ
Excidia obteſtor, liceat dimittere ab armis
Incolumem Aſcanium, liceat ſupereſſe nepotem:
Aeneas ſanè ignotis iactetur in vndis,
Et quamcumq. viam dederit fortuna, ſequatur,
Hunc tegere, & diræ valeam ſubducere pugnæ.
Eſt Amathus, eſt celſa mihi Paphos, atq; Cytherea,
Idaliæq. domus: poſitus inglorius armis
Exigat hic æuum: magna ditione iubeto.

Carthago premat Auſoniam: nihil vrbibus inde
Oſtabit Tyrijs. quid peſtem euadere belli
Iuuit, & Argolicos medios fugiſſe per ignes?
Totq. maris, vaſtæq. exhauſta pericula terræ,
Dum Latium Teucri, recidiuaq. Pergama quærunt?
Non ſatius cineres patriæ inſediſſe ſupremos,
Atq; ſolum quo Troia fuit? Xantum, & Simoenta
Redde oro miſeris; iterumq. reuoluere caſus
Da pater Iliacos Teucris. Tum regia Iuno
Acta furore graui, Quid me alta ſilentia cogis
Rumpere, & obductum verbis vulgare dolorem?
Aenean hominum quiſquam, diuumq. ſubegit
Bella ſequi, aut hoſtem regi ſe inferre Latino?
Italiam petijt, fatis auctoribus; eſto,
Caſſandræ impulſus furijs. num linquere caſtra
Hortati ſumus, aut vitam committere ventis?
Num puero ſummam belli, num credere muros,
Tyrrhenamue fidem, aut gentes agitare quietas?
Quid Deus in fraudem, quæ dura potentia noſtra
Egit; vbi hic Iuno, demiſſaue nubibus Iris?
Indignum eſt Italos Troiam circundare flammis
Naſcentem, & patria Turnum conſiſtere terra,
Cui Pilumnus auus, cui diua Venilia mater.
Quid face Troianos atra vim ferre Latinis?
Arua aliena iugo premere, atque auertere prædas?
Quid ſoceros legere, & gremiis abducere pactas?
Pacem orare manu, præfigere puppibus arma?
Tu potes Aeneam manibus ſubducere Graium,
Proq. viro nebulam, & ventos obtendere inanes:
Et potes in totidem claſſem conuertere Nymphas:
Nos aliquid Rutulos contra iuuiſſe nefandum eſt.
Aeneas ignarus abeſt: ignarus & abſit.

Eſt

Eſt Paphos, Idaliumq. tibi, ſunt alta Cytherea,
Quid grauidam bellis vrbẽ, & corda aſpera tentas?
Noſne tibi fluxas Phrygiæ res vertere fundo
Conamur? nos, an miſeros, qui Troas Achiuis
Obiecit? quæ cauſa fuit conſurgere in arma
Europamq. Aſiamq. & fœnera ſoluere furto?
Me Duce Dardanius Spartam expugnauit adulter
Aut ego tela dedi, fouiq. cupidine bella;
Tunc decuit metuiſſe tuis: nunc ſera querelis
Aut iuſtis aſſurgis, & irrita iurgia iactas.
Talibus orabat Iuno: cunctiq. fremebant
Cælicolæ aſſenſu vario: cui flamina prima
Cum deprenſa fremunt ſylu s, & cæca volutant
Murmura, venturos nautis prudentia vento.
Tum pater omnipotens, rerum cui ſumma poteſtas
Infit eo dicente, Deum domus alta ſileſcit,
Et tremefacta ſolo tellus, ſilet arduus æther:
Tum zephyri poſuere, premit placida æquora põtus.
Accipite ergo animis, atq. hæc figite dicta,
Quandoquidem Auſonios coniungi fœdere Teucris
Haud licitum eſt, nec veſtra capit diſcordia finem:
Quæ cuiq. eſt fortuna hodie, quã quiſq. ſecat ſpem,
Tros, Rutuluſue fuat, nullo diſcrimine habebo:
Seu fatis Italum caſtra obſidione tenentur,
Siue errore malo Troiæ, monitiſq. ſiniſtris.
Nec Rutulos ſoluo: ſua cuiq. exorſa laborem,
Fortunamq. ferent: rex Iuppiter omnibus idem:
Fata viam inueniant. Stygii per flumina fratris,
Per pice torrentes, atraq. voragine ripas,
Annuit, & totum nutu tremefecit Olympum.
Hic finis fand: ſolio tum Iuppiter aureo
Surgit cælicolæ medium, quem ad limina ducunt.

Interea Rutuli portis circum omnibus inſtant
Sternere cæde viros, & mœnia cingere flammis.
Aſt legio Aeneadum vallis obſeſſa tenetur:
Nec ſpes vlla fugæ. miſeri ſtant turribus altis
Nequicquam, & rara muros cinxere corona.
Aſius Imbracides, Hicceteoniuſq. Thymœtes,
Aſſaraciq. duo, & ſenior cum Caſtore Tybris,
Prima acies. hos germani Sarpedonis ambo,
Et clarus, Ethemon Lycia comitantur ab alta.
Fert ingens toto connixus corpore ſaxum,
Haud partem exiguam montis, Lyrneſius Acmon,
Nec Clytio genitore minor. nec fratre Mneſtheo.
Hi iaculis, illi certant defendere ſaxis:
Moliriq. ignem, neruoq. aptare ſagittas.
Ipſe inter medios, veneris iuſtiſſima cura,
Dardanius caput ecce puer detectus honeſtum:
Qualis gemma micat, fuluum quæ diuidit aurum,
Aut collo decus, aut capiti: vel quale per artem
Incluſum buxo, aut Oricia terebintho
Lucet ebur: fuſos ceruix, cui lactea crines
Accipit, & molli ſubnectit circulus auro.
Te quoque magnanimæ viderunt Iſmare gentes
Vulnera dirigere, & calamos armare veneno,
Mœnia generoſe domo: vbi pinguia culta
Exercentq. viri, Pactoluſq. irrigat auro.
Affuit & Mneſtheus, quem pulſi priſtina Turni
Aggere murorum ſublimem gloria tollit:
Et Capys: hinc nomen Campanæ ducitur vrbi.
Illi inter ſeſe duri certamina belli
Contulerant: media Aeneas freta nocte ſecabat.
Namq. vt ab Euandro caſtris ingreſſus Etruſcis
Regem adit, & Regi memorat nomenq. genuſq.

Quid-

Quidue petat, quidue ipſe ferat; Mezentius arma
Quæ ſibi conciliet, violentaque pectora Turni
Edocet; humanis quæ ſit fiducia rebus
Admonet, immiſcetq. preces; haud fit mora, Tarchõ
Iungit opes, fœduſque ferit. tum, libera fatis,
Claſſem conſcendit iuſſis gens Lydia Diuûm,
Externo commiſſa duci. Aeneia puppis
Prima tenet, roſtro Phrygios ſubiuncta leones;
Imminet Ida ſuper, profugis gratiſſima Teucris:
Hic magnus ſedet Aeneas, ſecumque volutat
Euentus belli varios: Pallaſque, ſiniſtro
Affixus lateri, iam quærit ſidera, opacæ
Noctis iter: iam quæ paſſus terraque, marique,
Pandite nunc Helicona, Deæ, cantuſque mouete
Quę manus interea Tuſcis comitetur ab oris
Aeneam, armetque rates, pelagoque vehatur,
Maſſicus ærata princeps ſecat æquora Tigri.
Sub quo mille manus iuuenum, qui mœnia Cluſi,
Quique vrbem liquere Coſas: queis tela, ſagittæ,
Corytique leues humeris, & lethifer arcus
Vnà toruus Abas: huic totum inſignibus armis
Agmen, & aurato fulgebat Apolline puppis.
Sexcentos illi dederat Populonia mater
Expertos belli iuuenes: aſt Ilua trecentos,
Inſula inexhauſtis Chalybum generoſa metallis.
Tertius ille hominum, Diuûmque interpres Aſylas,
Cui pecudum fibræ cæli cui ſidera parent,
Et linguæ volucrum, & præſagi fulminis ignes,
Mille rapit denſos acie, atque horrentibus haſtis.
Hos parere iubent Alpheæ ab origine Piſæ,
Vrbs Etruſca ſolo. Sequitur pulcherrimus Aſtur:
Aſtur equo fidens, & verſicoloribus armis.

Digitized by Google

Tercentum adijciunt (mens omnibus vna ſequendi)
Qui Cærete domo, qui ſunt Minionis in aruis.
Et Pyrgi veteres, intempeſtæque Grauiſcæ.
Non ego te, Ligurum ductor, fortiſſime bello
Tranſierim Cygne; & paucis comitate Cupauo:
Cuius olorinæ ſurgunt de vertice pennæ:
Crimen amor veſtrum, formæque inſigne paternæ.
Namque ferunt, luctu Cygnum Phaetontis amati,
Populeas inter frondes, vmbramque ſororum
Dum canit, & mœſtum Muſa ſolatur amorem,
Canentem molli pluma duxiſſe ſenectam,
Linquentem terras, & ſidera voce ſequentem.
Filius, æquales comitatus claſſe cateruas,
Ingentem remis Centaurum promouet: ille
Inſtat aquæ, ſaxumque vndis immane minatur
Arduus, & longa ſulcat maria alta carina.
Ille etiam patrijs agmen ciet Ocnus ab oris,
Fatidicæ Mantus, & Tuſci filius amnis:
Qui muros, matriſque dedit tibi, Mantua, nomen,
Mantua diues, auis: ſed non genus omnibus vnum.
Gens illi triplex, populi ſub gente quaterni:
Ipſa caput populis, Tuſco de ſanguine vires.
Hinc quoque quingentos in ſe Mezentius armat:
Quos patre Benaco, velatus arundine glauca,
Mincius infeſta ducebat in æquora pinu,
It grauis Anletes; centenaque arbore fluctum
Verberat aſſurgens; ſpumant vada marmore verſo.
Hunc vehit immanis Triton, & cærula concha
Exterrens freta: cui laterum tenus hiſpida nanti
Frons hominem præfert, in Priſtin deſinit aluus:
Spumea ſemifero ſub pectore murmurat vnda.
Tot lecti proceres ter denis nauibus ibant

Subſi-

Subſidio Troię & campos ſalis ære ſecabant.
Iamque dies cælo conceſſerat: almaque curru
Noctiuago Phœbe medium pulſabat Olympum.
Aeneas (neque enim membris dat cura quietem)
Ipſe ſedens clauumque regit, veliſque miniſtrat.
Atque illi medio in ſpatio chorus eſſe ſuarum
Occurrit comitum Nymphæ: quas alma Cybele
Numen habere maris Nymphaſque è nauibus eſſe
Iuſſerat. innabant pariter, fluctuſque ſecabatit.
Quot prius æratæ ſteterant ad littora puppes.
Agnoſcunt longe Regem, luſtrantq. choreis.
Quarum, quæ fandi doctiſſima, cymodocea
Pone ſequens; dextra puppim tenet, ipſaq. dorſo
Eminet, ac læua tacitis ſubremigat vndis.
Tum ſic ignarum alloquitur: Vigilas ne Deum gens
Aenea? vigila, & velis immitte rudentes.
Nos ſumus Ideæ ſacro de vertice pinus,
Nunc pelagi Nymphæ, claſſis tua. perfidus vt nos
Præcipites ferro Rutulus, flammaque premebat,
Rupimus inuitæ tua vincula: teque per æquor
Quærimus. hanc genitrix faciem miſerat arefecit,
Et dedit eſſe Deas, æuumque agitare ſub vndis,
At puer Aſcanius muro, foſſiſq; tenetur
Tela intermedia, atque horrentes Marte Latinos.
Iam loca iuſſa tenet, forti permiſtus Etruſco,
Arcas eques: medias illis opponere turmas,
Ne caſtris iungant, certa eſt ſententia Turno,
Surge, age: & aurora ſocios veniente vocari
Primus in arma iube: & clypeũ cape, quem dedit ipſe
Inuictum Ignipotens, atque oras ambijt auro.
Craſtina lux, mea ſi non irrita dicta putaris
Ingentes Rutulæ ſpectabit cædis aceruo,

Digitized by Google

Dixerat; & dextra diſcedens impulit altam,
Haud ignara modi, puppim. fugit illa per vndas
Ocyor & iaculo, & uentos æquante ſagitta
Inde aliæ celerant curſus: ſtupet inſcius ipſe
Tros Anchiſiades; animos tamen omine tollit,
Tum breuiter, ſupera aſpectans connexa, precatur,
Alma parens Idæa Deûm, cui Dindyma cordi,
Turrigeræque urbes, bijiugique ad frena leones,
Tu mihi nunc pugnę princeps, tu rite propinques
Augurium, Phrygibuſque adſis pede, Diua, ſecundo,
Tantum effatus: & interea reuoluta ruebat
Matura iam luce dies, noctemque, fugarat.
Principio ſocijs edicit ſigna ſequantur,
Atque animos aptent armis, pugnęque parent ſe,
Iamque in coſpectu teucros habet, & ſua caſtra
Stans celſa in puppi: clypeum tum deinde ſiniſtra
Extulit ardentem: clamorem ad ſidera tollunt
Dardanidæ è muris: SPES addita ſuſcitat iras.
Tela manu iaciunt: quales ſub nubibus atris
Strymonię dant ſigna grues, atque ęthera tranant
Cum ſonitu, fugiuntque Notos clamore ſecundo.
At Rutulo Regi, ducibuſq. ea mira videri
Auſonijs; donec verſa ad littora puppes
Reſpiciunt, totumque allabi claſſibus æquor.
Ardet apex capiti, criſtiſque ac vertice flammam
Funditur, & vaſtos vmbo vomit aureus ignes.
Non ſecus, ac liquida ſi quando nocte cometæ
Sanguinei lugubre rubent, aut Sirius ardor:
Ille ſitim, morboſq. ferens mortalibus ægris
Naſcitur, & læuo contriſtat lumine cælum.
Haud tamen audaci Turno fiducia ceſſit
Littora præripere, & venientes pellere terra.

Vltro

Vltro animos tollit dictis, atq. increpat vltro,
Quod votis optaſtis, adeſt per ringere dextra:
In manibus Mars ipſe, viri nunc coniugis eſto
Quiſq. ſuæ tectiq. memor: nunc magna referto
Facta, patrum laudes. vltro occurramus ad vndam,
Dum trepidi, egreſſiſq. labant veſtigia prima.
Audentes fortuna iuuat.
Hæc ait: & ſecum verſat, quod ducere contra,
Vel quibus obſeſſos poſſit concredere muros.
Interea Aeneas ſocios de puppibus altis
Pontibus exponit. multi ſeruare recurſus
Languentis pelagi, & breuibus ſe credere ſaltu
Per remos alij. ſpeculatus littora Tarchon,
Qua vada non ſperat, nec fracta remurmurat vnda,
Sed mare inoffenſum creſcenti allabitur æſtu,
Aduertit ſubitò proras: ſocioſq. precatur,
Nunc, ò lecta manus, validis incumbite remis:
Tollite ferre rates: inimicam findite roſtris
Hanc terram, ſuccumq. ſibi premat ipſa carina.
Frangere nec tali puppim ſtatione recuſo,
Arrepta tellure ſemel, quæ talia poſtquam
Effatus Tarchon, ſocijs conſurgere tonſis,
Spumanteſq. rates aruis inferre Latinis:
Donec roſtra tenent ſiccum, & ſedere carinæ
Omnes innocuæ; ſed non puppis tua Tarchon.
Namq. inflicta vadis dorſo dum pendet iniquo,
Anceps, ſuſtentata diu, fluctuſq. fatigat,
Soluitur, atque viros medijs exponit in vndis;
Fragmina remorum, quos & fluctuantia tranſtra
Impediunt, retrahitq. pedes ſimul vnda relabens.
Nec Turnum ſegnis retinet mora: ſed rapit acer
Totam aciem in Teucros, & contra in littore ſiſtit

Signa canunt; primus turmas inuaſit agreſtes
Aeneas, omen pugnæ: ſtrauitq. Latino,
Occiſo Therone: virum qui maximus vltro
Aeneam petit: huic gladio, perq. ærea ſcuta
Per tunicã ſqualentem auro, latus haurit apertum.
Inde Lycam ferit, exſectum iam matre perempta,
Et tibi Phœbe ſacrum: caſus euadere ferri
Cui licuit paruo. Nec longè Ciſſea durum,
Immanemq. Gyan ſternentes agmina claua.
Deiecit letho: nihil illos Herculis arma,
Nil validæ iuuere manus: genitorq. Melampus,
Alcidæ comes, vſque graues dum terra labores
Præbuit. ecce Pharo, voces dum iactat inertes,
Intorquens iaculum clamanti ſiſtit in ore.
Tu quoque flauentem prima lanugine malas
Dum ſequeris Clycium infelix noua gaudia Cydon:
Dardania ſtratus dextra, ſecurus amorum
Qui iuuenum tibi ſemper erant, miſerande iaceres:
Ni fratrum ſtipata cohors foret obuia, Phorci
Progenies, ſeptem numero, ſeptenaq. tela
Conijciunt: partim galea, clypeoq. reſultant
Irrita deflexit partim ſtringentia corpus.
Alma Venus: fidum Aeneas affatur Achatem,
Suggere tela mihi (non vllum dextera fruſtra
Torſerit in Rutulos) ſteterãt quæ in corpore Graium
Iliacis campis. tum magnam corripit haſtam,
Et iacit: illa volans clypei tranſuerberat æra
Mœonis, & thoraca ſimul cum pectore rumpit.
Hic frater ſubit Alcanor, fratremq. ruentem
Suſtentat dextra. traiecta miſſa lacerto
Protinus haſta fugit, ſeruatq. cruenta tenorem:
Dexteraq. ex humero nerui moribunda pependit.
Tum

Tum Numitor, iaculo fratris de corpore rapto,
Aeneam petijt: ſed non & figere contra
Eſt licitum, magniq; femur perſtrinxit Achatæ.
Hic Curibus, fidens primæuo corpore, Lauſus
Aduenit, & rigida Dryopen ferit eminus haſta,
Sub mentum grauiter preſſa, pariterque loquentis
Vocem, animamq. rapit, traiecto gutture. at ille
Fronte ferit terram, & craſſum vomit ore cruorem.
Tres quoque Threicios, Boreæ de gente ſuprema
Et tres quos Idas pater, & patria Iſmara mittit,
Per varios ſternit caſus, occurrit Haleſus,
Auruncæq. manus: ſubit & Neptunia proles,
Inſignis Meſſapus equis, expellere tendunt
Nunc hi, nunc illi: certatur limine in ipſo
Auſoniæ, magno diſcordes æthere venti
Prælia ceu tollunt, animis, & viribus æquis:
Non ipſi inter ſe, non nubila, non mare cedit:
Anceps pugna diu, ſtant obnixa omnia contra:
Haud aliter Troianæ acies, acieſq. Latinæ
Concurrunt: hærent pede pes, denſuſq. viro vir.
At parte ex alia, qua ſaxa rotantia latè
Intulerat torrens, arbuſtaq; diruta ripis,
Arcadas inſuetos acies inferre pedeſtres
Vt vidit Pallas Latio dare terga ſequaci,
Aſpera queis natura loci dimittere quando
Suaſit equos: vnum quod rebus reſtat egenis,
Nunc prece, nunc dictis virtutem accendit amaris.
Quo fugitis ſocij? per vos, & fortia facta,
Per Ducis Euandri nomen, deuictaq; bella,
Spemq. meã, patriæ, quæ nunc ſubit æmula laudis,
Fidite ne pedibus, ferro rumpenda per hoſtes
Eſt via, qua globus ille virum denſiſſimus vrget;

Hac vos & Pallanta ducem patria alta repoſcit.
Numina nulla premunt: mortali vrgemur ab hoſte
Mortales: totidem nobis animæq. manuſq.
Ecce, maris magno claudit nos obice pontus:
Deeſt iam terra fugæ: pelago Troiamne petemus?
Hæc ait, & medius denſos prorumpit in hoſtes.
Obuius huic primam fatis adductus iniquis
Fit Lagus: huic magno vellit dum pondere ſaxum:
Intorto figit telo, diſcrimina coſtis
Per medium, quà ſpina dedit: haſtamq. receptat
Oſſibus hærentem, quem non ſuperoccupat Hiſbon,
Ille quidem hoc ſperans. nam Pallas ante ruentem.
Dum furit incautum, crudeli morte ſodalis,
Excipit atque enſem tumido in pulmone recondit.
Hinc Helenum petit, & Rhœti de gente vetuſta
Anchemolum, thalamos auſum inceſtare nouercæ.
Vos enim gemini Rutulos cecidit in aruis,
Daucia, Laride, Tymberq. ſimillima proles,
Indiſcreta ſuis: gratuſq. parentibus error,
At nunc dura dedit vobis diſcrimina Pallas:
Nam tibi Tymbre caput Euandrius abſtulit enſis:
Te deciſa ſuum Laride dextera quærit:
Semianimeſque micant digiti, ferrumq. retractant.
Arcadas accenſus monitu, & præclara tuentes
Facta viri, miſtus dolor, & pudor armat in hoſtes.
Tum Pallas bijugis fugientem Rhętea præter
Traijcit: hoc ſpatium, tantumq. moræ fuit Ilo;
Ilo namque procul validam dire erat haſtam;
Quam medius Rhæteus intercipit, optimè Theutra,
Te fugiens, fratremq. Tyren: curruq. volutus
Cædit ſemianimis Rutulorum calcibus arua.
Ac velut optato, ventis æſtate coortis

Diſper-

Diſperſa immittit ſyluis incendia paſtor
Correptis ſubito medijs extenditur vna
Horrida per latos acies Vulcania campos:
Ille ſedens victor flammas deſpectat ouantes,
Non aliter ſocium virtus coit omnis in vnum,
Teque iuuat Palla, ſed bellis acer Haleſus
Tendit in aduerſos; ſeq. in ſua colligit arma.
Hic mactat Ladona, Pheretaq. Demodocumque,
Strymonio dextram ſu genti diripit enſe,
Elatam in iugulum: ſaxo ferit ora Thoantis.
Oſſaq. diſpergit cerebro permiſſa cruento.
Fata canens ſyluis genitor celarat Haleſum:
Vt ſenior letho canentia lumina ſoluit,
Iniecere manum Parcæ, teliſq. ſacrarunt
Euandri, quem ſic Pallas petit ante precatus,
Da nunc Tybri pater ferro, quod miſſile libro.
Fortunam, atque viam duri per pectus Haleſi:
Hæc arma, exuuiaſq viri tua quercus habebit.
Audijt illa Deus. dum texit Imaona Haleſus,
Arcadio infelix telo, dat rectus inermum,
At non cæde viri tanta perterrita Lauſus.
Pars ingens belli, finit agmina: primus Abantem,
Oppoſitum interimit, pugnæ, nodumq, moramq,
Sternitur Arcadiæ proles, ſternuntur Etruſci:
Et vos ò Graijs imperdita corpora Teucri.
Agmina concurrunt ducibuſq. & uiribus æquis:
Extremi addenſent acies: nec turba moueri
Tela, manuſq. ſinit. hiuc Pallas inſtat, & vrget,
Hinc contra Lauſus: nec multum diſcrepat ætas:
Egregij forma, ſed queis fortuna negarat
In patriam reditus: ipſos concurrere paſſus
Haud tamen inter ſe magni regnator Olympi:
Mox

Mox illos ſua fata manent maiore ſub hoſte.
Interea ſoror alma monet ſuccurrere Lauſo
Turnum, qui volucri curru medium ſecat agmen.
Vt vidit ſocios, Tempus deſiſtere pugna:
Solus ego in Pallanta feror, ſoli mihi Pallas
Debetur, cuperem, ipſe parens ſpectator adeſſet.
Hæc ait: & ſocii ceſſerunt æquore iuſſi.
At Rutulum abſceſſu iuuenis, tum iuſſa ſuperba
Miratus, ſtupet in Turno: corpuſq. per ingens
Lumina voluit, obitq. truci procul omnia viſu.
Talibus & dictis it contra dicti Tyranni,
Aut ſpolijs ego iam raptis laudabor opimis,
Aut letho inſigni: ſorti pater æquus viriq. eſt.
Tolle minas. Fatus medium procedit in æquor.
Frigidus Arcadibus coit in præcordia ſanguis.
Deſiluit Turnus bijugis: pedes apparat ire
Comminus, vtque leo ſpecula cum vidit ab alta
Stare procul campis meditantem prælia taurum,
Aduolat: haud alia eſt Turni venientis imago
Hunc vbi contiguum miſſæ fore credidit haſtæ,
Ire prior Pallas, ſi qua fors adiuuet auſum
Viribus imparibus: magnumq. ita ad æthera fatur,
Per patris hoſpitium, & menſas, quas aduena adiſti,
Te precor Alcide, cœptis ingentibus adſis:
Cernat ſemineci ſibi me rapere arma cruenta,
Victoremq. ferant morientia lumina Turni.
Audijt Alcides iuuenem, magnumq. ſub imo
Corde premit gemitum, lacrymaſq. effundit inanes,
Tum genitor natum dictis affatur amicis,
Stat ſua cuiq. dies: breue & irreparabile tempus
Omnibus eſt vitæ: ſed famam extendere factis,
Hoc virtutis opus. Troiæ ſub mœnibus altis

Tot

Tot nati cecidere Deum, quin occidit vna
Sarpedon, mea progenies; etiam ſua Turnum
Fata vocant, metaſq. dati peruenit ad æui.
Sic ait, atq; oculos Rutulorum reijcit aruis.
At Pallas magnis emittit viribus haſtam:
Vaginaq. caua fulgentem diripit euſem.
Illa volans, humeris ſurgunt qua tegmina ſumma,
Incidit: atq; viam clypei molita per oras,
Tandem etiam magno ſtrinxit de corpore Turni
Hic Turnus ferro præfixum robur acuto
In Pallanta, diu librans, iacit: atque ita fatur,
Aſpice num mage ſit noſtrum penetrabile telum.
Dixerat: ac clypeum, tot ferri terga, tot æris,
Cum pellis toties obeat circundata tauri,
Vibranti cuſpis medium tranſuerberat ictu,
Loricæq. moras, & pectus perforat ingens.
Ille rapit calidum fruſtra de vulnere telum:
Vna, eademq. via, ſanguiſq. animuſq. ſequuntur.
Corruit in vulnus: ſonitum ſuper arma dedere:
Et terram hoſtilem moriens petit ore cruento.
Quem Turnus ſuper aſſiſtens ſic ore profatur,
Arcades hæc, inquit, memores mea dicta referte
Euandro: qualem meruit Pallanta remitto.
Quiſquis honos tumuli, quicquid ſolamen humãdi eſt
Largitor. haud illi ſtabunt Aeneia paruo
Hoſpitia. Et læuo preſſit pede, talia fatus,
Exanimum: rapiens immania pondera baltei,
Impreſſumq. nefas: (vna ſub nocte iugali
Cæſa manus iuuenum fœdè, thalamiq. cruenti:)
Quæ bonus Eurytion multo cælauerat auro.
Quo nunc Turnus ouat ſpolio, gaudetq. potitus.
Neſcia mens hominum fatis, ſortiſq. futuræ,

Et ſeruare modum, rebus ſublata ſecundis.
Turno tempus erit, magno cum optauerit emptum
Intactum Pallanta, & cum ſpolia iſta, diemq.
Oderit, at ſocij multo gemitu, lacrymiſq.
Impoſitum ſcuto referunt Pallanta frequentes.
O dolor, atq; decus magnum rediture parenti:
Hæc te prima dies bello dedit, hæc eadem aufert,
Cum tamen ingentes Rutulorum linquis aceruos.
Nec iam fama mali tanti, ſed certior auctor
Aduolat Aeneæ, tenui diſcrimine lethi
Eſſe ſuos, tempus verſis ſuccurrere Teucris.
Proxima quæq. metit gladio, latumque per agmen
Ardens limitem agit ferro, te Turne ſuperbum
Cæde noua quærens, Pallas, Euander, in ipſis
Omnia ſunt oculis: menſæ, quas aduena primus
Tunc adijt, dextræq. datæ Sulmone creatos
Quattuor hic iuuenes, totidem quos educat Vfens,
Viuentes repit, inferias quos immolet vmbris,
Captiuoq. rogi perfundat ſanguine flammas.
Inde Mago procul iufenſam cum tenderet haſtam,
Ille aſtu ſubit, ac tremebunda ſuperuolat haſta:
Et genua amplectens effatur talia ſupplex,
Per patrios manes, & ſpes ſurgentis Iuli,
Te precor, hanc animam ſerues natoq. patriq.
Eſt domus alta: iacent penitus defoſſa talenta
Cælati argenti, ſunt auri pondera facti,
Infectiq. mihi. non hic victoria Teucrum
Vertitur: haud anima vna dabit diſcrimina tanta.
Dixerat. Aeneas contra cui talia reddit,
Argenti, atque auri memoras quæ multa talenta,
Gnatis parce tuis; belli commercia Turnus
Suſtulit iſta prior, iam tum Pallante perempto.

Hoc

Hoc patris Anchiſæ manes, hoc ſentit Iulus.
Sic fatus, galeam læua tenet: atque reflexa
Ceruice orantis capulo tenus abdidit enſem.
Nec procul Aemonides, Phœbi, Triuiæq. ſacerdos,
Inſula cui ſacra redimibat tempora vitta:
Totus collucens veſte, atque inſignibus armis.
Quem congreſſus agit campo, lapſumq. ſuperſtans
Immolat, ingentiq. vmbra tegit, arma Sereſtus
Lecta refert humeris, tibi Rex Gradiue trophæum.
Inſtaurat acies Vulcani ſtirpe creatus
Cæculus, & veniens Marſorum montibns Vmbro.
Dardanides contra furit. Anxuris enſe ſiniſtram
Et totum clypei ferro deiecerat orbem.
Dixerat ille aliquid magnum, vimq. affore verbo
Crediderat, cœloq. animum fortaſſe ferebat;
Caniciemq. ſibi, & longos promiſerat annos.
Tarquitus exultans contra fulgentibus armis,
Syluicolæ Fauno Dryope quem Nympha crearat,
Obuius ardenti ſe e obtulit; ille reducta
Loricam, clypeiq. ingens onus impedit haſta.
Tum caput orantis nequicquam, & multa parantis
Dicere, deturbat terræ; truncumq. repentè
Prouoluens uper hæc inimico pectore fatur
Hi nunc metuende iace. non te optima mater
Condet humi, patrioue onerabit membra ſepulchro:
Alitibus linquere feris: aut gurgite merſum
Vnda feret, piſceſq. impaſti vulnera lambent.
Protinus Antheũ, & Lycã, prima agmina Turni,
Perſequitur, fortemq. Numam, fuluumq. Camertem
Magnanimo Volſcente ſatum: ditiſſimus agri
Qui fuit Auſonidum, & tacitis regnauit Amyclis
Aegeon qualis, centum cui brachia dicunt,

Centenaſq. manus, quinquaginta oribus ignem,
Pectoribusq. arſiſſe: Iouis cum flumina contra
Tot paribus ſtreperet clypeis, tot ſtringeret enſes:
Sic toto Aeneas deſæuit in æquore victor,
Vt ſemel intepuit mucro. quin ecce Nyphei
Quadrijuges in equus, aduerſaq. pectora tendit.
Atque illi longè gradientem, & dira frementem
Vt videre, metu verſi, retroq. ruentes,
Effundunt ducem, rapiuntq. ad littora currus.
Interea bijuges infert ſe Lucagus albis
In medios, fraterq. liger; ſed frater habenis
Flectit equos, ſtrictum rotat acer Lucagus enſem.
Haud tulit Aeneas tanto feruore furentes:
Irruit. aduerſaq. ingens apparuit haſta.
Cui Liger,
Non Diomedis equos, non currum cernis Achillis,
Aut Phrygiæ campos; nunc belli finis, & æui
Et dabitur terris. Veſano talia late
Dicta volant Ligeri ſed non & Troius heros
Dicta parat contra: iaculũ nam torquet in hoſtem:
Lucagus, vt pronus pendens in verbera telo
Admonuit bijugos, proiecto dum pede læuo
Aptat ſe pugnæ, ſubit oras haſta per imas
Fulgentis clypei: tum læuum perforat inguen.
Excuſſus curro moribundus voluitur aruis.
Quem pius Aeneas dictis affatur amaris,
Lucage, nulla tuos currus fuga ſegnis equorum
Prodidit, aut vanæ vertere ex hoſtibus vmbræ:
Ipſe rotis ſaliens iuga deſerit. Hæc ita fatus
Arripuit bijugos frater tendebat inermes
Infelix palmas, curru delapſus eodem,
Per te, per qui te talem genuere parentes,

Vir

Vir Troiane, ſine hanc animã, & miſerere precantis,
Pluribus ornati Aeneas; Haud talia dudum
Dicta dabas: morere & fratrem ne deſere frater.
Tum latebras animæ pectus mucrone recludit
Talia per campos edebat funera ductor
Dardanius torrentis aquæ, vel turbinis atri
More furens. tandẽ erumpunt, & caſtra relinquunt,
Aſcanius puer, & nequicquam obſeſſa iuuentus.
Iunonem interea compellat Iuppiter vltro.
O germana mihi, atque eadem gratiſſima coniux:
Vt rebare, Venus (nec te ſententia fallit)
Troianas ſuſtentat opes: non viuida bello
Dextra viris, animuſq. ferox, patienſq. pericli.
Cui Iuno ſummiſſa, Quid', ò pulcherrime coniux,
Sollicitas ægram, & tua triſtia dicta timentem?
Si mihi quæ quondam fuerat, quamq. eſſe decebat,
Vis in amore foret: non hoc mihi namq. negares,
Omnipotens: quin & pugnæ ſubducere Turnum,
Et Dauno poſſem incolumem ſeruare parenti.
Nunc pereat, Teucriſq. pio det ſanguine pœnas.
Ille tamen noſtra deducit origine nomen:
Pilumnuſq illi quartus pater, & tua larga
Sæpe manu, multiſq. onerauit limina donis.
Cui Rex ætherei breuiter ſic fatur Olympi,
Si mora præſentis lethi, tempuſq. caduco,
Oratur iuueni, meq. hoc ita ponere ſentis,
Tolle fuga Turnum, atq; inſtantibus eripe fatis.
Hactenus induiſiſſe vacat, ſin altior iſtis
Sub precibus venia vlla latet, totumq. moueri,
Mutariue putas bellum, ſpes paſcis inanes.
Cui Iuno illacrymans: Quid ſi, quod voce grauaris,
Mente dares, atq; hæc Turno rata vita maneret?

Nunc manet inſontem grauis exitus: aut ego veri
Vana feror. quòd vt ò pius formidine falſa
Ludar: & in melius tua, qui potes, orſa reflectas.
Hæc vbi dicta dedit, cœlo ſe protinus alto
Miſit, agens hyemem nimbo ſuccincta per auras:
Iliacamq. aciem, & Laurentia caſtra petiuit.
Tum Dea nube caua tenuem ſine viribus vmbram,
In faciem Aeneæ (viſu mirabile monſtrum).
Dardanijs ornat telis, clypeumq. iubaſq.
Diuini aſſimulat capitis: dat inania verba,
Dat ſine mente ſonum, greſſuſq. effingit euntis.
Morte obita, quales fama eſt volitare figuras,
Aut quæ ſopitos deludunt ſomnia ſenſus.
At primas læta ante acies exultat imago,
Irritaq virum telis, & voce laceſſit.
Inſtat cui Turnus, ſtridentemq. eminus haſtam
Conijcit: illa dato vertit veſtigia tergo.
Tum verò Aeneam auerſum, vt cedere Turnus
Credidit, atq; animo ſpem turbidus auſit inanem.
Quo fugis Aenea? thalamos ne deſere pactos:
Hac dabitur dextra tellus quæſita per vndas.
Talia vociferans ſequitur, ſtrictumq. coruſcat
Mucronem: nec ferre videt ſua gaudia ventos.
Fortè ratis celſi coniuncta crepidine ſaxi
Expoſitis ſtabat ſcalis: & ponte parato,
Qua Rex Cluſinis aduectus Oſinius oris.
Huc ſeſe trepida Aeneæ fugientis imago
Conijcit in latebras: nec Turnus ſegnior inſtat,
Exuperatq. moras, & pontes tranſilijt altos.
Vix proram attigerat, rumpit Saturnia funem,
Auulſamq. rapit reuoluta per æquora nauem,
Illum autem Aeneas abſentem in prælia poſcit:
Obuia

Obuia multa virùm demittit corpora morti.
Tum leuis haud vltra latebras iam quærit imago;
Sed ſublime volens nubi ſe immiſcuit atræ:
Cùm Turnum medio interea fert æquore turbo,
Reſpicit ignarus rerum, ingratusq. ſalutis:
Et duplices cum voce manus ad ſidera tendit.
Omnipotens genitor, tantum me crimine dignum
Duxiſti? & tales Voluiſti expendere pœnas?
Quò feror? vnde abijt? quę me fuga, quemve reducit?
Laurentes ne iterum muros aut caſtra videbo:
Quid manus illa virum, qui me, meaque arma ſecuti
Quoſq. (nefas, omnes infanda in morte reliqui?
Et nunc Palantes video, gemitumq. cadentum
Accipio. quid agam? aut quæ iam ſatis ima dehiſcat
Terra mihi?, ò potius miſereſcite venti?
In rupes, in ſaxa (volens vos Turnus adoro)
Ferte ratem, ſæuiſq. vadis immittite Syrtis,
Quò neque me Rutuli, neque conſcia fama ſequatur
Hæc memorans, animo nunc huc, nunc fluctuat illuc,
An ſeſe mucrone ob tantum dedecus amens
Induat, & crudum per coſtas exigat enſem:
Fluctibus an iaciat medijs, & littora nando
Curua petat, Teucrùmque iterum ſe reddat in arma
Ter conatus vtramque viam, ter maxima Iuno
Continuit, iuuenemq. animi miſerata repreſſit.
Labitur alta ſecans, fluctuq. æſtuque ſecundo,
Et patris antiquam Dauni defertur ad vrbem.
At Iouis interea monitis Mezentius ardens
Succedit pugnæ, Teucroſq. inuadit ouantes,
Concurrunt Tyrrhenæ acies, atque omnibus vni,
Vni odijſque viro teliſq. freqentibus inſtant.
Ille, velut rupes, vaſtum quæ prodit in æquor,

Obuia ventorum furijs, expoſtaq. ponto,
Vim cunctam, atque minas perfert cæliqne mariſque
Ipſa immota manens: Prolem Dolichaonis Hebrum
Sternit humi: cum quo Latagum, Palmumq. fugacem
Sed Latagum ſaxo; atque ingenti fragmine montis
Occupat, os, faciemque aduerſam: poplite Palmum
Succiſo volui ſegnem ſinit: armaque Lauſo
Donat habere humeris, & vertice figere caſtris.
Nec non Euantem Phrygium Paridiſq; Mimanta
Aequalem, comitemq; vna quem nocte Theano
In lucem genitori Amyco dedit, & face prægnans
Ciſſeis Regina Parin creat: vrbe paterna
Occubat ignarum Laurens habet ora Minanta.
Ac veluti ille canum morſu de montibus altis
Actus aper (multos Veſulas quem pinifer annos
Defendit, multoſq; palus Laurentia) ſylua
Paſtus arundinea, poſtquam inter retia ventum eſt,
Subſtitit, in remuitque ferox, & inhorruit armos
Nec cuiquam iraſci propiusve accedere virtus,
Sed iaculis, tutiſq. procul clamoribus inſtant:
Haud aliter, iuſtæ quibus eſt Mezentius iræ,
Non vlli eſt animus ſtricto concurrere ferro:
Miſſil bus longe, & vaſto clamore laceſſunt.
Ille autem impauidus partes cunctatur in omnes,
Dentibus infrendens, & tergo decutit haſtas.
Venerat antiquis Coritis de finibus Acron,
Grauis homo, infectos linquens profugus hymenæos:
Hunc vbi miſcentem longe media agmina vidit,
Purpureum pennis, & pactę coniugis oſtro;
Impaſtus ſtabula alta leo ceu ſæpe peragrans,
(Suadet enim væſana) ſi forte fugacem
Conſpexit capream, aut ſurgētem in cornua ceruum

Gaudet hians immane, comaſq. arrexit, & hæret,
Viſceribus ſuper accumbens; lauit improba teter
Ora cruor.
Sic ruit indenſos alacer Mezentius hoſtes.
Sternitur infelix Acron, & calcibus atram
Tundit humum expirans, infractaq. tela cruentat
Atque idem fugientem haud eſt dignatus Orodem
Sternere, nec iacta cæcum dare cuſpide vulnus:
Obuius, aduerſoſq. occurrit: ſeque viro vir
Contulit, haud furto melior, ſed fortibus armis.
Tum ſuper abiectum poſito pede nixus, & haſta,
Pars belli, aut temnenda viri, iacet altus Orodes.
Conclamant ſocij, lætum pęana ſequuti.
Ille autem expirans, Non me quicunq. es, inulto,
Victor, nec longum lætabere: te quoque fata
Proſpectant pari, atque eadem mox arua tenebis.
Ad quem ſubridens miſta Mezentius ira,
Nunc morere: aſt de me diuū pater, atq; hominū rex
Viderit. Hoc dicens, eduxit corpore telum.
Olli dura quies oculos, & ferreus vrget
Somnus? in æternam clauduntur lumina noctem.
Cædicus Alcathoum obtruncat, Sacrator Hydaſpem,
Partheniumq. Rapo, & prædurum viribus Orſen:
Meſſapus, Cloniumq. Lycaoniumq. Ericaten;
Illum, infrænis equi lapſu tellure iacentem;
Hunc, peditem pedes; & Lycius proceſſerat Agis:
Quem tamen haud expers Valerus virtutis auitæ
Deijcit. Atronium Salius, Saliumq. Nealces,
Inſignis iaculo, & longe falliente ſagitta.
Iam grauis æquabat luctus, & mutua Mauors
Funera; cædebant pariter, pariterq. ruebant
Victores, victiq. neque his fuga nota, nec illis.

Dij Iouis in tectis iram miſerantur inanem
Amborum, & tantos mortalibus eſſe labores.
Hinc Venus, hinc contra ſpectat Saturnia Iuno.
Pallida Tiſiphone media inter millia ſæuit.
At verò ingentem quatiens Mezentius haſtam
Turbidus ingreditur campo: quàm magnus Orion,
Cum pedes incedit medij per maxima Nerei
Stagna, viam ſcindēs, humero ſupereminet vndas:
Aut ſummis referens annoſam montibus ornum,
Ingrediturq. ſolo, & caput inter nnbila condit:
Talis ſe vaſtis infert Mezentius armis.
Huic contra Aeneas, ſpeculatus in agmine longo,
Obuius ire parat: manet imperterritus ille,
Hoſtem magnanimum operiens, & mole ſua ſtat:
Atq. oculis ſpatium emenſus quantum ſatis haſtæ,
Dextra mihi Deus, & telum quod miſſile libro,
Nunc adſint. Voueo prædonis corpore raptis
Indutum ſpolijs, ipſum te Lauſe trophæum
Aeneæ. Dixit, ſtridentemq. eminus haſtam
Iecit: at illa volans clypeo eſt excuſſa: proculq.
Egregium Authorem latus inter, & ilia figit:
Herculis Authorem comitem, qui miſſus ab Argis,
Hæſerat Euandro: atque Itala conſederat vrbe.
Sternitur infelix alieno vulnere: cœlumq.
Aſpicit, & dulces moriens reminiſcitur Argos.
Tum pius Aeneas haſtam iacit: illa per orbem
Aere cauum triplici, per linea terga, tribuſq.
Tranſijt intextum Tauris opus, imaq. ſedit,
Inguine. ſed vires haud pertulit ocyus enſem
Aeneas, viſo Tyrrheni ſanguine, lætus
Eripit à femore, & trepidanti feruidus inſtat.
Ingemuit chari grauiter genitoris amore,

Vt vidit, Lauſus, lacrymæq. per ora volutæ.
Hic mortis duræ caſum, tuaq. optima facta
Si qua fidem tanto eſt operi latura vetuſtas,
Non equidem, nec te iuuenis memorande ſilebo.
Ille pedem referens, & inuti'is, inq. ligatus
Cedebat clypeoq. inimicum haſtile trahebat:
Proripuit iuuenis, ſeſeq. immiſcuit armis.
Iamq. aſſurgentis dextræ, plagamq. ferentis
Aeneæ ſubijt mucronem: ipſumq. morando
Suſtinuit. ſocij magno clamore ſequuntur,
Dum genitor nati parma protectus abiret:
Telaq. conijciunt: proturbantq. eminus hoſtem,
Miſſilibus, furit Aeneas, tectuſq. tenet ſe.
Ac velut effuſa ſi quando grandine nimbi
Præcipitant, omnis campis diffugit arator,
Omnis & agricola, & tuta latet arce viator.
Aut animis ripis, aut alti fornice ſaxi,
Dum pluit in terris vt poſſint Sole reducto
Exercere diem: ſic obrutus vndiq. telis
Aeneas, nubem belli, dum detenet, omnem
Suſtinet: & Lauſum increpitat, Lauſoq. minatur.
Quò moriture ruis? maioraq. viribus audes?
Fallit te incautum pietas tua.. Nec minus ille
Exultat demens: ſæuæ iam altius iræ
Dardanio ſurgunt ductori: extremaq. Lauſo.
Parcæ fila legunt. validum uamq. exigit enſem
Per medium Aeneas iuuenem, totumq. recondit.
Tranſijt, & parmam mucro, leuia arma minacis,
Et tunicam, molli mater quam neuerat auro:
Impleuitq. ſinum ſanguis: tum vita per auras
Conceſſit mœſta ad manes, corpuſq. reliquit,
At verò vt vultum vidit morientis, & ora.

Ora modis Anchiſiades pallentia miris,
Ingemuit miſerans grauiter, dextramq. tetendit:
Et mentem patriæ ſubijt pietatis imago.
Quid tibi nunc miſerande puer pro laudibus iſtis,
Quid pius Aeneas tanta dabit indole dignum?
Arma, quibus lætatus, habet tua: teq. parentum
Manibus, & cineri (ſi qua eſt ea cura) remitto.
Hoc tamen infelix miſeram ſolabere mortem:
Aeneæ magni dextra cadis. Increpat vltro
Cunctantes ſocios, & terra ſubleuat ipſum,
Sanguine turpantem comptos de more capillos.
Interea genitor Tyberini ad fluminis vndam
Vulnera ſiccabat lymphis, corpuſq. leuabat,
Arboris acclinis trunco: procul ærea ramis
Dependet galea, & prato grauia arma quieſcunt.
Stant lecti circum iuuenes: ipſe æger, anhelans
Colla fouet, fuſus propexam in pectore barbam.
Multa ſuper Lauſo rogitat, multoſq. remittit
Qui reuocent, mœſtiq. ferant mandata parentis.
At Lauſum ſocij exanimum ſuper arma ferebant
Flentes, ingentem, atq; ingenti vulnere victum.
Agnouit longè gemitum præſaga mali mens:
Caniciem immundo deformat puluere, & ambas
Ad cœlum tendit palmas, & corpore inhæret.
Tantane me tenuit viuendi nate voluptas,
Vt pro me hoſtili paterer ſuccedere dextræ
Quem genui? tua ne hæc genitor per vulnera ſeruor,
Morte tua viuens? heu nunc miſero mihi demum
Exilium infelix, nunc altè vulnus adactum.
Idem ego nate tuum maculaui crimine nomen,
Pulſus ob inuidiam ſolio, ſceptriſq. paternis,
Debueram patriæ pœnas, odijſq. meorum.
Omnes

Omnes per mortes animam ſontem ipſe dediſſe:
Nunc viuo,neq; adhuc, homines,lucemq. relinquo.
Sed linquam. Simul hæc dicens, attollit in ægrum
Se ſemur: & quamquam vis alto vulnere tardat,
Haud deiectus equum duci iubet: hoc decus illi,
Hoc ſolamen erat: bellis hoc victor abibat
Omnibus: alloquitur mœrentem: & talibus iuſſit,
Phœbe diu (res ſiqua diu mortalibus vlla eſt)
Viximus; aut hodie victor ſpolia illa cruenta,
Et caput Aeneæ referes, Lauſiq. dolorum
Vltor eris mecum; aut, aperit ſi nulla viam vis,
Occumbes pariter, neque enim, fortiſſimè credo
Iuſſa aliena pati, & dominos dignabere Teucros.
Dixit: & exceptus tergo conſueta locauit
Membra: manuſq. ambas iaculis onerauit acutis,
Aere caput folgens, criſtaq. hirſutus equina.
Sic curſum in medios rapidus dedit: æſtuat ingens
Imo in corde pudor, miſtoq. inſania luctu,
Et furijs agitatus amor, & conſcia virtus,
Atque hic Aeneam magna per voce vocauit,
Aeneas agnouit eum, lætuſq. precatur,
Sic pater ille Deum faciat, ſic altus Apollo:
Incipias conferre manum.
Tantum effatus, & infeſta ſubit obuius haſta.
Ille autem. Quid me erepto ſæuiſſime nato
Terres? hæc via ſola fuit, qua perdere poſſes.
Nec mortem horremus, nec diuum parcimus vlli.
Deſine: iam venio moriturus, & hæc tibi porto
Dona prius. Dixit. telumq. intorſit in hoſtem.
Inde aliud ſuper, atque aliud agitq. volatq.
Ingenti gyro, ſed ſuſtinet aureus vmbo.
Ter circum adſtantem læuos equitauit in orbes.

Tela manu aciens: ter ſecum Troius heros
Immanem ærato circumfert tegmine ſyluam.
Inde vbi tot traxiſſe mora, tot ſpicula tædet
Vellere, & vrgetur pugna congreſſus iniqua,
Multa mouens animo, iam tandem erumpit, & inter
Bellatoris equi caua tempora conijcit haſtam,
Tollit ſe arrectum quadrupes, & calcibus auras
Verberat, effuſumq. equitem ſuper ipſe ſequutus
Implicat, eiectoq. incumbit cernuus armo.
Clamore incendunt cęlum Troeſq. Latiniq.
Aduolat Aeneas, vaginaq. eripit enſem:
Et ſuper hæc, vbi nunc Mezentius acer & illa
Effera vis animi? Contra Tyrrhenus, vt auras
Suſcipiens hauſit cœlum, mentemq. recepit,
Hoſtis amare quid increpitas, mortemq minaris?
Nullum in cæde neſas: nec ſic ad prælia veni.
Nec tecum meus hæc pepigit mihi fœdera Lauſus.
Vnum hoc per, (ſiqua eſt victis venia hoſtibus) oro,
Corpus humo patiare tegi: ſcio acerba meorum
Circumſtare odia: hunc (oro) defende furorem.
Et me conſortem nati concede ſepulchro.
Hæc loquitur, iuguloq. haud inſcius accipit enſem:
Vndantiq. animam diffundit in arma cruore.

PVB.

PVB. VIRGILII MARONIS.

AENEIDOS LIB. XI.

ARGVMENTVM.

Occiſo Mezentio, Aeneas Marti trophæum erigit. Palantis corpus ab Euandro magno luctu excipitur A Latinis Oratoribus inducijs impetratis, vtrique cadauera ſepulturæ mandantur. Venulus auxilia Latinis à Diomede negata renunciat. Ea ſpe deſtitutus Latinus Rex, legatos de conditionibus pacis ad Aeneam mittendos cenſet, probante Drance, recuſante Turno. Interim aduentanti ad vrbem obſidendam Aeneæ equitatus Turnus ſuos equites, duce Meſſapo, & Camilla, virgine, obuiam mittit; ipſe in anguſtijs, quà Aeneæ cum reliquo exercitu tranſeundum erat, in inſidijs ſubſiſtit. Ab equitibus prælium cruentum, dubio euentu, committitur. Camilla, magna prius edita hoſtium ſtrage, dum Chloreum incautius inſequitur ab Arunte haſta transfigitur; qui & ipſe mox ob ſacra Virginis cædem pœnas Dianæ perſoluit, ſagitta ab Opi, traiectus. Conſternati Rutuli Camillæ nece, fugam arripiunt. Turnus accepto eius cladis nuncio, relictis anguſtijs, auxilio ad ſuos properat. Eodem & Aeneas ſubſequitur. Cæterum, dirimente prælium nocte, poſitis caſtris, ante Vrbem vtrique conſiſtunt.

Occa-

Digitized by Google

OCeanum interea ſurgens Aurora reliquit.
Aeneas (quanquã, & ſocijs dare tẽpus humãdis
Præcipitant curæ, turbataque funere mens eſt)
Vota Deûm primo victor ſoluebat Eoo.
Ingentem quercum, deciſis vndique ramis,
Conſtituit tumulto, fulgentiaque induit arma,
Mezenti ducis exuuias: tibi magne trophæum
Bellipotens: aptat rorantes ſanguine criſtas,
Telaque trunca viri, & bis ſex thoraca petitum,
Perfoſſumque locis: clypeumque ex ære ſiniſtræ
Subligat, atque enſem collo ſuſpendit eburnum.
Tum ſocio (namque omnis eum ſtipata tegebat
Turba ducum) ſic incipiens hortatus ouantes.
Maxima res effecta, Viri; timor omnis abeſto.
Quod ſupereſt hæc ſunt ſpolia, & de Rege ſuperbo
Primitiæ, manibuſque meis Mezentius hic eſt.
Nunc iter ad regem nobis, muroſque Latinos.
Arma parate animis, & ſpe præſumite bellum;
Ne qua mora ignaros, vbi primum Vellere ſigna
Annuerint Superi, pubemque educere caſtris,
Impediat; ſegneſque metu ſententia tardet.
Interea ſocios, inhumataque corpora terræ
Mandemus; qui ſolus honos Acheronte ſub imo eſt.
Ite, ait, egregias animas, quæ ſanguine nobis
Hanc patriam peperere ſuo decorate ſupremis
Muneribus; mœſtamque Euandri primus ad vrbem
Mittatur Pallas; quem, non virtutis egentem,
Abſtulit atra dies, & funere merſit acerbo.
Sic ait illacrymans, recipitque in limina greſſum.
Corpus vbi exanimi poſitum Pallantis Acœtes
Seruabat ſenior; qui Parrhaſio Euandro

Armiger ante fuit: ſed non felicibus equè
Tum chomes auſpicijs charo datus ibat alumno.
Circum omnes famulumq. manus, Troianaq. turba,
Et mœſta Iliades crinem de more ſolutæ.
Vt vero Aeneas foribus ſeſe intulit altis,
Ingentem gemitum tunſis ad ſidera tollunt
Pectoribus: mœſtoq. immugit regia luctu,
Ipſe caput aluei fultum Pallantis, & ora
Vt vidit, leuiq. patens in pectore vu nus
Cuſpidis Auſoniæ, lacrymis ita fatur obortis.
Te ne, inquit, miſerande puer, cum læta veniret,
Inuidit fortuna mihi? ne regna videres
Noſtra, neque ad ſedes veherere paternas?
Non hæc Euandro de te promiſſa parenti
Diſcedens dederam, cum me complexus euntem
Mitteret in magnum imperium: metuëſq. moneret
Acres eſſe viros, cum dura prælia gente.
Et nunc ille quidem ſpe multum captus inani,
Fors, & vota facit, cumulatq. altaria donis:
Nos iuuenem exanimũ, nil iam cœleſtibus vllis
Debentem, vano mœſti comitamur honore.
Infelix nati funus crudele videbis.
Hi noſtri reditus, expectatiq. triumphi:
Hæc mea magna fides. at non Euandre pudendis
Vulneribus pulſum aſpicies: nec ſoſpite dirum
Optabis nato funus pater. hei mihi quantum
Præſidium Auſonia, & quantum tu perdis Iule.
Hæc vbi defleuit, tolli miſerabile corpus
Imperat: & toto lectos ex agmine mittit
Mille viros, qui ſupremum comitentur honorem,
Interſint patris lacrymis: ſolatia luctus
Exigua ingentis, miſero ſed debita patri.

Haud ſegnes alij crates, & molle pheretrum
Arbuteis texunt virgis,& vimine querno:
Extructoſq. toros obtentu frondis inumbrant.
Hic iuuenem agreſti ſublimem in ſtramine ponunt:
Qualem virgineo demeſſum publicè florem,
Seu mollis violæ, ſeu languentis hyacinthi,
Cui neque fulgor adhuc, nec dum ſua forma receſſit:
Non iam mater alit tellus, vireſq. miniſtrat.
Tum geminas veſtes, oſtroq. auroq. rigentes
Extulit Aeneas: quas illi læta laborum
Ipſa ſuis quondam manibus Sidonia Dido
Fecerat & tenui telas diſcreuerat auro,
Harum vnam iuueni, ſupremum mœſtus honorem,
Induit, arſuraſq. comas obnubit amictu.
Multaq. præterea Laurentis præmia pugnæ
Aggerat, & longo prædam iubet ordine duci.
Addit equos, & tela, quibus ſpoliauerat hoſtem,
Vinxerat, & poſt terga manus, quos mitteret vmbris
Inferias, cæſo ſparſuros ſanguine flammas:
Indutoſq. iubet truncos hoſtilibus armis
Ipſos ferre duces, inimicaq. nomina figi.
Ducitur infelix æuo confectus Acetes,
Pectora nunc fœdans pugnis, nunc vnguibus ora:
Sternitur & toto proiectus corpore terræ.
Ducunt & Rutulo perfuſo ſanguine currus.
Poſt bellator equus, poſitis inſignibus, Aethon
It lacrymans, guttiſq. humectat grandibus ora.
Haſtam alij, galeamq. ferunt. nam cætera Turnus
Victor habet, tũ mœſta phalanx, Teucriq. ſequuntur,
Tyrrheniq. duces, & verſis Arcades armis
Poſtquam omnis longè comitum proceſſerat ordo,
Subſtitit Aeneas, gemituq. hæc addidit alto,

Nos

Nos alias hinc ad lacrymas eadem horrida belli
Fata vocant. ſalue æternum mihi maximè Palla,
Aeternumq. vale. Nec plura effatu, ad altos
Tendebat muros, greſſumq. in caſtra ferebat.
Iamq. Oratores aderant ex vrbe Latina,
Velati ramis oleæ, veniamq. rogantes,
Corpora per campos ferro, quæ fuſa iacebant,
Redderet, ac tumulo ſineret ſuccedere terræ:
Nullum cum victis certamen, & æthere caſſis:
Parceret hoſpitibus, quondam ſocerisq. vocatis,
Quos bonus Aeneas, haud aſpernanda precantes,
Proſequitur venia, & verbis hæc inſuper addit,
Quænam vos tanto fortuna indigna Latini
Impſicuit bello, qui non fugiatis amicos?
Pacemne exanimis, & Martis ſorte peremptis
Oratis? equidem & viuis concedere vellem.
Nec veni, niſi fata locum, ſedemq. dediſſent:
Nec bellum cum gente gero, rex noſtra reliquit
Hoſpitia, & Turni potius ſe credidit armis.
Aequius huic Turno fuerat ſe opponere morti.
Si bellum finire manu, ſi pellere Teucros
Apparat, his decuit mecum concurrere telis,
Vixet cui vitam Deus, aut ſua dextra dediſſet.
Nunc ite, & miſeris ſupponite ciuibus ignem.
Dixerat Aeneas. olli obſtupuere ſilentes.
Conuerſiq. oculos inter ſe, atq; ora tenebant.
Tum ſenior, ſemperq. odijs, & crimine Drances
Infenſus iuueni Turno ſic ore viciſſim
Orſa refert, O fama ingens, ingentior armis
Vir Troianæ, quibus cęlo te laudibus æquem?
Iuſtitiæne prius mirer, bellinę laborum?
Nos verò hæc patriam grati referemus ad vrbem:

Et te, ſi qua viam dederit fortuna, Latino
Iungemus regi. quærat ſibi fœdera Turnus.
Quin & fatales murorum attollere moles.
Saxaq. ſubuectare humeris Troiana iuuabit.
Dixerat hæc vnoq. omnes eadem ore fremebant.
Bis ſenos pepigere dies: & pace ſequeſtra
Per ſyluas Teucri, miſtiq. impunè Latini
Errauere iugis. ferro ſonat alta bipenni
Fraxinus: euertunt actas ad ſidera pinus:
Robora nec cuneis, & olentem ſcindere cedrum,
Nec plauſtris ceſſant vectare gementibus ornos.
Et iam fama volans tanti prænuntia luctus,
Euandrum, Euandriq. domos, & mœnia complet;
Quæ modo victorem Latio Pallanta ferebat:
Arcades, ac portas ruere, & de more vetuſto
Funereas rapuere faces: lucet via longo
Ordine flammarum, & latè diſcriminat agros.
Contra turba Phrygum, veniens plangentia iungit
Agmina, quæ poſtquam matres ſuccedere tectis
Viderunt, mœſtam incendunt clamoribus vrbem.
At non Euandrum potis eſt vis vlla tenere:
Sed venit in medios. pheretro Pallante repoſto.
Procumbit ſuper, atque hęret, lacrymanſq. gemenſq.
Et via vix tandem voci laxata dolore eſt,
Non hæc ò Palla. dederas promiſſa parenti,
Cautius vt ſæuo velles te credere Marti.
Haud ignarus eram, quantum noua gloria in armis,
Et prædulce decus primo certamine poſſet.
Primitiæ iuuenis miſeræ, belliq. propinqui
Dura rudimenta: & nulli exaudita Deorum
Vota, preceſq. meæ, tuq. ò ſanctiſſima coniux,
Felix morte tua, neque in hunc ſeruata dolorem.

Con-

Contra ego viuendo vici mea fata, ſuperſtes
Reſtarem vt genitor, Troum ſocia arma ſequutum,
Obruerent Rutuli telis, animam ipſe dediſſem;
Atque hæc pōpa domum me,non Pallanta,referret:
Nec vos arguerim Teucri,nec fędera, nec quas
Iunximus hoſpitio dextras: ſors iſta ſenectæ
Debita erat noſtræ, quòd ſi immatura manebat
Mors natum,cæſis Volſcorum milibus ante,
Ducentem in Latium Teucros, cecidiſſe iuuabit.
Quin ego non alio digner te funere Palla,
Quàm pius Aeneas,& quàm magni Phryges, & quàm
Tyrrheniq. duces, Tyrrhenum exercitus omnis.
Magna trophæa ferunt, quos dat tua dextera letho.
Tu quoque nunc ſtares immanis truncus in armis,
Eſſet par ætas, & item ſi robur ab annis
Turne. Sed infelix Teucros quid demoror armis?
Vadite; & hæc memores regi mandata referte.
Quòd vitam moror inuiſam, Pallante perempto,
Dextera cauſa tua eſt, Turnum gnatoq. patriq.
Quam debere vides. meritis vocat hic tibi ſolus,
Fortunæq. locus, non vitæ gaudia quæro,
Nec fas: ſed gnato manes perferre ſub imos.
Aurora interea miſeris mortalibus almam
Extulerat lucem, referens opera, atque labores.
Iam pater Aeneas, iam curuo in littore Tarchon
Conſtituere Pyras: huc corpora quiſq; ſuorum
More tulere patrum, ſubiectiſq. ignibus atris
Conditur in tenebras altum caligine cœlum.
Ter circum accenſos cincti fulgentibus armis
Decurrere rogos, ter męſtum funeris ignem
Luſtrare in equis, vlulatuſq. ore dedere.
Spargitur & tellus lacrymis ſparguntur, & arma:

In cœlo, clamorq. virum, clangorq. tubarum.
Hinc alij ſpolia occiſis direpta Latinis
Conijciunt igni, galeas, enſeſq. decoros,
Frenaq. feruenteſq. rotas: pars munera nota,
Ipſorum clypeos, & non felicia tela.
Multa boum circa mactantur corpora morti:
Setigeroſq. ſues, raptaſq. ex omnibus agris
In flammam iugulant pecudes. tum littore toto
Ardentes ſpectant ſocios, ſemiuſtaq. ſeruant
Buſta, neque auelli poſſunt, nox humida donec
Inuertit cœlum ſtellis fulgentibus aptum.
Nec minus & miſeri diuerſa in parte Latini
Innumeras ſtruxere pyras, & corpora partim
Multa virum terræ infodiunt: auectaq. partim
Finitimos tollunt in agros, vrbiq. remittunt.
Cætero, confuſæq. ingentem cædis aceruum,
Nec numero, nec honore cremant, tunc vndiq. vaſti
Certatim crebris collucent ignibus agri.
Tertia lux gelidam cœlo dimouerat vmbram:
Mœrentes altum cinerem, & confuſa ruebant
Oſſa focis, tepidoq. onerabant aggere terræ:
Iamq. verò in tectis prædiuitis vrbe Latini
Præcipuus fragor & longè pars maxima luctus,
Hic matres, miſeræq. nurus, hic chara ſororum
Pectore mœrentum, pueriq. parentibus orbi
Dirum execrantur bellum, Turniq. hymenæos,
Ipſum armis, ipſumq. iubet decernere ferro,
Qui regum Italiæ, & primos ſibi poſcat honores.
Ingrauat hæc ſæuus Drances: ſolumq. vocari
Teſtatur, ſolum poſci in certamina Turnum
Multa ſimul contra varijs ſententia dictis
Pro Turno, & magnum reginæ nomen obumbrat:
Multa

Multa virum meritis ſuſtentat fama trophæis.
  Hos inter motus medio flagrante tumultu,
Ecce ſuper mœſti magna Diomedis ab vrbe
Legati reſponſa ferunt: nihil omnibus actum
Tantorum impenſis operum: nil dona, nec aurum,
Nec magnas valuiſſe preces alia arma Latinos
Quærenda, aut pacem Troiano ab rege petendum.
Deficit ingentis luctu rex ipſe Latinus.
Fatalem Aeneam manifeſto nomine ferri
Admonet ira Deum, tumuliq. ante ora recentes.
Ergo concilium magnum, primoſq. ſuorum
Imperio accitos alta intra limina cogit.
Olli conuenere, fluuntq. ad regia plenis
Tecta viris. ſedet in medijs, & maximus æuo,
Et primus ſceptris, haud læta fronte Latinus.
Atque hic legatos Aetola ex vrbe remiſſos
Quæ referant, fari iubet: & reſponſa repoſcit
Ordine cuncta ſuo, tunc facta ſilentia linguis,
Et Venulus dicto parens, ita farier infit,
  Vidimus, ò ciues, Diomedem, Argiuaq. caſtra,
Atque iter emenſi caſus ſuperauimus omnes,
Contigimuſq. manum, qua concidit Ilia tellus
Ille Vrbem Argyripam patriæ cognomine gentis
Victor Gargani condebat Iapigis agris
Poſtquam introgreſſi: & coram data copia fandi,
Munera præferimus, nomen, patriamq. docemus.
Qui bellum intulerint quæ cauſa attraxerit Arpos,
Auditis ille hæc placido ſic reddidit ore,
  O fortunatæ gentes, Saturnia regna,
Antiqui Auſonij, quæ vos fortuna quietos
Sollicitat, ſuadetq. ignota laceſſere bella?
Quicunq. Iliacos ferro violauimus agros,

(Mitto ea, quæ muris bellando exhauſta ſub altis,
Quos Si nois premit i le viros) infanda per orbem
Supplicia & ſcelerum pœnas expendimus omnes,
Vel Priamo miſeranda manus, ſcit triſte Mineruæ
Sidus, & Euboicæ cautes, vltroq. Caphareus.
Militia ex illa diuerſum ad littus abacti,
Atrides Protei Menelaus, adusq. columnas
Exulat, Aetnæo vidit Cyclo as Vlyſſes.
Regna Neoptolemi referam, verſoſq. penates
Iſtomenei? Lybicone habitantes littore Locros?
Ipſe Mycenæus magnorum ductor Achiuum
Coniugis infandæ prima ntra limina dextra
Oppetijt: deuicta Aſia ſubſedit adulter.
Inuidiſſe Deos patrijs, vt redditur oris
Coniugium optatũ, & pulchram Calydona viderem?
Nunc etiam horribili viſu portenta ſequuntur:
Et ſocij amiſſi perierunt æthera pennis,
Fluminibuſq. vagantur, aues (heu dira meorum
Supplicia) & ſcopulos lacrymoſis vocibus implent.
Hæc adeò ex illo mihi iam ſperanda fuerunt
Tempore cum ferro cœleſtia corpora demens
Appetij, & Veneris violaui vulnere dextram.
Ne verò, ne me ad tales impellite pugnas.
Nec mihi cum Teucris vllum poſt eruta bellum
Pergama, nec veterum memini, lætorue malorum.
Munera, quæ patrijs ad me portaſtis ab oris,
Vertite ad Aeneam. ſtetimus tela aſpera contra,
Contulimuſq. manus: experto credite, quantus
In clypeum aſſurgat, quo turbine torqueat haſtam.
Si duo præterea tales Idæa tuliſſet
Terra viros, vltro Inachias veniſſet ad vrbes
Dardanus, & verſis lugeret Græcia fatis.

Quic-

Quicquid apud duræ ceſſatum eſt mœnia Troiæ,
Hectoris, Aeneæq. manu victoria Graium
Hæſit, & in decimum veſtigia retulit annum,
Ambo animis, ambo inſignes præſtantibus armis:
Hic pietate prior. coeant in fœdera dextræ,
Qua datur aſt armis concurrant arma, cauete.
Et reſponſa ſimul quæ ſint, rex optime regum.
Audiſti, & quæ ſit magno ſententia bello.
Vix ea legati: variuſq. per ora cucurrit
Auſonidum turbata fremor: ceu, ſaxa morantur
Cum rapidos amnes, clauſo fit gurgite murmur,
Vicinæque fremunt ripæ crepitantibus vndis.
Vt primùm placati animi, & trepidi ora quierunt,
Præfatus diuos ſolio rex infit ab alto.
Ante equidem ſumma de re ſtatuiſſe Latini
Et vellem, & fuerat melius: non tempore tali
Cogere concilium, cum muros obſidet hoſtis.
Bellum importunum ciues cum gente Deorum,
Inuictiſq. viris, gerimus, quos nulla fatigant
Prælia, ne victi poſſunt abſiſtere ferro.
Spem, ſi quam accitis Aetolum habuiſtis in armis
Ponite ſpes ſibi quiſque: ſed hæc quã anguſta, videtis.
Cætera qua rerum iaceant perculſa ruina,
Ante oculos, interq. manus ſunt omnia veſtras.
Nec quenquam incuſo; ponit quæ plurima virtus
Eſſe, fuit: toto certatum eſt de corpore regni.
Nunc adeò, quæ ſit dubiæ ſententia menti,
Expediam, & paucis (animos adhibete) docebo.
Eſt antiquus ager, Tuſco mihi proximus anni,
Longus in occaſum, fines ſuper vſque Sicanos.
Aurunci, Rutuliq. ferunt, & vomere duros.
Exercent colles: atque horum aſperrima paſcunt.

Hæc

Hæc omnis regio, & celſi plaga pinea montis.
Cedat amicitiæ Teucrorum, & fęderis æquas
Dicamus leges, ſocioſq. in regna vocemus.
Conſidant, ſi tantus amor, & mænia condant.
Sin alios fines, aliamq. capeſſere gentem
Eſt animus, poſſuntq. ſolo decedere noſtro;
Bis denas Italo texamus robore naues,
Seu plures complere valent. iacet omnis ad vndam
Materies: ipſi numerumq. modumq. carinis
Præcipiant: nos æra, manus, nauilia demus.
Præterea, qui dicta ferant, & fœdera firment.
Centum Oratores prima de gente Latinos
Ire placet, paciſq. manu prætendere ramos.
Munera portantes, eboriſq; auriq. talenta,
Et ſellam regni, trabeamq. inſignia noſtri.
Conſulite in medium, & rebus ſuccurrite feſſis.
Tum Drances idem infenſus, quem gloria Turni
Obliqua inuidia, ſtimuliſq. agitabat amaris:
Largus opum, & lingua melior: ſed frigida bello
Dextera: conſilijs habitus non futilis auctor.
Seditione potens (genus huic materna ſuperbum
Nobilitas dabat, incertum de patre ferebat)
Surgit, & his onerat dictis, atque aggerat iras.
Rem nulli obſcuram, noſtræ nec vocis egentem,
Conſulis, ò bone rex: cuncti ſe ſcire fatentur
Quid fortuna ferat populi, ſed dicere muſſant.
Det libertatem fandi, flatuſq. remittat.
Cuius ob auſpicium infauſtum, moreſq. ſiniſtros
(Dicam equidē, licet arma mihi, mortemq. minetur)
Lumina tot cecidiſſe ducum, totamq. videmus
Conſediſſe vrbem luctu: dum Troia tentat
Caſtra fugæ fidens, & cœlum territat armis.
Vnum

Vnum etiam donis iſtis, quæ plurima mitti
Dardanidis, duciq. iubes vnum, optime Regum,
Adijcias, nec re vllius violentia vincat,
Quin gnatam egregio genero, digniſq. hymenæis
Des pater, & pacem hanc æterno fœdere iungas.
Quod ſi tantus habet mentes, & pectora terror,
Ipſum obteſtemur, veniamq. oremus ab ipſo:
Cedat ius proprium Regi, patriæq. remittat.
Quid miſeros toties in aperta pericula ciues
Proijcis? ò Latio caput horum, & cauſa malorum,
Nulla ſalus bello, pacem te poſcimus omnes,
Turne, ſimul pacis ſolum inuiolabile pignus.
Primus ego, inuiſum quem tibi fingis (& eſſe
Nil moror) en ſupplex venio: miſerere tuorum
Pone animos, & pulſus abi ſat funera fuſi
Vidimus, ingentes & deſolauimus agros.
Aut (ſi fama mouet, ſi tantum pectore robur
Concipis, & ſi adeò totalis regia cordi eſt)
Aude, atque aduerſum fidens fer pectus in hoſtem.
Scilicet, vt Turno contingat Regia coniux,
Nos animæ viles, inhumata infletaq. turba
Sternamur campis, etiam tu, ſi qua tibi vis,
Si patrij quid Martis habes, illum aſpice contra,
Qui vocat.

Talibus exarſit dictis violentia Turni:
Dat gemitum: rumpitq. has imò pectore voces,
Larga quidem ſemper Drance tibi copia fandi,
Tunc cum bella manus poſcunt; patribuſq. Vocatis
Primus ades: ſed non replenda eſt curia verbis,
Quæ tuto tibi magna volant, dum diſtinet hoſtem
Agger murorum, nec inundant ſanguine foſſæ.
Proinde tona eloquio, ſolitum tibi meq. timoris

Ar-

Argue tu Drance. tot quando ſtragis aceruos
Teucrorum tua dextra dedit, paſſimq. Trophæis
Inſignis agros, poſſit quid viuida virtus,
Experiar licet, nec longè ſcilicet, hoſtes
Quærendi nobis: circumſtant vndiq. muros.
Imus in aduerſos? quid ceſſas? an tibi Mauors
Ventoſa in lingua pedibuſq. fugacibus iſtis
Semper erit?
Pulſus ego, aut quiſquam merito fœdiſſimè pulſum
Arguet Iliaco tumidum, qui creſcere Tybrim
Sanguine, & Euandri totam cum ſtirpe videbit
Procubuiſſe domum, atque exutos Arcadas armis?
Haud ita me experti Bitias, & Pandarus ingens,
Et quos mille die victor ſub Tartara miſi,
Incluſus muris, hoſtiliq. aggere ſeptus,
Nulla ſalus bello? (capiti cane talia demens
Dardanio, rebuſq, tuis) proinde omnia magno
Nec ceſſa turbare metu, atque extollere vires
Gentis bis victæ, contra premere arma Latini.
Nũc & Myrmidonũ pceres Phrygia arma tremiſcũt,
Nunc & Tydides, & Lariſſæus Achilles:
Amnis & Adriacas retro fugit Aufidus vndas.
Vel cum ſe panidum contra mea iurgia fingit
Artificis ſcelus: & formidine crimen acerbat.
Nunquam animam talẽ dextra hac (abſiſte moueri)
Amittes, habitet tecum, & ſit pectore miſto.
Nunc ad te, & tua, magne pater, conſulta reuertor.
Si nullam noſtris vltra ſpem ponis in armis.
Si tam deſerti ſumus, & ſemel agmine verſo,
Funditus occidimus, neque habet fortuna regreſſum;
Oremus pacem, & dextras tendamus inermes.
Quanquam, ô ſi ſolitæ quicquam virtutis adeſſet,

Ille

Ille mihi ante alios, fortunatuſq. laborum,
Egregiuſq. animi, qui, nequid tale videret,
Procubuit, & moriens, & humum ſemel ore momordit.
Sin & opes nobis, & adhuc intacta iuuentus,
Auxilioq. vrbes Italæ, populiq. ſuper ſunt;
Sin & Troianis cum multo gloria venit
Sanguine, ſuntq. illis ſua funera, parq. per omnes
Tempeſtas; cur indecores in limine primo
Deficimus? cur ante tubam tremor occupat artus?
MVLTA dies, variuſq. labor mutabilis æui
Retulit in melius: MVLTOS alterna reuiſens
Luſit, & in ſolido rurſus fortuna locauit.
Non erit auxilio nobis Aetolus, & Arpi?
At Meſſapus erit, felixq. Tulumnius, & quos
Tot populi miſere Duces: nec parua ſequetur
Gloria delectos Latio & laurentibus agris,
Eſt & Volſcorum egregia de gente Camilla,
Agmen agens equitum & florenteis ære cateruas.
Quod ſi me ſolum Teucri in certamina poſcunt;
Idq. placet, tantumq. bonis communibus obſto;
Non adeo has exoſa manus Victoria fugit,
Vt tanta quidquam pro ſpe tentare recuſem.
Ibo animis contra; vel magnum præſtet Achillem,
Factaq. Vulcani manibus paria induat arma
Ille licet. vobis animam hanc, ſoceroq. Latino
Turnus ego, haud vlli veterum virtute ſecundus:
Deuoueo, ſolum Aeneas vocat? & vocet, oro:
Nec Drances potius. ſiue eſt hæc ira Deorum,
Morte luat; ſiue eſt virtus & gloria, tollat.
Illi hæc inter ſe dubijs de rebus egebant
Certantes: caſtra Aeneas, aciemq. mouebat.
Nuncijs ingenti per regia tecta tumultu

Ecce

Ecce ruit, magniſq. vrbem terroribus implet;
Inſtructos acie Tiberino à flumine Teucros,
Tyrrhenamq. manum totis deſcendere campis.
Extemplo turbati animi, concuſſaq. vulgi
Pectora,& arrectæ ſtimulis haud mollibus iræ.
Arma manu trepidi poſcunt, fremit arma iuuentus
Flent mœſti, muſſantq. patres: huic vndique clamor:
Diſſenſu magnus vario ſe tollit in auras.
Haud ſecus, atque alto in luco cum forte cateruæ
Conſedere auium, piſcoſove amne Paduſæ,
Dant ſonitum rauci per ſtagna loquacia cycni.
  Immo, ait, ò ciues, arrepto tempore, Turnus,
Cogite concilium,& pacem laudate ſedentes:
Illi armis in regna ruunt. Nec plura locutus,
Corripuit ſeſe, & tectis citus extulit altis.
Tu, Voluſe, armari Volſcorum edice maniplis,
Duc,ait, & Rutulos: equites Meſſapus in armis,
Et cum fratre Coras latis diffundite campis:
Pars aditus vrbis firment, turreiſq. capeſſant:
Cætera, qua iuſſo, mecum manus inferat arma.
Ilicet in muros tota diſcurritur vrbe.
Concilium ipſe pater, & magna incœpta Latinus
Deſerit, ac triſti turbatus tempore differt:
Multaq. ſe incuſat,qui non acceperit vltro
Dardanium Aeneam, generumq. adſciuerit vrbi.
Præfodiunt alii portas, aut ſaxa, ſudeſq.
Subuectant: bello dat ſignum rauca cruentum
Buccina: tunc muros varia cinxere corona
Matronæ, pueriq́ue: vocat labor vltimus omnes.
Nec non ad templum, ſummaſq. ad Palladis arces
Subuehitur magna matrum regina caterua,
Dona ferens: iuxtaq. comes Lauinia virgo,

Cau-

Cauſa mali tanti, atque oculos deiecta decores.
Succedunt matres, & templum thure vaporant,
Et mœſtas alto fundunt de limine voces.
  Armipotens belli præſes, Tritonia virgo,
Frange manu telum Phrygij prædonis: & ipſum
  Cingitur ipſe furens certatim in prælia Turnus,
Pronum ſterne ſolo, portisq. effunde ſub altis.
Iamq. adeo, Rutulum thoraca Inductus, ahenis
Horrebat ſquammis ſuraſq. incluſerat auro,
Tempora nudus adhuc, lateriq. accinxerat enſem,
Fulgebatq. alta decurrens aureus arce:
Exultatq. animis, & ſpe iam præcipit hoſtem.
Qualis vbi abruptis fugit præſepia vinclis
Tandem liber equus, campoq. potitus aperto.
Aut ille in paſtus, armentaq. tendit equarum,
Aut aſſuetus aquæ perfundi flumine noto
Emicat, arrectiſq. fremit ceruicibus alte
Luxurians, ludunt. iubæ per colla, per armos.
  Obuia cui, Volſcorum acie comitante, Camilla
Occurrit, portisq. ab equo Regina ſub ipſis
Deſiluit: quam tota cohors imitata, relictis
Ad terram defluxit equis: tum talia fatur.
  Turne, ſui meritò ſi qua eſt fiducia forti,
Audeo, & Aeneadum promitto occurrere turmæ,
Solaq. Tyrrhenos equites ire obuia contra
Me ſine prima manu tentare pericula belli,
Tu pedes ad muros ſubſiſte, & mœnia ſerua.
  Turnus ad hæc, oculos horrenda in virgine fixus.
  O decus Italiæ virgo, quas dicere grates,
Quaſve referre parem? ſed nunc (eſt omnia quando
Iſte animus ſupra) mecum partire laborem.
Aeneas, vt fama fidem, miſſiq. reportant

Ex-

Exploratores, equitum leuia improbus arma
Præmiſit, quaterent campos: ipſe ardua mantis
Per deſerta, iugo properans aduentat ad urbem.
Furta paro belli conuexo in tramite ſiluæ,
Vt biuias armato ob ſidam milite fauces.
Tu Tyrrhenum equitem collatis excipie ſignis:
Tecum acer Meſſapus erit, turmeq. Latinæ.
Tiburtiq. manus: Ducis & tu concipe curam.
Sic ait; & paribus Meſſapum in prælia dictis
Hortatur, ſociosq. Duces, & pregit in hoſtem.
Eſt curuo anfractu valles, accommodat fraudi,
Armorumq. dolis: quam denſis frondibus atrum
Vrget vtrinque latus: tenuis quà ſemita ducit,
Anguſtæq. ferent, fauces, aditusq. mailgni.
Hanc ſuper in ſpeculi, ſummoq· in vertice montis
Planities ignota iacet, tutiq. receptus;
Seu dextra, læuaq. velis occurrere pugnæ;
Siue inſtare iugis, & grandia voluere ſaxa,
Huc iuuenis nota fertur regione viarum,
Arripuit locum, & ſyluis inſedit iniquis,
Velocem interea ſup ris in ſedibus Opin,
Vnam ex virgiuibus ſocijs, ſ craq caterna,
Compellabat; & has triſtis Lat onia voces
Ore dabat Graditur bellum ad erudele Cammilla,
O virgo, & noſtris nequidquam cingitur armis,
Cara mihi ante alias: neque enim nouus iſte Dianę
Venit amor, ſubbitaq. animum dulcedine mouit,
Pulſus ob inuid am regno vireisq. ſuperbas
Priuerno antiqua Metabus cum excederet vrbe;
Infantem fug ens media inter prælia belli
Suſtulit, exilio comitem; matrisq. vocauit,
Nomine Camillæ, mutata parte, Camillam
Ipſe

Ipſe ſinu præ ſe portans, iuga longa petebat
Solorum nemorum: tela vndique ſæua premebant
Et circumfuſo volitabant milite Volſci.
Ecce fugæ medio ſummis Amaſenus abundans
Spumabat ripis: tantus ſe nubibus imber
Ruperat. ille innare parans, infantis amore
Tardatur, caroq. oneri timet: omnia ſecum
Verſanti, ſubito vix hæc ſententia ſedit,
Telum immane, manu valida quod forte gerebat
Bellator, ſolidum nodis, & robore coƈto,
Huic natam, libro, & ſilueſtri ſubere clauſam,
Implicat, atque habilem mediæ, circumligat haſtæ:
Quam dextra ingenti librans ita ad æthera fatur.
Alma tibi hanc nemorum cultrix, Latonia virgo,
Ipſe pater famulam voueo: tua prima per auras
Tela tenens ſupplex hoſtem fugit: accipe teſtor.
Diua, tuam, quæ nunc dubijs committitur auris
Dixit, & adduƈto contortum hoſtile lacerto
Immittit; ſonuere vndæ: rapidum ſuper amnem
Infelix fugit in iaculo ſtridente Cammilla.
At Metabus, magna propius iam vrgente caterua
Dat ſeſe fluuio; atque haſtam cum virgine viƈtor
Gramineo, donum Triuiæ, de ceſpite vellit.
Non illum teƈtis vllæ, non mœnibus vrbes
Accepere: neque ipſe manus feritate dediſſet:
Paſtorum, & ſolis exegit montibus æuum.
Hic natam in dumis; interq. horrentia luſtra
Armentalis equæ mammis, & laƈte ferino
Nutribat, teneris immulgens vbera labris,
Vtq. pedum primis infans veſtigia plantis
Inſtiterat, Iaculo palmas onerauit acuto.
Spiculaq. ex humero paruæ ſuſpendit, & arcum:

Pro crinali auro, pro longæ tegmine pallæ,
Tigridis exuuiæ per dorſum à vertice pendent,
Tela manu iam tum tenera puerilia torſit;
Et fundam tereti circum caput egit habena,
Strymoniamq. gruem, aut album deiecit olorem.
Multę illam fruſtra Tyrrhena per oppida matres
Optauere nurum: ſola contenta Diana
Aeternum, telorum, & virginitatis amorem
Intemerata colit. Vellem haud correpta fuiſſet
Militiam tali, conata laceſſere Teucros:
Cara mihi, comitumq foret nunc vna mearum.
Verum age, quandoquidem fatis vrgetur acerbis
Labere, Nympha, polo; fineſq. inuiſe Latinos,
Triſtis vbi infauſto committitur omine pugna.
Hæc cape, & vltricem pharetra deprome ſagittam;
Hæc, quicunque ſacrum violarit vulnere corpus,
Tros, Italusve, mihi pariter det ſanguine pœnas.
Poſt ego nube caua miſerandæ corpus, & arma
Inſpoliata feram tumulo, patriæq. reponam.
Dixit; at illa leues cæli demiſſa per auras
Inſonuit, nigro circundata turbine corpus.
At manus interea muris Troiana propinquat,
Etruſciq. duces, equitumq. exercitus omnis,
Compoſiti numero in turmas: fremit æquore toto
Inſultans ſonipes, & preſſis pugnat habenis
Huc obuerſus, & huc; tum late ferreus haſtis
Horret ager, campiq. armis ſublimibus ardent.
Nec non Meſſapus contra, celereſq. Latini,
Et cum fratre Coras, & virginis ala Camillæ
Aduerſi campo apparent, haſtaſq. reductis
Protendunt longè dextris, & ſpicula vibrant;
Aduentuſq. virum, fremituſq. ardeſcit equorum.

Iamq.

Iamq. intra iactum teli progreſſus vterque
Conſtiterat: ſubito erumpunt clamore, frequenteiſq.
Exhortantur equos; fundunt ſimul vndique tela
Crebra, niuis ritu cælumq. obtexitur vmbra.
Continuò aduerſis Tyrrhenus, & acer Aconteus
Connixi incurrunt haſtis: primiq. ruinam
Dant ſonitu ingenti, præfractæq. quadrupedantum
Pectora pectoribus rumpunt. excuſſus Aconteus,
Fulminis in morem, aut tormento ponderis acti,
Præcipitat longè, & vitam diſpergit in auras.
Extemplo turbatæ acies, verſiq. Latini
Reijciunt parmas, & equos ad mœnia vertunt.
Troes agunt; princeps turmas inducit Aſylas.
Iamq. propinquabant portis, rurſusq. Latini
Clamorem tollunt, & mollia colla reflectunt:
Hi fugiunt, penitusq. datis referuntur habenis.
Qualis vbi alterno procurrens gurgite pontus
Nunc ruit ac terras ſcopulosq. ſuperiacit vndam
Spumeus, extremamq. ſinu perfundit arenam:
Nunc rabidus retro, atque æſtu reuoluta reſorbens
Saxa, fugit, littusq. vado labente relinquit.
Bis Tuſci Rutulos egere ad mœnia verſos;
Bis reiecti armis reſpectant terga tegentes.
Tertia ſed poſtquam congreſſi in prælia, totas
Implicuere inter ſe acies, legitq. virum vir:
Tum verò & gemitus morientum & ſanguine in alto
Armaque, corporaque: & permiſti cæde virorum
Semianimes voluuntur equi: pugna aſpera ſurgit.
Orſilochus Remuli (quando ipſum horrebat adire)
Haſtam intorſit equo, ferrumq. ſub aure reliquit:
Quo ſonipes ictu furit arduus, altaq. iactat,
Vulneris impatiens, arrecto pectore, crura:

Pro crinali auro, pro longæ tegmine pallæ,
Tigridis exuuiæ per dorſum à vertice pendent,
Tela manu iam tum tenera puerilia torſit;
Et fundam tereti circum caput egit habena,
Strymoniamq. gruem, aut album deiecit olorem.
Multę illam fruſtra Tyrrhena per oppida matres
Optauere nurum: ſola contenta Diana
Aeternum, telorum, & virginitatis amorem
Intemerata colit. Vellem haud correpta fuiſſet
Militiam tali, conata laceſſere Teucros:
Cara mihi, comitumq foret nunc vna mearum.
Verum age, quandoquidem fatis vrgetur acerbis
Labere, Nympha, polo; fineſq. inuiſe Latinos,
Triſtis vbi infauſto committitur omine pugna.
Hæc cape, & vltricem pharetra deprome ſagittam;
Hæc, quicunque ſacrum violarit vulnere corpus,
Tros, Italuſve, mihi pariter det ſanguine pœnas.
Poſt ego nube caua miſerandæ corpus, & arma
Inſpoliata feram tumulo, patriæq. reponam.
Dixit; at illa leues cæli demiſſa per auras
Inſonuit, nigro circundata turbine corpus.
At manus interea muris Troiana propinquat,
Etruſciq. duces, equitumq. exercitus omnis,
Compoſiti numero in turmas: fremit æquore toto
Inſultans ſonipes, & preſſis pugnat habenis
Huc obuerſus, & huc; tum late ferreus haſtis
Horret ager, campiq. armis ſublimibus ardent.
Nec non Meſſapus contra, celereſq. Latini,
Et cum fratre Coras, & virginis ala Camillæ
Aduerſi campo apparent, haſtaſq. reductis
Protendunt longè dextris, & ſpicula vibrant;
Aduentuſq. virum, fremituſq. ardeſcit equorum.

Iamq. intra iactum teli progreſſus vterque
Conſtiterat: ſubito erumpunt clamore, frequenteiſq.
Exhortantur equos; fundunt ſimul vndique tela
Crebra, niuis ritu cælumq. obtexitur vmbra.
Continuò aduerſis Tyrrhenus, & acer Aconteus
Connixi incurrunt haſtis: primiq. ruinam
Dant ſonitu ingenti, præfractæq. quadrupedantum
Pectora pectoribus rumpunt. excuſſus Aconteus,
Fulminis in morem, aut tormento ponderis acti,
Præcipitat longè, & vitam diſpergit in auras.
Extemplo turbatæ acies, verſiq. Latini
Reijciunt parmas, & equos ad mœnia vertunt.
Troes agunt; princeps turmas inducit Aſylas.
Iamq. propinquabant portis, rurſusq. Latini
Clamorem tollunt, & mollia colla reflectunt:
Hi fugiunt, penitusq. datis referuntur habenis.
Qualis vbi alterno procurrens gurgite pontus
Nunc ruit ad terras ſcopulosq. ſuperiacit vndam
Spumeus, extremamq. ſinu perfundit arenam:
Nunc rabidus retro, atque æſtu reuoluta reſorbens
Saxa, fugit; littusq. vado labente relinquit.
Bis Tuſci Rutulos egere ad mœnia verſos;
Bis reiecti armis reſpectant terga tegentes.
Tertia ſed poſtquam congreſſi in prælia, totas
Implicuere inter ſe acies, legitq. virum vir;
Tum verò & gemitus morientum & ſanguine in alto
Armaque, corporaque: & permiſti cæde virorum
Semianimes voluuntur equi: pugna aſpera ſurgit.
Orſilochus Remuli (quando ipſum horrebat adire)
Haſtam intorſit equo, ferrumq. ſub aure reliquit:
Quo ſonipes ictu furit arduus, altaq. iactat,
Vulneris impatiens, arrecto pectore, crura:

Voluitur ille excuſſus humi, Catillus Iolam,
Ingentemq. animis, ingentem corpore, & armis
Deijcit Herminium; nudo cui vertice fulua
Cæſaries, nudiq. humeri: nec vulnera terrent:
Tantus in arma pater. latos huic haſta per armos
Acta tremit: duplicatque, virum transfixa. dolorem.
Funditur atre vbique cruor: dant funera ferro
Certantes, pulchramq. petunt per vulnera mortem.
At medias inter cædes exultat Amazon,
Vnum exerta latus pugnæ, pharetrata Camilla?
Et nunc lenta manu ſpargens haſtilia denſat:
Nunc validam dextra rapit indefeſſa bipennem,
Aureus ex humero ſonat arcus, & arma Dianæ.
Illa etiam, ſi quando intergum pulſa receſſit,
Spicula conuerſo fugientia dirigit arcu.
At circum lectæ comites, Larinaq. virgo,
Tullaque, & æratam quatiens Tarpeia ſecurim,
Italides: quas ipſa decus ſibi dia Camilla
Delegit, pacisq. bonas, belliq. miniſtras.
Quales Threiciæ cùm flumina Thermoodontis
Pulſant; & & pictis bellantur Amazones armis,
Seu circum Hippolyten: ſeu cùm ſe Martia curru
Pantheſilea refert; magnoq. vlulante tumultu
Fœminea exultant lunatis agmina peltis.
Quem telo primum, quem poſtremū, aſpera virgo
Deijcis; aut quot humi morientia corpora fundis?
Eumenium Clytio primum patre: cuius apertum
Aduerſi longa tranſuerberat abiete pectus:
Sanguinis ille vomens riuos cadit, atque cruentam
Mandit humum, moriensq. ſuo ſe in vulnere verſat.
Tum Lyrim, Pagaſumq. ſuper; quorum alter habenas
Suffoſo reuolutus equo dum colligit, alter

Dum

Dum ſubitò ac dextram labenti tendit inertem,
Præcipites, pariterq. ruunt. his addit Amaſtrum
Hippotaden: ſequiturq. incumbens eminus haſta,
Tereaq. Harpalycũq. & Demophoonta, Chromimq.
Quot emiſſa manu contorſit ſpicula virgo,
Tot Phrygij cecidere viri. procul Ornitus armis
Ignotis, & equo venator Iapyge fertur.
Cui pellis latos humeros erepta iuuenco
Pugnatori operit: caput, ingens oris hiatus
Et malæ texere lupi, cum dẽtibus albis:
Agreſtiſq. manus armat ſparus, ipſe cateruis
Vertitur in mediis, & toto vertice ſupra eſt.
Hunc illa exceptũ (neq; enim labor agmine verſo)
Traijcit, & ſuper hæc inimico pectore fatur,
Syluis te Tyrrhene feras agitare putaſti?
Aduenit qui veſtra dies mulieribus armis
Verba redargueret. nomen tamen haud leue patrum
Manibus hoc referes, telo cecidiſſe Camillæ.
Protinus Orſilochum, & Buten, duo maxima Teucrũ
Corpora: ſed Buten aduerſum cuſpide fixit
Loricam, galeamq. inter qua colla ſedentis
Lucent, & læuo dependet parma lacerto.
Orſilochum fugiens, magnumq. agitata per orbem
Eludit gyro interior, ſequiturq. ſequentem.
Tum validam perq. arma viro, perq. oſſa ſecurim,
Altior inſurgens, oranti, & multa precanti
Congeminat: vulnus calido rigat ora cerebro.
Incidit huc ſubitoq. aſpectu territus hæſit
Appennimicolæ bellator filius Auni,
Haud Ligurum extremus, dũ fallere fata ſinebant.
Iſq. vbi ſe nullo iam curſu euadere pugna
Poſſe, neque inſtantem reginam auertere cernit:

At non in Venerem ſegnes, nocturnaq. bella:
Aut vbi curua cohors indixit tibia Bacchi,
Expectare dapes, & plenæ pocula menſæ.
Hic amor, hoc ſtudium, dum ſacra, ſecūdus aruſpex
Nuntiet, ac lucos vocet hoſtia pinguis in altos.
Hæc effatus, equum in medios, moriturus & ipſe
Concitat & venulo aduerſum ſe turbidus infert:
Direptumq. ab equo dextra complectitur hoſtem,
Et geminum ante ſuum multa vi concitus aufert.
Tollitur in cœlum clamor, cunctiq. Latini
Conuertere oculos. volat igneus æquore Tarchon
Arma, virumq. ferens, tum ſumma ipſius ab haſta
Defringit ferrum, & partes rimatur apertas,
Quam vulnus lethale ferat. contra ille repugnans
Suſtinet à iugulo dextram, & vim viribus exit.
Vtq. volans altè raptum cum fulua draconem
Fert aquila, implicuitq. pedes, atque vnguibus hæſit:
Saucius, ac ſerpens ſinuoſa volumina verſat,
Arrectiſq. horret ſquamis, & ſibilat ore,
Arduus inſurgens: illa haud minus vrget adunco
Luctantem roſtro, ſimul æthera verberat alis:
Haud aliter prædam Tiburtum ex agmine Tarchon
Portat ouans, ducis exemplum, euentumq. ſequuti
Mæonidæ incurrunt. tum fatis debitus Aruns
Velocem iaculo, & multa prior arte Camillam
Circuit, & quæ ſit fortuna facillima, tentat.
Qua ſe cunque furens medio tulit agmine virgo,
Hac Aruns ſubit, & tacitus veſtigia luſtrat:
Qua victrix redit illa, pedemq. ex hoſte reportat,
Huc iuuenis furtim celeres detorquet habenas.
Hos aditus, iamq. hos aditus, omnemq. pererrat
Vndiq. circuitum, & certam quatit improbus haſtã.

Digitized by Google

Forte ſacer Cybelo Chloreus, olimq. ſacerdos,
Inſignis longè Phrygijs fulgebat in armis:
Spumantemq. agitabat equum, quem pellis ahenis
In plumam ſquamis auro conſerta tegebat.
Ipſe peregrina ferrugine clarus & oſtro.
Spicula torquebat Lycio Cortynia cornu:
Aureus ex humeris ſonat arcus, & aurea vati
Caſſida, tum croceam chlamydemq. ſinuſq. crepãtes
Carbaſeos fuluo in nodum collegerat auro,
Pictus acu tunicas, & barbara tegmina crurum.
Hunc virgo, ſiue vt templis præfigeret arma
Troia, captiuo, ſiue vt ſe ferret in auro,
Venatrix: vnum ex omni certamine pugnæ
Cæca ſequebatur, totumq. incauta per agmen,
Fœmineo prædæ, & ſpoliorum ardebat amore.
Telum ex inſidijs cum tandem tempore capto
Conijcit & ſuperos Aruns ſic voce precatur,
Summe Deum, ſancti cuſtos Soractis Apollo,
Quem primi colimus, cui pineus ardor aceruo
Paſcitur, & medium freti pietate per ignem
Cultores multa premimus veſtigia pruna:
Da pater hoc noſtris aboleri dedecus armis.
Omnipotens, non exuuias, pulſæue trophæum
Virginis, aut ſpolia vlla peto. mihi cætera laudem
Facta ferent: hæc dira meo dum vulnere peſtis
Pulſa cadat, patriam remeabo inglorius vrbem.
Audijt, & voti Phœbus ſuccedere partem
Mente dedit, partem volucres diſperſit in auras.
Sterneret vt ſubita turbatam morte Camillam,
Annuit oranti: reducem vt patria alta videret,
Non dedit: inq. Notos vocem vertere procellæ.
Ergo vt miſſa manu ſonitum dedit haſta per auras,

Con-

Conuertere animos acies, oculoſq. tulere
Cuncti ad reginam Volſci nihil ipſa nec auræ,
Nec ſonitus memor, aut venientis ab æthere teli:
Haſta ſub exertam donec perlata papillam
Hæſit, virgineumq. altè bibit acta cruorem.
Concurrunt trepidæ comites, dominamq. ruentem
Suſcipiunt. fugit ante omnes exterritus Aruns,
Lætitia, miſtoq. metu: nec iam amplius haſtæ
Credere, nec telis occurrere virginis audet.
Ac velut ille prius quàm tela inimica ſequantur
Continuò in montes ſeſe auius abdidit altos
Occiſo paſtore lupus, magnoue iuuenco;
Conſcius audacis facti, caudamq. remulcens
Subiecit pauitantem vtero, ſyluaſq. petiuit:
Haud ſecus ex oculis ſe turbidus abſtulit Aruns,
Contentuſq. fuga, medijs ſe immiſcuit armis.
Illa manu moriens telum trahit: oſſa ſed inter
Ferreus ad coſtas alto ſtat vulnere mucro.
Labitur exanguis, labuntur frigida letho
Lumina, purpureus quondam color ora reliquit.
Tunc ſic expirans, Accam, ex æqualibus vnam,
Alloquitur; fida ante alias, quæ ſola Camillæ,
Qui cum partiri curas: atque hæc ita fatur,
Hactenus Acca ſoror potuit: nunc vulnus acerbum
Conficit, & tenebris nigreſcunt omnia circum.
Effuge, & hæc Turno mandata nouiſſima perfer:
Succedat pugna, Troianoſq. arceat vrbe,
Iamque vale. Simul his dictis linquebat habenas,
Ad terram non ſponte fluens. tum frigida toto
Paulatim exaluit ſe corpore, lentaq. colla
Et captum letho poſuit caput, arma relinquens:
Vitaq. cum gemitu fugit indignata ſub vmbras.

Digitized by Google

Tum verò immenſus ſurgens ferit aurea clamor
Sidere: deiecta crudeſcit pugna Camilla,
Incurrunt denſi, ſimul omnis copia Teucrum,
Tyrrheniq. duces, Euandriq. Arcadis alæ.
At Triuiæ cuſtos iamdudum in montibus Opis
Alta ſedet ſummis, ſpectatq. interrita pugnas.
Vtque procul medio iuuenum in clamore furentu
Proſpexit triſti mulctatam morte Camillam,
Gemuitq. deditq. has imo pectore voces,
Heu nimium virgo, nimium crudele luiſti
Supplicium, Teucros conata laceſſere bello.
Nec tibi deſertæ in dumis coluiſſe Dianam
Profuit, aut veſtras humero geſſiſſe pharetras.
Non tamen indecorem tua te regina relinquet
Extrema iam in morte: neq. hoc ſine nomine le
Per gentes erit, aut famam patieris inultæ.
Nam quicunq. tuum violauit vulnere corpus,
Morte luet merita. Fuit ingens monte ſub alto.
Regis Dercenni terreno ex aggere buſtum
Antiqui Laurentis, opacaq. ilice tectum.
Hic Dea ſe primum rapido pulcherrima niſu
Siſtit, & Aruntem tumulo ſpeculatur ab alto.
Vt vidit fulgentem armis, ac vana tumentem,
Cur (inquit) diuerſus abis? hic dirige greſſum,
Huc periture veni: capias, vt digna Camillæ
Præmia: tune etiam telis moriere Dianæ?
Dixit, & aurata volucrem Threiſſa ſagittam
Deprompſit pharetra, cornuq. infenſa tetendit:
Et duxit longè, donec curuata coirent
Inter ſe capita, & manibus iam tangeret æquis,
Læua aciem ferri, dextra, neruoq. papillam.
Extemplo teli ſtridorem, auraſq. ſonantes

Digitized by Google

Audijt vna Aruns, hæſitq. in corpore ferrum.
Illum expirantem ſocij, atque extrema gerentem
Obliti ignoto camporum in puluere linquunt:
Opis ad ætherium pennis aufertur Olympum.
Prima fugit. domina amiſſa lenis ala Camillæ:
Turbati fugiunt Rutuli, fugit Acer Atinas:
Diſiectiq. duces, deſolatiq. manipli
Tuta petunt, & equis auerſi ad mœnia tendunt.
Nec quiſquam inſtantes Teucros, lethumq. ferẽtes
Suſtentare valet telis, aut ſiſtere contra:
Sed laxos referunt humeris languentibus arcus,
Quadrupedumq. putrẽ curſu quatit vngula cãpum.
Voluitur ad muros caligine turbidus atra
Puluis: & è ſpeculis percuſſæ pectora matres
Fœmineum clamore ad cœli ſidera tollunt.
Qui curſu portas primi irrupere patentes
Hos inimica ſuper miſto premit agmine turba.
Nec miſeram effugiunt mortem: ſed limine in ipſo,
Mœnibus in patrijs, atque inter tuta domorum
Confixi expirant animas pars claudere portas,
Nec ſocijs aperire viam, nec mœnibus audent
Accipere orantes, oriturq. miſerrima cædes
Defendentum armis aditus, inq. arma ruentem,
Excluſi ante oculos, lacrymantumq. ora parentum
Pars in præcipites foſſas, vrgente ruina.
Voluitur: immiſſis pars cæca, & concita frenis
Arietat in portas, & duros obiice poſtes.
Ipſæ de muris ſummo certamine matres
(Monſtrat amor verus patriæ) vt videre Camillam
Tela manu trepidæ iaciunt, ac robore duro,
Stipitibus ferrum, ſudibuſq. imitantur obuſtis,
Præcipites, primæq. mori pro mœnibus audent

Interea Turnum in ſyluis ſæuiſſimus implet
Nuntios: & iuueni ingentem fert Acca tumultum
Deletas Volſcorum acies, cecidiſſe Camillam:
Ingruere infenſos hoſtes, & Marte ſecundo
Omnia corripuiſſet: metum iam ad mœnia ferri.
Ille furens (nam ſæua Iouis ſic numina poſcunt)
Deſerit obſeſſos colles; nemora aſpera linquit.
Vix è conſpectu exierat, campumq. tenebat
Cum pater Aeneas, ſaltus ingreſſus apertos,
Exuperatq. iugum, ſyluaq. euadit opaca.
Sic ambo ad muros rapidi, totoq. feruntur
Agmine, nec longis inter ſe paſſibus abſunt.
At ſimul Aeneas fumantes puluere campus
Proſpexit longè, Laurentiaq. agmina vidit:
Et ſæuum Aenean agnouit Turnus in armis,
Aduentumq. pedum, flatuſq. audiuit equorum.
Continuò pugnas ineant, & prælia tentent:
Ni roseus feſſos iam gurgite Phœbus Ibero
Tingat equos, noctemq. die labente reducat.
Conſidunt caſtris ante vrbem, & mœnia vallant.

PVB. VIRGILII MARONIS.

AENEIDOS LIB. XII.

ARGVMENTVM.

Turnus, attritis Latinorum viribus, Aeneam ad ſingulare certamen prouocat, Latino Rege, Reginãque fruſtra diſſuadentibus. Accepta ab Aenea conditione, fœdus vtrique ſolemni ritu ſancitur quod tamen, & Iuturna Nimpha Turni ſoror, Iunonis impulſu, & Augur Tolumnius, interſecto Gilippi filio, Meſſapus multis Tyrrhenornm occiſis, repente diſturbant. Aeneas, dum tumultum conatur compeſcere, ſagitta incerto autore, traiectus prælio excedit. Eo abſente, Turnus ingentem hoſtium ſtragem edit. Aeneas mox vulnere per matrẽ, dictamo herba curato, in aciem reuerſus, Turnum ad ſingulare certamen depoſcit: quod rurſum Iuturna impedit, currum Turni, ſub Methyſci aurigæ ſpecie, in diuerſa deflectens. Aeneas ludificari ſe ab aduerſario intelligens, multis prius hincinde cæſis, tandem exercitum ad Vrbem admouet, muroſq. & proxima ædificia ſuccendit. Amata Regina, Turnum occiſum rata, laqueo ſibi vitam abrumpit, Turnus ne, ſe inſpectante, Vrbs vaſtaretur, è curru deſiliens, Aeneã ex præſcripto fœdere vocat ad monomachiam. Iuppiter

piter Iunonem, vt finem Troianos perſequendi faciat cohortatur: Iuturnamq. deſperata fratris vita, excedere cogit ex acie Aeneas victor duello precanti Turno vitam donaſſet: verum cõſpecto in humeris Turni balteo Pallantis ira incenſus, confoſſum Turnum Pallanti mittit inferias.

TVrnus, vt infractos aduerſo Marte Latinos
Defeciſſe videt; ſua nunc promiſſa repoſci,
Se ſignari oculis; vltro implacabilis ardet,
Attollitq. animos. Pœnorum qualis in aruis
Saucius ille graui venantum vulnere pectus,
Tum demum mouet arma leo, gaudetq. comantes
Excutiens ceruice toros: fixumq. latronis
Impauidus frangit telum, fremit ore cruento.
Haud ſecus accenſo gliſcit violentia Turno.
Tum ſic affatur Regem, atque ita turbidus inſit,
Nulla mora in Turno; nihil eſt quod dicta retractent
Ignaui Aeneadæ, nec quæ pepigere, recuſent:
Congredior, fer ſacra, pater, & concipe fœdus.
Aut hac Dardanium dextra ſub Tartara mittam
Deſertorem Aſiæ (ſedeant, ſpectentq. Latini)
Et ſolus ferro crimen commune refellam,
Aut habeat victos, cedat Lauinia coniux.
Olli ſedato reſpondit corde Latinus.
O præſtans animi iuuenis; quantum ipſe feroci
Virtute exuperas, tanto me impenſius æquum eſt
Conſulere, atq; omnes metuentem expendere caſus.
Sunt tibi regna patris Dauni; ſunt oppida capta
Multa manu; nec non aurumq. animuſq. Latino eſt;
Sunt aliæ innuptæ Latio, & Laurentibus agris.

Nec

Nec genus indecores; ſine me hæc, haud molia fatu
Sublatis aperire dolis: ſimul hæc animo hauri.
Me natam nulli veterum ſociare procorum
Fas erat: idq. omnes Diuique, hominesq. cauebant,
Victus amore tui, cognato ſanguine victus,
Coniugis & mœſtæ lacrymis, vincla omnia rupi:
Promiſſam eripui genero, atq. arma impia ſumpſi
Ex illo qui me caſus, quæ Turne, ſequantur
Bella, vides victi pugna, vix vrbe tuemur;
Spes italas, recalent noſtro Tyberina fluenta
Sanguine adhuc, campiq. ingentes oſſibus albent,
Quo referor toties? quæ mentem inſania mutat;
Si, Turno extincto, ſocios ſum accire paratus,
Cur non incolumi potius certamina tollo?
Quid conſanguinei Rutuli, quid cætera dicet
Italia: ad mortem ſi te (fors dicta refutet)
Prodiderim, natam, & connubia noſtra petentem?
Reſpice res bello varias; miſerere parentis
Longæui, mœſtum quem nunc patria Ardea longè
Diuidit. Haud quaquam dictis Violentia Turni
Flectitur. exſuperat magis, ægreſcitq. medendo
Vt primum fari potuit, ſic inſtitit ore,
Quam pro me curam geris hāc precor, optime pro me
Deponas, letumq. ſinas pro laude paciſci.
Et nos tela, pater, ferrumq. haud debile dextra
Spargimus & noſtro ſequitur de vulnere ſanguinis
Longe illi Dea mater erit, quę nube fugacem
Fœminea tegat, & vanis ſeſe oculat vmbris
At Regina noua pugnę conterrita ſorte,
Flebat, & ardentem generum moritura tenebat,
Turne, per has ego te lacrymas, per ſi quis Amatę
Tangit honos animum. (ſpes tu nunc vna ſenectæ
Tu

Tu requies miſeræ; decus, imperiumq. Latini
Te penes: in te omnis domus inclinata recumbit)
Vnum oro, deſiſte manum committere Teucris.
Qui te cunque manent iſto certamine caſos,
Et me, Turne, manent: ſimul hæc inuiſa relinquam
Lumina, nec generum Aeneam captiua videbo.
Accepit vocem lacrymis Lauinia matris,
Flagrantes perfuſa genas; cui plurimus ignem
Subiecit rubor, & calefacta per ora cucurrit
Indum ſanguineo veluti violauerit oſtro
Si quis ebur vel miſta rubent vbi lilia multa
Alba roſa tales virgo dabat ore colores.
Illum turbat amor: figitq. in virgine vultus:
Ardet in arma magis: paucisq. affatur Amatam.
Ne quæſo, ne me lacrymis neve omine tanto
Proſequere in duri certamina Martis euntem,
O mater; neque enim Turno mora libera mortis,
Nuncius hæc, Idmon, Phrygio mea dicta Tyranno
Haud placitura refer. cum primum craſtina cœlo
Puniceis inuecta rotis aurora rubebit,
Non Teucros agat in Rutulos: Teucrû arma quieſcât:
Et Rutulûm: noſtro dirimatur ſanguine bellum:
Illo quæratur coniux Lauinia campo.
Hæc vbi dicta dedit, rapidusq. in tecta receſſit,
Poſcit equos; gaudetq. tuens ante ora frementes,
Pilumno quos ipſa decus dedit Orithyia:
Qui candore niuis anteirant, curſibus auras:
Circumſtant properi aurigæ, manibusq. laceſſunt
Pectora plauſa cauis, & colla comantia pectunt,
Ipſe dehinc auro ſqualentem, alboq. orichalco
Circundat loricam humeris: ſimul aptat habendo
Enſemque, clypeumque, & rubræ cornua criſtæ:
Enſem,

Enſem, quem Dauno ignipotens Deus ipſe parenti
Fecerat, & Stygia candentem tinxerat vnda.
Exin, quæ in medijs ingenti adnixa columnæ
Aedibus aſtabat, validam vi corripit haſtam,
Actoris Arunci ſpolium: quaſſatq. trementem,
Vociferans. Nunc, ò nunquam fruſtrata vocatus
Haſta meos, nūc tempus adeſt: te maximus Actor,
Te Turni nunc dextra gerit; da ſternere corpus,
Loricamq. manu valida lacerare reuulſam
Semiuiri Phrygi, & fœdare in puluere crines,
Vibratos valido ferro, myrrhaq. madentes.
His agitur furijs, totoq. ardentis ab ore
Scintillæ abſiſtunt: oculis micat acribus ignis.
Mugitus veluti cum prima in prælia taurus
Terrificas, ciet, atque iraſci in cornua tentat,
Arboris obnixus trunco, ventosq. laceſſit
Ictibus, & ſparſa ad pugnam proludit arena.
Nec minus interea maternis ſæuus in armis
Aeneas acuit Martem, & ſe ſuſcitat ira.
Oblato gaudens componi fœdere bellum.
Tum ſocios, mœſtiq. metum ſolatur Iuli,
Facta docens regiq. iubet reſponſa Latino
Certa referre viros, & pacis dicere leges.
Poſtera vix ſummos ſpargebat lumine montes
Orta dies, cum primum alto ſe gurgite tollunt
Solis equi, lucemq. elatis naribus efflant:
Campum ad certamen magnę ſub mœnibus vrbis
Dimenſ: Rutuliq. viri, Teucriq. parabant:
In medioq. focos, & Dijs communibus aras
Gramineas: alij fontemq. ignemq. ferebant,
Velati lino, & verbena tempora vincti.
Procedit legio Auſonidum, pilataq. plenis

Agmina ſe fundunt portis. hinc Troius omnis,
Tyrrhenuſq. ruit varijs exercitus armis:
Haud ſęcus inſtructi ferro quàm ſi aſpęra Martis
Pugna vocet; necnon medijs in millibus ipſi
Ductores auro volitant, oſtroq. dęcori:
Et genus Aſſarici Mneſtheus, & fortis Aſilas
Et Meſſapus, equum domitor, Neptunia proles.
Vtque dato ſigno ſpatia in ſua quiſq. receſſit,
Defigunt tellure haſtas, & ſcuta reclinant.
Tum ſtudio effuſę matres: & vulgus inermum,
Inualidiq. ſenes, turres & tecta domorum
Obſedere: alij portis ſublimibus aſtant.
At Iuno ex ſummo, qui nunc Albanus habetur,
(Tũc neq; nomen erat, neq; honos, aut gloria mõti)
Proſpiciens tumulo, campum ſpectabant, & ambas
Laurentum, Troumq. acies, vrbemq. Latini.
Extemplo Turni ſic eſt affata ſororem,
Diua Deam, ſtagnis quę fluminibuſq. ſonoris
Præſidet (hunc illi rex ætheris altus honorem
Iuppiter erepta pro virginitate ſacrauit)
Nympha, decus fluuiorum, animo gratiſſima noſtro,
Scis vt te cunctis vnam, quæcunq. Latinæ
Magnanimi Iouis ingratum aſcendere cubile,
Prætulerim, cœliq. libens in parte locarim,
Diſce tuum (ne me incuſet) Iuturna dolorem.
Quã viſa eſt fortuna pati, Parcæq. ſinebant
Cædere res Latio, Turnum & tua Mœnia te ſi
Nunc iuuenem imparibus video concurrere fatis:
Parcarumq. dies, & vis inimica propinquat.
Non pugnã aſpicere hanc oculis, non fœdera poſſum
Tu pro germano ſiquid præſentius audes,
Perge: decet. forſan miſeros meliora ſequentur.

Vix

Vix ea, cum lacrymas oculis Iuturna profudit,
Terq. quaterq. manu pectus percuſſit honeſtum.
Non lacrimis hoc tempus (ait Saturnia Iuno)
Accelera, & fratrem, ſiquis modus, eripe mortis
Aut tu bella cie, conceptumq. excute fœdus,
Auctor ego audendi. Sic exortata reliquit
Incertam: & triſti turbatam vulnere mentis.
Interea reges: (ingenti mole Latinus
Quadrijugo vehitur curru, cui tempora circum
Auratis bis ſex radij fulgentia cingunt,
Solis aui, ſpecimen. bigis it Turnus in albis,
Bina manu lato criſpans haſtilia ferro.
Hinc pater Aeneas Romanæ ſtirpis origo,
Sidereo flagrans clypeo, & cœlæſtibus armis,
Et iuxtà Aſcanius, magnæ ſpes altera Romæ)
Procedunt caſtris: puraq. in veſte ſacerdos
Setigeræ fætum ſuis, intenſamq. bidentem
Attulit, admouitq. pecus flagrantibus aris.
Illi ad ſurgentem conuerſi lumina ſolem,
Dant fruges manibus ſalſas tempora ferro;
Summa notant pecudum, pateriſq. altaria libant.
Tum pius Aeneas ſtricto ſic enſe precatur.
Eſto nunc Sol teſtis, & hæc mihi terra prçſtanti,
Quam propter tantos potui perferre labores:
Et pater omnipotens, & tu Saturnia Iuno:
Iā melior, iam diua, precor: tuq. inclyte Mauors,
Cuncta tuo qui bella pater ſub numine torques:
Fonteſq. fluuioſq. voco, quæq. ætheris alti
Relligio, & quæ cæruleo ſunt numinia ponto.
Ceſſerit Auſonio ſi fors victoria Turno,
Conuenit Euandri victos diſcedere ab vrbe:
Cedet Iulus agris, nec poſt arma vlla rebelles

Aeneadæ referent, ferroue hæc regna laceſſent.
Sin noſtrum annuerit nobis victoria Martem,
(Vt potius reor, & potius dij numine firment)
Non ego nec Teucris Italos parere iubebo,
Nec mihi regna peto, paribns ſe legibus ambæ
Inuictæ gentes æterna in fœdera mittant,
Sacra, deoſq. dabo: ſocer arma Latinus habeto.
Imperium ſolemne ſocer, mihi mœnia Teucri
Conſtituent, vrbiq. dabit Lauinia nomen.
Sic prior Aeneas: ſequitur ſic deinde Latinus,
Suſpiciens cœlum, tenditq. ad ſidera dextram:
Hæc eadem Aenea, terram, mare, ſidera iure,
Latonæq. genus duplex, Ianumq. bifrontem.
Vimq. Deum infernam, & diri ſacraria Ditis:
Andiat hæc genitor, qui fœdera fulmine ſancit:
Tango aras, medioſq. ignes, & numina teſtor:
Nulla dies pacem hanc Italis, nec fœdera rumpet,
Quo res cumq. cadent, nec me vis vlla uolentem
Auertet: non ſi tellurem effundant in vndas
Diluuio miſcens, cœlumue in tartara ſoluat:
Vt ſceptrũ hoc (dextra ſceptrũ nã fortè gerebat)
Numquam frõde leui fundet virgulta nec vmbras
Cum ſemel in ſyluis imo de ſtirpe reciſum.
Matre caret, poſuitq. comas, & brachia ferro:
Olim arbos, nunc artificis manus ære decoro
Incluſit, patribuſq. dedit geſtare Latinis.
Talibus inter ſe firmabant fœdera dicti,
Conſpectu in medio procerum. tum rite ſacratas
Inflammam iugulant pecudes, & viſcera viuis
Eripiunt, cumulantq. oneratis lancibus aras.
At verò Rutulis impar ea pugna videri
Iamdudum, & vario miſceri pectora motu.

Tum

Digitized by Google

Tum magis, vt propius cernunt non viribus æquis.
Adiuuat inceſſu tacito progreſſus, & aram
Suppliciter venerans demiſſo lumine Turnus,
Pubenteſq. genæ, & iuuenili in corpore pallor.
Quem ſimul ac Iuturna ſoror crebreſcere vidit
Sermonem, & vulgi variare labantia corda:
In medias acies, formam aſſimulata Camerti:
(Cui genus à proauis ingens, clarumq. paternæ
Nomen erat virtutis, & ipſe acerrimus armis)
In medias dat ſeſe acres, haud neſcia rerum:
Rumoreſq. ſerit varios: ac talia fatur.
Non pudet, ò Rutuli, cunctis pro talibus vnam
Obiectare animam? numerone an viribus æqui
Nō ſumus? en omnes & Troes, & Arcades hic ſunt,
Fataliſq. manus, infenſa Etruria Turno:
Vix hoſtem, alterni ſi congrediamur, habemus.
Ille quidem ad ſuperos, quorum ſe deuouet aris,
Succedet fama, viuuſq. per ora feretur:
Nos patria amiſſa dominis parere ſuprebis
Cogemur, qui nunc lentis conſedimus aruis.
Talibus incenſa eſt iuuenum ſententia dictis
Iā magis, atq; magis: ſerpitq. per agmina murmur.
Ipſi Laurentes mutari, ipſiq. Latini,
Qui ſibi iam requiem pugnæ, rebuſq. ſalutem
Sperabant, nunc arma volunt, fœduſq. precantur
Infectum, & Turni ſortem miſerantur iniquam,
His aliud magnis Iuturna adiungit, & alto
Dat ſignum cœlo: quo non præſentius vllum
Turbauit mentes Italas, monſtroq. fefellit,
Namq. volans rubra fuluus Iouis ales in æthra.
Littoreas agitabat aues, turbamq. ſonantem
Agminis aligeri, ſubitò cum lapſus ad vndas

Digitized by Google

Cygnum excellentē pedibus rapit improbus vncis.
Arrexere animos Itali: cunctæq. volucres
Conuertunt clamore fugam (mirabile viſu)
Aetheraq. obſcurant pennis, hoſtemq. per auras
Facta nube premunt: donec vi victus, & ipſo
Pondere defecit, prædamq. ex vnguibus ales
Proiecit fluuio, penitusq. in nubila fugit.
Tum verò augurium Rutuli clamore ſalutant,
Expediuntq. manus, primuſq. Tolumnius augur,
Hoc erat, hoc votis (inquit) puod ſæpe petiui
Accipio, agnoſcoq. Deos. me me duce ferrum
Corripite ò Rutuli: quos improbus aduena bello
Territat, inualidas vt aues, & littora veſtra
Vi populat: petet ille fugam, penituſq. profundo
Vela dabit: vos vnanimi denſate cateruas,
Et regem vobis pugna defendite raptum.
Dixit, & aduerſos telum contorſit in hoſtes
Procurrens: ſonitum dat ſtridula cornus, & auras
Certa ſecat. ſimul hoc ſimul ingens clamor, & omnes
Turbati cunei, calefactaq. corda tumultu.
Haſta volās, vt fortè nouem pulcherrima fratrum
Corpora conſtiterant contrà, quos fida crearat
Vna tot Arcadio coniux Tyrrhena Gilippo:
Horum vnum ad medium, teritur qua ſutilis aluo
Balteus, & laterum iuncturas fibula mordet:
Egregium forma iuuenem, & fulgentibus armis,
Tranſadigit coſtas, fuluaq. extendit arena.
At fratres animoſa phalanx accenſaq. luctu,
Pars gladios ſtringūt manibus, pars miſſile ferrum
Corripiunt, cæciq. ruunt; quos agmina contra
Procurrunt Laurentū: hinc denſi rurſus inundāt
Troes, Agyllini q. & pictis Arcades armis.

Sic

Sic omnes amor vnus habet decernere ferro
Diripuere aras. it toto turbida cœlo
Tempeſtas telorum, ac ferreus ingruit imber:
Crateraſq. focoſq. ferunt. fugit ipſe Latinus,
Pulſatos referens infecto fœdere diuos.
Infrenant alij currus, aut corpora ſaltu
Subiiciunt in equos, & ſtrictis enſibus adſunt.
Meſſapus regem, regiſq. inſigne gerentem
Tyrrhenum Auleſten, auidus confundere fœdus,
Aduerſo proterret equo; ruit ille recedens;
Et miſer oppoſitis à tergo inuoluitur aris
In caput, inq. humeros, at feruidus aduolat haſta
Meſſapus, teloq. orantem multa trabali
Deſuper altus equo grauiter ferit: atq; ita fertur.
Hoc habet, hęc melior magnis data victima diuis.
Concurrunt Itali, ſpoliantq. calentia membra.
Obuius ambuſtum torrem Chorineus ab ara
Corripit: & venienti Ebuſo, plagamq. ferenti
Occupat os flammis; illi ingens barba reluxit,
Nidoremq. ambuſta dedit, ſuper ipſe ſequutus
Cæſariem læua turbati corripit hoſtis,
Impreſſoq. genu nitens, terræ applicat ipſum,
Sic rigido latus enſe ferit, Podalirius Alſum
Paſtorem primaq. acie per tela ruentem
Enſe ſequens nudo ſuperimminet: ille ſecuri
Aduerſi frontem mediam, mentumq. reducta
Deſijcit, & ſparſo latè rigat arma cerebro.
Olli dura quies oculos & ferreus vrget
Somnus: in æternam clauduntur lumina noctem.
At pius Aeneas dextram tendebat inermem
Nudato capite, atque ſuos clamore vocabat.
Quo ruitis? quæue iſta repens diſcordia ſurgit?

O cohibete iras; ictus iam fœdus, & omnes
Compoſitæ leges, mihi ius conc .rrere ſoli.
Me ſinite, atque auferte metús: ego fœdera faxo
Firma manu Turnum iam debent hæc mihi ſacra.
Has inter voces, media inter talia verba,
Ecce viro ſtridens alis allapſa ſagitta eſt:
Incertum qua pulſa manu, quo turbine adacta:
Quis tantam Rutulis laudem, caſuſne, Deuſne
Attulerit. preſſa eſt inſignis gloria facti:
Nec ſeſe Aeneæ iactauit vulnere quiſquam.
Turnus vt Aeneam cedentem ex agmine vidit,
Turbatoſq. duces, ſubita ſpe feruidus ardet:
Poſcit equos, atque arma ſimul, ſaltuq. ſuperbus
Emicat in currum, & manibus molitur habenas:
Multa virum volitans dat fortia corpora letho.
Semineces voluit multos, aut agmina curru
Proterit, aut raptas fugientibus ingerit haſtas.
Qualis apud gelidi cum flumina concitus Hebri
Sanguineus Mauors clypeo increpat, atque ...
Bella mouens immittit equos: illi æquore ap...
Ante Notos, Zephyrúq. volant: gemit vltima ...
Thraca pedum: circumq. atræ formidinis ora ...
Iræq. inſidiæq. Dei comitatus, aguntur.
Talis equos alacer media inter prælia Turnus
Fumantes ſudore quatit (miſerabile) cæſis
Hoſtibus inſultan: ſpargit rapida vngula rores
Sanguineos, miſtaq. cruor calcatur arena.
Iáq. neci, Sthenelũq. dedit, Thamyrimq. Polu...
Hunc congreſſus, & hunc illũ, eminus: eminus ...
Imbradas, Glaucũ atq; Ladem: quos Imbraſu...
Nutrierat Lyciæ, paribuſq ornauerat armis
Vel conferre manum, vel equo præuertere ve...
P...

Digitized by Google

Parte alia: media Eumedes in prælia fertur,
Antiqui proles bello præclara Dolonis,
Nomine auum referens, animo, manibuſq. parentem.
Qui quondam caſtra, vt Danaum ſpeculator adiret,
Auſus Pelidæ pretium ſibi poſcere currus.
Illum Tydides alio pro talibus auſis
Affecit pretio: nec equis aſpirat Achillis.
Hunc procul vt campo Turnus conſpexit aperto,
Ante leui iaculo longum per inane ſequutus,
Siſtit equos bijuges, & curru deſilit, atque
Semianimi, lapſoq; ſuperuenit: & pede collo
Impreſſo, dextræ mucronem extorquet, & alto
Fulgentem tinxit iugulo: atque hæc inſuper addit.
En agros, & quam bello Troiane petiſti
Heſperiam metire iacens. hæc præmia, qui me
Ferro auſi tentare, ferunt: ſic mœnia condunt.
Huic comitem Euten, coniecta cuſpide, mittit:
Clorea, Sibarimq. Daretaq; Therſilocumq.
Et ſternacis equi lapſum ceruice Thymœten.
Ac velut Edoni Boreæ cum ſpiritus alto
Inſonat Aegeo, ſequiturq. ad littora fluctus,
Qua venti incubuere, fugam dant nubila cœlo:
Sic Turno, quacunq; viam ſecat, agmina cedunt,
Conuerſæq. ruunt acies. fert impetus ipſum,
Et criſtam aduerſo curru quatit aura volantem:
Non tulit inſtantem Phegeus, animiſq. frementem:
Obiecit ſeſe ad currum, & ſpumantia frænis
Ora citatorum dextra detorſit equorum.
Dum trahitur, pendetq. iugis, hunc lata retectum
Lancea conſequitur, rumpitq; infixa trilicem
Loricam, & ſummum deguſtat vulnere corpus.
Ille tamen clypeo obiecto conuerſus in hoſtem

Ibat

Ibat, & auxilium ducto mucrone petebat:
Quem rota præcipitem & procurſu concitus axis
Impulit, effuditq. ſolo: Turnuſq. ſequutus,
Imam inter galeam, ſummi thoracis & oras,
Abſtulit enſe caput, truncumq. reliquit arenæ.
Atque ea dum campis victor dat funera Turnus,
Interea Aeneam Mneſtheus, & fidus Achates,
Aſcaniuſq. comes, caſtris ſtatuere cruentum,
Alternos longa nitentem cuſpide greſſus.
Sæuit, & infractâ luctatur arundine telum
Eripere: auxilioq. viam, quæ proxima, poſcit:
Enſe ſecent lato vulnus, teliq. latebram
Reſcindant penitus, ſeſeq. in bella remittant.
Iamq. aderat Phœbo ante alios dilectus Iapis
Iaſides: acri quondam cui captus amore
Ipſe ſuas artes, ſua munera lætus Apollo,
Augurium, citharamq. dabat, celereſq. ſagittas.
Ille, vt depoſiti proferret fata parentis,
Scire poteſtas herbarum, vſumq. medendi
Maluit, & mutas agitare inglorius artes.
Stabat, acerba fremens, ingentem nixus in haſtam
Aeneas, magno iuuenum, & mœrentis Iuli
Concurſu, lacrymiſq. immobilis. ille retorto
Pæonium in morem ſenior ſuccinctus amictu:
Multa manu medica, Phœbiq. potentibus herbis,
Nequicquam trepidat: nequicquam ſpicula dextra
Sollicitat, prenſatq. tenaci forcipe ferrum.
Nulla viam fortuna regit, nihil auctor Apollo
Subuenit: & ſæuus campis magis, ac magis horror
Crebreſcit, propiuſq. malum eſt, iam puluere cœlum
Stare vident, ſubeunt equites, & ſpicula caſtris
Denſa cadunt mediis: it triſtis ad æthera clamor

Bellan-

Bellantum iuuenum, & duro ſub Marte cadentum
Hic Venus indigno nati concuſſa dolore,
Dictamnum genitrix Cretæa carpit ab Ida,
Puberibus caulem folijs, & flore comantem
Purpureo; non illa feris incognita capris,
Gramina, cum tergo volucres hæſere ſagittæ.
Hoc Venus, obſcuro faciem circumdata nimbo
Detulit: hoc fuſcum labris ſplendentibus amnem
Inficit, occultè medicans: ſpargitq. ſalubris
Ambroſiæ ſuccos, & odoriferam panaceam.
Fouit ea vulnus lympha longæuus Iapis,
Ignorans: ſubitoq. omnis de corpore fugit
Quippe dolor, omnis ſtetit imò vulnere ſanguis,
Iamq. ſequuta manum nullo cogente ſagitta
Excidit, atque nouæ rediere in priſtina vires.
Arma citi properate viro; quid ſtatis? Iapis
Conclamat, primuſq. animo accendit in hoſtes.
Non hæc humanis opibus, non arte magiſtra
Proueniunt, neque te Aenea mea dextera ſeruat:
Maior agit Deus, atq. opera ad maiora remittit.
Ille auidus pugnæ, ſuras incluſerat auro
Hinc, atque hinc: oditq. moras, haſtaq. coruſcat.
Poſtquam habilis lateri clypeus, loricaq. tergo eſt,
Aſcanium fuſis circum complectitur armis:
Summaq. per galeam delibans oſcula, fatur.
Diſce puer virtutem ex me, verumq. laborem,
Fortunam ex alijs. nunc te mea dextera bello
Defenſum dabit, & magna inter præmia ducet.
Tu facito, mox, cum matura adoleuerit ætas,
Sit memor, & te animo repetentē exempla tuorum,
Et pater Aeneas, & auunculus excitet Hector.
Hæc vbi dicta dedit, portis ſeſe extulit ingens,
Telum

Telum immane manu quatiens, ſimul agmine denſo
Anteuſq. Mneſtheuſq. ruunt, omniſq relictis
Turba fluit caſtris. tum cæco puluere campus
Miſcetur, pulſuq. pedum tremit excita tellus,
Vidit ab aduerſo venientes aggere Turnus
Videre Auſonij: geliduſq. per ima cucurrit
Oſſa tremor, prima ante omnes Iuturna Latinos
Audijt, agnouitq. ſonum: & tremefacta refugit.
Ille volat, campoq. atrum rapit agmen aperto.
Qualis vbi ad terras abrupto ſidere nimbus
It mare per medium (miſeris heu praſcia longè
Horreſcunt corda agricolis: dabit ille ruinas
Arboribus, ſtragemq. ſatis, ruet omnia latè.
Ante volant, ſonitumq. ferunt ad littora venti)
Talis in aduerſos ductor Rhæteius hoſtes
Agmen agit: denſi cuneis ſe quiſq. coactis
Agglomerant: ferit enſe grauem Thymbræus Oſirim:
Archetium Mneſtheus, Epulonem obtruncat Achates,
Vſentemq. Gyas: cadit ipſe Tolumnius augur,
Primus in aduerſos telum, qui torſerat hoſtes.
Tollitur in cœlum clamor: verſiq. viciſſim
Pulverulenta fuga Rutuli dant terga in agros,
Ipſe neque auerſos dignatur ſternere morti,
Nec pede congreſſos æquo, nec tela ferentes
Inſequitur: ſolum denſa in caligine Turnum
Veſtigat luſtrans: ſolum in certamina poſcit.
Hoc concuſſa metu mentem, Iuturna virago,
Aurigam Turni media inter lora Metiſcum
Excutit, & longè lapſum temone relinquit:
Ipſa ſubit, manibuſq. vndantes flectit habenas,
Cuncta gerens, vocemq. & corpus, & arma Metiſci.
Nigra velut magnas domini cum diuitis ædes
Peruo-

Peruolat, & pennis alta atria luſtrat hirundo,
Pabula parua legens, nidiſq. loquacibus eſcas:
Et nunc porticibus vacuis, nunc humida circum
Stagna ſonat: ſimilis medios Iuturna per hoſtes
Fertur equis, rapidoq. volans obit omnia curru:
Iamq. hic germanum, iamq. hic oſtendit ouantem:
Nec conferre manum patitur: volat auia longè.
Haud minus Aeneas tortos legit obuius orbes,
Veſtigatq. virum, diſiecta per agmina, magna
Voce vocat, quoties oculos coniecit in hoſtem,
Alpideumq. fugam curſu tentauit equorum,
Auerſos toties currus Iuturna retorſit.
Heu quid agat? vario nequicquam fluctuat æſtu:
Diuerſæq. vocant animum in contraria curæ.
Huic Meſſapus, vt læua duo forte, gerebat
Lenta leuis curſu præfixa haſtilia ferro,
Horum vnum certo contorquens dirigit ictu.
Subſtitit Aenea, & ſe collegit in arma,
Poplite ſubſidens: apicem tamen incita ſummum
Haſta tulit, ſummaſq. excuſſit vertice criſtas.
Tum verò aſſurgunt iræ, inſidijſq. ſubactus
Diuerſos vbi ſenſit equos, currumq. referri,
Multa Iouem, & læſi teſtatus fœderis aras:
Iam tandem inuadit medios, & Marte ſecundo
Terribilis, ſæuam nullo diſcrimine cędem
Suſcitat, irarumq. omnes effundit habenas.
Quis mihi nũc tot acerba Deus, quis carmine cędes
Diuerſas, obitumq. ducum, quos æquore toto
Inq. vicem nunc Turnus agit, nunc Troius heros,
Expediat? tantone placuit concurrere motu,
Iuppiter, æterna gentes in pace futuras?
Aeneas Rutulum Sucronem (ea prima ruentes
Pugna

Pugna loco ſtatuit Teucros) haud multa moratu
Excipit in latus, & qua fata celerrima, crudum
Tranſadigit coſtas, & cratis pectoris enſem.
Turnus equo deiectum Amycũ, fratremq. Diore
Congreſſus pedes, hunc venientem, cuſpide long
Hunc mucrone ferit: curruq. abſciſſa duorum
Suſpendit capita, & rorantia ſanguine portat.
Ille Talon, Tanaimq. neci, fortemq. Cethegun
Tres vno congreſſu, & mœſtum mittit On[illegible]tem,
Nomen Echionium, matriſq. genus Peridiæ.
Hic fratres Lycia miſſos, & Apollinis agris,
Et iuuenem exoſum nequicquam bella Menœte
Arcada; piſcoſæ cui circum flumina Lernæ
Ars fuerat, pauperq. domus: nec notá potentni
Munera, conductaq. pater tellure ferebat,
Ac velut immiſſi diuerſis partibus ignes
Arentem in ſyluam, & virgulta ſonantia lauro
Aut vbi decurſu rapido de montibus altis
Dant ſonitum ſpumoſi amnes, & in æquora cur
Quiſque ſuum populatus iter: non ſegnius amb
Aeneas, Turnuſq. ruunt per prælia. nunc nunc
Fluctuat ira intus: rumpuntur neſcia vinci
Pectora: nunc totis in vulnera viribus itur:
Murranũ hic, atauos, & auorum antiqua ſonante
Nomina, per regeſq. actum genus omne Latin
Præcipitem ſcopulo, atque ingentis turbine ſax
Excutit, effuditq. ſolo: hunc lora, & iuga ſub
Prouoluere rotæ, crebro ſuper vngula pulſu
Incita; nec domini memorum procalcat equo
Ille ruenti Hilo, animiſq. immane frementi
Occurrit, telumq. aurata ad tempora torquet:
Olli per galeam fixo ſtetit haſta cerebro,
Dex

Dextera nec tua te Graium fortiſſime Creteu
Eripuit Turno: nec Dij texere Cupentum
Aenea veniente ſui. dedit obuia ferro
Pectora, nec miſero clypei mora profuit ærei.
Te quoque Laurentes viderunt Aeole campi
Oppetere, & latè terram conſternere tergo,
Occidis, Argiuæ quem non potuere phalanges
Sternere, nec Priami regnorum euerſor Achilles.
Hic tibi mortis erant metæ, domus alta ſub Ida,
Lyrneſſi domus alta, ſolo Laurente ſepulchrum.
Totæ adeò conuerſæ acies; omneſq. Latini,
Omnes Dardanidæ: Mneſtheus, acerq. Sereſtus,
Et Meſſapus equum domitor, & fortis Aſylas.
Thuſcorumq. phalanx, Euandriq. Arcadis ala:
Pro ſe quiſq. viri ſumma nituntur opum vi,
Nec mora, nec requies: vaſto certamine tendunt.
Hic mentem Aeneæ genitrix pulcherrima miſit,
Iret vt ad muros, vrbiq. aduerteret agmen
Ocyus, & ſubita turbaret clade Latinos.
Ille, vt veſtigans diuerſa per agmina Turnum,
Huc, atque huc acies circumtulit, aſpicit vrbem
Immunem tanti belli, atque impune quietam.
Continuò pugnæ accendit maioris imago.
Mneſthea, Sergeſtumq. vocat, fortemq. Sereſtum,
Ductores: tumulumq. capit, quo cætera Teucrum
Concurrit legio, nec ſcuta, aut ſpicula denſa
Deponunt: celſo medius ſtans aggere fatur,
Nequa meis eſto dictis mora: Iuppiter hac ſtat:
Neu quis ob inceptum ſubitum mihi ſegnior ito.
Vrbem hodie, cauſam belli, regna ipſa Latini,
Ni frænum accipere: & victi parere fatentur,
Eruam: & æqua ſolo fumantia culmina ponam.

Scil-

Scilicet, expectem libeat dum prælia Turno
Noſtra pati: rurſuſq. velit concurrere victus,
Hoc caput, o ciues, hæc belli ſumma nefandi.
Ferte faces properè, fœduſq. repoſcite flammis.
Dixerat: atque animis pariter certantibus omn
Dant cuneum, denſaq. ad muros mole feruntur
Scalæ improuiſo, ſubituſq. apparuit ignis,
Diſcurrunt alij ad portas, primoſq. trucidant:
Ferrum alij torquent, & obumbrant æthera teli
Ipſe inter primos dextram ſub mœnia tendit
Aeneas, magnaq. incuſat voce Latinum.
Teſtaturq. Deos, iterum ſe ad prælia cogi:
Bis iam Italos hoſtes, hæc altera fœdera rumpi.
Exoritur trepidos inter diſcordia ciues:
Vrbem alij reſerare iubent, & pandere portas
Dardanidis, ipſumq. trahunt in mœnia regem:
Arma ferunt alij, & pergunt defendere muros.
Incluſas vt cum latebroſo in pumice paſtor
Veſtigauit apes, fumoq. impleuit amaro:
Illæ intus trepidæ rerum per cerea caſtra
Diſcurrunt, magniſq. acuunt ſtridoribus iras,
Voluitur ater odor tectis, tum murmure cæco
Intus ſaxa ſonant: vacuas it fumus ad auras.
Accidit hæc feſſis etiam fortuna Latinis,
Quæ totam luctu concuſſit funditus vrbem.
Regina vt tectis venientem proſpicit hoſtem,
Inceſſi muros, ignes ad tecta volare,
Nuſquam acies contra Rutulas, nulla agmina T
Infelix pugnæ iuuenem in certamine credit
Extinctum, &, ſubito mentem turbata dolore,
Se cauſam clamat, crimenq. caputq. malorum,
Multaq. per mœſtum demens effata furorem,

Purp

Purpureos moritura manu diſcindit amictus,
Et nodum informis lethi trabe nectit ab alta.
Quam cladem miſeræ poſtquam accepere Latinæ,
Filia prima manu flauos Lauinia crines,
Et roſeas laniata genas, tum cætera ci cum
Turba furit: reſonant latè plangoribus ædes.
Hinc totam infelix vulgatur fama per orbem,
Dimittunt mentes. it ſciſſa veſte Latinus,
Coniugis attonitus, fatis, vrbiſq. ruina,
Caniciem immundo perfuſam puluere turpans:
Multaq. ſe incuſat, qui non acceperit ante
Dardanium Aeneam, generumq. aſciuerit vltro.
Interea extremo bellator in æquore Turnus
Palantes ſequitur paucos, iam ſegnior, atque
Iam minus, atque minus ſucceſſu lætus equorum,
Attulit. hunc illi cæcis terroribus aura
Commiſtum clamorem, arrectaſq. impulit aures
Confuſæ ſonus vrbis, & illætabile murmur.
Hei mihi, quid tanto turbantur mœnia luctu?
Quiſne ruit tantus diuerſa clamor ab vrbe?
Sic ait, adductiſq. amens ſubſiſtit habenis.
Atque huic in faciem ſoror, vt conuerſa Metiſci
Aurigæ, currumq. & equos, & lora regebat,
Talibus occurrit dictis. Hac Turne ſequamur
Troiugenas, qua prima viam victoria pandit.
Sunt alij, qui tecta manu mittamus funera Teucris.
Ingruit Aeneas Italis, & prælia miſcet:
Et nos ſæua manu mittamus funera Teucris;
Nec numero inferior pugnæ, nec honore recedes.
Turnus ad hæc;
O ſoror & dudum agnoui, cum prima per artem
Fœdera tu baſti, teq. hæc in bella dediſti:

Et nunc nequicquam fallis Dea: ſed quis Olympo
Demiſſam tantos voluit te ferre labores?
An fratris miſeri lethum vt crudele videres?
Nam quid ago? aut quæ iam ſpondet fortuna ſalutẽ?
Vidi oculos ante ipſe meos, me voce vocantem
Murranum (quo non ſuperet mihi charior alter)
Oppetere ingentem, atque ingenti vulnere victum.
Occidit infelix ne noſtrum dedecus Vfens
Aſpiceret: Teucri potiuntur corpore, & armis.
Excindine domos (id rebus defuit vnum)
Perpetiar? dextra nec Drancis dicta refellam?
Terga dabo? & Turnũ fugientem hæc terra videbit?
Vſq. adeòne mori miſerum eſt? vos ò mihi manes
Eſte boni, quoniam ſuperis auerſa voluntas.
Sancta ad vos anima, atque iſtius inſcia culpæ,
Deſcendã, magnorum haud vnquã indignus auorum.
Vix ea fatus erat, medios volat (ecce) per hoſtes
Vectus equo ſpumante Sages, aduerſa ſagitta
Saucius ora, ruitq. implorans nomine Turnum,
Turne in te ſuprema ſalus: miſerere tuorum,
Fulminat Aeneas armis, ſummaſq. minatur
Deiecturum acies Italum, excidioq. daturum:
Iamq. faces ad tecta volant: in te ora Latini,
In te oculos referunt. muſſat Rex ipſe Latinus,
Quos generos vocet, aut quæ ſeſe ad fœdera flectat.
Præterea Regina tui fidiſſima, dextra
Occidit ipſa tua, lucemq. exterrita fugit.
Soli pro portis Meſſapus, & acer Atinas
Suſtentant aciem: circum hos vtrinque phalanges:
Stant denſæ, ſtrictiſq. ſeges mucronibus horret
Ferrea: tu currum deſerto in gramine verſas.
Obſtupuit varia confuſus imagine rerum.

Turnus

Turnus & obtutu tacito ſtetit. æſtuat ingens
Imo in corde pudor, miſtoq. inſania luctu,
Et furijs agitatus amor, & conſcia virtus.
Et primũ diſcuſſæ vmbræ, & lux reddita menti eſt,
Ardentes oculorum acies ad mœnia torſit
Turbidus, eque rotis magnam reſpexit ad vrbem.
Ecce autem, flammis inter tabulata volutus
Ad cœlum vndabat vortex, turrimq. tenebat,
Turrim compactis trabibus, quam eduxerat ipſe,
Subdideratq. rotas, pontesq; inſtrauerat altos.
Iam iam fata, ſoror, ſuperant: abſiſte morari:
Quò Deus, & quò dura vocat fortuna, ſequamur.
Stat conferre manũ Aeneæ: ſtat, quicquid acerbi eſt,
Morte pati: nec me indecorem germana videbis
Amplius: hunc (oro) ſine me furere ante furorem.
Dixit, & è curru ſaltem dedit ocyus aruis:
Perq. hoſtes, per tela ruit, mœſtamq. ſororem
Deſerit, ac rapido curſu media agmina rumpit.
Ac veluti montis ſaxum de vertice præceps
Cum ruit auulſum vento: ſeu turbidus imber
Proluit, aut annis ſoluit ſublapſa vetuſtas:
Fertur in abruptum magno mons improbus actu,
Exultatq. ſolo, ſyluas, armenta, viroſq.
Inuoluens ſecum: diſiecta per agmina Turnus
Sic vrbis ruit ad muros, vbi plurima fuſo
Sanguine terra madet, ſtridentq. haſtilibus auræ;
Significatq. manu, & magno ſimul incipit ore.
Parcite iam Rutuli, & vos tela inhibete Latini.
Quæcunque eſt fortuna, mea eſt: me verius vnum
Pro vobis fœdus luere, & decernere ferro,
Diſceſſere omnes medij, ſpatiumq. dedere,
At pater Aeneas, audito nomine Turni,

Digitized by Google

Deſerit & muros, & ſummas deſerit arces:
Præcipitatq; moras omnes: opera omnia rumpit:
Lætitia exultans: horrendumq. intonat armis:
Quantus Atho, aut quãtus Eryx, aut ipſe, coruſcis
Cum fremit ilicibus, quantus; gaudetq. niuali
Vertice ſe attollens pater Apenninus ad auras.
Iam verò & Rutuli certatim, & Troes, & omnes
Conuertere oculos Itali, quiq. alta tenebant
Mœnia, quiq. imos pulſabant ariete muros:
Armaq. depoſuere humeris. ſtupet ipſe Latinus,
Ingentes genitos diuerſis partibus orbis
Inter ſe coiiſſe viros, & cernere ferro.
Atque illi, vt vacuo patuerunt æquore campi,
Procurſu rapido coniectis eminus haſtis,
Inuadunt Martem clypeis, atque ære ſonoro:
(Dat gemitum tellus) tum crebros enſibu ictus
Congeminant, fors, & virtus miſcentur in vnum.
Ac velut ingenti Sila, ſummoue Taburno,
Cum duo conuerſis inimica in prælia Tauri
Frontibus incurrunt, pauidi ceſſere magiſtri:
Stat pecus omne metu mutum, muſſantq. iuuencæ,
Quis pecori imperitet, quem tota armenta ſequatur:
Illi inter ſe multa vi vulnera miſcent,
Cornuaq. obnixi infigunt: & ſanguine largo
Colla, armoſq. lauãt, gemitu nemus omne remugit;
Haud aliter Tros Aeneas, & Daunius heros
Concurrunt clypeis: ingens fragor æthera complet.
Iuppiter ipſe duas æquato examine lances
Suſtinet & fata imponit diuerſa duorum,
Quem dãnet labor, & quo vergat pondere lethum:
Emicat hic impune putans, & corpore toto
Altè ſublatum conſurgit Turnus in enſem:

Et ſe-

Et ferit, exclamant Troes, trepidiq. Latini:
Arrectæq. amborum acies, at perfidus enſis
Frangitur, in medioq. ardentem deſerit ictu,
Ni fuga ſubſidio ſubeat, fugit ocyor Euro,
Vt capulum ignotum, dextramq. aſpexit inermem.
Fama eſt, præcipitem, cum prima in prælia iunctos
Conſcendebat equos, patrio mucrone relicto,
Dum trepidat, ferrum aurigæ rapuiſſe Metiſci
Idq. diu dum terga dabant palantia Teucri,
Suffecit: poſtquam arma Dei ad Vulcania ventũ eſt.
Mortalis mucro, glacies ceu futilis, ictu
Diſſiluit: fulua reſplendent fragmina arena.
Ergo amen diuerſa fuga petit æquora Turnus
Et nunc huc, inde huc incertos implicat orbes.
Vndique enim denſa Teucri incluſere corona;
Atque hinc vaſta palus, hinc ardua mœnia cingunt.
Nec minus Aeneas (quanquam tardante ſagitta
Interdum genua impediunt, curſumq. recuſant)
Inſequitur: trepidiq. pedem pede feruidus vrget.
Incluſum veluti ſi quando in flumine nactus
Ceruum, aut puniceæ ſeptum formidine pennæ,
Venator curſu canis, & latratibus inſtat.
Ille autem inſidijs, & ripa territus alta,
Mille fugit, refugitq. vias: at viuidus Vmber
Hæret hians: iamq. tenet, ſimiliſq. tenenti
Increpuit malis, morſuq. eluſus inani eſt.
Tum verò exoritur clamor, ripæq. lacuſq.
Reſponſant circa, & cœlum tonat omne tumultu.
Ille ſimul fugiens, Rutulos ſimul increpat omnes:
Nomine quemq. vocans: notumq. efflagitat enſem.
Aeneas mortem contra, præſenſq. minatur
Exitium, ſi quiſquam adeat: terretq, trementes.

Excidurum vrbem minitans, & ſaucius inſtat.
Quinque orbes explent curſu, totidemq. retexunt
Huc, illuc. nec enim leuia, aut ludicra petuntur
Præmia, ſed Turni de vita, & ſangnine certant.
Forte ſacer Fauni folijs oleaſter amaris
Hic ſteterat, nautis olim venerabile lignum:
Seruati ex vndis, vbi figere dona ſolebant
Laurenti diuo, & votas ſuſpendere veſtes:
Sed ſtirpem Teucri nullo diſcrimine ſacrum
Suſtulerant, puro vt poſſent concurrere campo,
Hic haſta Aeneæ ſtabat; huc impetus illam.
Detulerat fixam, & lenta iu radice tenebat,
Incubuit, voluitq. manu conuellere ferrum
Dardanides, teloq. ſequi quem prendere curſu
Non poterat, tum vero amens formidine Turnus,
Faune, precor, miſerere, inquit, tuq. optima ferrum
Terra tene: colui veſtros ſi ſemper honores,
Quos contra Aeneadæ bello fecere profanos.
Dixit: opemq. Dei non caſſa in vota vocauit.
Namq. diu luctans, lentoq. in ſtirpe moratus,
Viribus haud vllis valuit diſcludere morſus
Roboris Aeneas. dum nititur acer, & inſtat.
Rurſus in aurigæ faciem mutata Metiſci
Procurrit, fratriq. enſem Dea Daunia reddit.
Quod Venus audaci Nymphæ indignata licere,
Acceſſit, telumq. alta ab radice reuellit.
Olli ſublimes, armis, animiſq. refecti,
Hic gladio fidens hic acer, & arduus haſta.
Aſſiſtunt contra, certamine Martis anheli.
Iunonem interea Rex omnipotentis olympi
Alloquitur, fulua pugnas de nube tuentem.
Quæ iam finis erit, coniux? quid denique reſtat?
Indi-

Indigerem Aeneam ſcis ipſa, & ſcire fateris,
Deberi cœlo, fatiſq. ad ſidera tollit
Quid ſtruis? aut qua ſpe gelidis in nubibus hæres?
Mortalin' decuit violari vulnere Diuum?
Aut enſem (quid enim ſine te Iuturna valeret?)
Ereptum reddi Turno, & vim creſcere victis?
Deſine iam tandem, precibuſq. inflectere noſtris
Nec te tantus edat tacitam dolor; & mihi curæ
Sæpe tuo dulci triſtes ex ore recurſent.
Ventum ad ſupremum eſt, terris agitare, vel vndis
Troianos potuiſti, infandum accendere bellum
Deformare domum, & luctu miſcere hymenęos.
Vlterius tentare veto, Sic Iuppiter orſus
Sic Dea ſubmiſſo contrà Saturnia vultu.
Iſta quidem quia nota mihi magne voluntas
Irppiter, & Turnum, & terras inuita reliqui.
Nec tu me aeria ſolam nunc ſede videres
Digna, indigna pati: ſed flammis cincta ſub ipſa
Starem acie, traheremq. inimica in prælia Teucros.
Iuturnam miſero, fateor ſuccurrere fratri
Suaſi, & pro vita maiora audere probaui:
Non vt tela tamen, non vt contendere arcum
Adiuro Stiygij caput implacabile fontis
Vna ſuperſtitio ſuperis quæ reddita Diuis.
Et nunc cedo equidem, pugnaſq. exoſa relinquo.
Illud te nulla fati quod lege tenetur,
Pro Latio obteſtor, pro maieſtate tuorum:
Cùm iam conubijs pacem felicibus (eſto)
Component; cùm iam leges, & & fœdera iungent,
Ne vetus indigenas nomen mutare Latinos
Nec Troas fieri iubeas, Teucroſq. vocari;
Aut vocem mutare viros, aut vertere veſtes.

Sit Latium, ſint albani per ſęcula Reges:
Sit Romana potens Itala virtute propago:
Occidit, occideritq. ſinas cum omine: Troia
Olli ſubridens hominum, rerumq repertor,
Es germana Iouis, Saturniq. altera proles:
Irarum tantos voluis ſub pectore fluctus.
Verum age, & inceptum fruſtra ſubmitte furorem
Da quod vis, & me victuſq. volenſq. remitto,
Sermonem Auſonij patrium; moreſq. tenebunt,
Vtq. eſt, nomen erit: commiſti corpore tantum.
Subſident Teucr: morem, rituſq. ſacrorum
Adijciam, faciamq. omnes vno ore Latinos.
Hinc genus, Auſonio miſtum quod ſanguine ſurget:
Supra homines, ſupra Deos pietate videbis
Nec genus vlla tuos æque celebrabit honores,
Annuit his Iuno; & mentem lætata retorſit
Interea excedit cælo, nubemq. relinquit.
His actis aliud Genitor ſecum ipſe volutat,
Iuturnamq. parat fratris dimittere ab armis
Dicuntur geminæ peſtes, cognomine Diræ;
Qua, & tartaream Nox intempeſta Megœram.
Vno, eodemq. tulit partu, paribuſq. reuinxit
Serpentum ſpiris, ventoſaſq. addidit alas
Hę Iouis ad ſolium, ſæuiq. in limine Regis
Apparent, accuuntq. metum mortalibus ægris,
Si quando lethum horrificum, morbosq. deum Rex
Molitur, meritas aut bello territat vrbes
Harum vnam celerem demiſit ab æthere ſummo
Iuppiter. inq. omen Iuturnæ occurrere iuſſit.
Illa volat, celeriq. ad terram turbine fertur.
Non ſecus ac neruo per nubem impulſa ſagitta.
Armatam ſæui Partus quam felle veneni

Par-

Parthus ſiue Cydon, telum immedicabile, torſit
Stridens, & celeres incognita tranſilit vmbras,
Talis ſe ſata Nocte tulit, terrasq. petiuit.
Poſtquam acies videt Iliacas, atque agmina Turni.
Alitis in paruæ ſubito collecta figuram.
(Quæ quondam in buſtis, aut culminibus deſertis
Nocte ſedens, ſæuum canit importuna per vmbras)
Hanc verſa in faciem, Turni ſe peſtis ad ora
Fertque, refertq. ſonans; clypeumq. euerberat alis.
Illi membra nouus ſoluit formidine torpor;
Arrectæq. horrore comæ,& vox faucibus hæſit.
At, procul vt Diræ ſtridorem agnouit, & alas.
Infelix crines ſcindit Iuturna ſolutos,
Vnguibus ora ſoror fœdans & pectora pugnis:
Quid nunc te tua, Turne, poteſt germana iuuare?
Aut quid iam miſeræ ſuperat mihi? qua tibi lucem
Arte morer; talin' poſſum me opponere monſtro?
Iam iam linquo acies: ne me terrete timentem
Obſcœnæ volucres alarum verbera noſco,
Letalemq. ſonum; nec fallunt iuſſa ſuperba
Magnanimi Iouis, hæc pro virginitati reponit?
Quò vitam dedit æternam? cur mortis adempta eſt
Conditio? poſſem tantos finire dolores
Nunc certè; & miſero fratri comes ire per vmbras
Immortalis ego? haud quidquam mihi dulce meorũ
Te ſine, fratre, erit. ò quæ ſatis ima dehiſcat
Terra mihi, Maneſq. Deam demittat ad imos?
Tantum effata, caput glauco contexit amictu,
Multa gemens, & ſe fluuio Dea condidit alto.
Aeneas inſtat contra, telum coruſcat
Ingens arboreum, & ſæuo ſic pectore fatur. (ctas?
Quæ nunc deinde mora eſt? aut quid iã, Turne retra-

N

Non curſu; ſæui certandum eſt comminus armis.
Verte omnes rete in facies, & contrahe quicquid
Siue armis, ſiue arte vales: opta ardua pennis
Aſtra ſequi, clauſumq. caua te condere terra.
Ille caput quaſſans: Non me tua feruida terrent
Dicta, ferox: Dij me terrent, & Iuppiter hoſtis.
Nec plura effatus: ſaxum circumſpicit ingens,
Saxum antiquum: ingens campo qui forte iacebat
Limens agro poſitus, litem vt diſcerneret aruis.
Vix illud lecti bis ſex ceruice ſubirent,
Qualia nunc hominum producit corpora tellus.
Ille manu raptum trepida torquebat in hoſtem.
Altior inſurgens, & curſu concitus heros.
Sed neque currentem ſe, nec cognoſcit euntem?
Tollentemve manu, ſaxumq. immane mouentem.
Genua labant: gelidus concreuit frigore ſanguinis.
Tum lapis ipſe viri, vacuum per inane volutus,
Nec ſpacium euaſit, totum nec pertulit ictum.
At velut in ſomnis, oculos vbi languida preſſit
Nocte quies, ne quidquam auidus extendere curſus
Velle videmur, & in medijs conatibus ægri
Succidimus; non lingua valet, non corpore notæ
Sufficiunt vires? nec vox, aut verba ſequuntur:
Sic Turno, quacunque viam virtute petiuit,
Succeſſum Dea dira negat, Tum pectore ſenſus
Vertuntur varij: Rutulos adſpectat. & vrbem.
Cunctaturq. metu, telumq. inſtare tremiſcit:
Nec quò ſe eripiat, nec qua vi tendat in hoſtem,
Nec currus vſquam videt, aurigamq. ſororem.
Cunctanti telum Aeneas fatale coruſcat,
Sortitus fortunam oculis; & corpore toto
Eminus intorquet. murali concita nunquam

Tor-

Tormento ſic ſaxa fremunt, nec fulmine tanti
Diſſultant crepitus, volat atri turbinis inſtar
Exitium dirum haſta ferens, oraſq. recludit
Loricæ, & clypei extremos ſeptemplicis orbes
Per medium ſtridens tranſit fęmur incidit ictus
Ingens ad terram duplicato poplite Turnus.
Conſurgunt gemitu Rutuli, totuſq. remugit.
Mons circum. & vocem late nemora alta remittunt,
Ille,humilis, ſupplexq. oculos,dextramq. precantem
Protendens, equidem merui, nec deprecor, inquit,
Vtere ſorte tua, miſeri te ſi qua parentis
Tangere cura poteſt, oro (fuit & tibi talis
Anchiſes genitor) Dauni miſerere ſenectæ:
Et me ſeu corpus ſpoliatum lumine mauis,
Redde meis, viciſti, & victum tendere palmas
Auſonij videre; tua eſt Lauinia coniux.
Vlterius ne tende odijs Stetit acer in armis
Æneas, voluens oculos, dextramq. repreſſit.
Et iam, iamq. magis cunctantem flectere ſermo
Cœperat, infelix humero cum apparuit ingens
Balteus, & notis fulſerunt cingula bullis
Pallantis pueri: & victum, quem vulnere Turnus
Strauerat,atque humeris inimicum inſigne gerebat.
Ille oculis, poſtquam ſæui monumenta doloris
Exuuiaſq. hauſit: furiis accenſus, & ira
Terribilis,Tunc hinc ſpolijs indute meorum
Eripiare mihi? Pallas te hàc vulnere, Pallas
Immolat,& pœnam ſcelerato ex ſanguine ſumit,
Hoc dicens, ferrum aduerſo ſub pectore condit
Feruidus. aſt illi ſoluuntur frigore membra,
Vitaq. cum gemito fugit indignata ſub vmbras.

FINIS.

Digitized by Google

VIRGILII VITA,

Ex Donato, Probo, Seruio, & alijs.

P. Virgilius Maro patre Virgilio, matre Polla, tenuis fortunæ parentibus, natus eſt Ande, vico haud procul à Mantua (ex quo Vates Andinus dictus à Silio) Idib. Octobr. Cn Pompeio, M. Craſſo primũ Coſſ. Inita ætate vſq. ad annum ſeptimum Cremonæ egit: deinceps Mediolani, mox Neapoli Græcis, Latiniſq. literis ingenium excoluit. Orbilio, & Scribonio Aphrodiſio præceptorib. Mathematicis quoque diſciplinis, ac Medicinæ præceptis imbutus eſt: deditq. adoleſcens operam in philoſophicis Syroni Epicureo, quem Cicero extremo ſecundo de Finibus Virum optimum, ac doctiſſimum hominem; libro verò ſexto, epiſt. 11. ad Trebianum, amicũ ſuum appellat; at quem in Lucullo ait cum omnia Epicuri dogmata meminiſſe. Septimodecimo ætatis anno virilem togam ſumpſit: eodem die, quo T. Lucretius poeta deceſſit. Scribit Donatus id factum Pompeio, & Craſſo iterum Coſs. Verùm inter horum primum ſecundumq. Conſulatum anni non plures quatuordecim interceſſere. Cum in vrbē ſe contuliſſet, magiſter ſtabuli equorum Auguſti nactus amicitiā, multos equorum morbos curauit. Qua ratione per hunc, alioſq. in Auguſti notitiam, atque amicitiam introductus, eius liberalitate ſe, parenteſque abundè ſuſtentabat. Quo. amiſit iam grandis natus germanos. verò

verò fratres Silonem adhuc impuberem; Flaccum iam adultum, quem Ecloga quinta deflet. Poeticum puer auſpicatus, primū diſtichon, quod & extat, cōpoſuit in Baliſtam, ludi gladiatorij magiſtrum, ob latrocinium infamiam lapidum obrutum. Edidit iuuenis nonnulla opuſcula. Donatus in vita agnoſcit Moretum, Priapeiam, Epigrāmata, Diras, Culicem, & Ætna ait ambigi. Cæterum Seneca epiſt. 80. in Aetnæ incendio conſcribendo tres poetas ingenium contuliſſe teſtatur, Virgilium, Ouidium, Corneliū Seuerum. Ad initium Aeneidos Seruius octo pro Virgilianis enumerat: Cirin, Aetnam, Culicem, Catalecton, Priapeiam, Copam, Epigrammata, Diras, Vtrique in Priapeia refragantur, & modeſtiſſimi poetæ mores, & noſtri ſeculi eruditi homines; alijs certis propemodū argumentis affirmantes à Catullo conſcriptā, alij diuerſorum eſſe poetarum luſus. Eucolica, Theocritū imitatus, aggreſſus eſt annos natus octo, & viginti, teſte Probo; perfecit triennio; præcipuè vt Aſinium Pollionem, Alphenum Varum, Cornelium Gallū celebraret: quorum beneficio Mantuanos agros recuperauerat; qui poſt Philippenſem victoriam, vt ait Donatus, veteranis militibus diſtributi fuerant. Annorū igitur ratione ſubducta, refellitur quod idem ſcribit, Ciceronem quoſdā verſus ex Eucolicis recitātem audiſſe Virgilium. Cū enim occiſus fuerit Cicero initio Triumuiratus, ante Philippenſem Bruti cladē (ſcribit enim Plutarchus, Brutum, vt Cicer. necem vindicaret, morte eius audita, iuſſiſſe, vt C. Antonius Triumuiri frater pariter occideretur) nō potuit verſus ex Eucolicis audire, quæ poſt Philippēſem victoriam, & diſtributos militibus agros ſcripta ſunt:

pro-

præſertim ſi in eo opere Virgilius triennium poſuit. vti tradunt Seruius, ac Donatus. Deinceps Neapoli Georgica perfecit ſeptennio; ita ſequutus Heſiodū, vt eum ſuperauerit; præcipuè in Mecęnatis gratiam, qui ſibi noto, contra Ari Centurionis violentiā: ſiue vt alij malunt, cōtra Claudium veteranum militem, in recuperādis agris opem tulerat. Quartū eius operis librum à medio, Cornelij Galli, tunc Auguſto inprimis cari, laudibus terminauerat. Vernm eo poſtea ad mortem damnato, auctore Senatu, vt ait Sueton. quod in ſuſpicionem coniurationis veniſſet, laudes Cornelij in Ariſtæi fabulam, Auguſti iuſſu, mutauit, vt ſcribit Donatus. Falſum igitur quod aliqui ſcribūt, Cornelium hunc de non abolenda Aeneide, Virgilio mortuo, ſupplicaſſe Auguſto; cum Cornelio Virgil. ſuperſtes fuerit. Georgica Virgilius reuerſo ab Actica victoria Auguſto, & reficiendarum virium gratia Atellæ commoranti per continuum quatriduū recitauit. Aeneida, æmulatus Homerū, ingreſſus eſt ſcribere bello Cantabrico. Cumq. Auguſtus in illa expeditione abſens efflagitaret vel primam ſibi libri hypographen, vel quodlibet coloni mitti; negauit tunc Virgil, ſed eidem poſtea reuerſo, libros aliquot recitauit; præcipuè ſextum, in gratiam ſororis Octauiæ: quę aduerſus de Marcello filio defeciſſe dicitur; mox recreata, pro ſingulis verſibus dena ſeſtertia dari iuſſiſſe. Vndecim annis in Aenei. partim Neapoli in Cāpania partim in Sicilia laborauit, Cui operi, vt poſtremam manū imponeret annū agens alterum, & quinquageſimum, cum in Græciam ſcendere ſtatuiſſet, vt ibi triennium illi poliendæ vacaret; cū morbū Megaris vicino Athenis oppido, cōtraxiſſet; reuerſus obijt

Brun-

Brunduſij in Apulia x. Kal.Octobr.Cn.Plautio Q.Lucretio Coſſ.auctore Donato.Sed pro Cn.Plautio reponendus videtur Cn.Sētius,fortaſſe librariorū errores nam anno altero,& quinquageſimo poſt primū Pompeij, Craſſiq. Conſulatū,quo anno,vt ſupra diximus, natus eſt Virg. notātur in Faſtis Coſs.Q.Lucr. Viſpilio,C.Sentius Saturninus. Seruius tamen ſcribit eum perijſſe Tarenti in Apulia (cuius pars illa tum Calabria dicebatur) valetudine ex ſolis ardore cōtracta, dum Metapontum viſere cuperet.Cū ſe grauari morbo ſentiret,ſcrinia magna inſtantia petijt, crematurus Aeneida;quibus negatis, teſtamento, vt inemendatam,cremari iuſſit.Id tamen Auguſtus vetuit; eāq. emendandam Tuccę,& Varo ea lege dedit,vt ſuperflua demerent,nihil ipſi adijcerēt; ideòq. verſus illi, qui nūc imperfecti,ac ſemipleni viſuntur,reliquerūt: pro tigillis à ſe ſupponi dicebat ad ſuſtētandū opus, donec ſolidæ columnæ aduenirent. Oſſa Neapolim trāsferri voluit,vbi & diù,& ſuauiſſimè vixerat, ibique intra alterū lapidē Puteolana via legitur Epitaphiū ab ipſo cōpoſitum,cuius initium, Mantua me genuit.Fuit Virgilius procero corpore,aquilino colore,facie ſubruſtica,cibi, viniq. minimi,valetudine varia;nam plerūq. ſtomacho,& faucibus, & dolore capitis afflictabatur,ſermone tardiſſimus,& pene indocto ſimilis;pronūciabat tamē vocis ſuauitate mirabili;vt Iuliū Montanum dicere ſolitū ſcribit Seneca,inuolaturū ſe quedā fuiſſe Virgilio,ſi & vocē poſſet,& os,& hypocriſin. Moribus verecundus, libidiniſq. omnis impatiens; & adeò inſigni modeſtia, vulgò Neapoli Parthenius, ideſt Virginem diceretur benignus etiā,& bonorū, atque eruditorum omniu

cultor,

cultor, atque cupere inuidiæ; ſua, de quibus ambigebat, pluribus recitabat, vt iudicium omniū experiretur; nihil proprij videbatur habere, frequēter vſurpans illud, Amicorū omnia cōmunia. Qui mores tantam ei beneuolentiam conciliarunt, vt cū multi boni poetæ inter ſe eo ex opere diſſiderent, omnes tamen Virgilium ſingulari beneuolentia complecterentur; ſcribātq. nonnulli adeò gratum Auguſto fuiſſe, vt eorum quæ petierit, nunquā repulſam tulerit. Poſſedit ex liberalitatibus amicorum ſeſtertium prope centies. Etſi Romæ rarò commorabatur (fugitabat enim frequentiam, ac celebritatem) habuit tamen in Exquilijs domum iuxta hortos Mecœnatis. Quāuis adoleſcens Syronem Epicureum, vt ſupra demonſtrauimus audierit, eiuſq. ſectæ Ecloga ſexta nōnulla expreſſerit documenta: ſequutus tamen eſt præcipuè in philoſophia Platonicos, quòd videre eſt in ſexto præſertim Aeneidos libro. Maximo cum im- honore ab vniuerſo Populo Romano habitum ſcribit Tacitus; vt, auditis eius in theatro verſibus, ſurrexerit vniuerſus; & eum præſentem, aſpectantemque veneratus ſit quaſi Auguſtus. Atque hæc de eius Vita ſatis.

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google